WINSTON S. CHURCHILL
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
Vol. II
Coperta de DONE STAN
Titlul original: *The second world war*.
Pinguin Books, England, 1989
Editura SAECULUM I.O.
ISBN 973 – 9211 – 36 – 4

WINSTON S. CHURCHILL

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

II

Traducere de
AN ŞI VIRGIL FLOREA

Editura SAECULUM I.O.
Bucureşti, 1996

Cuprins

Cartea III

MAREA ALIANŢĂ

Duminică 7 decembrie 1941 şi mai departe

„Niciun american nu va gândi rău despre mine dacă declar că faptul de a avea Statele Unite de partea noastră a fost pentru mine cea mai mare bucurie”.

Capitolul I

ALIATUL NOSTRU SOVIETIC

Intrarea Rusiei în război a fost bine venită dar nu a însemnat un ajutor imediat pentru noi. Armatele germane erau atât de puternice încât multe luni au putut menţine ameninţarea cu invazia împotriva Angliei şi, în acelaşi timp, să se avânte în Rusia. Aproape toate părerile militare responsabile susţineau că armata rusă va fi curând învinsă

şi distrusă în mare măsură. Faptul că guvernul a permis ca Forţele aeriene sovietice să fie surprinse la sol şi că pregătirile militare erau departe de a fi complete le-a dat ruşilor un start prost. Armatele ruseşti au avut pierderi îngrozitoare. În ciuda rezistenţei eroice, a unei conduceri despotice competente a războiului şi a începerii unui nemilos război de gherilă în spatele înaintării germane, a avut loc o retragere generală de circa şase, şapte sute de kilometri pe toată întinderea de o mie opt sute de kilometri a frontului rusesc, până la sud de Leningrad. Puterea guvernului sovietic, tăria poporului rus, nemăsuratele lor rezerve umane, vasta mărime a ţării, rigorile iernii ruseşti, au fost factorii care au ruinat în cele din urmă armatele lui Hitler. Dar niciunul dintre aceşti factori nu era evident în 1941. Preşedintele Roosevelt a fost considerat foarte îndrăzneţ atunci când a proclamat, în septembrie, că frontul rusesc va rezista şi că Moscova nu va fi cucerită. Forţa şi patriotismul glorios al poporului rus a susţinut această opinie.

Chiar şi în august 1942, după vizita mea la Moscova şi după conferinţele de acolo, generalul Brooke, care m-a însoţit, a aderat la opinia că munţii Caucaz vor fi trecuţi şi bazinul Mării Caspice va fi dominat de forţele germane, iar noi ne-am pregătit în consecinţă pe scara cea mai mare pentru o campanie defensivă în Siria şi Persia. În ansamblu, eu aveam o părere mai aspră decât consilierii mei militari despre puterea de rezistenţă a ruşilor. Eu mă bazam cu încredere pe asigurarea pe care mi-o dăduse Stalin la Moscova, că va ţine linia frontului în Caucaz şi că germanii nu vor ajunge în niciun caz la Marea Caspică. Dar catadicseau să ne dea atât de puţine informaţii despre resursele şi intenţiile sovietice, încât toate părerile, oricare ar fi fost ele, erau doar speculaţii.

Este adevărat că intrarea Rusiei în război a abătut atacul aerian german de la Marea Britanie şi a micşorat

ameninţarea invaziei. Ne-a dat o uşurare importantă în Mediterana. Pe de altă parte, ne-a impus sacrificii şi eforturi materiale foarte grele. În cele din urmă, începuserăm să fim bine echipaţi. În sfârşit, fabricile noastre de muniţii revărsau produse de tot felul. Armatele noastre din Libia şi Egipt se aflau angajate în acţiuni grele şi pretindeau ultimele tipuri de arme, iar mai presus de toate, tancuri şi avioane. Armatele britanice din ţară aşteptau de mult promisele echipamente care, cu toate complicaţiile tot mai ample, se scurgeau în sfârşit spre ele. În acel moment, a trebuit să ne lipsim de o foarte mare parte din arme şi din aprovizionarea vitală cu tot felul de produse, inclusiv cauciuc şi petrol. Pe noi a căzut povara organizării de convoaie cu materiale britanice dar mai ales din Statele Unite şi a ajungerii lor la Murmansk şi Arhanghelsk, prin toate pericolele şi rigorile trecerii Arcticii. Toate furnizările americane constituiau o reducere din ceea ce fusese, sau urma să fie, transportat cu succes peste Atlantic şi destinat nouă înşine. Pentru a face acest uriaş transfer şi a renunţa la ajutorul american mereu crescând fără a stingheri campania noastră din deşertul vestic, a trebuit să restrângem toate pregătirile pe care le cerea prudenţa pentru apărarea peninsulei Malaya, a imperiului nostru oriental şi a posesiunilor, împotriva ameninţării crescânde din partea Japoniei.

Fără a ataca în cât de mică măsură concluzia pe care o va susţine istoria, că rezistenţa rusă a frânt forţa armatelor germane şi a rănit mortal energiile vitale ale naţiunii germane, este drept să arătăm clar că, timp de peste un an după ce Rusia s-a implicat în război, ea a constituit pentru noi o povară şi nu un ajutor. Cu toate acestea, ne-am bucurat să avem alături de noi în luptă această naţiune puternică şi am simţit cu toţii că, chiar dacă armatele sovietice ar fi fost împinse până la munţii Urali, Uniunea Sovietică va reprezenta totuşi o forţă

imensă şi dacă va persevera în război, va constitui, în cele din urmă, o forţă decisivă.

* * *

Până când nu a devenit ţinta lui Hitler, guvernului sovietic părea să nu-i pese de nimeni decât de el însuşi. După aceea, bineînţeles, această stare de spirit a devenit şi mai evidentă. Până acum el privise cu calm împietrit distrugerea frontului în Franţa în 1940 şi eforturile noastre zadarnice de a crea un front în Balcani. Ba chiar a dat un important ajutor economic Germaniei naziste şi a ajutat-o în multe privinţe minore. Acum, odată păcălit şi luat prin surprindere, se afla el însuşi sub spada de foc germană. Primul impuls, corespunzând politicii lui îndelungate, a fost să ceară tot sprijinul posibil de la Marea Britanie şi de la Imperiul ei, trecând cu vederea ceea ce a însemnat relaţia dintre Stalin şi Hitler, relaţie care, timp de opt luni, a îndepărtat minţile sovietice de la continua concentrare germană în est. Guvernul sovietic nu a ezitat să facă apel în termeni urgenţi şi stridenţi la Britania, hărţuită şi aflată în luptă, să trimită muniţiile care îi lipseau şi ei. A cerut Statelor Unite să îndrume spre Uniunea Sovietică cele mai mari cantităţi de materiale, pe care contam noi, şi, mai presus de toate, încă din 1941, pretindeau debarcări britanice în Europa, indiferent de riscuri şi costuri, pentru a crea un al doilea front. Comuniştii britanici, care au făcut în fabrici tot răul pe care îl puteau face, din fericire nu prea mare, şi care denunţaseră „războiul capitalist şi imperialist”, au întors-o din nou, peste noapte, şi au început să mâzgălească pe ziduri noua lozincă: „Al doilea front, acum”.

Noi n-am lăsat însă ca aceste fapte, într-un fel ruşinoase, să ne tulbure gândurile şi ne-am îndreptat privirea spre sacrificiile eroice ale poporului rus aflat sub calamităţile pe care guvernul lor li le-a adus pe cap, şi spre apărarea pasionată a patriei lor. Acest lucru a făcut ca

totul să fie iertat, atât timp cât a durat lupta.

Ruşii nu au înţeles niciodată, câtuşi de puţin, natura unei operaţiuni cu amfibii, necesară pentru debarcare şi pentru întreţinerea unei armate mari pe o coastă ostilă, bine apărată. Chiar şi americanii nu cunoşteau atunci dificultăţile unei asemenea acţiuni. În punctul de invazie, era indispensabilă nu doar superioritatea pe mare ci şi în văzduh. În plus, mai exista un al treilea factor vital. Baza oricărei debarcări de succes, în condiţiile unei rezistenţe dure, era o vastă armada de vase de debarcare special construite, mai ales vase pentru debarcarea tancurilor de diverse tipuri. Pentru crearea acestei armade, după cum se va vedea, am făcut mult timp tot ce am putut. Dar ea nu a putut fi gata, nici pe scară mai redusă, până în 1943, iar puterea acesteia, după cum se recunoaşte acum, nu a putut fi dezvoltată pe o scară suficientă decât în 1944. În perioada în care eram acum, în vara lui 1941, nu stăpâneam cerul inamicului deasupra Europei, în afară de zona Pas de Calais, unde existau însă cele mai puternice fortificaţii germane. Vasele de debarcare abia începeau să fie construite. Nu aveam încă în Britania o armată atât de mare, atât de bine instruită şi de bine echipată ca aceea pe care ar fi trebuit să o întâlnim pe pământ francez. Totuşi, o Niagara de prostii şi false afirmaţii se mai revarsă încă în legătură cu problemele celui de al doilea front. Desigur, nu existau speranţe ca guvernul sovietic să fie convins, în momentul respectiv sau în oricare altul. Stalin mi-a sugerat chiar, cu o ocazie, mai târziu, că, dacă britanicii se tem, el ar fi dispus să trimită trei sau patru Corpuri de armată ruseşti să facă treaba. Nu era în puterea mea, din lipsă de vase de transport şi a altor condiţii fizice, să-l fac să se ţină de cuvânt.

Nu am primit niciun răspuns din partea guvernului sovietic la emisiunea mea de radio destinată Rusiei şi întregii lumi din ziua atacului german, decât doar că

fragmente din aceasta au apărut în ziarul *Pravda* şi în alte organe guvernamentale şi că ni s-a cerut să primim o Misiune militară rusă. Tăcerea la nivel superior era descurajantă şi am socotit de datoria mea să sparg gheaţa. Înţelegeam că poate erau timizi, având în vedere tot ce se întâmplase de la începutul războiului, între sovietici şi Aliaţii occidentali şi, amintindu-mi cele întâmplate cu douăzeci de ani înainte între mine şi guvernul revoluţionar bolşevic. La 7 iulie deci, m-am adresat lui Stalin, exprimându-mi intenţia noastră de a da poporului rus tot ajutorul ce stătea în puterea noastră. În 10, am încercat din nou. Comunicările oficiale treceau prin cele două ministere de Externe, dar abia în data de 19 am primit prima comunicare directă din partea lui Stalin. După ce-mi mulţumea pentru cele două telegrame, el spunea:

Poate că nu este locul să menţionez că poziţia forţelor sovietice pe front rămâne încordată… De aceea, mi se pare că situaţia militară a Uniunii Sovietice, cât şi a Marii Britanii, ar fi considerabil îmbunătăţită dacă s-ar putea stabili un front împotriva lui Hitler în partea de nord-vest a Franţei şi în nord, în Arctica.

Un front în nordul Franţei nu numai că ar întoarce forţele lui Hitler din est, dar, în acelaşi timp, ar face imposibilă o invadare a Marii Britanii din partea lui Hitler. Crearea frontului mai sus menţionat ar fi populară în rândul armatei britanice precum şi al populaţiei din sudul Angliei.

Îmi dau seama pe deplin de dificultăţile în crearea unui asemenea front. Cred totuşi că, în ciuda dificultăţilor, acesta ar trebui creat, nu doar în interesul cauzei comune ci şi în interesul Marii Britanii însăşi. Acesta este momentul cel mai propice pentru crearea unui asemenea front, pentru că acum trupele lui Hitler sunt îndreptate spre est şi încă nu au avut ocazia să-şi consolideze poziţia ocupată în est.

În nord este şi mai uşor de creat un front. Aici, pentru Marea Britanie ar fi necesare doar operaţiuni navale şi aeriene, fără debarcare de trupe sau de artilerie. Forţele sovietice militare, navale şi aeriene, ar lua parte la o asemenea operaţiune. Am saluta dacă Marea Britanie ar putea transfera pe acest teatru de război, ceva în jurul a uneia sau mai multor divizii uşoare de voluntari norvegieni, care ar putea fi folosite în nordul Norvegiei, pentru a organiza o răscoală împotriva germanilor.

Astfel, presiunea rusă pentru deschiderea unui al doilea front a fost iniţiată chiar de la începutul corespondenţei noastre şi tema a revenit mereu în relaţiile noastre următoare, fără să se ţină seama de realităţile fizice, cu excepţia Nordului îndepărtat. Această primă telegramă a mea de la Stalin conţinea singurul semn de mustrare de cuget pe care l-am sesizat vreodată în atitudinea sovietică. În aceasta, el a justificat trecerea sovietică de cealaltă parte în înţelegerea lui cu Hitler înainte de izbucnirea războiului, accentuând, aşa cum făcusem eu înainte, pe nevoia strategică a ruşilor de a ţine armatele germane cât se poate de departe spre vest, în Polonia, ca să câştige timp pentru dezvoltarea forţei militare sovietice. Eu nu am subestimat niciodată acest lucru şi îmi puteam permite să răspund în termeni înţelegători.

Din primul moment, am făcut tot posibilul să ajut cu muniţii şi aprovizionare, atât prin faptul că am consimţit severe deturnări din partea Statelor Unite, cât şi prin sacrificiile britanice pe care le-am făcut. La începutul lui septembrie, echivalentul a două escadrile de avioane Hurricane au fost expediate pe vasul *Argus* la Murmansk, ca să ajute la apărarea bazei navale şi să coopereze cu forţele ruseşti din regiune. La 11 septembrie, escadrilele erau în acţiune şi au luptat vitejeşte timp de trei luni. Îmi dădeam foarte bine seama că, în primele zile ale alianţei

noastre, puteam face foarte puţin şi am încercat să umplu acest vid cu politeţe şi să edific prin telegrame personale frecvente acelaşi gen de relaţii plăcute pe care le-am dezvoltat cu preşedintele. În lunga serie moscovită, am primit numeroase reproşuri şi doar rareori un cuvânt bun. În multe cazuri, telegramele rămâneau fără niciun răspuns sau acesta întârzia zile în şir.

Guvernul sovietic avea impresia că ne face nouă o mare favoare că luptă în propria ţară pentru propria lui viaţă. Cu cât luptau ruşii mai mult cu atât creştea datoria noastră. Nu era un punct de vedere echitabil. De două sau trei ori, în această lungă corespondenţă, a trebuit să protestez în limbaj dur, în special împotriva prostului tratament al marinarilor noştri care transportau, cu atâtea pericole, aprovizionarea la Murmansk şi Arhanghelsk. Totuşi, aproape invariabil, suportam intimidările şi reproşurile „cu o ridicare din umeri răbdătoare; căci îngăduinţa este emblema” tuturor celor care trebuie să aibă de-a face cu Kremlinul. În plus, am lăsat totdeauna să treacă de la mine, din cauza presiunii sub care se aflau Stalin şi naţiunea rusă cutezătoare.

* * *

În această relatare, nu va fi posibil să se facă mai mult decât să se prezinte cititorului trăsăturile marcante ale noii lupte colosale ale armatelor şi populaţiilor, începute acum. În primele luni, germanii au pătruns cu ghearele şi cu dinţii patru sute de kilometri în interiorul Rusiei dar, la sfârşitul lui iulie, a apărut o ciocnire fundamentală de păreri între Hitler şi Brauchitsch, comandantul şef. Brauchitsch susţinea că Grupul de armată al lui Timoşenko, care era în faţa Moscovei, forma principala forţă rusească şi trebuia înfrânt primul. Aceasta era doctrina ortodoxă. În consecinţă, Brauchitsch considera că Moscova, principalul centru nervos militar, politic şi industrial al întregii Rusii, trebuia cucerită. Hitler

nu era de acord. El dorea săcâştige teren şi să distrugă armatele ruse pe frontul cel mai larg. În nord, el a cerut capturarea Leningradului, iar în sud, Bazinul industrial al Doneţului, Crimeea şi intrarea în rezervele de petrol ale Rusiei din Caucaz. Între timp, Moscova putea să aştepte.

După discuţii vehemente, Hitler a trecut peste voinţa şefilor lui militari. Grupul armatei de nord, cu întăririle de la centru, a primit ordin să forţeze operaţiunile în direcţia Leningrad. Grupul central al armatei era destinat defensivei. Trebuia să se trimită un grup Panzer spre sud, care să-i atace din flanc pe ruşii care erau urmăriţi peste Nipru de Rundstedt. În această acţiune, germanii prosperau. La începutul lui septembrie, o vastă pungă de forţe ruseşti se forma în jurul Kievului şi peste o jumătate de milion de oameni au fost ucişi sau capturaţi în lupta disperată care a durat toată luna aceea. În nord, nu se puteau pretinde aceleaşi succese. Leningradul era încercuit dar nu cucerit. Decizia lui Hitler nu fusese corectă. Acum, el îşi schimbase părerea şi îndreptase puterea atacului din nou spre centru. Asediatorilor Leningradului li s-a ordonat să-şi desprindă forţele mobile şi o parte a forţei aeriene ajutătoare, pentru a întări un nou atac asupra Moscovei. Grupul Panzer, care fusese trimis în sud la von Rundstedt, s-a întors din nou să se alăture asaltului. La sfârşitul lui septembrie, se refăcuse scena pentru lovitura centrală, respinsă mai înainte, în timp ce armatele din sud înaintaseră spre est de Donul inferior, de unde li se deschidea Caucazul.

Dar acum, povestea avea o altă faţă. În ciuda pierderilor înfricoşătoare, rezistenţa rusă rămânea puternică şi neclintită. Soldaţii luptau până la moarte şi armatele căpătau experienţă şi îndemânare. Partizanii se ridicau în spatele fronturilor germane şi hărţuiau comunicaţiile, într-un război nemilos. Sistemul căilor ferate ruseşti capturate s-a dovedit nepotrivit, şoselele se

stricau sub circulaţia grea, iar mişcarea în afara şoselelor, după ploaie, era adesea imposibilă. Vehiculele de transport dădeau multe semne de uzură. Mai rămâneau doar două luni până la temuta iarnă rusească. Putea oare să fie cucerită Moscova în acest timp? Şi dacă da, va fi suficient lucrul ăsta? Aceasta era întrebarea sorţii. Deşi Hitler era încă bucuros de victoria de la Kiev, generalii germani puteau să simtă că primele lor necazuri erau justificate.

Fuseseră patru săptămâni de întârziere acolo unde frontul devenea acum decisiv. Misiunea de „anihilare a forţelor inamicului în Bielorusia”, care fusese ordonată grupului armatei centrale, nu fusese încă îndeplinită.

Dar odată cu înaintarea toamnei şi pe măsură ce criza supremă de pe frontul rusesc era iminentă, cererile sovietice faţă de noi au devenit tot mai insistente.

* * *

Lordul Beaverbrook s-a întors din Statele Unite după ce stimulase forţele deja puternice să realizeze o uluitoare creştere a producţiei. El devenise acum campionul ajutorului pentru Rusia în Cabinetul de Război. Aici, el a adus servicii valoroase. Când ne amintim de presiunile care erau exercitate asupra noastră ca să pregătim bătălia din deşertul Libiei, de îngrijorările adânci în legătură cu Japonia, care ne întunecau toate treburile în Malaya şi Orientul îndepărtat şi de faptul că tot ce se trimitea în Rusia se scotea din nevoile britanice vitale, era într-adevăr necesar ca cererile ruseşti să fie susţinute cu vehemenţă la vârful gândirii noastre de război. Am încercat să am mereu prezente în minte principalele proporţii şi am împărtăşit stresurile cu colegii mei. Am îndurat neplăcutul proces de a expune propria noastră securitate vitală şi proiectele noastre de dragul noului nostru aliat – acru, dispreţuitor, rapace şi care, până de curând, fusese indiferent faţă de supravieţuirea noastră.

Când Beaverbrook şi Averell Harriman s-au întors de

la Washington şi am putut analiza toate perspectivele de muniţii şi aprovizionare, am avut sentimentul că ei ar trebui să se ducă la Moscova să ofere tot ce puteam economisi şi îndrăzni să cedăm. Au avut loc discuţii prelungite şi dureroase. Departamentele armatei simţeau că parcă li se jupuia o parte din pielea lor. Totuşi, am adunat tot ce ne-a stat în putere şi am consimţit la renunţări tot mai mari din toate materialele cărora le duceau dorul, pentru a putea contribui efectiv la rezistenţa sovieticilor. Am adus în faţa colegilor mei propunerea de a-l trimite pe Lordul Beaverbrook la Moscova, la 28 august. Cabinetul era dornic ca el să-i prezinte situaţia lui Stalin, iar preşedintele se simţea bine reprezentat de Harriman.

Ca un act preliminar la această misiune, i-am descris lui Stalin poziţia în general, iar în seara de 4 septembrie, domnul Maiski a cerut să mă vadă ca să-mi înmâneze răspunsul. Acesta era primul mesaj personal din iulie încoace. După ce ne mulţumea pentru că îi mai ofeream încă două sute de avioane de luptă, a trecut la fondul chestiunii.

„… Relativa stabilizare a frontului, pe care am realizat-o în urmă cu trei săptămâni, telegrafia el, s-a rupt săptămâna trecută, datorită transferării pe frontul de est a treizeci sau treizeci şi patru de divizii germane proaspete şi a unei enorme cantităţi de tancuri şi avioane, precum şi a unei creşteri a activităţii a douăzeci de divizii finlandeze şi douăzeci şi şase româneşti. Germanii consideră pericolul din vest ca un balon de săpun şi îşi transferă toate forţele în est fără teamă, fiind convinşi că nu există un al doilea front în vest şi că nici nu va exista. Germanii consideră posibil să-şi zdrobească duşmanii unul câte unul: mai întâi Rusia, apoi pe englezi.

Drept rezultat, noi am pierdut mai mult de jumătate din Ucraina şi, în plus, inamicul este la porţile Leningradului…

Cred că există un singur mijloc de ieşire din această situaţie: să se stabilească în acest an un al doilea front, undeva în Balcani sau în Franţa, capabil să scoată de pe frontul de răsărit 30 până la 40 de divizii şi, în acelaşi timp, să se asigure Uniunii Sovietice 30.000 de tone de aluminiu la începutul lui octombrie, şi un ajutor *lunar* minim care să se ridice la 400 avioane şi 500 de tancuri (de mărime mică sau mijlocie...)”.

Ambasadorul sovietic, care era însoţit de domnul Eden, a stat de vorbă cu mine o oră şi jumătate. El a subliniat în termeni amari cum, în ultimele unsprezece săptămâni, Rusia a suportat virtual singură greul masacrului german. Armatele ruseşti suportă acum greutatea unui atac cum n-a mai existat până acum. El a spus că nu vrea să folosească un limbaj dramatic, dar că acesta ar putea fi un punct de cotitură în istorie. Dacă Rusia Sovietică ar fi înfrântă, cum vom putea noi câştiga războiul? Domnul Maiski a subliniat gravitatea extremă a crizei de pe frontul rusesc în termeni emoţionanţi, care mi-au stârnit simpatia. Dar când am simţit imediat dedesubt un aer de ameninţare în apelul lui, m-am înfuriat. I-am spus ambasadorului, pe care îl cunoşteam de mulţi ani: „Aminteşte-ţi că doar acum patru luni, noi, pe această insulă, nu ştiam dacă nu cumva veţi intra în război împotriva noastră, de partea Germaniei. De fapt, am crezut chiar că, probabil, o veţi face. Chiar şi atunci, am avut sentimentul că vom învinge până la urmă. Noi nu ne-am gândit că supravieţuirea noastră depinde de acţiunea voastră, indiferent care ar fi fost ea. Orice s-ar întâmpla şi orice aţi face, voi aveţi cel mai puţin dreptul dintre toate popoarele, să ne faceţi reproşuri”. Cum mă încălzisem în privinţa subiectului, ambasadorul a exclamat: „Mai calm, te rog, dragă domnule Churchill”, dar, după aceea, tonul lui s-a schimbat perceptibil.

Discuţia a continuat pe terenul deja acoperit de

schimbul de telegrame.

Ambasadorul a pledat în favoarea unei debarcări imediate pe coasta Franţei sau în Ţările de Jos. I-am explicat motivele militare care fac imposibil acest lucru şi că o asemenea acţiune nu ar putea fi de niciun ajutor pentru Rusia. Am spus că am petrecut cinci ore în ziua aceea examinând cu specialiştii noştri mijloacele de a mări mult capacitatea căii ferate transpersiene. Am vorbit despre misiunea Beaverbrook-Harriman şi despre hotărârea noastră de a oferi toată aprovizionarea de care ne putem lipsi şi pe care o putem transporta. În cele din urmă, domnul Eden şi cu mine, i-am spus că suntem gata, în ce ne priveşte, să le spunem clar finlandezilor că o să le declarăm război dacă înaintează în Rusia, dincolo de frontierele lor din 1918. Domnul Maiski nu putea, bineînţeles, să-şi abandoneze apelul pentru deschiderea imediată a unui al doilea front şi era inutil să mai argumentăm.

Eu am consultat imediat Cabinetul în legătură cu problemele ridicate în această convorbire şi în mesajul lui Stalin şi, în acea seară, am trimis un răspuns din care următoarele paragrafe sunt pertinente:

„Deşi nu ne place inacţiunea, nu există de fapt posibilitatea vreunei acţiuni britanice în vest, în afara acţiunii aeriene, care să atragă forţe germane din est înainte de instalarea iernii. Nu există nicio şansă de formare a unui al doilea front în Balcani fără ajutorul Turciei. Dacă Excelenţa voastră doreşte, pot prezenta toate motivele care au dus pe şefii noştri de Stat Major la această concluzie. Ele au fost deja discutate cu ambasadorul dumneavoastră azi, în conferinţa cu ministrul de Externe şi cu şefii de Stat Major. Acţiunea, deşi bine intenţionată, va duce doar la eşecuri costisitoare şi nu va fi de ajutor nimănui decât lui Hitler…

Suntem gata să facem planuri în comun cu voi, acum.

Dacă armatele britanice vor fi destul de puternice ca să invadeze Europa în 1942, asta depinde de evenimente imprevizibile. S-ar putea să fie posibil totuşi să vă ajutăm în nordul extrem, când va fi mai întuneric. Sperăm să ridicăm armatele noastre din Orientul Mijlociu la cifra de trei sferturi de milion, înainte de sfârşitul anului acesta, iar apoi la un milion, până în vara anului 1942. De îndată ce forţele germano-italiene din Libia vor fi distruse, toate aceste forţe vor putea veni în linie pe flancul nostru de sud şi sperăm să încurajăm Turcia să menţină măcar o neutralitate loială. Între timp, vom continua să lovim Germania din aer cu tot mai mare severitate, să ţinem deschise mările iar noi să rămânem în viaţă…”

Am socotit problema atât de importantă încât am trimis simultan următoarea telegramă preşedintelui, în timp ce impresia mai era proaspătă în mintea mea.

„Ambasadorul sovietic… a folosit un limbaj de vagă importanţă despre gravitatea situaţiei şi despre caracterul de cotitură pe care îl va avea răspunsul nostru. Deşi nimic din limbajul lui nu a exprimat această presupunere, nu putem exclude impresia că ei se pot gândi la termeni separaţi… Am sentimentul că momentul poate fi decisiv. Să facem tot ce putem”.

La 15 septembrie, am primit altă telegramă de la Stalin:

„Nu mă îndoiesc că guvernul britanic doreşte să vadă Uniunea Sovietică victorioasă şi caută căi şi mijloace de a atinge acest scop. Dacă, aşa cum consideră el, crearea unui al doilea front în vest este imposibilă acum, s-ar putea găsi eventual o altă metodă de a se da Uniunii Sovietice un ajutor militar activ?

Mie mi se pare că Marea Britanie ar putea debarca fără riscuri, la Arhanghelsk, douăzeci şi cinci sau treizeci de divizii, sau să le transporte prin Iran [Persia] spre regiunile sudice ale URSS. În felul acesta, s-ar putea stabili

o colaborare militară între trupele sovietice şi britanice pe teritoriul URSS. O situaţie similară a fost în războiul trecut în Franţa. Aranjamentul menţionat ar constitui un mare ajutor. Ar fi o lovitură serioasă împotriva agresiunii lui Hitler…”

Este aproape incredibil că şeful guvernului rus, cu toate sfaturile specialiştilor militari, putea să se angajeze în asemenea absurdităţi. Părea fără speranţă să aduc argumente unui om care gândeşte în termeni absolut ireali, aşa că am trimis cel mai bun răspuns pe care l-am putut da.

* * *

Între timp, discuţiile Beaverbrook-Harriman de la Londra s-au încheiat, iar la 22 septembrie, Comisia anglo-americană de aprovizionare a pornit pe crucişătorul *London*, de la Scapa Flow, prin Marea Arctică, spre Arhanghelsk, iar de acolo, pe calea aerului, la Moscova. Multe depindeau de cei doi. Primirea lor a fost rece, iar discuţiile neprieteneşti. Aproape că se considera că nenorocirea în care se aflau acum sovieticii era din vina noastră. Generalii şi oficialităţile sovietice nu au dat niciun fel de informaţii colegilor lor britanici şi americani. Nici nu i-au informat măcar pe ce bază s-au estimat necesităţile ruseşti de materiale de război, atât de preţioase pentru noi. Misiunea nu a fost salutată oficial decât în ultima seară, când membrii ei au fost invitaţi la un dineu la Kremlin. Să nu se creadă că o asemenea ocazie între oameni preocupaţi de cele mai grave probleme nu poate ajuta la avansarea lucrurilor. Dimpotrivă, numeroasele discuţii particulare pot crea o atmosferă prielnică pentru a se ajunge la o înţelegere. Dar acum nu exista o asemenea stare de spirit, aproape de parcă noi am fi venit să cerem favoruri.

Un incident, reţinut de generalul Ismay într-o formă oarecum apocrifă şi vioaie, poate fi menţionat pentru a

arunca o lumină asupra celor relatate. Ordonanţei lui, un marinar din Marina Regală, i-a fost arătată Moscova de către un ghid al Inturistului. „Acesta, a spus rusul, este Hotelul Eden, fost hotelul Ribbentrop. Aici este strada Churchill, fostă strada Hitler. Aici este gara Beaverbrook, fostă gara Goering. Doreşti o ţigară, camarade?” Marinarul a răspuns: „Mulţumesc camarade, fost netrebnic!” Această poveste, deşi hazlie, ilustrează totuşi atmosfera întâlnirilor.

În cele din urmă, s-a ajuns la o înţelegere prietenească. S-a semnat un protocol în care se arătau materialele pe care Marea Britanie şi Statele Unite le puteau pune la dispoziţia Rusiei în perioada octombrie 1941 – iunie 1942. Asta implica multe neplăceri pentru planurile noastre militare, deja afectate de lipsa de muniţii. Totul a căzut asupra noastră, pentru că noi nu numai că dădeam producţia noastră, dar trebuia să renunţăm la cele mai importante muniţii pe care altfel americanii ni le-ar fi trimis nouă. Nici americanii şi nici noi n-am făcut promisiuni în privinţa transportului acestor materiale pe ruta dificilă şi periculoasă a Arcticii. Având în vedere reproşurile rostite de Stalin când noi am sugerat ca acele convoaie să nu navigheze până nu se retrag gheţurile, trebuie notat că tot ce am garantat noi a fost că materialele vor fi „puse la dispoziţie la centrele de producţie britanice şi americane”. Preambulul protocolului se încheia cu cuvintele: „Marea Britanie şi Statele Unite vor da ajutor la transportarea acestor materiale în Uniunea Sovietică şi vor ajuta la livrarea lor”.

„Efectul acestei înţelegeri, mi-a telegrafiat Lordul Beaverbrook, a constituit o ridicare uriaşă a moralului Moscovei. Menţinerea moralului va depinde de livrare…

Nu consider sigură situaţia de aici pentru lunile de iarnă, dar cred că moralul ar putea să o facă sigură”.

Deşi generalul Ismay era pe deplin împuternicit şi calificat să discute şi să explice conducătorilor sovietici

situaţia militară în toate variantele ei, Beaverbrook şi Harriman au decis să nu-şi complice sarcina cu probleme în care nu se putea ajunge la o înţelegere. Deci, la Moscova, nu s-a atacat acest aspect. Neoficial, ruşii continuau să ceară crearea imediată a unui al doilea front şi păreau total impenetrabili faţă de orice argument care arăta imposibilitatea acestui lucru. Agonia lor este o scuză. Ambasadorul nostru trebuia să suporte povara.

Era deja spre sfârşitul toamnei. La 2 octombrie, Grupul central al armatei lui von Beck şi-a reînceput înaintarea spre Moscova, cele două armate ale sale mişcându-se direct spre capitală dinspre sud-vest, iar un grup Panzer se despărţise şi înconjura pe flancuri. Au fost cucerite localităţile Orel, la 8 octombrie, şi, o săptămână mai târziu, Kalinin, pe ruta Moscova-Leningrad. Cu flancurile astfel periclitate şi sub presiunea puternică a înaintării germane centrale, mareşalul Timoşenko şi-a retras forţele pe o linie aflată la şaizeci de kilometri vest de Moscova, unde s-a oprit din nou ca să lupte. Poziţia ruşilor în acest moment era extrem de gravă. Guvernul sovietic, corpul diplomatic şi toată industria care putea fi mişcată au fost evacuate din oraş, la peste şapte sute de kilometri depărtare spre est, la Kuibîşev. La 19 octombrie, Stalin a declarat stare de asediu în capitală şi a emis un ordin de zi: „Moscova va fi apărată până la capăt”. Comenzile lui erau ascultate cu sfinţenie. Deşi grupul de blindate al lui Guderian a avansat de la Orel până la Tula, deşi Moscova era acum înconjurată din trei părţi şi aveau loc şi nişte bombardamente aeriene, sfârşitul lui octombrie a adus o marcantă întărire a rezistenţei ruse şi o oprire definitivă a înaintării germane.

* * *

Soţia mea simţea profund că incapacitatea noastră de a da ajutor militar Rusiei tulbura şi întrista tot mai mult naţiunea, pe măsură ce treceau lunile şi armatele germane

înaintau prin stepe. I-am spus că nici nu se punea problema unui al doilea front şi că singurul lucru ce se putea face încă mult timp era să trimitem aprovizionare de tot felul pe scară mare. Domnul Eden şi cu mine am sfătuit-o să exploreze posibilitatea de a obţine fonduri prin subscrieri voluntare, pentru ajutor medical. Acest lucru fusese deja început de Crucea Roşie şi de Ordinul Sfântului Ioan, iar soţia mea fusese invitată de Organizaţia Joint să fie în fruntea apelului „Ajutor pentru Rusia”. La sfârşitul lui octombrie, sub auspiciile lor, ea a lansat primul apel. Imediat a urmat o reacţie generoasă. În următorii patru ani, ea s-a devotat acestei sarcini, cu entuziasm şi răspundere. În total, s-au adunat aproape opt milioane de lire, prin contribuţia atât a celor bogaţi cât şi a celor săraci. Mulţi oameni bogaţi au făcut donaţii generoase, dar grosul banilor a venit de la subscrierile săptămânale ale masei naţiunii. Astfel, sub puternica organizaţie a Crucii Roşii şi a Sfântului Ioan şi în ciuda grelelor pierderi din Arctica, convoaie medicale, cu produse chirurgicale şi tot felul de bunuri şi aparatură specială şi-au găsit drumul într-un flux continuu prin mările îngheţate şi ucigătoare spre vitezele armate ruse şi poporul rus.

Capitolul”.

ÎNTÂLNIREA MEA CU ROOSEVELT

Între timp, multe lucruri s-au întâmplat în lumea de limbă engleză. La mijlocul lui iulie, domnul Harry Hopkins a sosit în Britania, în a doua misiune din partea preşedintelui. Prima temă pe care a abordat-o cu mine a fost noua situaţie creată de invadarea Rusiei de către Hitler şi ce repercusiuni are asupra aprovizionării prin împrumut şi închiriere pe care contam din Statele Unite. În al doilea rând, un general american, după ce i s-au creat toate posibilităţile de inspectare, făcuse un raport care arunca o umbră de îndoială asupra capacităţii noastre de a

face faţă unei invazii. Acest lucru îi produsese îngrijorare preşedintelui. În al treilea rând, şi ca o consecinţă, se adânciseră îndoielile preşedintelui privind înţelepciunea hotărârii noastre de a apăra Egiptul şi Orientul Mijlociu. Oare nu pierdeam totul încercând să facem prea mult? În sfârşit, era problema aranjării unei întâlniri între mine şi Roosevelt, cumva, undeva, curând.

De data aceasta, Hopkins nu era singur. Mai era la Londra un număr de înalţi ofiţeri din armata şi marina Statelor Unite, preocupaţi în special de împrumut-închiriere, printre care era, mai ales, amiralul Ghormley, care lucra zilnic cu Amiralitatea la problema Atlanticului şi la partea ce revenea americanilor în soluţionarea acesteia. Am ţinut o şedinţă cu cei din cercul lui Hopkins şi cu şefii de Stat Major, în noaptea de 24 iulie, la numărul 10 în Downing Street. În afară de amiralul Ghormley, Hopkins l-a adus cu el pe generalul-maior Chaney, care era numit „observator special”, şi pe generalul de brigadă Lee, ataşatul militar american. Averell Harriman, care tocmai se întorsese din turneul său în Egipt, în care, la îndrumările mele, i se arătase totul, completa grupul.

Hopkins a spus că „oamenii din Statele Unite care deţin posturile principale şi iau decizii în chestiuni de apărare” sunt de părere că Orientul Mijlociu este o poziţie de neapărat pentru Imperiul Britanic şi că se fac mari sacrificii pentru menţinerea acestuia. După părerea lor, bătălia pentru Atlantic va fi bătălia finală decisivă a războiului şi că totul trebuia concentrat asupra ei. Preşedintele, a spus el, e mai înclinat să sprijine lupta în Orientul Mijlociu, pentru că inamicul trebuie combătut oriunde se găseşte. Generalul Chaney a expus atunci aceste patru probleme ale Imperiului Britanic în următoarea ordine: apărarea Regatului Unit şi a liniilor de transport din Atlantic; apărarea Singaporelui şi a liniilor de transport spre Australia şi Noua Zeelandă; apărarea în

general a rutelor pe ocean; şi, în al patrulea rând, apărarea Orientului Mijlociu. Toate erau importante, dar el le plasa în această ordine. Generalul Lee era de acord cu generalul Chaney. Generalul Ghormley era îngrijorat în legătură cu linia de aprovizionare a Orientului Mijlociu, în cazul când muniţiile americane ar fi trebuit să meargă acolo în cantităţi mari: Oare aceasta nu va slăbi bătălia pentru Atlantic?

Atunci le-am cerut şefilor de Stat Major britanici să-şi exprime părerile. Primul Lord al Mării a explicat de ce se simţea şi mai încrezător că poate distruge o armată invadatoare anul acesta decât anul trecut. Şeful Statului Major al Aerului a arătat cu cât este mai puternică Forţa Aeriană regală în comparaţie cu cea germană faţă de septembrie trecut şi a vorbit despre forţa noastră crescută de a lovi porturile de invazie. Şeful Statului Major Imperial a vorbit de asemeni în sens liniştitor şi a spus că armata era mult mai puternică acum decât în septembrie anterior. Eu am intervenit să explic măsurile speciale pe care le-am luat pentru apărarea aerodromurilor, după lecţia din Creta. I-am invitat pe vizitatorii noştri să viziteze orice aerodrom care îi interesa. „Inamicul poate folosi gazele, dar asta va fi în dezavantajul lui, pentru că am aranjat represalii imediate şi am avea ţinte admirabil concentrate în orice loc s-ar instala pe coastă. Războiul cu gaze ar fi dus şi acasă, în propria lor ţară”. Apoi, i-am cerut lui Dill să vorbească despre Orientul Mijlociu, iar el a făcut o expunere bine argumentată despre unele dintre motivele care fac necesară rămânerea noastră acolo.

La sfârşitul discuţiei, sentimentul meu a fost că prietenii noştri americani au fost convinşi de declaraţiile noastre şi au fost impresionaţi de solidaritatea dintre noi.

Totuşi, încrederea pe care o simţeam în legătură cu apărarea internă nu era extinsă şi la Orientul îndepărtat, în cazul când Japonia ar intra în război împotriva noastră.

Aceste îngrijorări îl tulburau şi pe Sir John Dill. Am avut impresia că, în mintea lui, Singapore avea prioritate faţă de Cairo. Aceasta era într-adevăr o chestiune tragică, de parcă ar fi trebuit să alegi între fiul sau fiica ta, care din ei să fie ucis. În ce mă priveşte, eu credeam că, dacă s-ar întâmpla ceva în Malaya, aceasta ar însemna doar o cincime faţă de ce ar însemna pierderea Egiptului, a Canalului de Suez şi a Orientului Mijlociu. Nu toleram ideea de a abandona lupta în Egipt şi mă resemnam să plătesc orice daune se cereau în Malaya. Acest punct de vedere era împărtăşit şi de colegii mei.

* * *

Într-o după-amiază, Harry Hopkins a venit în grădina din Downing Street şi ne-am aşezat amândoi la soare. Imediat, mi-a spus că preşedintele ar dori foarte mult să aibă o întâlnire cu mine, într-un golf singuratic sau altul. Am răspuns îndată că sunt sigur că voi primi concediu din partea Cabinetului. Treaba s-a aranjat curând. A fost ales Golful Placentia în Terra Nova, s-a fixat data de 9 august şi ultimul nostru vas de război, *Prince of Wales*, a primit ordine în consecinţă. Aveam cea mai mare dorinţă să mă întâlnesc cu domnul Roosevelt, cu care corespondam de acum, cu tot mai mare intimitate, de doi ani. În plus, o conferinţă între noi doi ar proclama asocierea tot mai strânsă a Britaniei şi Statelor Unite, ar provoca preocupare duşmanilor noştri, ar pune Japonia pe gânduri şi i-ar bucura pe prietenii noştri. Erau de asemeni de clarificat multe treburi, în legătură cu intervenţia americană în Atlantic, cu ajutorul pentru Rusia şi furnizările noastre proprii şi, mai presus de toate, ameninţarea crescândă a Japoniei. L-am luat cu mine pe Sir Alexander Cadogan, de la Ministerul de Externe, pe Lordul Cherwell, coloneii Hollius şi Jacob de la Ministerul Apărării şi personalul meu propriu. În plus, mai era un număr de înalţi ofiţeri din ramurile tehnică şi

administrativă. Preşedintele a spus că va aduce cu el şefii serviciilor militare de luptă ale Statelor Unite şi pe domnul Summer Welles de la Departamentul de Stat. Era nevoie să se păstreze cel mai deplin secret, din cauza marelui număr de submarine de buzunar-U care se aflau atunci în Atlantic, astfel încât preşedintele, care se afla într-o aşa-zisă croazieră de vacanţă, s-a mutat, în larg, pe crucişătorul *Augusta* şi a lăsat în urmă iahtul, ca să inducă în eroare. Între timp, Harry Hopkins, deşi nu se simţea bine, a obţinut autorizarea lui Roosevelt să zboare la Moscova, o călătorie lungă, obositoare şi periculoasă, prin Norvegia, Suedia şi Finlanda, pentru a obţine de la Stalin direct, deplina cunoaştere a poziţiei şi nevoilor sovietice. El urma să se alăture vasului *Prince of Wales* la Scapa Flow.

Trenul mare, special, care ducea întreaga noastră companie, inclusiv un amplu serviciu de cifrare, m-a luat din gara Chequers. Ne-am îmbarcat pe vasul *Prince of Wales* de pe un distrugător, la Scapa. Înainte de lăsarea întunericului, în 4 august, vasul *Prince of Wales*, cu escorta lui de distrugătoare, a pornit în apele largi ale Atlanticului. Am constatat că Hopkins era epuizat de lungile călătorii şi de emoţionantele conferinţe de la Moscova. El ajunsese la Scapa, cu două zile înainte, într-o asemenea stare încât amiralul l-a pus la pat imediat şi l-a ţinut acolo. Totuşi, el era la fel de vesel ca totdeauna, şi-a recăpătat încet puterile în cursul călătoriei şi mi-a povestit totul despre misiunea lui. Cabinele spaţioase de deasupra elicelor, care sunt foarte confortabile în timpul staţionării în port, devin aproape de nelocuit din cauza vibraţiilor pe marea neliniştită, aşa încât a trebuit să mă mut în cabina amiralului, de pe punte, ca să pot lucra şi dormi.

Mi-a plăcut mult căpitanul nostru, Leach, un bărbat fermecător, simpatic şi cu toate calităţile unui marinar britanic. Dar, vai! Peste patru luni, el şi mulţi dintre

camarazii lui şi minunatul lui vas s-au scufundat pentru totdeauna sub valuri. A doua zi, marea era atât de furtunoasă, încât a trebuit să alegem între a încetini sau a ne abandona escorta. Amiralul Pound, Prim Lord al Mării, a dat instrucţiuni. De atunci încolo, am continuat singuri, cu mare viteză. Se anunţaseră câteva submarine de buzunar-U, pentru evitarea cărora am făcut nişte zigzaguri ample. Se avea grijă să fie tăcere. Puteam primi mesaje, dar nu puteam răspunde decât la anumite intervale. Astfel, a intervenit o încetinire în rutina mea zilnică şi un straniu sentiment de vacanţă pe care nu l-am mai avut de la începutul războiului. Pentru prima oară de multe luni, am putut citi o carte de plăcere. Oliver Lyttelton, ministru de stat la Cairo, mi-a dat volumul *Căpitanul Horn Blower M.R.* de C.S. Forester, pe care l-am găsit foarte amuzant. Când am avut ocazia, i-am trimis mesajul: „Îl găsesc admirabil pe Horn Blower”. Acest lucru a produs perturbări în Cartierul general din Cairo, unde s-a crezut că „Horn Blower” era codul unei operaţiuni despre care lor nu li se spusese.

Am ajuns la locul de întâlnire la ora 9 a.m., duminică 9 august şi, de îndată ce s-au schimbat obişnuitele gesturi de politeţe navală, m-am dus pe bordul vasului *Augusta* şi l-am salutat pe preşedintele Roosevelt, care m-a primit cu toate onorurile. El stătea în picioare, sprijinit de braţul fiului său Elliott, în timp ce se cântau imnurile naţionale, iar apoi mi-a făcut cea mai caldă primire. Eu i-am dat o scrisoare din partea Regelui şi i-am prezentat pe însoţitorii mei. Apoi au început convorbirile între preşedinte şi mine, la care au participat şi domnul Summer Welles, Sir Alexander Cadogan şi ofiţerii de Stat Major de ambele părţi; convorbirile au continuat mai mult sau mai puţin permanent în restul zilelor vizitei noastre, uneori de la om la om, alteori în conferinţe mai largi.

Duminică dimineaţa, pe 10 august, domnul Roosevelt

a venit la bordul vasului *Prince of Wales* şi, împreună cu ofiţerii de Stat Major şi cu mai multe sute de reprezentanţi de toate gradele din marina Statelor Unite, am asistat la un serviciu divin pe punte. Această slujbă a fost simţită de noi toţi ca o expresie adânc emoţionantă a unităţii de credinţă a celor două popoare ale noastre şi niciunul dintre cei care au participat nu va uita spectacolul din acea dimineaţă însorită de pe puntea aglomerată – simbolismul drapelelor britanic şi american înfăşurate împreună în jurul altarului, preoţii, american şi britanic, împărţindu-şi citirea rugăciunilor, cei mai înalţi ofiţeri de marină, armată şi aviaţie din Britania şi Statele Unite, adunaţi în spatele preşedintelui şi al meu; rândurile strânse ale marinarilor britanici şi americani amestecaţi, împărţind aceleaşi cărţi de rugăciuni şi unindu-se fierbinte în rugăciunile şi imnurile cunoscute de toţi.

Am ales eu însumi imnurile „Pentru cei în pericol pe mare” şi „Înainte, soldaţi creştini”. Am încheiat cu „O, Doamne, ajutorul nostru în vremurile trecute”. Fiecare vorbă părea măreaţă. Aproape jumătate din cei care cântau aveau să moară curând.

* * *

Preşedintele Roosevelt mi-a spus, la una dintre conversaţii, că el crede că ar fi bine dacă am putea schiţa o declaraţie comună care să înscrie câteva principii largi ce ar trebui să ghideze politicile noastre pe aceeaşi cale. Vrând să urmez această sugestie de mare folos, i-am dat în aceeaşi duminică o încercare de schiţă a unei asemenea declaraţii între noi şi după multe discuţii între noi şi dezbateri telegrafice cu Cabinetul de Război din Londra, am redactat următorul document:

DECLARAŢIA COMUNĂ A PREŞEDINTELUI ŞI A PRIMULUI-MINISTRU

12 august 1941

Preşedintele Statelor Unite ale Americii şi primul-

ministru domnul Churchill, reprezentând guvernul Majestăţii Sale din Regatul Unit, întâlnindu-se, au considerat că este drept să facă cunoscute anumite principii comune în politicile naţionale ale ţărilor respective, pe care îşi bazează speranţele pentru un viitor mai bun al lumii.

În primul rând, ţările lor nu urmăresc vreo mărire teritorială sau de alt fel.

În al doilea rând, nu vor să vadă schimbări teritoriale care nu concordă cu dorinţele liber exprimate ale popoarelor în cauză.

În al treilea rând, respectă dreptul tuturor popoarelor de a-şi alege forma de guvernământ sub care vor trăi; şi vor ca drepturile suverane şi autoguvernarea să fie redate celor care au fost lipsiţi de acestea cu forţa.

În al patrulea rând, se vor strădui ca, respectând obligaţiile lor existente, să contribuie ca toate statele, mari sau mici, învingătoare sau învinse, să se bucure de accesul, în termeni egali, la comerţ şi la materiile prime ale lumii, necesare prosperităţii lor economice.

În al cincilea rând, dorinţa lor de a determina cea mai deplină colaborare între toate naţiunile în domeniul economic cu scopul de a asigura tuturor standarde de muncă îmbunătăţite, dezvoltare economică şi securitate socială.

În al şaselea rând, *după distrugerea finală a tiraniei naziste*, speră să vadă stabilită o pace care să aducă tuturor naţiunilor mijloacele de a trăi în siguranţă în graniţele lor şi să acorde asistenţă ca toţi oamenii, din toate ţările, să-şi trăiască viaţa eliberaţi de teamă şi nevoi.

În al şaptelea rând, o asemenea pace trebuie să permită tuturor oamenilor să traverseze mările şi oceanele fără oprelişti.

În al optulea rând, cred că toate naţiunile din lume trebuie să ajungă la abandonarea folosirii forţei, din

motive realiste şi spirituale. Întrucât nicio viitoare pace nu poate fi menţinută dacă armamentele de uscat, mare sau aer continuă să fie folosite de naţiuni care ameninţă, sau pot ameninţa, cu agresiune în afara frontierelor lor, cred, legat de stabilirea unui sistem mai larg şi mai permanent de securitate generală, că dezarmarea unor atari naţiuni este esenţială. Vor ajuta şi încuraja toate măsurile practicabile care să uşureze popoarele iubitoare de pace de povara armamentelor.

Profunda şi ampla importanţă a ceea ce s-a numit „Carta Atlanticului” era vizibilă. Însuşi faptul că Statele Unite, tehnic încă neutre, s-au alăturat unei puteri beligerante ca să facă o asemenea declaraţie era uluitor. Includerea în aceasta a referirii la „distrugerea finală a tiraniei naziste” (care se baza pe o frază din schiţa mea originală) echivala cu o provocare ce, în vremuri normale, ar fi implicat o acţiune războinică. În sfârşit, nu cel mai puţin izbitoare trăsătură era realismul ultimului paragraf, în care era o clară şi îndrăzneaţă aluzie că, după război, Statele Unite ni se vor alătura în dirijarea lumii până la instaurarea unei ordini mai bune.

Conferinţe continue au avut loc şi între şefii marinei şi armatei şi s-a ajuns la un mare grad de înţelegere între ei. Ameninţarea din partea Orientului îndepărtat ne preocupa minţile. De câteva luni, guvernele britanic şi american acţionau faţă de Japonia în acord strâns. La sfârşitul lui iulie, japonezii îşi completaseră ocuparea militară a Indochinei. Prin acest act clar de agresiune, forţele lor erau în poziţie de a-i lovi pe britanici în Malaya şi pe americani în Filipine, iar pe olandezi în Indiile orientale. La 24 iulie, preşedintele a cerut guvernului japonez ca, drept preludiu la o înţelegere generală, Indochina să fie neutralizată şi trupele japoneze să fie retrase. Pentru a adăuga greutate acestor propuneri, s-a emis un ordin executiv de îngheţare a tuturor bunurilor

japoneze din Statele Unite. Aceasta a dus tot comerţul Japoniei la o stagnare. Guvernul britanic a acţionat simultan, iar două zile mai târziu, olandezii i-au urmat. Aderenţa olandezilor însemna că Japonia era lipsită brusc de aprovizionarea ei vitală cu petrol.

* * *

Călătoria de întoarcere spre Islanda a fost fără evenimente deşi, la un moment dat, a fost nevoie să schimbăm cursul din cauza raportării prezenţei în apropiere a submarinelor de buzunar-U. Escorta noastră era formată din două distrugătoare ale Statelor Unite, în unul aflându-se Ensign Franklin D. Roosevelt junior, fiul preşedintelui. În 15, am întâlnit un convoi combinat care se îndrepta spre casă, format din şaptezeci şi trei de vase, toate în bună ordine şi în stare perfectă după o traversare fericită a Atlanticului. Era o privelişte îmbucurătoare, iar vasele comerciale erau şi ele bucuroase să privească vasul *Prince of Wales*.

Am ajuns pe Insulă sâmbătă dimineaţa, în 16 august, şi am ancorat în fiordul Huals, de unde am călătorit până la Reykjavík, într-un distrugător. La sosirea în port, am fost salutat deosebit de călduros şi zgomotos de o mare mulţime, primiri asemănătoare repetându-se oriunde prezenţa noastră era recunoscută în timpul şederii, culminând cu scene de mare entuziasm la plecarea noastră în cursul după-amiezii, în acompaniamentul uralelor şi aplauzelor, cum rareori s-au auzit pe străzile Reykjavíkului, după cum am fost asigurat.

După o scurtă vizită la Althingishus, ca să prezint respectele mele regentului şi membrilor cabinetului islandez, am făcut o trecere în revistă comună a forţelor britanice şi americane. A fost un lung marş a câte trei în timpul căruia melodia „Marinarii Statelor Unite” mi-a intrat atât de mult în memorie încât nu mi-o mai puteam scoate din cap. Am găsit timp să văd noile aerodromuri pe

care le făceam şi să vizitez minunatele izvoare calde şi casele de sticlă care sunt destinate să le servească. M-am gândit că ele ar trebui folosite la încălzirea Reykjavíkului şi am încercat să înaintez acest plan chiar în timpul războiului. Mă bucur că acum a fost realizat. Am primit salutul, cu fiul preşedintelui alături de mine, iar parada a fost o altă remarcabilă demonstraţie a solidarităţii anglo-americane.

La întoarcerea în fiordul Huals am vizitat vasul *Ramillies* şi m-am adresat reprezentanţilor echipajelor vaselor britanice şi americane ancorate, inclusiv distrugătoarelor *Hecla* şi *Churchill*. Când s-a lăsat întunericul după această lungă şi foarte obositoare treabă, am navigat spre Scapa, unde am ajuns fără incidente, devreme, în data de 18, iar a doua zi am ajuns la Londra.

Capitolul III
PERSIA ŞI DEŞERTUL

Nevoia de a transmite muniţii şi tot felul de alte aprovizionări guvernului sovietic şi extremele dificultăţi ale rutei arctice, precum şi viitoarele posibilităţi strategice, au făcut de dorit deschiderea unei comunicaţii cât mai ample cu Rusia, prin Persia. Nu eram lipsit de îngrijorare faţă de începerea unei noi campanii în Orientul Mijlociu, dar argumentele ne obligau. Terenurile petroliere ale Persiei erau un prim factor de război, iar dacă Rusia ar fi fost învinsă, ar fi trebuit să fim gata să le ocupăm noi înşine. Şi apoi mai era ameninţarea faţă de India. Suprimarea revoltei din Irak şi ocupaţia anglo-franceză a Siriei, deşi realizate cu pierderi minime, zădărniciseră planul oriental al lui Hitler, dar dacă ruşii se prăbuşeau, el putea încerca din nou. La Teheran se instalase o misiune germană activă şi numeroasă, iar prestigiul Germaniei era ridicat. În ajunul călătoriei mele la Placentia, organizasem un comitet special pentru coordonarea unui plan de

operaţiune împotriva Persiei, iar în timpul absenţei mele, acesta îmi raportase telegrafic rezultatele muncii care, între timp, fuseseră aprobate de Cabinetul de Război. Era clar că persienii nu-i vor da afară pe agenţii şi rezidenţii germani din ţară şi că va trebui să recurgem la forţă. La 13 august, domnul Eden l-a primit pe domnul Maiski la Ministerul de Externe şi s-a căzut de acord asupra notelor noastre respective către Teheran. O notă comună anglo-rusă din 17 august a primit un răspuns nesatisfăcător, iar intrarea forţelor britanice şi ruse în Persia a fost fixată pentru ziua de 25.

În patru zile s-a terminat totul. Rafinăria de la Abadan a fost capturată de o brigadă de infanterie, care s-a îmbarcat la Basra şi a debarcat în zori, pe 25 august. Majoritatea forţelor persiene au fost surprinse, dar au scăpat fugind cu convoaiele. Au avut loc ceva lupte de stradă şi au fost capturate câteva vapoare persiene. În acelaşi timp, am capturat portul Khurramshahr dinspre uscat, iar o forţă a fost trimisă spre nord la Ahwaz. În timp ce trupele noastre se apropiau de Ahwaz, s-a primit ştirea privind ordinul şahului de „încetare a focului”, iar generalul persan a ordonat trupelor sale să se întoarcă în cazarmă. Pierderile noastre au fost de 22 morţi şi 42 răniţi.

S-a căzut de acord repede şi fără probleme, cu ruşii. Principalele condiţii impuse guvernului persan au fost încetarea oricărei rezistenţe, expulzarea germanilor, neutralitate în război şi folosirea de către Aliaţi a mijloacelor de comunicaţii persane pentru transmiterea aprovizionării de război a Rusiei. Ocuparea în continuare a Persiei s-a făcut paşnic. Forţele britanice şi ruse s-au înţeles împreună şi Teheranul a fost ocupat în comun la 17 septembrie, Şahul abdicând cu o zi înainte în favoarea fiului său în vârstă de 22 de ani. La 20 septembrie, noul Şah, la sfatul Aliaţilor, a reinstaurat monarhia constituţională, iar tatăl său a plecat la scurt timp într-un

exil confortabil şi a murit la Johannesburg, în iulie 1944. Majoritatea forţelor noastre s-au retras din ţară, lăsând doar detaşamente care să păzească liniile de comunicaţii, iar din Teheran au fost evacuate atât trupele britanice cât şi cele ruseşti, la 18 octombrie. După aceea, forţele noastre, sub comanda generalului Quinan, au fost angajate în pregătirea fortificaţiilor împotriva unei posibile incursiuni a armatelor germane din Turcia sau Caucaz şi la pregătiri administrative pentru primirea unor întăriri masive, în cazul în care o asemenea incursiune ar părea iminentă.

Crearea unei rute importante de aprovizionare a Rusiei prin Golful Persic a devenit principalul nostru obiectiv. Având un guvern prietenos la Teheran, au fost lărgite porturile, au fost dezvoltate comunicaţiile pe râuri, au fost construite drumuri şi reconstruite căi ferate. Din septembrie 1941, această activitate, începută şi dezvoltată de armata britanică şi adoptată şi extinsă de Statele Unite, ne-a permis să trimitem în Rusia într-o perioadă de patru ani şi jumătate, cinci milioane de tone de materiale. Astfel s-a terminat o acţiune de forţă copleşitoare, scurtă dar fructuoasă, împotriva unui stat slab şi antic. Britania şi Rusia luptau pentru supravieţuirea acestuia. *Inter arma silent leges*. Putem fi bucuroşi că, prin victoria noastră, a fost păstrată independenţa Persiei.

* * *

Acum trebuie să ne întoarcem la teatrul dominant al Mediteranei. Generalul Auchinleck preluase oficial comanda în Orientul Mijlociu la 9 iulie şi am început relaţiile mele cu comandantul şef, având mari speranţe; dar un schimb de telegrame mi-a arătat clar că existau divergenţe serioase de vederi şi aprecieri între noi. El propunea să întărească Corpul cu o divizie, cât de curând posibil, aprecia nevoia de a recuceri Cyrenaica dar nu avea încredere că Tobrukul putea fi ţinut după septembrie. El

spunea că trăsăturile şi armamentul noilor tancuri americane introduceau modificări în manevrele tactice şi că trebuia timp ca aceste lecţii să fie studiate. Era de acord că, până la sfârşitul lui iulie, el va avea circa cinci sute de tancuri de croazieră, de infanterie şi americane. Totuşi, pentru orice operaţiune, avea nevoie de o rezervă de tancuri de 50 la sută, permiţând astfel ca 25 la sută să se afle în atelierele de reparaţii iar 25 la sută să stea la dispoziţie pentru înlocuiri imediate ale pierderilor în luptă. Aceasta era o condiţie aproape prohibitivă. Generalii se bucură de asemenea lucruri doar în ceruri. Iar cei care le pretind, nu ajung totdeauna acolo. Auchinleck sublinia importanţa timpului, atât pentru instruirea individuală şi colectivă, cât şi pentru spiritul de echipă care era esenţial pentru eficienţă. El considera că nordul (adică un atac german prin Turcia, Siria şi Palestina) ar putea deveni frontul principal, mai curând decât deşertul.

Toate acestea mi-au produs o mare dezamăgire. Primele decizii ale generalului mă lăsau şi ele perplex. După îndelungi persistenţe, reuşisem să aduc în Egipt Brigada a 50-a britanică. Eram sensibil la propaganda ostilă care afirma că politica britanică era de a lupta folosind orice alte trupe, în afară de ale sale proprii şi astfel să evite vărsarea de sânge al Regatului Unit. Pierderile britanice în Orientul Mijlociu şi inclusiv în Grecia şi Creta au fost de fapt mai mari decât cele ale tuturor celorlalte forţe la un loc, dar nomenclatura obişnuită dădea false impresii asupra faptelor. Diviziile indiene, în care o treime din infanterie şi întreaga artilerie erau britanice, nu erau descrise ca divizii britanico-indiene. Diviziile blindate, care au suportat greul luptei, erau în întregime britanice, dar nu apăreau cu numele lor. Faptul că trupele „britanice” nu erau menţionate în rapoartele luptelor oferea pretexte unor zeflemele ale inamicului şi dădea naştere unor comentarii nefavorabile

nu doar în Statele Unite ci şi în Australia. Am aşteptat cu nerăbdare sosirea Diviziei a 50-a, ca un mijloc efectiv de a contracara aceste curente neplăcute. Decizia generalului Auchinleck de a alege tocmai această Divizie ca să o trimită în Cipru mi se părea desigur nefericită şi dădea substanţă reproşurilor la care eram supuşi pe nedrept. Şefii de Stat Major din ţară erau şi ei uimiţi, din motive militare, că se foloseşte atât de straniu această minunată organizaţie umană.

O hotărâre mult mai serioasă a generalului Auchinleck a fost aceea de a amâna orice acţiune în deşertul de vest împotriva lui Rommel, mai întâi cu trei luni şi apoi cu peste patru luni şi jumătate. Acţiunea lui Wavell din 15 iunie „Securea”, se dovedise justificată prin faptul că, deşi am fost oarecum înfrânţi şi ne-am retras pe poziţiile iniţiale, germanii nu au putut să înainteze în toată această perioadă prelungită. Comunicaţiile lor, ameninţate prin Tobruk, erau insuficiente pentru a le aduce întăririle necesare de blindate şi chiar de muniţie pentru artilerie, care să-i permită lui Rommel mai mult decât să se menţină pe loc prin puterea lui de voinţă şi prestigiul său. Alimentarea forţelor lui îi impuneau o asemenea povară încât creşterea acesteia se putea face doar treptat. În aceste condiţii, el ar fi trebuit să fie angajat continuu în luptă de către armata britanică, aceasta având ample comunicaţii pe şosele, pe căi ferate şi pe mare şi fiind întărită continuu, în ritm mai susţinut, atât cu oameni cât şi cu materiale.

O a treia idee greşită mi se părea a fi preocuparea disproporţionată pentru flancul nostru din nord. Acesta cerea, într-adevăr, cea mai serioasă vigilenţă şi justifica numeroase pregătiri defensive şi construirea de puternice linii fortificate în Palestina şi Siria. Situaţia în această regiune devenise însă mult mai bună decât în iunie. Siria era cucerită. Revolta din Irak fusese suprimată. Toate

punctele cheie din deşert erau deţinute de trupele noastre.

Mai presus de toate, lupta dintre Germania şi Rusia dădea o nouă încredere Turciei. În timp ce aceasta era în balanţă, nu era nicio şansă ca Germania să ceară trecerea trupelor ei prin teritoriul turcesc. Persia fusese adusă în tabăra Aliaţilor prin acţiunea britanică şi rusă. Aceasta ne-a permis să depăşim iarna. Între timp, situaţia generală favoriza o acţiune decisivă în Deşertul vestic.

În schimb, eu nu puteam să nu simt o inflexibilitate în atitudinea generalului Auchinleck, care nu era de ajutor intereselor pe care le serveam cu toţii. Cărţile scrise după război au arătat cum unele elemente subordonate dar influente din Statul Major operaţional de la Cairo au deplâns decizia de a se trimite armată în Grecia. Nu se ştia cât de deplin şi de bunăvoie acceptase generalul Wavell această politică şi cu atât mai puţin cât de insistent îi puseseră această problemă Cabinetul de Război şi şefii de Stat Major, aproape invitându-l la un răspuns negativ. S-a sugerat că Wavell ar fi fost indus în eroare de către politicieni şi că întregul lanţ de dezastre a urmat din cauza acceptării dorinţelor acestora. Acum, ca răsplată a bunătăţii lui, fusese înlocuit, după toate victoriile, tocmai în momentul înfrângerii. Nu mă îndoiesc că, în aceste cercuri ale Statului Major, exista sentimentul că noul comandant nu trebuie să se lase presat în aventuri hazardate şi că trebuie să-şi acorde timp şi să acţioneze în siguranţă. O asemenea stare de spirit fusese împărtăşită probabil şi de generalul Auchinleck. Era clar că nu se vor face mari progrese prin corespondenţă, aşa că la 1 iulie l-am invitat să vină la Londra. Vizita lui scurtă a fost de ajutor din multe puncte de vedere. El a intrat în relaţii armonioase cu Cabinetul de Război, cu şefii de Stat Major şi cu Ministerul de Război. A petrecut un sfârşit de săptămână prelungit, cu mine, la Chequers. Pe măsură ce l-am cunoscut mai bine pe acest distins ofiţer, de ale cărui

calităţi avea să depindă acum, în mare măsură, soarta noastră, şi pe măsură ce el a cunoscut cercul superior al maşinii de război britanice şi a văzut cât de uşor şi neted funcţionează, a sporit încrederea reciprocă. Pe de altă parte, nu l-am putut abate de la ideea unei amânări prelungite, pentru a pregăti o ofensivă la 1 noiembrie. Aceasta urma să fie numită „Cruciatul” şi să fie cea mai mare operaţiune pe care am lansat-o până acum. El i-a şocat pe consilierii mei militari cu toate argumentele detaliate pe care le-a adus. Eu personal nu eram convins. Dar capacităţile neîndoielnice ale generalului Auchinleck, puterea lui de exprimare, personalitatea lui foarte demnă şi autoritară, mi-a dat sentimentul că, în fond, s-ar putea să aibă dreptate şi, chiar, dacă totuşi greşea, el era cel mai bun. De aceea, am cedat în favoarea datei din noiembrie pentru ofensivă şi mi-am îndreptat energiile spre a face din aceasta un succes. Ne părea tuturor foarte rău că nu-l puteam convinge să-i încredinţăm bătălia, atunci când aceasta urma să aibă loc, generalului Maitland Wilson. El îl prefera în schimb pe generalul Alan Cunningham, a cărui reputaţie crescuse după victoriile din Abisinia. Trebuia să reuşim cât mai bine, iar lucrul ăsta nu se face cu jumătăţile de măsură. Aşa că am împărţit răspunderea, susţinându-i decizia. Totuşi, trebuie să notez convingerea mea că amânarea cu patru luni şi jumătate cerută de generalul Auchinleck pentru a-l angaja în luptă pe inamic în deşert era în aceeaşi măsură o greşeală şi o soluţie nefericită.

Acum cunoaştem pe deplin cum aprecia înaltul Comandament german situaţia lui Rommel. Acesta admira mult îndrăzneala lui şi incredibilul succes care l-a încununat, dar îl vedeau totuşi în mare pericol. I-au interzis să-şi mai asume riscuri, înainte de a putea fi puternic întărit. Poate că, având în vedere prestigiul lui, ne-ar fi putut induce în eroare, cu toată poziţia precară în

care se afla, până când vor putea să-i aducă toate ajutoarele posibile. Linia lui de comunicaţii se întindea în urmă pe o mie cinci sute de kilometri, până la Tripoli. Benghazi era o scurtătură, fie şi numai pentru o parte a aprovizionării şi a trupelor proaspete, dar aveau de suportat daune tot mai multe la transportul pe mare, spre ambele aceste baze. Forţele britanice, şi aşa superioare ca număr, creşteau cu fiecare zi. Superioritatea tancurilor germane consta doar în calitate şi organizare. Ei erau mai slabi în aer. Aveau puţine muniţii pentru artilerie şi se temeau că vor trebui să o oprească. Tobrukul părea o ameninţare mortală în spatele lui Rommel, de unde se putea lansa oricând un atac care i-ar fi tăiat comunicaţiile. Totuşi, atât timp cât noi rămâneam nemişcaţi, el putea fi recunoscător pentru fiecare zi care trecea.

Ambele părţi au folosit vara ca să-şi întărească armatele. Pentru noi, reaprovizionarea Maltei era vitală. Pierderea Cretei lipsea flota amiralului Cunningham de o bază de combustibil destul de apropiată pentru a permite aducerea în acţiune a puterii noastre maritime proteguitoare. Posibilitatea unui atac aeropurtat asupra Maltei, din Italia, creştea, deşi, după cum ştim acum, abia în 1942 Hitler şi Mussolini au aprobat un asemenea plan. Bazele aeriene inamice, atât cele din Creta cât şi din Cyrenaica, ameninţau atât de serios ruta convoaielor de la Alexandria la Malta, încât a trebuit să depindem în întregime de vest pentru trecerea aprovizonării. La această sarcină, amiralul Sommerville, cu forţa H din Gibraltar, a adus servicii distinse. Ruta pe care amiralitatea o considerase cea mai periculoasă a rămas singura deschisă. Din fericire, în acest moment, cerinţele invadării Rusiei l-au obligat pe Hitler să-şi retragă forţa aeriană din Sicilia, ceea ce a permis Maltei să respire şi ne-a redat supremaţia aeriană deasupra Canalului Maltei. Aceasta nu numai că ajuta apropierea convoaielor dinspre

vest ci ne permitea să lovim mai tare transporturile şi vasele cu întăriri pentru Rommel.

Două convoaie considerabile au fost atacate cu succes. Trecerea fiecăruia era o operaţiune navală grea. În octombrie, peste 60 la sută din aprovizionarea lui Rommel a fost scufundată în timpul trecerii. Dar îngrijorările mele nu erau uşurate şi am cerut Amiralităţii eforturi şi mai mari. Am dorit în special ca o nouă forţă de suprafaţă să fie cu baza la Malta. Politica a fost acceptată, deşi era nevoie de timp pentru a fi realizată. În octombrie, o forţă de luptă, denumită „Forţa K", formată din crucişătoarele *Aurora* şi *Penelope* şi distrugătoarele *Lance* şi *Lovely*, s-a adunat la Malta. Toate aceste măsuri au avut rolul lor în lupta ce avea să înceapă acum.

* * *

Descrierea luptelor moderne îşi pierde sentimentul de dramă, pentru că ele se întind pe spaţii largi şi uneori durează săptămâni până se decid, în timp ce pe faimoasele câmpuri de luptă ale istoriei, soarta naţiunilor şi a imperiilor se decidea pe câţiva kilometri pătraţi de teren şi în câteva ore. Luptele din deşert dintre forţele blindate şi motorizate care se mişcă repede prezintă, în formă extremă, această deosebire faţă de trecut.

Tancurile au înlocuit cavaleria din războaiele trecute cu o armă mult mai puternică şi cu bătaie lungă, iar în multe aspecte, manevrele lor se aseamănă cu un război naval în mări de nisip în loc de mări cu apă sărată. Calitatea de luptă a coloanelor blindate, aidoma celei a escadrei de crucişătoare, este elementul hotărâtor, şi nu atât poziţia unde întâlnesc inamicul sau din ce parte a orizontului apar. Diviziile de tancuri, sau brigăzi şi unităţi mai mici, puteau forma fronturi în orice direcţie cu atâta rapiditate încât pericolele de a fi depăşite din flanc sau luate prin spate sau despărţite căpătau o semnificaţie cu mult mai mică. Pe de altă parte, totul depindea din

moment în moment de alimentarea cu combustibil şi muniţie, iar aprovizionarea cu ambele este mult mai complicată pentru forţele blindate decât pentru vasele independente şi pentru escadrele de pe mare. Principiile pe care se bazează arta războiului se exprimă deci în termeni noi şi fiecare ciocnire oferea lecţiile ei proprii.

Magnitudinea efortului de război implicat în aceste lupte în deşert nu trebuie subestimată. Deşi doar nouăzeci sau o sută de mii de trupe de luptă au fost angajate în fiecare dintre armate, era nevoie de mase de oameni şi materiale de două sau trei ori mai mari, care să-i susţină în încercarea lor de măsurare a puterii. Ciocnirea dură de la Sidi Rezegh, care a marcat deschiderea ofensivei generalului Auchinleck, privită ca un tot, prezintă multe dintre cele mai vii trăsături ale războiului. Intervenţia personală a celor doi comandanţi şefi era la fel de dominantă şi decisivă, iar miza pusă în joc de ambele părţi era la fel de mare ca şi în vremurile vechi.

Sarcina lui Auchinleck a fost mai întâi să recupereze Cyrenaica, distrugând în acest proces blindatele duşmanului şi, în al doilea rând, dacă totul mergea bine, să ocupe Tripolitania. Pentru aceste scopuri, generalului Cunningham i s-a dat comanda nou-numitei Armate a Opta, formată din Corpurile de armată al XIII-lea şi al XXX-lea şi cuprinzând, împreună cu garnizoana de la Tobruk, circa şase divizii, cu trei brigăzi în rezervă şi cu 724 de tancuri. Forţele aeriene ale deşertului vestic totalizau 1.072 avioane de luptă moderne, care se adăugau la cele zece escadrile care operau din Malta. La circa o sută de kilometri în spatele lui Rommel, era garnizoana de la Tobruk, formată din cinci grupuri de brigadă şi o brigadă de blindate. Această fortăreaţă era preocuparea lui constantă şi, până acum, ea împiedicase, prin ameninţarea ei strategică, orice înaintare spre Egipt. Eliminarea Tobrukului era scopul fixat al înaltului Comandament

german şi s-au făcut toate pregătirile posibile pentru a se începe asaltul

Împotriva acestuia la 23 noiembrie. Armata lui Rommel cuprindea formidabilul Afrika Korps, format din diviziile Panzer a 15-a şi a 21-a, din Divizia Uşoară a 90-a şi din şapte divizii italiene, dintre care niciuna nu era de blindate. Inamicul avea 558 de tancuri. Dintre cele medii şi grele, două treimi erau germane şi aveau tunuri mai grele decât ale tancurilor noastre. În plus, inamicul era mult superior în arme antitanc. Forţele aeriene ale Axei constau în momentul atacului din 120 aparate germane şi circa 200 aparate italiene.

Devreme, în 18 noiembrie, pe o ploaie puternică, Armata a opta a zvâcnit înainte şi, timp de trei zile, totul a mers bine. O parte a Corpului al XXX-lea de armată şi Divizia a 7-a blindată britanică au cucerit Sidi Rezegh, dar atunci a fost atacată de Afrika Korps, ale cărui blindate fuseseră ţinute mai concentrate. În zilele de 21 şi 22, s-a desfăşurat o luptă sălbatică, mai mult în jurul şi deasupra aerodromului. În această arenă, au fost atrase practic toate blindatele de ambele părţi şi se mişcau încolo şi încoace într-o luptă violentă, sub focul bateriilor rivale. Armamentul mai puternic al tancurilor germane şi numărul mai mare pe care l-au adus în punctul de ciocnire le-a dat avantaj. În ciuda conducerii eroice şi strălucite a brigadierului Jack Campbell, germanii au fost mai tari şi noi am suferit mai mult decât ei în ce priveşte tancurile. În noaptea de 22, germanii au recucerit Sidi Rezegh. Forţa noastră a pierdut două treimi din blindate şi a primit ordin să se retragă vreo treizeci de kilometri, pentru a se reorganiza. Aceasta a fost o retragere grea. Între timp, la 21 noiembrie, când blindatele inamice erau în luptă, generalul Cunningham a ordonat Corpului al XIII-lea de armată să înainteze. Acesta a capturat cartierul general al

lui Afrika Korps şi, în 23, ajunsese aproape de Sidi Rezegh, de unde tocmai atunci camarazii lor din Divizia a 7-a de blindate fuseseră respinşi. La 24 noiembrie, Freyberg şi-a concentrat cea mai mare parte a neo-zeelandezilor săi la 7 kilometri est de aerodrom. Se lansase un atac din Tobruk şi se lupta dur cu infanteria germană, dar aceasta nu a reuşit să spargă linia. Divizia neo-zeelandeză se afla lângă Sidi Rezegh, după un marş triumfător. Garnizoana de frontieră a inamicului fusese învinsă dar blindatele lui au câştigat bătălia împotriva Corpului al XXX-lea de armată. S-au schimbat lovituri grele şi pierderi severe, iar bătălia stătea în cumpănă.

* * *

A urmat acum un episod dramatic care aminteşte de cavalcada lui „Job” Stuart în jurul lui McClellan în 1862, în peninsula York Town, din războiul civil din America. Era totuşi executată acum cu o forţă blindată care constituia o armată în sine şi a cărei distrugere ar fi sortit pieirii restul armatei Axei. Rommel a hotărât să ia iniţiativa tactică şi să-şi forţeze drumul spre est, spre frontieră, cu blindatele sale, în speranţa de a crea un haos atât de mare şi atâta alarmă încât să oblige comandamentul nostru să abandoneze lupta şi să se retragă. Trebuie să fi avut în minte norocul care a răsplătit incursiunea lui precedentă cu blindatele în deşert, în bătălia din 15 iunie, şi care a dus la retragerea noastră în momentul crucial. Cât de aproape a fost de reuşită de data asta se va vedea pe parcursul relatării.

El a adunat cea mai mare parte din Afrika Korps, care era încă cel mai formidabil organism de luptă în câmp şi, trecând pe lângă cartierul general al Corpului al XXX-lea şi pe lângă două depozite de materiale fără de care nu am fi putut continua lupta, el a ajuns la frontieră. Aici, el şi-a despărţit forţa în coloane, unele întorcându-se spre nord şi spre sud, iar altele intrând treizeci de kilometri în

teritoriul egiptean. El a produs panică în ariergarda noastră şi a luat mulţi prizonieri. Coloanele lor totuşi nu au impresionat Divizia a 4-a indiană şi au fost urmărite de detaşamente organizate în grabă. Mai presus de toate, Forţa noastră aeriană, care acum stăpânea în mare măsură aerul de deasupra armatelor în luptă, l-a hărţuit tot timpul şi tot drumul. Coloanele lui Rommel, practic nesusţinute de aviaţia lor, au suferit durerile pe care le-au cunoscut şi suportat trupele noastre când Germania era aceea care domina văzduhul bătăliilor. În 26, toate blindatele inamicului s-au întors spre nord, căutând adăpost în Bardia şi în apropiere. A doua zi, s-au grăbit spre vest, înapoi la Sidi Rezegh, unde fuseseră chemate de urgenţă. Lovitura îndrăzneaţă a lui Rommel eşuase, dar, după cum se va vedea acum, doar un singur om l-a oprit: comandantul şef al adversarului.

Loviturile puternice pe care le-am primit şi impresia de dezordine din spatele frontului nostru provocate de raidul lui Rommel, l-a făcut pe generalul Cunningham să-i prezinte comandantului şef că o continuare a ofensivei noastre ar putea duce la anihilarea forţei noastre de tancuri şi ar periclita siguranţa Egiptului. Aceasta ar fi însemnat o înfrângere recunoscută şi eşecul întregii operaţiuni. În acest moment decisiv, generalul Auchinleck a intervenit personal. La cererea lui Cunningham, el a zburat cu mareşalul aerului Tedder la cartierul general al deşertului şi, cu deplina cunoaştere a tuturor pericolelor, i-a ordonat generalului Cunningham „să continue să preseze ofensiva împotriva duşmanului”. Prin acţiunea personală, Auchinleck a salvat astfel bătălia şi şi-a dovedit calităţile deosebite de comandant pe câmpul de luptă.

La întoarcerea sa la Cairo, în 25, a decis să-l înlocuiască temporar pe generalul Cunningham cu generalul Ritchie, adjunctul său, „pentru că, de nevoie, am ajuns la concluzia că Cunningham, deşi a fost admirabil

până acum, a început să gândească defensiv, în mare parte datorită pierderilor noastre mari de tancuri”. Ministrul de stat, Oliver Lyttelton, a explicat şi a susţinut cu putere decizia comandantului şef. I-am telegrafiat imediat acestuia aprobarea noastră.

Aici, voi lăsa deoparte acest incident, atât de dureros pentru viteazul ofiţer în cauză, pentru fratele lui comandant-şef naval şi pentru generalul Auchinleck, care era prieten personal cu amândoi. Am admirat în mod special comportarea lui Auchinleck de a se ridica deasupra oricăror considerente personale şi a oricăror tentaţii de a face compromisuri sau a amâna acţiunea.

* * *

Între timp, Freyberg şi neo-zeelandezii lui, sprijiniţi de Brigada Armatei I-a de tancuri, presau tare la Sidi Rezegh. După două zile de lupte grele, l-au recucerit. Simultan, garnizoana din Tobruk şi-a reluat atacul şi, în noaptea de 26, s-a unit cu forţele ajutătoare. Unele unităţi au intrat în Tobrukul asediat. Asta l-a determinat pe Rommel să vină înapoi de la Bardia. S-a luptat pe drum, spre Sidi Rezegh, fiind atacat în flanc de Divizia a 7-a blindată, care acum fusese reorganizată şi dispunea de 120 de tancuri. El a recucerit Sidi Rezegh şi a împins îndărăt Brigada neo-zeelandeză cu pierderi distrugătoare. Majoritatea s-au retras spre sud-est, spre frontieră, unde eroica divizie s-a refăcut după pierderea a trei mii de oameni. Garnizoana din Tobruk, din nou izolată, s-a menţinut pe terenul câştigat cu o hotărâre de neînduplecat.

Generalul Ritchie şi-a regrupat acum armata, iar Rommel a făcut o încercare finală de a-şi salva garnizoanele de la frontieră. A fost respins. Atunci a început retragerea armatei Axei spre linia de la Gazala.

La 1 decembrie, Auchinleck s-a dus personal la cartierul general de front şi a rămas acolo zece zile cu

generalul Ritchie. El nu a preluat personal comanda, dar l-a supravegheat de aproape pe subordonatul lui. Mie lucrul acesta nu mi s-a părut cel mai bun aranjament pentru niciunul dintre ei. Totuşi, puterea Armatei a Opta era acum predominantă şi, la 10 decembrie, comandantul şef a putut să-mi spună: „Se pare că inamicul e în plină retragere spre vest... Cred că se poate pretinde acum că asediul Tobrukului a fost ridicat. Urmărim viguros inamicul cu deplina cooperare a Forţelor Aeriene Regale”. Acum ştim din documentele germane că pierderile în bătălie ale duşmanului au fost de circa 33.000 de oameni şi 300 de tancuri. Pierderile comparabile ale armatei britanice şi imperiale în aceeaşi perioadă, au fost în oameni cam la jumătate, şi de 278 de tancuri. Nouă zecimi din aceste pierderi s-au produs în prima lună a ofensivei. Aici am ajuns la un moment de uşurare, ba chiar de bucurie, în legătură cu războiul în deşert.

Dar, în acest moment crucial, puterea noastră navală în estul Mediteranei a fost virtual distrusă de o serie de dezastre. Intervalul nostru de imunitate şi avantaj s-a terminat. Au apărut pe scenă submarinele de buzunar-U. La 12 noiembrie, în timp ce se întorcea la Gibraltar, după ce lansase mai multe avioane la Malta, vasul *Ark Royal* a fost lovit de o torpilă dintr-un submarin de buzunar-U german. Toate încercările de a salva vasul au eşuat şi acest faimos veteran, care jucase roluri atât de distinse în multe dintre problemele noastre, s-a scufundat la doar circa patruzeci de kilometri de Gibraltar. Două săptămâni mai târziu, vasul *Bahram* a fost lovit de trei torpile şi s-a scufundat în tot atâtea minute, cu pierderea a peste 500 de oameni. Aveau să urmeze şi altele. În noaptea de 18 decembrie, un submarin italian s-a apropiat de Alexandria şi a lansat „trei torpile umane”, fiecare controlată de doi oameni. Ei au pătruns în port într-un moment când poarta pentru trecerea vapoarelor era deschisă. Ei au fixat bombe

cu explozie întârziată, care au explodat a doua zi dimineaţă sub vasele de război *Elizabeth* şi *Valiant*. Ambele vase au fost greu avariate şi au devenit o povară nefolositoare, luni de zile. Câtva timp, am putut ascunde daunele flotei de luptă, dar şi Forţa „K" a fost lovită. Chiar în ziua dezastrului de la Alexandria, la Malta a sosit vestea despre un convoi inamic important care se îndrepta spre Tripoli. Imediat au ieşit trei crucişătoare ca să-l prindă. Apropiindu-se de Tripoli, vasele noastre au intrat într-un câmp nou de mine. Au fost avariate două crucişătoare, dar au putut să continue drumul. Al treilea, intrând în câmpul de mine, a mai lovit două şi s-a scufundat. A supravieţuit un singur om din echipajul de 700 – şi acesta ca prizonier de război, după ce a stat patru zile pe o plută, pe care căpitanul său, R.C. O'Connor şi încă treisprezece oameni au pierit. Tot ce mai rămăsese din Flota Britanică a Mediteranei de est erau câteva distrugătoare şi trei crucişătoare din escadra amiralului Vian.

La 5 decembrie, Hitler, dându-şi în sfârşit seama de pericolul mortal al lui Rommel, a ordonat transferarea unui întreg corp aerian din Rusia în Sicilia şi Africa de Nord. A fost lansată o nouă ofensivă aeriană împotriva Maltei, sub conducerea generalului Kesselring. Atacurile asupra insulei au atins un nou apogeu şi Malta nu putea face altceva decât să se lupte pentru viaţă. La sfârşitul anului, Luftwaffe deţinea stăpânirea asupra rutelor pe mare spre Tripoli şi astfel a făcut posibilă refacerea armatei lui Rommel după înfrângere. Rareori a fost atât de uluitor ilustrată interacţiunea dintre războiul pe mare, în aer şi pe uscat, ca în aceste câteva luni.

Dar acum, toate păleau sub lovitura evenimentelor mondiale.

Capitolul IV
PEARL HARBOUR!

Era 7 decembrie 1941, duminică seara. Winant şi Averell Harriman erau cu mine la masă, la Chequers. Am dat drumul micului meu aparat de radio după ora nouă, când au început ştirile. Au fost câteva informaţii despre luptele de pe frontul rusesc şi despre frontul britanic din Libia, la capătul cărora s-au spus câteva cuvinte despre un atac al japonezilor împotriva vaselor americane din Hawaii şi, de asemeni, despre atacurile japoneze împotriva vaselor britanice din Indiile Orientale olandeze. A urmat o afirmare că, după ştiri, domnul Nu ştiu-cum va face un comentariu şi că atunci va începe programul Trustul Creierelor, sau aşa ceva. Eu personal n-am avut nicio reacţie, dar Averell a spus că trebuie să fie ceva, dacă japonezii îi atacă pe americani şi, deşi eram obosiţi cu toţii şi ne odihneam, ne-am ridicat. Deja Sawyer, valetul, care auzise ce s-a întâmplat, a venit în cameră şi a spus: „E adevărat. Am auzit şi noi afară. Japonezii i-au atacat pe americani”. A urmat o tăcere. La prânzul de la Mantion House, la 11 noiembrie, spusesem că, dacă Japonia atacă Statele Unite, va urma o declaraţie de război britanică „într-o oră”. M-am ridicat de la masă şi m-am dus prin hol spre birou, unde se lucra permanent. Am cerut legătura cu preşedintele. Ambasadorul a ieşit după mine şi, imaginându-şi că voiam să fac un pas irevocabil, mi-a spus: „Nu credeţi că ar fi mai bine să primiţi mai întâi o confirmare?”

După două, trei minute, am avut legătura cu domnul Roosevelt. „Domnule preşedinte, ce-i povestea asta cu Japonia?” „E adevărat, a răspuns el. Ne-au atacat la Pearl Harbour. Acum suntem toţi în aceeaşi barcă”.

L-am dat pe Winant la telefon şi a avut loc o conversaţie, ambasadorul spunând mai întâi, „Bine” şi apoi, vizibil mai grav, „Ah!”. Am luat din nou receptorul şi am zis: „Asta simplifică lucrurile, Dumnezeu să fie cu noi”, sau cam aşa ceva. Apoi, ne-am întors în hol şi am încercat

să ne obişnuim minţile cu acest suprem eveniment mondial care survenise şi care era de natură atât de uluitoare încât îi făcea chiar şi pe cei mai apropiaţi de centru să rămână stupefiaţi. Cei doi prieteni ai mei americani au primit şocul cu o tărie admirabilă. Habar nu aveam dacă Marina Statelor Unite suferise pierderi serioase. Ei nu s-au văitat şi nu s-au lamentat că ţara lor era în război. Nu au risipit vorbe de reproş sau durere. De fapt, îţi dădeau impresia că au fost eliberaţi de o durere îndelungată.

***

Parlamentul avea să se întâlnească abia marţi, iar membrii acestuia erau împrăştiaţi prin ţară. Cu toate dificultăţile de comunicaţii, am pus biroul la lucru să-l sune pe Speaker şi pe toţi cei în cauză, ca să adune a doua zi ambele Camere. Am sunat la Ministerul de Externe ca să se pregătească să implementeze, fără niciun moment de întârziere, o declaraţie de război împotriva Japoniei, în legătură cu care trebuiau îndeplinite nişte formalităţi, şi care urma să fie gata pentru şedinţa Camerei; trebuia să se asigure că au fost sunaţi şi informaţi toţi membrii Cabinetului de război, de asemeni şefii de Stat Major şi miniştrii armatei, care presupuneam că primiseră ştirea.

Niciun american nu va gândi rău despre mine dacă declar că faptul de a avea Statele Unite de partea noastră a fost pentru mine cea mai mare bucurie. Nu puteam prevedea cursul evenimentelor. Nu pretind că am măsurat cu acurateţe puterea de război a Japoniei, dar acum, în acest moment, ştiam că Statele Unite erau în război până la gât şi până la moarte. Şi aşa am câştigat, până la urmă! Da, după Dunkerque; după căderea Franţei; după îngrozitorul episod de la Oran; după ameninţarea cu invazia, când, în afară de Aviaţie şi Marină, noi eram un popor aproape neînarmat; după lupta mortală cu submarinele de buzunar-U – prima bătălie a Atlanticului câştigată la milimetru; după şaptesprezece luni cât am

luptat singuri şi după nouăsprezece luni de răspundere a mea sub un stres teribil. Câştigasem războiul. Anglia va trăi; Britania va trăi; Commonwealth-ul de naţiuni şi Imperiul vor trăi. Cât timp va dura războiul şi în ce fel se va termina, nimeni nu putea spune şi nici nu-i păsa nimănui în acest moment. Din nou, în lunga istorie a Insulei noastre, vom ieşi în siguranţă şi victorioşi, oricât de loviţi şi mutilaţi am fi. Nu vom fi şterşi de pe faţa pământului. Istoria noastră nu se va sfârşi. S-ar putea să nici nu trebuiască să murim ca indivizi. Soarta lui Hitler era pecetluită. Soarta lui Mussolini era pecetluită. Cât îi priveşte pe japonezi, ei vor fi măcinaţi pulbere. Tot restul era doar aplicarea potrivită a unei forţe copleşitoare. Imperiul britanic, Uniunea Sovietică şi acum Statele Unite, legate toate cu fiecare fărâmă de viaţă şi putere, aveau după mine, de două sau chiar de trei ori forţa inamicilor lor. Fără îndoială, va dura mult timp. Mă aşteptam la mari pierderi în est; dar aceasta nu putea fi decât o fază trecătoare. Uniţi, puteam învinge pe oricine în lume. Ne mai aşteptau dezastre multe, costuri nemăsurate şi necazuri, dar nu mai încăpeau îndoieli în privinţa sfârşitului.

Oamenii proşti, şi erau mulţi nu numai în ţările duşmane, puteau subestima forţa Statelor Unite. Unii spuneau că erau moi, alţii că nu vor fi niciodată uniţi. Că se vor ţine la distanţă. Nu vor lupta niciodată. Nu vor suporta niciodată să piardă sânge. Democraţia lor şi sistemul de alegeri recurente le va paraliza efortul de război. Vor fi doar o vagă umbră la orizont, pentru prieteni sau duşmani. Acum vom vedea slăbiciunea acestui popor, numeros dar îndepărtat, bogat şi vorbăreţ. Dar eu studiasem războiul civil american, în care s-au luptat la disperare. În vinele mele curgea sânge american. M-am gândit la o remarcă pe care mi-o făcuse Edward Grey, în urmă cu peste treizeci de ani, „că Statele Unite sunt ca un

uriaş cazan sub presiune. Odată ce s-a aprins focul sub el, nu există o limită a puterii pe care o poate genera”. Fiind îmbibat şi saturat de emoţii şi senzaţii, m-am dus la culcare şi am dormit somnul celor salvaţi şi recunoscători.

* * *

De îndată ce m-am trezit, m-am decis să mă duc imediat să-l văd pe Roosevelt. Am ridicat problema în faţa Cabinetului, când m-am întâlnit la amiază. Obţinând aprobarea lor, m-am dus la rege, iar Majestatea Sa şi-a dat consimţământul.

Cabinetul de război a autorizat imediat declaraţia de război împotriva Japoniei, pentru care fuseseră făcute toate formalităţile oficiale. Cum Eden plecase deja într-o călătorie la Moscova iar eu răspundeam de Ministerul de Externe, am trimis următoarea scrisoare ambasadorului japonez:

Ministerul de Externe. 8 decembrie

Domnule.

În seara de 7 decembrie, guvernul Majestăţii Sale din Regatul Unit a aflat că forţe japoneze, fără o avertizare prealabilă în forma unei declaraţii de război sau a unui ultimatum printr-o declaraţie de război condiţionată, au încercat să debarce pe coasta din Malaya şi au bombardat Singapore şi Hong Kong.

Având în vedere aceste acte fără sens de agresiune neprovocată făcute cu flagranta încălcare a legilor internaţionale şi în special a Articolului 1 al celei de A Treia Convenţii de la Haga cu privire la deschiderea ostilităţilor, la care sunt parte atât Japonia cât şi Regatul Unit, ambasadorul Majestăţii Sale la Tokio a fost instruit să informeze guvernul imperial japonez în numele guvernului Majestăţii Sale din Regatul Unit că între cele două ţări ale noastre există o stare de război.

Am onoarea, domnule, să fiu cu înaltă consideraţie al dumneavoastră supus servitor.

Unora nu le plăcea acest stil ceremonial, dar, în fond, când ai de omorât un om, nu te costă nimic să fii politicos.

Parlamentul s-a întrunit la ora 3 p.m. şi, în ciuda timpului scurt de anunţare, Camera era plină. În cadrul Constituţiei britanice, Coroana declară război la sfatul miniştrilor, iar Parlamentul este confruntat cu acest fapt. În felul acesta, am putut să facem mai mult decât să ne ţinem de cuvânt faţă de Statele Unite şi am declarat război Japoniei înainte ca congresul să poată acţiona. Guvernul Regal al Olandei a făcut şi el o declaraţie. Ambele Camere au fost în unanimitate în favoarea deciziei.

* * *

Un timp, nu ni s-au dat amănunte despre ce se întâmplase la Pearl Harbour, dar acum povestea a fost deja relatată exhaustiv. Până la începutul lui 1941, planurile japoneze navale de război împotriva Statelor Unite prevedeau ca principala lor flotă să dea bătălia în apele din apropierea Filipinelor, când americanii, după cum era de aşteptat, îşi croiau drum prin Pacific ca să-şi ajute garnizoana din acest post înaintat. Ideea unui atac surpriză la Pearl Harbour a apărut în mintea amiralului Yamamoto, comandantul şef japonez. Pregătirile pentru lovitura trădătoare, înaintea oricărei declaraţii de război, au avansat în cel mai mare secret iar la 22 noiembrie a fost concentrată în insulele Kurile, în nordul Japoniei, o forţă de luptă formată din şase port-avioane, cu vase de luptă de sprijin şi cu crucişătoare. Data atacului fusese deja fixată pentru duminică 7 decembrie, iar la 26 noiembrie (data longitudinii estice), forţă a navigat sub comanda amiralului Nagumo. Menţinându-se departe la nord de Hawaii, în ceaţa şi vânturile acestei latitudini nordice, Nagumo s-a apropiat nederanjat de ţelul său. Înainte de răsăritul soarelui, în acea zi a sorţii, a fost lansat atacul de pe o poziţie aflată la circa 275 de mile nord de Pearl Harbour.

Au luat parte trei sute şaizeci de avioane, cuprinzând toate tipurile de bombardiere, escortate de avioane de luptă. La 7.55 am. a căzut prima bombă. În port erau prezente nouăzeci şi patru de vase ale Marinei Statelor Unite. Printre acestea, cele opt vase de luptă ale Flotei Pacificului au fost prima ţintă. Portavioanele, cu puternice forţe de crucişătoare, erau din fericire absente, aflându-se în misiune în altă parte. La ora 10 a.m., bătălia se terminase şi inamicul s-a retras. În urma lui rămânea o flotă sfărâmată, ascunsă într-o mare de foc şi fum, şi dorinţa de răzbunare a Statelor Unite. Vasul de luptă *Arizona* explodase, *Oklahoma* se răsturnase; *West Virginia* şi *California* se scufundaseră la ancoră şi toate celelalte vase de luptă, în afară de *Pennsylvania*, care era în docuri uscate, fuseseră avariate grav. Peste două mii de americani şi-au pierdut viaţa şi alţi peste două mii au fost răniţi. Stăpânirea asupra Pacificului căzuse în mâinile japonezilor iar echilibrul strategic al lumii fusese schimbat fundamental pentru moment. În Filipine, unde comanda generalul MĂCArthur, aliaţii noştri americani au suferit un alt set de nenorociri. O avertizare care indica o gravă întorsătură în relaţiile diplomatice fusese primită la 20 noiembrie. Amiralul Hart, comandând modesta Flotă Asiatică a Statelor Unite, fusese deja în consultări cu autorităţile navale adiacente britanică şi olandeză şi, în conformitate cu planul lui de război, începuse să-şi disperseze forţele spre sud, unde încerca să adune o forţă de luptă în apele olandeze, împreună cu aliaţii lui în perspectivă. El avea la dispoziţie un singur crucişător greu şi două uşoare, în afară de o duzină de distrugătoare vechi şi diverse vase de artilerie. Forţa lui consta aproape în întregime din submarine, din care avea douăzeci şi opt. La ora 3 a.m., amiralul Hart a interceptat un mesaj cu vestea uluitoare a atacului de la Pearl Harbour. El i-a avertizat imediat pe toţi cei interesaţi că au început ostilităţile, fără

să aştepte confirmare de la Washington. În zori, bombardierele japoneze în picaj au lovit, iar în zilele următoare, atacurile aeriene au continuat pe scară tot mai mare. În 10, baza navală de la Cavite era complet distrusă de incendii şi, în aceeaşi zi, japonezii au făcut prima lor debarcare la nod de Luzon. Dezastrele s-au succedat repede. Majoritatea forţelor aeriene americane au fost distruse în luptă sau la sol, iar la 20 decembrie, rămăşiţele acestora au fost retrase la Port Darwin în Australia. Vasele amiralului Hart îşi începuseră dispersarea spre sud cu câteva zile mai înainte şi doar submarinele mai rămăseseră să-şi dispute marea cu inamicul. La 21 decembrie, principala forţă de invazie japoneză a debarcat în Golful Lingayen, ameninţând însăşi Manila, iar după aceea, mersul evenimentelor nu a fost deosebit de cel care se desfăşurase deja în Malaya, dar apărarea a fost mai prelungită. Astfel, planurile îndelung pregătite ale Japoniei au explodat într-un foc triumfal.

Atât Hitler cât şi Statul lui Major erau uimiţi. Jodl spunea la procesul lui că Hitler „a venit în toiul nopţii în camera mea, a hărţii [în Prusia orientală] ca să transmită această veste Feldmareşalului Keitel şi mie însumi. El era complet surprins”. Totuşi, în dimineaţa zilei de 8 decembrie, el a dat ordin Marinei germane să atace vasele americane, oriunde le găseau. Aceasta a fost cu trei zile înainte de declaraţia oficială de război a Germaniei împotriva Statelor Unite.

* * *

Eu am convocat o şedinţă în majoritate cu Amiralitatea, în Camera de război a Cabinetului, la ora zece, în seara de 9, pentru a revedea poziţia navală. Eram circa o duzină. Am încercat să evaluăm această schimbare fundamentală în poziţia noastră de război împotriva Japoniei. Pierduserăm supremaţia în toate oceanele, în afară de Atlantic. Australia, Noua Zeelandă şi toate

insulele erau deschise unui atac. Aveam în mâini doar arma noastră cheie: *Prince of Wales* şi *Repulse* ajunseseră la Singapore. Fuseseră trimise în aceste ape ca să exercite acea vagă ameninţare pe care asemenea vase, de cea mai înaltă calitate, o pot impune oricăror calcule navale ostile. Cum trebuia oare să le folosim acum? Era clar că trebuiau să se ducă în larg şi să se piardă printre nenumăratele insule. În acest sens, eram cu toţii de acord.

Eu credeam că ar trebui să traverseze Pacificul şi să se alăture la ce mai rămăsese din flota americană. Ar fi fost un gest mândru în acest moment şi ar fi unit lumea de limbă engleză. Acceptasem deja ca Departamentul american al Marinei să-şi retragă vasele principale din Atlantic. Astfel, în câteva luni, putea fi creată o flotă în dezvoltare pe coasta de vest a Americii, capabilă să dea o luptă decisivă pe mare, la nevoie. Existenţa unei asemenea flote şi a unui asemenea fapt ar fi cel mai bun scut posibil pentru fraţii noştri din Australia. Pe toţi ne atrăgea această linie de gândire. Dar cum ora era întârziată, am decis să dormim şi a doua zi să stabilim ce să facem cu *Prince of Wales* şi cu *Repulse*.

După câteva ore, vasele noastre erau pe fundul mării.

Îmi deschideam corespondenţa în ziua de 10, când a sunat telefonul de la capul patului meu. Era Primul Lord al Mării. Avea o voce neobişnuită. A tuşit şi a înghiţit în sec şi, la început, n-am putut să aud clar. „Domnule prim-ministru, trebuie să vă raportez că *Prince of Wales* şi *Repulse* au fost scufundate amândouă de către japonezi – credem că au făcut-o cu aviaţia. Tom Phillips s-a înecat”. „Eşti sigur că e adevărat?” „Nu există nicio îndoială”. Am pus telefonul jos. Eram mulţumit că eram singur, în tot războiul, nu am primit un şoc mai direct. Cititorii acestor pagini îşi vor da seama câte eforturi, speranţe şi planuri s-au năruit cu aceste două vase. Învârtindu-mă şi răsucindu-mă în pat, vestea m-a pătruns. Nu mai existau vase

principale, britanice sau americane, în Oceanul Indian sau în Pacific, în afarasupravieţuitorilor de la Pearl Harbour care se grăbeau înapoi, în California. Peste toată întinderea vastă de ape, Japonia avea supremaţia, iar noi eram peste tot slabi şi dezgoliţi.

M-am dus la Camera Comunelor dimineaţă, la ora unsprezece, când aceasta se întrunea, ca să le spun personal cele întâmplate, iar a doua zi le-am făcut o declaraţie completă despre noua situaţie. Era multă îngrijorare şi nu puţină nemulţumire în legătură cu bătălia lungită din Libia, care era evident că atârna în cumpănă. Nu am ascuns deloc perspectiva că ne aşteaptă o pedeapsă foarte severă din partea japonezilor. Pe de altă parte, victoriile ruse dezvăluiseră eroarea fatală a campaniei în răsărit a lui Hitler şi iarna avea să-şi arate puterea. Războiul cu submarinele de buzunar-U era sub control, în acest moment. În cele din urmă, patru cincimi din lume lupta alături de noi. Victoria finală era sigură. În acest sens am şi vorbit.

Am folosit forma cea mai rece a narării faptelor, evitând să fac orice promisiuni de victorie în curând. Camera era foarte tăcută şi părea că judecata ei era în suspensie. Nici nu mă aşteptam la mai mult.

Capitolul V

UN VOIAJ ÎN TIMPUL UNUI RĂZBOI MONDIAL

Multe motive serioase cereau prezenţa mea la Londra în acel moment, când atât de multe se plămădeau. Dar n-am avut niciodată nicio îndoială că o înţelegere completă între Britania şi Statele Unite depăşea toate celelalte probleme şi că trebuia să mă duc imediat la Washington, cu cea mai puternică echipă de consilieri specialişti de care ne puteam lipsi în ţară. Era totuşi prea riscant pentru noi să mergem pe calea aerului, în această perioadă, într-o direcţie nefavorabilă. În consecinţă, am plecat pe 12 la Clyde. *Prince of Wales* nu mai era, vasul

King George V îl urmărea pe *Tirpitz*. Noul născut *Duke of York*, putea să ne ducă şi, în acelaşi timp, să-şi facă rodajul. Principalele persoane din grupul nostru erau Lordul Beaverbrook, membru al Cabinetului de Război; amiralul Pound, Primul Lord al Mării; mareşalul aerului, Portal, şeful Statului Major al Aerului; şi mareşalul Dill, care luase locul generalului Brooke, şeful Statului Major Imperial. Preferam ca Brooke să rămână la Londra, ca să se obişnuiască cu problemele care îl aşteptau. În locul lui, l-am invitat pe Dill, care era în continuare în centrul problemelor noastre, având încrederea şi respectul tuturor, ca să vină cu mine la Washington. Aici avea să i se deschidă o nouă perspectivă.

Cu mine a mai venit Lordul Moran, care, din 1941, devenise consilierul meu medical. Acesta era primul lui voiaj cu mine, dar după aceea m-a însoţit în toate călătoriile. Probabil că grijii lui neprecupeţite îi datorez viaţa. Deşi nu puteam să-l conving să-mi asculte sfaturile când era bolnav şi nici nu putea conta pe obedienţa mea implicită la toate instrucţiunile lui, am devenit prieteni devotaţi. Mai mult, am supravieţuit amândoi.

Se spera să facem călătoria cu o medie de 20 de noduri, în şapte zile, având în vedere zigzagurile şi ocolirile pentru a evita submarinele de buzunar-U. Amiralitatea ne-a dus prin Canalul Irlandez în Golful Biscaia. Vremea era neplăcută. Vântul era puternic şi marea agitată.

Trebuia să trecem prin locul de trecere a şirului de submarine de buzunar-U din porturile vestice ale Franţei spre locurile lor de vânătoare din Atlantic. Erau atâtea prin jur, încât Amiralitatea a dat ordin căpitanului nostru să nu lase în urmă flotila, dar aceasta nu putea face decât şase noduri în marea agitată, aşa că am navigat în ritmul acesta în jurul sudului Irlandei, timp de patruzeci şi opt de ore. Am trecut la patru sute de mile de Brest şi nu am putut să

nu-mi amintesc cum au fost distruse vasele *Prince of Wales* şi *Repulse* prin atac aerian cu torpile de la o bază de pe ţărm, cu o săptămână mai înainte. Norii nu au permis decât câte unui avion din escorta noastră aeriană să ni se alăture, dar când m-am dus pe punte, am văzut că cerul se înseninează nedorit de mult. Totuşi, nu s-a întâmplat nimic, totul a mers bine. Vasul cel mare, cu distrugătoarele însoţitoare, şi-a continuat drumul. Dar noi am devenit nerăbdători, din cauza vitezei reduse. În a doua noapte ne-am apropiat de drumul submarinelor de buzunar-U. Amiralul Pound, care a luat decizia, a spus că mai curând o să lovim noi un submarin-U decât să fim loviţi noi de o torpilă. Noaptea era întunecoasă. Aşa încât ne-am lăsat distrugătoarele şi am trecut repede singuri, cu toată viteza posibilă, în condiţiile vremii proaste care continua. Eram clătinaţi şi valuri mari se spărgeau pe punte. Lordul Beaverbrook se plângea că putea la fel de bine să fi călătorit cu un submarin.

Personalul nostru foarte numeros de descifrare putea, bineînţeles, să primească mesaje prin radio. Într-o măsură limitată, puteam răspunde. Când ni s-a alăturat o nouă escortă din Azore, la lumina zilei, aceasta putea primi semnale Morse de la noi, codificate, apoi se depărta cu o sută de mile sau aşa ceva, pentru a le putea retransmite fără să dezvăluie poziţia noastră. Totuşi, aveam un sentiment de claustrofobie radio – şi doar eram în mijlocul războiului mondial.

Luptele continuau pe toate teatrele. Hong Kongul fusese atacat de Japonia, aproape în acelaşi moment ca şi Pearl Harbour. Nu aveam iluzii despre soarta acestuia sub impactul copleşitor al puterii japoneze. Cu douăsprezece luni mai înainte, dezaprobasem întărirea garnizoanei noastre. Pierderea ei era sigură şi trebuia să fie redusă la o scară simbolică, dar îmi permisesem să-mi schimb poziţia şi fuseseră trimise întăriri. De la început, Hong Kongul se

afla în faţa unei sarcini dincolo de puterile sale. A rezistat o săptămână. Fiecare bărbat care putea ţine o armă a luat parte la o rezistenţă disperată. Tenacitatea garnizoanei a fost comparabilă cu tăria populaţiei civile britanice. În ziua de Crăciun, s-a atins limita îndurării şi capitularea a devenit inevitabilă. Un nou set de dezastre se profila asupra noastră în Malaya. Debarcările erau însoţite de raiduri distrugătoare asupra aerodromurilor noastre, care răneau forţa noastră aeriană şi aşa slabă şi care au făcut curând aerodromurile nordice de nefolosit. La sfârşitul lunii, trupele noastre, angajate greu de mai multe ori, erau în acţiune la peste două sute de kilometri depărtare de poziţiile deţinute la început, iar japonezii debarcaseră cel puţin trei divizii complete, inclusiv Garda lor imperială. Calitatea avioanelor inamicului, rapid desfăşurate pe aerodromurile capturate, depăşea orice aşteptări. Fuseserăm împinşi în defensivă şi pierderile noastre erau severe.

Argumentări şi foarte puţine fapte au avut nevoie de corectări. Astfel, deşi nimeni nu avea o sarcină precisă sau rigidă, am ajuns la destinaţie cu materiale de doctrină cu un caracter constructiv, în care eram uniţi cu toţii.

Primul material sintetiza motivele pentru care principalul nostru obiectiv în campania anului 1942 pe teatrul european ar trebui să fie ocuparea de către trupele britanice şi americane a Coastei Africii şi a Levantului, de la Dakar la frontiera Turciei. Al doilea, se ocupa de măsurile ce trebuiau luate pentru recăpătarea superiorităţii în Atlantic şi se specifica luna mai 1942 ca luna în care se putea realiza acest lucru. Se subinia în special nevoia de a se înmulţi portavioanele, prin improvizarea lor în număr mare. Al treilea material declara ca obiectiv final eliberarea Europei, prin debarcarea unor mari armate anglo-americane, oriunde se va considera mai potrivit pe teritoriile cucerite de germani, şi am fixat anul

1943 ca dată pentru lovitura lor supremă.

S-au spus atâtea poveşti despre aversiunea mea înrădăcinată faţă de o operaţiune pe scară mare pe Continent, încât este important să fie subliniat adevărul. Am considerat totdeauna că un asalt decisiv asupra ţărilor ocupate de germani, pe cea mai mare scară posibilă, era singura cale pe care se putea câştiga războiul şi că vara lui 1943 trebuie să fie aleasă ca dată a acestui obiectiv. Scara operaţiunii fusese deja gândită de mine înainte de sfârşitul anului 1941 şi fixată la patruzeci de divizii blindate şi un milion de alte trupe, esenţiale pentru faza de începere. Când observ numărul de cărţi care s-au scris despre o falsă presupunere a atitudinii mele în această problemă, mă simt obligat să atrag atenţia cititorului asupra documentaţiei scrise la timpul respectiv, în legătură cu care se vor da şi alte exemple, pe măsură ce se desfăşoară relatarea.

I-am dat preşedintelui cele trei materiale, înainte de Crăciun. I-am explicat că acestea erau părerile mele personale şi nu înlăturau niciun fel de comunicaţii oficiale între Statele Majore. Le-am exprimat sub forma unor memorandumuri pentru Comitetul Şefilor de Stat Major britanic. În plus, i-am spus că nu fuseseră scrise special doar pentru privirea lui, dar că am considerat important ca el să ştie ce era în mintea mea şi ce anume voiam să se facă şi că, în ce privea Marea Britanie, voi încerca să le transform în acţiune. El le-a citit imediat ce le-a primit şi a doua zi a întrebat dacă putea reţine copii. Am acceptat bucuros.

Am simţit că preşedintele gândea foarte mult cam pe aceleaşi linii ca şi mine în legătură cu acţiunea în Africa de nord franceză. Acum eram aliaţi şi trebuia să acţionăm în comun şi pe scară mai mare. Aveam încredere că el şi cu mine vom găsi înţelegere în mare măsură şi că terenul a fost bine pregătit. Eram deci într-o stare de spirit plină de

speranţă şi, după cum se va vedea, am obţinut acceptul preşedintelui pentru o expediţie în Africa de nord (operaţiunea „Torţa”) care a constituit prima noastră ofensivă comună, cu amfibii.

În timp ce este vital să se plănuiască viitorul iar uneori este posibil chiar să fie prevăzut în oarecare măsură, nu se poate împiedica tulburarea planificării ca urmare a unor evenimente deosebit de importante cauzate de acţiunile şi contraloviturile inamicului. Toate obiectivele din acele memorandumuri au fost realizate de forţele britanice şi americane în ordinea propusă. Speranţele mele că generalul Auchinleck va curăţa Libia în februarie 1942 au fost însă dezamăgite. A avut o serie de necazuri dureroase, care vor fi descrise imediat. Hitler, poate încurajat de acest succes, s-a hotărât asupra unui efort pe scară mai mare ca să se lupte pentru Tunis şi a adus circa o sută de mii de trupe proaspete acolo, prin Italia şi peste Mediterana. De aceea, armatele britanică şi americană au fost implicate într-o campanie mai amplă şi mai lungă decât am crezut eu, în Africa de nord. Din această cauză, a fost necesară o amânare cu patru luni faţă de program. Aliaţii anglo-americani nu au obţinut controlul asupra întregii coaste a Africii de nord, de la Tunis până în Egipt, decât în mai 1943. Planul suprem de traversare a Canalului pentru a elibera Franţa, pe care l-am elaborat şi la care am lucrat, nu a putut deci fii pus în practică în vara aceea şi a fost amânat, din forţă majoră, un an întreg, până în vara anului 1944. Reflectarea ulterioară şi deplina cunoaştere pe care o avem acum, m-au convins că am fost norocoşi în dezamăgirea noastră. Amânarea cu un an a expediţiei ne-a salvat de la ceea ce ar fi fost, la acea dată cel puţin, o acţiune extrem de hazardată şi cu posibilitatea unui dezastru care ar fi zguduit lumea. Dacă Hitler ar fi fost înţelept, el şi-ar fi redus pierderile în Africa de nord şi ar fi venit să ne întâmpine cu forţe duble decât a avut în

1944, înainte ca noile armate americane şi ofiţerii lor să ajungă la deplina lor maturitate şi excelenţă profesională şi cu mult înainte de a fi fost construită special acea uriaşă armadă de vase de debarcare şi porturi plutitoare. Sunt sigur că, chiar dacă operaţiunea „Torţa” s-ar fi terminat, cum speram, în 1942, sau chiar dacă nici măcar nu ar fi fost executată, încercarea de a traversa Canalul în 1943 ar fi dus la o înfrângere sângeroasă de primă mărime, cu reacţii de nemăsurat asupra rezultatelor războiului. Am devenit tot mai conştient de acest lucru în tot cursul anului 1943 şi, de aceea, am acceptat amânarea operaţiunii „Overlord”, înţelegând pe deplin dezamăgirea şi furia Aliatului nostru sovietic.

* * *

Se intenţionase să mergem cu vaporul în sus pe Potomac şi apoi cu maşina la Casa Albă, dar eram cu toţii nerăbdători, după aproape zece zile de călătorie pe mare, să punem capăt voiajului. De aceea, am aranjat să zburăm de la Hampton Roads şi am aterizat, după lăsarea întunericului, la 22 decembrie, pe aeroportul din Washington. Acolo era preşedintele care ne aştepta în maşina lui. I-am strâns mâna cu plăcere. Am ajuns curând la Casa Albă, care avea să fie în toate sensurile căminul nostru în următoarele trei săptămâni. Aici am fost salutat de Doamna Roosevelt, care s-a gândit la tot ce putea face mai agreabilă şederea noastră.

Trebuie să recunosc că mintea mea era atât de preocupată de vârtejul evenimentelor şi de sarcinile personale pe care le aveam de îndeplinit, încât memoria mea, până a nu fi împrospătată, a păstrat doar o vagă impresie despre acele zile. Trăsătura lor principală o constituiau desigur contactele mele cu preşedintele. Ne vedeam timp de câteva ore în fiecare zi şi luam prânzul împreună, cu Harry Hopkins ca al treilea. Nu vorbeam despre nimic altceva decât de treburi şi am ajuns în mare

măsură la înţelegere în multe puncte, atât importante cât şi mărunte. Cina era o ocazie mai socială dar tot intimă şi prietenească. Preşedintele prepara totdeauna el însuşi cocteilurile, iar eu îi împingeam scaunul cu rotile din salon la lift, ca un semn de respect şi gândindu-mă la Sir Walter Raleigh, care şi-a întins pelerina la picioarele Reginei Elizabeth. Mi s-a format o profundă afecţiune, care a crescut odată cu anii de camaraderie, faţă de acest formidabil politician care şi-a pus voinţa pe scena americană timp de aproape zece ani şi a cărui inimă părea să răspundă la multe dintre impulsurile care o mişcau pe a mea. Cum amândoi, din nevoie sau din obişnuinţă, eram obligaţi să ne facem o parte din munci în pat, el mă vizita în camera mea oricând se simţea înclinat şi mă încuraja să fac şi eu la fel în ce-l priveşte. Hopkins era dincolo de coridor, în faţa camerei mele, şi alături de el a fost instalată imediat camera hărţii mele de călătorie. Preşedintele era foarte interesat de această instituţie pe care o perfecţionase căpitanul Pim. Îi plăcea să vină să studieze cu atenţie hărţile mari ale tuturor teatrelor de război, care au acoperit curând pereţii şi pe care se înregistrau cu repeziciune şi corect mişcările flotelor şi armatelor. Nu peste mult timp, el şi-a făcut o cameră a hărţilor de cea mai înaltă eficienţă.

Zilele treceau socotite în ore. Curând, mi-am dat seama că, după Crăciun, va trebui să mă adresez Congresului Statelor Unite şi, câteva zile mai târziu, Parlamentului Canadian la Ottawa. Aceste mari ocazii impuneau cerinţe grele vieţii şi puterilor mele şi erau ceva în plus faţă de consultările noastre zilnice şi de avalanşa treburilor curente.

Crăciunul nostru a fost marcat de festivităţi simple. Tradiţionalul pom de Crăciun a fost ornat în grădina Casei Albe, iar preşedintele şi cu mine am ţinut scurte cuvântări de la balcon, în faţa uriaşei mulţimi adunate în umbră. În

ziua de Crăciun, eu şi cu el am mers la biserică împreună şi eu mi-am găsit pacea în slujba simplă şi m-am bucurat să cânt binecunoscutele imnuri, printre care unul pe care nu-l auzisem niciodată „O, micuţ oraş Betleem”. Desigur, acestea întăreau credinţa celor care cred în guvernarea morală a universului.

* * *

Cu inima mişcată, am îndeplinit invitaţia de a mă adresa Congresului Statelor Unite. Această ocazie era importantă pentru ceea ce eu eram sigur că era o alianţă victorioasă a lumii de limbă engleză. Nu mă mai adresasem până atunci unui parlament străin. Dar, pentru mine, care puteam urmări o descendenţă pe linie bărbătească, din partea mamei mele, de-a lungul a cinci generaţii neîntrerupte, pornind de la un locotenent din armata lui George Washington, era posibil să simt un drept al sângelui de a vorbi reprezentanţilor marii republici despre cauza noastră comună. Desigur, era neobişnuit că lucrurile se întâmplau astfel, şi din nou am avut sentimentul, şi să fiu iertat că menţionez lucrul ăsta, că, oricât de nemeritat, am fost hărăzit pentru această sarcină.

Am petrecut o mare parte a zilei de Crăciun pregătindu-mi cuvântarea. Preşedintele mi-a urat noroc în 26 decembrie, când am plecat de la Casa Albă spre Capitoliu, însoţit de conducătorii Senatului şi ai Camerei Reprezentanţilor. Se părea că erau mulţimi de oameni pe largile căi de acces, dar precauţiile de securitate, care în Statele Unite merg dincolo de obiceiurile britanice, îi ţineau la distanţă, iar în jurul nostru, ca escortă, erau două, trei maşini cu poliţişti în civil, înarmaţi. Când am ieşit din maşină, am vrut să mă duc spre mulţimea care ovaţiona într-o puternică atmosferă de frăţie, dar nu era permis aşa ceva. În interior, scena era impresionantă şi formidabilă, iar marea sală semicirculară care îmi apărea

printr-un grilaj de microfoane, era arhiplină.

Trebuie să mărturisesc că m-am simţit ca acasă şi mai sigur pe mine decât fusesem uneori în Camera Comunelor. Ce am spus a fost primit cu cea mai mare amabilitate şi atenţie. Am stârnit râsete şi aplauze exact acolo unde mă aşteptam. Reacţia cea mai puternică am primit-o când, vorbind despre atacul japonez, am întrebat: „Ce fel de oameni cred ei că suntem noi?” Sentimentul de forţă şi voinţă al naţiunii americane s-a îndreptat spre mine din această augustă adunare. Cine se putea îndoi că toate vor merge bine? După aceea, conducătorii au venit cu mine până la mulţimea care înconjura clădirea, ca să-i pot saluta de aproape; apoi, oamenii din serviciul secret, cu maşinile lor, s-au apropiat şi m-au dus înapoi la Casa Albă, unde preşedintele, care ascultase la radio, mi-a spus că am făcut o treabă bună.

* * *

În 28 – 29 decembrie, am călătorit cu trenul de noapte la Ottawa, ca să mă întâlnesc cu Lordul Atholone, guvernatorul general. În 29, am participat la o şedinţă a Cabinetului de Război canadian iar după aceea, domnul Mackenzie King, primul-ministru, mi-a făcut cunoştinţă cu şefii opoziţiei conservatoare şi m-a lăsat cu ei. Aceşti domni erau neîntrecuţi în loialitate şi hotărâre, dar în acelaşi timp erau neliniştiţi că nu puteau duce războiul ei înşişi, trebuind să asculte cum atâtea sentimente, pe care le susţinuseră toată viaţa lor, erau exprimate de oponenţii lor liberali.

În ziua de 30, am vorbit în faţa Parlamentului canadian. Pregătirea celor două cuvântări transatlantice ale mele, transmise în întreaga lume, în timpul valului de muncă executivă care nu se oprea nicio clipă, a fost o treabă foarte grea. Vorbitul nu este o povară serioasă pentru un politician versat, dar să aleagă ce să spună şi ce să nu spună într-o atmosferă atât de electrică este

îngrijorător şi tulburător. Am făcut tot ce am putut. Punctul cel mai de succes în discursul canadian a fost despre guvernul de la Vichy, cu care Canada mai era în relaţii.

„Ar fi fost de datoria lor [în 1940] şi era şi în interesul lor să se ducă în Africa de nord, unde ar fi fost în fruntea imperiului francez. În Africa, cu ajutorul nostru, ei ar fi avut o putere navală copleşitoare. Ar fi avut recunoaşterea Statelor Unite şi puteau folosi aurul depus dincolo de mări. Dacă ar fi făcut lucrul ăsta, Italia ar fi putut fi scoasă din război înainte de sfârşitul lui 1940, iar Franţa şi-ar fi menţinut locul ei în consiliile Aliaţilor şi la masa conferinţei învingătorilor. Dar generalii lor i-au indus în eroare. Când le-am atras atenţia că Britania va lupta mai departe singură, orice-ar face ei, generalii i-au spus primului-ministru şi Cabinetului divizat: «Peste trei săptămâni, au să-i rupă Angliei gâtul ca unui pui». Dar ce pui! Şi ce gât!”

Totul a mers foarte bine. Ca să introduc o retrospectivă, am citat cântecul lui Sir Harry Lauder din războiul trecut, care începea astfel:

Dacă privim înapoi la istoria trecutului
Putem spune unde ne aflăm.

Vorbele „acel mare bătrân comediant” erau pe notiţele mele. Pe drum, m-am gândit la cuvântul „menestrel”. Ce îmbunătăţire! Mă bucur să ştiu că asculta şi că era încântat de referinţă. Mă bucur că am găsit cuvântul potrivit pentru cineva care, prin cântecele care îmbărbătau şi prin viaţa lui curajoasă, a adus servicii nemăsurate rasei scoţiene şi imperiului britanic.

Am avut noroc cu datele acestor discursuri de la Washington şi Ottawa. Ele au venit într-un moment în care ne puteam bucura de crearea Marii Alianţe cu forţa ei potenţială copleşitoare şi înainte ca o cataractă de ruine să cadă asupra noastră de pe urma asaltului îndelung şi

minuţios pregătit al Japoniei. Chiar în timp ce vorbeam, puteam simţi cu anticipaţie loviturile de bici care urmau să cadă curând pe pielea noastră goală. Înspăimântătoare datorii aveau să plătească nu numai Britania şi Olanda dar şi Statele Unite, în Oceanele Pacific şi Indian şi în toate insulele şi ţările asiatice ale căror ţărmuri le udă cu valurile lor. În faţa noastră, se întindea cu siguranţă o perioadă indefinită de dezastre militare. Trebuia să mai îndurăm multe luni întunecate şi obositoare de înfrângeri şi de pierderi înainte ca lumina să apară din nou. Când m-am întors cu trenul la Washington, în ajun de Anul nou, mi s-a cerut să mă duc în vagonul plin de numeroşi oameni de presă din Statele Unite. Le-am urat un An nou glorios, fără să am iluzii. „Pentru 1942. Pentru un an de muncă – un an de luptă şi pericole şi un pas lung înainte spre victorie. Fie să ieşim cu toţii din el în siguranţă şi cu onoare!”

Capitolul VI

ACORDURI ANGLO-AMERICANE

Prima intenţie majoră pe care mi-a prezentat-o domnul Roosevelt după sosirea mea din Anglia a fost schiţarea unei Declaraţii solemne, care să fie semnată de toate naţiunile aflate în război cu Germania şi Italia, sau cu Japonia. Preşedintele şi cu mine, repetându-ne metodele în elaborarea Cartei Atlanticului, am pregătit schiţe ale Declaraţiei şi le-am unificat. În principiu, în sentimente şi chiar în limbaj eram în deplin acord. Acasă, Cabinetul de Război a fost surprins şi în acelaşi timp emoţionat de scara la care se plănuia Marea Alianţă. A urmat multă corespondenţă rapidă şi au apărut câteva puncte dificile, privind guvernele şi autorităţile care ar trebui să semneze Declaraţia, precum şi ordinea lor. Noi am acordat bucuroşi primul loc Statelor Unite şi, la întoarcerea mea la Casa Albă, totul era gata pentru semnarea Pactului Naţiunilor Unite. Multe telegrame circulaseră între Washington, Londra şi Moscova, dar acum totul era stabilit.

Preşedintele şi-a exercitat eforturile susţinute pentru a-l convinge pe Litvinov, ambasadorul sovietic, revenit în favoruri din cauza întorsăturii evenimentelor, să accepte propoziţia „libertate religioasă". El a fost invitat la un prânz cu noi în camera preşedintelui, cu un anumit scop. După experienţele dure din ţara sa, trebuia să fie atent. Mai târziu, preşedintele a avut o lungă discuţie cu el singur despre sufletul lui şi pericolele focului iadului. Relatările pe care mi le-a făcut domnul Roosevelt în diverse ocazii despre ce i-a spus rusului erau impresionante. Într-adevăr, o dată i-am promis domnului Roosevelt că-l voi recomanda pentru funcţia de arhiepiscop de Canterbury, dacă va pierde viitoarele alegeri prezidenţiale. Totuşi, nu am făcut nicio recomandare oficială Cabinetului sau Coroanei asupra acestui punct şi, întrucât el a câştigat alegerile din 1944, nici nu s-a ivit chestiunea. Litvinov a raportat lui Stalin problema cu „libertatea religiei" cu teamă şi tremurând, dar acesta a acceptat-o ca o chestiune normală. Cabinetul de Război a obţinut şi el admiterea observaţiei cu privire la „asigurările sociale", la care am aderat cordial, eu fiind autorul primului Act de asigurare pentru şomaj.

După o mulţime de telegrame care au curs prin lume timp de o săptămână, s-a ajuns la o înţelegere în întreaga Mare Alianţă.

Titlul de „Naţiuni Unite" a fost înlocuit de preşedinte cu „Puteri asociate". Am socotit că lucrul ăsta e o mare îmbunătăţire. I-am arătat prietenului meu versurile din *Childe Harold* de Byron:

Aicea, unde naţiuni unite s-au războit crunt pentru libertate

Ai noştri fraţi jertfitu – s-au luptând

Iar asta nu o vom uita nicicând.

Preşedintele a fost adus cu scaunul cu rotile la mine în cameră, pe 1 ianuarie. Eu am ieşit din baie şi am fost de

acord cu proiectul. Declaraţia nu putea prin ea însăşi să câştige bătălii, dar arăta cine eram şi pentru ce luptam. Mai târziu, în acea zi, Roosevelt, I. Litvinov şi Soong, care reprezenta China, au semnat acest măreţ document în biroul preşedintelui. A rămas în sarcina Departamentului de Stat să adune semnăturile celorlalte douăzeci şi două de naţiuni. Textul final trebuie redat aici:

„Declaraţie comună dată de Statele Unite ale Americii, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, China, Australia, Belgia, Canada, Costa Rica, Cuba, Cehoslovacia, Republica Dominicană, El Salvador, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, India, Luxemburg, Ţările de Jos, Noua Zeelandă, Nicaragua, Norvegia, Panamá, Polonia, Africa de Sud şi Iugoslavia.

Guvernele semnatare.

De acord cu programul comun de scopuri şi principii cuprinse în Declaraţia comună a Preşedintelui Statelor Unite ale Americii şi a primului-ministru al Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei de Nord, datată 14 august 1941 şi cunoscut sub numele de Carta Atlanticului.

Convinse că victoria deplină asupra inamicilor lor este esenţială pentru apărarea vieţii, libertăţii, independenţei şi libertăţii religiei şi pentru păstrarea drepturilor omului şi a justiţiei în ţările lor, ca şi în alte ţări, şi fiind angajate într-o luptă comună împotriva forţelor sălbatice şi brutale care caută să subjuge lumea, DECLARĂ:

(1) Fiecare guvern se obligă să-şi folosească toate resursele, militare şi economice, împotriva acelor membri ai Pactului Tripartit şi acoliţilor lor cu care guvernul respectiv este în război.

(2) Fiecare guvern se obligă să coopereze cu guvernele semnatare de mai sus şi să nu facă armistiţiu sau pace separată cu inamicii.

La declaraţia de mai sus, pot adera orice alte naţiuni care dau sau pot da ajutor material şi contribuţii în lupta pentru victoria împotriva hitlerismului”.

* * *

Viitorii istorici pot gândi că rezultatul cel mai valoros şi de durată al primei noastre conferinţe de la Washington – „Arcadia” cum s-a numit ea codificat, a fost crearea acum faimosului „Comitet mixt al Şefilor de Stat Major”. Cartierul general al acestuia era la Washington dar, întrucât şefii de Stat Major britanici trebuiau să fie aproape de propriul lor guvern, ei erau reprezentaţi de înalţi ofiţeri staţionaţi acolo în permanenţă. Aceşti reprezentanţi erau în legătură zilnică, de fapt orară, cu Londra şi astfel puteau prezenta şi explica colegilor lor din Statele Unite punctul de vedere al şefilor de Stat Major britanici asupra fiecărei probleme, la orice moment din zi sau din noapte. Conferinţele frecvente care se ţineau în diverse părţi ale lumii, la Casablanca, Washington, Québec, Teheran, Malta, Cairo şi Crimea, îi întruneau laolaltă chiar pe şefi înşişi, uneori şi pe timp de câte două săptămâni. Din cele două sute de întâlniri oficiale, ţinute de Comitetul mixt al şefilor de Stat Major în cursul războiului, nu mai puţin de optzeci şi nouă au avut loc în cadrul acestor conferinţe; şi tocmai la aceste adunări se luau majoritatea celor mai importate decizii.

Procedura obişnuită era ca dimineaţa, devreme, fiecare Comitet al şefilor de Stat Major să se adune separat. Mai târziu, în cursul zilei, cele două echipe se întâlneau şi deveneau una singură; adesea, mai aveau seara încă o şedinţă combinată. Ei analizau întregul mers al războiului şi supuneau recomandările cu care cădeau de acord, preşedintelui şi mie. Discuţiile noastre directe au continuat bineînţeles între timp, prin convorbiri şi telegrame, şi eram în strâns contact cu propriul nostru Stat Major. Propunerile consilierilor profesionişti erau

analizate apoi în şedinţe în plen şi se dădeau ordinele respective tuturor comandanţilor de pe câmpul de luptă. Oricât de tăioase erau ciocnirile de păreri la adunările Comitetului mixt al şefilor de Stat Major şi oricât de sincere şi înfierbântate erau argumentele, loialitatea sinceră faţă de cauza comună precumpănea pe deasupra intereselor naţionale sau personale. Deciziile la care se ajungea şi care erau aprobate de şefii de guverne, erau puse în practică de toţi, cu deplină loialitate, mai cu seamă de cei ale căror opinii fuseseră respinse. Nu a existat niciodată un eşec în a se ajunge la o înţelegere în privinţa unei acţiuni sau în legătură cu trimiterea unor instrucţiuni clare comandanţilor din fiecare teatru de război. Fiecare ofiţer executiv ştia că ordinele pe care le primea conţineau concepţia combinată şi autoritatea ambelor guverne. Nu a existat niciodată o maşinărie de război mai eficientă între aliaţi şi mă bucur că, cel puţin în fapt dacă nu în formă, aceasta mai continuă şi în ziua de azi.

Ruşii nu erau reprezentaţi în Comitetul mixt al şefilor de Stat Major. Ei aveau un front îndepărtat, unic, independent, iar prezenţa lor nici nu era necesară şi nu existau mijloace pentru o integrare majoră. Era suficient să cunoaştem desfăşurarea generală şi perioada mişcărilor lor, iar ei să le cunoască pe ale noastre. În aceste probleme, eram în strânsă legătură cu ei, în măsura în care o permiteau. La timpul potrivit, am să descriu vizitele personale pe care le-am făcut la Moscova, Teheran, Yalta şi Potsdam, unde şefii de Stat Major ai tuturor celor trei naţiuni s-au întâlnit în jurul mesei rotunde.

Am menţionat că mareşalul Dill, deşi nu mai era şeful Statului Major Imperial, venise cu mine pe vasul *Duke of York*. El şi-a jucat pe deplin rolul în toate discuţiile, nu doar cele de pe vas ci şi când ne-am întâlnit cu conducătorii americani. Am observat imediat că prestigiul şi influenţa lui în rândul acestora era la cel mai înalt nivel.

Niciun alt ofiţer pe care i-am trimis peste Atlantic în timpul războiului nu a căpătat stima şi încrederea americanilor în aceeaşi măsură. Personalitatea lui, discreţia şi tactul i-au adus aproape imediat încrederea preşedintelui. În acelaşi timp, el a stabilit în particular o adevărată camaraderie şi prietenie cu generalul Marshall.

S-au ordonat extinderi imense în sfera producţiei. În toate acestea, Beaverbrook a dat un impuls puternic. Istoria oficială americană privind mobilizarea pentru război aduce mărturii generoase în acest sens. Donald Nelson, director executiv al Producţiei americane de război, făcuse deja planuri gigantice. „Dar, spune relatarea americană, nevoia de îndrăzneală i-a fost imprimată în mod dramatic lui Nelson de Lordul Beaverbrook...” Ce s-a întâmplat e cel mai bine redat în propriile cuvinte ale domnului Nelson:

„Lordul Beaverbrook a subliniat faptul că trebuie să ne fixăm planuri de producţie mai mari decât în anul 1942, pentru a face faţă unui inamic cu resurse şi hotărât. El a arătat că noi încă nu avem experienţa pierderilor de materiale inerente unui război ca acesta pe care îl ducem acum... Fermentul pe care Lordul Beaverbrook îl infiltrase în mintea lui Nelson, îl împărtăşise şi preşedintelui. Într-o notă către preşedinte, Lordul Beaverbrook a fixat producţia ce trebuia obţinută în 1942 de Statele Unite, Regatul Unit şi Canada, în raport cu cerinţele britanice, ruse şi americane. Comparaţia dezvăluia teribile deficienţe în producţia planificată pentru 1942. La tancuri, deficitul era de 10.500; la avioane de 26 730; la artilerie, de 22 600; iar la puşti de 1 600.000. Cifrrele de producţie trebuiau mărite, scria Lordul Beaverbrook, şi îşi baza credinţa privind realizarea lor în imensele posibilităţi ale industriei americane”... Rezultatul a fost un set de obiective de producţie care le depăşeau în magnitudine pe cele propuse de Nelson. Preşedintele era convins că însuşi conceptul

despre capacitatea noastră industrială trebuie revizuit complet. El a îndrumat în 1942 îndeplinirea unui program de producţie de muniţii care cerea să producem 45.000 de avioane de luptă, 45.000 de tancuri, 20.000 de tunuri antiaeriene, 14 (XX) de tunuri antitanc şi 500.000 de mitraliere.

Aceste cifre remarcabile au fost realizate sau depăşite până la sfârşitul anului.1943. În materie de vase, de exemplu, noul tonaj construit în S.U.A. A fost următorul:

1942 5 339.000 tone

1943 12 384.000 tone

History of War Production Board, 1940 – 1945.

Continua concentrare a minţii asupra desfăşurării războiului în general, discuţiile mele cu preşedintele şi consilierii săi, ca şi cu ai mei, cele două discursuri ale mele şi călătoria în Canada, laolaltă cu problemele dificile care cereau decizii, precum şi toate telegramele schimbate cu colegii mei de acasă, au făcut ca această perioadă petrecută la Washington să fie nu doar intensă şi laborioasă ci şi epuizantă. Prietenii mei americani au gândit că arătam obosit şi că aveam nevoie de odihnă. În acest sens, domnul Stettinius mi-a pus cu amabilitate la dispoziţia mea micuţa lui vilă de lângă Palm Beach, şi, la 4 ianuarie, am zburat acolo şi am găsit timp să mă ocup de câteva probleme dificile care mă preocupau. Atacul de la Alexandria cu „torpila umană” italiană, care a avariat vasele *Queen Elizabeth* şi *Valiant*, a fost deja descris. Această nenorocire, ce urma după toate celelalte pierderi din acest moment, era inoportună şi tulburătoare. Am sesizat imediat gravitatea faptului. Flota de luptă mediteraneană era deocamdată inexistentă, iar forţa noastră navală pentru apărarea Egiptului împotriva unei invazii pe mare era în aşteptare. Părea necesar ca, în această stare de urgenţă, să trimit oricâte avioane torpilor puteam strânge de pe coasta Angliei. Aceasta a avut, după

cum se va vedea, o urmare neplăcută.

Eram de asemeni foarte tulburat de veştile aduse de domnul Eden de la Moscova în legătură cu ambiţiile teritoriale sovietice, în special în statele Baltice. Aceste ţări au fost cucerite de Petru cel Mare şi s-au aflat sub stăpânirea ţarilor. După revoluţia rusă, ele au fost avantpostul Europei împotriva bolşevismului. Ele erau ceea ce noi numim acum „democraţii sociale”, dar foarte vii şi agresive. Hitler le-a cedat ca pe nişte pioni, în înţelegerea cu sovieticii, la începutul războiului, în 1939. A avut loc în aceste ţări o severă epurare rusă şi comunistă. Toate personalităţile şi elementele dominante au fost lichidate într-un fel sau altul. Viaţa acestor popoare puternice se desfăşura de atunci pe ascuns. Apoi, după cum vom vedea, Hitler a revenit cu o epurare inversă, nazistă, în cele din urmă, ca urmare a victoriei generale, sovieticii au căpătat din nou controlul. Astfel, pieptenele mortal a trecut înainte, tnapoi şi iar înainte peste Estonia, Letonia şi Lituania. Nu era însă nicio îndoială de partea cui era dreptatea. Statele Baltice trebuiau să fie popoare suverane, independente.

* * *

Am pornit cu trenul, urmând să mă întorc la Washington în 9, şi am ajuns la Casa Albă în 11. Acolo am constatat că şefii de Stat Major mixt au făcut mari progrese şi că erau aproape în armonie cu vederile mele. Preşedintele a convocat o şedinţă la 12 ianuarie, când s-a ajuns la o înţelegere completă asupra principiilor largi şi asupra obiectivelor războiului. Deosebirile erau restrânse la priorităţi şi accente şi totul era determinat de factorul acela aspru şi despotic, flota. „Preşedintele... se scrie în documentele britanice, a pus mare bază pe organizarea... unei expediţii combinate a Statelor Unite şi Britanici în Africa de nord. S-a elaborat un program tentativ de a se duce în Africa de nord 90.000 de ostaşi din Statele Unite şi

90.000 de ostaşi britanici, împreună cu o considerabilă forţă aeriană”. În privinţa „Marii strategii”, şefii de Stat Major au căzut de acord că *„doar minimum de forje necesare pentru apărarea intereselor vitale pe alte teatre de luptă vor trebui să fie scoase din operaţiunile împotriva Germaniei”*. Nimeni nu a avut mai mult de-a face cu obţinerea acestui punct decât generalul Marshall.

În ziua de 14, mi-am luat rămas bun de la domnul Roosevelt. El părea preocupat de pericolele voiajului. Prezenţa noastră la Washington devenise de multe zile publică pentru lumea întreagă, iar hărţile arătau prezenţa a peste douăzeci de submarine de buzunar-U pe drumul nostru spre casă. Am zburat pe o vreme minunată de la Norfolk la Bermuda, unde ne aştepta, între recifurile de coral, vasul *Duke of York* cu distrugătoarele din escortă. Am călătorit cu un hidroavion Boeing, care mi-a făcut o impresie extrem de favorabilă. În timpul călătoriei de trei ore, m-am împrietenit cu pilotul şef, căpitanul Kelly Rogers, care părea un om cu înalte calităţi şi experienţă. Am preluat niţeluş controlul avionului ca să simt maşina aceasta grea de peste treizeci de tone în aer. L-am întrebat pe căpitan, „Ce-ai zice de un zbor din Bermuda în Anglia? Poate duce aparatul destul combustibil?” Sub exteriorul lui flegmatic, a devenit vizibil emoţionat. „Bineînţeles că putem face treaba asta. Previziunile meteorologice ne anunţă un vânt cu circa şaizeci de kilometri pe oră din spatele nostru...” L-am întrebat cât e de departe şi el a răspuns: „Peste cinci mii de kilometri”. La aceasta, am rămas pe gânduri.

Totuşi, când am aterizat, am deschis discuţia cu Portal şi Pound. În Malaya, aveau loc evenimente formidabile; trebuia să ne întoarcem toţi cât mai repede. Şeful Statului Major aerian a spus imediat că el consideră riscul total nejustificat şi că nu-şi putea lua răspunderea pentru aşa ceva. Primul Lord al Mării l-a susţinut pe

colegul lui. Aici era vasul *Duke of York*, cu distrugătoarele lui, gata pregătit pentru noi, oferind confort şi siguranţă. Am zis: „Cum rămâne cu submarinele de buzunar-U despre care mi-aţi vorbit?” Amiralul a făcut un gest sfidător în legătură cu acestea, care arăta părerea lui reală faţă de o asemenea ameninţare pentru un vas de război rapid şi bine escortat. Mi s-a părut că cei doi ofiţeri credeau că planul meu era să zbor eu singur şi să-i las pe ei să se întoarcă cu vasul *Duke of York*, aşa că am spus: „Bineînţeles că o să fie loc pentru noi toţi”. La aceasta, ei şi-au schimbat vizibil poziţia. După o pauză considerabilă, Portal a spus că problema ar putea fi studiată şi că o va discuta cu căpitanul hidroavionului şi va vedea împreună cu autorităţile meteorologice care este previziunea timpului. Am lăsat lucrurile aşa.

Două ore mai târziu, s-au întors amândoi şi Portal a spus că el crede că s-ar putea face treaba. Avionul poate îndeplini cu siguranţă sarcina, în condiţii rezonabile; vremea era excepţional de favorabilă, din cauza vântului puternic din spate. Fără îndoială, era foarte important să ajungem acasă repede. Pound a spus că şi-a format o părere foarte bună despre comandantul aeronavei, care avea o experienţă neîntrecută. Desigur, exista un risc dar, pe de altă parte, trebuiau luate în considerare submarinele-U. Aşadar, am stabilit să plecăm, dacă vremea nu se înrăutăţeşte. Momentul plecării era a doua zi la 2 p.m. S-a socotit necesar să ne reducem bagajele ia câteva cutii cu documente vitale. Dill urma să rămână la Washington ca reprezentantul meu militar personal pe lângă preşedinte. Grupul nostru avea să fie format din mine, cei doi şefi de Stat Major, împreună cu Max Beaverbrook, Charles Moran şi Hollis. Toţi ceilalţi aveau să călătorească pe vasul *Duke of York*.

M-am trezit devreme a doua zi dimineaţă în mod inconştient cu convingerea că nu trebuie să adorm.

Trebuie să recunosc că eram cam speriat. M-am gândit la spaţiile oceanului şi că nu vom fi niciodată la o distanţă mai mică de o mie cinci sute de kilometri de uscat, până ne vom apropia de Insulele Britanice. M-am gândit că poate am făcut un lucru pripit şi că erau poate prea multe ouă într-un singur coş. Am privit întotdeauna cu teamă un zbor peste Atlantic. Dar zarurile fuseseră aruncate. Totuşi, trebuie să recunosc că, dacă la micul dejun, sau chiar înainte de amiază, cineva ar fi venit la mine să-mi raporteze că vremea s-a schimbat şi că trebuie să mergem pe mare, m-aş fi împăcat uşor cu un voiaj pe un vas splendid, care venise atâta drum ca să ne ia.

Era, după cum prevăzuse căpitanul, o treabă grea să decolezi de pe apă. Într-adevăr, am crezut că n-o să se ridice deasupra dealurilor joase care închid portul. Dar nu era niciun pericol; eram în mâini bune. Hidroavionul s-a ridicat greoi la jumătate de kilometru de recif şi aveam în plus câteva sute de metri înălţime. Nu încape îndoială în privinţa confortului în aceste bărci-zburătoare. MTşcarea era lină, vibraţia nu era supărătoare. Am petrecut o după-amiază plăcută şi am luat o cină veselă. Avionul are două etaje şi se poate urca pe o scară normală spre cabina de control. Se lăsase întunericul şi toate informaţiile despre vreme erau bune. Zburam acum prin ceaţă deasă, cam la două mii de metri înălţime. Se vedeau marginile aripilor cu eşapamentul puternic, înflăcărat, trecând peste suprafeţele aripilor. La aceste aparate, în vremea aceea, se folosea un tub mare de cauciuc care se întindea şi se contracta la intervale, ca să se evite formarea pojghiţei de gheaţă. Căpitanul mi-a explicat cum funcţionează şi vedeam din când în când cum sare gheaţa, când acesta se extindea. M-am culcat şi am dormit bine mai multe ore.

* * *

M-am trezit chiar înainte de ivirea zorilor şi m-am dus în cabina de control. Lumina zilei creştea. Sub noi era

o podea aproape nespartă de nori. După ce am stat circa o oră pe locul copilotului, am simţit o îngrijorare în jurul meu. Trebuia să ne apropiem de Anglia dinspre sud-vest şi ar fi trebuit deja să trecem peste Insulele Scilly, dar acestea nu s-au văzut prin nicio spărtură în podeaua de nori. Cum zburasem mai bine de zece ore prin ceaţă şi am văzut o singură stea în acest timp, puteam să fim uşor deviaţi de la drumul nostru. Comunicaţiile prin radio erau desigur eliminate de reglementările normale din timp de război. Era evident, din discuţiile Gare se purtau, că nu ştiam unde ne aflăm. Imediat, Portal, care studia poziţia, a vorbit cu căpitanul, apoi mi-a spus: „O să o luăm imediat spre nord”. Lucrul acesta s-a făcut şi, după vreo jumătate de oră, intrând şi ieşind din nori, am zărit Anglia şi curând am ajuns deasupra portului Plymouth unde, evitând, baloanele care străluceau toate, am aterizat confortabil.

Când am părăsit avionul, căpitanul a remarcat: „Nu m-am simţit niciodată atât de uşurat în viaţa mea ca atunci când v-am adus în siguranţă în port”. Pe moment, nu am apreciat semnificaţia observaţiei. Mai târziu, am aflat că, dacă ne-am fi urmat cursul încă cinci sau şase minute înainte de a o fi luat spre nord, am fi ajuns deasupra bateriilor germane din Brest. Deviasem prea mult spre sud în cursul nopţii. În plus, corecţia decisivă care a fost făcută nu ne-a adus dinspre sud-vest ci direct din sud, adică din direcţia inamicului şi nu din cea din care eram aşteptaţi. Acest lucru a avut ca rezultat că s-a raportat, cum am aflat săptămâni mai târziu, că un bombardier inamic se apropie dinspre Brest şi s-a ordonat ca şase avioane Hurricane din Comandamentul de luptă să iasă şi să ne doboare. Totuşi, au eşuat în misiune.

Preşedintelui Roosevelt i-am telegrafiat: „Am ajuns aici cu un salt bun din Bermuda şi un vânt de cincizeci de kilometri”.

Capitolul VII CĂDEREA SINGAPORELUI

Se aştepta să fac o declaraţie completă în faţa Parlamentului despre misiunea mea la Washington şi despre tot ce s-a întâmplat în cele cinci săptămâni cât fusesem plecat. Două fapte îmi stăteau vii în minte. Primul era că Marea Alianţă trebuia să câştige războiul în timp. Al doilea era că ne aştepta un şir vast, nemăsurat, de dezastre, din cauza atacului japonez. Toată lumea putea vedea cu imensă uşurare că viaţa noastră ca naţiune şi ca fenperiu nu mai era în joc. Pe de altă parte, faptul că sentimentul pericolului mortal fusese înlăturat în mare măsură, dădea libertate tuturor criticilor, prietenoşi sau răuvoitori, să arate numeroasele erori care se făcuseră. În plus, mulţi s-au considerat datori să îmbunătăţească metodele noastre de conducere a războiului şi astfel să scurteze povestea înspăimântătoare. Eu însumi eram deja profund tulburat de înfrângerile care căzuseră asupra noastră şi nimeni nu ştia mai bine decât mine că acestea erau abia începutul potopului. Comportarea guvernului australian, criticile bine informate ale ziarelor, strânsoarea vicleană şi constantă a douăzeci sau treizeci de membri capabili ai Parlamentului, atmosfera grupurilor de presiune, îmi dădeau impresia unei opinii publice jenate, nefericite, uluite, deşi superficială, care se învârtea şi se înălţa în jurul meu din toate părţile.

Pe de altă parte, îmi dădeam seama de tăria poziţiei mele. Mă puteam baza pe bunăvoinţa poporului pentru rolul pe care l-am avut în supravieţuirea lui în 1940. Nu subestimam fluxul amplu, adânc, al fidelităţii naţionale, care mă purta înainte. Cabinetul de război şi şefii de Stat Major îmi arătau cea mai înaltă loialitate. Eram sigur pe mine. Am arătat clar, celor din jurul meu, cum cerea ocazia, că nu voi consimţi la nici cea mai mică îngrădire a autorităţii şi răspunderii mele personale. Presa era plină de sugestii ca eu să rămân prim-ministru, şi să ţin

discursurile, dar să cedez altcuiva controlul asupra războiului. Am hotărât să nu cedez nici unei părţi, să-mi asum principala şi directa răspundere personală şi să cer un vot de încredere Camerei Comunelor. Mi-am amintit acea zicală franţuzească înţeleaptă: *„On ne règne sur les âmes que par le calme”*.

Mai presus de toate, era necesar să avertizez Camera şi ţara despre pericolele care ne aşteptau. Nu există o mai mare greşeală în conducerea publică decât să dai speranţe false care să fie curând spulberate. Poporul britanic poate face faţă pericolului şi nenorocirii, cu putere şi curaj, dar nu-i place să fie dezamăgit sau să descopere că cei răspunzători de treburile lui locuiesc în paradisul nebunilor. Am simţit că este vital, nu doar pentru poziţia mea ci pentru întreaga conducere a războiului, să reduc viitoarele calamităţi, descriind situaţia imediată în termenii cei mai întunecaţi. Era posibil să fac lucrul acesta în acest moment, fără să prejudiciez situaţia militară şi fără să tulbur încrederea în victoria finală, pe care toţi erau acum îndreptăţiţi să o simtă. În ciuda şocurilor şi stresurilor pe care le aduceau fiecare zi, eu nu resimţeam cele douăsprezece – paisprezece ore de concentrare a gândirii pe care le cerea o compunere originală de zece mii de cuvinte pe un subiect vast, multilateral, şi, în timp ce flăcările războiului nefericit din deşert îmi atingeau picioarele, am reuşit să-mi pregătesc cuvântarea şi aprecierea asupra situaţiei.

* * *

Chiar înainte de plecarea mea de la Casa Albă, speranţele mele de victorie, prin care Rommel să fie distrus, se risipiseră; Rommel scăpase. Rezultatele succeselor lui Auchinleck la Sidi Rezegh şi la Gazala nu fuseseră decisive. Reînvierea forţei aeriene a inamicului în Mediterana, în decembrie şi ianuarie, şi practic dispariţia timp de câteva luni a supremaţiei noastre pe mare, avea

să-l lipsească de fructele victoriei pentru care se luptase atât de greu şi aşteptase foarte mult. Prestigiul pe care el ni-l dăduse în elaborarea tuturor planurilor noastre de atacare anglo-americană a Africii de nord franceze era definitiv slăbit iar operaţiunea era amânată cu luni de zile.

Ce era mai rău avea să vină de-acum încolo. Spaţiul ne interzice o descriere arfiănunţită a dezastrului militar care avea să ruineze, pentru a doua oară în acelaşi colţ fatal şi cu un mai târziu, întreaga campanie britanică din deşert din anul 1942. Este suficient să spunem că, în 21 ianuarie, de pe poziţia lui de la Aghelia, Rommel a lansat o recunoaştere în forţă, constând din trei coloane, formate fiecare din câte o mie de vehicule de infanterie motorizată, susţinute de tancuri. Acestea şi-au croit drum repede printre spaţiile dintre trupele noastre de contact, care nu aveau blindate alături de ele şi cărora li s-a ordonat să se retragă. Rommel s-a dovedit din nou un maestru al luptei în deşert şi, păcălindu-i pe comandanţii noştri, a recucerit cea mai mare parte din Cyrenaica. O retragere de peste patru sute de kilometri a ruinat speranţele noastre şi am pierdut Benghazi şi toate proviziile pe care generalul Auchinleck le strânsese pentru sperata lui ofensivă de la mijlocul lui februarie. Generalul Ritchie şi-a adunat forţele masacrate în apropiere de Gazala şi Tobruk. Aici, urmăritori şi urmăriţi şi-au tras sufletul şi s-au uitat urât unii la alţii, până la sfârşitul lui mai, când Rommel a putut să lovească din nou.

La 27 ianuarie, a început dezbaterea şi eu am expus situaţia noastră în faţa Camerei. Puteam vedea că membrii ei erau într-o stare de spirit certăreaţă, pentru că, atunci când am cerut, de îndată ce am ajuns acasă, ca viitoarea mea expunere să fie înregistrată elfectric ca să poată fi folosită pentru a fi transmisă în Imperiu şi în Statele Unite, s-au făcut obiecţii pe diverse motive care nu aveau nicio legătură cu necesităţile actuale. Atunci, mi-am retras

cererea, cu toate că ea nu ar fi fost respinsă în niciun alt Parlament din lume. Într-o asemenea atmosferă, m-am ridicat să vorbeasc.

Le-am relatat câte ceva despre bătălia din deşert, dar Camerabine în teles că nu a apreciat semnificaţia contraloviturii lui Rommel, pentru că nu i se putea da nicio idee despre planurile mai ample care aveau să fie declanşate de o rapidă cucerire a Tripolitaniei de către britanici. Pierderea Benghaziului şi Agedabiei, care devenise deja publică, părea să fie o parte a declinului războiului din deşert. În plus, în acel moment, nu aveam informaţii precise despre ce se întâmplase şi de ce.

Am ajuns imediat la goliciunea noastră în Orientul îndepărtat:

Nu a existat niciodată un moment, nu ar fi putut exista niciodată un moment, în care Marea Britanie sau Imperiul britanic, să poată lupta singure cu Germania şi Italia, să poată duce bătălia pentru Britania, bătălia pentru Atlantic şi bătălia pentru Orientul Mijlociu şi în acelaşi timp să fi fost bine pregătită în Birmania, în peninsula Malaya şi, în general, în Orientul îndepărtat, în faţa atacului unui vast imperiu militar ca Japonia, care avea peste şaptezeci de divizii mobile, a treia flotă în lume, o mare forţă aeriană şi beneficia de munca asiduă a optzeci sau nouăzeci de milioane de asiatici îndrăzneţi şi războinici. Dacă am fi început să ne împrăştiem forţele în aceste imense regiuni ale Orientului îndepărtat, am fi fost ruinaţi. Dacă am fi deplasat mari armate care erau necesare urgent pe fronturile războiului spre regiuni care nu erau în război şi care s-ar fi putut să nu fie niciodată în război, am fi greşit total, am fi irosit şansa, care acum devenise mai mult decât o şansă, ca noi toţi să ieşim în siguranţă din nenorocirea teribilă în care fuseserăm scufundaţi…

S-a luat decizia să ne dăm contribuţia la ajutorarea

Rusiei, să încercăm să-l batem pe Rommel şi să formăm un front mai puternic din Levant la Marea Caspică. Urmarea acestei decizii a fost că a stat în puterea noastră să facem doar o pregătire moderată şi parţială în Orientul îndepărtat, împotriva pericolului ipotetic al unui atac japonez. Şaizeci de mii de oameni erau concentraţi la Singapore, dar s-a acordat prioritate Văii Nilului în ce priveşte avioanele moderne, tancurile şi artileria antiaeriană şi antitanc.

A trebuit să reţin atenţia Camerei timp de două ore. Au primit ce au dorit, fără mare entuziasm. Dar am avut impresia că nu au rămas neconvinşi de argumentare. Având în vedere ceea ce intuiam că ne aşteaptă, m-am gândit că era bine să arăt lucrurile într-o lumină cât mai nefavorabilă şi să nu fac promisiuni, fără să exclud însă speranţa.

Dezbaterile au durat trei zile. Dar tonul mi s-a părut extrem de prietenos. Nu încăpea îndoială ce va face Camera. Colegii mei din Cabinetul de Război, în frunte cu domnul Attelee, susţineau cu vigoare şi chiar cu duritate poziţia guvernului. În 29, a trebuit să mă relaxez. În acel moment mă temeam că nu vor exista divergenţe. Am încercat prin tatonări să-i determin pe criticii noştri să facă „lobby" împotriva noastră, fără să ofensez însă adunarea care devenise deja reconciliântă, dar nimic din ce am îndrăznit să spun nu a putut determina vreuna dintre figurile nemulţumite din partidele Conservator, Laburist şi Liberal să voteze nefavorabil. Din fericire, când s-a propus votarea, votul de încredere a fost cerut de Partidul Laburist Independent, care număra trei parlamentari. Doi dintre ei au fost chemaţi să numere voturile, iar rezultatul a fost de patru sute şaizeci şi patru pentru şi unul contra. I-am fost recunoscător lui James Maxton, liderul minorităţii, că a pus capăt problemei. Presa a făcut atâta caz, încât au sosit telegrame de uşurare şi felicitări din

întreaga lume a Aliaţilor. Cele mai calde au fost de la prietenii mei americani de la Casa Albă. I-am trimis felicitări preşedintelui pentru aniversarea a şaizeci de ani. „E nostim, mi-a telegrafiat el, că am intrat în acelaşi deceniu cu dumneata”. Cicălitorii din presă nu erau totuşi lipsiţi de resurse. Ei se răsuceau cu viteza veveriţelor. Ce inutil a fost să se ceară un vot de încredere. Cine ar fi visat vreodată să provoace guvernul naţional? Aceste „voci ţipătoare”, cum le-am numit eu, erau doar vestitorii catastrofelor ce se apropiau.

Am considerat imposibil să facem o cercetare prin Comisia Regală asupra condiţiilor căderii Singaporelui, în timp ce continua războiul. Nu ne puteam permite să risipim oameni, timp şi energie. Parlamentul a acceptat acest punct de vedere; dar din spirit de dreptate pentru ofiţerii şi oamenii în cauză, trebuia să se facă o cercetare a condiţiilor, imediat ce avea să înceteze lupta. Dar acest lucru nu a fost stabilit de guvern până acum. * Anii au trecut şi mulţi dintre martori sunt morţi. S-ar putea întâmpla să nu avem niciodată o pronunţare oficială a unui tribunal competent asupra celui mai rău dezastru şi a celei mai mari capitulări din istoria britanică. În aceste pagini, eu nu încerc să mă pun în locul unui asemenea tribunal sau să pronunţ o opinie asupra comportării unor indivizi. Am înregistrat în altă parte faptele deosebite, aşa cum le văd eu. Din acestea şi din documentele scrise la vremea respectivă, cititorul trebuie să-şi formeze părerea lui proprie.

Este cel puţin discutabil dacă ar fi fost mai bine să ne concentrăm toate forţele în apărarea Insulei Singapore, oprind înaintară japoneză în peninsula Malaya cu forţe mobile uşoare. Decizia comandantului de la faţa locului, pe care eu am aprobat-o, a fost să dea bătălia pentru Singapore la Johore, dar să amâne apropierea inamicului de acel loc cât mai mult posibil. Apărarea ţărmului a

constat dintr-o retragere continuă, cu acţiuni grele de ariergardă. Trupele şi comandanţii angajaţi merită tot creditul. Totuşi, acţiunea înghiţea toate întăririle, îndată ce veneau. Inamicul avea toate avantajele. Se făcuseră înainte de război studii amănunţite asupra terenului şi condiţiilor. S-au făcut planuri la scară mare şi infiltrări secrete de agenţi, inclusiv chiar rezerve secrete de biciclete japoneze pentru ciclişti. Fuseseră adunate forţe superioare şi rezerve mari, dintre care unele nici nu erau necesare. Toate diviziile japoneze erau obişnuite cu războiul în junglă.

Stăpânirea aerului de către japonezi, după cum s-a arătat, datorită amarnicelor noastre nevoi în alte locuri, a fost un alt fapt mortal. Principala forţă de luptă a armatei pe care am trimis-o în apărarea Singaporelui şi aproape toate întăririle trimise după declararea războiului de către japonezi, erau obosite în lupta din peninsulă şi, când au traversat drumul pe dig unde trebuia să fie terenul lor de luptă supremă, avântul lor dispăruse. Aici s-au alăturat garnizoanei, mărind numărul dar nu şi puterea acesteia. Armata care trebuia să dea bătălia decisivă pentru Singapore şi care fusese trimisă cu acest suprem obiectiv pe acest teatru al războiului, nu reuşise încă să se concentreze înainte de începerea atacului japonez. Puteau fi o sută de mii de oameni; dar nu mai erau o armată.

* * *

Curând, a devenit clar că generalul Wavell, acum comandant suprem aliat al acelor regiuni estice, avea deja îndoieli în privinţa capacităţii noastre de a menţine o apărare prelungită a Singaporelui. Eu contasem mult pe insulă şi fortăreaţă ca să reziste unui asediu care ar fi cerut debarcarea, transportarea şi amplasarea de artilerie grea de către japonezi. Înainte de a pleca din Washington, încă mă gândeam la o rezistenţă de cel puţin două luni. Am urmărit cu nelinişte dar fără intervenţie efectivă

consumarea forţelor noastre în retragerea lor prin peninsula Malaya. Pe de altă parte, câştigaserăm timp preţios.

Dar, la 16 ianuarie, Wavell a telegrafiat: „Până de curând toate planurile noastre au fost bazate pe respingerea atacurilor de pe mare a insulei [Singapore] şi pe reţinerea atacurilor pe uscat la Sohore sau mai departe la nord, dar nu s-a făcut nimic sau aproape nimic pentru construirea de fortificaţii în partea de nord a insulei, pentru a se evita traversarea Strâmtorii Sohore, deşi s-au făcut aranjamente pentru aruncarea în aer a drumului de pe dig. Cele mai grele dintre tunurile fortăreţei au şasiu rulant, dar traiectoria lor plată le face inutilizabile pentru activitatea de antibaterie. Nu pot garanta să domin bateriile de asediu ale inamicului cu acestea...”

Am citit acest pasaj în dimineaţa de 19 cu sentimente de surprindere dureroasă. Deci nu existau fortificaţii permanente care să acopere partea dinspre uscat a bazei navale şi a oraşului! În plus, ceea ce era şi mai uluitor, nu au fost luate niciun fel de măsuri semnificative ca să se construiască fortificaţii de câmp, de către niciunul dintre comandanţi, de la începutul războiului şi mai cu seamă de când japonezii s-au instalat în Indochina. Nici măcar nu menţionaseră faptul că aceste fortificaţii nu existau.

Tot ceea ce văzusem sau citisem despre război m-a convins că, având în vedere puterea de foc modernă, câteva, săptămâni ar fi fost suficiente pentru crearea unor fortificaţii puternice de câmp şi ca să limiteze frontul de atac al duşmanului. În plus, nu-mi trecuse niciodată prin minte că faimoasa fortăreaţă nu era apărată din spate de un cerc de forturi cu caracter permanent. Nu pot înţelege cum de n-am ştiut lucrul ăsta. Dar niciunul dintre ofiţerii de la faţa locului şi nici dintre consilierii mei profesionişti din ţară nu şi-au dat seama de nevoia aceasta stringentă. Oricum, niciunul dintre ei nu mi-a atras atenţia asupra

acestui fapt – nici măcar cei care au văzut telegrama mea, bazată pe falsa mea presupunere că va fi necesar un asediu normal. Am citit despre Plevna din 1877, unde, înaintea erei armelor automate, turcii au improvizat fortificaţii, chiar sub nasul asaltului rusesc; şi am examinat Verdunul în 1917, unde o armată care stătea m şi între forturi răspândite, lacuse cu un an înainte fapte atât de glorioase. Îmi pusesem încrederea în faptul că inamicul va trebui să folosească artileria pe scară foarte mare ca să pulverizeze întăriturile noastre de la Singapore şi în crearea unor dificultăţi aproape prohibitive pe care le-ar implica o asemenea concentrare de artilerie şi adunarea de muniţie pe liniile de comunicaţiile de-a lungul Malayei. Iar acum, brusc, lotul dispărea şi vedeam în faţa mea spectacolul hidos al unei insule aproape goale şi al trupelor obosite, dacă nu epuizate, retrăgându-se.

Nu scriu toate astea ca să mă scuz. Ar fi trebuit să ştiu. Consilierii mei ar fi trebuit să ştie şi ar fi trebuit să mi se spună. Motivul pentru care nu am întrebat lucrul acesta, printre miile de întrebări pe care le-am pus, este că nu-mi trecea prin minte că Singapore nu ar avea fortificaţii spre uscat, la fel cum n-aş fi conceput ca un vas să fie lansat fără să aibă fund. Cunosc diversele motivări care au fost date pentru eşec; preocuparea trupelor cu instrucţia şi cu edificarea fortificaţiilor în Malaya de nord; lipsa de forţă de muncă civilă; limitele financiare antebelice şi controlul centralizat al Ministerului de Război; faptul că rolul armatei a fost să apere baza navală, situată pe malul de nord al insulei, şi că datoria lor era să lupte în faţa malului şi nu de-a lungul lui. Eu nu consider valabile aceste motive. Ar fi trebuit să se construiască fortificaţii.

Reacţia mea imediată a fost să repar neglijenţa în măsura în care permitea timpul, dar, când m-am trezit în dimineaţa de 21, deasupra corespondenţei mele era următoarea telegramă pesimistă de la generalul Wavell:

Ofiţerul pe care l-am trimis la Singapore după planurile de apărare a insulei s-a întors. Se fac acum scheme de apărare a părţii de nord a insulei. *Numărul de soldaţi necesari pentru apărarea efectivă a insulei este la fel de mare, dacă nu mai mare decât cel pentru apărarea Johorelui*. I-am ordonat lui Percival [comandantul şef] să ducă bătălia în Johore, dar să elaboreze planuri de rezistenţă prelungită pe insulă cât mai mult posibil, în ipoteza că pierde bătălia de la Johore. Trebuie totuşi să vă atenţionez că mă îndoiesc că insula mai poate fi apărată mult dacă se pierde Johore. Tunurile fortăreţei sunt în mare parte aşezate pentru a fi folosite împotriva vapoarelor şi au muniţie doar în acest scop; multe pot trage doar în direcţia mării. O parte a garnizoanei a fost deja trimisă la Johore, iar trupele rămase sunt de o valoare îndoielnică. Îmi pare rău că vă dau o imagine deprimantă, dar nu vreau să aveţi o imagine falsă asupra fortăreţei. Fortificaţiile Singaporelui au fost construite doar pentru a întâmpina un atac dinspre mare. Încă mai sper că Johore să poată fi apărat până la sosirea convoiului următor.

Am rămas mult timp pe gânduri în legătură cu mesajul. Până acum, gândisem doar să însufleţesc şi pe cât posibil să împing disperata apărare a insulei, a fortăreţei şi a oraşului şi, oricum, aceasta era atitudinea care trebuia menţinută dacă nu se ordona o schimbare a politicii. Dar acum am început să mă gândesc mai mult la Birmaniaşi la întăririle aflate în drum spre Singapore. Acestea puteau să piară sau să fie îndrumate în altă direcţie. Era încă timp să le întoarcem spre nord, spre Rangoon. De aceea, am pregătit următoarea minută pentru şefii de Stat Major şi i-am dat-o generalului Ismay la timp pentru şedinţa lor de la 11.30 a.m., în ziua de 21. Mărturisesc însă că încă nu eram hotărât. Mă bazam pe prietenii şi consilierii mei. Sufeream cu toţii foarte mult în timpul acela.

Având în vedere telegrama foarte proastă primită de

la generalul Wavell, trebuie să analizăm întreaga poziţie diseară în Comitetul de Apărare”.

1. Am comis deja greşeala de care mă temeam… Forţele care puteau face un front solid la Johore, sau oricum de-a lungul coastei de la Singapore, au fost sfărâmate. Nu a fost construită nicio linie de fortificaţii în partea dinspre uscat. Marina nu a făcut fortificaţii în vederea unei întoarceri a inamicului spre coasta de vest a peninsulei. Generalul Wavell şi-a exprimat părerea că pentru apărarea insulei Singapore va fi nevoie de mai multe trupe decât pentru câştigarea bătăliei la Johore. Bătălia de la Johore e aproape cu siguranţă pierdută.

Mesajul lui lasă puţine speranţe pentru o apărare prelungită. Este evident că o asemenea apărare s-ar realiza doar cu preţul tuturor întăririlor aflate acum pe drum. Dacă generalul Wavell se îndoieşte că se poate obţine o întârziere de peste câteva săptămâni, se naşte întrebarea dacă nu ar trebui să aruncăm imediat în aer docurile, bateriile şi atelierele şi să concentrăm totul asupra apărării Birmaniei şi a menţinerii drumului prin Birmania.

2. Mie mi se pare că această întrebare trebuie privită drept în faţă şi pusă direct generalului Wavell. Care ar fi valoarea Singaporelui [pentru inamic] mai presus de a numeroaselor porturi din sud-vestul Pacificului, dacă e demolat serios din punct de vedere militar şi naval? Pe de altă parte, pierderea Birmaniei ar fi foarte dăunătoare. Ne-ar rupe de chinezi, ale căror trupe au avut cele mai mari succese dintre toate cele angajate în lupta împotriva japonezilor. S-ar putea ca, încurcând lucrurile şi ezitând, să luăm o decizie nepotrivită şi să pierdem atât Singapore cât şi drumul prin Birmania. Desigur că decizia depinde de cât timp poate fi menţinută apărarea insulei Singapore. Dacă e vorba doar de câteva săptămâni, nu merită să pierdem toate întăririle şi aviaţia.

3. În plus, trebuie să luăm în considerare că această cădere a Singaporelui, însoţită şi de căderea Corregidorului, va fi un şoc teribil pentru India, care poate fi susţinută doar prin sosirea unor forţe puternice şi o acţiune de succes pe frontul Birmaniei.

Rog să se ia în considerare toate acestea azi-dimineaţă.

Şefii de Stat Major nu au ajuns la o concluzie definită şi, când ne-am întâlnit seara la Comitetul de Apărare, precumpănea o poziţie de neangajare la un pas atât de grav. Reacţia directă iniţială îi revenea generalului Wavell în calitate de comandant suprem aliat. Personal, am considerat situaţia atât de dificilă încât nu am făcut presiuni în privinţa noului meu punct de vedere, ceea ce ar fi trebuit să fac dacă aş fi fost hotărât. Niciunul dintre noi nu putea prevedea colapsul apărării care avea să survină peste mai puţin de trei săptămâni. Mai era nevoie de o zi sau două de gândire.

* * *

Sir Earle Page, reprezentantul Australiei, nu a participat, bineînţeles, la Comitetul Şefilor de Stat Major şi nici nu l-am invitat la Comitetul Apărării. Într-un fel sau altul, i s-a arătat minuta mea către şefii de Stat Major. El a telegrafiat imediat guvernului său, iar la 24 ianuarie am primit un mesaj de la primul-ministru australian, domnul Curtin, din care următoarele pasaje sunt relevante:

…Page a raportat că în Comitetului Apărării se ia în considerare evacuarea din Malaya şi Singapore. După toate asigurările care mi s-au dat, evacuarea Singaporelui va fi privită aici ca o trădare de neiertat… Noi am înţeles că fortăreaţa urma să fie făcută de necucerit şi oricum trebuia să fie capabilă să reziste un timp prelungit, până la sosirea flotei principale.

Chiar şi într-o întoarcere de urgenţă a întăririlor, aceasta ar trebui să se facă spre Indiile Orientale olandeze

şi nu spre Birmania. Orice altceva ar fi adânc nemulţumitor şi ar putea forţa Indiile Orientale olandeze să facă pace separată.

Credincioşi fluxului propus de întăriri, noi am acţionat şi ne-am îndeplinit partea noastră din înţelegere. Ne aşteptăm să nu puneţi în cumpănă întregul ţel, prin evacuarea Singaporelui.

Trebuie să avem înţelegere faţă de starea de spirit în care se afla guvernul australian din cauza hidoasei eficienţe a maşinii de război japoneze. Pierduserăm supremaţia în Pacific; cele mai bune trei divizii ale australienilor erau în Egipt iar o a patra la Singapore. Membrii guvernului şi-au dat seama că Singapore era într-un pericol mortal şi se temeau de o invazie a Australiei însăşi. Toate marile lor oraşe, cuprinzând mai mult de jumătate din populaţia întregului continent, erau pe coasta mării. Îi aştepta perspectiva unui exod în masă spre interior şi organizarea unei gherile, fără arsenale şi aprovizionare. Ajutorul din partea ţării mamă era departe iar puterea Statelor Unite în apele Australiei putea fi edificată doar cu încetul. Eu nu credeam că japonezii vor invada Australia, aflată la peste patru mii cinci sute de kilometri peste ocean, când aveau atâtea prăzi atrăgătoare la îndemână, în Indiile Orientale olandeze şi în Malaya. Cabinetul australian vedea scena în altă lumină şi de aceea prevestiri rele îl presau. Chiar şi în aceste condiţii de constrângere, la ei se păstrau rigide diviziunile între partide. Majoritatea guvernului laburist era doar de doi membri. Întâmpinau opoziţie în privinţa serviciului militar obligatoriu chiar şi pentru apărarea internă. Deşi opoziţia făcea parte din Consiliul de Război, nu se formase un guvern naţional.

Totuşi, telegrama domnului Curtin era atât serioasă cât şi neobişnuită. Expresia „trădare de neiertat” nu era în concordanţă cu adevărul sau cu faptele militare. Se

apropia un dezastru înfiorător. Puteam oare să-l evităm? Cum stătea balanţa pierderii şi câştigului? În acest moment, destinaţia unor forţe importante era încă sub controlul nostru. Nu e nicio „trădare” în examinarea unor probleme cu un ochi realist. În plus, Consiliul de Război australian nu putea aprecia ansamblul situaţiei. Altfel, nu ar fi îndemnat la completa neglijare a Birmaniei, care s-a dovedit prin evenimente că era singurul loc pentru care aveam mijloacele să-l salvăm.

Nu ar fi adevărat să spunem că mesajul domnului Curtin a decis, chestiunea. Dacă am fi fost cu toţii de acord asupra politicii, am fi pus chestiunea, aşa cum am sugerat, „direct” lui Wavell. Am fost conştient însă de o întărire a opiniei împotriva abandonării renumitei poziţii-cheie în Orientul îndepărtat. Efectul care s-ar fi produs în întreaga lume, mai ales în Statele Unite, în legătură cu o „scufundare” britanică, în timp ce americanii continuau să lupte cu încăpăţânare în Corregidor, era greu de imaginat. Nu încape îndoială că ar fi trebuit să fie o decizie pur militară. Totuşi, printr-o înţelegere generală, sau acceptare, s-au făcut toate eforturile pentru întărirea Singaporelui şi susţinerea apărării acestuia. Divizia a 18-a britanică, din care o parte debarcase deja, şi-a continuat drumul.

Totuşi, valoarea acestor întăriri era mai mică decât o sugerează numărul lor. Urmau să ajungă pe poziţii tactice şi să fie aruncate într-o bătălie pierdută, de îndată ce debarcau. Se puneau speranţe mari în avioanele de luptă Hurricane, din care fusese trimisă o cantitate considerabilă. Acestea măcar erau avioane de calitate, care se puteau măsura cu japonezii. Ele au fost adunate în mare grabă şi şi-au luat zborul. Câteva zile, într-adevăr, au provocat mari daune, dar condiţiile erau străine piloţilor nou veniţi şi superioritatea numerică a japonezilor a început tot mai mult să-şi ceară drepturile. Forţele noastre

se topeau repede. Japonezii aveau acum cinci divizii complete. Au coborât repede de-a lungul coastei şi, în ziua de 27 ianuarie, generalul Percival a hotărât să se retragă în insula Singapore. Pentru a ajunge acolo, fiecare om şi maşină trebuia să treacă pe drumul digului. Cea mai mare parte a unei brigăzi a fost pierdută în prima etapă, dar, în dimineaţa zilei de 31 ianuarie, restul forţelor făcuse traversarea şi drumul a fost aruncat în aer în urma lor.

În ţară nu ne mai făceam iluzii în privinţa unei apărări prelungite. Singura întrebare era cât va dura. Tunurile grele de pe coastă, care puteau trage spre nord, nu erau de mare folos, cu muniţia lor limitată, împotriva unei regiuni acoperite de junglă, în care se aduna inamicul. O singură escadrilă de avioane de luptă mai rămăsese pe insulă şi un singur aerodrom putea fi folosit. Pierderile şi risipa reduseseră numeric garnizoana acum concentrată, de la 106.000, cât apreciase Ministerul Războiului, la circa 85.000 de oameni, inclusiv unităţi administrative şi diverse corpuri non-combatante. Din acest total, probabil 70.000 erau înarmaţi. Pregătirea fortificaţiilor de câmp şi a obstacolelor, deşi reprezenta un mare efort local, n-avea nicio legătură cu nevoile mortale de acum. Nu existau fortificaţii permanente pe frontul care urma să fie atacat. Avântul armatei fusese mult redus de lunga retragere şi de luptele grele din peninsulă. În spate era oraşul Singapore, care adăpostea o populaţie de un milion, formată din multe rase şi o mulţime de refugiaţi.

* * *

În dimineaţa de 8 februarie, patrulele au raportat că inamicul îşi masa oamenii în plantaţiile din nord-vestul insulei şi poziţiile noastre se aflau sub tir greu de artilerie. La 10.45 p.m. Primele valuri de asalt au trecut strâmtoarea Johore, transportate în vase de debarcare blindate, aduse ca rezultat al unei planificări îndelungi şi atente, la locurile de lansare de pe şosele. Au urmat lupte

grele, iar multe vase au fost scufundate, dar australienii erau puţini pe uscat, iar grupuri ale inamicului au debarcat pe mal în multe locuri. În a doua seară, un nou atac similar a avut loc şi din nou inamicul a reuşit să pună piciorul pe uscat. Ziua de 11 februarie a fost o zi de luptă confuză pe tot frontul. Drumul pe dig a fost reparat repede de inamic, de îndată ce trupele noastre de acoperire s-au retras. Garda imperială japoneză a avansat, trecând pe el în noaptea aceea. Pe data de 13, a fost pus în practică planul pentru evacuarea la Java, pe mare, a circa trei mii de persoane nominalizate. Cei care au primit ordin să plece erau telegrafişti, tehnicieni, ofiţeri de Stat Major, infirmiere şi alţii, ale căror servicii erau de o valoare deosebită pentru continuarea războiului.

Deja, condiţiile în oraşul Singapore erau acum şocante. Forţa de muncă civilă se prăbuşise, lipsa aprovizionării cu apă părea iminentă, iar rezervele de hrană şi muniţie pentru trupe fuseseră serios reduse prin pierderea unor depozite aflate acum în mâinile inamicului. În acest timp, programul de distrugere organizată începuse. Puştile de pe fortificaţiile fixe şi aproape toate tunurile de câmp şi cele antiaeriene au fost distruse, împreună cu echipamente şi documente secrete. Combustibilul pentru aviaţie şi bombe a fost ars sau făcut să explodeze. S-au ivit unele confuzii în legătură cu distrugerea bazei navale. S-au dat ordine, docul plutitor a fost scufundat, iar chesenul şi maşinăria de pompat a docului uscat au fost distruse, dar multe lucruri din planul întreg au fost lăsate neîndeplinite, în 14, Wavell mi-a trimis următorul mesaj care părea concludent:

Am primit telegrama de la Percival că inamicul este aproape de oraş şi că trupele lui sunt incapabile să mai contraatace. I-am ordonat să continue să provoace maximum de daune inamicului, prin lupta casă-cu-casă dacă e necesar. Mă tem totuşi că rezistenţa nu va fi prea

îndelungată.

* * *

Cititorul îşi va aminti minuta mea din 21 ianuarie către şefii de Stat Major în legătură cu abandonarea apărării Singaporelui şi îndreptarea întăririlor spre Rangoon şi cum nu am făcut presiuni în favoarea acestui punct de vedere. Când toate inimile noastre s-au întărit ca să luptăm la Singapore, singura şansă de succes şi de fapt de a câştiga timp, ceea ce era singurul lucriţ pe care-l puteam spera, era de a da ordine imperative ca să se lupte cu disperare până la capăt. Aceste ordine au fost acceptate şi susţinute de generalul Wavel, care a făcut într-adevăr mari presiuni asupra generalului Percival. Totdeauna eşti corect ca, oricare ar fi îndoielile la vârful conducerii războiului, generalul de la faţa locului să nu aibă cunoştinţă de ele şi să primească instrucţiuni simple şi clare. Dar acum, când era sigur că totul era pierdut la Singapore, eram sigur că era greşit să oblig la o inutilă vărsare de sânge, fără speranţă de victorie, să forţez la o luptă groaznică de stradă, în marele oraş cu populaţia lui foarte numeroasă, neajutorată şi acum lovită de panică. I-am spus generalului Brooke părerea mea şi am constatat că şi el era de acord să nu mai facem presiuni din ţară asupra generalului Wavell şi să-l autorizăm să ia inevitabila decizie, pentru care vom împărţi răspunderea.

Duminică 15 februarie 1942 a fost ziua capitulării. Mai erau rezerve de alimente pentru militari doar pentru câteva zile, muniţiile erau foarte puţine şi practic nu mai era benzină pentru vehicule. Mai rău decât toate, proviziile de apă puteau să mai dureze doar douăzeci şi patru de ore. Generalului Percival i s-au sugerat două alternative din partea comandanţilor superiori: contraatac sau capitulare, prima depăşind capacitatea trupelor epuizate. El a decis să capituleze. Japonezii au cerut şi au primit capitularea necondiţionată. Ostilităţile au încetat la 8.30 p.m.

Capitolul VIII PARADISUL SUBMARINELOR DE BUZUNAR-U

În ciuda unei reorganizări a guvernului, poziţia mea nu fusese afectată în toată această perioadă de tensiune politică şi schimbări din ţară şi de dezastre în străinătate. Hram prea ocupat cu treburile de fiecare oră ca să am timp să jelesc prea mult. Autoritatea mea personală pârèa chiar mărită din cauza nesiguranţei care îi afecta pe unii dintre colegii mei sau pe viitorii colegi. Eu nu sufeream de dorinţa de a fi eliberat de răspunderile mele. Tot ce doream era acceptarea voinţei mele, după o discuţie rezonabilă. Nenorocirile nu au făcut decât să ne apropie, pe mine şi pe şefii de Stat Major, iar această unitate era resimţită în tot cercul guvernului. Nu existau şoapte de intrigă sau dizidenţă, nici în mult mai numerosul grup al miniştrilor din Cabinet. Totuşi, din afară veneau presiuni de a se schimba metoda mea de conducere a războiului, în vederea obţinerii de rezultate mai bune decât până acum. „Suntem toţi alături de primul-ministru, dar el are prea multe de făcut. Ar trebui să fie eliberat de unele dintre poverile care cad asupra lui”. Acesta era punctul de vedere persistent şi se elaborau multe teorii. Dar eu eram total hotărât să-mi păstrez întreaga putere în conducerea războiului. Acest lucru putea fi exercitat doar prin îmbinarea funcţiei de prim-ministru cu cea de ministru al Apărării. Apar mai multe dificultăţi şi se consumă mai multă strădanie pentru depăşirea opoziţiei şi ajustarea divergenţelor şi a punctelor de vedere conflictuale, decât dacă ai dreptul să dai singur decizii. Este foarte important ca la vârf să existe o singură minte care să hotărască pentru întregul domeniu, ajutată şi corectată cu credinţă, dar nu divizată în integritatea ei. Bineînţeles că nu aş fi rămas nicio oră prim-ministru dacă mi s-ar fi luat funcţia de ministru al Apărării. Faptul că acest lucru era larg

cunoscut, oprea orice provocări, chiar şi în condiţiile cele mai nefavorabile, şi multe sugestii bine intenţionate cu privire la crearea unor comitete şi altor forme de maşinării impersonale s-au prăbuşit. Trebuie să exprim recunoştinţa mea faţă de toţi cei care m-au ajutat să reuşesc.

Dar anul 1942 avea să ne ofere multe şocuri dure. În primele şase luni, toate au mers prost. În Atlantic, anul 1942 s-a dovedit anul cel mai dur din tot războiul. Flota submarinelor de buzunar-U a crescut la aproape două sute cincizeci, dintre care amiralul Doenitz putea raporta o sută unităţi operaţionale, la care se adăugau încă cincisprezece în fiecare lună. Ele făceau ravagii în apele americane, aproape necontrolate. La sfârşitul lui ianuarie, dincolo de coastele Statelor Unite şi Canadei au fost scufundate treizeci şi unu de vase, de aproape 200.000 de tone.

Curând atacul s-a răspândit spre sud, dincolo de Hampton Roads şi de Capul Hatteras, iar de acolo spre coasta Floridei. Marele drum al mării era plin de vase fără apărare, americane şi ale Aliaţilor. Pe acest drum circula încolo şi încoace preţioasa flotă a tancurilor, într-o procesiune continuă din porturile petroliere ale Venezuelei şi din Golful Mexicului; iar aici şi în Caraibe, dintre mulţimea de ţinte, submarinele de buzunar-U căutau drept pradă doar tancurile petroliere. Erau atacate şi vasele neutre de toate felurile. Săptămână de săptămână creştea scara masacrelor. În februarie, ele au distrus în Atlantic şaptezeci şi unu de vapoare cu o capacitate de 384.000 de tone, toate acestea, în afară de două fiind scufundate în zona americană. Acesta a fost cel mai mare procent de pierdere pe care l-am suferit până acum. Curând avea să fie depăşit.

Toate aceste distrugeri, depăşind cu mult tot ce se cunoscuse în acest război, dar neatingând totuşi cifrele catastrofale din cea mai rea perioadă a lui 1917, au fost

provocate de nu mai mult de douăsprezece sau cincisprezece submarine care acţionau deodată în această regiune. Protecţia asigurată de marina americană a fost timp de câteva luni absolut neadecvată. Este într-adevăr surprinzător că, timp de doi ani cât a durat extinderea războiului total spre continentul american, nu s-au luat mai multe măsuri împotriva acestui masacru. În cadrul politicii preşedintelui de a da „tot ajutorul Britanici pentru război” s-a făcut mult pentru noi. Obţinusem cincizeci de distrugătoare vechi americane şi zece cutere. În schimb, noi am dat nepreţuitele vase din Indiile de vest. Dar aliaţilor noştri le lipseau acum aceste vase. După Pearl Harbour, Pacificul făcea presiuni mari asupra Marinei Statelor Unite. Totuşi, cu toate informaţiile pe care le aveau cu privire la măsurile noastre de protecţie, atât înainte cât şi în timpul luptei, este surprinzător faptul că nu s-au făcut planuri pentru convoaie de coastă şi de înmulţire a vaselor mici. Nici apărarea aeriană a coastei nu a fost dezvoltată. Forţa aeriană a armatei americane, care controla aproape toate avioanele militare cu baze pe coastă, nu fusese instruită în lupta antisubmarine, în timp ce marina, echipată cu avioane plutitoare şi amfibii, nu avea mijloacele să o realizeze, iar în aceste luni cruciale, un sistem american eficient de apărare a fost realizat cu paşi nesiguri, dureroşi.

Dezastrul nostru putea fi şi mai mare dacă germanii şi-ar fi trimis vasele grele de suprafaţă să facă raiduri în Atlantic, dar Hitler era obsedat de ideea că noi intenţionăm să invadăm nordul Norvegiei la o dată apropiată. Cu mintea lui puternic axată pe o singură direcţie, el a sacrificat o şansă strălucitoare şi a concentrat toate vasele mari de suprafaţă pe care le avea disponibile şi multe preţioase submarine-U în apele Norvegiei. „Norvegia, a zis el, este zona destinului în acest război”. Era, într-adevăr, după cum îşi dă scama cititorul, foarte

importantă, dar în acest timp, şansa Germaniei se afla în Atlantic. Degeaba argumentau amiralii în favoarea unei ofensive navale. Führerul lor a rămas neclintit, iar decizia lui strategică a fost întărită de lipsa de combustibil. Deja, în ianuarie, el trimisese vasul *Tirpitz*, singurul lui vas de război, dar cel mai puternic din lume, la Trondheim şi, în 12, s-a hotărât să-şi recheme în porturile din ţară crucişătoarele *Scharnhorst* şi *Gneisenau*, care fuseseră blocate aproape un an la Brest. Acest lucru a dus la un incident care a provocat atâta agitaţie şi gălăgie în Anglia, încât cere o digresiune.

* * *

Pierderile serioase din Mediterana şi deteriorarea temporară a întregii noastre flote orientale ne-a forţat să trimitem aproape toate avioanele noastre cu torpile să protejeze Egiptul împotriva unei potenţiale invazii dinspre mare. Dar se făcuseră toate pregătirile posibile ca să urmărim portul Brest şi să atacăm orice ieşire din el, cu bombe şi torpile din aer şi de pe mare. Au fost aşezate şi mine pe presupusa rută, atât în canal cât şi lângă coasta olandeză. Amiralitatea se aştepta ca trecerea strâmtorii Dover să se încerce noaptea; dar amiralul german a preferat să folosească noaptea ca să evite patrulele noastre în momentul când a părăsit Brestul, şi să treacă ziua prin dreptul bateriilor de la Dover. El a navigat din Brest înainte de miezul nopţii, în 11.

Dimineaţa zilei de 12 era ceţoasă, iar când au fost descoperite vasele inamicului, radarul avioanelor noastre de patrulă s-a defectat. Radarul de pe coastă nu le-a detectat nici el. Pe atunci, am considerat acest lucru un accident nefericit. După război, am aflat că generalul Martind, şeful Radarului german, făcuse un plan atent. Bruiajul german, până atunci ineficient, a fost înviorat de multe echipamente noi dar, pentru ca nimic să nu dea de bănuit, a fost pus în aplicare treptat, aşa încât bruiajul să

apară doar niţeluş mai rău cu fiecare zi. Operatorii noştri nu se plângeau deci pe nedrept dar nimeni nu bănuia nimic neobişnuit. Totuşi, până în 12 februarie, bruiajul devenise atât de puternic, încât radarul nostru care, urmărea marea era de fapt nefolositor. Abia la 11.25 a.m., Amiralitatea a primit vestea. Până atunci, crucişătoarele care fugeau cu puternica lor escortă aeriană şi de distrugătoare erau la treizeci de kilometri dincolo de Boulogne. Curând după-amiază, bateriile de la Dover au deschis focul cu tunurile lor grele şi prima forţă de luptă de cinci torpiloare au fost date la apă şi au atacat. Şase avioane Swordfish, purtătoare de torpile, din Mai viston, Kent, conduse de căpitanul de rangul trei Esmonde (care condusese primul atac împotriva lui Bismarck), au pornit fără să aştepte mai mult de zece ivioane Spitfire de sprijin. Avioanele Swordfish, atacate dur de avioanele de luptă inamice, şi-au descărcat torpilele asupra duşmanului, dar cu un preţ greu. Niciunul nu s-a mai întors şi doar cinci supravieţuitori au fost salvaţi. Lui Esmonde i s-a conferit post-mortem decoraţia Crucca Victoriei. Valuri succesive de bombardiere şi bombardiere cu torpile au asaltat inamicul până la căderea nopţii. Au fost multe lupte amare şi confuze cu avioanele de luptă germane, în care noi am suferit pierderi mai mari decât inamicul superior numeric. Când crucişătoarele germane au trecut de coasta olandeză, pe la 3.30 p.m., cinci distrugătoare de la Harwich au încercat un atac, lansându-şi torpilele de la circa 3.000 de metri, sub un tir teribil. Neatinsă nici de bateriile din Dover, nici de torpile, escadra şi-a continuat drumul şi, în dimineaţa zilei de 13, toate vasele lor au ajuns acasă. Vestea a uluit publicul britanic care nu putea înţelege ceea ce lor li se părea a fi o dovadă că germanii au supremaţia în Canalul Mânecii. Serviciul nostru secret a aflat curând că atât *Scharnhorst* cât şi *Gneisenau* au căzut victimă minelor noastre lansate din aer. Au trecut şase luni

până când *Scharnhorst* a putut să intre din nou în funcţiune, iar *Gneisenau* n-a mai apărut în tot cursul războiului. Totuşi, acest lucru nu putea fi dat publicităţii şi furia naţională era vehementă.

Pentru a linişti plângerile, s-a făcut o anchetă oficială care a raportat faptele publicabile. Văzut în perspectivă mai largă, episodul a fost în mare măsură în avantajul nostru. „Când am să vorbesc la postul de radio, lunca viitoare, mi-a telegrafiat preşedintele, am să spun o vorbă despre acei oameni care consideră episodul din Canal ca o înfrângere. Sunt din ce în ce mai convins că adunarea tuturor vaselor germane în Germania face mai simplă problema noastră comună din Atlanticul de nord”. Dar pe atunci, asta arăta foarte urât pentru toată lumea din Marea Alianţă, în afara cercurilor noastre cele mai secrete.

* * *

Între timp, de-a lungul coastei Atlanticului domnea, în continuare, nebunia. Un comandant de submarin de buzunar-U i-a raportat lui Doenitz că un număr de zece ori mai mare de submarine ar putea găsi ţinte simple. Rămânând la fund în cursul zilei, eleâşi foloseau viteza mare la suprafaţă pentru a-şi alege prada cea mai bogată. Aproape fiecare torpilă a lor îşi cerea victima, iar când îşi terminau torpilele, tunul lor era aproape la fel de eficient. Orăşelele de pe malul Atlanticului, unde pentru câtva timp partea dinspre apă rămânea luminată, auzeau în fiecare noapte zgomotul luptei, vedeau vasele arzând, scufundându-se în larg, şi îi salvau pe supravieţuitori şi răniţi. Ura o furie amară împotriva Administraţiei, care se simţea foarte jenată, dar pe americani e mai uşor să-i înfurii decât să-i sperii.

La Londra am marcat aceste nenorociri cu îngrijorare şi durere. La 10 februarie, am oferit Marinei americane fără să mi se ceară, douăzeci şi patru de traulere antisubmarin, dintre cele mai bine echipate, şi zece

corvete cu echipajele lor instruite. Acestea au fost salutate de Aliatul nostru şi primul a sosit la New York în martie. Era puţin, dar era tot ce ne puteam permite. „Asta era tot ce-a dat Anglia. Era tot ce-avea de dat”. Convoaiele de coastă nu puteau începe drumul până nu se făcea o organizare şi până nu se adunau escortele. Vasele de luptă existente şi avioanele au fost folosite la început doar pentru patrularea sectoarelor ameninţate. Inamicul le evita uşor şi vâna în alte locuri. Principalul accent cădea acum între Charleston şi New York, în timp ce câte un singur submarin U se învârtea prin Caraibe şi Golful Mexicului, cu o libertate şi o insolenţă greu de suportat. Scufundările ajunseseră la aproape jumătate de milion de tone, majoritatea având loc la patru sute cincizeci de kilometri de coasta americană, iar aproape jumătate din vasele scufundate erau petroliere. Doar două submarine de buzunar-U au fost scufundate de avioane americane în apele americane, iar prima distrugere în afara coastei americane de către un vas de suprafaţă nu a avut loc decât în 14 aprilie, de către distrugătorul american *Raper*.

În Europa, martie s-a încheiat cu strălucita şi eroica faptă de la St. Nazaire. Acesta era singurul loc de-a lungul coastei Atlanticului unde *Tirpitz* putea fi băgat în docuri pentru reparaţii, dacă avea daune. Dacă docul, unul dintre cele mai mari din lume, putea fi distrus, o ieşire a lui *Tirpitz* de la Trondheim în Atlantic ar fi devenit mult mai riscantă şi se putea considera că nu merita să fie făcută. Comandourile noastre abia aşteptau prada, iar acesta era un fapt de glorie legat strâns de o înaltă strategie. O expediţie de distrugătoare şi vase uşoare de coastă, condusă de comandantul Ryder din Marina Regală şi de colonelul Newman de la Regimentul Exeter, a plecat de la Falmouth în după-amiaza zilei de 26 martie, ducând circa două sute cincizeci de oameni din trupe de comando. Aveau de străbătut şase sute de kilometri prin apele

controlate de patrule inamice şi şapte kilometri în sus, în estuarul Loarei.

Scopul era distrugerea porţilor ecluzei mari. Vasul Campbeltown, unul dintre cele cincizeci de distrugătoare vechi americane, ducând în burta lui trei tone de explozibil puternic, a intrat în poarta ecluzei sub un tir apropiat şi ucigaş. Aici, sub conducerea comandantului Beattie, vasul a fost sabordat, iar detonatoarele principalelor încărcături de explozibil fuseseră fixate să explodeze mai târziu. De pe puntea vasului, maiorul Copeland cu un grup de debarcare au sărit pe mal ca să distrugă maşinăria docului. Germanii i-au primit cu o forţă copleşitoare şi a început o luptă furioasă. În afară de cinci persoane, toţi cei din grupul de debarcare au fost ucişi sau capturaţi. Vasul comandantului Ryder a rămas întreg în mod miraculos, în ciuda tirului din toate direcţiile, ieşind în largul mării cu rămăşiţele forţelor sale şi ajungând acasă în siguranţă. Dar marea explozie abia urma. Ceva se stricase la detonator. Abia a doua zi, când un număr mare de ofiţeri germani şi tehnicieni examinau epava vasului *Campbeltown* intrat în poartă, acesta a explodat cu o forţă devastatoare, omorând sute de germani şi distrugând marea ecluză pentru tot restul războiului. Germanii au tratat cu respect prizonierii, dintre care patru au primit medalia Crucea Victoriei, dar i-au pedepsit cu severitate pe francezii curajoşi care, la primul impuls, au alergat din toate părţile să ajute ceea ce credeau ei că era avangarda eliberării.

La 1 aprilie, în sfârşit, Marina Statelor Unite a putut să pornească un sistem parţial de convoaie. La început, acesta a fost încercat doar ziua, pe o distanţă de o sută optzeci de kilometri de locuri de ancorare protejate, pentru grupuri de vase aflate sub escortă; iar noaptea, transportul pe apă stătea pe loc. În fiecare zi, erau peste o sută şi douăzeci de vase care aveau nevoie de protecţie, între Florida şi New York. Întârzierile constituiau o

nenorocire sub altă formă. Abia în 14 mai, a navigat primul convoi complet organizat, de la Hampton Roads la Key West. După aceea, sistemul a fost extins spre nord, la New York şi Halifax, iar la sfârşitul lunii, traseul întreg de-a lungul coastei de răsărit, de la Key West spre nord, a fost în cele din urmă completat. Uşurarea a fost imediată, iar pierderile au scăzut.

În consecinţă, amiralul Doenitz şi-a schimbat punctul de atac în Caraibe şi în Golful Mexicului, unde încă nu funcţionau convoaiele, întinzându-se mai departe, submarinele de buzunar-U au început să apară dincolo de coasta Braziliei şi în râul St. Lawrence. Abia la sfârşitul anului a devenit efectiv un sistem complet de convoaie care acoperea toate aceste imense mări. Dar, în luna iunie, s-a simţit o îmbunătăţire a situaţiei, iar ultimele zile ale lui iulie pot fi considerate drept încheierea teribilului masacru de-a lungul coastei americane. În decurs de şapte luni, pierderile Aliaţilor numai de pe urma submarinelor – U s-au ridicat la peste trei milioane tone, care includeau 181 vase britanice de 1 130.000 de tone. Mai puţin de o zecime au fost pierderile la convoaie. Toate acestea l-au costat pe duşman, până în iulie, nu mai mult de paisprezece submarine-U, scufundate în Atlantic şi în oceanele Arctice, iar dintre acestea, doar şase au fost distruse în apele nordamericane.

După aceea, am recăpătat iniţiativa. Doar în iulie, cinci submarine-U au fost distruse în apropiere de coasta Atlanticului, iar în plus, alte şase vase germane şi trei italiene au fost distruse în alte locuri. Acest total de paisprezece vase scufundate în cursul lunii, din care jumătate de către escortele de convoaie, ne-a încurajat. Era cea mai bună realizare de până atunci, dar numărul de noi submarine care intrau în serviciu în fiecare lună depăşea încă ritmul distrugerilor noastre. În plus, când începeam să câştigăm, amiralul Doenitz îşi muta

submarinele-U. În oceanele în care avea loc de manevră, câştiga totdeauna o scurtă perioadă de imunitate, mutându-se într-o zonă nouă. În mai, un convoi transatlantic a pierdut şapte vase la circa o mie de kilometri vest de Irlanda. Acţiunea a fost urmată de un masacru în Gibraltar şi de reapariţia submarinelor de buzunar-U în jurul portului Freetown. Din nou, Hitler ne-a venit în ajutor, insistând ca un grup de submarine-U să fie ţinute pregătite să respingă o încercare a Aliaţilor de a ocupa Azorele şi Madeira. Ideea lui în această privinţă nu era total greşită, dar cerinţa lui a coincis cu sfârşitul zilelor liniştite pe coasta americană.

Atacul submarinelor – U era cel mai mare rău pentru noi. Ar fi fost înţelept din partea germanilor să mizeze totul pe ele. Îmi aminteam că tatăl meu spunea: „În politică, dacă ai pus mâna pe un lucru bun, ţine-te de el”. Acesta este şi un important principiu strategic. La fel cum Goering şi-a schimbat ţintele aeriene în bătălia pentru Britania în 1940, la fel acum, războiul submarinelor – U a fost cumva slăbit de dragul atracţiei competiţiei. Oricum, acesta a constituit un eveniment îngrozitor, într-un moment foarte prost.

Ar fi bine să părăsesc deocamdată aici cursul evenimentelor din alte locuri şi să înregistrez pe scurt desfăşurarcă bătăliei pentru Atlantic până la sfârşitul anului 1942.

În august, submarinele-U şi-au îndreptat atenţia spre zona din jurul Trinidadului şi a coastei de nord a Braziliei, unde li se ofereau ţintele cele mai atrăgătoare: vapoarele încărcate cu bauxită destinată Statelor Unite pentru industria aviatică, şi fluxul de vase care plecau cu provizii spre Orientul Mijlociu. Alte submarine-U acţionau lângă Freetown; unele ajungeau spre sud, până la Capul Bunei Speranţe, iar câteva pătrunseseră până în Oceanul Indian.

Un timp ne-a îngrijorat sudul Atlanticului. Aici, în septembrie şi octombrie, cinci mari vase de linie, care navigau independent, au fost scufundate, dar toate transporturile noastre de trupe care se îndreptau spre Orientul Mijlociu în convoi, au trecut neatinse. Printre vasele mari pierdute a fost şi *Laconia*, de aproape 20.000 de tone, care transporta spre Anglia două mii de prizonieri de război italieni. Mulţi s-au înecat.

Bătălia principală a trecut acum din nou de-a lungul rutelor marilor convoaie din nordul Atlanticului. Submarinele-U au început deja să respecte puterea aviaţiei şi, în noile lor atacuri, lucrau aproape în întregime în secţiunea centrală, dincolo de raza de acţiune a avioanelor cu baza în Islanda şi în Terra Nova. Două convoaie au avut pagube mari în august, unul pierzând unsprezece vase, iar în cursul acestei luni, submarinele-U au scufundat 108 vase, cu o capacitate de peste o jumătate de milion de tone. În septembrie şi octombrie, germanii au revenit la practica anterioară a atacurilor de zi pe sub apă. Datorită unui număr mai mare de submarine-U, lucrau acum în „haită de lupi”, şi întrucât resursele noastre erau limitate, nu am putut evita mari pierderi în convoaie şi am simţit foarte acut, în cadrul Comandamentului de coastă, lipsa avioanelor cu rază foarte lungă de acţiune. Acoperirea aeriană încă nu se întindea mai mult de nouă sute de kilometri de la baza de pe coastă şi doar vreo şase sute de kilometri de la Terra Nova, lăsând o mare zonă nepăzită în centrul Oceanului Atlantic, unde escortele de suprafaţă nu puţeau primi ajutor din aer. În această situaţie supărătoare, aviatorii noştri făceau tot ce puteau.

Escortele navale nu puteau să se depărteze mult de convoi şi să rupă concentrarea pe flancuri. Altfel, când „haitele de lupi”, atacau, acestea ar fi putut să pătrundă în apărarea noastră. Singurul remediu era să înconjurăm fiecare convoi cu destule avioane ca să găsim şi să obligăm

fiecare submarin să se scufunde şi astfel să asigurăm o linie neatacabilă. Dar nici asta nu era destul. Trebuia să le căutăm şi să le atacăm viguros pe mare sau din aer, oriunde le puteam găsi. Avioanele, echipajele de aviaţie instruite şi armele aeriene erau încă prea puţine, dar acum am făcut un început formând un „grup de sprijin” cu forţe de suprafaţă.

Ideea fusese susţinută de mult, dar lipseau mijloacele. Primul dintre aceste grupuri de sprijin, care mai târziu au devenit un foarte puternic factor în războiul contra submarinelor – U, consta din două şalupe, patru fregate din cele noi, ieşite acum din atelierele constructorilor, şi patru distrugătoare, cu echipaje bine instruite şi experimentate şi cu ultimele tipuri de arme, lucrând independent de escortele convoaielor şi fără să fie încurcate de alte răspunderi. Sarcina lor era ca, în cooperare cu aviaţia, să caute, să vâneze şi să distrugă submarinele-U. În 1943, adesea un avion îndruma un grup de sprijin spre prada lui; urmărirea unui submarin-U ducea la altele şi astfel se descoperea o „haită”.

Au fost asigurate şi avioane care să însoţească aceste convoaie. La sfârşitul anului 1942, funcţionau şase „port-avioane de escortă”. Până la urmă, multe au fost construite în America, pe lângă altele construite în Marea Britanie, iar primul *Avenger* a navigat cu un convoi în Rusia de nord, în septembrie. Ele şi-au făcut efectiv apariţia la sfârşitul lui octombrie, cu convoaiele spre Africa de Nord. Echipate cu avioane navale Swordfish, ele corespundeau necesităţilor şi anume: recunoaştere în adâncime în jur, independenţă faţă de baze terestre şi strânsă colaborare cu escortele de suprafaţă. Astfel, prin mari străduinţe şi ingeniozitate, am început să câştigăm; dar puterea inamicului creştea şi ea şi am avut multe eşecuri.

Între ianuarie şi octombrie 1942, numărul submarinelor de buzunar-U a crescut mai mult decât de

două ori. Operaţionale erau 196, iar convoaiele noastre din Atlanticul de nord, erau atacate fioros de haite mai mari ca înainte. Toate escortele pentru principalele noastre operaţiuni în Africa au trebuit să fie reduse la sânge, iar în noiembrie, pierderile noastre pe mare au fost cele mai grele din tot războiul, incluzând 117 vase având peste 700.000 de tone, doar de pe urma submarinelor – U, şi alte 100.000 de tone din alte cauze. Atât de ameninţătoare erau condiţiile în apele exterioare, încât, la 4 noiembrie, eu personal am convocat un Comitet antisubmarine-U. Puterea acestuia de a lua măsuri largi a jucat un rol nu fără însemnătate în acest conflict. Într-un mare efort de a lungi raza de acţiune a avioanelor cu radar Liberator, le-am scos din activitate până la realizarea îmbunătăţirilor respective. La cererea mea, Preşedintele a trimis toate avioanele americane potrivite, înzestrate cu ultimele tipuri de radar, ca să lucreze plecând de la baze din Regatul Unit. Imediat am putut relua operaţiunile în golful Biscaia, cu mai multă forţă şi cu echipamente mult mai bune. Toate acestea aveau să-şi aducă răsplata în 1943.

Capitolul IX VICTORII NAVALE AMERICANE ÎN MAREA CORALILOR ŞI INSULA MIDWAY

Evenimente tulburătoare, care au afectat întreg cursul războiului au avut loc în Oceanul Pacific. La sfârşitul lui martie, prima fază a planului japonez de război a avut un succes atât de complet încât i-a surprins şi pe autorii lui. Japonia era stăpână în Hong Kong, Siam, Malaya şi în aproape întreaga imensă regiune de insule care formează Indiile răsăritene olandeze. Trupele japoneze înaintau adânc în Birmania. În Filipine, americanii mai luptau încă la Corregidor, dar fără speranţă de uşurare.

Bucuria japonezilor era la zenit. Mândria faţă de triumfurile lor războinice şi încrederea în conducerea lor erau întărite de convingerea că puterile occidentale nu

aveau voinţa să lupte până la moarte. Armatele imperiale se aflau deja la frontierele alese cu grijă în planurile lor dinainte de război ca limită prudentă a înaintării lor. În cadrul acestei uriaşe arii, cuprinzând nemăsurate resurse şi bogăţii, ei îşi puteau consolida cuceririle şi îşi puteau dezvolta nou cucerita putere. Planul lor îndelung pregătit a prevăzut o pauză în acest stadiu, ca să-şi tragă răsuflarea, să reziste contraatacului american, sau să organizeze o nouă înaintare. Dar acum, în ameţeala victoriei, conducătorilor japonezi li s-a părut că venise momentul împlinirii destinului lor. Nu trebuiau să nu fie demni de acesta. Asemenea idei se năşteau nu doar din tentaţiile naturale la care sunt expuşi muritorii în faţa succeselor uluitoare, ci şi din raţiuni militare serioase. Dacă era mai înţelept să-şi organizeze bine noul lor perimetru sau să câştige prin înaintare o mai mare adâncime pentru apărare li se părea o problemă strategică ce trebuia cântărită.

După deliberări, la Tokio a fost adoptată linia mai ambiţioasă. S-a decis să se extindă ocuparea în afară, pentru a include insulele Aleutine, insula Midway, Samoa, Fiji, Noua Caledonie şi Port Moresby din Noua Guinee de sud. Această expansiune ar ameninţa Pearl Harbour, care continua să fie principala bază americană. Dacă aceasta ar fi putut fi cucerită, ar fi rupt comunicarea directă între Statele Unite şi Australia şi ar fi asigurat Japoniei baze potrivite de unde să lanseze noi atacuri, înaltul Comandament japonez a dat dovadă de cea mai înaltă

Îndemânare şi îndrăzneală în elaborarea şi executarea planurilor lor.

Totuşi, ei au pornit de la premisa care nu evalua forţele mondiale la proporţiile reale. Ei nu au înţeles niciodată forţa latentă a Statelor Unite. Ei mai credeau încă, în această etapă, că Germania lui Hitler va triumfa în Europa. Simţeau în vine avântul de a conduce Asia, spre

cuceriri nemăsurate şi spre propria lor glorie. Astfel au fost atraşi într-un joc de noroc pe care, dacă l-ar fi câştigat, şi-ar fi prelungit dominaţia poate cu un an, dar, întrucât au pierdut, au redus-o cu o perioadă egală. În consecinţă, au renunţat la un avantaj destul de puternic şi ţinut bine, pentru a obţine un domeniu larg şi răspândit, pe care nu aveau puterea să-l stăpânească; şi, fiind bătuţi în regiunea aceasta exterioară, s-au trezit fără forjele necesare pentru o apărare coerentă a zonei interne, vitale.

Cu toate acestea, în acest moment al luptei mondiale, nimeni nu putea fi sigur că Germania nu va înfrânge Rusia sau nu o va împinge dincolo de Urali şi apoi să poată să vină înapoi şi să invadeze Britania; sau, ca o alternativă, să se întindă prin Caucaz şi Persia, ca să dea mâna cu avangarda japoneză în India. Pentru a îndrepta situaţia, Marea Alianţă avea nevoie de o victorie navală decisivă a Statelor Unite, care să aducă după sine preponderenţa în Pacific, chiar dacă nu s-ar stabili imediat

Supremaţia în acest ocean. N-am fost lipsiţi de această victorie. Am crezut totdeauna că Marina americană va recuceri preponderenţa în Pacific până în mai, cu ajutorul pe care îl puteam da noi din sau în Atlantic. Asemenea speranţe se bazau doar pe evaluarea noilor construcţii britanice şi americane, deja maturizate, de vase de luptă, portavioane şi alte vase. Acum putem descrie, într-o formă restrânsă, strălucita şi uimitoarea bătălie navală.

* * *

La sfârşitul lui aprilie 1942, înaltul Comandament japonez şi-a început noua politică de expansiune. Aceasta avea să includă capturarea Portului Moresby şi ocupatea localităţii Tulagi în arhipelagul Solomon, în faţa marii insule Guadalcanal. Ocuparea Portului Moresby completa prima etapă a dominaţiei lor în Noua Guinee şi asigura mai

multă securitate bazei navale avansate de la Rabaul, în Noua Britanie. Din Noua Guinee şi din Solomon, ei puteau începe învăluirea Australiei. Contrainformaţiile americane au aflat imediat de concentrări japoneze în aceste ape. S-a observat, că de la baza lor principală de la Truk, în insulele Caroline, se adunau forţe la Rabaul şi o acţiune spre sud era iminentă în mod clar. Era chiar posibil să se prevadă ziua de 3 mai ca dată când vor începe operaţiunile. Portavioanele americane erau în acest moment larg dispersate cu diverse misiuni. Acestea includeau lansarea atacului aerian curajos şi spectaculos al generalului Doolittle asupra oraşului Tokio, la 18 aprilie. Acest eveniment putea într-adevăr să fie un factor în determinarea noii politici japoneze.

Conştient de ameninţarea din sud, amiralul Nimitz a început să adune forţa cea mai puternică posibilă în Marea Coralilor. Contraamiralul Fletcher era deja acolo, cu portavionul *Yorktown* şi trei crucişătoare grele. La 1 mai i s-au alăturat portavionul *Lexington* şi încă două crucişătoare de la Pearl Harbour, sub comanda contraamiralului Fitch, iar trei zile mai târziu, o escadră comandată de un ofiţer britanic, contraamiralul Grace, care cuprindea crucişătoarele australiene *Australia* şi *Hobart* şi crucişătorul american *Chicago*.

Singurele portavioane imediat disponibile, *Enterprise* şi *Hornet*, fuseseră angajate în raidul de la Tokio şi, deşi fuseseră trimise în sud cât mai repede, posibil, nu au putut să se alăture amiralului Fletcher până la mijlocul lui mai. Înainte de această dată, bătălia iminentă se dăduse deja.

La 3 mai, în timp ce îşi făcea plinul în largul mării, la vreo şase sute de kilometri sud de Guadalcanal, amiralul Fletcher a aflat că inamicul a debarcat la Tulagi, aparent cu obiectivul imediat de a stabili acolo o bază de hidroavioane, de unde să observe căile de acces din est de Marea Coralilor. Având în vedere ameninţarea clară a

acestui avanpost, mica garnizoană australiană fusese retrasă cu două zile mai înainte. Fletcher a pornit imediat să atace insula, doar cu propriul lui grup; grupul lui Fitch încă mai făcea plinul. Devreme, a doua zi dimineaţă, avioane de pe *Yorktown* au atacat în forţă Tulagi. Forţele de acoperire ale inamicului se retrăseseră totuşi şi rămăseseră doar câteva distrugătoare şi vase mici. Rezultatele au fost deci dezamăgitoare.

Următoarele două zile au trecut fără incidente importante, dar era evident că o ciocnire majoră nu mai putea fi amânată mult timp. Cele trei grupuri ale lui Fletcher erau şi ele acolo şi stăteau spre nord-vest, spre Noua Guinee. El ştia că forţa de invazie de la Port Moresby plecase de la Rabaul, şi avea probabil să treacă prin trecătoarea Sornard în arhipelagul Louisiade, în ziua de 7 sau 8. El ştia de asemeni că portavioanele inamicului erau în apropiere, dar nu ştia poziţia lor. Forţa japoneză de luptă, formată din portavioanele *Zuikaku* şi *Shōkaku*, cu două crucişătoare grele de sprijin, venise dinspre sud, de la Truck, ţinându-se la est de Solomon, în afara razei de recunoaştere a avioanelor, şi intrase în Marea Coralilor dinspre est, în seara de 5. În 6, s-au apropiat de Fletcher, iar la un moment dat, scara, erau la doar o sută de kilometri depărtare, dar niciuna dintre părţi nu ştia de prezenţa celeilalte. În cursul nopţii, forţele s-au despărţit şi, în dimineaţa zilei de 7, Fletcher a ajuns la poziţia lui, la sud de insulele Louisiade, unde intenţiona să lovească forţele de invazie. Acum, el a desprins grupul lui Grace care urma să meargă înainte şi să acopere ieşirea dinspre sud a trecătorii JOmard, unde putea fi aşteptat inamicul în ziua aceea. Grace a fost imediat observat şi, după-amiază, a fost greu atacat de valuri succesive de bombardiere torpilor cu baza pe ţărm, comparabile ca putere cu cele care au scufundat vasele *Prince of Wales* şi *Repulse*. Prin manevre îndemânatice şi cu noroc, niciun vas nu a fost

atins şi el a continuat drumul spre Port Moresby, până când, auzind că inamicul s-a întors, s-a retras spre sud.

Între timp, portavioanele inamice, despre care amiralul Fletcher tot nu avea nicio ştire, au rămas principala lui preocupare. În zori, a început o largă căutare şi, la 8.15 a.m., a fost răsplătit, raportându-i-se că două portavioane şi patru crucişătoare japoneze se aflau la nord de Louisiade. De fapt, inamicul observat nu era forţa de luptă ci grupul slab de escortă care acoperea transporturile de invazie şi care includea portavionul uşor *Shoho*. Totuşi, Fletcher a lovit cu toată puterea şi, trei ore mai târziu, *Shoho* era copleşit şi scufundat. Acest eveniment a lipsit forţa de invazie de acoperirea aeriană şi a determinat-o să se întoarcă. Astfel că transporturile ce trebuiau să ajungă la Port Moresby n-au mai intrat în trecătoarea Jomard şi au rămas la nord de Louisiade, până când, în cele din urmă, am primit ordin să se retragă.

* * *

Prezenţa lui Fletcher era acum dezvăluită duşmanului şi el era într-o situaţie grea. Trebuia să se aştepte la un atac duşman în orice moment, iar forţele lui de luptă nu aveau să fie reînarmate şi gata de acţiune până după-amiază. Din fericire pentru el, vremea era rea şi se făcea tot mai rea, iar inamicul nu avea radar. Portavioanele japoneze erau, de fapt, la distanţă de tragere, spre est. Ele au lansat un atac după-amiaza dar, din cauza vremii furtunoase, întunecate, avioanele nu şi-au nimerit ţinta, întorcându-se cu mâna goală la portavioanele lor, au trecut aproape de forţa lui Fletcher şi au fost detectate pe ecranul radarului. Avioane de luptă au fost trimise să le intercepteze şi, într-o învălmăşeală confuză în întunericul ce se lăsa, multe avioane japoneze au fost distruse. Puţine dintre cele douăzeci şi şapte de bombardiere care ieşiseră s-au mai întors la vasele lor ca să ia parte la bătălia de a doua zi.

Ambele părţi, ştiind cât de aproape erau una de cealaltă, se gândeau la un atac de noapte cu forţe de suprafaţă. Ambele au apreciat că era prea riscant. În timpul nopţii, s-au depărtat din nou, iar în dimineaţa de 8, norocul vremii se întorsese: japonezii aveau acum adăpostul norilor joşi, în timp ce vasele lui Fletcher erau scăldate în soare strălucitor. A început din nou jocul de-a v-aţi ascunselea. La 8.38, un avion de recunoaştere de pe *Lexington* a localizat în sfârşit inamicul şi, cam în acelaşi timp, un semnal interceptat a arătat clar că inamicul a depistat şi el portavioanele americane. Se apropia o bătălie în toată regula între două forţe egale, bine echilibrate.

Înainte de ora 9 a.m. O forţă de luptă de optzeci şi două de avioane a fost lansată şi, la 9.25, toate avioanele erau în zbor. Cam în acelaşi timp, inamicul lansa o forţă similară de şaizeci şi nouă avioane. Atacul american s-a desfăşurat pe la 11 a.m., cel japonez cu vreo douăzeci de minute mai târziu. La 11.40, totul se terminase. Avioanele americane au avut probleme cu norii joşi din jurul ţintei. Când au găsit-o, unul dintre portavioanele inamice s-a îndreptat spre acoperire sub o porţiune cu ploaie şi tot atacul a căzut pe celălalt, pe *Shōkaku*. Trei bombe l-au lovit şi a luat foc, dar daunele erau mai mici decât păreau. Deşi scos din acţiune deocamdată, *Shokahi* a putut pleca acasă pentru reparaţii. *Zuikaku* a rămas neatins.

Între timp, pe vreme frumoasă, atacul japonez a început împotriva lui *Yorktown* şi *Lexington*. Prin manevre mai îndemânatice, *Yorktown* a evitat aproape toate atacurile, dar a suferit multe lovituri. O bombă a produs multe răniri şi a provocat un incendiu. Acesta a fost însă curând stăpânit şi eficienţa de luptă a vasului, a fost prea puţin diminuată. *Lexington*, mai puţin îndemânatic, nu a fost la fel de norocos, fiind lovit. De două torpile şi de două sau trei bombe. Sfârşitul acţiunii l-a găsit în flăcări şi înclinat la babord, cu trei camere a cazanelor inundate.

Prin eforturi vitejeşti, focurile au fost aduse sub control, înclinarea a fost corectată şi vasul a putut curând să atingă 25 de noduri. Pierderile în avioane de ambele părţi, după această întâlnire, prima în istorie între portavioane, au fost cunoscute după război: 33 americane, 43 japoneze.

Eforturile vitejeşti de a salva vasul au fost zadarnice şi, în seara aceea, a fost abandonat fără alte pierderi de vieţi şi scufundat cu o torpilă americană. Ambele părţi s-au retras acum din Marea Coralilor şi ambele au pretins victoria. Propaganda japoneză afirma în termeni stridenţi că au fost scufundate nu numai ambele portavioane ale amiralului Fletcher ci şi un vas de luptă şi un crucişător greu. Propriile lor acţiuni după bătălie nu corespundeau cu această afirmaţie. Au amânat până în iulie înaintarea spre Port Moresby, deşi acum calea le era deschisă. Întreaga scenă se schimbase şi lovitura a fost abandonată în favoarea unei înaintări în adâncime, de la baza pe care o cuceriseră deja în Noua Guinee. Aceste zile au marcat limita înaintării japoneze pe mare, spre Australia.

De partea americană, prima necesitate era păstrarea forţelor pe portavioane. Amiralul Nimitz îşi dădea seama că evenimente mai mari se profilau în continuare în nord şi care îl vor solicita cu toată forţa. El era mulţumit că oprise deocamdată mişcarea japonezilor în Marea Coralilor şi a chemat la Pearl Harbour toate portavioanele sale, inclusiv *Enterprise* şi *Homet*, care atunci se grăbeau să i se alăture lui Fletcher. În mod înţelept, pierderea vasului *Lexington* a fost ascunsă până după bătălia de la insula Midway, întrucât japonezii erau vizibil nesiguri în privinţa stării reale a lucrurilor şi căutau informaţii. Această ciocnire a avut un efect disproporţionat în raport cu importanţa ei strategică. Strategic, a fost o victorie americană bine venită, prima împotriva Japoniei. Nu se mai văzuse ceva asemănător până atunci. Era prima bătălie pe mare în care vasele de suprafaţă n-au schimbat niciun foc. Ea a ridicat

de asemeni la o nouă culme şansele şi pericolele războiului. Vestea a izbucnit în lume cu un oarecare efort, aducând o imensă uşurare şi încurajare atât Australiei şi Noii Zeelande cât şi Statelor Unite. Lecţiile tactice învăţate aici cu un preţ greu, au fost aplicate cu deosebit succes în bătălia pentru Insula Midway, care avea să înceapă curând.

* * *

Înaintarea în Marea Coralilor era doar faza de deschidere a politicii japoneze mai ambiţioase. Chiar în timpul desfăşurării, amiralisimul japonez Yamamoto se pregătea să provoace forţa americană în centrul Pacificului, ocupând insula Midway cu aerodromul ei, de unde, chiar şi Pearl Harbour, la o mie cinci sute de kilometri spre est, putea fi ameninţat şi eventual dominat. În acelaşi timp, o forţă de diversiune avea să ocupe puncte avantajoase în Aleutinele de vest. Prin atenta programare în timp a acestor mişcări, Yamamoto spera să atragă flota americană în nord ca să contracareze ameninţarea în Aleutine şi să-l lase liber să-şi arunce întreaga forţă împotriva insulei Midway. Până când americanii vor putea interveni aici în forţă, el spera să fi pus stăpânire pe insulă şi să fie gata să primească un contraatac cu forţe copleşitoare. Importanţa insulei Midway pentru americani, ca avanpost pentru Pearl Harbour, era de aşa natură încât trebuia să determine o ciocnire majoră. Yamamoto se simţea încrezător că putea forţa o bătălie decisivă în termeni fixaţi de el şi că, având mare superioritate, mai ales în vase rapide de război, avea o şansă excelentă să-şi anihileze inamicul. Acesta era, în mare, planul pe care l-a împărtăşit subordonatului său, amiralul Nagumo. Totul depindea de căderea amiralului Nimitz în această cursă şi, de asemeni, de faptul dacă nu avea şi acesta o contrasurpriză.

Dar comandantul american era vigilent şi activ.

Contrainformaţiile lui îl ţineau la curent chiar şi cu data când se aştepta să se dea lovitura. Deşi planul împotriva insulei Midway putea fi un şiretlic pentru a ascunde o lovitură reală împotriva şirului de insule Aleutine şi o înaintare spre continentul american, Midway era incomparabil mai probabilă ca ţintă şi reprezenta un pericol mai mare, aşa că el nu a ezitat să-şi desfăşoare forţele în direcţia aceea. Principala lui îngrijorare era că portavioanele lui erau probabil mai slabe decât cele patru, foarte experimentate, ale lui Nagumo, care au luptat cu mare succes de la Pearl Harbour până în Ceylon. Altele două din acest grup au fost îndrumate spre Marea Coralilor, iar unul dintre ele a fost avariat; dar Nimitz, pe de altă parte, pierduse vasul *Lexington*, *Yorktown* era avariat, *Saratoga* nu i se alăturase, după ce se reparase, iar *Wasp* era încă în Mediterana, unde ajutase Malta. Doar *Enterprise* şi *Homet*, care se grăbeau să vină din Pacificul de Sud, şi *Yorktown*, dacă putea fi reparat la timp, puteau fi gata pentru bătălia ce se apropia. Amiralul Nimitz nu avea vase de război mai aproape decât la San Francisco şi acestea erau prea lente ca să poată lupta cu portavioane; Yamamoto avea unsprezece, trei dintre ele fiind printre cele mai puternice şi rapide din lume. Şansele erau împotriva americanilor, dar Nimitz putea conta acum pe un puternic sprijin aerian cu baza pe uscat, chiar de pe insula Midway.

* * *

În ultima săptămână a lui mai, principala forţă a Marinei japoneze a început să se mişte de la baze. Prima forţă care a plecat era cea de diversiune în insulele Aleutine şi care urma să atace Dutch Harbour la

3 Iunie şi să atragă acolo flota americană. După aceea, forţe de debarcare aveau să ocupe insulele Attu, Kiska şi Adak, mai departe spre vest. Nagumo, cu cele patru portavioane ale lui, urma să lovească a doua zi la

Midway, iar la 5 iunie, avea să sosească forţa de debarcare şi astfel va captura insula. Nu se aştepta la o opoziţie serioasă. Yamamoto, cu flota lui de luptă, avea să stea în urmă, spre vest, în afara raidului avioanelor de recunoaştere, gata să lovească atunci când va încep>e contraatacul american.

Acesta a fost al doilea moment suprem pentru Pearl Harbour. Portavioanele *Enterprise* şi *Homet* au sosit din sud la 26 mai. *Yorktown* a apărut a doua zi cu avarii pentru care erau necesare trei luni ca să fie reparate; dar, cu o hotărâre demnă de această criză, în patruzeci şi opt de ore a fost gata pentru luptă şi a fost înarmat cu un grup nou de aviaţie. A navigat din nou în ziua de 30, pentru a se alătura amiralului Spruance care plecase cu două zile înainte cu celelalte două portavioane.

Amiralul Fletcher rămânea la comandă tactică a forţelor combinate. La Midway, aerodromul a fost înţesat cu bombardiere, iar forţele terestre pentru apărarea insulei erau la cea mai înaltă „Alertă”. Informaţii obţinute din timp cu privire la apropierea duşmanului erau imperios necesare şi, la 30 mai, a început o căutare continuă. Submarine americane stăteau de pază la vest şi la nord de Midway. Patru zile au trecut într-un suspans acut. La 3 iunie, ora 9 a.m., un hidroavion Catalina, care patrula la peste o mie de kilometri de Midway, a observat un grup de unsprezece vase inamice. Bombardamentul şi atacul cu torpile care a urmat a fost fără succes, în afară de lovirea unui tanc petrolier cu o torpilă, dar bătălia începuse şi nesiguranţa în legătură cu intenţiile duşmanului se risipise. Amiralul Fletcher, prin sursele lui de contrainformaţii, avea motive serioase să creadă că portavioanele inamice se vor apropia de Midway dinspre nord-vest şi nu a fost păcălit de rapoartele primite în urma primei observări, considerând în mod corect că era vorba doar de un grup de transport. El şi-a întors portavioanele

ca să ajungă la poziţia aleasă de el, la circa trei sute de kilometri la nord de Midway, în zorii zilei de 4, gata să lovească în flancul lui Nagumo dacă şi când va apărea.

Ziua de 4 iunie a început clară şi luminoasă, iar la 5.34 a.m. O patrulă din Midway a transmis prin radio mult aşteptatul semnal care anunţa apropierea portavioanelor japoneze. Rapoartele au început să sosească repede, cu duiumul. S-au observat multe avioane îndreptându-se spre Midway şi au fost văzute vase de război în sprijinul portavioanelor. La 6.30 a.m., atacul japonez a început dur şi puternic. A întâmpinat o rezistenţă îndârjită şi probabil o treime dintre atacatori nu s-au mai întors. S-au produs multe daune şi au fost mulţi răniţi, dar aerodromul a rămas folosibil. Era timpul să se lanseze un contraatac asupra flotei lui Nagumo. Superioritatea lui covârşitoare în avioane şi-a cerut dreptul din greu şi rezultatul acestei lovituri curajoase, pe care se puneau mari speranţe, a fost dezamăgitor. Distrugerea provocată de atacul lor se pare totuşi că i-a întunecat judecata comandantului japonez, căruia aviatorii lui i-au spus că va fi necesară o nouă lovitură la Midway. Îi rămăseseră la bord un număr suficient de avioane ca să se ocupe de orice portavion american care putea apare, dar nu le aştepta, iar căutările lui s-au făcut cu forţe mici şi infructuoase. Acum, a decis să rupă formaţia care fusese ţinută pregătită pentru acest scop şi să reînarmeze avioanele pentru un nou atac la Midway. În orice caz, era necesar să-şi cureţe punţile de zbor ca să-şi recupereze avioanele care se întorceau după primul atac. Decizia l-a expus unui pericol mortal şi, cu toate că Nagumo a aflat de o forţă americană care includea un portavion, înspre est, era prea târziu. El a fost condamnat să primească în plin greutatea atacului american, având punţile de zbor ocupate cu bombardiere nefolosibile, care îşi făceau plinul şi se reînarmau.

Amiralii Fletchet şi Spruance, prin judecata lor rece anterioară, erau bine plasaţi să intervină în acest moment crucial. Ei interceptaseră ştirile transmise de dimineaţă devreme şi, la 7 a.m., *Enterprise* şi *Homet* au început să lanseze o lovitură cu toate avioanele pe care le aveau, în afară de cele necesare pentru propria lor apărare. Portavionul *Yorktown*, ale cărui avioane făcuseră recunoaşterea de dimineaţă, a întârziat un timp ca să le readune, dar forţa sa de atac era iar în aer, imediat după ora 9

a. M., când primele valuri de pe celelalte două portavioane se apropiau de prada lor. Vremea în zona inamicului era noroasă şi, la început, bombardierele în picaj nu şi-au găsit ţinta. Grupul de la *Homet*, neştiind că inamicul plecase, nu l-a mai găsit şi a scăpat lupta. Datorită acestei neşanse, primele atacuri au fost făcute doar cu avioane torpilor de pe toate trei portavioanele şi, deşi foarte curajoase, acestea nu au avut succes în faţa opoziţiei copleşitoare. Din patruzeci şi unu de avioane torpilor care au atacat, doar şase s-au mai întors. Devotamentul lor a fost însă răsplătit. În timp ce ochii japonezilor şi toate avioanele de luptă disponibile erau întoarse – spre ele, cele treizeci şi şapte de bomberdiere în picaj de pe *Enterprise* şi *Yorktown* au sosit la scena bătăliei. Aproape fără opoziţie, bombele lor s-au izbit de vasul amiral al lui Nagumo, de vasul *Akagi* şi sora acestuia *Kaga*, şi, aproape în acelaşi timp, un alt val de şaptesprezece bombardiere de pe *Yorklown* au lovit vasul *Sōryū*. În câteva minute, punţile celor trei vase erau un dezastru, acoperite cu avioane care ardeau sau explodau. Incendii îngrozitoare au apărut în interior şi curând a devenit clar că toate cele trei vase erau sortite pieirii. Amiralul Nagumo n-a putut decât să-şi mute steagul pe un crucişător şi să privească cum trei sferturi din vasele de sub comanda sa erau mistuite de flăcări.

Era trecut de amiază când americanii şi-au recuperat avioanele. Pierduseră peste şaizeci, dar câştigul fusese mare. Dintre portavioanele inamice, nu rămăsese decât *Hiryū*, iar acesta a hotărât să dea o lovitură pentru a salva onoarea stindardului Soarelui Răsare. În timp ce piloţii americani îşi spuneau poveştile la bordul viului *Yorktown*, după întoarcere, a venit ştirea că se apropia un atac. Inamicul, care avea o forţă de circa patruzeci de avioane, se apropia viguros şi, cu toate pierderile provocate de avioanele de luptă şi de tunuri, a reuşit să nimerească trei bombe în *Yorktown*. Serios avariat, dar cu incendiile sub control, acesta a continuat lupta până când *Hiryū* a lovit din nou, de data asta cu torpile. Acest atac s-a dovedit în cele din urmă fatal. Deşi vasul a continuat să plutească două zile, a fost scufundat de un submarin japonez.

Portavionul *Yorktown* a fost răzbunat când încă mai plutea. *Hiryū* a fost observat la 2.45 p.m. Şi, în decurs de o oră, douăzeci şi patru de bombardiere în picaj de pe *Enterprise* se îndreptau spre el. La 5 p.m., au lovit şi, în câteva minute, era şi el o epavă în flăcări, deşi nu s-a scufundat până a doua zi dimineaţă. Ultimul portavion din flota de patru a lui Nagumo a fost astfel distrus şi, odată cu ele, s-au pierdut toate echipajele foarte instruite ale aviaţiei. Acestea nu puteau fi niciodată înlocuite. Astfel s-a încheiat bătălia din 4 iunie, considerată pe bună dreptate punctul de cotitură al războiului în Pacific.

Comandanţii americani victorioşi aveau însă să facă faţă altor pericole. Amiralisimul japonez, cu formidabila lui flotă de luptă, încă mai putea lua cu asalt insula Midway. Forţele aeriene americane suferiseră pierderi grele şi nu existau vase grele capabile să-l atace cu succes pe Yamamoto, dacă acesta voia să-şi continue înaintarea. Amiralul Spruance, care acum comanda grupul de portavioane, a decissă nu pornească o urmărire, neştiind ce forţe poate avea inamicul şi neavând sprijin greu pentru

portavioanele sale. El avea neîndoielnic dreptate în decizia sa. Acţiunea amiralului Yamamoto de a nu încerca să întoarcă şansa e mai greu de înţeles. La început, a hotărât să continue şi a ordonat celor patru crucişătoare, cele mai puternice, să bombardeze Midway în primele ore ale dimineţii de 5. În acelaşi timp, o altă puternică forţă japoneză înainta spre nord-est, iar dacă Spruance ar fi ales să urmărească rămăşiţele grupului lui Nagumo, putea să fie prins într-o dezastruoasă luptă de noapte. Totuşi, în cursul nopţii, comandantul japonez şi-a schimbat brusc părerea şi, la 2.55 a.m. În 5 iunie, a ordonat o retragere generală. Raţiunile lui nu sunt deloc clare, dar este evident că înfrângerea neaşteptată şi distrugătoare a preţioaselor lui portavioane îl afectase adânc. Încă un dezastru avea să mai cadă asupra lui. Două dintre crucişătoarele lui, pornind să bombardeze Midway, s-au ciocnit în timp ce evitau un atac al unui submarin american. Ambele au suferit avarii grave şi au fost lăsate în urmă când a început retragerea generală. În 6 iunie, aceste vase infirme au fost atacate de aviatorii lui Spruance, care au scufundat unul din ele iar pe celălalt l-au lăsat gata să se scufunde. Acest vas foarte rău lovit, *Mogami*, a reuşit până la urmă să ajungă la bază.

După ce au ocupat micile insule Attu şi Kiska din grupul de vest al insulelor Aleutine, japonezii s-au retras la fel de tăcut cum au venit.

* * *

O reflectare asupra conducerii japoneze în acest timp este instructivă. De două ori într-o lună, forţele lor maritime şi aeriene au fost desfăşurate într-o bătălie cu îndemânare agresivă şi cu hotărâre. De fiecare dată când forţa lor aeriană a fost brutalizată, au abandonat ţelul, deşi de fiecare dală se părea că le era la îndemână. Oamenii din acţiunea de la Midway, amiralii Yamamoto, Nagumo şi Kondo, erau cei care au plănuit şi au pus în aplicare

operaţiunile îndrăzneţe şi formidabile care, în patru luni, au distrus Flota Aliată în Orientul îndepărtat şi au goaiit Flota răsăriteană britanică din Oceanul Indian. Yamamoto s-a retras de la Midway pentru că, aşa cum a arătat întregul curs al războiului, o flotă fără acoperire aeriană şi la mai multe mii de kilometri distanţă de bază, nu putea risca să rămână în raza de acţiune a unei forţe însoţite de portavioane, cu grupuri de aviaţie în mare măsură intacte. El a ordonat forţei de transport să se retragă pentru că ar fi fost o sinucidere să atace fără sprijin aerian, o insulă apărată de o forţă aeriană şi care fizic era atât de mică încât surpriza era imposibilă.

Rigiditatea planificării japoneze şi tendinţa de a abandona obiectivul când planurile lor nu mergeau în conformitate cu programul se datora probabil, în mare măsură, limbii lor greoaie şi naturii ei imprecise, ceea! Ce făcea extrem de dificilă improvizarea cu ajutorul comunicării semnalizate.

O altă lecţie iese în evidenţă. Sistemul de contrainformaţii american reuşise să pătrundă în secretele cele mai bine păzite ale inamicului, cu mult înaintea evenimentelor. Astfel că amiralul Nimitz, deşi cel mai slab, a fost capabil să-şi concentreze de două ori forţele pe care le avea la timpul şi locul potrivit. Când a sunat ceasul, acest lucru s-a dovedit decisiv. Importanţa secretului şi consecinţele scurgerii de informaţii în timp de război se poate vedea aici.

* * *

Această memorabilă victorie americană a fost de importanţă cardinală nu doar pentru ansamblul cauzei Aliaţilor. Efectul moral a fost grozav şi instantaneu. Dintr-o lovitură, poziţia dominantă a japonezilor în Pacific a fost răsturnată. Ascendenţa ameninţătoare a inamicului, care a frustrat strădaniile noastre combinate în Orientul îndepărtat timp de şase luni, dispăruse pentru totdeauna.

Din acest moment, toate gândurile noastre s-au întors cu sobră încredere spre ofensivă. Nu ne mai gândeam cu groază unde ar putea da japonezii următoarea lovitură, ci unde am putea noi lovi cel mai bine, ca să recucerim vastele teritorii pe care le ocupaseră japonezii în înaintarea lor. Drumul va fi lung şi greu şi mai era nevoie de pregătiri masive pentru a obţine victoria în Orient, dar rezultatul nu putea fi pus la îndoială; şi nici nevoile Pacificului nu trebuiau să apese prea greu asupra marelui efort pe care Statele Unite se pregăteau să-l facă în Europa.

* * *

Analele războiului pe mare nu prezintă şocuri mai intense şi mai zguduitoare decât aceste două bătălii în care au strălucit în splendoare calităţile Marinei, ale Forţelor aeriene şi ale rasei americane. Condiţiile noi, neapreciate exact până atunci, pe care le-a creat războiul aerian, făceau ca viteza de acţiune şi întoarcerile şansei să fie mai intense decât se văzuse până atunci. Dar vitejia şi devotamentul aviatorilor şi marinarilor americani şi nervii tari şi îndemânarea şefilor lor constituiau fundamentul acestei situaţii. Când flota japoneză s-a retras spre porturile ei îndepărtate de acasă, comandanţii ei ştiau nu doar că fusese definitiv distrusă forţa lor de portavioane ci şi că erau confruntaţi cu o putere de voinţă şi pasiune a duşmanilor pe care i-au provocat, situată la nivelul celor mai înalte tradiţii ale strămoşilor lor Samurai şi sprijinită de o dezvoltare a puterii, numărului şi ştiinţei căreia nu i se putea pune limite.

Capitolul X „AL DOILEA FRONT ACUM”.

jă 8 aprilie, Hopkins şi generalul Marshall au sosit la Londra. Ei au adus un memorandum cuprinzător pregătit la Statul Major unit al Statelor Unite şi aprobat de preşedinte. Importanţa acestuia justifică publicarea lui integrală.

Operaţiuni în Europa Occidentală

Aprilie, 1942

Europa occidentală este considerată ca teatrul favorabil pe care să se desfăşoare prima ofensivă majoră a Statelor Unite şi a Marii Britanii. Doar acolo pot fi pe deplin folosite resursele lor combinate, terestre şi aeriene, acordându-se astfel un sprijin maxim Rusiei.

Decizia de a lansa această ofensivă trebuie să fie luată *imediat*, din cauza uriaşelor pregătiri necesare în numeroase direcţii. Până va putea fi lansată, inamicul trebuie oprit şi ţinut în nesiguranţă în Occident, prin şiretenie şi raiduri, acestea din urmă aducând informaţii folositoare şi oferind un antrenament valoros.

Forţele de invazie ar trebui să fie formate din patruzeci şi opt de divizii (incluzând nouă divizii de blindate), din care partea britanică este de optsprezece divizii (incluzând trei de blindate). Forţa aeriană de sprijin se ridică la 5800 avioane de luptă, dintre care 2550 britanice.

Esenţa problemei este viteza. Principalii factori de limitare sunt lipsa de vase de debarcare şi de transport a forţelor necesare din America în Regatul Unit. *Fără să afecteze angajamentele esenţiale pe alte teatre de război, aceste forţe pot fi aduse până la 1 aprilie 1943, dar numai dacă 60 la sută din transport este realizat cu vase noi*

S.U.A. Dacă mişcarea se bazează doar pe vase de transport americane, data asaltului trebuie amânată până la sfârşitul verii lui 1943.

Va fi nevoie de circa 7.000 de vase de debarcare, iar programele, actuale de construcţie trebuie mult accelerate, pentru a se realiza această cifră. În acelaşi timp, trebuie grăbite lucrările pentru primirea şi amplasarea marilor contingente americane, terestre şi aeriene.

Asaltul trebuie dat pe plăji selectate, între Havre şi

Boulogne, şi trebuie realizat de un prim val de cel puţin şase divizii, suplimentate de trupe aeropurtate. Va trebui să fie susţinut în ritm de cel puţin 100.000 de oameni pe săptămână. De îndată ce se asigură capetele de pod pe plăji, forţele blindate se vor mişca repede ca să ocupe linia Oise – St. Quentin. După aceea, obiectivul următor va fi Anvers.

Întrucât invazia pe această scară nu poate fi organizată înainte de 1 aprilie 1943, cel mai devreme, trebuie pregătit un plan şi ţinut la zi, pentru acţiunea imediată a unor forţe care pot fi disponibile din când în când. Acest plan ar putea fi aplicat ca o măsură de urgenţă, fie (a) pentru a folosi avantajul unei bruşte dezintegrări a Germaniei, fie (b) „ca un sacrificiu" pentru evitarea unei prăbuşiri iminente a resurselor ruseşti. În fiecare dintre aceste cazuri, este esenţială superioritatea aeriană locală. Pe de altă parte, în toamna anului 1942, probabil că nu vor putea fi trimise şi menţinute mai mult de cinci divizii. În această perioadă, principala povară va cădea pe Regatul Unit. De exemplu, la 15 septembrie, Statele Unite ar putea găsi două divizii şi jumătate din cele cinci necesare, dar numai 700 de avioane de luptă, aşa încât contribuţia cerută Regatului Unit s-ar putea ridica la 5.000 de avioane.

* * *

Hopkins, epuizat de călătorie, a fost bolnav două, trei zile, dar Marshall a început imediat discuţii cu şefii noştri de Stat Major. Nu se putea aranja conferinţa oficială cu Comitetul Apărării până marţi, 14. Între timp, eu am discutat din nou toată situaţia cu şefii de Stat Major, precum şi cu colegii mei. Eram cu toţii uşuraţi de intenţiile vizibil puternice ale americanilor de a interveni în Europa şi de a da principala prioritate înfrângrii lui Hitler. Aceasta a fost totdeauna baza gândirii noastre strategice. Pe de altă parte, nici eu şi nici consilierii noştri profesionişti nu

găseam niciun plan practic de traversare a Canalului cu o mare armată anglo-americană şi de debarcare în Franţa înainte de sfârşitul verii 1943. Acesta a fost dintotdeauna, după cum am mai arătat, ţelul şi programul meu. Mai era în faţa noastră şi noua idee americană a unei debarcări preliminare de urgenţă pe o scară mai mică dar totuşi substanţială, în toamna anului 1942. Eram gata să studiem lucrul acesta precum şi orice alt plan de diversiune, atât de dragul Rusiei, cât şi pentru întregul mers al războiului.

În noaptea de 14, Comitetul Apărării s-a întâlnit cu prietenii noştri americani în Downing Street 10. Discuţia a fost crucială şi concluzia a fost unanimă. Am fost cu toţii de acord că trebuie să fie realizată o operaţiune de traversare a Canalului în 1943. A fost numită, dar nu de mine, „Razie”.

Dar, în planificarea acestei gigantice acţiuni, noi nu aveam posibilitatea să lăsăm de-o parte toate celelalte îndatoriri. Prima noastră obligaţie imperială era să apărăm India de invazia japoneză, care părea că o ameninţă deja. În plus, această sarcină avea o legătură decisivă cu întreg războiul. A lăsa patru sute de milioane de indieni, supuşi ai Majestăţii sale, de care eram legaţi prin onoare, să fie distruşi şi ocupaţi de japonezi aşa cum fusese China, ar fi fost o faptă ruşinoasă. După cum şi să-i lăsăm pe germani şi pe japonezi să-şi dea mâna în India sau în Orientul Mijlociu ar implica un dezastru nemăsurat pentru cauza Aliaţilor. Acest lucru se situa în capul meu pe un plan egal cu o retragere a Rusiei Sovietice în spatele Uralilor, sau chiar cu o pace separată între ei şi Germania. La această dată, nu mi se părea posibilă niciuna dintre aceste eventualităţi. Aveam încredere în puterea forţelor armate şi în naţiunea rusă, care îşi apărau pământul natal. Totuşi, Imperiul nostru indian, cu toată gloria lui, putea fi o pradă uşoară. Trebuia să pun această chestiune în faţa trimişilor americani. Fără un ajutor britanic activ, India putea fi

cucerită în câteva luni. Subjugarea Rusiei Sovietice ar fi pentru Hitler o sarcină mai îndelungată şi mai costisitoare. Înainte de a realiza acest lucru, supremaţia aeriană anglo-americană avea să fie stabilită pe deasupra oricăror piedici. Chiar dacă orice altceva ar da greş, aceasta va fi o acţiune decisivă în cele din urmă.

Eram de acord complet cu ceea ce Hopkins numise „un asalt frontal asupra inamicului în nordul Franţei", în 1943. Dar ce trebuia făcut în acest interval? Aici era o mare diversitate de păreri. Generalul Marshall avansase ideea că ar trebui să încercăm să ocupăm Brest sau Cherbourg, preferabil acesta din urmă sau chiar ambele, la începutul toamnei lui

1942. Operaţiunea trebuia să fie în cea mai mare parte britanică. Marina, aviaţia, două treimi din trupe şi vasele de debarcare aşa cum erau, trebuiau să fie asigurate de noi. Puteau fi găsite doar două, trei divizii americane. Aici, trebuie reţinut că acestea erau foarte de curând formate. Sunt necesari cel puţin doi ani şi cadre profesioniste foarte bune pentru a forma trupe de primă categorie. Acţiunea era deci una în care părerea şefilor de Stat Major britanici era în mod natural preponderentă. Era clar că aveam nevoie de un studiu tehnic intens al problemei.

Totuşi, eu nu am respins nicicum ideea de la început; dar erau şi alte alternative pe care le aveam în minte. Prima era un atac asupra Africii de nord franceze (Maroc, Algeria şi Tunisia), care era acum cunoscut sub numele de „Gimnast" şi care, mai târziu, a fost numit marea operaţiune „Torţa". Mai aveam un al doilea plan alternativ, după care am tânjit şi despre care gândeam că putea fi realizat la fel de bine ca şi invadarea Africii de nord franceze. Acesta era numit Jupiter" şi se referea la eliberarea nordului Norvegiei. Aici aveam nevoie de un ajutor direct din partea Rusiei. Era singura metodă a unei

acţiuni militare directe, combinate cu trupele ruseşti, cu vase şi aviaţie. Aici era mijlocul de a deschide cel mai larg fiux de aprovizionare a Rusiei, asigurându-ne extrema nordică a Europei. Aceasta era o acţiune care, trebuind să fie dusă într-o regiune arctică, nu implica niciun număr mare de oameni şi nici cheltuieli mari de aprovizionare şi muniţii. Germanii au obţinut foarte ieftin aceste puncte strategice vitale lângă Capul Nord. Ele puteau fi reocupate cu un cost mic în comparaţie cu scara la care ajunsese acum războiul.

Alegerea mea era în favoarea acţiunii „Torţa” şi, dacă-aş fi putut obţine tot ce doream, aş fi încercat şi. Jupiter”, tot în 1942.

Încercarea de a face un cap de pod la Cherbourg mi se părea mai dificilă, mai puţin atrăgătoare, de mai puţin ajutor şi în fond, mai infructuoasă. Ar fi fost mai bine să punem gheara dreaptă pe Africa de nord, să zgândărim cu stânga Capul Nord şi să aşteptăm un an, fără să ne riscăm dinţii în frontul german fortificat de dincolo de Canal.

Acestea erau vederile mele atunci şi nu m-am căit niciodată pentru ele. Eram totuşi gata să acord „Barosului”, cum se numea asaltul de la Cherbourg, şansa de a fi discutat, împreună cu alte sugestii, la Comitetul de Planificare. Eram aproape sigur că, pe măsură ce va fi privit în amănunt, va fi mai puţin agreat. Dacă ar fi fost în puterea mea să dau ordine, m-aş fi oprit la „Torţa” şi la „Jupiter”, bine sincronizate, în toamnă, şi aş fi lăsat să transpire câte ceva despre „Baros”, prin zvonuri şi pregătiri ostentative. Dar trebuia să lucrez prin influenţă şi diplomaţie, ca să mă asigur de o acţiune acceptată şi armonioasă cu dragii noştri Aliaţi, fără al căror ajutor, lumea nu putea aştepta decât ruina şi nimic altceva. De aceea, nu am deschis discuţia despre aceste alternative la şedinţa noastră din 14.

În legătură cu problema supremă, am primit cu

uşurare şi bucurie propunerea decisivă a Statelor Unite de a realiza o invazie de masă a Germaniei cât de curând posibil, folosind Anglia ca trambulină. Am fi putut foarte uşor să fim confruntaţi, cum se va vedea, cu planuri americane de a acorda o prioritate majoră ajutorării Chinei şi înfrângerii Japoniei. Dar, chiar de la început alianţei noastre, după Pearl Harbour, preşedintele şi generalul Marshall, ridicându-se deasupra puternicelor curente din opinia publică, au văzut în Hitler duşmanul principal şi major. Personal, doream să văd armatele britanică şi americană luptând umăr la umăr în Europa. Dar nu mă îndoiam nici eu că studiul amănuntelor – vase de debarcare şi toate celelalte – şi reflectarea asupra strategiei principale a războiului va înlătura acţiunea „Barosul”. În final, nicio autoritate militară – armată, marină sau aviaţie – de ambele părţi ale Atlanticului, nu a fost capabilă să pregătească un asemenea plan sau, în măsura în care eram informat, nu era gata să-şi ia răspunderea pentru a-l executa. Dorinţa şi bunăvoinţa nu pot depăşi faptele brutale.

Ca să rezum, eu am urmat totdeauna tema pe care am expus-o în memorandumul meu către preşedinte în decembrie 1941 şi anume (1) ca armatele britanică şi americană eliberatoare să debarce în Europa în 1943. Şi cum ar fi putut debarca în plină forţă decât din sudul Angliei? Nu trebuia făcut nimic care să împiedice acest lucru şi nimic care să-l grăbească. (2) Între timp, având în vedere că ruşii luptau pe o scară gigantică, zi de zi, împotriva principalei forţe a armatei germane, noi nu putem sta cu mâinile în sân. Trebuia să-l angajăm pe duşman. Această hotărâre stătea şi la baza gândirii preşedintelui. Ce trebuia deci făcut în acel an, sau în cele cincisprezece luni care trebuiau să treacă înaintea unei lovituri în forţă dată peste Canal? Evident, ocuparea Africii de nord franceze era în sine posibilă şi sănătoasă şi se

încadra în planul strategic general.

Eu speram că acest lucru putea fi îmbinat cu un asalt în Norvegia şi tot mai credeam că ambele ar fi posibile simultan. Dar în aceste discuţii despre lucruri nemăsurabile, este un mare pericol dacă pierzi simplitatea şi unicitatea scopului. Deşi speram la ambele, şi la „Torţa” şi la Jupiter”, n-am avut niciodată intenţia să las ca acţiunea, Jupiter” să distrugă avântul „Torţei”. Dificultăţile acestea de a conçentra şi combina, într-o singură lovitură vehementă, toate eforturile a două ţări puternice, erau de aşa natură încât nu se putea lăsa nicio ambiguitate care să întunece înţelegerea. (3) Deci, singurul mod de a umple golul, înainte ca mase mari de trupe britanice şi ale Statelor Unite să poată fi aduse în Europa în 1943, era ocuparea forţată anglo-americană a Africii de nod franceze, în conjuncţie cu înaintarea britanică spre vest, peste deşert, spre Tripoli şi Tunis.

În cele din urmă, când toate celelalte planuri şi argumentări s-au epuizat şi au pierit pe drum, aceasta a devenit decizia unită a Aliaţilor occidentali.

* * *

În luna mai, am avut alţi vizitatori. Molotov a venit să negocieze o alianţă anglo-rusă şi să afle punctul nostru de vedere în legătură cu deschiderea unui al doilea front. Alianţa a fost încheiată şi al doilea front a fost discutat în amănunt. Oaspetele nostru rus şi-a exprimat dorinţa să fie cazat la ţară, în afara Londrei, în timpul şederii sale, şi atunci eu i-am pus la dispoziţie casa de la Chequers. Între timp, eu am rămas la Anexă. Totuşi, în două nopţi, m-am dus la Chequers. Aici am avut avantajul de a purta discuţii particulare cu Molotov şi cu ambasadorul Maiski, care era cel mai bun interpret, traducând repede şi uşor şi având o amplă cunoaştere a problemelor. Cu ajutorul unor hărţi bune, am încercat să explic ce anume făceam noi şi limitele şi caracteristicile capacităţii de război ale unei

puteri insulare. Am expus de asemeni, pe larg, tehnica operaţiunilor amfibii şi am descris pericolele şi dificultăţile menţinerii liniei noastre vitale peste Atlantic în situaţia atacurilor submarinelor de buzunar-U. Cred că Molotov a fost impresionat de toate astea şi a înţeles că problemele noastre erau diferite de cele ale unei puteri cu un teritoriu vast. În orice caz, ne-am apropiat unul de altul mai mult decât în orice alt moment.

Suspiciunea inveterată cu care Îi priveau ruşii pe străini s-a văzut printr-un remarcabil incident în timpul şederii lui Molotov la Chequers. La sosire, ei au cerut imediat chei pentru toate dormitoarele. Ele li s-au asigurat cu oarecare dificultate şi, după aceea, oaspeţii noştri şi-au ţinut tot timpul camerele încuiate. Când servitorii de la Chequers reuşeau să intre să facă paturile, erau tulburaţi găsind pistoale sub perne. Cei trei membri principali ai misiunii nu erau serviţi doar de propriii lor ofiţeri de poliţie ci şi de două femei care aveau grijă de hainele lor şi făceau curăţenie în camerele lor. Când trimişii sovietici erau la Londra, aceste femei făceau de gardă permanent la camerele stăpânilor lor, venind jos la masă câte una. Putem afirma însă că, până la urmă, s-au muiat puţin şi chiar au stat de vorbă, într-o franceză şchioapă şi prin semne, cu servitorii casei.

Precauţii extraordinare erau luate pentru siguranţa personală a lui Molotov. Camera lui a fost atent controlată de ofiţerii săi de poliţie, fiecare dulap şi piesă de mobilier, pereţii şi podelele fiind meticulos examinate cu ochi de specialişti. Patul a fost obiectul unei atenţii deosebite; saltelele au fast pipăite ca să nu aibă cumva maşini infernale, iar cuverturile şi cearşafurile în loc să fie bine potrivite la colţuri au fost reaşezate de ruşi astfel încât să rămână o deschizătură în mijlocul patului, ca ocupantul să poată sări într-o clipă. Noaptea se punea un revolver lângă pijama şi lângă servietă. E totdeauna bine, mai ales în timp

de război, să iei măsuri împotriva pericolului, dar trebuie făcute eforturi ca să se aprecieze just realtiatea. Cel mai simplu test este să te întrebi dacă partea cealaltă are vreun interes să omoare persoana în cauză. Eu personal, când am vizitat Moscova, mi-am pus toată încrederea în ospitalitatea rusească.

* * *

Molotov a zburat la Washington şi s-a întors plin de planuri de traversare a Canalului în 1942. Noi înşine încă mai studiam activ acest lucru în conlucrare cu Statul Major american şi deocamdată nu apăruseră decât dificultăţi. Nu putea fi niciun rău într-o declaraţie publică ce i-ar putea face pe germani să fie atenţi şi, în consecinţă, să-şi ţină cât mai multe trupe posibil în vest. Am căzut de acord asupra unui comunicat, care a fost publicat la 11 iunie, şi începea cu următoarea frază: „În cursul convorbirilor, s-a ajuns la o deplină înţelegere în legătură cu sarcinile urgente de a se crea un al doilea front în Europa în 1942”.

Am considerat că, în acest efort, mai presus de toate era important să nu inducem în eroare Aliatul nostru, în intenţia de a-l induce în eroare pe inamic. În momentul când am elaborat schiţa comunicatului, i-am înmânat personal lui Molotov, în Camera Cabinetului şi în prezenţa câtorva dintre colegii mei, un *aide-mémoire* care arăta clar că, în timp ce ne străduiam să facem planuri, nu ne obligam la acţiune şi că nu puteam oferi promisiuni. Când guvernul sovietic ne-a făcut reproşuri ulterioare şi când Stalin mi-a ridicat problema mie personal, am scos totdeauna acest *aide-mémoire*, subliniind cuvintele *„Nu putem oferi promisiuni”*.

Aide mémoire

Facem pregătiri pentru o debarcare pe continent în august sau septembrie 1942. După cum am mai explicat, principalul factor care limitează mărimea forţei de

debarcare este inexistenţa vaselor speciale de debarcare. Este clar totuşi că aceasta nu ar sprijini în întregime nici cauza rusă, nici cea a Aliaţilor, dacă, de dragul unei acţiuni cu orice preţ, ne-am angaja într-o operaţiune care să se termine cu un dezastru şi să dea inamicului ocazia să se glorifice pe seama eşecului nostru. Este imposibil să spunem dinainte dacă situaţia va fi de aşa natură încât să facă posibilă acţiunea când va veni vremea. *De aceea, nu putem face nicio promisiune în această chestiune*, dar dacă va fi bine şi înţelept, nu vom ezita să punem în practică planurile noastre.

* * *

În săptămânile care au urmat, părerile profesioniste au mers mai departe. Eu îmi concentram toate gândurile la „Barosul" şi ceream mereu rapoarte. Dificultăţile operaţiunii au devenit curând evidente: Asaltul localităţii Cherbourg cu o armată debarcată de pe mare, în faţa opoziţiei germane, probabil în număr superior, şi cu fortificaţii puternice, era o operaţiune hazardată. Dacă reuşea, Aliaţii ar fi fost opriţi la Cherbourg şi în vârful peninsulei Cotentin, trebuind să se menţină în această cursă de bombe şi ghiulele timp de aproape un an, sub un bombardament şi asalt continuu. Ei ar putea fi aprovizionaţi doar prin portul Cherbourg, care ar trebui să fie apărat toată iarna şi primăvara împotriva atacurilor aeriene, potenţial continue şi ocazional copleşitoare. Epuizarea pe care ar impune-o o asemenea sarcină ar fi de o primă importanţă pentru forţa noastră navală şi aeriană. Dacă reuşim, va trebui să ieşim în vară din îngustimea peninsulei Cotentin, după atacarea unui şir de linii fortificate germane, apărate de oricâte trupe puteau aduce germanii. Dar chiar şi aşa, exista o singură cale ferată de-a lungul căreia ar putea înainta armata noastră şi aceasta va fi probabil distrusă. În plus, nu era vizibil cum ar putea să ajute Rusia această acţiune nepromiţătoare. Germanii au

lăsat în Franţa douăzeci şi cinci de divizii mobile. Noi nu am putea avea pregătite decât nouă divizii până în august, pentru „Barosul”, iar dintre acestea, şapte trebuiau să fie britanice. Deci nu ar fi nevoie să aducă divizii germane de pe frontul rusesc.

Cum aceste fapte şi multe altele se prezentau urât în faţa militarilor din Statul Major, se manifesta o anumită lipsă de convingere şi ardoare, nu numai printre britanici ci şi printre camarazii noştri americani. Necontenitele discuţii de Stat Major au continuat în cursul verii. „Barosul” a fost abandonat prin asentiment general. Pe de altă parte, eu nu am primit un sprijin pozitiv pentru acţiunea. Jupiter” în nordul Norvegiei. Am căzut cu toţii de acord asupra unei invazii majore peste Canal în

1943. Apărea în mod irezistibil întrebarea ce să facem în acest interval? Era imposibil, pentru Statele Unite şi Britania, să stea neocupate în timpul acesta, fără să lupte decât doar în deşert. Preşedintele era hotărât ca americanii să lupte contra germanilor pe scara cea mai mare posibilă, încă din 1942. Deci, unde se putea realiza acest lucru? Unde în altă parte decât în Africa de nord franceză, idee la care preşedintele zâmbise totdeauna? Din multe planuri, poate supravieţui cel mai potrivit.

Eu eram mulţumit să aştept răspunsul.

Capitolul XI A DOUA MEA VIZITĂ LA WASHINGTON. TOBRUK

Deşi generalul Auchinleck nu se simţise destul de puternic ca să preia iniţiativa în deşert, el aştepta cu oarecare încredere atacul inamicului. Generalul Ritchie, care comanda Armata a Opta, pregătise sub supravegherea lui personală o poziţie defensivă complicată, care se întindea de la Gazala la Bir Hacheim, pe şaptezeci de kilometri, compusă din puncte fortificate numite „cutii”, apărate în forţă de brigăzi sau forţe mai numeroase, totul fiind acoperit cu un imens câmp minat. În

spatele acestora, erau ţinute în rezervă toate blindatele şi Corpul al XXX-lea.

Toate luptele în deşert, în afară de cea de la Aâamein, începeau cu mişcări rapide, cu întoarceri largi ale blindatelor pe flancul deşertului. Rommel a început pe clar de lună, în noappta de 26 – 27 mai, şi a pornit înainte cu toate blindatele, intenţionând să le angajeze şi să le distrugă pe ale noastre şi sperând, după cum ştim acum, să pună mâna pe Tobruk în a doua zi a atacului. Acest lucru nu a reuşit să-l realizeze şi, la 10 iunie, după multe lupte amare şi vitejeşti, generalul Auchinleck ne-a trimis o estimare a pierderilor de ambele părţi. Cifrele la tancuri, tunuri şi avioane erau satisfăcătoare şi de asemeni precise. Dar, în mod firesc, m-a izbit următoarea afirmaţie: „Pierderile noastre în oameni sunt estimate foarte aproximativ la 10.000, dintre care circa 8.000 pot fi prizonieri, dar pierderile Diviziei a 5-a indiene nu sunt încă precis cunoscute”. Această disproporţie extraordinară între morţi şi răniţi pe de-o parte şi prizonieri pe de alta, dezvăluia că trebuie să se fi întâmplat ceva neplăcut. Asta arăta de asemeni că, la Cairo, cartierul general era în mare măsură incapabil să evalueze evenimentul. În răspunsul meu, nu m-am ocupat de acest lucru.

În 12 şi 13 iunie, s-a dat o bătălie crâncenă pentru culmile care se întind între El Adem şi „Knightsbridge”. Aceasta a fost culmea bătăliilor între tancuri; la sfârşitul ei, inamicii erau stăpânii terenului şi blindatele noastre erau grav reduse. „Knightsbridge”, centrul comunicaţiilor din vecinătate, a trebuit să fie evacuat, după o apărare încăpăţânată, iar în 14 a devenit clar că bătălia a luat o întorsătură nefavorabilă pentru noi.

Domnul Casey, ministrul de stat, mi-a trimis o telegramă care sublinia mesajele militare şi conţinea următorul pasaj:

În ce-l priveşte pe Auchinleck însuşi, am toată încrederea posibilă în el, în conducerea şi în felul în care îndrumă lupta cu forţele pe care le are la dispoziţie. Singura mea dorinţă este ca el să fie în două locuri în acelaşi timp, atât aici, în centrul de comandă, cât şi în faţă, ca să conducă personal Armata a Opta în luptă. În ultimele zile, m-am gândit chiar că ar fi un lucru bun ca el să se ducă în faţă şi să preia conducerea luptei, lăsându-l temporar aici pe şeful lui de Stat Major ca să-i ţină locul, dar el nu gândeşte la fel şi nu vreau să fac presiuni asupra lui. Asta este bătălia lui Auchinleck, iar deciziile, care şi aşa îi aparţin, trebuie să le ia personal la faţa locului.

Remarca domnului Casey, despre avantajele ca Auchinleck să preia personal comanda bătăliei din deşert, mi-a confirmat sentimentul meu personal pe care i-l exprimasem generalului cu o lună înainte. Comandantul şef al Orientului Mijlociu era jenat şi stânjenit de răspunderile sale prea extinse. El se gândea la bătălie, de care depindea toată activitatea lui, doar ca la o parte a sarcinii sale. Exista mereu pericolul din nord, faţă de care el simţea că e de datoria lui să-i acorde importanţă şi pe care, noi cei de acasă, aflaţi într-o poziţie mai bună de a judeca, nu o mai luam în seamă.

Aranjamentul pe care-l făcuse era un compromis. El a lăsat ca bătălia decisivă să fie dusă de generalul Ritchie, care recent încetase să mai fie vice-şeful său de Stat Major. În acelaşi timp, îl ţinea pe ofiţer sub o strictă observaţie, trimiţându-i mereu instrucţiuni. Abia după ce a avut loc dezastrul, s-a convins, în mare măsură la îndemnurile ministrului de stat, să facă ce-ar fi trebuit să facă de la început şi să preia direct conducerea bătăliei. Acest fapt îl atribui eşecului său personal, o parte a vinei căzând fără îndoială asupra mea şi a colegilor mei, pentru răspunderile nefiresc de mari pe care le-am trasat Comandamentului din Orientul Mijlociu. Totuşi, noi am făcut tot ce-am putut

ca să-l uşurăm de aceste poveri prea mari prin sfaturi precise, la zi şi atotcuprinzătoare, pe care el nu Le-a acceptat însă. Personal, cred că, dacă el ar fi preluat de la început comanda şi, după cum era în puterea lui, ar fi lăsat la Cairo un adjunct care să fie atent spre nord, iar el să se fi ocupat de restul treburilor imensului teatru asupra căruia prezida, el ar fi putut câştiga bătălia şi, desigur, când a preluat-o târziu în ziua aceea, a salvat ce-a mai rămas din ea.

Cititorul va vedea imediat că aceste impresii mi s-au imprimat atât de adânc încât în directiva din 10 august către generalul Alexander, i-am arătat clar principala lui datorie, fără nicio îndoială. Omul trăieşte şi învaţă.

* * *

Imediat, Tobrukul ne privea cu severitate şi, la fel ca şi în anul precedent, nu ne îndoiam că trebuia apărat cu orice preţ. Acum, de asemeni, după o amânare inutilă de o lună, generalul Auchinleck a chemat Divizia neo-zcelandeză din Siria, dar nu la timp ca să ia parte la bătălia pentru Tobruk. Noi nu eram satisfăcuţi de ordinele lui către generalul Ritchie, care nu-i cereau categoric să apere fortăreaţa. Pentru a mă asigura, am trimis următoarea telegramă:

Suntem bucuroşi că avem asigurarea dumitale că nu ai intenţia să cedezi Tobrukul. Cabinetul de Război interpretează [telegrama dumitale] În sensul că, dacă va fi nevoie, generalul Ritchie va avea atâtea trupe la Tobruk câte sunt necesare pentru menţinerea lui sigură.

Răspunsul nu lăsa nicio îndoială şi am rămas încrezători, bazându-ne pe experienţa războiului trecut. În plus, poziţia noastră, după cum subliniase generalul Auchinleck, apărea pe hârtie mult mai bună decât în 1941. Aveam o armată desfăşurată pe un front fortificat, în apropiere de Tobruk, cu o nouă construită linie ferată lată, directă, pentru susţinerea ei. Nu mai eram organizaţi în

linie, având comunicaţiile dependente în mare măsură de mare, ci, conform principiului ortodox al războiului, mergând înapoi în unghiuri drepte, din centrul frontului spre baza noastră principală. În aceste condiţii, deşi necăjit de cele întâmplate, simţeam totuşi, după trecerea în revistă a forţelor de ambele părţi şi a dificultăţilor uriaşe ale lui Rommel de a se aproviziona, că totul va fi bine. Cu Divizia neo-zeelandeză deja nu prea departe şi cu puternice întăriri care se apropiau pe mare, nu mai aveam sentimentul că o continuare a luptei cu toate forţele de ambele părţi ar mai fi în detrimentul nostru în timp. De aceea, nu am anulat planurile pe care le făcusem pentru o a doua vizită la Washington, unde trebuia să negociem probleme de cea mai mare importanţă pentru strategia generală a războiului. În acest sens, am fost sprijinit de colegii mei.

* * *

Principalul obiectiv al călătoriei mele era să ajung la o decizie finală privind operaţiunile pentru 1942 – 43. Autorităţile americane în general şi domnul Stimson şi generalul Marshall în particular, ezitau să se decidă imediat asupra unui plan care să permită Statelor Unite să angajeze forţele germane pe uscat şi în văzduh în 1942. În caz contrar, era pericol ca şefii de Stat Major americani să ia serios în considerare o revizuire a strategiei „Germania mai întâi”. O altă problemă îmi mai apăsa mintea. E vorba de chestiunea „Aliaje de tub”, codul nostru pentru ce a devenit mai târziu bomba atomică. Cercetările şi experienţele noastre ajunseseră acum la un punct în care trebuia făcută o înţelegere definită cu Statele Unite şi se simţea că acest lucru putea fi realizat doar prin discuţii personale între mine şi preşedinte. Faptul că, în Cabinetul de Război, s-a decis ca eu să părăsesc ţara şi Londra însoţit de şeful Statului Major imperial şi de generalul Ismay, în toiul bătăliei deşertului, arată importanţa pe care

o acordam aranjamentului gravelor probleme strategice care ne stăteau în faţă. Din cauza urgenţei şi crizei situaţiei noastre în aceste zile foarte dificile, am decis să plec pe calea aerului şi nu pe mare. Asta însemna că vom fi rupţi de întregul flux de informaţii doar douăzeci şi patru de ore. S-au făcut aranjamente eficiente pentru transmiterea imediată a mesajelor din Egipt şi pentru trecerea rapidă şi decodarea tuturor rapoartelor. Nu se aşteptau, şi nici nu au apărut, întârzieri dăunătoare în luarea deciziilor.

Deşi acum ştiam riscurile pe care le-am avut în zborul nostru de întoarcere din Bermuda, în ianuarie, încrederea mea în pilotul şef Kelly Rogers şi în hidroavionul lui Boeing era de aşa natură încât am cerut în mod special ca el să primească această însărcinare. Am plecat din Stranraer în noaptea de 17 iunie, la scurt timp după miezul nopţii. Vremea era perfectă şi era lună plină. Am stat două ore sau mai mult pe scaunul copilotului, admirând marea lucitoare, frământând problemele şi gândindu-mă la bătălia îngrijorătoare. Am dormit adânc în „apartamentul mirilor”, până am ajuns ia Gânder, în plină zi. Aici am fi putut să facem plinul, dar nu s-a considerat necesar şi, după ce am făcut salutul aeroportului, ne-am continuat călătoria. Cum ne deplasam odată cu soarele, ziua părea foarte lungă. Am luat două prânzuri la interval de şase ore şi ne-am gândit la o cină târzie, după sosire.

Ultimele două ore am zburat deasupra uscatului şi, pe la ora şapte, după ora americană, ne-am apropiat de Washington. Când am coborât încet spre râul Potomac, am observat că vârful monumentului lui Washington, care are aproape două sute de metri înălţime, era aproape la nivelul nostru şi i-am spus căpitanului Kelly Rogers că ar fi deosebit de nefericit dacă am lovi acest obiect dintre toate celelalte din lume. El mi-a răspuns că va avea o grijă specială să greşească ţinta. Astfel, am coborât în siguranţă

şi uşor pe Potomac, după o călătorie de douăzeci şi şapte de ore de zbor. Lordul Halifax, generalul Marshall şi alte câteva oficialităţi ale Statelor Unite ne-au întâmpinat. Am plecat la cină la ambasada britanică. Era prea târziu pentru mine să zbor la Hyde Park în noaptea aceea. Am citit ultimele telegrame – nu era nimic important

— Şi am luat o cină plăcută în aer liber. Ambasada britanică, aşezată pe o înălţime, este unul dintre locurile cele mai răcoroase din Washington şi se compară favorabil în acest sens cu Casa Albă.

A doua zi, pe 19 dimineaţa devreme, am zburat la Hyde Park. Preşedintele se afla pe aerodromul local şi ne-a văzut făcând aterizarea cea mai dură pe care am avut-o vreodată. El m-a salutat cu multă cordialitate şi, conducând el însuşi maşina, m-a dus spre stâncile maiestuoase de deasupra râului Hudson unde se află Hyde Park, casa familiei lui. Preşedintele m-a condus cu maşina prin toată proprietatea, arătându-mi priveliştile minunate. În această plimbare, am avut câteva momente de ezitare. Infirmitatea domnului Roosevelt II împiedica să folosească picioarele pe frână, ambreiaj sau accelerator. Un aranjament ingenios Îi permitea să facă totul cu braţele, care erau uimitor de puternice şi musculoase. M-a invitat să-i simt bicepşii, spunându-mi că un cunoscut campion de lupte îi invidiase. Asta mă liniştea; dar mărturisesc că, de câteva ori, când maşina era pe iarbă pe marginea prăpastiei deasupra Hudsonului, speram că mecanismele şi frânele nu se vor defecta. Tot timpul am discutat probleme şi, cu toate că aveam grijă să nu-i distrag atenţia de la conducerea maşinii, am făcut mai multe progrese decât am fi făcut în conferinţe oficiale.

Preşedintele a fost foarte bucuros că l-am adus cu mine pe şeful Statului Major imperial. Domeniul de interes era totdeauna luminat de amintiri din tinereţe. Întâmplător, tatăl preşedintelui îl primise la Hyde Park pe

tatăl generalului Brooke. Domnul Roosevelt şi-a exprimat în consecinţă un viu interes de a-l cunoaşte pe fiu, care ajunsese într-o poziţie atât de înaltă. Când s-au întâlnit, două zile mai târziu, l-a primit cu cea mai mare cordialitate, iar personalitatea şi farmecul generalului Brooke a creat o intimitate aproape imediată, care a ajutat mult la mersul lucrurilor.

* * *

I-am spus lui Harry Hopkins despre diversele puncte în care voiam o de «izie, iar el le-a discutat cu preşedintele, aşa încât terenul a fost pregătit şi mintea preşedintelui era înarmată în legătură cu fiecare subiect. Dintre acestea, „Aliajul de tub” era una dintre cele mai complexe şi, după cum s-a dovedit, în mod copleşitor, cea mai importantă. Aveam cu mine documentele, dar discuţia a fost amânată până a doua zi, în 20, întrucât preşedintele avea nevoie de mai multe informaţii de la Washington. Convorbirea noastră a avut loc după masa de prânz, într-o cămăruţă mică de la parter. Camera era întunecată, ferită de soare. Domnul Roosevelt era băgat într-un birou aproape cât camera. Harry şedea sau stătea în picioare, în spate. Cei doi prieteni americani păreau că nu simt căldura.

I-am vorbit preşedintelui în termeni generali despre marile progrese pe care le-am făcut şi despre faptul că oamenii noştri de ştiinţă nu erau convinşi că s-ar putea ajunge la rezultate înainte de terminarea actualului război. El a răspuns că şi oamenii lui merg înainte, dar nimeni nu putea şti dacă va ieşi ceva practic, până nu se va face un experiment pe scară mare. Simţeam amândoi pericolul de a nu face nimic. Ştiam ce eforturi depuneau germanii pentru a-şi procura aprovizionarea cu „apă grea” un termen sinistru, fantastic, nenatural, care a început să se strecoare în documentele noastre secrete. Dar dacă inamicul va face o bombă atomică înaintea noastră? Oricât

de sceptici am fi faţă de afirmaţiile oamenilor de ştiinţă, disputate mult între ei şi exprimate într-un jargon de neînţeles pentru laici, nu puteam să ne asumăm riscul mortal de a fi depăşiţi în această sferă îngrozitoare.

Am îndemnat cu putere ca să ne unim toate informaţiile, să lucrăm împreună pe picior de egalitate şi să împărţim rezultatele, dacă vor exista, în mod egal între noi. Problema care se ridica era unde să fie instalată întreprinderea de cercetare. Ne dădeam deja seama de uriaşele cheltuieli ce le implica aşa ceva şi de grava deturnare de resurse şi inteligenţă de la alte forme ale eforturilor de război. Având în vedere că Marea Britanie era supusă bombardamentelor aeriene şi recunoaşterilor frecvente efectuate de inamic, era imposibil să se înalţe pe insulă vastele şi vizibilele întreprinderi care erau necesare. Noi ne ştiam măcar la fel de avansaţi ca şi Aliatul nostru. Mai era, desigur, şi alternativă Canadei, care avea şi ea de adus o contribuţie vitală cu uraniul pe care îi adunase în mod activ. Era o decizie grea să se cheltuiască mai multe sute de milioane de lire sterline, nu atât pentru bani cât pentru forme competitive de energie pentru război, pentru un proiect al cărui succes nu-l putea garanta niciun om de ştiinţă de pe ambele părţi ale Atlanticului. Cu toate acestea, dacă americanii nu ar fi vrut să se angajeze în această treabă, noi am fi continuat cu puterile noastre în Canada sau, dacă guvernul canadian ar fi dat înapoi, atunci în alt loc din Imperiu. Totuşi, am fost foarte bucuros când domnul Roosevelt a spus că Statele Unite vor trebui să facă lucrul ăsta. Aşa încât am luat în comun decizia şi am stabilit o bază de înţelegere. Voi continua povestea asta în alt capitol. Dar, între timp, nu mă îndoiesc ca progresele făcute în Britania şi încrederea oamenilor noştri de ştiinţă în succesul final, pe care le-am împărtăşit preşedintelui, l-au îndemnat la această gravă şi hotărâtoare decizie.

Târziu, în noaptea de 20, trenul prezidenţial ne-a dus

înapoi la Washington, unde am ajuns a doua zi la opt dimineaţa. Am fost escortaţi serios până la Casa Albă şi din nou mi s-a dat camera aceea mare cu aer condiţionat, unde am locuit confortabil, cu multe grade sub temperatura din majoritatea restului clădirii. Am răsfoit ziarele, am citit o oră telegramele, am luat micul dejun, l-am căutat pe Harg în partea opusă a coridorului, apoi m-am dus să-l văd pe preşedinte în biroul lui. Generalul Ismay a venit cu mine. Atunci, i s-a pus preşedintelui în mână o telegramă. El mi-a trecut-o fără nicio vorbă. În ea scria: „Tobruk s-a predat cu douăzeci şi cinci de mii de oameni luaţi prizonieri”. Acest lucru era atât de surprinzător, că nu-mi venea să cred. De aceea i-am cerut lui Ismay să întrebe la Londra, prin telefon. În câteva minute, el a adus următorul mesaj, care tocmai sosise la amiralul Harwood din Alexandria.*

Tobruk a căzut, iar situaţia s-a deteriorat atât de mult, încât există posibilitatea unui atac aerian asupra Alexandriei în viitorul apropiat şi, având în vedere că se apropie perioada de lună plină, trimit toate unităţile Flotei Orientale spre sud de Canal, în aşteptarea evenimentelor. Sper să scot vasul *Queen Elizabeth* din docuri spre sfârşitul săptămâniii.

Aceasta a fost cea mai grea lovitură din câte îmi pot aminti din timpul războiului. Nu doar efectul militar era dureros, dar afecta reputaţia armatei britanice. La Singapore, optzeci şi cinci de mii de oameni se predaseră unui număr inferior de japonezi. Acum, la Tobruk, o garnizoană de douăzeci şi cinci de mii (de fapt treizeci şi trei de mii) de soldaţi încercaţi au pus jos armele în faţa a jumătate, poate, din numărul lor. Dacă acest lucru era tipic pentru armata deşertului, nu puteau fi măsurate dezastrele care aşteptau Africa de nord-est. Nu am încercat să-mi ascund în faţa preşedintelui şocul pe care l-am primit. Era un moment amar. Înfrângerea e un lucru, ruşinea e altul. Nimic nu putea depăşi simpatia şi cavalerismul celor doi

prieteni ai mei. Nu au existat reproşuri; nu s-a rostit nicio vorbă rea. „Ce putem face noi ca să ajutăm?”, a întrebat Roosevelt. Am răspuns imediat: „Daţi-ne câte tancuri Sherman puteţi şi transportaţi-le cu vaporul în Orientul Mijlociu cât mai repede posibil”. Preşedintele a trimis după generalul Marshall, care a sosit după câteva minute, şi i-a spus despre cererea mea. Marshall a răspuns: „Domnule preşedinte, tancurile Sherman abia intră în producţie. Primele câteva sute au fost trimise la diviziile noastre blindate care până acum au trebuit să se mulţumească cu echipamente depăşite. Este un lucru groaznic să iei armele din mâinile unui alt soldat. Totuşi, dacă nevoia britanicilor este atât de mare, au să le aibă; şi am putea să le dăm în plus o sută de tunuri autopropulsate de 105 mm”.

Pentru a completa relatarea, trebuie spus că americanii şi-au depăşit promisiunile. Trei sute de tancuri Sherman, cu motoarele încă nemontate, şi o sută de tunuri au fost încărcate în şase vase ale lor, dintre cele mai rapide, şi trimise la Canalul de Suez. Vasul cu toate motoarele tancurilor a fost scufundat de un submarin dincolo de Bermuda. Fără nicio vorbă din partea noastră, preşedintele şi Marshall au pus altă încărcătură de motoare, în alt vas rapid, şi l-au trimis să ajungă din urmă convoiul „Prietenul la nevoie se cunoaşte”.

* * *

La 21 iunie, când eram singuri după masa de prânz, Harry mi-a spus: „Sunt câţiva ofiţeri americani pe care preşedintele ar vrea să-i întâlneşti pentru că sunt foarte bine apreciaţi de Marshall şi de el”. De aceea, la ora cinci, generalii-maiori Eisenhower şi Clark au fost aduşi în camera mea cu aer condiţionat. Am rămas imediat impresionat de aceşti bărbaţi remarcabili dar necunoscuţi până acum. Tocmai veniseră de la preşedinte, pe care îl văzuseră pentru prima dată. Am discutat aproape numai

despre importanta invazie peste Canal din 1943, „încercuire” cumi. Se spunea pe atunci, la care fusese probabil concentrată gândirea lor. Am avut o conversaţie agreabilă, care a durat peste o oră. Eram sigur că cei doi ofiţeri urmau să joace un rol important în ea şi că de aceea au fost trimişi să facă cunoştinţă cu mine. Astfel a început o prietenie care, cu toate suişurile şi coborâşurile războiului, am păstrat-o cu mare satisfacţie până în ziua de azi.

Între timp, capitularea Tobrukului a reverberat în întreaga lume. În 22, eu şi Hopkins luam prânzul cu preşedintele în odaia lui. Imediat a sosit domnul Elmer Davis, şeful Biroului Informaţii de război, cu un tanc de ziare din New York cu titluri înflăcărate, ca „Furie în Anglia”, „Căderea Tobrukului poate aduce schimbarea guvernului”, „Churchill va fi supus votului de neîncredere” etc. Fusesem invitat de generalul Marshall să vizitez o tabără a armatei în Carolina de Sud. Trebuia să plecăm cu trenul, cu el şi cu domnul Stimson, în noaptea de 23 iunie. Domnul Davis m-a întrebat dacă, având în vedere situaţia politică de acasă, consideram înţelept să continui programul care, bine în teles, fusese minuţios arganizat. Nu ar putea fi interpretat greşit dacă inspectez trupe în America în timp ce probleme cu consecinţe vitale au loc atât în Africa cât şi la Londra? am răspuns că, desigur, voi face inspecţia aşa cum a fost plănuită şi că mă îndoiesc că aş putea provoca prin asta un „lobby” de douăzeci de membri împotriva guvernului, printr-un vot de neîncredere. De fapt, acesta a fost chiar numărul de voturi pe care le-au obţinut nemulţumiţii.

În consecinţă, am pornit a doua noapte, cu trenul, spre Carolina de Sud şi am ajuns la Fort Jackson a doua zi dimineaţă. Trenul nu s-a oprit într-o gară ci în câmp deschis. Era o zi fierbinte şi am ieşit din tren direct pe terenul de paradă, care îmi amintea de câmpiile Indiei în

anotimpul fierbinte. Ne-am dus mai întâi sub un umbrar şi am văzut defilând blindatele şi infanteria americană. Apoi, am văzut exerciţiile cu paraşuta. Erau impresionante şi convingătoare. Nu mai văzusem vreodată o mie de oameni sărind deodată din avioane. Mi se dăduse un aparat de emisie recepţie portabil, un „Walkie-talkie”. Era prima oară când mânuiam un asemenea lucru. După-amiază, am văzut diviziile americane produse în masă, făcând exerciţii de câmp cu muniţie adevărată. La sfârşit, i-am spus lui Ismay (căruia îi sunt îndatorat): „Ce crezi despre asta?” El a răspuns: „Să pui aceste trupe împotriva trupelor germane ar fi o crimă”. La care eu am zis: „Greşeşti. Sunt un material minunat şi vor învăţa repede”. Totuşi, gazdelor mele americane le-am repetat părerea mea că e nevoie de doi ani sau mai mult ca să pregăteşti un soldat. Desigur că, doi ani mai târziu, trupele pe care le-am văzut în Carolina s-au purtat ca nişte veterani.

Am zburat înapoi la Washington în după-amiaza de 24, unde am primit diverse rapoarte, iar a doua seară am pornit spre Baltimore, unde se afla hidroavionul meu. Preşedintele şi-a luat rămas bun la Casa Albă, cu toată graţia şi curtoazia lui, iar Harry Hopkins şi Averell Harriman au venit să mă conducă. Pasarela îngustă, închisă, care ducea la apă, era păzită de poliţişti americani înarmaţi. Părea că este o atmosferă tensionată şi ofiţerii arătau serioşi. Înainte de a decola, mi s-a spus că unul dintre oamenii de serviciu în haine civile fusese prins cu un revolver în mână şi mormăind că „îmi va face felul” şi alte câteva expresii cu caracter depreciativ. S-au repezit la el şi l-au arestat. După aceea, a reieşit că era un nebun. Nebunii sunt un pericol special pentru persoanele publice.

Am coborât la Botwood a doua zi dimineaţă, pentru a face plinul, şi am plecat din nou, după o masă cu homar proaspăt. După aceea, am mâncat după programul stomacului – adică la Intervalele obişnuite între mese – şi

am dormit când am putut. Am stat în scaunul copilotului când, după ce am zburat peste Irlanda de nord, ne-am apropiat în zori de Clyde şi am aterizat în siguranţă. Trenul aştepta, cu Peck, unul dintre secretarii mei personali, cu o masă de corespondenţă şi ziare din ultimele cinci zile. Într-o oră, am plecat spre sud. Se părea că pierdusem copleşitor alegerile parţiale la Maldon. Acesta era unul dintre produsele însoţitoare ale Tobrukului.

Mie mi se părea că acum era un moment neprielnic. M-am dus la culcare, am răsfoit prin dosare un timp, apoi am dormit patru sau cinci ore, până am ajuns la Londra. Ce binecuvântare este darul somnului! Cabinetul de Război se «fu pe peron să mă salute la sosire şi, curând, eram la lucru în Camera Cabinetului.

Capitolul XII VOTUL DE NEÎNCREDERE

Sporovăiala şi criticile presei, acolo unde lucrau condeiele cele mai ascuţite şi se ridicau multe voci ţipătoare, şi-au găsit echivalentul în activitatea câtorva zeci de membri din Camera Comunelor şi într-o atitudine foarte tristă a marii noastre majorităţi. În această situaţie, un guvern putea fi răsturnat dacă nu printr-un vot, prin acea forţă de opinie care l-a făcut pe domnul Chamberlain să renunţe la putere în mai 1940. Dar guvernul. De coaliţie naţională, fortificat de refacerea din februarie, era masiv şi copleşitor ca forţă şi unitate. Toţi miniştrii principali stăteau laolaltă în jurul meu, fără niciun gând neloial. Se părea că îmi păstrasem încrederea tuturor acelora care urmăreau desfăşurarea evenimentelor în deplină cunoştinţă de cauză şi împărţeau răspunderile. Nimeni nu s-a poticnit. N-a existat nicio şoaptă de intrigă. Eram un cerc puternic, de neînfrânt şi capabil să suporte orice atac politic extern şi să persevereze în cauza comună, în ciuda tuturor dezamăgirilor.

Avusesem o lungă succesiune de nenorociri şi

înfrângeri – Malaya, Singapore, Birmania; bătălia pierdută a lui Auchinleck în deşert; Tobruk, neexplicat şi se părea inexplicabil; rapida retragere a armatei deşertului şi pierderea tuturor cuceririlor noastre în Libia şi Cyrenaica; şase sute de kilometri de retragere spre frontiera Egiptului; peste cincizeci de mii de oameni ai noştri morţi, răniţi sau prizonieri. Pierdusem mari cantităţi de artilerie, muniţii, vehicule şi depozite de tot felul. Eram din nou la Mersa Matruh, pe vechile poziţii din urmă cu doi ani, dar de data asta cu Rommel şi germanii lui triumfători înaintând în camioanele capturate de la noi, hrăniţi cu rezervele noastre de petrol, trăgând de multe ori cu propriile noastre muniţii. Încă nişte marşuri, încă un succes şi Mussolini şi Rommel aveau să intre împreună în Cairo sau în ruinele acestuia. Totul atârna în balanţă şi, după surprinzătoarele insuccese pe care le-am suferit şi aflându-ne în faţa unor factori necunoscuţi care puteau acţiona, cine putea prezice cum se va înclina balanţa?

Situaţia parlamentară avea nevoie de o definire promptă. Părea totuşi destul de dificil să cerem un nou vot de încredere din partea Camerei Comunelor, atât de curând după cel care a precedat situaţia de la Singapore. A fost foarte convenabil aşadar că, la 25 iunie, membrii nemulţumiţi au hotărât între ei să pună pe ordinea de zi o moţiune de neîncredere. Suna astfel:

Această Cameră, în timp ce se înclină în faţa eroismului şi rezistenţei forţelor armate ale Coroanei aflate în condiţii de excepţională dificultate, nu are încredere în conducerea centrală a războiului.

Moţiunea s-a depus în numele lui Sir John Wardiaw-Milne, un membru influent al Partidului Conservator. El era preşedintele puternicului Comitet al Finanţelor, format din reprezentanţii tuturor partidelor, şi ale cărui rapoarte despre cazuri de risipă administrativă şi ineficienţă le-am studiat totdeauna cu atenţie. Comitetul avea multe

informaţii la dispoziţie şi multe contacte cu cercul exterior al maşinii noastre de război. Când s-a anunţat că moţiunea va fi susţinută de amiralul flotei, Sir Roger Keyes, şi sprijinită de fostul secretar de stat pentru război, domnul Hore-Belisha, a fost imediat evident că se făcuse o provocare serioasă. Într-adevăr, în unele ziare şi pe culoare se vorbea despre o apropiată criză politică decisivă.

Am spus imediat că vom da ocazia unor dezbateri publice ucpline şi am fixat pentru aceasta data de 1 iulie. Am simţit necesar să fac un singur anunţ şi i-am telegrafia! Lui Auchinleck: „Când vorbesc la dezbaterea pentru votul de neîncredere, joi, pe la ora 4 p.m., consider necesar să anunţ că ai preluat comanda, înlocuindu-l pe Ritchie începând din 25 iunie”.

Criza bătăliei din Egipt a devenit tot mai gravă şi se credea, în mare măsură, că în curând, Cairo şi Alexandria vor cădea sub sabia de foc a lui Rommel. Mussolini se pregătea într-adevăr să zboare la cartierul general al lui Rommel, în ideea de a lua parte la intrarea triumfală a acestuia într-unul dintre cele două oraşe sau în ambele. Se părea că vom ajunge la un apogeu, atât pe frontul parlamentar cât şi pe cel din deşert, în acelaşi moment. Când criticii noştri au realizat că se vor confrunta cu guvernul nostru naţional unit, o parte a ardoarei lor s-a evaporat şi cel care a introdus moţiunea s-a oferit să o retragă, dacă situaţia critică din Egipt făcea ca discuţia publică să fie prematură. Totuşi, noi nu aveam intenţia să-i lăsăm să scape aşa uşor. Considerând că, timp de aproape trei săptămâni, întreaga lume, prieteni sau duşmani, au urmărit cu îngrijorare tensiunea militară şi politică crescândă, era imposibil să nu ducem lucrurile până la capăt.

* * *

Dezbaterea a fost deschisă de Sir John Wardiaw-

Milne într-un discurs îndemânatic în care a pus problema principală. Această moţiune nu era „un atac împotriva ofiţerilor de pe câmpul de luptă, ci un atac definit asupra conducerii centrale de aici, din Londra, şi sper să arăt că toate cauzele eşecului nostru se află aici, mai mult decât în Libia sau în altă parte. Prima greşeală vitală pe care am făcut-o în război a fost faptul că am combinat funcţia de prim-ministru cu aceea de ministru al Apărării”. El a accentuat asupra „îndatoririlor enorme” ce revin celui care deţine ambele funcţii. „Trebuie să avem un conducător puternic, cu depline puteri, ca şef al Comitetului Şefilor de Stat Major. Vreau un om puternic şi independent, care să-şi numească generalii şi amiralii şi aşa mai departe. Vreau un om puternic care să se ocupe de toate trei ramurile forţelor armate ale Coroanei… destul de puternic ca să ceară toate armele necesare pentru victorie… care să asigure ca generalilor, amiralilor şi mareşalilor aerului să li se permită să-şi facă treaba în felul lor şi să nu se amestece nimeni de sus în mod inutil. Mai presus de toate, vreau un om care, dacă nu obţine ce vrea, să fie gata să-şi dea demisia… Am suferit destul ca urmare a lipsei unei examinări atente de către primul-ministru a celor ce se întâmplă aici acasă şi, de asemeni, de lipsa acelor îndrumări pe care ar trebui să le primim de la ministrul Apărării sau alt ofiţer, oricare ar fi titulatura lui, care răspunde de forţele armate… Este clar pentru orice civil că seria de dezastre din ultimele câteva luni şi, de fapt, din ultimii doi ani, se datorează conducerii centrale a războiului”.

Toate. Acestea prindeau, dar Sir John a făcut atunci o digresiune: „Ar fi de dorit o mişcare – dacă Majestatea sa Regele şi Alteţa Sa Regală, vor fi de acord – ca Alteţa sa Regală, ducele de Gloucester, să fie numit comandant şef al armatei britanice – bineînţeles fără îndatoriri administrative”. Acest lucru s-a dovedit dăunător cazului

susţinut, întrucât era considerat ca o propunere de a implica familia regală în răspunderi dureros controversate. De asemeni, numirea în calitatea de Comandant suprem al războiului, cu puteri aproape nelimitate, şi asocierea funcţiei cu aceea a unei Alteţe regale părea să aibă un iz de dictatură. De aici încolo, lunga şi amănunţita acuzare părea că îşi pierde suflul. Sir John a încheiat: „Camera trebuie să arate clar că vrem un om care să-şi consacre tot timpul pentru câştigarea războiului, să răspundă deplin de toate forţele armate ale Coroanei şi, când îl vom stabili, Camera să-l împuternicească să-şi ducă sarcina cu autoritate şi independenţă”.

Această moţiune a fost susţinută de Sir Roger Keyes. Amiralul, îndurerat pentru că fusese înlocuit din funcţia de Director al operaţiunilor combinate şi, încă mai mult, de faptul că eu nu am fost de acord să-i accept sfatul când era acolo, Era reţinut în atacul său datorită îndelungatei lui prietenii cu mine. El şi-a îndreptat critica în special asupra consilierilor mei de specialitate – menţionându-i bineînţeles pe şefii de Stat Major. „Este greu că, de trei ori în cariera sa – la Galipoli, în Norvegia şi în Mediterana – primul-ministru a fost împiedicat să ducă la îndeplinire lovituri strategice care puteau modifica mersul a două războaie, de fiecare dată pentru că acei consilieri navali constituţionali au refuzat să împartă răspunderea cu el, dacă aceasta implica vreun risc”. Inconsistenţa între acest argument şi acela al autorului moţiunii nu a trecut neobservată. Unul dintre membrii Partidului Laburist Independent, domnul Stephen, a întrerupt pentru a sublinia că autorul a propus „un vot de neîncredere pe baza faptului că primul-ministru s-a amestecat nefiresc în conducerea războiului; în timp ce susţinătorul lui pare să afirme că, dimpotrivă, a intervenit în suficientă măsură la conducerea războiului”. Ideea era evidentă pentru Cameră.

„Aşteptăm de la primul-ministru, a spus amiralul Keyes, să-şi pună casa în ordine şi să ralieze din nou ţara în sarcina ei uriaşă”. Aici, un alt socialist a făcut o intervenţie pertinentă. „Moţiunea este îndreptată împotriva conducerii centrale a războiului. Dacă moţiunea este acceptată, primul-ministru trebuie să plece; dar onorabilul şi galantul membru, face apel la noi să-l păstrăm pe primul-ministru la postul său”. „Ar fi, a spus Sir Roger, un dezastru deplorabil dacă primul-ministru ar trebui să plece”. Astfel că dezbaterea n-a mers bine de la început.

Totuşi, în continuare, criticii erau în frunte. Noul ministru al producţiei, căpitanul Oliver Littelton, care se ocupa de plângerile noastre, a avut un pasaj furtunos în care a relatat în întregime, amănunţit, acest aspect. Conservatorii au dat guvernului un sprijin consistent, în special prin domnul Boothby, care a ţinut un discurs puternic şi folositor. Lordul Winterton, decanul de vârstă al Camerei, a reînviat forţa atacului şi l-a concentrat asupra mea. „Cine este ministrul guvernului care a controlat practic operaţiunea de la Narvik? Actualul prim-ministru, care era pe atunci prim Lord al Amiralităţii... Nimeni nu îndrăzneşte să dea vina, acolo unde ar trebui să fie constituţional, pe primul-ministru... Dacă oriunde avem dezastre, primim acelaşi răspuns, că orice s-ar întâmpla nu trebuie să-l învinuim pe primul-ministru, ajungem foarte aproape de poziţia morală şi intelectuală a poporului german – «Führerul are totdeauna dreptate»... În cei treizeci şi şapte de ani de când sunt în această Cameră, nu am văzut niciodată asemenea încercări de a-l absolvi pe primul-ministru de răspundere, cum se întâmplă acum... În războiul trecut, nu am avut nimic comparabil cu această scrie de dezastre. Acum, vedeţi de câte a scăpat acest guvern – pentru că «Führerul are totdeauna dreptate». Cu toţii suntem de acord că primul-ministru a fost generalul

curajului şi constanţei noastre în 1940. Dar multe s-au întâmplat din 1940 încoace. Dacă această serie de dezastre continuă, onorabilul domn, printr-un act de autoabnegare pe care orice bărbat n poate îndeplini, ar trebui să se ducă la colegii lui

— Şi sunt mai mulţi oameni acum pe banca ministerială potriviţi să fie prim-ministru – şi să sugereze ca unul dintre aceştia să formeze un guvern, iar onorabilul domn să-şi asume şi el o funcţie sub conducerea unuia dintre aceştia. Ar putea s-o facă de pildă ca ministru de Externe, pentru că felul în care a condus relaţiile noastre ca Rusia şi cu Statele Unite a fost perfect”.

A fost imposibil pentru mine să ascult mai mult de jumătate din discursurile dezbaterii animate care a durat până aproape de trei noaptea. Trebuia să-mi formulez răspunsul pentru a doua zi, dar gândurile mele erau concentrate la bătălia care părea că stă în cumpănă în Egipt.

Dezbaterea, care a durat până în orele mici ale zilei următoare, a fost reluată cu o nouă vigoare în 2 iulie. Desigur, nu se putea nega libertatea cuvântului sau lipsa acestcia. Un membru a mers până acolo încât a spus:

Avem în ţara asta cinci sau şase generali, membri ai altor naţiuni, cehi, polonezi şi francezi, cu toţii instruiţi în folosirea armelor germane şi a tehnicii germane. Ştiu că ne-ar răni mândria, dar nu ar fi oare posibil să-i punem temporar pe unii dintre aceştia să răspundă de câmpul de luptă până când vom avea oamenii noştri instruiţi? E ceva rău în a trimite acolo aceşti oameni de acelaşi rang cu generalul Ritchie? De ce nu i-am pune pe câmpul de luptă să răspundă de trupele noastre? Ei ştiu cum să lupte în acest război; ai noştri nu ştiu şi eu spun că e mult mai bine să câştigi bătălia şi să salvezi vieţile soldaţilor britanici sub conducerea altor membri ai Naţiunilor Unite, decât să le pierzi sub conducerea propriilor noştri ofiţeri ineficienţi.

Primul-ministru trebuie să-şi dea seama că, în ţara asta, circula o glumă pe buzele tuturor, că, dacă Rommel ar fi fost în armata britanică, el n-ar fi avut decât gradul de sergent. Nu-i aşa? Este o glumă ce circulă în întreaga armată. Există un om în armata britanică – şi asta arată cum îi folosim pe oamenii noştri instruiţi – care a trecut peste Ebro, în Spania, 150.000 de oameni: Michael Dunbar. El este în prezent sergent într-o brigadă de blindate în ţară. În Spania, a fost şef de Stat Major; a câştigat bătălia de pe Ebro, dar în armata britanică este sergent. Fapt este că armata britanică suferă de prejudecata de clasă. Trebuie s-o schimbaţi. În cazul când Camera Comunelor nu are curajul sdetermine guvernul să schimbe situaţia, o vor face evenimentele. Deşi Camera poate să nu mă ia în consideraţie azi, o să o facă peste o săptămână. Amintiţi-vă vorbele mele lunea sau marţea viitoare. Evenimentele sunt cele care critică guvernul. Tot ce facem noi este doar să le dăm glas, poate în mod nepotrivit, dar încercăm să o facem.

Principala acuzaţie împotriva guvernului a fost rezumată de domnul Hore-Belisha, fostul secretar de stat pentru Război. El a încheiat: „S-ar putea să pierdem Egiptul şi s-ar putea să nu-l pierdem – mă rog lui Dumnezeu să nu-l pierdem – dar având în vedere că primul-ministru a zis că o să păstrăm Singapore, că vom păstra Creta, că am sfărâmat armata germană în Libia… când am citit că tot el spune că vom păstra Egiptul, îngrijorările mele au devenit mai mari… Cum poate cineva să-şi pună nădejdea în judecăţi care s-au dovedit, în repetate rânduri, că au fost greşite? Asta trebuie să decidă Camera Comunelor. Gândiţi-vă ce este în joc. Într-o sută de zile, ne-am pierdutimperiul din Orientul îndepărtat. Ce se va întâmpla în următoarele o sută de zile? Fiecare membru să voteze după conştiinţa lui”.

În desfăşurarea dezbaterii, eu am urmat după acest

puternic discurs. Camera Comunelor era arhiplină. Bineînţeles, am atins toate punctele la care m-am gândit. Domnul Hore Belisha se referise la defectele tancurilor britanice şi la inferioritatea echipamentelor noastre de blindate. El nu era pe o poziţie favorabilă să facă acest lucru, din cauza situaţiei dinainte de război a Ministerului Războiului. Am putut întoarce roata împotriva lui.

Ideea cu privire la tanc a fost o concepţie britanică. Folosirea forţelor blindate, aşa cum se face acum, a fost în mare măsură franceză, după cum arată cartea generalului de Gaulle. Germanilor le-a rămas să transforme aceste idei în folosul lor. Timp de trei sau patru ani înainte de război, ei au lucrat intens, cu obişnuita lor atenţie, la proiectarea şi producerea tancurilor şi au studiat practica războiului cu blindate. Te-ai fi aşteptat ca şi secretarul de stat pentru Război, chiar dacă nu a putut obţine bani pentru o producţie pe scară largă, să fi dispus construirea unor unicate în mărime naturală, pe care să le testeze exhaustiv, să aleagă fabricile şi să le asigure uneltele necesare, ca acestea să poată începe o producţie de masă a tancurilor şi a armelor antitanc la începutul războiului.

Când s-a încheiat ceea ce aş putea numi perioada Belisha, am rămas cu circa 250 vehicule blindate, dintre care foarte puţine aveau măcar un tun cu proiectile de 2 livre. Majoritatea acestora au fost distruse sau capturate în Franţa.

Vreau să accept, într-adevăr trebuie să accept, ceea ce nobilul Lord [Winterton] a numit „răspunderea constituţională" pentru tot ceea ce s-a întâmplat, şi consider că am transmis această răspundere, pentru că nu m-am amestecat în mânuirea tehnică a armatelor aflate în contact cu inamicul. Dar, înainte de începerea bătăliei, l-am îndemnat pe generalul Auchinleck să preia el însuşi comanda, pentru că eram sigur că nimic nu avea să se întâmple în regiunea de vest a Orientului Mijlociu în luna

următoare sau în cealaltă, care să fie comparabil în importanţă cu lupta aceasta din deşertul de vest şi am considerat că el este omul pentru această treabă. El mi-a adus mai multe motive ca să nu facă asta, aşa că bătălia a fost condusă de generalul Ritchie. După cum am anunţat marţi Camera, la 25 iunie, generalul Auchinleck l-a înlocuit pe generalul Ritchie şi a preluat el însuşi comanda. Noi am aprobat imediat această decizie, dar trebuie să mărturisesc foarte sincer că problema nu era una în care să ne putem forma o părere finală în ce priveşte ofiţerul înlocuit. Nu pot pretinde să-mi formez o părere despre ce s-a întâmplat în bătălie. Îmi place ca toţi comandanţii de pe uscat, de pe mare şi din văzduh să simtă că guvernul stă ca un zid puternic între ei şi toate formele de critică din partea publicului. Ei trebuie să aibă o şansă corectă şi chiar mai mult decât o singură şansă. Oamenii pot face greşeli şi învaţă din ele. Oamenii pot avea ghinion, iar norocul lor se poate schimba. Oricum însă, generalii nu-şi vor asuma riscuri dacă nu simt că au în spatele lor un guvern puternic. Ei nu-şi vor asuma răspunderi dacă nu simt că nu trebuie să se uite peste umăr sau să-şi facă griji despre ce se întâmplă în ţară, dacă nu simt că-şi pot concentra privirea asupra inamicului. Şi pot adăuga că nu veţi avea un guvern care să-şi asume riscuri, dacă nu simte că arc în spatele lui o majoritate loială, solidă. Uitaţi-vă la lucrurile care ni se cer să le facem acum şi închipuiţi-vă la ce fel de atac am fi supuşi dacă le-am face şi am eşua. În timp de război, dacă vrei servicii, trebuie să oferi loialitate…

Vreau să spun câteva cuvinte „de mare adevăr şi respect” cum se exprimă în documentele diplomatice – şi sper să mi se acorde deplină libertate de dezbatere. Acest Parlament are o răspundere specială. A prezidat în perioada începutului nenorocirilor care au căzut asupra lumii. Datorez mult Camerei şi am speranţa că ea va putea

vedea sfârşitul acestor nenorociri şi triumful nostru. Acest lucru se poate realiza numai dacă, în lunga perioadă care mai trebuie probabil traversată, Camera asigură un fundament solid guvernului executiv responsabil, împuternicit chiar prin votul ei. Camera trebuie să fie un factor permanent stabilizator în stat şi nu un instrument prin care secţiunile nemulţumite din presă pot să determine o criză după alta. Dacă vrem ca democraţia şi instituţiile parlamentare să triumfe în acest război, este absolut necesar ca guvernul care se bazează pe acestea să poată fi capabil să acţioneze şi să îndrăznească. Servitorii Coroanei să nu fie agasaţi cu cicăleli şi batjocuri, iar propaganda inamicului să nu fie hrănită inutil din propria noastră palmă şi reputaţia noastră să nu fie defăimată şi subminată în întreaga lume. Dimpotrivă, voinţa întregii Camere trebuie să se manifeste în ocaziile importante. Este important ca în problemele internaţionale să conteze nu numai cei care vorbesc ci şi cei care urmăresc, ascultă şi judecă. În fond, încă mai luptăm pentru vieţile noastre şi pentru cauze mai dragi decât însăşi viaţa. Nu avem dreptul să presupunem că victoria este sigură; va fi sigură dacă nu eşuăm în îndatoririle noastre… Critica sobră şi constructivă, sau critica în şedinţe secrete are un rol deosebit, dar datoria camerei Comunelor este ori să sprijine guvernul, ori să-l schimbe. Dacă nu-l poate schimba, trebuie să-l susţină. Nu există o cale de mijloc în timp de război… în străinătate se transmit doar cuvântările ostile şi inamicul nostru le foloseşte din plin.

…Iniţiatorul votului de neîncredere a propus ca să mi se ia răspunderile în domeniul apărării, pentru ca o figură militară sau un alt personaj, care nu a fost numit, să-şi asume conducerea generală a războiului, ca acesta să aibă controlul complet asupra Forţelor armate ale Coroanei, să fie şeful şefilor de Stat Major, să numească şi să înlăture generali şi amirali, să fie totdeauna gata să-şi dea demisia

— Adică să se împotrivească colegilor săi politici, dacă aceştia pot fi consideraţi çplegi – în cazul când nu obţine tot ce vrea, că acesta ar trebui să aibă în subordine un duce regal în calitate de Comandant şef al armatei şi în sfârşit, deşi nu s-a menţionat, presupun că acest personaj nenumit, ar trebui să considere că primul-ministru este doar

— Un personaj secundar, care să dea explicaţii, să-şi ceară scuze şi să ceară iertare Parlamentului atunci când lucrurile merg prost, aşa cum merg adesea şi vor mai merge. Aici este vorba oricum de politică. Este un sistem foarte diferit de sistemul parlamentar, sub care trăim. O asemenea politică poate ajunge uşor să fie transformată în dictatură. Vreau să arăt cu deplină claritate că, în ce mă priveşte, eu nu voi lua parte la un asemenea sistem.

Sir John J. Wardiaw-Milne a intervenit aici spunând: „Sper că onorabilul meu prieten nu a uitat fraza iniţială care era, «supun Cabinetului de Război»”?

Am continuat:

„Supus Cabinetului de Război”, împotriva căruia acest atotputernic potentat nu trebuie să ezite să-şi dea demisia de fiecare dată când nu obţine ce vrea. Fvste un Qlan, dar nu este un plan la care eu personal aş fi interesat să iau parte şi nu cred că este un plan pe placul Camerei.

Impuncra unui vot de neîncredere de către membri din toate partidele este un eveniment considerabil. Vă rog să nu lăsaţi Camera să subestimeze gravitatea lucrului care s-a făcut. A fost trâmbiţat în urnea întreagă, spre ruşinea noastră, iar când fiecare naţiune aşteaptă să vadă care este adevărata hotărâre şi convingere a Camerei Comunelor, trebuie să se meargă până la capăt. În întreaga lume, în Statele Unite, pot depune mărturie, în Rusia, în îndepărtata China şi în fiecare ţară subjugată, toţi prietenii noştri aşteaptă să afle dacă în Britama este un guvern puternic, solid, şi dacă conducerea lui naţională ya fi

condamnată sau nu. Fiecare vot contează. Dacă cei care ne-au atacat sunt reduşi la proporţii minime şi votul lor de neîncredere faţă de guvernul naţional se transformă într-un vot de neîncredere împotriva autorilor acestuia, să n-aveţi nicio îndoială că un strigăt de bucurie se va înălţa din partea fiecărui prieten din Britania şi al fiecărui servitor credincios al acestei cauze, iar sunetul dezamăgirii va zbârnâi în urechile tiranilor pe care ne străduim să-i răsturnăm.

Camera a trecut la vot şi moţiunea de „neîncredere” a lui Sir John Wardiaw-Milne a fost înfrântă cu 475 de voturi contra 25.

Prietenii mei au aşteptat rezultatul cu reală îngrijorare. Au fost încântaţi de ezitat şi, când m-am trezit, am primit felicitările lor.

* * *

O curioasă chéstiune istorică a fost atinsă în dezbatere de către domnul Walter F.lliot când a amintit de relatarea lui Macaulay despre administraţia domnului Pitt. „Pitt era în fruntea unei naţiuni angajate într-o luptă pe viaţă şi pe moarte... Dar fapt este că, după opt ani de război, după o mare cheltuială de viaţă... şi avere, armata engleză a lui Pitt era batjocura întregii Furope. Aceasta nu se putea mândri cu nici o singură faptă strălucită. Nu se arătase pe continent decât pentru a fi înfrântă, alungată, obligată să se reîmbarce”. Totuşi, Macaulay a continuat să relateze că Pitt era totdeauna susţinut de Camera Comunelor. „Astfel, într-o perioadă lungă şi plină de calamităţi, fiecare dezastru care se întâmpla în afara zidurilor Parlamentului era, în mod regulat, urmat de un triumf în interiorul acestora. În cele din urmă, el nu a avut de întâmpinat nicio opoziţie şi, în anul 1799, cea mai mare. Majoritate care s-a adunat să voteze împotriva guvernului a fost de douăzeci şi cinci”. „E curios, a spus domnul Elliot, cum se repetă într-un fel istoria”. El nu putea şti înainte de

vot cât de adevărat era lucrul ăsta. Şi eu am fost uimit că cifra de douăzeci şi cinci era aproape exactă cu cea pe care o menţionasem preşedintelui şi lui Harry Hopkins când eram cu ei la Casa Albă, în ziua ştirilor de la Tobruk.

Capitolul XIII ARMATA A OPTA LA STRÂMTOARE

Capturarea Tobrukului fără un asediu îndelungat a revoluţionat planurile Axei. Până atunci, se intenţionase ca, după ocuparea acestuia, Rommel să stea la frontiera Egiptului, iar Malta să fie luată cu forţe apropiate şi transportate pe mare. Încă în 21 iunie, Mussolini a repetat aceste ordine. În ziua de după căderea Tobrykului, Rommel a raportat că propune să distrugă mica forţă britanică rămasă la frontieră şi astfel să deschidă calea spre Egipt. Situaţia şi moralul forţelor sale, marea captură de muniţii şi aprovizionare şi slăbiciunea poziţiei britanice îndemna la urmărire „în inima Egiptului”. El cerea aprobare. A sosit de asemeni o scrisoare de la Hitler, prin care se făceau presiuni asupra lui Mussolini în legătură cu propunerea lui Rommel.

Destinul ne-a oferit o şansă care nu se va repeta a doua oară pe acelaşi teatru al războiului... Armata a Opta britanică a fost aproape distrusă. La Tobruk, instalaţiile portuare sunt aproape intacte. Acum, Duce, ai o bază auxiliară a cărei semnificaţie e cu atât mai mare cu cât englezii au construit de acolo o cale ferată care duce aproape până în Egipt. Dacă în acest moment rămăşiţele Armatei a Opta britanice nu sunt urmărite până la ultima suflare a fiecărui om, se va întâmpla acelaşi lucru ca atunci când britanicii au fost lipsiţi de succes, pentru că, ajungând aproape de Tripoli, s-au oprit brusc ca să trimită forţe în Grecia...

Zeiţa bătăliilor îi vizitează pe războinici doar o dată. Acel care nu o înhaţă într-un asemenea moment, nu o mai prinde niciodată.

Ducele nu avea nevoie să fie convins. Încântat de perspectiva de a cuceri Egiptul, el a amânat asaltul asupra Maltei până la începutul lui septembrie, iar Rommel – acum Feldmareşal, spre surprinderea italienilor

— A fost autorizat să ocupe trecerea relativ îngustă dintre Alamein şi depresiunea Qatar ca punct de plecare pentru viitoare operaţiuni al căror obiectiv final era Canalul de Suez. Kesselring avea o altă părere. Considerând că poziţia Axei în deşert nu va fi niciodată sigură până nu va fi capturată Malta, el a fost alarmat de schimbarea planului. El i-a subliniat lui Rommel pericolele acestei „întreprinderi nesăbuite”.

Hitler însuşi nu era încrezător în succesul împotriva Maltei, deoarece nu avea încredere în capacitatea trupelor italiene, care ar fi format cea mai mare parte a expediţiei. Atacul putea foarte bine să eşueze, lotuşi, acum parc sigur că pierderea distrugătoare şi dureroasă a Tobrukului a salvat insula de necazul suprem. Aceasta este o consolare de care niciun bun soldat, implicat sau nu, nu trebuie să se folosească. Povara cade mai curând asupra înaltului Comandament decât asupra generalilor în cauză şi cu atât mai puţin asupra trupelor.

* * *

Rommel şi-a organizat repede urmărirea, iar la 24 iunie a trecut frontiera Egiptului, opunându-i-se doar coloanele noastre mobile uşoare şi încăpăţânatele şi minunatele escadrile de luptă ale Forţelor Aeriene Regale, care au acoperit cu adevărat retragerea Armatei a Opta la Mersa Matruh. Poziţia lor aici nu era puternică. În jurul oraşului propriu-zis, era un sistem de apărare organizat, dar la sud erau doar câteva linii de câmpuri minate neconectate, păzite neadecvat. Ca şi în cazul poziţiei respinse de la frontieră, linia Matruh, dacă trebuia să fie ţinută cu succes, avea nevoie de o puternică forţă de blindate care să păzească flancul de sud. Divizia a 7-a

blindată, deşi acum refăcută la aproape o sută de tancuri, încă nu era capabilă de o asemenea sarcină.

Generalul Auchinleck a venit personal la Matruh la 25 iunie şi a decis să preia personal de la generalul Ritchie comanda directă a armatei. Ar fi trebuit să facă asta când i-am cerut-o eu, în mai. El a ajuns repede la concluzia că, la Matruh, nu se putea face o oprire finală. Se făcuseră deja aranjamente pentru pregătirea şi ocuparea poziţiei de la Alamein, la o sută optzeci de kilometri mai înapoi. S-au dat dispoziţii ca inamicul să fie reţinut măcar un timp, iar Divizia neo-zeelandeză, care sosise la Matruk din Siria în ziua de 21, a fost pusă în cele din urmă în acţiune în 26, la Minqa Qaim. În seara aceea, inamicul a străpuns frontul Brigăzii a 29 infanterie indiană, acolo unde câmpul minat era incomplet. A doua zi dimineaţă, inamicul s-a scurs prin deschizătură, iar apoi, trecând prin spatele neo-zeelandezilor, i-a înconjurat şi i-a atacat din trei părţi. Toată ziua au continuat lupte disperate, iar la sfârşit se părea că divizia era sortită pieirii. Generalul Freyberg fusese grav rănit. Dar avea un urmaş merituos. Generalul de brigadă Inglis era hotărât să iasă din încercuire.

I. A scurt timp după miezul nopţii, Brigada a 4-a neo-zeelandeză s-a deplasat spre est, peste teren, cu toate batalioanele desfăşurate şi cu baionetele fixate. O mie de metri nu au întâlnit niciun inamic. Apoi a izbucnit tirul. Toată brigada a dat asalt în linie. Germanii au fost luaţi total prin surprindere şi au fost bătuţi în lupta corp la corp sub clar de lună. Restul diviziei a lovit în sud, pe rute înconjurătoare. Iată cum a descris Rommel episodul:

Focul viu care a urmat a implicat şi propriul meu Cartier general… Schimbul de focuri între forţele mele şi cele neo-zeelandeze a atins o intensitate maximă. Curând, cartierul meu general a fost înconjurat de vehicule care ardeau, ele devenind ţinta tirului continuu al duşmanului, de la mică distanţă. M-am săturat după un timp de aşa

ceva şi am dat ordin ca trupele şi Statul Major să se mute înapoi spre sud-est. Confuzia care a domnit în noaptea aceea este greu de imaginat.

Astfel, neo-zeelandezii au ieşit din încercuire şi întreaga divizie a fost reunită, foarte disciplinată şi înflăcărată, lângă poziţia Alamein, la şaizeci de kilometri mai departe. Fuseseră atât de puţin dezorganizaţi încât au fost folosiţi pentru întărirea fortificaţiilor.

Rămăşiţele Armatei a Opta au fost şi ele aduse înapoi în siguranţă, deşi cu dificultate. Trupele erau mai curând uluite decât deprimate, dar, având avantajul unor comunicaţii scurte şi cu Alexandria aflată doar la şaizeci de kilometri distanţă, reorganizarea nu a durat mult. Auchinleck, ajuns la comandă directă, părea un alt om faţă de strategul care avea un ochi îndreptat spre bătălia decisivă iar celălalt spre vagul şi îndepărtatul pericol din Siria şi Persia. El s-a gândit imediat să recâştige iniţiativa tactică. Încă din 2 iulie, a făcut primul dintr-o serie de contraatacuri care au continuat până la mijlocul lunii. Acesta au pus la încercare ascendenţa precară a lui Rommel. Am trimis încurajările mele a doua zi după dezbaterea votului de neîncredere, care fusese un acompaniament la canonadă.

De fapt, comunicaţiile lui Rommel erau lungite la limită maximă iar trupele lui erau epuizate. Doar o duzină de tancuri germane mai erau bune pentru acţiune, iar superioritatea forţelor aeriene britanice, mai ales în avioane de luptă, devenea din nou dominantă. Rommel a raportat la

4 Iulie că suspendă atacurile şi trece la defensivă un timp, pentru a se regrupa şi a-şi reface forţele. El mai era totuşi încrezător că va ocupa Egiptul, iar părerea lui era împărtăşită de Mussolini şi de Hitler. Într-adevăr, Führerul, fără nicio referire la italieni sau la propria lui superioritate navală, a amânat atacul împotriva Maltei până la

încheierea cuceririi Egiptului.

Contraatacurile lui Auchinleck l-au presat foarte tare Rommel, în primele două săptămâni ale lui iulie. Apoi, el a acceptat provocarea şi, din 15 iulie până în 20 iulie, şi-a reînnoit încercările de a rupe linia britanică. La 21, a trebuit să raporteze că a fost oprit. „Criza există în continuare”. În 26, se gândea să se retragă la frontieră. Se plângea că a primit puţin sprijin; nu avea destui oameni, tancuri şi artilerie; forţa aeriană britanică era extrem de activă. Şi astfel, lupta s-a mişcat înainte şi înapoi, până la sfârşitul lunii, când ambele părţi care se luptaseră au rămas nemişcate. Armata a Opta, sub conducerea lui Auchinleck, trecuse prin furtună şi, în situaţia ei încăpăţânată, luase şapte mii de prizonieri. Egiptul era încă în siguranţă. Tocmai în acel moment, când eram în poziţia cea mai slabă politic şi fără nicio luminiţă de succes militar, trebuia să obţin de la Statele Unite decizia care, de bine sau de rău, a dominat următorii doi ani ai războiului. Aceasta era abandonarea oricăror planuri de traversare a Canalului în 1942 şi ocuparea Africii de nord franceze în toamnă sau iarnă, cu o mare expediţie anglo-americană.

Studiasem atent mintea preşedintelui şi reacţiile ei, cu câtva timp în urmă, şi eram sigur că el era puternic atras de planul cu Africa de nord. Acesta a fost totdeauna ţelul meu, cum s-a arătat în documentele mele din 1941. Toţi cei din cercul nostru britanic erau deja convinşi că o traversare a Canalului în 1942 ar eşua, iar militarii din ambele părţi ale oceanului nu erau gata să recomande un asemenea plan sau să-şi asume răspunderea pentru el. Eu am susţinut problema cu toată forţa pe care o aveam şi în termenii cei mai clari, într-o importantă telegramă către preşedinte, care purta data de 8 iulie:

1. Niciun general, amiral sau mareşal al aerului britanic nu e pregătit să recomande „Barosul” ca o operaţiune practicabilă în 1942. Şefii de Stat Major au

raportat: „Condiţiile care ar face «Barosul» * o întreprindere sănătoasă, de bun-simţ, nu e probabil să se îndeplinească”. Ei trimit acum documentatea lor la şefii dumitale de Stat Major.

2. Adunarea de vase de transport o facem noi, din motive de camuflaj, deşi implică pentru Britania o pierdere de importuri de circa 250.000 de tone. Dar mult mai serios este faptul că, după părerea lui Mountbatten, dacă întrerupem instruirea trupelor, ar trebui, în afara pierderii de vase de debarcare, etc. Să întârziem [principala invazie a Franţei] cu cel puţin două sau trei luni, chiar dacă operaţiunea ar fi fără succes şi ar trebui să retragem trupele după o scurtă şedere acolo.

3. În eventualitatea unei instalări efectuate şi menţinute, aceasta ar trebui să fie întreţinută, iar efortul de bombardare a Germaniei va trebui să fie redus mult. Toată energia noastră va fi implicată în apărarea acelui cap de pod. Posibilitatea organizării unei operaţiuni pe scară mare în 1943 ar fi împiedicată, dacă nu ruinată. Toate resursele noastre ar fi absorbite pe un front foarte îngust, singurul deschis. Trebuie spus deci că o acţiune permanentă în 1942 s-ar termina probabil cu un dezastru, ceea ce va deteriora în mod decisiv perspectivele unei acţiuni ample, bine organizate, în 1943.

4. Suni şi cu personal sigur că Africa de nord franceză [„Gimnast”] este pe departe cea mai bună alegere pentru a uşura frontul rusesc în 1942. Acest lucru a fost totdeauna în armonie cu ideile dumitale. De fapt e ideea dumitale. Aici este adevăratul al doilea front în 1942. Am consultat Cabinetul şi Comitetul Apărării şi am fost cu toţii de acord. Aceasta este lovitura cea mai sigură şi mai fructuoasă care poate fi dată în această toamnă.

5. Noi putem desigur ajuta în toate felurile, prin transferarea de forţe de debarcare, americane sau britanice, din Regatul Unit spre „Gimnast” şi cu vase de

debarcare, de transport, etc. Voi puteţi, dacă vreţi, să daţi lovitura parţial de aici, iar în rest direct peste Atlantic.

6. Trebuie înţeles clar că nu putem conta pe o invitaţie sau o garanţie de la Vichy. Dar nicio rezistenţă nu va fi comparabilă cu cea oferită de armata germană la Pas de Calais. Într-adevăr, ar putea fi o pretinsă rezistenţă. Cu cât eşti mai puternic, cu atât mai puţină rezistenţă va fi. Aceasta este mai curând o chestiune politică decât una militară. Mic mi se pare că n-ar trebui să aruncăm singura mare lovitură strategică posibilă pentru noi în teatrul de război occidental în acest an cardinal.

7. În afară de cele de mai sus, studiem din greu posibilitatea unei operaţiuni în nordul Norvegiei sau, dacă aceasta se va dovedi impracticabilă, în altă parte în Norvegia. Dificultăţile sunt mari, datorită pericolului aviaţiei cu baza la mal, care poate ataca vasele noastre. Avem dificultăţi înfricoşătoare cu convoaiele ruseşti. Cu atât mai mult este necesar să curăţim drumul şi să menţinem contactul cu Rusia.

Dar înainte de decizia finală pentru acţiune, a urmat o pauză. Tensiuni puternice au apărut în conducerea supremă americană a războiului. Generalul Marshall era distanţat la fel de mult de amiralul King ca Europa de Pacific. Niciunul dintre ei nu era însă înclinat spre acţiunea comună din Africa de nord. În această situaţie de stagnare, atracţia Africii de nord a devenit tot mai puternică pentru preşedinte. Calităţile feldmareşalului Dill i-au câştigat încrederea tuturor şcolilor de gândire, iar tactul lui a făcut să-şi păstreze bunăvoinţa preşedintelui. Acesta era sigur de forţa argumentelor împotriva „Barosului”. A plasat acţiunea pe primul plan al comunicărilor cu noi ca să-l convingă pe generalul Marshall că ar avea toate şansele. Dar dacă nimeni nu voia să se atingă de ea, ce putea face? Era valul opiniei Statului Major american care susţinea: „Dacă nu se poate face nimic anul acesta în Europa, hai să

ne concentrăm asupra Japoniei şi astfel să aducem laolaltă armata şi marina Statelor Unite şi să-i aducem laolaltă pe generalul Marshall şi amiralul King”.

Preşedintele s-a opus şi a înlăturat această tendinţă fatală de gândire. El era convins că armata Statelor Unite trebuia să lupte împotriva Germaniei în 1942. Unde putea fi asta, dacă nu în Africa de nord? „Acesta era copilul lui secret de război”, spune domnul Stimson. Forţa argumentării şi a minţii preşedintelui spre această concluzie era fără replică. Sâmbătă 14 iulie, generalul Marshall, amiralul King şi Harry Hopkins au aterizat la Prest Wick şi au călătorit cu trenul la Londra. Aici au intrat imediat în conferinţă cu şefii militari americani stabiliţi acum în capitală, Eisenhower, Clark, Stark şi Spantz. A fost reînnoită dezbaterea despre „Barosul”. Printre conducătorii americani era încă puternică opinia în favoarea pedalării exclusiv pe această operaţiune. Doar preşedintele părea să fi fost impresionat de argumentele mele. El schiţase pentru delegaţie cel mai masiv şi îndemânatic document privind politica de război pe care l-am văzut vreodată ieşit din mâna lui.

Memorandum pentru onorabilul Harry I. Hopkins, generalul Marshall şi amiralul King.

Subiectul: Instrucţiuni pentru conferinţa de la londra

16 iulie, 42

1. Veţi pleca imediat la Londra ca reprezentanţii mei personali, în vederea consultării cu autorităţile britanice în legătură cu conducerea războiului.

2. Schimbările militare şi strategice au fost atât de mari de la vizita domnului Churchill la Washington încât a devenit necesar să se ajungă imediat la o înţelegere privind planurile operaţionale comune între britanici şi noi pe două linii:

(a) Planuri definite pentru balanţa lui 1942.

(b) Planuri tentative pentru 1943 care, bineînţeles,

vor fi supuse schimbării în lumina celor ce vor surveni în 1942, dar care trebuie iniţiate de pe acum în toate cazurile privind pregătirea în 1942 pentru operaţiunile din 1943.

3. (a) Ţelul comun al Naţiunilor Unite trebuie să fie înfrângerea puterilor Axei. Nu poate exista niciun compromis în această privinţă.

(b) Trebuie să ne concentrăm eptrturile şi să evităm dispersarea.

(c) Folosirea absolut coordonată a forţelor britanice şi americane este esenţială.

(d) Toate forţele disponibile, americane şi britanice, trebuie puse în acţiune cât de repede se poate şi să fie folosite în mod profitabil.

(e) Este de cea mai mare importanţă ca trupele terestre ale Statelor Unite să fie aduse în acţiune împotriva inamicului în 1942.

4. Promisiunile materiale, britanice şi americane făcute Rusiei trebuie să fie realizate cu bună-credinţă. Dacă se foloseşte ruta persană pentru livrări, să se dea preferinţă materialului de luptă. Acest ajutor trebuie să continue atâta timp cât este posibilă livrarea, iar ruşii trebuie încurajaţi să continue rezistenţa. Doar o prăbuşire completă, care pare de neînchipuit, poate modifica această hotărâre din partea noastră.

5. În legătură cu 1942, veţi investiga cu atenţie posibilitatea executării „Barosului”. O asemenea operaţiune ar susţine în mod definit Rusia în acest an. „Barosul” este de o asemenea importanţă încât toate raţiunile cer realizarea operaţiunii. Trebuie să cereţi cu insistenţă pregătiri imediate, cuprinzătoare, pentru aceasta, care să fie făcute viguros şi să fie executate indiferent dacă prăbuşirea Rusiei devine sau nu iminentă. În cazul în care prăbuşirea Rusiei devine probabilă, „Barosul” devine nu doar de dorit ci imperativ. Principalul obiectiv al acţiunii „Barosul” este sustragerea pozitivă a

forţelor aeriene germane de pe frontul rusesc.

6. Doar dacă sunteţi total convinşi că „Barosul” este imposibil de executat cu şanse rezonabile de a servi scopului intenţionat, informaţi-mă.

7. Dacă „Barosul” este, în cele din urmă scos definitiv din imagine, vreau să analizaţi situaţia mondială aşa cum este acum şi să determinaţi un alt loc unde să lupte trupele Statelor Unite în 1941

Actualul meu punct de vedere asupra imaginii lumii este următorul: (a) Dacă Rusia menţine împotriva ei o importantă forţă germană, „încercuirea” [invazia în Europa] devine posibilă în 1943, iar planurile pentru „încercuire” trebuie luate imediat în studiu şi să se facă pregătiri pentru ea.

8. Orientul Mijlociu trebuie ţinut cât de bine posibil, fie că Rusia se prăbuşeşte, fie că nu. Vreau să luaţi în considerare efectele pierderii Orientului Mijlociu. Asemenea pierdere ar însemna următoarele în serie:

1. Pierderea Egiptului şi a Canalului de Suez.

2. Pierderea Siriei.

3. Pierderea puţurilor petrolifere din Moşul.

4. Pierderea Golfului Persic, prin atacuri din nord şi vest, odată cu accesul la tot petrolul din Golful Persic.

5. Germania şi Japonia îşi vor strânge mâinile şi vom pierde probabil Oceanul Indian.

6. Probabilitatea foarte importantă a ocupării de către germani a Tunisului, Algerului, Marocului, Dakarului şi a tăierii rutei între Freetown şi Liberia.

7. Pericol serios pentru transportul pe apă în Atlanticul de Sud şi pericolul serios pentru Brazilia şi întreaga coastă de est a Americii de Sud. Includ în posibilităţile de mai sus folosirea de către germani a Spaniei, Portugaliei şi a teritoriilor lor.

8. Veţi determina cele mai bune metode de a include definit unul sau ambele din următoarele elemente:

(a) Trimiterea de ajutor şi forţe terestre în Golful Persic, în Siria şi Egipt.

(*b*) *o nouă operaţiune în Maroc şi Algeria, cu intenţia de a pătrunde pe uşa din dos împotriva armatelor lui Rommel. Atitudinea trupelor franceze coloniale este încă necunoscută*.

9. Sunt împotriva unui efort genera! American în Pacific împotriva Japoniei în vederea înfrângerii ei cât mai curând posibil. Este de cea mai mare importanţă să apreciem că înfrângerea Japoniei nu înfrânge Germania şi că o concentrare americană împotriva Japoniei, anul acesta sau în 1943, măreşte şansa dominaţiei germane totale în Europa sau Africa. Pe de altă parte, este clar că înfrângerea Germaniei sau reţinerea Germaniei în 1942 şi 1943, înseamnă, în cele din urmă, înfrângerea probabilă a Germaniei pe teatrele de luptă din Europa, Africa şi Orientul Apropiat. *Înfrângerea Germaniei (nseatnnă înfrângerea Japoniei, probabil fără să se tragă un foc sau să se piardă o viaţă*.

10. Vă rog reţineţi trei principii cardinale – viteză de decizie cu privire la planuri, unitatea planurilor, atacul îmbinat cu apărarea, dar nu doar apărare. Aceasta implică obiectivul imediat al forţelor Statelor Unite de a lupta împotriva germanilor în 1942.

11. Sper să se ajungă la o înţelegere totală în decurs de o săptămână de la sosirea voastră.

Franklin D. Roosevelt Comandant-şef

Dar, în ciuda acestui ultim îndemn, generalul Marshall mi-a spus în după-amiaza de 22 iulie că el şi colegii lui au ajuns la un impas în discuţiile lor cu şefii de Stat Major britanici şi că vor trebui să-i raporteze preşedintelui, cerând instrucţiuni.

Am răspuns că eu împărtăşesc dorinţa fierbinte a preşedintelui şi a consilierilor lui militari de a „angaja inamicul cu cea mai mare forţă posibilă şi cât mai curând

posibil”, dar că eram sigur că, având forţe limitate la dispoziţia noastră, nu trebuie să ne simţim justificaţi să încercăm acţiunea „Barosul” în 1942. Am subliniat numeroasele posibilităţi nefavorabile care stau în faţa noastră. S-ar putea, de exemplu, să se producă o prăbuşire a Rusiei, sau germanii ar putea ajunge în Caucaz sau ar putea să-l învingă pe generalul Auchinleck şi să ocupe Delta Nilului şi Canalul de Suez, sau ar putea să se stabilească în altă parte în nordul Africii şi în Africa de vest şi astfel să pună o povară aproape prohibitivă asupra transportului nostru pe mare. Cu toate acestea, o neînţelegere între Marea Britanie şi America ar avea consecinţe mult mai mari decât toate posibilităţile de mai sus. S-a căzut deci de acord ca şefii de Stat Major să raporteze preşedintelui că britanicii nu erau pregătiţi să meargă mai departe cu acţiunea „Barosul” şi să ceară instrucţiuni.

Domnul Roosevelt a răspuns imediat că nu era surprins de rezultatul dezamăgitor al convorbirlor de la Londra. A fost de acord că nu avea rost să se continue să se facă presiuni cu acţiunea „Barosul” în faţa opoziţiei britanice şi a dat instrucţiuni delegaţiei sale să ajungă la o decizie cu noi privind o operaţiune care să implice forţe terestre americane aduse în acţiune împotriva inamicului în 1943. Astfel a căzut „Barosul” şi a apărut în discuţie „Gimnastul”. Marshall şi King, deşi dezamăgiţi în mod firesc, s-au înclinat în faţa deciziei comandantului şef şi a prevalat din nou cea mai mare bunăvoinţă între noi toţi.

Acum m-am grăbit să botez din nou favoritul meu „Gimnast”, iar variantele acestuia au dispărut din numele noastre codificate. La 24 iulie.

La indicaţia mea către şefii de Stat Major, numele nou al operaţiunii a devenit „Torţa”. La 25 iulie, preşedintele i-a telegrafiat lui Hopkins că planurile de debarcare în Africa de nord trebuie să aibă loc „nu mai

târziu de 30 octombrie” şi să înceapă imediat pregătirile. În seara aceea, prietenii noştri au pornit în călătoria de întoarcere la Washington.

S-a căzut deci de acord şi s-au luat hotărâri în concordanţă cu vechile melc idei şi ale colegilor mei militari şi politici. Aceasta era o mare bucurie pentru mine, mai ales că a venit în momentul cel mai întunecat, după cum mi se părea mie. Planurile la care ţineam au fost adoptate în fiecare punct, în afară de unul singur. Doar pe Jupiter” (acţiunea din Norvegia) n-am putut-o introduce, deşi meritele acesteia nu au fost negate. Totuşi, eu nu am. Abandonat încă planul, dar, în cele din urmă, nu am reuşit să-l îndeplinesc.

I – cidmareşalul Dill a telegrafiat din Washington: „Preşedintele s-a dus la Hyde Park pentru o scurtă odihnă dar, înainte de a pleca, a emis ordine să se meargă cu toată puterea înainte pentru «Torţa», cât mai curând posibil. A cerut Statului Major combinat să-i spună, la 4 august, data cea mai apropiată la care se poate face debarcarea. Mai există riscuri în Pacific, dar preşedintele e hotărât în această privinţă”.

În mintea americanilor, „încercuirea” în 1943 era exclousă prin acceptarea „Torţei”. „Nu trebuie să ne certăm pentru asta. Acum vrem doar ca mintea noastră să fie îndreptată spre «Torţa»… Fie ca treaba pe care o doriţi să fie un succes aşa cum îl merită curajul şi imaginaţia”. Mesajul a ajuns la mine la miezul nopţii de 1 august 1942, pe aeroportul I.yneham, unde mă aflam gata de plecare într-o călătorie despre care voi da explicaţii în următorul capitol şi o voi relata.

Capitolul XIV CĂLĂTORIA MEA LA CAIRO. SCHIMBARE ÎN COMANDĂ

Îndoielile pe care le aveam în legătură cu înaltul Comandament din Orientul Mijlociu erau alimentate permanent de rapoartele pe care le primeam din multe

locuri. Devenise urgent necesar să mă duc acolo şi să rezolv problemele decisive la faţa locului. La început, s-a acceptat ca această călătorie să fie făcută prin Gibraltar şi Takoradi, apoi peste Africa centrală, la Cairo implicând cinci sau şase zile de zbor. Totuşi, în acest moment a sosit în Anglia un tânăr pilot american, căpitanul Vanderkloot, care tocmai zburase din Statele Unite cu avionul „Comando", un aparat Liberator căruia i se scoseseră lăcaşurile pentru bombe, iar în locul lor fuseseră făcute nişte îmbunătăţiri pentru pasageri. Această maşinărie era cu siguranţă capabilă să zboare pe ruta prescrisă cu o bună marjă de siguranţă pe tot parcursul. Portal, şeful Statului Major al Aerului, l-a întâlnt pe pilot şi i-a pus întrebări despre „Comando". Vanderkloot, care zburase deja circa un milion şi jumătate de kilometri, a întrebat de ce trebuia să zboare ocolit, pe la Takoradi, Kano, Fort Lamy, EI Obeid, etc. El a spus că putea face un singur salt, din Gibraltar până la Cairo, decolând de la Gibraltar spre est, după-amiază, întorcându-se brusc spre sud deasupra teritoriului Spaniei sau Vickyului, pe înserat, apoi s-o ţină spre est până ajunge la Nill, la Assiout, unde o întoarcere spre nord ne-ar duce în aproximativ o oră la terenul de aterizare de la Cairo, la nord-vest de Piramide. Acest lucru schimba întreaga imagine. Puteam fi la Cairo în două zile. Portal a fost convins.

Eram cu toţii îngrijoraţi de reacţia guvernului sovietic la neplăcuta dar inevitabila veste că nu va avea loc o debarcare în 1942. S-a întâmplat că, în 28 iulie, am avut onoarea să-l primesc pe Rege la cină, şi la Cabinetul de Război, în Camera consolidată din grădina din Downing Street numărul 10, pe care o foloseam pentru dineuri. Am primit aprobarea în particular de la Majestatea Sa pentru călătoria mea şi, imediat după ce a plecat, i-am adus pe miniştri, care erau într-o bună stare de spirit, în Camera Cabinetului şi le-am comunicat problema. S-a stabilit să

plec în orice caz la Cairo şi să-i propun lui Stalin să mă duc să mă întâlnesc cu el. În consecinţă, pe 30 i-am telegrafiat după cum urmează:

1. Facem aranjamente preliminare pentru un nou efort ca să expediem un convoi mare prin Arhanghelsk, în prima săptămână a lui septembrie.

2. Doresc, dacă mă invitaţi, să vin personal să vă întâlnesc la Astrahan, în Caucaz, sau într-un alt loc similar, convenabil pentru o întâlnire. Am putea în acest caz să trecem în revistă războiul împreună şi să luăm decizii mână-n mână. Aş putea să vă expun planurile pe care le-am făcut cu preşedintele Roosevelt pentru o acţiune ofensivă în 1942. Aş putea aduce cu mine pe şeful Statului Major imperial.

3. Pornesc curând spre Cairo. Am treburi serioase acolo, după cum vă închipuiţi. De acolo, voi fixa, dacă doriţi, o dată convenabilă pentru întâlnirea noastră, care ar putea, în ce mă priveşte, să fie între

10 Şi 13 august, dacă totul merge bine.

4. Cabinetul de Război a sprijinit propunerea mea.

Răspunsul a venit a doua zi.

În numele guvernului sovietic, vă invit în U.R.S.S. Să-i întâlniţi pe membrii guvernului… Cred că cel mai potrivit loc de întâlnire ar fi Moscova, întrucât nici eu, nici membrii guvernului şi oamenii din conducerea Statului Major general nu putem părăsi capitala într-un moment de luptă atât de intensă împotriva germanilor. Prezenţa şefului Statului Major imperial ar fi extrem de dorită.

Vă rog fixaţi singur data, în concordanţă cu timpul necesar pentru încheierea treburilor de la Cairo. Puteţi fi sigur dinainte că data îmi va conveni.

Permiteţi să vă exprim recunoştinţa pentru că aţi consimţit să expediaţi următorul convoi cu materiale de război pentru U.R.S.S. La începutul lui septembrie. În ciuda extremei dificultăţi de a scoate aviaţia de pe frontul

de luptă, vom lua toate măsurile posibile pentru a mări protecţia aeriană a convoiului.

Astfel, s-a aranjat totul şi am pornit după miezul nopţii, duminică 2 august, de la Lyncham, cu bombardierul „Comando”. Aceasta era o călătorie foarte dificilă, după confortul din hidroavioanele Boeing. Bombardierul era pe atunci neîncălzit şi curenţi tăioşi ca o lamă pătrundeau prin crăpături. Nu erau paturi, doar două priciuri în cabina din spate, unde eu şi Lordul Moran am putut să ne întindem. Erau pături destule pentru toţi. Am zburat jos deasupra sudului Angliei, ca să fim recunoscuţi de bateriile noastre, care fuseseră avertizate, dar erau totuşi în stare de „Alertă”. Când am ajuns deasupra mării, am părăsit cabina de comandă şi m-am dus să mă odihnesc cu ajutorul unei pilule bune de dormit. Am ajuns la Gibraltar fără probleme, în dimineaţa de 3 august, am petrecut ziua uitându-ne în jurul fortăreţei şi, la 6 p.m., am pornit spre Cairo, un salt de 3.000 de kilometri sau mai mult, întrucât ocolirile necesare pentru evitarea avioanelor inamice din jurul bătăliei din deşert erau considerabile. Pentru a avea la îndemână mai mult combustibil, Vanderkloot nu a continuat de-a lungul Mediteranei până la căderea întunericului, ci a zburat direct peste zona spaniolă şi a teritoriului aproape ostil de la Vichy. De aceea, întrucât aveam până la căderea nopţii o escortă înarmată, formată din patru avioane, am violat de fapt neutralitatea ambelor regiuni. Nimeni nu ne-a atacat în aer şi nici nu am ajuns în raza de acţiune a vreunui tun din vreun oraş important. Totuşi, am fost bucuros când întunericul şi-a lăsat vălul peste peisajul aspru şi am putut să ne retragem în spaţiile de dormit pe care le putea oferi „Comando”. Ar fi fost foarte neplăcut să facem o aterizare forţată pe teren neutru şi chiar o coborâre în deşert, deşi preferabilă, ar fi ridicat şi ea probleme aparte. Totuşi, toate cele patru motoareale lui „Comando” torceau fericite şi eu am dormit

dus în noaptea înstelată.

Aveam obiceiul, în aceste călătorii, să şed în locul copilotului, înainte de răsăritul soarelui, iar când am ajuns acolo, în dimineaţa de 4 august, în zorii palizi, lucitori, panglica argintie, unduitoare şi nesfârşită a Nilului se întindea veselă în faţa noastră. Adesea am văzut crăpându-se de ziuă pe Nill. Pe timp de război şi de pace, am călătorit pe uscat sau pe apă, aproape toată lungimea râului, în afară de „Bucle Gondola”, de la lacul Victoria până la mare. Niciodată însă sclipirea luminii zilei pe apele lui nu a fost atât de binevenită pentru mine.

Acum, pentru scurt timp, am devenit „omul de la faţa locului”. În loc să stau acasă şi să aştept veştile de pe front, puteam să le trimit eu însumi. IEra emoţionant.

* * *

La Cairo trebuiau rezolvate următoarele probleme: Generalul Auchinleck sau Statul lui Major îşi pierduseră oare încrederea în armata deşertului? Dacă da, el trebuia să fie eliberat, dar cine i-ar putea urma? Când e vorba de un comandant de cel mai tnalt caracter şi de tnaltă calitate, capabil şi hotărât, o asemenea decizie este greu de luat. Pentru a-mi întări judecata, l-am chemat pe generalul Smits să vină din Africa de Sud la locul luptei, iar el era deja la ambasadă, la sosirea mea. Am petrecut dimineaţa împreună şi i-am spus toate necazurile noastre şi posibilităţile pe care le aveam. După-amiază, am avut o lungă discuţie cu Auchinleck care mi-a explicat foarte clar poziţia militară. După masa de prânz, a doua zi, a sosit generalul Wavell din India şi, la ora şase, am ţinut o şedinţă despre Orientul Mijlociu, la care au participat toate autorităţile; Amuts, Cassey, care fi urmaşe lui Lyttelton ca ministru de stat în Orientul Mijlociu, generalul Brooke şeful Statului Major imperial, Wavell, Auchinleck, amiralul Harwood şi Tedder de la aviaţie. Am depus o activitate intensă, înţelegându-ne în mare măsură. Dar tot

timpul, gândul meu se întorcea la prima problemă a comandamentului.

Nu e posibil să te ocupi de schimbări de un asemenea caracter fără să treci în revistă alternativele. În această parte a problemei, şeful Statului Major Imperial, care are sarcina de a aprecia calitatea generalilor noştri, era consilierul meu. I-am oferit mai întâi lui însuşi comanda în Orientul Mijlociu. Generalului Brooke i-ar fi plăcut desigur foarte mult această numire într-o funcţie operativă şi ştiam că nimeni nu ar corespunde mai bine. El s-a gândit la propunere şi a discutat-o cu generalul Smuts, a doua zi. În cele din urmă, a răspuns că a fost şeful Statului Major doar opt luni, considera că îi acord toată încrederea şi maşinăria Statului Major funcţiona bine. O nouă schimbare în acest moment ar putea provoca o dislocare temporară într-un moment critic. S-ar putea de asemeni ca, din motive de delicateţo, el să nu fi vrut să fie răspunzător de sfatul de a-l înlocui pe generalul Auchinleck, ca apoi să-i ia el însuşi locul. Reputaţia lui era prea înaltă pentru o asemenea imputare, dar acum trebuia să caut în altă parte.

Alexander şi Montgomery luptaseră amândoi cu el, în bătălia care ne-a permis să ne întoarcem la Dunkerque, în mai 1940. Am admirat amândoi minunata comportare a lui Alexander în campania fără speranţă pe care o susţinusem în Birmania. Reputaţia lui Montgomery era înaltă. Dacă decideam să-l eliberăm pe Auchinleck, nu aveam îndoială că lui Alexander trebuia să i se ordone să poarte povara în Orientul Mijlociu. Dar sentimentele Armatei a Opta nu trebuiau uitate. Oare nu va fi luat ca un reproş adus lor şi comandanţilor de toate gradele, dacă doi bărbaţi erau trimişi din Anglia să-i înlăture pe toţi care au luptat în deşert? Aici, generalul Gort, unul dintre comandanţii de corp de armată, părea să corespundă în toate privinţele necesităţii. Trupele îi erau devotate şi nu-şi căpătase degeaba titlul de „Nimicitorul”. Dar pe lângă asta, exista

părerea pe care mi-a raportat-o Brooke şi anume că acesta era foarte obosit şi avea nevoie de odihnă. În acest moment, era prea devreme să luăm o decizie. Făcusem tot acest drum ca să am şansa să văd şi să aud ce era posibil în scurtul timp pe care îl mai aveam la dispoziţie.

* * *

Ospitalitatea ambasadorului nostru, Sir Miles Lampson, a fost princiară. Am dormit în dormitorul lui cu aer condiţionat şi am lucrat în biroul lui cu aer condiţionat. Era deosebit de cald şi acestea erau singurele două camere din casă în care temperatura era plăcută. În aceste locuri, de altfel agreabile, am rămas o săptămână, simţind atmosfera, ascultând opinii şi vizitând frontul sau marile tabere de la est de Cairo, în regiunea Kassassim, unde soseau acum mereu întăririle noastre puternice.

Ija 5 august, am vizitat poziţia Alamein. Am călătorit cu generalul Auchinleck în maşina lui, spre flancul drept extrem al liniei, la vest de El Ruweisat. Apoi, am continuat de-a luungul frontului spre cartierul lui general, unde ni s-a dat micul dejun într-un cub de beton cu sârmă ghimpată, plin de muşte şi de personaje militare importante. Am cerut să fie aduşi diverşi ofiţeri dar, mai presus de toţi, generalul Gott, „Nimicitorul. Se spunea că era ostenit de munca grea. Asta voiam să constat. După ce am făcut cunoştinţă cu diverşi comandanţi de divizii şi de corpuri care erau prezenţi, am cerut ca generalul Gott să meargă cu mine cu maşina la aeroport, unde era următoarea mea oprire. Unul dintre ofiţerii de Stat Major ai lui Auchinleck a protestat că asta l-ar îndepărta cu o oră de la drumul lui, dar eu am insistat ca el să vină cu mine. Şi aici a fost prima şi ultima mea întâlnire cu Gott. În timp ce ne hurducăiam şi săream pe drumul prost, m-am uitat în ochii lui limpezi, albaştri şi i-am pus întrebări despre el însuşi. Era obosit, avea vreo părere de exprimat? Gott a spus că, fără îndoială, era obosit şi nu i-ar place nimic mai mult

decât o permisie de trei luni în Anglia, pe care nu o văzuse de câţiva ani, dar s-a deciarat capabil de noi eforturi imediate şi gata să primească orice responsabilitate i s-ar încredinţa. Ne-am despărţit la aeroport, la ora două, în după-amiaza aceea de 5 august. La aceeaşi oră, două zile mai târziu, a fost ucis de inamic aproape în acelaşi spaţiu aerian în care zburam eu acum.

La aeroport, am fost predat vicemareşalului aerului Conningham care, sub ordinele lui Todder, comanda toată forţa aeriană care lucrase cu armata şi fără activitatea căreia, suprema retragere de circa şapte sute de kilometri nu s-ar fi realizat fără dezastre şi mai mari decât cele suferite. Am zburat mai bine de un sfert de oră spre cartierul lui general, unde ni s-a dat prânzul şi unde erau adunaţi toţi ofiţerii aerului, de la căpitan de grup în sus. Eram conştient de o atmosferă de nervozitate în rândul gazdelor mele, încă din momentul sosirii. Mâncarea fusese comandată de la hotelul Shepheard. O maşină specială aducea bunătăţile de la Cairo. Dar aceasta se rătăcise. Se făceau eforturi nebuneşti să fie găsită. În cele din urmă, a sosit.

Aceasta s-a dovedit a fi o întâmplare nostimă, în mijlocul grijilor – o adevărată oază într-un deşert foarte mare. Nu era greu de văzut cât

De critică era aviaţia faţă de armată şi că atât cei din aviaţie cât şi cei din armată erau uimiţi de ghinionul pe care îl avuseseră forţele noastre superioare. Seara, am zburat din nou la Cairo şi i-am raportat domnului Attlee impresia mea generală. Toată ziua următoare, am petrecut-o cu Brooke şi Smuts şi cu schiţarea telegramelor necesare pentru Cabinet. Problemele care trebuiau acum rezolvate nu afectau doar înaltele personalităţi, ci şi întreaga structură de comandă pe acest vast teatru de război. Am simţit totdeauna că numele de „Orientul Mijlociu” pentru Egipt, Levant, Siria şi Turcia era prost

ales. Acesta era Orientul Apropiat. Persia şi Irak erau Orientul Mijlociu; India, Birmania şi Malaya erau Orientul; iar China şi Japonia, Orientul îndepărtat. Dar, mai important decât schimbarea numelor, am simţit că era necesar să împart comandamentul existent al Orientului Mijlociu, care era mult prea divers

Îi întins. Acum era momentul să facem această schimbare în organizare, n consecinţă, la 8.15 p.m. I-am telegrafiat domnului Attelee următoarele:

...Am ajuns la concluzia că este necesară o schimbare drastică şi imediată în înaltul Comandament.

2. De aceea, propun ca acest Comandament al Orientului Mijlociu să fie reorganizat în două comandamente separate şi anume:

(a) „Comandamentul Orientului Apropiat" cuprinzând Egiptul, Palestina şi Siria, cu centrul la Cairo, şi (b) „Comandamentul Orientului Mijlociu", cuprinzând Persia şi Irak, cu centrul la Basra sau Bagdad.

Armatele a Opta şi a Noua intră în cadrul primului, iar Armata a Zecea în al doilea comandament.

3. Generalului Auchinleck să i se ofere postul de comandant şef al noului comandament al Orientului Mijlociu.

4. Generalul Alexander să fie numit comandantul şef al Orientului Apropiat.

5. Generalul Montgomery să-l înlocuiască pe Alexander la operaţiunea „Torţa". Îmi pare rău că trebuie să-l iau pe Alexander de la „Torţa", dar Mongomery este calificat pe deplin să-i urmeze [în acest post].

6. Generalul Gott să comande Armata a Opta, sub Alexander.

...Cele de mai sus constituie schimbările majore simultane pe care le cere gravitatea şi urgenţa situaţiei de aici. Aş fi recunoscător colegilor mei din Cabinetul de Război dacă le-ar aproba. Smuts şi şeful Statului Major

Imperial vor să vă transmit că ei sunt de acord că, printre numeroasele dificultăţi şi alternative, aceasta este linia bună de urmat. Ministrul de Stat este şi el pe deplin de acord. Nu mă îndoiesc că schimbările vor da un nou impuls viguros armatei şi vor reface încrederea în comandament, care, spre regretul meu, acum nu există. Aici trebuie să subliniez nevoia unui nou început şi a unei acţiuni vehemente, ca să se anime această întreagă vastă organizare, care este încă uluită şi oarecum dezlânată. Cabinetul de Război va înţelege că victoria asupra lui Rommel, în august sau septembrie, poate avea un efect decisiv asupra atitudinii francezilor în nordul Africii, când va începe operaţiunea „Torţa”.

Cabinetul de Război a acceptat punctul meu de vedere despre schimbările drastice şi imediate din înaltul Comandament. A aprobat cu căldură alegerea generalului Alexander şi a anunţat că el va părăsi imediat Anglia. Totuşi, membrilor Cabinetului nu le plăcea ideea de a reorganiza Comandamentul din Orientul Mijlociu în două comandamente separate. Li se părea că motivele care au dus la crearea Comandamentului unificat, erau acum mai puternice decât în decembrie 1941, când a fost luată decizia în acest sens. Au fost de acord ca Montgomery să ia locul lui Alexander la „Torţa” şi l-au chemat imediat la Londra. În sfârşit, erau mulţumiţi să lase celelalte numiri în seama mea.

A doua zi dimineaţă, am trimis noi explicaţii la propunerea mea. Cabinetul de Război a răspuns că nu i-am înlăturat în totalitate îndoielile, dar cum eram la faţa locului, cu Smuts şi cu şeful Statului Major Imperial, care amândoi erau de acord cu propunerea, era gata să aprobe acţiunea propusă. Totuşi, susţineau cu putere că denumirea în continuare de comandant şef al Orientului Mijlociu, în cazul în care generalul Auchinleck avea să comande în Persia şi Irak, va duce la confuzie şi

interpretări greşite. Am considerat că aveau dreptate şi le-am acceptat sfatul.

* * *

Am petrecut toată ziua de 7 august vizitând Divizia 51 Highland, care tocmai debarcase. Când urcam scara, după cină, la ambasadă, m-am întâlnit cu colonelul Jacob, acum Sir Ian. „Păcat de Gott”, a spus el. „Ce s-a întâmplat?” „A fost doborât azi după-amiază, în timp ce zbura spre Cairo”. Am fost îndurerat şi m-am simţit sărăcit la pierderea acestui minunat soldat, căruia mă hotărâsem să-i încredinţez cea mai directă sarcină de luptă în viitoarea bătălie. Toate planurile mele se prăbuşiseră, înlocuirea lui Auchinleck de la Comanda supremă trebuia să fie echilibrată cu numirea lui Gott la Armata a Opta, cu toată experienţa lui în deşert şi cu prestigiul lui, iar totul să fie acoperit de preluarea Orientului Mijlociu de către Alexander. Acum, ce avea să se întâmple? Nu putea încăpea îndoială cine trebuia să fie succesorul lui şi i-am telegrafiat domnului Attlee: „Şeful Statului Major Imperial II recomandă în mod decisiv pe Montgomery pentru Armata a Opta. Smuts şi cu mine considerăm că postul trebuie ocupat imediat. Te rog, trimite-l cu un avion special cât mai repede posibil. Anunţă-mă când o să sosească”.

Se părea că în 7 august la 11.15, p.m., Cabinetul de Război se adunase deja ca să se ocupe de telegrama mea din ziua aceea, care tocmai fusese decodificată. Discuţiile continuau încă, atunci când un secretar a adus noul meu mesaj în care anunţam că Gott era mort şi ceream ca generalul Mongtgomery să fie trimis imediat. Mi s-a spus că a fost un moment greu pentru prietenii noştri din Downing Street. Totuşi, după cum am observat de mai multe ori, ei trecuseră prin multe şi au luat-o cu seriozitate. Au stat până aproape în zori, au fost de acord cu toate propunerile mele esenţiale şi au dat ordinele necesare în legătură cu Montgomery.

* * *

Când am trimis mesajul către Cabinet spunându-le despre moartea lui Gott, cerusem ca generalului Eisenhower să nu i se spună că am propus să i-l dăm pe Montgomery în locul lui Alexander. Dar era prea târziu, i se spusese deja. Următoarea schimbare de plan implica o dislocare supărătoare în pregătirea operaţiunii „Torţa”. Alexander fusese ales să comande Armata întâia britanică în această mare acţiune. El începuse deja să lucreze cu generalul Eisenhower. Ei se înţelegeau minunat, ca totdeauna. Acum, Alexander ti fusese luat pentru Orientul Mijlociu. Ismay a fost trimis să-i anunţe vestea lui Eisenhower şi să-i transmită scuzele mele pentru această ruptură a continuităţii şi tulburare a contactelor pe care le-a cerut necesitatea războiului. Ismay a lăudat calităţile strălucite ale lui Montgomery pe câmpul de luptă. Montgomery a ajuns la cartierul general al lui Eisenhower aproape imediat şi au avut loc toate politeţurile unei întâlniri de genul acesta între comandanţi de armate de diferite naţiuni împletite într-o singură acţiune. Chiar a doua zi dimineaţă, în 8, Eisenhower a trebuit să fie informat că Montgomery trebuia să zboare în acea zi la Cairo, ca să comande Armata a Opta. Şi această sarcină i-a revenit lui Ismay. Eisenhower era un om cu mintea larg deschisă, practic, tratând evenimentele aşa cum veneau, cu un altruism rece. Totuşi, el s-a simţit descumpănit de cele două schimbări în două zile în acest post vital, în marea operaţiune ce i se încredinţase. Trebuia acum să salute un al treilea comandant britanic. Ne putem mira oare că l-a întrebat pe Ismay: „Britanicii iau oare în serios operaţiunea «Torţa»?” Totuşi, moartea lui Gott era un fapt de război, pe care un bun soldat îl înţelege. Generalul Anderson a fost numit să umple golul, iar Montgomery a pornit cu Ismay spre aeroport, acesta având o oră sau mai mult ca să-i expună fundalul acestor bruşte schimbări.

Circula o poveste – din păcate neautentificată – despre această conversaţie. Montgomery a vorbit despre dificultăţile şi hazardul carierei de militar. „Ca militar, şi-a dăruit toată viaţa profesiunii şi a trăit mulţi ani de studiu şi abţineri. În cele din urmă, i-a zâmbit norocul, a avut o sclipire de succes, a fost avansat, i s-a ivit oportunitatea, a avut o comandă importantă. A cucerit o victorie, a devenit faimos în lume, numele lui era pe buzele tuturor. Apoi, norocul s-a schimbat. Dintr-o lovitură, toată munca de-o viaţă s-a risipit, poate nu din vina lui proprie, şi a fost aruncat în catalogul nesfârşit al eşecurilor militare. „Dar, a protestat Ismay, n-ar trebui s-o iei chiar aşa de rău. În Orientul Mijlociu se adună o armată foarte bună. S-ar putea să nu te îndrepţi spre dezastru”. „Ce! A exclamat Montgomery înălţându-se în maşină. Ce vrei să spui? Eu vorbeam despre Rommel!”

* * *

Acum, eu trebuia să-l informez pe generalul Auchinleck că urmează să fie înlocuit la comandă şi, întrucât învăţasem din experienţe anterioare că asemenea lucruri neplăcute e mai bine să fie făcute în scris decât oral, l-am trimis pe colonelul Jacob cu avionul la cartierul lui general, cu următoarea scrisoare:

Cairo 8 august, 1942

Dragă domnule general Auchinleck.

1. I, a 23 iunie, ai pus în telegrama către şeful Statului Major Imperial problema de a fi înlocuit de la comandă şi ai menţionat numele generalului Alexander ca posibil succesor. În acel moment de criză pentru armată, guvernul Majestăţii Sale nu a vrut să facă uz de oferta dumitale înţeleaptă. În acelaşi timp, ai preluat comanda efectivă a bătăliei, aşa cum dorisem eu de mult şi cum ţi-am sugerat în telegrama mea din 20 mai. Ai oprit valul potrivnic şi, în momentul de faţă, frontul este stabilizat.

2. Cabinetul de Război a decis acum, pe baza

motivelor pe care le-ai invocat, că este momentul pentru o schimbare. S-a propus ca Irakul şi Persia să he desprinse de actualul teatru de război din Orientul Mijlociu. Alexander va fi numit să comande Orientul Mijlociu, Montgomery să comande Armata a Opta, iar eu îţi ofer comanda Irakului şi Persiei, inclusiv a Armatei a Zecea, cu cartierul general la Basra sau Bagdad. Elite adevărat că aceasta sferă este astăzi mai mică decât Orientul Mijlociu, dar s-ar putea ca, în câteva luni, să devină scena unor operaţiuni decisive, iar întăririle pentru Armata a Zecea sunt deja pe drum. În acest teatru de război, despre care ai o experienţă specială, îţi vei păstra asocierile cu India. Sper deci că te vei supune dorinţei şi îndrumărilor mele cu acelaşi spirit public dezinteresat de care ai dat dovadă în toate ocaziile. Alexander va sosi aproape imediat şi sper că, la începutul săptămânii viitoare, bineînţeles în conformitate cu mişcările inamicului, va fi posibil să se transfere responsabilităţile pe frontul de luptă din vest, cu tot calmul şi eficienţa.

3. Aş fi foarte bucuros să te văd în orice moment, dacă doreşti.

Crede-mă, al dumitale cu sinceritate, Winston S. Churchill

P. S. Colonelul Jacob, purtătorul scrisorii, a fost însărcinat de asemeni de mine să exprime condoleanţe pentru pierderea bruscă a generalului Gott.

Seara, Jacob s-a întors. Auchinleck a primit lovitura cu demnitate militară. Nu voia să accepte noua comandă şi avea să vină să mă vadă a doua zi. Jacob scrie în jurnalul lui:

Primul-ministru dormea. S-a trezit la ora şase şi a trebuit să-i relatez cum am putut mai bine ce s-a întâmplat între mine şi generalul Auchinleck. Şeful Statului Major Imperial ni s-a alăturat... Mintea primului-ministru este fixată absolut asupra înfrângerii lui Rommel şi a aducerii

generalului Alexander ca să răspundă de operaţiunile din deşertul de vest. El nu poate să înţeleagă cum un om poate rămâne la Cairo în timp ce în deşert se întâmplă evenimente mari şi să lase în seama altcuiva conducerea acestora. El umblă de colo colo în acest punct şi are de gând să reuşească – „Rommel, Rommel, Rommel, Rommel” a exclamat el. „Ce este oare mai important decât să-l baţi pe el?”

Generalul Auchinleck a ajuns la Cairo imediat după-amiază şi am avut o conversaţie de o oră, care a fost în acelaşi timp tristă şi impecabilă.

Generalul Alexander a venit să mă vadă în scara aceea şi au fost redactate ultimele aranjamente pentru schimbarea comenzii. Am raportat la Londra această realizare, într-o telegramă în care următorul pasaj este crucial:

...Am dal generalului Alexander următoarea directivă care îi place foarte mult şi la care aderă şeful Statului Major Imperial:

1. Prima şi principala dumitale datorie este să capturezi sau să distrugi, la prima ocazie, armata gemano-italiană comandată de feldmareşalul Rommej, împreună cu toată aprovizionarea lui şi instalaţiile din Egipt şi Libia.

2. Vei preda sau vei face să fie predate alte îndatoriri ce ţin de comanda dumitale, fără prejudicierea sarcinii descrise în paragraful

1, Care trebuie considerată cea mai importantă pentru interesele Majestăţii Sale.

S-ar putea să devină posibil, într-o fază ulterioară a războiului, să se schimbe accentul acestei directive, dar sunt sigur că simplitatea sarcinii şi unicitatea scopului sunt imperative acum.

Răspunsul lui Alexander va fi înregistrat în cursul evenimentelor, după şase luni.

Capitolul XV MOSCOVA. PRIMA ÎNTÂLNIRE

Târziu, în noaptea de 10 august, după un dineu cu notabilităţile la plăcuta ambasadă din Cairo, am pornit spre Moscova. Grupul meu, care umplea trei avioane, includea acum pe şeful Statului Major Imperial, pe generalul Wavell care vorbea ruseşte, pe mareşalul aerului Todder şi pe Sir Alexander Cadogan. Averell Harriman sosise în ultima vreme din America, la cererea mea specială către preşedinte. El şi cu mine călătoream împreună. În zori, ne apropiam de munţii din Kurdistan. Vremea era bună şi Vanderkloot se afla în bună dispoziţie. Când ne-am apropiat de aceşti munţi colţuroşi, am întrebat la ce înălţime intenţiona să-i treacă. El a spus că o înălţime de trei mii de metri va fi suficientă. Totuşi, uitându-mă pe hartă, am găsit câteva vârfuri – de peste trei mii şi chiar de patru mii de metri şi se părea că era şi unul de şase sau şase mii cinci sute de metri, deşi acela era mai departe. Dacă nu eşti brusc înconjurat de nori, îţi poţi croi drum şerpuit peste munţi, în siguranţă. Totuşi, am cerut să zburăm la patru mii de metri şi am început să sugem din tuburile de oxigen. Pe la 8.30 a.m., când coboram spre aeroportul din Teheran şi eram aproape de sol, am observat altimetrul arătând o mie cinci sute de metri şi am remarcat cu ignoranţă: „Mai bine ar fi să reparaţi asta înainte de a decola din nou”. Dar Wanderkloot a zis: „Aeroportul de la Teheran e la peste o mie trei sute de metri înălţime deasupra nivelului mării”.

Sir Reader Bullard, ministrul Majestăţii Sale la Teheran, m-a întâmpinat la sosire. El era un britanic dur, cu îndelungată experienţă în Persia şi lipsit de iluzii.

— Era prea târziu să sărim peste şirul de nord al munţilor Elburz înainte de lăsarea întunericului şi am fost graţios invitat la un prânz cu şahul, într-un palat cu o piscină frumoasă printre copaci mari, pe un loc abrupt din munţi. Cel mai înalt vârf pe care l-am observat dimineaţa

strălucea în roz portocaliu. După-amiază, în grădina legaţiei britanice, a avut loc o lungă conferinţă cu Averell Harriman şi diverse autorităţi britanice şi americane de la căile ferate şi s-a decis ca Statele Unite să preia întreaga cale ferată, de la Golf până la Marea Caspică. Această cale ferată recent terminată de o firmă britanică, era o remarcabilă realizare inginerească. Erau 390 poduri importante pe drumul ei prin cheile înguste ale munţilor. Harriman a spus că preşedintele doreşte să preia întreaga răspundere de a o exploata la deplina capacitate şi putea asigura locomotive, material rulant şi oameni calificaţi din unităţi militare, într-o măsură care nouă ne era imposibilă. Eu am fost deci de acord cu acest transfer, supus unor prevederi în legătură cu prioritatea cerinţelor noastre militare esenţiale. Din cauza căldurii şi a zgomotului din Teheran, unde se pare că fiecare persan arc o maşină şi claxonează tot timpul, am dormit la reşedinţa de vară a legaţiei britanice, înconjurată de copaci înalţi, la circa trei sute de metri deasupra oraşului.

La 6.30 a doua zi dimineaţă, miercuri 12 august, am pornit şi am câştigat înălţime în timp ce zburam peste valea mare care duce la Tabriz, apoi am cotit spre nord, spre Enzeli, la Caspica. Am traversat şi acest şir de munţi la peste trei mii de metri, evitând atât norii cât şi vârfurile. Acum, în avion erau doi ofiţeri ruşi şi guvernul sovieticâşi asuma răspunderea pentru drumul nostru şi pentru sosirea în siguranţă. Uriaşul munte îmbrăcat în zăpadă sclipea spre est. Am observat că zburam singuri. Un mesaj prin radio explica faptul că al doilea avion al nostru, cu şeful Statului Major Imperial, Wavell, Cadogan şi alţii, a trebuit să se întoarcă la Teheran din cauza unor probleme la motor. După două ore, în faţa noastră străluceau apele Mării Caspice. Jos era Enzeli. Nu văzusem niciodată Marea Capică dar mi-am amintiţ că, în urmă cu un sfert de secol, ca secretar de stat la Ministerul Războiului, am moştenit o

flotă care aproape un an a stăpânit apele ei palide, placide. Am coborât la o înălţime unde nu mai era nevoie de oxigen. Pe malul de apus, pe care îl vedeam clar, se întindea Baku şi câmpurile lui petrolifere. Armatele germane erau acum atât de aproape de marea Caspică, încât drumul nostru s-a îndreptat spre Kuibîşev, ţinându-ne departe de Stalingrad şi de regiunile unde se dădeau lupte. Aceasta ne-a dus aproape de delta râului Volga. Cât se putea vedea cu ochiul, se întindea vastul spaţiu al Rusiei, cafeniu şi plat, cu foarte puţine urme de locuinţe omeneşti. Ici, colo, parcele rectilinii de arături dezvăluiau câte o fermă de stat. Mult timp, puternica Volgă strălucea în meandre, curgând între marginile ei largi, întunecate de mlaştini. Uneori, o şosea, dreaptă ca o riglă, mergea de la un orizont la celălalt. După o oră, am coborât din nou în cabină şi am dormit.

M-am gândit la misiunea mea în acest stat bolşevic trist, sinistru, pe care m-am străduit atât de tare să-l strangulez de la naştere şi pe care, până la apariţia lui Hitler, îl privisem ca pe duşmanul de moarte al libertăţii şi civilizaţiei. Ce era acum de datoria mea să le spun? Generalul Wavell, care avea înclinaţii literare, a rezumat totul într-o poezie. Erau mai multe strofe şi ultimul vers al fiecăreia era „Nu, unui al doilea front în nouă sute patruzeci şi doi”. Era ca şi când am fi dus un bloc mare de gheaţă la Polul Nord. Totuşi, eram sigur că trebuie să le expun personal faptele şi să scot la iveală totul, faţă-n faţă cu Stalin, mai curând decât să mă încred în telegrame şi intermediari. Cel puţin asta arăta că ne interesa soarta lor şi că înţelegeam ce înseamnă lupta lor pentru războiul general. Noi am urât întotdeauna regimul lor vicios şi, până când i-a lovit flagelul german, ei s-ar fi uitat cu indiferenţă cum noi suntem măturaţi de pe faţa pământului şi şi-ar fi împărţit bucuroşi cu Hitler imperiul nostru din Orient.

Vremea fiind frumoasă, vântul favorabil şi nevoia mea de a ajunge la Moscova urgentă, s-a aranjat să tăiem colţul la Kuibîşev şi să ne îndreptăm direct spre capitală. Mă tem că un splendid banchet şi primirea în stilul adevărat al ospitătţii ruseşti au fost lăsate la o parte. Pe la ora cinci, ficşele şi cupolele Moscovei au început să se vadă. Am făcut un cerc în jurul oraşului pe o linie prescrisă cu atenţie şi pe care fuseseră anunţate toate bateriile şi am aterizat pe aeroport, pe care aveam să-l revizitez în timpul luptei.

Aici se afla Molotov cu un grup de generali ruşi şi cu întregul corp diplomatic, şi un mare număr de fotografi şi reporteri, obişnuit la asemenea ocazii. O puternică gardă de onoare, impecabilă ca îmbrăcăminte şi ţinută militară, a fost inspectată şi apoi a defilat prin faţa noastră, după ce fanfara a cântat imnurile naţionale ale celor trei mari puteri a căror unitate însemna pieirea lui Hitler. Am fost condus la microfon şi am ţinut o scurtă cuvântare. Averell Harriman a vorbit în numele Statelor Unite. El urma să stea la ambasada americană. Molotov m-a condus cu maşina lui la reşedinţa fixată pentru mine, la 12 kilometri de Moscova, „Vila de stat numărul 7”. În timp ce treceam pe străzile Moscovei, care părea foarte goală, am lăsat în jos fereastra pentru puţin aer şi, spre surprinderea mea, am simţit că sticla era groasă de peste cinci centimetri. Aceasta depăşea orice recorduri, din experienţa mea. „Ministrul spune că e mai prudent” a zis interpretul Pavlov. În ceva mai mult de o jumărate de oră, am ajuns la vilă.

După tot scufundatul şi spălatul necesar, am fost ospătaţi în sufragerie cu tot felul de mâncăruri alese şi băuturi, inclusiv bineînţeles icre negre şi vodcă, dar şi cu multe alte feluri şi vinuri din Franţa şi Germania, mult peste starea noastră de spirit şi puterea de a le consuma. În plus, aveam prea puţin timp înainte de a porni spre Moscova. I-am spus lui Molotov că voi fi gata să-l văd pe

Stalin în seara aceea, iar el a propus ora şapte.

Am ajuns la Kremlin şi m-am întâlnit pentru prima dată cu marele şef revoluţionar, om de stat şi războinic profund rus, cu care aveam să am de-a face în următorii trei ani într-o asociaţie strânsă, riguroasă, dar totdeauna emoţionantă şi uneori chiar veselă. Conferinţa noastră a durat aproape patru ore. Cum al doilea avion al nostru, cu Brooke, Wavell şi Cadogan, nu sosise, erau prezenţi doar Stalin, Molotov, Voroşilov, eu, Harriman, ambasadorul nostru şi interpreţii. Mi-am bazat această relatare pe notările pe care le ţineam, pe propria mea memorie şi pe telegramele pe care le-am trimis acasă atunci. Primele două ore au fost triste şi sumbre. Am început imediat cu problema celui de al doilea front, spunând că doream să vorbesc deschis şi voiam să-l invit pe Stalin să fie şi el deschis. Nu aş fi venit la Moscova dacă el nu s-ar fi simţit sigur că putea discuta realităţile. Când Molotov a venit la Londra, eu Îi spusesem că încercăm să facem planuri pentru o diversiune în Franţa. I-am spus de asemeni clar lui Molotov că nu puteam face promisiuni în legătură cu 1942 şi i-am dat lui Molotov un memorandum în acest sens. De atunci, s-a făcut o examinare exhaustivă anglo-americană a problemei. Guvernele britanic şi american nu se simt în stare să-şi asume o operaţiune majoră în septembrie, ultima lună în care se putea conta pe vreme. Dar, după cum Stalin ştia, se pregăteau pentru o foarte mare operaţiune în 1943. În acest scop, era plănuit ca un milion de trupe americane să ajungă în Regatul Unit la locul de adunare, până în primăvara lui 1943, formând o forţă expediţionară de 27 de divizii, la care guvernul britanic era pregătit să adauge 21 de divizii. Aproape jumătate din această forţă va fi de blindate. Până acum, doar două divizii şi jumătate americane ajunseseră în Regatul Unit, dar marele transport va avea loc în octombrie, noiembrie şi decembrie.

I-am spus lui Stalin că îmi dădeam seama că acest plan nu oferea niciun ajutor Rusiei în 1942, dar consideram posibil ca în 1943, când planul avea să fie gata, s-ar putea ca germanii să aibă în vest o armată mai puternică decât au acum. La acest punct, faţa lui Stalin s-a strâns într-o încruntare, dar nu m-a întrerupt. Am spus atunci că aveam motive bune împotriva unui atac pe coasta franceză în 1942. Aveam vase care să debarce pe o coastă fortificată şi să arunce pe mal doar şase divizii, pe care să le menţinem acolo. Dacă ar avea succes, ar putea fi trimise alte divizii, dar factorul limitativ erau vasele de debarcare, ce se construiau acum în număr mare în Regatul Unit şi în special în Statele Unite. Faţă de o divizie, cât putea fi transportată anul acesta, anul viitor vor putea fi transportate de opt sau zece ori mai multe.

Stalin, care începuse să arate foarte întunecat, părea neconvins de argumentarea mea şi a întrebat dacă nu putea fi atacată nicio parte a coastei franceze. I-am arătat o hartă care indica dificultăţile de a face o umbrelă aeriană, oriunde în afara strâmtorii propriu-zise. Nu părea să înţeleagă şi a pus nişte întrebări despre raza avioanelor de luptă. Nu puteau să se ducă şi să se întoarcă în tot acest timp? Am explicat că, într-adevăr, puteau să vină şi să plece, dar nu vor mai avea timp să lupte şi am adăugat că o umbrelă aeriană, ca să fie de vreun folos, trebuia să fie menţinută deschisă. El a spus atunci că în Franţa nu era nici o singură divizie germană de valoare, o afirmaţie pe care eu am contestat-o. În Franţa erau douăzeci şi cinci de divizii germane, dintre care nouă erau de primă linie. El a clătinat din cap. Am spus că am adus cu mine pe şeful Statului Major Imperial şi pe generalul Sir Archibald Wavell, ca asemenea puncte să poată fi examinate în amănunt cu Statul Major general rus. Era un punct dincolo de care oamenii de stat nu puteau duce discuţii de acest gen.

Stalin, a cărui încruntare se accentuase deja mult, a spus că, din câte înţelege, noi nu putem crea un al doilea front cu o forţă mare şi nu vrem să debarcăm nici măcar şase divizii. Am spus că aşa este. Am puteadebarca şase divizii, dar debarcarea lor ar face mai mult rău decât bine, pentru că ar dăuna mult operaţiunii mari plănuite pentru anul viitor. Războiul e război, dar nu nebunie şi ar fi o nebunie să cauţi un dezastru care nu va ajuta nimănui. Am zis că mă temeam că vestea pe care am adus-o nu era bună. Dacă aruncând acolo 150.000 sau 200.000 de oameni l-am putea ajuta retrăgând de pe frontul din Rusia apreciabile forţe germane, nu ne-am da înapoi de la această acţiune din motive de pierderi. Dar dacă această acţiune n-ar scoate niciun om de pe acest front şi ar strica perspectivele pentru 1943, ar fi o eroare mare.

Stalin, care devenise neliniştit, a spus că vederile lui despre război erau diferite. Un om care nu era pregătit să-şi asume riscuri, nu putea câştiga un război. De ce ne temeam atât de tare de germani? El nu putea înţelege. Experienţa lui arăta că trupele trebuie să sângereze în bătălie. Dacă nu sângerează trupele, nu ai idee care este valoarea lor. Am vrut să ştiu dacă şi-a pus vreodată întrebarea, de ce nu a debarcat Hitler în Anglia în 1940, când era în culmea puterii iar noi aveam doar 20.000 de soldaţi instruiţi, 200 de tunuri şi 50 de tancuri. El n-a venit. Motivul a fost că lui Hitler îi era teamă de operaţiunea asta. Nu era atât de uşor de traversat Canalul. Stalin a răspuns că aceasta nu era o analogie. Debarcară lui Hitler în Anglia ar fi întâmpinat rezistenţa poporului, în timp ce, în cazul debarcării britanicilor în Franţa, poporul ar fi de partea britanicilor. Am subliniat că era cu atât mai important deci ca printr-o eventuală retragere să nu expunem poporul francez răzbunării lui Hitler şi să nu mai putem conta pe ei pentru marea operaţiune din 1943.

A urmat o tăcere apăsătoare. Stalin a spus, în cele

din urmă că, dacă noi nu putem face o debarcare în Franţa anul acesta, el nu era îndreptăţit să o ceară sau să insiste asupra ei, dar era obligat să spună că nu era de acord cu argumentele mele.

Atunci am desfăşurat o hartă cu sudul Europei, Mediterana şi Africa de Nord. Ce era un „Al doilea front”? Doar o debarcare pe o coastă fortificată în partea opusă Angliei? Sau putea lua forma unei alte acţiuni mari care să poată fi folositoare cauzei comune? Am crezut că e mai bine să-l aduc spre sud, în etape. Dacă, de exemplu, am putea ţine inamicul la Pas de Calais prin concentrări de trupe în Britania şi, în acelaşi timp, să atacăm în altă parte – de exemplu, în Loara sau în Gironde, sau alternativ, la Scheidt – lucrul ăsta era plin de promisiuni. Aici era o imagine generală a operaţiunii mari de anul viitor. Stalin se temea că ideea nu era realizabilă. Am spus că va fi într-adevăr greu să debarcăm un milion de oameni, dar că va trebui să perseverăm şi să încercăm.

Am trecut apoi la bombardarea Germaniei, care dădea satisfacţii generale. Stalin a subliniat necesitatea de a se lovi moralul populaţiei germane. El a spus că acorda cea mai mare importanţă bombardamentelor şi că ştia că raidurile noastre aveau un efect teribil în Germania.

După acest interludiu, care a relaxat încordarea, Stalin a remarcat că, din lunga noastră discuţie, se părea că nu vom avea nici acţiunea „Barosul” nici „încercuirea”, şi ne vom mulţumi cu bombardarea Germaniei. Am decis să trec peste ce era mai rău şi să creez un fundal potrivit pentru proiectul pe care voiam să-l prezint. Deci nu am încercat imediat să înlătur întunecarea. Doar cerusem anume să fie o discuţie directă, între prieteni şi camarazi aflaţi în pericol. Totuşi, a predominat curtoazia şi demnitatea.

* * *

Venise momentul să aduc în acţiune „Torţa”. Am spus

că vreau să revin la problema celui de al doilea front în 1942, pentru care venisem de fapt. Eu nu consideram că Franţa era unicul loc pentru o asemenea operaţiune. Mai erau şi alte locuri, iar noi şi americanii ne-am decis asupra unui alt plan pe care am fost autorizat de preşedintele american să i-l împărtăşesc lui Stalin în secret. Acum voi face acest lucru. Am subliniat necesitatea vitală a secretului. La aceasta, Stalin s-a ridicat şi a rânjit, spunând că speră că nimic în legătură cu asta nu va apărea în presa britanică.

Apoi, am început să explic cu precizie operaţiunea „Torţa”. În timp ce făceam relatarea, Stalin a devenit foarte interesat. Prima lui întrebare a fost, ce se va întâmpla în Spania şi în Franţa de la Vichy. Ceva mai târziu, a remarcat că, din punct de vedere militar, operaţiunea era justă, dar avea îndoieli asupra efectelor politice ale acesteia în Franţa. El a întrebat în special despre date iar eu am spus că nu mai târziu de 30 octombrie, dar preşedintele şi noi toţi ne străduim să o tragem mai înainte, la 7 octombrie. Acest lucru a părut o mare uşurare pentru cei trei ruşi.

Apoi, am descris avantajele militare legate de eliberarea Mediteranei, pentru momentul când va fi posibil de deschis un nou front. În septembrie, trebuie să învingem în Egipt, iar în octombrie, în Africa de Nord, ţinând în tot acest timp inamicul în nordul Franţei. Dacă am putea termina anul posedând Africa de Nord, am putea ameninţa pântecele Europei lui Hitler, iar această operaţiune trebuie considerată în conjuncţie cu cea din 1943. Asta este ceea ce noi şi americanii am decis să facem.

Pentru a ilustra punctul meu de vedere, am desenat între timp un crocodil şi i-am explicat lui Stalin, cu ajutorul acestei imagini, intenţia noastră de a ataca pântecele moale al crocodilului, în timp ce îi atacam botul puternic.

Iar Stalin, al cărui interes atinsese acum cel mai înalt nivel, a spus: „Să vă ajute Dumnezeu în această acţiune”.

Am subliniat că noi voiam să îi uşurăm pe ruşi. Dacă am încerca asta în nordul Franţei, am fi respinşi. Dacă încercăm în nordul Africii, avem o şansă bună de victorie, apoi o să putem ajuta în Europa. Dacă am putea câştiga Africa de Nord, Hitler va trebui să-şi aducă forţa aeriană înapoi. Altfel, i-am distruge aliaţii, chiar şi Italia de exemplu, făcând o debarcare. Operaţiunea ar avea o influenţă importantă asupra Turciei şi asupra sudului Europei şi mă temeam doar că Hitler ar putea să ne-o ia înainte. Dacă am cuceri anul acesta Africa de Nord, l-am putea ataca mortal pe Hitler anul viitor. Acest lucru a marcat o cotitură în convorbirea noastră.

Stalin a început să prezinte atunci diverse dificultăţi politice. Oare o ocupare anglo-americană a regiunilor „Torţei” nu va fi greşit înţeleasă în Franţa? Ce aveam de gând cu de Gaulle? Eu am spus că, în această etapă, nu vrem ca el să intervină în operaţiune. Franţa de la Vichy era în stare să tragă asupra lui de Gaulle, dar nu în americani. Harriman a susţinut cu putere acest lucru, referindu-se la informaţii pe care se baza preşedintele, de la agenţi americani aflaţi pe teritoriile „Torţei” precum şi pe părerea amiralului Leahy”.

* * *

În acest punct, se părea că Stalin a sesizat avantajele strategice ale operaţiunii „Torţa”. El a găsit patru raţiuni principale în favoarea ei: mai întâi, îl va lovi pe Rommel din spate; în al doilea rând, va intimida Spania; în al treilea rând, va produce lupte între germani şi francezi în Franţa; şi în al patrulea rând, expune Italia tăişului războiului.

Am fost adânc impresionat de această remarcabilă afirmaţie. Arăta din partea dictatorului rus, stăpânirea rapidă şi completă a unei probleme, până atunci nouă pentru el. Foarte puţine persoane în viaţă ar fi putut

înţelege în câteva minute raţiunile cu care mă luptasem de atâtea luni. El a văzut totul dintr-o clipire.

Eu am menţionat o a cincea raţiune, şi anume, – scurtarea rutei pe mare prin Mediterana. Stalin era preocupat dacă puteam trece prin strâmtoarea Gibraltar. Am spus că va fi în regulă. I-am Sorbit de asemeni despre schimbările din comandamentul din Egipt şi de hotărârea noastră de a da acolo o bătălie decisivă în august sau septembrie. În cele din urmă, era clar că le plăcea tuturor „Torţa”, deşi Molotov a întrebat dacă nu ar putea începe în septembrie.

Atunci am adăugat: „Franţa e demoralizată şi vrem să o înveselim”. Franţa înţelesese cele întâmplate în Madagascar şi Siria. Sosirea americanilor va aduce naţiunea franceză de partea noastră. Îl va intimida pe Franco. Germanii ar putea spune imediat francezilor: „Daţi-ne flota la Toulon”. Aceasta ar stârni din nou antagonismele dintre Vichy şi Hitler.

Atunci, am expus perspectiva de a îndrepta o forţă aeriană anglo-americană spre flancul de sud al armatelor ruse, pentru a apăra Marca Caspică şi munţii Caucaz şi, în general, ca să lupte pe acel teatru al războiului. Totuşi, nu am intrat în amănunte şi, desigur, trebuia să dăm mai întâi bătălia din Egipt şi nu aveam încă planurile preşedintelui cu privire la contribuţia americană. Dacă lui Stalin îi va plăcea ideea, ne vom apuca să lucrăm în amănunt la ea. El a răspuns că vor fi foarte recunoscători pentru un asemenea ajutor, dar că amănuntele de locaţie, etc., vor cere un studiu. Eu eram foarte interesat în acest proiect, pentru că ar duce la lupte dure între forţele aeriene anglo-americane şi germani, ceea ce va contribui în mare măsură la obţinerea stăpânirii văzduhului în condiţii mai favorabile decât să căutăm necazuri la Pas de Calais.

Apoi, ne-am adunat în jurul unui glob mare şi i-am explicat lui Stalin uriaşele avantaje ale curăţirii

Mediteranei de inamici. I-am spus lui Stalin că îi voi sta la dispoziţie dacă va dori să mă vadă din nou. El mi-a răspuns că obiceiul rus este ca oaspetele să-şi exprime dorinţele şi că era gata să mă primească în orice moment. El ştia acum ce era mai rău şi totuşi ne-am despărţit într-o atmosferă de bunăvoinţă.

Întâlnirea durase aproape patru ore. A fost nevoie de o jumătate de oră sau mai mult ca să ajungem la Vila de stat numărul 7. Deşi eram obosit, am dictat telegrama către Cabinetul de Război şi către preşedinte, după miezul nopţii, iar apoi, cu sentimentul că se spărsese gheaţa şi se stabilise un contact uman, am dormit bine şi mult.

Capitolul XVI MOSCOVA. O LEGĂTURĂ STABILITĂ

A doua zi dimineaţa târziu, m-am trezit în locuinţa mea luxoasă. Era joi 13 august, – pentru mine totdeauna „Ziua Blenheim”. Aranjasem să-ţi vizitez pe Molotov la Kremlin la amiază, ca să-i explic mai clar şi pe deplin caracterul diverselor operaţiuni pe care le aveam în gând. Am subliniat cât de dăunător ar fi pentru cauza comună dacă, datorită învinuirilor reciproce în legătură cu abandonarea acţiunii „Barosul”, am fi obligaţi să discutăm public împotriva unei asemenea operaţiuni. Am explicat de asemeni mai amănunţit importanţa politică a „Torţei”. El a ascultat afabil, dar nu a contribuit cu nimic. I-am propus să-l văd din nou pe Stalin la 10 p.m. În seara aceea, iar mai târziu, în cursul zilei, am fost anunţat că ora 11 ar fi mai convenabilă şi, cum subiectele de discutat aveau să fie aceleaşi ca şi cele de cu o seară înainte, m-au întrebat dacă aş dori să-l aduc şi pe Harriman. Am răspuns „Da”, şi că voi aduce de asemeni pe Cadogan, Brooke, Wavell şi Todder care între timp sosiseră în siguranţă de la Teheran cu un avion rusesc. Ar fi putut avea un incendiu foarte periculos în avionul lor Liberator.

Înainte de a părăsi camera acestui diplomat urban, rigid, m-am întors spre el şi i-am spus: „Stalin ar face o

mare greşeală dacă ne-ar trata dur acum când am ajuns atât de departe”. Pentru prima dată, Molotov s-a relaxat. „Stalin, a spus el, e un om foarte înţelept. Puteţi fi siguri că, oricum, el argumentează, el înţelege totul. Am să-i comunic ce spuneţi”.

M-am întors la timp pentru masa de prânz la Vila de stat numărul şapte. Afară, vremea era minunată. Era exact aşa cum ne place cel mai mult în Anglia – când avem aşa ceva. M-am gândit să explorăm domeniul. Vila de stat numărul şapte era o casă frumoasă, mare, nouă, de ţară, aşezată pe o pajişte întinsă, cu grădini, într-o pădurice de brad de vreo douăzeci de acri. Erau alei agreabile şi era plăcut ca, în vremea frumoasă de august, să stai întins pe iarbă sau pe ace de pin. Erau mai multe fântâni şi un tanc mare de sticlă plin cu tot felul de peştişori aurii care erau atât de domesticiţi încât îţi mâncau din mână. Mi-am făcut obiceiul să-i hrănesc în fiecare zi. În jurul terenului era un zid de vreo cinci metri înălţime, păzit în ambele părţi de poliţie şi soldaţi în număr considerabil. La vreo sută de metri de casă, era un adăpost antiaerian. La prima ocazie, am fost conduşi acolo. Era de ultimul tip şi foarte luxos. Ascensoare în ambele capete te duceau în jos, la douăzeci şi şase sau treizeci de metri în pământ. Acolo erau opt sau zece camere mari, în interiorul unei cutii de beton de o grosime masivă. Camerele erau despărţite între ele cu uşi grele, glisante. Lumina era strălucitoare. Mobila era stil, somptuoasă şi viu colorată. Mă atrăgeau mai mult peştişorii aurii.

* * *

Am plecat cu toţii spre Kremlin la 11 p.m. Şi am fost primiţi doar de Stalin şi Molotov, cu interpretul lor. Atunci a început o discuţie foarte neplăcută. Am spus că el trebuie să înţeleagă că noi ne-am hotărât asupra cursului pe care trebuie să-l urmăm şi că reproşurile erau inutile. Am polemizat circa două ore, timp în care el a spus multe

lucruri neplăcute, mai ales despre faptul că noi ne temem prea mult să ne luptăm cu germanii şi că, dacă am încerca, aşa cum fac ruşii, am constata că nu e chiar atât de rău; că ne-am încălcat promisiunea în legătură cu „Barosul"; că am eşuat în livrarea materialelor promise Rusiei şi că am trimis doar rămăşiţele după ce am păstrat tot ce aveam nevoie pentru noi înşine. Se părea că aceste plângeri erau adresate atât Marii Britanii cât şi Statelor Unite.

Am respins direct toate aceste învinuiri, dar fără înţepături de niciun fel. Bănuiesc că nu era obişnuit să fie contrazis în repetate rânduri, dar nu s-a înfuriat deloc, nici măcar nu s-a agitat. Şi-a reafirmat părerea că ar fi posibil, pentru britanici şi americani, să debarce şase sau opt divizii în peninsula Cherbourg, odată ce vor avea dominaţia în aer. El avea sentimentul că, dacă armata britanică ar lupta contra germanilor tot atât cât şi armata rusă, n-ar fi atât de speriată de aceştia. Ruşii precum şi Forţele Aeriene Regale au arătat, într-adevăr, că e posibil să-i baţi pe germani. Infanteria britanică ar putea să facă la fel, cu condiţia să acţioneze în acelaşi timp cu ruşii.

M-am prefăcut că am trecut peste remarcile făcute de Stalin pe seama vitejiei armatei ruse. Propunerea unei debarcări la Cherbourg nu ţine seama de existenţa Canalului. În cele din urmă, Stalin a spus că nu putem continua aşa. El trebuia să accepte decizia noastră. Apoi ne-a invitat brusc la dineu în seara următoare, la ora opt.

Acceptând invitaţia, am spus că voi pleca în zori cu avionul în dimineaţa următoare, adică în 15. Iosif părea cumva preocupat de treaba asta şi a întrebat dacă nu puteam să stau mai mult. Am spus, da, desigur, dacă se poate face un lucru bun şi că, oricum, voi mai aştepta o zi. Apoi am afirmat că nu simţeam camaraderie în atitudinea lui. Călătorisem atât de departe ca să stabilesc o relaţie bună de lucru. Noi am depus eforturi să ajutăm Rusia şi vom continua să facem asta. Fuseserăm lăsaţi să luptăm

singuri timp de un an împotriva Germaniei şi Italiei. Acum, când cele trei mari naţiuni sunt aliate, victoria era sigură, cu condiţia să nu ne despărţim, iar eu am fost niţeluş cam animat la acest pasaj şi, înainte de a se putea traduce, el a remarcat că Îi place tonul exprimării mele. După aceea, discuţia a început din nou într-o atmosferă ceva mai puţin încordată.

El s-a lansat într-o discuţie despre două mortiere ruseşti de tranşee care trag cu rachete şi care, afirma el, erau devastatoare ca efect, oferindu-se să organizeze o demonstraţie pentru specialiştii noştri, dacă pot aştepta. A spus că va lăsa să primim toate informaţiile despre ele, dar nu ar trebui să dăm ceva în schimb? N-ar trebui să existe o înţelegere cu privire la informaţii despre invenţii? Am spus că le vom da totul fără nicio tocmeală, cu excepţia acelor aparate care, dacă sunt duse în avioane peste liniile duşmane iar acestea sunt doborâte, ar face ca bombardarea Germaniei de către noi să devină mai dificilă. El a fost de asemeni de acord ca autorităţile lui militare să se întâlnească cu generalii noştri, iar acest lucru a fost aranjat pentru ora trei după-amiază. Am spus că ei vor avea nevoie de cel puţin patru ore ca să intre deplin în toate chestiunile tehnice implicate în acţiunile „Barosul", „încercuirea" şi „Torţa". El a observat, la un moment dat, că „Torţa" era „corectă din punct de vedere militar", dar că partea politică cerea mai multă delicateţe – adică, mai multă atenţie la felul cum era mânuită. Din când în când, el revenea la „Barosul", mormăind în legătură cu această acţiune. Când a spus că nu ne-am ţinut de promisiune, eu am replicat: „Resping afirmaţia asta. Ne-am ţinut toate promisiunile" şi m-am referit la acel *aide-mémoire* pe care i l-am dat lui Molotov. * El şi-a cerut un fel de scuze, spunând că îşi exprimă părerile sincere şi oneste, că nu exista neîncredere între noi ci doar un punct de vedere diferit.

În cele din urmă, am întrebat despre Caucaz. Va apăra lanţul de munţi şi cu câte divizii? La aceasta, el a trimis după o hartă în relief şi, cu o aparentă sinceritate şi evidentă cunoaştere, a explicat tăria acestei bariere, pentru care a spus că avea la dispoziţie douăzeci şi cinci de divizii. El a arătat diversele trecători şi a spus că vor fi apărate. Am întrebat dacă erau fortificate, iar el a spus, „Da, desigur". Linia de front rusească, la care inamicul încă nu ajunsese, era la nord de şirul principal. El a spus că vor trebui să reziste două luni, până când zăpada va face munţii de netrecut. S-a declarat încrezător în capacitatea lor de a face lucrul ăsta şi a relatat de asemeni amănunţit despre forţa flotei de la Marea Neagră, care era adunată la Batumi.

Toată această parte a discuţiei a fost mai uşoară, dar când Harriman a întrebat despre planurile de a aduce avioane americane peste Siberia, la care ruşii consimţiseră abia recent, după îndelungi presiuni americane, el a replicat scurt: „Războaiele nu se câştigă cu avioanele". Harriman m-a susţinut în permanenţă şi niciunul dintre noi nu a cedat niciun centimetru şi nici nu am rostit vreun cuvânt amar. Stalin şi-a roastit salutul şi mi-a întins mâna la plecare, iar cil i-am luat-o.

Ij 1".

— Vezi capitolul X.

În 14 august, am raportat Cabinetului de Război:

Ne-am întrebat care este explicaţia acestui spectacol şi a transformării petrecute, având în vedere terenul ferm pe care ajunseserăm scara trecută. Cred, cel mai probabil, că în Consiliul Comisarilor, vestea pe care am adus-o nu a fost primită la fel de bine cum a primit-o el. S-ar putea ca acesta să aibă mai multă putere decât credem noi şi mai puţine cunoştinţe. Poate se punea bine pe lângă comisari pentru viitoare scopuri şi, în beneficiul lor şi al lui, se elibera de sub presiune. Cadogan spune că o asemenea

transformare dură a urmat şi după începerea interviurilor lui Eden de la Crăciun, iar Harriman spune că aceeaşi tehnică a fost folosită şi cu prilejul misiunii lui Beaverbrook.

Părerea mea întemeiată este că, în inima lui, în măsura în care are una, Stalin ştie că avem dreptate şi că şase divizii în „Barosul” nu-l vor ajuta în acest an. În plus, sunt sigur că judecata lui militară, sigură şi rapidă, îl face un puternic sprijinitor al „Torţei”. Cred că nu e imposibil să revină la sentimente mai bune. Cu această speranţă, cu perseverez. Oricum, cred că a fost mai bine să o spunem aşa decât altfel. N-a existat niciun moment sugestia că ei nu vor continua lupta, iar eu cred că Stalin e foarte încrezător că va câştiga...

În scara aceea, am participat la un dineu oficial la Kremlin, unde erau prezente vreo patruzeci de persoane, incluzând mai mulţi comandanţi militari, membri ai Biroului politic şi alte înalte oficialităţi. Stalin şi Molotov au făcut onorurile de gazdă în mod cordial. Aceste dineuri erau destul de lungi şi, de la început, s-au propus numeroase toasturi şi s-a răspuns cu foarte scurte cuvântări. S-au spus tot felul de poveşti prosteşti despre aceste obiceiuri sovietice, care ar fi devenit chefuri cu băutură. Nu e niciun adevăr în ele. Mareşalul şi colegii săi au băut toasturile din pahare mici, luând doar câte o înghiţitură cu fiecare ocazie. Eu am fost politicos.

În timpul dineului, Stalin a vorbit cu mine în mod volubil, prin interpretul Pavlov. „În urmă cu câţiva ani, a spus el, am avut vizita domnului George Bernard Shaw şi a lui Lady Astor”. Lady Astor a sugerat ca domnul Lloyd George să fie invitat să viziteze Moscova, la care Stalin a răspuns: „De ce ar trebui să-l invităm? El a fost capul intervenţiei”. La aceasta, Lady Astor a răspuns: „Nu-i adevărat. Churchill a fost cel care l-a indus în eroare”. „Oricum, a spus Stalin, Lloyd George a fost capul

guvernului şi aparţinea stângii. El era răspunzător, iar nouă ne place un inamic direct mai mult decât un pretins prieten”. „Ei, a spus Lady Astor, Churchill e în sfârşit terminat”. „Nu sunt atât de sigur, răspunsese Stalin. Dacă apare o criză gravă, poporul englez ar putea reveni la calul cel bătrân”. În acest punct, am întrerupt şi am spus: „E cam mult în ce a zis ea. Am fost foarte activ în intervenţie, şi nu doresc să credeţi altceva”. El a zâmbit amical, aşa că am continuat: „M-aţi iertat?” Premierul Stalin, spuse interpretul Pavlov, zice că totul aparţine trecutului, iar trecutul aparţine lui Dumnezeu”.

Într-o convorbirc de mai târziu cu Stalin, i-am zis: „Lordul Beaverbrook mi-a povestit că, atunci când a fost în misiune la Moscova, în octombrie 1941, l-aţi întrebat: Ce-a vrut Churchill să înţeleagă când a zis în Parlament că m-a atenţionat cu privire la un atac german iminent?” „Bineînţeles că da, i-am răspuns eu, referindu-mă la telegrama pe care v-am trimis-o în aprilie 1941” şi am scos telegrama pe care Sir Stafford Cripps o predase cu întârziere. Când s-a tradus şi i-a fost citită, Stalin a ridicat din umeri: „Îmi amintesc. Nu aveam nevoie de nicio avertizare. Am ştiut că va veni războiul, dar am crezut că o să mai pot câştiga şase luni sau aşa ceva”. De dragul cauzei comune, m-am abţinut să întreb ce s-ar fi întâmplat cu noi toţi dacă noi ne-am fi prăbuşit definitiv în timp ce el îi dădea lui Hitler atâtea materiale valoroase, timp şi ajutor.

Cât de curând am putut, am dat domnului Attlee şi preşedintelui o relatare mai oficială despre banchet.

1. Dineul s-a desfăşurat într-o atmosferă prietenoasă şi cu ceremoniile ruseşti obişnuite. Wavell a ţinut un excelent discurs în limba rusă. Eu am toastat pentru sănătata lui Stalin, iar Cadogan, pentru moartea şi condamnarea nazismului. Deşi am stat la dreapta lui Stalin, nu am avut ocazia să discut despre lucruri serioase.

Stalin şi cu mine am fost fotografiaţi împreună şi de asemeni cu Harriman. Stalin a ţinut un discurs cam lung, propunând un toast pentru „Serviciul de contrainformaţii britanice” [Intelligence Service, n.t.) în cursul căruia a făcut o curioasă referire la Dardanele în 1915, spunând că britanicii au câştigat iar germanii şi turcii se retrăgeau, dar noi nu ştiam asta deoarece contrainformaţiile erau proaste. Această imagine, deşi inexactă, *S* fost evident intenţionată ca un compliment la adresa mea.

2. Am plecat pe la 1.30 a.m., întrucât îmi era teamă că se va lungi şi eram obosit. Când mi-am luat rămas bun de la Stalin, el mi-a spus că orice deosebiri care există erau doar de metodă. Am spus că vom încerca să înlăturăm şi aceste deosebiri prin fapte. După o strângere de mână cordială, am plecat pornind prin camera oarecum aglomerată, dar el s-a grăbit după mine şi m-a însoţit pe o distanţă enormă, prin coridoar şi scări, până la uşa de la intrare, unde din nou ne-am strâns mâinile.

3. Poate că relatarea mea despre întâlnirea de joi a avut un punct de vedere prea întunecat. Simt că trebuie să le acord circumstanţe atenuante pentru dezamăgirea cu adevărat dureroasă pe care o simt ei aici din cauză că nu putem face nimic mai mult ca să-i ajutăm în lupta lor uriaşă. În cele din urmă, au înghiţit această pilulă amară. Acum, totul pentru noi trebuie să se axeze pe grăbirea acţiunii „Torţa” şi pe înfrângerea lui Rommel.

Am fost ofensat de multe lucruri care s-au spus la conferinţele noastre. Am ţinut seama de încordarea în care se află conducătorii sovietici, cu vastul lor front care arde şi sângerează pe aproape 3.000 de kilometri şi cu germanii la doar şaptezeci şi cinci de kilometri de Moscova şi avansând spre Marea Caspică. Discuţiile militare tehnice nu au mers bine. Generalii noştri au pus tot felul de întrebări, la care colegii lor sovietici nu erau autorizaţi să dea răspunsuri. Singura cerere sovietică a fost un „Al

doilea front ACUM”. La sfârşit, Brooke a fost cam brutal şi conferinţa militară s-a încheiat cam abrupt.

Trebuia să plecăm în zori, pe 16. Cu o seară înainte, la ora şapte, m-am dus la Stalin să-mi iau rămas bun. Am avut o convorbire folositoare şi importantă. Am întrebat în mod special dacă va putea apăra trecerile munţilor Caucaz şi să-i împiedice pe germani de a ajunge la Caspica şi de a lua trenurile petrolifere de la Baku, cu tot ce înseamnă asta, ca apoi să se îndrepte spre sud, prin Turcia sau Persia. El a întins harta şi apoi a spus cu încredere liniştită: „îi vom opri. Nu vor traversa munţii”. Apoi a adăugat: „Sunt zvonuri că turcii au să ne atace în Turkestan. Dacă au s-o facă, am să mă pot ocupa şi de ei”. I-am spus că nu era pericol de aşa ceva. Turcii vor să rămână în afara războiului şi, cu siguranţă, nu se vor certa cu Anglia. Conversaţia noastră de o oră s-a apropiat de sfârşit iar eu m-am ridicat să-mi iau rămas bun. Stalin a părut brusc jenat şi a spus într-un ton mai cordial decât folosise cu mine până atunci: „Plecaţi în zori. De ce n-am merge la mine acasă să bem ceva?” Am spus că eu sunt totdeauna în favoarea unei asemenea politici. Aşa încât m-a condus, prin numeroase culoare şi camere, până am ajuns la o alee liniştită în interiorul Kremlinului şi, după vreo două sute de metri, am ajuns la apartamentul în care locuia. El mi-a arătat camerele lui, care erau de mărime moderată, simple, pline de demnitate, în număr de patru

— O sufragerie, o cameră de lucru, un dormitor şi o cameră de baie mare. Imediat a apărut o îngrijitoare foarte bătrână şi apoi o fată drăguţă, cu părul roşcat, care l-a sărutat îndatoritoare pe tatăl ei. El m-a privit cu o sclipire în ochi: „Vezi, chiar şi noi bolşevicii avem o viaţă de familie”. Fiica lui Stalin a început să aşeze masa, iar în scurt timp, îngrijitoarea a apărut cu câteva platouri. Între timp, Stalin desfundase diverse sticle, care începuseră să formeze o armată impozantă. Apoi a spus: „De ce nu l-am

chema şi pe Molotov? El se îngrijorează în legătură cu comunicatul. L-am putea rezolva aici. Molotov are o calitate – poate să bea”. Mi-am dat scama atunci că va fi un dineu. Eu plănuisem să cinez la Vila de stat numărul şapte, unde mă aştepta generalul Anders, comandantul polonez, dar i-am spus noului şi excelentului meu interpret, maiorul Birse, să telefoneze că nu mă voi întoarce decât după miezul nopţii. Imediat a sosit Molotov. Ne-am aşezat şi, cu cei doi interpreţi, eram în număr de cinci. Maiorul Birse trăise douăzeci de ani la Moscova şi s-a împăcat foarte bine cu mareşalul, cu care a întreţinut câtva timp o conversaţie la care eu nu am putut participa.

Am stat la masă de la 8.30 p.m. Până la 2.30 a doua zi dimineaţă, ceea ce, împreună cu întrevederea mea anterioară, însemna un total de peste şapte ore. Dineul a fost evident improvizat, într-o inspiraţie de moment, dar treptat sosea tot mai multă mâncare. Noi ciuguleam de ici de colo, cum se pare că este obiceiul rusesc, dintr-o lungă succesiune de feluri de soi, şi am sorbit o varietate de vinuri. Molotov a adoptat maniera cea mai afabilă, iar Stalin 11 tachina fără milă.

Imediat am vorbit de convoaiele pentru Rusia. Asta l-a făcut să exprime o remarcă brutală, dură, despre distrugerea aproape totală a unui convoi în Arctica, în iunie.

„Domnul Stalin întreabă, a spus Pavlov, cu oarecare ezitare, dacă marina britanică nu are sentimentul gloriei?” Eu am răspuns: „Trebuie să aflaţi de la mine că ceea ce s-a făcut a fost just. Eu ştiu multe despre marină şi despre războiul pe mare”. „Asta înseamnă, a zis Stalin, că eu nu ştiu nimic”. „Rusia este un animal de uscat, am răspuns eu, britanici sunt animale de mare”. El a tăcut, apoi şi-a recăpătat buna dispoziţie. Am întors discuţia spre Molotov. „Cunoştea mareşalul că ministrul lui de Externe, cu ocazia recentei sale vizite la Washington, a spus că e hotărât să

facă o vizită la New York, el singur, şi că întârzierea la întoarcere nu s-a datorat vreunei defecţiuni a avionului ci pentru că plecase de unul singur?”

Deşi, la un dineu rusesc, aproape orice se poate spune în glumă, Molotov a arătat cam serios auzind asta. Dar faţa lui Stalin s-a luminat de veselie când *a* spus:

„Nu *a* fost la New York. S-a dus la Chicago, unde locuiesc ceilalţi gangsteri”.

Relaţiile fiind astfel complet refăcute, conversaţia a continuat. Am deschis discuţia despre o debarcare britanică în Norvegia cu sprijin rusesc şi am explicat cum, dacă am putea lut» Capul Nord în timpul iernii şi să-i distrugem pe nemţi acolo, calea corfvoaielor ar fi deschisă. Această idee, după cum s-a văzut, a constituit unul dintre planurile mele favorite. Stalin părea foarte atras de idee şi, după ce am discutat despre căi şi mijloace, am căzut de acord că trebuie să o realizăm, dacă se poate.

* * *

Trecuse deja de miezul nopţii şi Cadogan nu apăruse cu schiţa comunicatului.

„Spune-mi, am întrebat eu, stresul acestui război a fost pentru dumneata personal la fel de greu ca şi trecerea prin politica de colectivizare a agriculturii?”

Această întrebare l-a stârnit imediat pe mareşal.

„Ah, nu, a spus el, politica de colectivizare a agriculturii a fost o luptă teribilă”.

„Am crezut că ai să o consideri dificilă, am zis, pentru că nu aveai de-a face cu câteva mii de aristocraţi şi mari moşieri ci cu milioane de oameni mărunţi”. „Zece milioane, a spus ridicând mâinile. A fost înspăimântător. A durat patru ani. A fost absolut necesar pentru Rusia, dacă voiam să evităm foametea periodică, să arăm cu tractoarele. Trebuie să ne mecanizăm agricultura. Când dădeam ţăranilor tractoare, erau toate stricate în câteva luni. Doar fermele colective cu ateliere, puteau mânui tractoarele.

Ne-am străduit mult să explicăm asta ţăranilor. Nu avea rost să argumentezi cu ei. După ce i-ai spus tot ce se poate unui ţăran, el zice că trebuie să se ducă acasă şi să-şi consulte nevasta şi trebuie să-şi consulte ciobanul”. Pentru mine, aceasta din urmă era o exprimare nouă în chestiunea respectivă.

„După ce ai discutat cu ei, el răspunde mereu că nu vrea gospodărie colectivă şi s-ar descurca mai curând fără tractoare”.

„Aceştia erau cei care îi numiţi culaci?”

„Da”, a răspuns el, dar nu a repetat cuvântul. După o pauză a zis: „Totul a fost foarte greu şi rău – dar a fost necesar”. „Ce s-a întâmplat?” am întrebat. „Ei bine”, a răspuns el, mulţi au fost de acord să meargă cu noi. Unora li s-a dat pământ ca să-l cultive, în provincia Tomsk sau în provincia Irkutk, sau mai departe în nord, dar cea mai mare parte au fost foarte nepopulari şi au fost şterşi de pe faţa pământului de muncitorii de pe moşiile lor”.

A urmat o pauză considerabilă. Apoi: „Noi nu numai că am îmbunătăţit aprovizionarea cu alimente, dar am îmbunătăţit peste măsură calitatea cerealelor. Se cultivau tot felul de cereale. Acum, nimeni nu are voie să semene decât cereale standard sovietice, dintr-un capăt în altul al ţării. Dacă nu fac aşa, sunt sever pedepsiţi. Asta înseamnă tot o îmbunătăţire a aprovizionării cu alimente”.

Înregistrez aceste amintiri aşa cum îmi vin în minte şi îmi amintesc impresia puternică pe care am avut-o în momentul în care milioane de femei şi bărbaţi au fost şterşi de pe faţa pământului sau deplasaţi pentru totdeauna. Va veni, fără îndoială, o generaţie pentru care nenorocirile lor vor fi necunoscute, dar va fi sigură că are mai multă mâncare şi va binecuvânta numele lui Stalin. Nu am repetat vorbele lui Burke: „Dacă nu pot avea reformă fără nedreptate, n-o să fac reforma”. Cu al doilea război mondial, care continua în jurul nostru, mi se părea

zadarnic să faci morală cu glas tare.

Pe la ora 1 a.m., Cadogan a sosit cu schiţa comunicatului şi ne-am pus pe lucru ca să-l aducem în forma finală. A fost adus pe masă un considerabil purcel de lapte. Până acum, Stalin a gustat doar din felurile de mâncare, dar acum era ora unu şi jumătate dimineaţa şi era aproximativ ora lui de cină. L-a invitat pe Cadogan să i se alăture, iar când prietenul nostru s-a scuzat, gazda noastră s-a aruncat asupra victimei de unul singur. După aceea, s-a dus brusc în camera alăturată, să primească rapoartele de pe toate sectoarele frontului, care i se aduceau de la 2 a.m. Încolo. Au trecut circa douăzeci de minute până s-a întors, iar între timp noi am căzut de acord cu privire la comunicat. În sfârşit, la 2.30 a.m., am spus că trebuie să plec. Aveam o jumătate de oră de mers cu maşina până la vilă şi tot atâta până la aeroport. Aveam o durere de cap teribilă, care pentru mine era foarte neobişnuită. Mai trebuia să-l văd şi pe generalul Anders. L-am rugat pe Molotov să nu vină să mă conducă în zori, pentru că era în mod clar ostenit. El m-a privit cu reproş, ca şi când ar fi vrut să spună: „Chiar crezi că aş putea să nu mă aflu acolo?” Am decolat la 5.30 a.m. Eram bucuros să dorm în avion şi nu-mi aduc aminte de nimic din peisaj sau din călătorie, până când am ajuns la piciorul Caspicei şi am început să urcăm deasupra munţilor Elburz. La Teheran nu m-am dus la legaţie, ci la răcoroasa şi liniştita reşedinţă de vară, sus, deasupra oraşului. Aici mă aşteptau o grămadă de telegrame. Plănuisem o conferinţă a doua zi, la Bagdad, cu majoritata înaltelor noastre autorităţi din Persia şi Irak, dar simţeam că nu puteam face faţă căldurii de la Bagdad la amiază, în august, şi era destul de uşor să o schimb la Cairo. Am cinat în seara aceea cu cei de la legaţie şi am fost mulţumit să uit de toate grijile până dimineaţa.

Capitolul XVII ÎNCORDARE ŞI SUSPANS

La 19 august am făcut o nouă vizită pe frontul din deşert. Am mers cu Alexander în maşina lui, din Cairo pe lângă Piramide, vreo două sute de kilometri prin deşert, până la mare, la Abusir. M-am bucurat de tot ce mi-a spus. Când umbrele s-au lungit, am ajuns la Cartierul general al lui Montgomery la Burg-EI-Arab. Aici, caravana faimoasă de mai târziu era instalată între dune de nisip şi apa sclipitoare. Generalul mi-a oferit propria lui căsuţă mobilă împărţită în dormitor şi birou. Dup» călătoria lungă cu maşina, am făcut toţi o baie delicioasă. „Toate armatele fac baie acum pe coasta asta”, a spus Montgomery în timp ce eram înfăşuraţi în prosoape. El a făcut un gest cu braţul spre vest. La trei sute de metri mai încolo, circa o mie de oameni de-ai noştri făceau sport pe plajă. Deşi ştiam răspunsul, am întrebat: „De ce Cabinetul de Război face cheltuieli ca să trimită trupelor chiloţi albi de baie? Cu siguranţă că ar trebui să fie făcută economic în această privinţă”. De fapt, erau bronzaţi şi arşi peste tot, în afară de locul unde purtau şorturile.

Cum se mai schimbă moda! Când am mărşăluit la Omdurman, cu patruzeci şi patru de ani înainte, teoria era că soarele african nu trebuie cu niciun preţ să-ţi atingă pielea. Regulile erau stricte. Aveam prinse de hainele kaki bucăţi speciale pentru spate. Era o abatere militară să apari fără cască. Eram sfătuiţi să purtăm lenjerie de corp groasă, după obiceiul arab, căpătat de o mie de ani de experienţă. Iar acum, la jumătatea secolului douăzei, mulţi soldaţi albi îşi îndeplineau treburile zilnice cu capul descoperit şi goi, purtând doar un fel de pânză în jurul coapselor. Se pare că nu le făcea niciun rău. Deşi procesul de trecere de la alb la bronzat necesita câteva săptămâni şi expuneri treptate, insolaţiile erau rare. Mă întreb cum explică medicii toate astea.

După aceea, ne-am îmbrăcat pentru cină – hainele

mele cu fermoar se îmbracă într-un minut – şi ne-am întâlnit în camera hărţii a lui Montgomery. Aici, el ne-a făcut o expunere foarte frumoasă a situaţiei, dovedind că, în câteva zile, îşi însuşise bine toate problemele. El a prezis corect următorul atac al lui Rommel şi a explicat cum are de gând să-l primească. Totul se dovedea just şi corect. Apoi, a descris planul de a lua el însuşi ofensiva. Avea totuşi nevoie de şase săptămâni ca să pună ordine în Armata a Opta. Avea de gând să reformeze diviziile ca unităţi tactice integrale. Trebuia să aşteptăm până când noile divizii îşi vor fi luat locul pe front şi până ce tancurile Scherman vor fi aduse. Atunci aveau să fie trei corpuri de armată, fiecare sub comanda unui ofiţer experimentat, pe care el şi Alexander îi cunoşteau bine. Mai presus de toate, artileria va fi folosită cum nu a fost posibil niciodată până acum în deşert. HI vorbea despre sfârşitul lui septembrie. Eu eram dezamăgit de dată, dar şi aceasta depindea de Rommel. Informaţiile noastre arătau că o lovitură din partea lui era iminentă. Eram şi eu deja pe deplin informat şi eram mulţumit că el va încerca o mişcare largă de învăluire în jurul flancului nostru din deşert ca să ajungă la Cairo şi că se va da o bătălie de manevră pentru mijloacele lui de comunicaţie.

În acea vreme, mă gândeam mult la înfrângerea lui Napoleon în 1814. Şi el s-a gândit să lovească mijloacele de comunicaţie, dar Aliaţii au intrat direct într-un Paris aproape deschis. Am considerat de cea mai mare importanţă ca oraşul Cairo să fie apărat de fiecare bărbat în uniformă care nu este necesar Armatei a Opta. Doar în felul acesta, armata de câmp va avea deplină libertate de manevre şi va putea risca să-şi lase flancul înconjurat înainte de a lovi. Cu mare plăcere, am aflat că eram cu toţii de acord. Deşi eram nerăbdător să trecem la o acţiune ofensivă cât mai curând posibil, salutam perspectiva ca Rommel să-şi rupă dinţii pe noi înainte ca principalul

nostru atac să fie lansat. Dar vom avea oare timp să ne organizăm apărarea oraşului Cairo? Multe semne arătau că acel comandant îndrăzneţ, care era în faţa noastră doar la vreo douăzeci de kilometri depărtare, îşi va da lovitura supremă înainte de sfârşitul lui august. În orice zi, a spus prietenul meu, el poate hotărî să-şi continue stăpânirea. Două sau trei săptămâni de întârziere ar fi în favoarea noastră.

* * *

La 20 august, am pornit devreme şi vedem viitorul câmp de luptă şi vitezele trupe care urmau să reziste. Am fost dus în punctul-cheie, la sud-est de Ruweisat. Aici, printre curbele dure unduite şi crestăturile deşertului, se afla masa blindatelor noastre, camuflate, ascunse şi dispersate, totuşi tactic concentrate. Aici l-am întâlnit pe tânărul brigadier Roberts, care comanda în acel moment toate forţele noastre blindate din acea poziţie vitală. Cele mai bune tancuri ale noastre erau sub comanda lui. Montgomery mi-a explicat dispunerea artileriei noastre de toate tipurile. Fiecare scobitură a deşertului era plină de baterii ascunse, camuflate. Trei sau patru sute de tunuri vor trage în blindatele germane, înainte de a le arunca în luptă pe ale noastre.

Deşi, bineînţeles, nu era permisă nicio adunare de trupe sub continua recunoaştere aeriană a inamicului, am văzut în acea zi mulţi soldaţi, care m-au salutat cu zâmbete şi urale. Am inspectat propriul meu regiment. Al 4-lea Husarzi, măcar atâţia câţi au îndrăznit să adune laolaltă – vreo cincizeci sau şaizeci – lângă cimitirul frontului, în care câţiva camarazi ai lor fuseseră înmormântaţi de curând. Toate astea erau emoţionante, dar din ele se năştea sentimentul reînvierii elanului Armatei. Toată lumea vorbea de schimbarea de după preluarea comenzii de către Montgomery. Simţeam adevărul acesta cu bucurie şi reconfortare.

Urma să luăm prânzul cu Bernard Freyberg. Mintea mea s-a întors la o vizită similară pe care i-o făcusem în Flandra, la postul lui de luptă din valea râului Scarpe, cu un sfert de secol în urmă, când el comanda deja o brigadă. Atunci, el mi-a oferit să mă ducă la o plimbare de-a lungul avanposturilor sale. Dar cunoscându-l pe el şi cunoscând linia frontului său, am refuzat. Acum era invers. Am sperat să văd cel puţin un post de observaţie avansat al acestor splendizi neo-zeelandezi, care erau în contact cu inamicul la vreo şapte kilometri mai departe. Atitudinea lui Alexander arăta că nu ar interzice, ci mai curând că ar însoţi expediţia. Dar Bernard Freyberg a refuzat net să-şi asume răspunderea, iar asta nu era o chestiune în care să se dea ordine, nici măcar din partea celei mai înalte autorităţi. Într-adevăr, am intrat în cortul fierbinte al popotei lui şi ni s-a oferit prânzul, mult mai minunat decât cel pe care l-am mâncat pe Scarpe. Aceasta era o amiază de august în deşert. Piesa de rezistenţă a mesei era o supă fierbinte din conserve de scoică neo-zeelandeze, din care nu am mâncat decât atât cât era politicos. Curând, a sosit Montgomery, care ne părăsise cu câtva timp mai înainte. Freyberg a ieşit să-l salute şi i-a spus că i se păstrase locul şi era aşteptat la masă, dar „Monty”, cumi. Se spunea, îşi făcuse deja o regulă să nu accepte ospitalitatea nici unuia dintre comandanţii subordonaţi lui. Aşa încât a stat afară în maşina lui, mâncând un sandvici auster şi bându-şi limonada, cu toate tabieturile. Şi Napoleon a fost, probabil, mai distant, în interesul disciplinei. *Dur aux grands* era una dintre maximele lui. Dar cu siguranţă că ar fi fost servit cu un excelent pui fript, din propriul lui *fourgon*. Maribourough ar fi intrat şi ar fi băut un vin bun cu ofiţerii lui – cred că şi Cromwell ar fi făcut la fel. Tehnica variază, dar se pare că rezultatele au fost bune în toate aceste cazuri.

Ne-am petrecut toată după-amiaza printre soldaţi şi

era trecut de şapte când ne-am întors la caravană şi la valurile plăcute ale plajei. Eram atât de încântat de tot ceea ce văzusem încât nu eram deloc obosit şi am stat de vorbă până târziu. Înainte ca Montgomery să se ducă să se culce la ora zece, în conformitate cu rutina lui, mi-a cerut să scriu ceva în jurnalul lui personal. Am făcut asta acum şi în mai multe ocazii în cursul lungului război. Iată aici ce-am scris de data asta:

„Fie ca aniversarea de la Blenheim, care marchează începutul noii comenzi, să-i aducă comandantului şef al Armatei a Opta şi trupelor lui faima şi norocul pe care le vor merita cu siguranţă”.

La 22 august am vizitat grotele de la Tura, lângă Cairo, unde se făceau lucrări vitale de reparaţii. Din aceste grote, cu mult timp în urmă, au fost târâte pietrele pentru Piramide. Acum ele erau foarte bine venite. La faţa locului, totul arăta foarte bine şi eficient şi se depusese o mare cantitate de muncă, zi şi noapte, de către o masă de oameni calificaţi. Dar eu aveam criteriile mele de fapte şi cifre şi am rămas nesatisfăcut. Scara era mult prea mică. Vina iniţială era a faraonilor care nu au construit piramide mai multe şi mai mari. Alte răspunderi erau mai greu de stabilit.

Am petrecut restul zilei zburând de la un aeroport la altul, inspectând instalaţiile şi stând de vorbă cu oamenii de la sol. Într-un loc, au fost adunaţi două sau trei mii de aviatori. Am vizitat de asemeni brigadă cu brigadă, Divizia Hichland, care tocmai sosise. Era târziu când am ajuns înapoi la ambasadă.

În timpul acestor ultme zile ale vizitei, toate gândurile mele se îndreptau spre bătălia iminentă. În orice moment, Rommel putea ataca, având o devastatoare cantitate de blindate. Putea veni pe la Piramide, nefiind oprit decât de un singur canal până ajungea la Nil, care curgea senin la marginea pajiştii reşedinţei. Bebeluşul lui

Lady Lampton zâmbea din căruciorul aşezat printre palmieri. Mă uitam peste râu, la întinderile plate de dincolo. Totul era liniştit şi paşnic, dar i-am sugerat mamei că era foarte cald şi praf la Cairo şi nu putea fi bine pentru copil. „De ce nu trimiteţi copilul la brizele răcoroase din Liban?” Dar ea nu mi-a acceptat sfatul şi nimeni nu poate spune că nu a judecat bine situaţia militară.

În acord deplin cu generalul Alexander şi cu şeful Statului Major Imperial, am întreprins o serie de măsuri extreme pentru apărarea oraşului Cairo şi a conductelor de apă care mergeau spre nord, spre mare. Au fost construite şanţuri pentru puşcaşi şi posturi de mitraliere, podurile au fost minate şi pe drumurile de acces s-a pus sârmă ghimpată, iar inundaţiile puteau fi provocate pe întregul front larg. Toţi lucrătorii ministerului, numărând mii de ofiţeri de Stat Major şi funcţionari în uniformă, au fost înarmaţi cu puşti şi li s-a ordonat să-şi ia posturile în primire dacă va fi nevoie, de-a lungul liniei de apă, fortificată. Divizia a 51-a Hichland nu era considerată încă „bună pentru deşert” dar acestor minunaţi oameni li S-a ordonat să ocupe noua linie de front pe Nil. Poziţia era foarte puternică din cauza relativ puţinelor drumuri de dig care să traverseze delta canalizată inundată sau inundabilă-Părea practic posibil să opreşti pătrunderea blindatelor pe aceste drumuri. În mod normal, apărarea oraşului Cairo aparţinea generalului britanic care comanda armata egipteană, ale cărei forţe erau şi ele amplasate. M-am gândit totuşi să dau răspunderea, în caz de urgenţă, generalului Maitland-Wilson –, Jumbo”.

— Care fusese numit la comandamentul din Persia-Irak, dar al cărui cartier general în aceste săptămâni critice se forma la Cairo. Lui i-am emis o directivă ca să-l informez de întregul plan de apărare şi ca să-şi asume răspunderea din momentul în care generalul Alexander îi va spune că oraşul Cairo era în pericol.

Acum trebuia să plec spre casă, tocmai în ajunul bătăliei, şi să mă întorc la treburi mult mai largi dar nu mai puţin decisive. Obţinusem deja aprobarea Cabinetului pentru directiva care trebuia dată generalului Alexander. El era acum autoritatea supremă cu care aveam de-a face în Orientul Mijlociu. Montgomery şi Armata a Opta erau sub conducerea lui. La fel, la nevoie, era şi Maitland-Wilson şi apărarea oraşului Cairo. „Alex", cum îi spuneam eu de mult, se mutase deja, împreună cu cartierul lui general, în deşert, lângă Piramide. Rece, vesel, înţelegând totul, el inspira pretutindeni linişte şi profundă încredere.

Am decolai de pe aeroportul din deşert la 7.15 p.m. În 23 august. Şi eu am dormit somnul celor drepţi până după ivirea zorilor. Când am urcat prin lăcaşul bombelor spre cabina lui „Comando", ne apropiam deja de Gibraltar. Trebuie să spun că zborul părea foarte periculos. Atmosfera era scăldată în ceaţa dimineţii. Nu se vedea nici la o sută de metri şi zburam la un mai mult de zece metri deasupra mării. L-am întrebat pe Vanderkloot dacă era în regulă şi i-am spus că sper să nu lovim stânca Gibraltarului. Răspunsurile lui nu erau foarte liniştitoare, dar el se simţea suficient de sigur de ruta lui ca să nu se urce prea sus deasupra mării, ceea ce eu personal aş fi fost bucuros să facă. Am mai mers aşa încă patru sau cinci minute, apoi brusc am intrat într-o zonă limpede, iar deasupra se înălţa strălucind marele perete prăpăstios al Gibraltarului, şi se vedea fâşia de teritoriu neutru care II unea de Spania şi de muntele care se numea Fotoliul Reginei Spaniei. După trei sau patru ore de zbor prin ceaţă, Vanderkloot fusese exact. Am trecut pe lângă peretele de stâncă la câteva sute de metri distanţă, fără să trebuiască să ne schimbăm mersul şi am făcut o aterizare perfectă. Eu tot mai cred că trebuia să mergem mai la înălţime şi să ocolim în cerc, în jur, o oră sau două. Aveam combustibil şi nu eram presaţi de timp. Dar a fost o

performanţă frumoasă. Ne-am petrecut dimineaţa cu guvernatorul, iar după-amiază am zburat spre casă, trecând deasupra golfului Biscaya, când s-a lăsat întunericul.

* * *

Când am pornit în misiunea mea la Cairo şi Moscova, comandantul pentru operaţiunea „Torţa” nu fusese încă ales. Eu sugerasem, la 31 iulie, că dacă generalul Marshall era desemnat comandantul suprem al operaţiunii de traversare a Canalului în 1943, generalul Eisenhower ar trebui să fie locţiitorul şi precursorul lui la Londra şi să lucreze la „Torţa” pe care o va comanda el însuşi, având pe generalul Alexander ca secund. Părerile au mers mai departe pe această linie şi, înainte de a pleca din Cairo spre Moscova, preşedintele mi-a trimis acordul lui. Totuşi, mai erau multe de hotărât pentru definitivarea planurilor noastre şi, în prima zi după întoarcerea mea la Londra, generalii Eisenhower şi Clark au venit la mine la cină să discutăm situaţia operaţiunii.

Eram în acest timp în relaţii foarte strânse şi plăcute cu aceşti doi ofiţeri americani. Din momentul când au sosit, în iunie, aranjasem un prânz săptămânal în Downing Street 10, marţea. Aceste întâlniri păreau a fi un succes. Eram aproape totdeauna singur cu ei şi discutam toate problemele noastre, pe faţă şi pe dos, de parcă am fi fost toţi din aceeaşi ţară. Am avut de asemeni şi un număr de discuţii neoficiale în sufrageria noastră de jos, pe la ora zece seara, şi care ţineau uneori până târziu. De câteva ori, generalii americani au venit la Chequers pentru o noapte sau pentru sfârşitul săptămânii. Nimic altceva nu se discuta cu aceste ocazii, decât de-ale noastre. Sunt sigur că aceste relaţii erau necesare pentru conducerea războiului şi nu aş fi înţeles întreaga situaţie fără ei.

La 22 septembrie, la o întâlnire a şefilor de Stat Major, pe care am prezidat-o şi la care era prezent

Eisenhower, s-a luat decizia finală. Data operaţiunii „Torţa” a fost stabilită pentru 8 noiembrie.

* * *

În mijlocul tuturor acestora, Rommel şi-a dat lovitura hotărâtă, dar care s-a dovedit a fi şi ultima, spre Cairo. Până ce aceasta s-a terminat, gândurile mele erau la deşert şi la încercarea iminentă a puterii acolo. Aveam deplină încredere în noii noştri comandanţi şi eram sigur că superioritatea noastră numerică în trupe, blindate şi forţe aeriene era mai mare ca oricând înainte. Dar, după surprizele neplăcute din cei doi ani care au trecut, era greu să-mi înlătur îngrijorarea. Cum fusesem atât de curând pe terenul unde avea să se ducă bătălia şi aveam atât de vie în minte imaginea deşertului cu scobituri şi unduiri, cu bateriile şi tancurile lui ascunse şi armata noastră ghemuită pentru un contraasalt, întreaga scenă era pentru mine luminată. O nouă înfrângere nu ar fi doar un dezastru în sine, dar ar dăuna prestigiului şi influenţei britanice în discuţiile pe care le aveam cu aliaţii noştri americani. Pe de altă parte, dacă Rommel era respins, încrederea crescândă şi sentimentul că norocul se întoarce în favoarea noastră ne va ajuta să ajungem la o înţelegere în toate celelalte probleme ale noastre.

Generalul Alexander îmi promisese că-mi transmite cuvântul „Zip” (pe care l-am luat de pe hainele pe care le purtam atât de des), când bătălia va începe cu adevărat. „Ce părere ai acum, l-am întrebat eu la 28 august, asupra probabilităţii ca «Zip» să înceapă în luna asta? Părerea contrainformaţiilor militare nu o consideră ca iminentă. Cele mai bune urări”. El a răspuns, „De acum încolo, «ip» poate fi în orice zi. Şansele împotrivă cresc până la 2 septembrie, când poate fi considerat improbabil”. În data de 3 – am primit semnalul monosilabic „Zip” şi am telegrafiat lui Roosevelt şi lui Stalin: „Rommel a început atacul pentru care ne-am pregătit. S-ar putea ca acum să

se ducă o bătălie importantă”.

Planul lui Rommel, dedus corect de Montgomery, a fost de a-şi trece blindatele prin slab apăratul câmp de mine din partea de sud a frontului britanic şi apoi să se întoarcă spre nord şi să lovească poziţiile noastre din flanc şi din spate. Terenul critic pentru succesul acestei manevre era coama de la Alam Haifa, iar dispozitivul lui Montgomery era în principal făcut ca să se asigure ca aceasta să nu cadă în mâinile inamicului.

În noaptea de 30 august, cele două divizii blindate ale lui Afrika Korps german au pătruns în cordonul minat şi, a doua zi dimineaţă, s-au mişcat în depresiunea Ragil. Divizia a 7-a Blindată a noastră s-a retras din faţa lor şi s-a oprit în flancul dinspre est. În nordul blindatelor germane, două divizii blindate şi una motorizată italiene au încercat să treacă de câmpul minat. Nu au prea avut succes. Era mai adânc decât se aşteptau şi s-au trezit sub un tir sever, stânjenitor, din partea artileriei

Diviziei neo-zeelandeze. Totuşi, a 90-a Divizie uşoară germană a pătruns, în vederea formării unui pivot pentru întoarcerea blindatelor spre nord. În celălalt capăt al liniei, se dădeau atacuri simultane în dreptul Diviziei a 5-a indiană şi a Diviziei a 9-a australiană; acestea au fost respinse după o luptă dârză. Din depresiunea Ragil, blindatele germano-italiene aveau opţiunea de a lovi în nord, spre coama Alamhalfa, sau spre nord-est, spre I lammam. Montgomery spera că nu vor lua această din urmă direcţie. Prefera să lupte pe terenul ales de el, pe coamă. O hartă care arăta drumuri uşoare pentru tancuri în acea direcţie şi altele proaste spre est, i-au fost plantate lui Rommel. Generalul von Thoma, capturat două luni mai tărau, a declarat că această falsă informaţie a avut efectul scontat. Era sigur acum că bătălia va lua forma precisă pe care o dorea Montgomery, în seara de 31, o lovitură spre nord a fost respinsă şi masa de blindate a duşmanului a

făcut tabără pentru o noapte, petrecută neconfortabil sub focul continuu al artileriei şi sub un violent bombardament aerian. A doua zi dimineaţă, au avansat din nou spre centrul liniei britanice, unde era concentrată acum Divizia a 10-a blindată, pentru a-i întâmpina. Nisipul era mult mai greu decât fuseseră făcuţi să creadă, iar rezistenţa mult mai puternică decât speraseră. Atacul, deşi reluat după-amiază, a eşuat. Rommel era acum adânc angajat. Italienii se prăbuşiseră. Rommel nu spera să-şi întărească blindatele, căci înaintarea şi mersul greoi îi consumase mult din combustibilul şi aşa redus. El auzise probabil şi de scufundarea a încă trei tancuri petroliere în Mediterana. Astfel, la 2 septembrie, blindatele lui au luat poziţie defensivă şi au aşteptat atacul.

Montgomery n-a aşteptat invitaţie şi Rommel nu avea altă alternativă decât să se retragă. În 3, a început mişcarea, prin hărţuiala din flanc a Diviziei a 7-a blindate britanice, care a distrus multe vehicule de transport neblindate. În noaptea aceea, a început contraatacul britanic, nu împotriva blindatelor inamicului ci a diviziilor a 90-a uşoară şi Trieste motorizată. Dacă acestea puteau fi înfrânte, atunci golurile din câmpurile minate puteau fi blocate înainte ca blindatele germane să se poată întoarce şi ieşi prin ele. Divizia neo-zeelandeză dădea atacuri puternice, dar rezistenţa era îndârjită şi Afrika Korps a reuşit să scape. Montgomery a oprit acum urmărirea. Plănuia să ia iniţiativa la timpul potrivit, dar nu acum. El era mulţumit că a respins ultimul atac al lui Rommel, în Egipt, cu pierderi atât de mari pentru acesta. Cu costuri relativ mici, Armata a Opta şi Forţa aeriană a deşertului au dat o lovitură grea inamicului şi au provocat o nouă criză în aprovizionarea lui. Din documente capturate mai târziu, ştim că Rommel era la mare ananghie şi că făcuse cereri insistente ca să primească ajutor. Ştim de asemeni că el era în acea vreme un om obosit, bolnav. Consecinţele de la

Alam Haifa, cum a fost numită ciocnirea, s-au văzut două luni mai târziu.

* * *

Deşi cele două mari operaţiuni ale noastre în Mediterana erau acum stabilite şi toate pregătirile mergeau înainte, perioada de aşteptare era o perioadă de extremă încordare, deşi reţinută. Cei din cercul interior, care ştiau, erau îngrijoraţi de ce avea să se întâmple. Toţi cei ce nu ştiau, erau neliniştiţi pentru că nu se întâmpla nimic.

Eram acum de douăzeci şi opt de luni în fruntea treburilor, timp în care am suportat o serie aproape neîntreruptă de înfrângeri militare. Am supravieţuit prăbuşirii Franţei şi atacurilor aeriene asupra Britanici. Nu am fost invadaţi. Încă mai ţineam Egiptul. Eram în viaţă, deşi eram încolţiţi, dar asta era tot. Pe de altă parte, ce cataractă de dezastre a căzut pe noi! Un fiasco la Dakar, pierderea cuceririlor noastre de la italieni în deşert, tragedia Greciei, pierderea Cretei, necazurile războiului cu japonezii, pierderea Hong-Kongului, ocuparea Indiilor de est olandeze, catastrofa de la Singapore, cucerirea Birmaniei de către japonezi, înfrângerea lui Auchinleck în deşert, capitularea de la Tobruk, eşecul, cum a fost considérât, de la Dieppe – toate acestea au fost inele amare într-un lanţ de nenorociri şi frustrări care nu are asemănare în istoria noastră. Faptul că nu mai eram singuri şi că două dintre cel mai puternice naţiuni din lume erau acum în alianţă, luptând cu disperare alături de noi, ne dădea asigurarea victoriei finale. Dar acest lucru, înlăturând sentimentul de pericol mortal, făcea mai liberă critica. Oare era straniu că întregul caracter şi sistem de conducere a războiului, de care eram răspunzător, fusese pus sub semnul întrebării şi criticat?

E într-adevăr remarcabil că, în această situaţie întunecată, eu nu am fost îndepărtat de la putere, sau

confruntat cu cereri de schimbare a metodelor mele, ceea ce se ştia că nu voi accepta niciodată. Atunci aş fi dispărut de pe scenă cu o povară de calamităţi pe umeri şi recolta care avea să se culeagă, în cele din urmă, ar fi fost atribuită târziei mele dispariţii. Pentru că, într-adevăr, întregul aspect al războiului era gata să se transforme. De aici încolo, tot mai multe succese, abia întunecate de câte un necaz, aveau să fie soarta noastyi. Deşi lupta avea să fie lungă şi grea, cerând tuturor cele mai mari eforturi, ajunsesem în vârful trecătoarei, iar drumul nostru spre victorie nu era doar sigur şi cert, ci însoţit constant de evenimente îmbucurătoare. Nu mi s-a luat dreptul de a participa la această nouă fază a războiului, datorită unităţii şi forţei Cabinetului de Război, încrederii pe care mi-o păstrau colegii mei politici şi prpfesionişti, loialităţii permanente a Parlamentului şi bunăvoinţei persistente a naţiunii. Asta arată ce rol mare are norocul în treburile omeneşti şi cât de puţin ar trebui să ne îngrijorăm de altceva decât de a face tot ce putem.

Între timp, am găsit o oarecare uşurare în examinarea propunerilor pe care le elabora Ministerul de Externe în consultare cu Departamentul de Stat de la Washington, cu privire la viitorul guvernării mondiale de după război. Ministrul de Externe a făcut să circule în octombrie în Cabinetul de Război, un document important pe această temă, intitulat „Planul celor patru puteri”, în cadrul căruia conducerea supremă ar fi revenit unui consiliu compus din Marea Britanie, Statele Unite, Rusia şi China. Mă bucur că am găsit puterea să-mi pun pe hârtie propriile mele opinii, în următoarea minută către ministrul de Externe, datată 21 octombrie 1942:

1. În ciuda presiunii evenimentelor am să mă străduiesc să scriu un răspuns. Pare foarte simplu să alegi aceste patru mari puteri. Dar nu putem spune ce fel de Rusie şi ce fel de cereri ruseşti vom avea de întâmpinat.

Ceva mai târziu, ar fi poate posibil. Cât priveşte China, nu pot privi guvernul de la Ciunţin ca reprezentând o mare putere. Cu siguranţă că Statele Unite se vor opune oricărei încercări de a se lichida Imperiul britanic de peste mări.

2. Trebuie să mărturisesc că gândurile mele rămân în principal la Europa, la reînvierea gloriei Europei, continentul părinte al naţiunilor moderne şi al civilizaţiei. Ar fi un dezastru nemăsurat dacă barbarismul rusesc ar acoperi cultura şi independenţa vechilor state ale Europei. Oricât de greu este să o spun acum, am încrede că familia europeană poate acţiona unită ca unul singur în cadrul unui Consiliu al Europei. Mă aştept la nişte State Unite ale Europei, în care barierele dintre naţiuni să fie mult minimalizate iar călătoriile nerestrictive să fie posibile. Sper să văd economia Europei unită într-un tot. Sper să văd un Consiliu format poate din zece unităţi, incluzând fostele mari puteri, cu mai multe confederaţii: – Scaddinavă, dunăreană, balcanică, etc.

— Care să aibă o poliţie internaţională şi să fie însărcinate să menţină Prusia neînarmată. Bineînţeles că va trebui să lucrăm cu americanii în multe privinţe şi în stil mare, dar Europa este prima noastră grijă şi, cu siguranţă că nu vrem să fim închişi cu ruşii şi cu chinezii, când suedezii, norvegienii, danezii, olandezii, belgienii, francezii, spaniolii, polonezii, cehii şi turcii vor avea întrebările lor arzătoare, dorinţa de ajutor din partea noastră şi puterea lor foarte mare de a-şi face vocile auzite. Ar fi uşor să lărgim aceste subiecte. Din păcate, războiul are cerinţe prioritare asupra atenţiei dumitale şi a mele.

Astfel ne-am apropiat de marele apogeu militar pe care se va miza totul.

Capitolul XVIII BĂTĂLIA DE LA ALAMEIN

În săptămânile care au urmat schimbărilor în comandament, planificarea pregătirilor şi instrucţia au

continuat la Cairo şi pe front. Armata a Opta a fost întărită într-o măsură care nu fusese posibilă până atunci. Diviziile a 51-a şi a 41-a veniseră de acasă şi deveniseră „bune pentru deşert”. Forţa noastră de blindate crescuse la şapte brigăzi, cu peste o mie de tancuri, aproape jumătate fiind de tip Grant sau Sherman, din Statele Unite; aveam acum o superioritate de doi la unu ca număr şi cel puţin un echilibru în calitate. O artilerie instruită era masată pentru prima oară în deşertul vestic, pentru a sprijini atacul iminent.

Forţa aeriană din Orientul Mijlociu era subordonată concepţiei militare şi cerinţei comandantului şef. Totuşi, sub mareşalul aerului Tedder, nu era nevoie de precedente. Relaţiile dintre comandantul aerian şi noii generali erau agreabile în toate privinţele. Forţa aeriană a deşertului de vest, de sub comanda mareşalului aerului Coningham, atinsese acum o forţă de 550 de avioane. Mai erau alte două grupe în plus faţă de avioanele cu baza la Malta, care numărau 650 de avioane, a căror sarcină era să hărţuiască porturile inamice şi rutele de aprovizionare atât pe Mediterana cât şi în deşert. Împreună cu o sută de avioane de luptă şi bombardiere mijlocii americane, forţa noastră totală se ridica la circa 1200 avioane în funcţiune.

Alexander ne-a spus în diverse telegrame că, în jur de 24 octombrie, fusese aleasă data pentru „Sprinten” cum avea să se numească operaţiunea, „întrucât nu exista un flanc deschis, a spus el, bătălia trebuie în aşa fel regizată încât să facem o breşă în frontul inamicului”. Prin aceasta, avea să avanseze, pe ziuă, Corpul al X-lea cuprinzând principalele blindate, care avea să fie vârful de lance al atacului nostru. Acest corp nu va avea toate armele şi echipamentele înainte de 1 octombrie. Va avea nevoie apoi de o lună de instrucţie pentru misiunea lui. „După părerea mea, este esenţial ca atacul iniţial de pătrundere să fie lansat în perioada de lună plină. Aceasta va fi o operaţiune

majoră, care va dura câtva timp şi trebuie făcută o spărtură potrivită în liniile inamicului, dacă vrem ca forţele noastre blindate să aibă o zi întreagă în care să-şi execute operaţiunea decisivă...”

Săptămânile treceau şi data se apropia. Forţele aeriene îşi începuseră

Deja lupta, atacând trupele inamicului, aerodromuri şi comunicaţii. O atenţie specială se acorda convoaielor lor. În septembrie, au fost scufundate 30 la sută din vasele Axei care aprovizionau Africa de nord, în mare măsură prin acţiuni aeriene. În octombrie, cifra s-a ridicat la 40 la sută. Pierderea de petrol a fost de 66 la sută. În cele patru luni de toamnă, au fost distruse peste 200.000 de tone de vase ale Axei. Aceasta a fost o pierdere serioasă pentru armata lui Rommel. În cele din urmă, a venit parola. Generalul Alexander a telegrafiat: „Zip!”

Pe lună plină, la 23 octombrie, aproape o mie de tunuri şi-au îndreptat tirul spre bateriile inamicului timp de douăzeci de minute, apoi au revenit asupra poziţiilor de infanterie ale acestuia. Sub această concentrare de tir, la care s-a adăugat bombardamentul aerian, Corpurile XXX (general Lecse) şi XIII (general Horrocks), au început înaintarea. Atacând pe un front de patru divizii, întregul Corp XXX a căutat să deschidă două coridoare prin fortificaţiile inamicului. În spatele lui, veneau cele două divizii blindate ale Corpului X (general Lumsden), să exploateze succesul. S-au făcut înaintări puternice sub un tir greu şi, până în zori, s-au croit drumuri adânci în interior. Inginerii au curăţat minele în urma trupelor din înaintare. Dar sistemul de mine nu a fost străpuns în adâncime şi nu existau perspective rapide ca blindatele noastre să pătrundă. Mai spre sud, Divizia I-a sud-africană îşi croia prin luptă drumul înainte, pentru a proteja flancul de sud al înaintării, iar Divizia a 4-a indiană lansa raiduri

de la Ruwcisar, în timp ce diviziile a 7-a Blindată şi a 44-a din Corpul XIII au pătruns în fortificaţiile inamicului aflate în faţa lor. Acest lucru şi-a îndeplinit scopul, obligând inamicul să-şi reţină, timp de trei zile, cele două divizii blindate ale lui în spatele acestei părţi a frontului, în timp ce principala bătălie se dădea în nord.

Până acum, totuşi, nu se făcuse nicio spărtură în sistemul adânc de câmpuri minate şi fortificaţii ale duşmanujui. În orele mici ale zilei de 25, Montgomery a ţinut o conferinţă cu principalii săi comandanţi, la care a ordonat ca blindatele să înainteze din nou, înainte de ivirea zorilor, aşa cum fuseseră instrucţiunile lui iniţiale. Într-adevăr, în cursul zilei s-a mai cucerit teren, după lupte grele, dar locul cunoscut ca înălţimea Kidney a devenit centrul unei intense lupte cu diviziile de blindate a 15-a Panzer şi Ariete, care au făcut o serie de contraatacuri. Pe frontul Corpului XIII, atacul nostru nu a fost împins mai departe, ca să păstrăm intactă Divizia a 7-a blindate, pentru apogeu. Avuseseră loc serioase tulburări în comandamentul inamicului. Rommel plecase la spital în Germania, la sfârşitul lui septembrie, şi locul lui fusese luat de generalul Stumme. La douăzeci şi patru ore după începerea luptei, Stumme a murit în urma unui atac de cord. Rommel a părăsit spitalul, la cererea lui Hitler, şi s-a întors la comandă târziu, în 25.

Lupte grele au continuat în 26 octombrie, pe întreaga pungă a înaintării adânci înfipte în liniile duşmane şi în special împotriva coamei Kidney. Forţa aeriană a duşmanului, care fusese liniştită în primele două zile, provoca acum în mod clar superioritatea noastră în văzduh. Au fost multe lupte, care s-au încheiat în majoritate în favoarea noastră. Eforturile

Corpului XIII au întârziat, dar nu puteau opri mişcarea blindatelor germane spre ceea ce ştiau acum că era sectorul decisiv al frontului lor. Mişcarea a fost totuşi

sever atacată de forţa noastră aeriană.

În acest moment, o lovitură fructuoasă a fost dată de Divizia a 9-a australiană, sub conducerea generalului Morshead. Ei au lovit spre nord, din punga formată în direcţia mării. Montgomery a fost prompt în a exploata acest notabil succes. El i-a reţinut pe neo-zeelandezi din înaintarea lor spre vest şi a ordonat australienilor să-şi continue înaintarea spre nord. Aceasta ameninţa retragerea unei părţi a diviziei germane de infanterie de pe flancul de nord. În acelaşi timp, el simţea că impulsul principalului său atac începea să slăbească în mijlocul câmpurilor minate şi a plasat puternice tunuri antitanc. El şi-a adunat deci forţele şi rezervele pentru un salt reînnoit şi reînviat.

În zilele de 27 şi 28, a avut loc o luptă înverşunată pentru Coama Kidney, împotriva atacurilor repetate ale diviziilor Panzer a 15-a şi a 21-a, sosite acum din sectorul sudic. Generalul Alexander a descris lupta cu aceste cuvinte:

La 27 octombrie, a avut loc un mare contraatac de blindate, în stil vechi. De cinci ori au atacat cu toate tancurile disponibile, atât germane cât şi italiene, dar nu au câştigat teren şi au suferit grele pierderi disproporţionate, pentru că tancurile noastre, luptând în defensivă, au suferit foarte puţin. În 28 octombrie, [inamicul] a desfăşurat din nou o îndelungă şi atentă recunoaştere în cursul dimineţii, ca să găsească punctele slabe şi să localizeze tunurile noastre antitanc; a urmat un atac concentrat, după-amiază, cu soarele apunând în spatele lui. Recunoaşterea a avut mai puţin succes ca în vremurile trecute, tancurile cât şi tunurile antitanc putând să aibă o rază de acţiune mai lungă. Când inamicul a încercat să se concentreze pentru ultimul atac, Forţele Aeriene Regale au intervenit din nou pe o scară devastatoare. În două ore şi jumătate, bombardierele au

aruncat optzeci de tone de bombe în perimetrul de concentrare, care măsura cinci kilometri pe trei, iar atacul inamicului a fost înfrânt chiar înainte de a-şi termina adunarea în formaţie. Aceasta a fost ultima ocazie când inamicul a încercat să ia iniţiativa.

În acele zile, de 26 şi 28 octombrie, trei tancuri petroliere vitale ale inamicului au fost scufundate prin atac aerian, răsplătind astfel lunga serie de operaţiuni care constituiau o parte integrantă a luptei pe uscat.

* * *

Montgomery şi-a făcut acum planuri şi dispozitive pentru pătrunderea decisivă (operaţiunea „Supra-încărcare"). El a scos din linie diviziile a 2-a neo-zeelandeză şi a I-a blindată britanică, aceasta din urmă având o

Deosebită nevoie de reorganizare, după aportul ei notabil în respingerea blindatelor germane la Kidney. Diviziile a 7-a blindată britanică şi a 51-a şi o brigadă din a 44-a, au fost aduse laolaltă şi unite într-o nouă rezervă. Pătrunderea avea să fie condusă de neo-zeelandezi, de brigăzile britanice de infanterie a 151-a şi 152-a şi de Brigada a 9-a blindată britanică.

Minunata înaintare a australienilor, realizată printr-o luptă aspră şi necontenită, înclinase întreaga bătălie în favoarea noastră. La 2 noiembrie ora 1 a.m. A început acţiunea „Supra-încărcare". Sub barajul a 300 de tunuri, brigăzile britanice, adăugate Diviziei neo-zeelandeze, au străpuns zona apărată, iar a 9-a Blindate a pornit înainte. A constatat însă că se formase o nouă linie de apărare bine înzestrată cu arme antitanc, situată în faţa lor, de-a lungul liniei Rahman. Într-o ciocnire lungă, brigada a suferit mult, dar coridorul din spate a fost ţinut deschis aşa că Divizia a I-a blindate britanică s-a mişcat înainte prin acesta. Atunci a avut loc ultima ciocnire între blindate din această bătălie. Toate tancurile inamicului, care mai rămăseseră,

au atacut pe ale noastre din flancuri şi au fost respinse. Aici s-a produs decizia finală; dar chiar şi a doua zi, în 3, când raporturile noastre aeriene arătau că începuse mişcarea de retragere a inamicului, ariergarda de acoperire de pe linia Rahman încă mai ţinea în şah blindatele noastre. A venit un ordin de la Hitler care interzicea orice retragere, dar problema nu mai era în mâinile germanilor. Mai trebuia făcută o singură străpungere. Foarte devreme, în 4 noiembrie, la şase kilometri la sud de Tel El Aggagir, Brigada a 5-a indiană a lansat un atac organizat rapid, care a avut un succes total. Bătălia era acum câştigată şi drumul pentru blindatele noastre era în sfârşit liber, ca ele să poată lupta în deşertul deschis.

Rommel era în plină retragere, dar avea motorină doar pentru o parte din forţa sa, aşa că germanii, deşi au luptat vitejeşte, au dat prioritate vehiculelor. Multe mii de oameni din diviziile italiene au fost lăsaţi pierduţi în deşert, cu puţină mâncare sau apă şi fără alt viitor decât de a fi băgaţi în lagăre de prizonieri. Câmpul de luptă era plin de mase de tancuri distruse sau nefolositoare, tunuri şi vehicule. Conform propriilor date, diviziile de blindate care au pornit lupta cu 240 de tancuri, mai aveau la 5 noiembrie doar treizeci şi opt. Forţele aeriene germane abandonaseră speranţa de a combate forţele noastre superioare, care acum operau aproape nestânjenite, atacând cu toate resursele, marile coloane de oameni şi vehicule care înaintau spre vest. Rommel însuşi a plătit un tribut notabil importantului rol jucat de Forţele Aeriene Regale. Armata lui fusese decisiv înfrântă; locţiitorul lui, generalul von Thoma, era în mâinile noastre, împreună cu nouă generali italieni.

Existau bune speranţe de a transforma dezastrul duşmanului în anihilare. Divizia neo-zeelandeză a fost îndreptată spre Fuka, dar când a ajuns acolo, la 5

noiembrie, inamicul trecuse deja. Mai era o şansă să li se taie drumul duşmanilor la Mersa Matruh, spre care au fost aruncate diviziile blindate britanice I-a şi a 7-a. În seara de 6, ele se apropiaseră de obiectiv, în timp ce inamicul încă mai încerca să scape din cursa care se închidea. Dar a venit ploaia şi combustibilul era puţin. În ziua de 7, urmărirea noastră a fost oprită. Odihna de douăzeci şi patru de ore a împiedicai încercuirea completă. Cu toate acestea, patru divizii germane şi opt divizii italiene au încetat să existé ca formaţiuni de luptă. Au fost luaţi treizeci de mii de prizonieri, cu mase enorme de materiale de tot felul. Rommel a lăsat înscrisă părerea lui despre rolul jucat de tunarii noştri în înfrângerea lui: „Artileria britanică a demonstrat încă o dată bine cunoscuta ci excelenţă. Demnă de semnalat, în mod special, a fost marea ei mobilitate şi viteza de reacţie la cerinţele trupelor de asalt”.

* * *

Bătălia de la Alamein a fost diferită faţă de toate luptele anterioare din deşert. Frontul era limitat, foarte fortificat şi ţinut în forţă. Nu era niciun flanc pe unde să poţi să te întorci. O pătrundere trebuia făcută de cel care era mai puternic şi voia să ia ofensiva. În felul acesta, ne-am întors la bătăliile din primul război mondial, de pe frontul de vest. Se repeta, aici, în Egipt, acelaşi fel de încercare a puterii care s-a prezentat la Cambrai, la sfâşitul lui 1917 şi în multe dintre bătăliile din 1918 şi anume: comunicaţii scurte şi bune pentru atacatori, folosirea unei mari concentrări de artilerie, barajul de tir şi înaintarea tancurilor.

În toate acestea, generalul Montgomery şi şeful lui, Alexander, erau foarte versaţi prin experienţă, studiu şi gândire. Montgomery era un mare artilerist. El credea, aşa cum a spus Bernard Shaw despre Napoleon, că tunurile omoară oamenii. Întotdeauna îl vom vedea încercând să

aducă trei sau patru sute de tunuri în acţiune, sub o singură comandă concertată, în locul hărţuielii cu baterii, care, în mod inevitabil, însoţea mişcarea blindatelor în largile spaţii ale deşertului. Bineînţeles că totul era pe o scară mult mai mică decât în Flandra sau Franţa. Noi am pierdut la Alamein 13.500 de oameni în douăsprezece zile, dar pierduserăm aproape 60.000 în prima zi de luptă pe râul Somme. Pe de altă parte, puterea de foc a defensivei crescuse înspăimântător faţă de războiul trecut şi, în acele zile, se considera totdeauna că o concentrare de doi sau trei la unu era necesară, nu doar în artilerie ci şi în oameni, pentru a străpunge şi a rupe o linie atent fortificată. Noi nu aveam o asemenea superioritate la Alamein. Frontul inamicului nu era format doar din linii succesive de puncte întărite ci dintr-o întreagă arie adâncă de asemenea sisteme de apărare. Iar în faţa tuturor acestora, se întindea un teribil scut de câmpuri minate, de o calitate şi densitate necunoscute până atunci. Din aceste motive, bătălia de la Alamein va constitui pentru totdeauna o pagină glorioasă în analele militare britanice.

Mai este un motiv pentru care va supravieţui. Ea marchează de fapt momentul când „s-a întors roata norocului”. Aproape că se poate spune: „Înainte de Alamein n-am avut nicio victorie. După Alamein, n-am mai avut nicio înfrângere”.

Capitolul XIX TORŢA ESTE APRINSĂ

Înclinarea preşedintelui împotriva lui de Gaulle, contactele pe care le avea prin amiralul Leahy cu Vichy, precum şi amintirea noastră despre faptul că, înainte cu doi ani, au transpirat informaţii despre Dakar, au dus la decizia de a reţine faţă de francezii liberi orice informaţii despre „Torţa”. Eu nu am contestat aceste hotărâri. Eram totuşi conştienţi de relaţiile noastre britanice cu de Gaulle şi de gravitatea afrontului pe care îl va avea de suferit, fiind în mod deliberat exclus de la participarea la această

acţiune. Am plănuit să-i spun despre asta exact înainte de a da lovitura. Ca un mijloc de a înmuia această desconsiderare faţă de el şi Mişcarea lui, am aranjat să-i încredinţez lui tutela asupra Madagascarului. Toate faptele ce au stat în faţa noastră în lunile de pregătire şi tot ce am învăţat de atunci justifică punctul de vedere că, dacă l-am fi atras pe de Gaulle în acţiune, acest lucru ar fi fost foarte dăunător pentru reacţia francezilor în Africa de Nord.

Dar nevoia de a găsi o personalitate franceză proeminentă era vizibilă, iar în ochii americanilor şi britanicilor, nimeni nu părea mai potrivit decât generalul Giraud, general luptător de înalt rang, a cărui fugă dramatică, îndrăzneaţă, din închisoarea din Germania era o poveste ce devenise faimoasă. Am menţionat întâlnirea mea cu Giraud în 1937, când am vizitat linia Maginot, din care el comanda sectorul principal. El mi-a povestit aventurile lui din primul război mondial, ca prizonier scăpat în spatele liniilor germane. În calitate de camarazi fugiţi, aveam ceva în comun. Acum, fiind comandant de armată, a repetat actul temerar din tinereţe într-un mod şi mai senzaţional. Americanii au intrat în contact secret cu generalul şi s-au făcut planuri să fie adus de pe Riviera la Gibraltar, la momentul decisiv. Multe speranţe ale mele se bazau pe „King-pin" cum i se spunea în codul nostru şi, nu fără pericole pe mare, Giraud şi cei doi fii ai săi au fost transportaţi în siguranţă.

* * *

Între timp, marea noastră armadă se apropia de scenă. Convoaiele care navigau din porturile britanice trebuiau să treacă prin golful Biscaia.

Traversând toate rutele submarinelor de buzunar-U. Era nevoie de escorte puternice şi trebuia cumva să ascundem nu doar concentrarea de vase, care de la începutul lui octombrie începuseră să se adune la Clyde şi

în alte porturi din vest, ci însăşi circulaţia convoaielor. Am avut un succes complet. Germanii au fost făcuţi să creadă, de propriile lor contrainformaţii, că Dakarul era din nou ţelul nostru. La sfârşitul lunii, circa patruzeci de submarine de buzunar-U germane şi italiene erau staţionate la sud şi est de Azore. Au atacat sever un convoi care se întorcea la Sierra Leone şi au scufundat treisprezece vase. În aceste condiţii, lucrul putea fi suportat. Primele convoaie pentru „Torţa" au plecat de la Clyde, în 22 octombrie. Până în 26, toate vasele rapide cu trupe erau în drum, iar forţele americane navigau spre Casablanca direct din Statele Unite. Întreaga – expediţie de circa 650 de vase era acum lansată pentru acţiune. Vasele au traversat golful Biscaia din Atlantic fără să fie văzute de submarinele-U sau de Luftwaffe.

Toate resursele noastre erau folosite din plin. Crucişătoarele noastre păzeau strâmtorile Danemarcei şi ieşirile din Marea Nordului, ca să ne ferească de intervenţia vaselor inamice de suprafaţă. Altele acopereau căile de acces americane de lângă Azore, iar bombardiere anglo-americane au atacat bazele submarinelor de buzunar-U de-a lungul coastei franceze de la Atlantic. Vasele din frunte au început să intre în Mediterana în noaptea de 5 spre 6 noiembrie, încă nedetectate. Abia în 7, când convoiul de la Alger era la mai puţin de douăzeci de ore depărtare de destinaţie, a fost observat dar chiar şi atunci, doar un singur vas a fost atacat.

La 5 noiembrie, cu un zbor hazardat, Eisenhower a ajuns la Gibraltar. Fortăreaţa de sub comanda sa a devenit cartierul general al şefului primei acţiuni britanice pe scară mare. Aici s-a făcut marea concentrare de avioane pentru „Torţa". Întregul istm era aglomerat de aparate, iar paisprezece escadrile de avioane de lupta erau adunate pentru ora zero. Toată această activitate a avut loc deschis, în faţa observatorilor germani, şi puteau spera cel mult că

se vor gândi că era vorba de întărirea Maltei. Am făcut tot posibilul ca ei să creadă asta. Se pare că au crezut.

Generalul Eisenhower, în memoriile sale, a relatat viu experienţele sale pline de îngrijorare în noaptea de 7 – 8 noiembrie şi în următoarele câteva zile. El era totdeauna foarte bun să suporte stresuri de genul acesta. Miza uriaşă care se juca, incertitudinea vremii, din cauza căreia totul se putea duce de râpă, veştile fragmentare care soseau, extraordinarele complicaţii ale atitudinii franceze, pericolul din partea Spaniei, şi toate astea fără a aminti lupta propriu-zisă, trebuie să fi constituit o încercare foarte dură pentru comandant, ale cărui răspunderi erau enorme şi directe.

Peste toate acestea, a apărut generalul Giraud. El venise cu ideea că va fi numit comandant suprem în Africa de nord şi că armatele britanică şi americană vor fi puse sub autoritatea lui. El însuşi îndemna la o debarcare în Franţa, în loc de sau în afară de Africa şi, câtva timp, părea să-şi închipuie că această imagine era reală. Argumentările între el şi generalul Eisenhower au durat patruzeci şi opt de ore, înainte ca bravul francez să fie convins de proporţiile acţiunii. Noi toţi am contat prea mult pe „King-pin”, dar nimeni nu avea să fie mai puţin dezamăgit de influenţa pe care a avut-o pe lângă guvernatorii generali francezi şi la Corpul ofiţerilor din Africa de nord.

* * *

Acum a apărut o complicaţie, curioasă dar foarte fericită. Amiralul Darlan, după ce şi-a completat turul de inspecţie în Africa de nord, s-a reîntors în Franţa. Fiul lui s-a îmbolnăvit de poliomielită şi a fost dus la spital la Alger. Vestea acestei situaţii periculoase l-a determinat pe amiral să vină înapoi cu avionul în 5 noiembrie. El s-a întâmplat astfel să fie la Alger în ajunul debarcării anglo-americane. Aceasta a fost o coincidenţă neobişnuită şi formidabilă.

Domnul Robert Murphy, reprezentantul politic american în Africa de nord, spera că el va pleca înainte ca asaltul să atingă malurile. Dar Darlan, absorbit de boala fiului său, a mai întârziat

O Zi, locuind în vila unei oficialităţi franceze, amiralul Fénard.

Principala noastră speranţă în Alger fusese generalul Juin, comandantul militar francez. Relaţiile lui cu domnul Murphy fuseseră strânse, deşi actuala îndrăzneală nu-i fusese împărtăşită. Puţin după miezul nopţii, în data de 7, Murphy l-a vizitat pe Juin ca să-i spună că bătuse ceasul. O puternică armată anglo-americană, sprijinită de forţe aeriene şi navale copleşitoare, se apropia şi urma să înceapă să debarce în Africa peste câteva ore. Generalul Juin, deşi adânc angajat şi loial acţiunii, a fost uluit de vestea aceasta. Se concepuse că este stăpân pe situaţie în Alger. Dar ştia că prezenţa lui Darlan Îi depăşea complet autoritatea. La dispoziţia lui erau câţiva tineri francezi înflăcăraţi. El ştia prea bine că tot controlul guvernării politice şi militare trecuse din mâinile lui în ale ministrului amiral. Acum cu siguranţă că nu va fi ascultat. El a întrebat, de ce nu

1 Se spusese mai curând de ora zero. Motivele erau clare şi faptul nu ar fi creat nicio diferenţă în ce priveşte autoritatea lui. Darlan era la faţa locului şi Darlan era stăpân pe loialitatea francezilor supuşi Vichyului. Murphy şi Juin au decis să-l cheme la telefon pe Darlan şi să-i spună să vină imediat la ei. Înainte de ora două, Darlan, trezit din somnolenţă de mesajul urgent al generalului Juin, a venit. Spunându-i-se despre atacul iminent, el a devenit roşu şi a spus: „Am ştiut de multă vreme că britanicii sunt proşti, dar am crezut că americanii sunt mai inteligenţi. Încep să cred că faceţi tot atât de multe greşeli ca şi ei”.

Darlan, a cărui aversiune faţă de britanici era

notorie, era de multă vreme legat de Axă. În mai 1941, el fusese de acord să acorde facilităţi germanilor, atât la Dakar cât şi pentru trecerea aprovizionării armatelor lui Rommel prin Tunisia. La vremea respectivă, această mişcare trădătoare fusese oprită de generalul Weygand care comanda în Africa de nord şi care a reuşit să-l convingă pe Pétain să refuze această cerere germană. Hitler, preocupat deplin în acea vreme de campania iminentă în Rusia, nu a făcut presiuni, în ciuda sfaturilor contrare din partea Statului Major naval. În luna noiembrie a aceluiaşi an, Weygand, considerat nedemn de încredere de către germani, a fost înlocuit de la comandă. Deşi nu s-a mai auzit nimic despre planurile Axei de a se folosi Dakarul împotriva noastră, porturile tunisiene au fost deschise transportului naval al Axei şi au jucat un rol în aprovizionarea armatelor lui Rommel în vara anului 1942. Acum, condiţiile se schimbaseră şi, odată cu ele, atitudinea lui Darlan, dar orice gânduri o fi avut de a ajuta o ocupare anglo-americană a Africii de nord, el mai era încă legat de Pétain, în formă şi în fapt. El ştia că, dacă ar trece de partea Aliaţilor, ar deveni personal răspunzător de invadarea de către Germania a Franţei neocupate. Maximum ce a putut fi convins să facă a fost să-i ceară telegrafic lui Pétain libertate de acţiune. În hidoasa problemă în care era implicat de lanţul evenimentelor dureroase, aceasta era singura cale.

Curând după ora 1 a.m., în 8 noiembrie, debarcarea britanică şi americană a început în multe puncte, la est şi la vest de Alger, sub conducerea contraamiralului Burrough din Marina Regală. S-au făcut pregătiri atente pentru îndrumarea vaselor de debarcare spre plajele alese. În vest, unităţile din frunte ale Brigăzii a 11-a britanice au avut un succes total, dar mai la vest, vasele şi ambarcaţiunile care îi duceau pe americani au fost deviate cu câţiva kilometri faţă de poziţiile plănuite, de către un

flux neaşteptat şi, în întuneric, s-a creat o oarecare confuzie şi întârziere. Din fericire, am câştigat prin surprindere, iar opoziţia de-a lungul coastei nu a fost nicăieri serioasă. Stăpânirea a fost curând completă. Un avion al ramurii aeriene a flotei, observând semnale prieteneşti de la sol, a aterizat pe aeroportul de la Blida şi, cu cooperarea comandantului francez local, l-a păstrat până la sosirea trupelor Aliate de pe plajă.

Cea mai severă luptă s-a dat chiar în portul Alger. Aici, distrugătoarele britanice *Broke* şi *Malcolm* au încercat să forţeze intrarea şi să debarce trupele americane Rangers pe chei, ca să preia portul, să ocupe bateriile şi să împiedice plecarea vaselor. Aceasta i-a adus exact în focul bateriilor de apărare şi s-a terminat printr-un dezastru. *Malcolm* a fost repede avariat, dar *Broke* a intrat în port la cea de a patra încercare şi a debarcat trupele; mai târziu, a fost grav avariat, în timp ce se retrăgea şi, în cele din urmă, s-a scufundat. Multe trupe au fost prinse pe ţărm şi au trebuit să se predea.

La 5 p.m., Darlan a trimis o telegramă şefului său, în care spunea: „Trupe americane au intrat în oraş, în ciuda acţiunii noastre de întârziere, şi l-am autorizat pe generalul Juin, comandantul şef, să negocieze doar predarea oraşului Alger". Predarea oraşului Alger a început la ora 7 p.m. Din acel moment, amiralul Darlan era în mâna americanilor, iar generalul Juin şi-a reluat controlul comandamentului, sub îndrumarea Aliaţilor.

La Oran a fost o opoziţie mai mare. Unităţi regulate franceze, care s-au luptat împotriva britanicilor în Siria, şi oameni din comandamentul naval, care aveau amintiri amare despre atacul nostru asupra flotei franceze în 1940, s-au luptat cu o „forţă de şoc" a Statelor Unite. Un batalion de paraşutişti americani, care au pornit din Anglia ca să ocupe aerodromurile, au fost răspândiţi deasupra Spaniei, datorită furtunii. Elementele din frunte au mers înainte,

dar sistemul de navigaţie a fost greşit, aşa că au coborât la câţiva kilometri depărtare de ţintă.

Două mici vase de război britanice au încercat să debarce un grup de trupe americane în portul Oran. Obiectivul lor, ca şi la Alger, era să-i împiedice pe francezi să saboteze instalaţiile sau să scoată vasele, şi să trartsforme cât mai repede portul într-o bază a aliaţilor. Vasele *Walney* şi *Hanland* din Marina Regală, ambele cutere de pază a coastei, transferate nouă prin sistemul împrumut-închiriere şi conduse de căpitanul F.T. Peters, au fost întâmpinate cu tir ucigaş de la mică distanţă şi au fost distruse odată cu majoritatea celor de la bord. Căpitanul Peters a supravieţuit în mod miraculos, ca să-şi găsească moartea doar cu câteva zile mai târziu, într-un dezastru aerian, pe când se întorcea în Anglia. I s-a acordat postum Crucea Victoria şi Crucea americană de merite militare, în zori, distrugătoare şi submarine franceze erau active în golful Oran, dar au fost scufundate sau împrăştiate. Bateriile de coastă au fost bombardate de forţele navale britanice, inclusiv vasul *Rodney*. Lupta a continuat până în dimineaţa zilei de 10, când americanii au lansai ultimul lor atac asupra oraşului. La amiază, francezii au capitulat. „Forţa de şoc occidentală” a ajuns pe coasta marocană înainte de ivirea zorilor, în 8 noiembrie. Principalul asalt a avut loc lângă Casablanca, odată cu atacuri prin flanc, spre nord şi sud. Vremea era frumoasă, dar ceţoasă, şi valurile pe plajă erau mai mici decât ne temuserăm. Mai târziu, ele s-au înrăutăţit, dar între timp câştigaserăm deja un teren ferm. Un timp, s-au dat lupte grele. Pe, mare a avut loc o acţiune îndârjită. La Casablanca se afla noul vas de război neterminat *Jean Bart*, incapabil de mişcare, dar putând să-şi folosească cele patru tunuri. Curând, era angajat într-un duel cu vasul de război *Massachiisets*, în timp ce flotila franceză, sprijinită de crucişătorul *Primaugiiet*, a ieşit în larg ca să se opună debarcării. Ele au întâlnit întreaga

flotă americană. Au fost distruse şapte vase şi trei submarine franceze, cu o mie de oameni pierduţi. Vasul *Jean Bart* a luat foc şi a eşuat şi abia a doua zi dimineaţă, în 11 noiembrie, rezidentul general francez a capitulat din ordinul lui Darlan. „Am pierdut, raporta el, toate vasele noastre de luptă şi avioanele, după trei zile de lupte violente”. Căpitanul Mercier, de pe *Primauguet*, dorea o victorie a Aliaţilor, dar a murit pe puntea vasului în timpul executării ordinelor lui. Putem fi cu toţii recunoscători că viaţa noastră nu a fost sfâşiată de asemenea probleme dureroase, când trebuia să lupţi cu aliaţii.

* * *

Veşti fragmentare despre toate acestea au început să vină la generalul Eisenhower, la cartierul său general din Gibraltar, şi el se afla acum în faţa unei grave situaţii politice. Fusese de acord cu Giraud să-l pună pe el comandant al acelor forţe franceze care doreau să se ralieze cauzei Aliaţilor. Acum, apăruse, brusc şi accidental, în centrul scenei, un om care putea decide de fapt dacă vreunii dintre francezi ar veni la noi în mod ordonat. Speranţa că s-ar ralia lui Giraud nu fusese încă testată şi primele reacţii nu au fost încurajatoare. De aceea, în dimineaţa de 9. Noiembrie, generalul Giraud, iar puţin mai târziu generalul Clark, ca reprezentant personal al generalului Eisenhower, au zburat la Alger. Primirea lui Giraud de către comandanţii francezi de frunte a fost îngheţată. Organizaţia de rezistenţă locală, stimulată de agenţi americani şi britanici, se prăbuşise deja. Prima conferinţă a lui Clark cu Darlan nu a dus la nicio înţelegere. Era clar că nimeni nu-l va accepta pe Giraud în calitate de Comandant suprem francez. A doua zi dimineaţă, generalul Clark a aranim o a doua întâlnire cu amiralul. El i-a spus prin radio lui Eisenhower că o înţelegere cu Darlan era singura soluţie. Nu era timp să se angajeze în discuţii telegrafice cu Washingtonul şi cu

Londra. Giraud nu era prezent. Darlan ezita, din lipsă de instrucţiuni de la Vichy. Clark i-a acordat o jumătate de oră ca să se decidă. Amiralul a acceptat în cele din urmă să ordoneze „încetarea focului” în întreaga Africă de nord. „În numele mareşalului” el şi-a asumat completa autoritate pe teritoriile Africii de nord franceze şi a ordonat tuturor oficialităţilor să rămână ta posturi.

* * *

În Tunisia, Darlan a ordonat rezidentului general francez, amiralul Esteva, să se alăture Aliaţilor. Esteva era. Un credincios supus al Vichyului. El a urmărit cascada evenimentelor cu tot mai mare confuzie şi alarmă. Cum era mai aproape de inamic în Sicilia şi la frontiera răsăriteană, poziţia lui era mai rea decât cea a lui Darlan sau Noguès. Înalţii săi subordonaţi erau la fel de indecişi. Deja, din 9 noiembrie, unităţi ale Forţelor aeriene germane ocupaseră importantul aerodrom de la El Aouina. În aceeaşi zi, au sosit trupe germane şi italiene. Deprimat şi nesigur, Esteva s-a agăţat de loialitatea oficială faţă de Vichy, în timp ce forţele Axei din Tripolitania veneau dinspre est şi Aliaţii se grăbeau dinspre vest. Generalul francez Barré, uluit de o problemă de un gen aparte, a mutat în cele din urmă grosul garnizoanei franceze spre vest şi s-a pus sub ordinele generalului Giraud. Totuşi, la Bizerta, trei vase topilor şi nouă submarine s-au predat Axei.

La Alexandria, unde escadra navală franceză fusese imobilizată din 1940, au avut loc parlamentări fără de succes. Amiralul Godefroy, comandantul acesteia, persista în loialitatea faţă de Vichy, refuzând să recunoască autoritatea lui Darlan. Din punctul lui de vedere, până când Aliaţii nu cucereau Tunisia, nu puteau pretinde că era în puterea lor să elibereze Franţa. Astfel că vasele lui au continuat să lenevească până când, între timp, noi am cucerit Tunisul. La Dakar, guvernatorul general al Vichyului, generalul Boisson, a acceptat ordinul lui Darlan

de încetare a rezistenţei la 23 noiembrie, dar unităţile marinei franceze de acolo au refuzat să se alăture Aliaţilor. Abia după încheierea cuceririi de către noi a întregii Africi de nord, vasul de război *Richelieu* şi cele trei crucişătoare ale acestuia s-au raliat cauzei noastre.

Ocuparea anglo-americană a Africii de nord a provocat imediat urmări în Franţa. Încă din decembrie 1940, germanii elaboraseră un plan amănunţit pentru ocuparea zonei libere a Franţei. Acum, acesta a fost pus în aplicare. Principalul obiectiv al lui Hitler era să captureze principalele unităţi ale flotei franceze care se afla la Toulon. Generalul Eisenhower era la fel de dornic să pună mâinile pe această pradă importantă, dar în timp ce el negocia cu) arlan şi Darlan trimitea mesaje la Vichy, germanii se îndreptau rapid spre coasta Mediteranei şi ocupau întreaga Franţă. Acest lucru simplifica poziţia amiralului. El putea susţine acum, şi cuvântul lui putea fi acceptat de oficialităţile şi comandanţii locali, că mareşalul Potain nu mai era un om liber. Mişcarea germană a lovit şi nervul vital al lui Darlan. Ca şi în 1940, soarta flotei franceze era din nou în balanţă. El era singurul om care o putea salva. A acţionat hotărâtor. În după-amiaza de 11 noiembrie, el a telegrafiat în Franţa Metropolitană că flota de la Toulon trebuia să iasă în larg, dacă era în pericol iminent să fie capturată de germani.

Amiralul Au phan, ministrul Marinei de la Vichy, a vrut să se alăture lui Darlan, dar nu avea nicio putere în faţa lui Laval şi a atitudinii comandanţilor francezi de la Toulon. Amiralul de Laborde, comandantul Flotei franceze mediteraneene, era fanatic antibritanic. Auzind vestea debarcărilor, a vrut să iasă în larg să atace convoaiele Aliate. El a respins apelul lui Darlan de a trece de partea cealaltă, iar când au venit germanii în perimetrul bazei navale franceze, s-a ajuns la o înţelegere prin care o zonă liberă în jurul portului avea să aibă garnizoană franceză. S-

au făcut încercări de a pune portul într-o stare serioasă de apărare. Dar, în 18 noiembrie, germanii au cerut retragerea tuturor trupelor franceze din zonă, iar în ziua următoare, Au phan şi-a dat demisia.

Germanii au plănuit acum un *coup de main* împotriva flotei. Operaţiunea a avut loc la 27 noiembrie. Curajul şi resursele câtorva ofiţeri, care s-au raliat în cele din urmă, inclusiv Laborde, au făcut posibilă sabordarea întregii flote. Printre cele şaptezeci şi trei de vase care s-au scufundat în port, s-au numărat un vas de război, două crucişătoare de război, şapte crucişătoare, douăzeci şi nouă de distrugătoare şi vase torpilor şi şaisprezece submarine.

* * *

Mai puţin de o lună mai târziu, amiralul Darlan a fost ucis. În după-amiaza de 24 decembrie, mergea cu maşina de la vila lui la birou, în Palais d'Été. La uşa biroului său a fost împuşcat de un tânăr de douăzeci de ani pe nume Bonnier de la Chapelle. Amiralul a murit în decurs de o oră, pe masa de operaţie. Tânărul asasin, după multă convingere, şi-a creat o stare de spirit exaltată de a salva Franţa de o conducere proastă. A fost judecat de o curte marţială din ordinul lui

Giraud şi, spre surprinderea lui, a fost împuşcat de un pluton de execuţie, la scurt timp după ivirea zorilor, în 26.

Puţini oameni au plătit mai greu decât amiralul Darlan pentru erori de judecată şi lipsă de caracter. Era un profesionist şi o personalitate puternică. Munca lui de o viaţă a fost să recreeze Marina franceză şi a ridicat-o la o poziţie pe care nu o mai avusese din vremea regilor francezi. El se bucura nu numai de încrederea Corpului de ofiţeri de marină ci şi a întregii arme a Marinei. În concordanţă cu promisiunile făcute, el ar fi trebuit, în 1940, să ordoneze flotelor să se ducă spre Britania, spre

Statele Unite, spre porturile africane, oriunde în afara porturilor aflate sub stăpânire germană. Niciun tratat nu-l obliga să facă acest lucru, decât asigurările pe care le dăduse în mod voluntar. Dar aceasta a fost hotărârea lui până în acea zi mortală de 20 iunie 1940, când a acceptat funcţia de ministru al Marinei din mâinile mareşalului Pétain. Atunci, probabil influenţat de motive de caracter departamental, el a devenit loial guvernului mareşalului Pétain. Încetând de a mai fi marinar şi devenind politician, el a schimbat o sferă în care avea profunde cunoştinţe cu una în care se ghida în principal de prejudecăţile lui antibritanice, şi care data, după cum am menţionat, de la bătălia de la Trafalgar, unde căzuse străbunicul lui.

În această nouă situaţie, el s-a arătat un om de forţă şi hotărâre, care nu a înţeles pe deplin semnificaţia morală a multor lucruri pe care le făcea. Ambiţia i-a stimulat erorile. Viziunea sa de amiral nu a mers mai departe de Marina lui, iar ca ministru n-a mers dincolo de avantajele imediate, locale sau personale. Timp de un an şi jumătate, el a fost o mare forţă în Franţa sfărâmată. În vremea când noi am atacat nordul Africii, el era moştenitorul neîndoielnic al bătrânului mareşal. Acum, o suită de evenimente uluitoare căzuseră pe capul lui.

Am relatat despre stresul la care a fost supus. Toată Africa de nord şi de vest privea spre el. Invadarea de către Hitler a Franţei de la Vichy i-a dat puterea şi poate chiar dreptul să ia o nouă decizie. El aducea Aliaţilor anglo-americani exact ceea ce aveau nevoie, şi anume o voce franceză pe care s-o asculte toţi ofiţerii şi oficialităţile franceze din acest vast teatru, acum cufundat în război. El a dat în favoarea noastră ultima lui lovitură şi nu e cazul ca cei care au beneficiat enorm de trecerea lui de partea noastră să-i murdărească memoria. Un judecător sever, imparţial, ar putea spune că ar fi trebuit să refuze orice parlamentări cu Aliaţii pe care îi rănise şi să-i sfideze până

la moarte. Putem fi bucuroşi cu toţii că el a luat atitudinea opusă. Asta l-a costat viaţa dar, pentru el, nu mai rămăsese prea mult în viaţa asta. Părea clar la vremea respectivă că a greşit când nu a dus flota franceză în porturi aliate sau neutre, în iunie 1940; dar a avut dreptate în cea de a doua sa decizie hotărâtoare. Probabil că durerea lui cea mai ascuţită a fost faptul că nu a putut aduce în tabăra noastră flota de la Toulon. Totdeauna a declarat că flota nu trebuie să cadă în mâinile germanilor. În această sarcină, nu a eşuat în faţa istoriei. Odihnească-se în pace şi să fim recunoscători că nu a trebuit să facem faţă încercărilor sub care el s-a frânt.

Capitolul XX CONFERINŢA DE LA CASABLANCA

Opinia militarilor americani, nu numai în cele mai înalte cercuri, era convingerea că decizia pentru acţiunea „Torţa" excludea orice perspectivă pentru o traversare majoră a Canalului în Franţa ocupată în 1943. Eu încă nu eram convins să accept acest punct de vedere. Încă speram că Africa de nord franceză, inclusiv vârful tunisian, ar putea cădea în mâinile noastre după câteva luni de luptă! N acest caz, principala invazie a Franţei ocupate din Anglia, era încă posibilă în iulie sau august 1943. De aceea, doream ca adunarea forţelor americane în Britania, atât cât o permitea transportul nostru maritim, să continue în acelaşi timp cu „torţa". Această idee de a ne folosi mâna stângă în acelaşi timp cu cea dreaptă şi că inamicul trebuie să se pregătească pentru lovituri din ambele părţi, părea total în concordanţă cu desfăşurarea războiului. Evenimentele aveau să decidă dacă trebuie să traversăm Canalul sau să ne urmăm norocul în Mediterana, ori să le facem pe amândouă. Părea imperativ, în interesul războiului în ansamblu şi în special pentru sprijinirea Rusiei, ca armatele anglo-americane să intre în Europa în anul următor, fie din vest, fie din est.

Exista totuşi pericolul să nu facem niciuna, nici alta.

Chiar în cazul când campania noastră în Algeria şi Tunisia s-ar fi desfăşurat repede, puteam să ne mulţumim cu ocuparea Sardiniei sau Siciliei sau a amândurora şi să amânăm traversarea Canalului până în 1944. Aceasta însemna un an pierdut pentru Aliaţii occidentali, cu rezultate care ar putea fi fatale, nu chiar pentru supravieţuirea noastră, dar pentru o victorie decisivă. Nu puteam continua să pierdem la infinit cinci sau şase sute de mii de tone de vase de transport pe lună. Un impas era ultima speranţă a Germaniei, înainte de a şti ce avea să se întâmple la Alamein sau cu „Torţa" şi în timp ce lupta din Caucaz părea nedecisă, şefii de Stat Major cântăreau toate aceste probleme. Planificatorii în subordinea lor erau şi ei ocupaţi. Rapoartele lor erau, după opinia mea, prea negative, iar din ambele părţi ale Atlanticului ajunseserăm la un fel de stagnare. Statele Majore britanice erau în favoarea Mediteranei şi a unui atac împotriva Sardiniei şi Siciliei, având ca obiectiv Italia. Specialiştii Statelor Unite abandonaseră orice speranţă de a traversa Canalul în 1943, dar aveau grijă să nu se lase implicaţi în Mediterana în aşa măsură încât asta să-i împiadice în marile lor ţeluri pentru 1944. „S-ar părea, scriam în noiembrie, că suma tuturor temerilor americane se multiplică cu suma tuturor temerilor britanice, la care contribuia fiecare armată".

Se va spune probabil că mersul evenimentelor a dovedit că aveam un punct de vedere prea optimist despre perspectivele din nordul Africii şi că Statele Majore americane aveau dreptate când considerau că decizia pentru acţiunea „Torţa", pe care am luat-o în iulie, închidea posibilitatea trecerii Canalului în 1943. Desigur, asta s-a şi întâmplat. Nimeni nu putea prevedea atunci că Hitler va face acel imens efort de a întări extremitatea tunisiană, trimiţând acolo, pe mare şi pe calea aerului, în ciuda unor pierderi grele, aproape o sută de mii de oameni din cele mai bune trupe ale sale. Aceasta a fost o mare

greşeală strategică din partea lui. Aceasta a amânat, desigur, cu câteva luni, victoria noastră în Africa. Dacă şi-ar fi reţinut forţele care au fost capturate sau distruse acolo în mai, şi-ar fi putut întări frontul de retragere împotriva Rusiei sau şi-ar fi strâns forţele în Normandia, ceea ce ne-ar fi oprit pe noi, deşi eram foarte hotărâţi să debarcăm în 1943. Acum, aproape nimeni nu mai pune sub semnul întrebării înţelepciunea deciziei de a aştepta până în 1944. Conştiinţa mea e curată că nu l-am minţit şi nu l-am indus în eroare pe Stalin. Am făcut tot ce-am putut. Pe de altă parte, dacă am fi invadat teritoriul Europei continentale dinspre Mediterana, în campania următoare, şi dacă armata anglo-americană avea să fie în contact deplin cu inamicul, eu nu aş fi fost nemulţumit de decizia pe care soarta şi faptele aveau s-o impună.

Într-adevăr, acum a apărut în Africa de nord o retragere. Deşi noi am avut iniţiativa şi avantajul surprizei, adunarea forţelor noastre era în mod inevitabil lentă. Debarcarea era deratijată de atacuri aeriene la Alger şi Bône. Lipsea transportul pe şosele. Singura linie ferată de coastă, lungă de şapte sute cincizeci de kilometri, era în condiţie proastă, cu sute de podeţe tubulare, oricare din ele putând fi sabotate. Prin sosirea la Tunis pe calea aerului, a unui mare număr de trupe germane, a început o rezistenţă încăpăţânată de înaltă clasă. Forţele franceze care ni s-au alăturat erau în număr de o sută de mii. Majoritatea erau trupe băştinaşe, de bună calitate, dar prost echipate şi neorganizate. Generalul Eisenhower a aruncat înainte toate unităţile americane pe care putea pune mâna. Am băgat acolo tot ce s-a putut. La 28 noiembrie, o brigadă britanică de infanterie, cu elemente din Divizia l-a blindată a Statelor Unite, au ajuns până aproape de Djedeida, doar la optsprezece kilometri de Tunis. Acesta a fost punctul culminant al luptei de iarnă.

Acum a venit anotimpul ploios. Turna cu găleata.

Aerodromurile noastre improvizate au devenit mlaştini. Forţele aeriene germane, deşi mai puţin numeroase, lucrau de pe aerodromuri bune pentru toate anotimpurile. La 1 decembrie, ele au contraatacat, stânjenind înaintarea pe care o plănuiserăm şi, în câteva zile, am fost obligaţi să revenim la Medjez. Aprovizionarea putea ajunge la trupele de înaintare doar pe calea mării şi pe scară mică. Într-adevăr, abia dacă le puteam hrăni, cu atât mai puţin să facem rezerve. Abia în noaptea de 22 decembrie, a putut fi lansat un nou atac. Acesta a avut un oarecare succes iniţial, dar, în zori, au început trei zile de ploi torenţiale. Aerodromurile noastre au devenit impracticabile şi vehiculele nu se puteau mişca pe drumuri.

La o conferinţă în Ajunul Crăciunului, generalul Eisenhower a decis să abandoneze planul de capturare imediată a oraşului Tunis şi, până când campania putea reîncepe, voia să-şi păzească aerodromurile de pe linia deja cucerită. Deşi germanii au suferit importante pierderi pe mare, forţele lor din Tunisia creşteau mereu. La sfârşitul lui decembrie, numărul germanilor se apropia de cincizeci de mii.

Între timp, Armata a Opta acoperise distanţe enorme. Rommel reuşise să-şi retragă forţele sfărâmate din Alamein. Ariergarda lui era presată din greu, dar o încercare de a i-o lua înainte la Benghazi a eşuat. El a făcut o pauză la Agheila, în timp ce Montgomery, după lunga lui înaintare, se confrunta cu acelcaşi dificultăţi de transport şi aprovizionare de care s-au împiedicat şi predecesorii lui. La 13 decembrie, Rommel a fost dislocat şi aproape înconjurat printr-o mişcare largă de învăluire executată de Divizia neo-zeciandeză. El a suferit sever, iar Forţa aeriană a deşertului a lovit greu asupra transportului său pe şoseaua de coastă. Montgomery a putut să-l urmărească la început doar cu forţe uşoare. Armata a Opta înaintase o mie opt sute de kilometri de la Alamein. După

ce a ocupat, în ziua de Crăciun, Sirte şi terenurile de aterizare, trupele noastre s-au apropiat, la sfârşitul anului, de următoarea poziţie principală a lui Rommel, lângă Buerat.

* * *

Comitetul şefilor de Stat Major a produs între timp două materiale pentru Cabinetul de Război, rezumând părerile acestora cu privire la viitoarea strategie. Ajungând la concluzii, ei au subliniat existenţa unei serioase divergenţe între ei şi colegii lor americani. Aceasta era mai curând o chestiune de accentuare şi prioritate decât de principii. Şefii de Stat Major britanici considerau că cea mai bună politică este aceea de a continua viguros cu „Torţa", însoţită de o amplă pregătire pentru trecerea Canalului în 1943, în timp ce şefii de Stat Major americani erau de părere că principalul efort european trebuie să fie trecerea Canalului şi să ne oprim în Africa de nord. Aceasta era o problemă crucială. Ea putea fi rezolvată doar de preşedinte şi de mine şi, după dezbateri considerabile, am decis să ne întâlnim şi să o lămurim la Casablanca.

Am zburat acolo în 12 ianuarie 1943. Călătoria mea a fost niţeluş cam periculoasă. Pentru a încălzi avionul „Comando", au pus în interior un motor cu petrol, care făcea gaze şi producea temperaturi foarte ridicate în anumite puncte de încălzire. M-am trezit la două dimineaţa, când eram deasupra Atlanticului, la 700 de kilometri de orice bază, când unul dintre aceste puncte de încălzire îmi ardea degetele de la picioare şi mi se părea că, în curând, se va roşi, aprinzând păturile. Am coborât de pe priciul meu şi l-am trezit pe Peter Portal, care şedea dedesubt, dormind pe scaunul lui, şi i-am atras atenţia asupra punctului supra-încălzit. Ne-am uitat prin cabină şi am mai găsit încă două elemente, încălzite la roşu. Apoi am coborât în cala bombelor (era un bombardier

transformat) şi am găsit doi oameni care alimentau cu nădejde încălzitorul cu petrol. Am considerat că lucrul acela era periculos din toate punctele de vedere. Punctele fierbinţi puteau da naştere unui incendiu, iar aburii de petrol ar face iminentă o explozie. Portal avea aceeaşi părere. Am decis că era mai bine să îngheţăm decât să ardem şi am dat ordin să se oprească orice încălzire. Ne-am întors să ne odihnim, tremurând în aerul rece ca gheaţa al iernii, la peste două mii de metri înălţime, la care trebuia să zburăm ca să fim deasupra norilor. Trebuie să recunosc că acest lucru a constituit pentru mine un moment neplăcut.

Când am ajuns la Casablanca, am găsit că s-au făcut aranjamente bune. Era un hotel mare în suburbia Anfa, cu spaţiu pentru membrii din Statul Major britanic şi din cel american, şi cu săli mari de conferinţe, în jurul hotelului erau câteva vile, extrem de confortabile, care au fost rezervate pentru preşedinte, pentru mine, pentru generalul Giraud şi pentru generalul de Gaulle, dacă avea să vină. Întreaga enclavă era înconjurată cu sârmă ghimpată şi păzită bine de trupe americane. Eu şi cei din Statul Major am ajuns acolo cu două zile înaintea preşedintelui. Am făcut nişte plimbări plăcute cu Pound şi cu şefii de Stat Major, pe stâncile de pe plajă. Valuri minunate făceau enormi nori de spumă şi te minunai că unii au putut ajunge pe mal la debarcare. N-a fost nicio zi calmă. Valuri de cinci metri înălţime urlau urcându-se pe stânci îngrozitoare. Nu era de mirare că atâtea vase de debarcare şi băfci au fost răsturnate cu oameni cu tot. Fiul meu, Randolph, a venit şi el de pe frontul tunisian. Aveam multe lucruri la care să ne gândim, iar cele două zile au trecut repede, între timp, cei de la Statele Majore s-au consultat împreună multe ore în fiecare zi.

Preşedintele a ajuns în după-amiaza de 14. Am avut o întâlnire foarte caldă şi prietenoasă şi am avut o mare

plăcere să-l văd pe marele meu coleg aici pe teritoriul cucerit sau eliberat, pe care l-am stabilit amândoi, în ciuda sfaturilor pe care i le-au dat toţi specialiştii lui militari. A doua zi a sosit generalul Eisenhower, după un zbor plin de peripeţii. El era foarte dornic să ştie ce linie vor adopta şefii de Stat Major combinaţi şi să ţină legătura cu ei. Planul lor de comandă îl preocupa total. O zi sau două mai târziu, a sosit şi Alexander, care ne-a raportat, mie şi preşedintelui, despre progresul Armatei a Opta. El a făcut o impresie foarte favorabilă asupra preşedintelui, care a fost foarte atras de el şi de veştile lui că Armata a Opta va cuceri Tripoli în viitorul apropiat. El a subliniat cum Montgomery, care avea două corpuri puternice de armată, a lăsat unul pe loc şi a luat toate vehiculele ca să înainteze cu unul singur şi că acesta va fi destul de puternic ca să-l împingă pe Rommel înapoi, prin Tripoli, până la linia de frontieră de la Mareth, care era un obstacol foarte serios. Toată lumea s-a bucurat mult de această veste şi graţia zâmbitoare şi plăcută a lui Alexander a cucerit toate inimile. Încrederea lui nerostită era molipsitoare.

După zece zile de lucru la problema principală, şefii de Stat Major au ajuns la o înţelegere. Atât preşedintele cât şi eu ţineam legătura zilnic cu munca lor şi cădeam de acord între noi în legătură cu ea. S-a stabilit că trebuia să ne concentrăm să luăm Tunisul atât cu armata deşertului cât şi cu toate forţele ce puteau fi găsite de britanici şi din armata lui Eisenhower; s-a mai hotărât ca Alexander să fie locţiitorul lui Eisenhower şi virtual însărcinat cu toate operaţiunile. În legătură cu al doilea pas imediat, dacă să atacăm Sicilia sau Sardinia, s-a ajuns şi aici la o înţelegere. Divergenţele nu erau pe linie naţională ci în principal între şefii de Stat Major şi planificatorii uniţi. Eu însumi eram sigur că Sicilia trebuia să fie următorul obiectiv iar şefii Statului Major combinat gândeau la fel. Planificatorii, pe de altă parte, împreună cu Lordul Mountbatten, aveau

sentimentul că trebuia să atacăm Sardinia mai curând decât Sicilia, pentru că asta se putea face cu trei luni mai devreme; iar Mountbatten îşi impunea punctul de vedere lui Hopkins şi celorlalţi. Eu am rămas neclintit şi, având şefii de Stat Major în spatele meu, am insistat asupra Siciliei. Planificatorii uniţi, respectuoşi dar persistenţi, au arătat atunci că treaba nu se poate face până la 30 august. În această etapă, am trecut personal în revistă cifrele, cu ei, şi după aceea cu preşedintele, iar eu am dat ordin că Ziua-D trebuia să fie în perioada favorabilă a lunii, în iulie, sau, dacă era posibil, în perioada respectivă din iunie. În timpul desfăşurării evenimentului, trupele aeropurtate au intrat în acţiune la 9 iulie, iar debarcările au început la 10 iulie.

* * *

Între timp, s-a ridicat problema lui de Gaulle. Asasinarea lui Darlan, deşi criminală, i-a scutit pe Aliaţi de jena de a lucra cu el. Autoritatea lui a trecut pe nesimţite asupra organizaţiei creată în înţelegere cu americanii în lunile noiembrie şi decembrie. Giraud a umplut golul. Se deschisese calea ca forţele franceze, raliate acum în nordul şi nord-vestul Africii, să se unească cu Mişcarea francezilor liberi din jurul lui de Gaulle şi să-i cuprindă astfel pe francezii din lume aflaţi în afara stăpânirii germane. Era acum necesar să vină de Gaulle, iar preşedintele era în general de acord cu acest punct de vedere. I-am cerut de asemeni domnului Roosevelt să-i telegrafieze şi să-l invite. Generalul s-a ţinut foarte mândru şi a refuzat de mai multe ori. Atunci, l-am pus pe Eden să facă mari presiuni asupra lui, mergând până acolo încât să-i spună că, dacă nu vine, vom insista să fie înlocuit de altcineva în fruntea Comitetului francez de eliberare de la Londra. În cele din urmă, el a sosit la 22 ianuarie. A fost dus la vila lui, lângă cea a lui Giraud şi au trecut câteva ore până a fost convins să-l întâlnească. Eu am avut o întâlnire furtunoasă cu de

Gaulle şi i-am arătat clar că, dacă el continuă să fie un obstacol, nu vom ezita în cele din urmă să rupem relaţiile cu el. A rămas foarte distant şi a ieşit afară din vilă, în grădina micuţă, cu capul sus. În cele din urmă, a fost convins să aibă o discuţie cu Giraud, discuţie care a durat două sau trei ore şi care trebuie să fi fost extrem de plăcută pentru amândoi. După-amiază, el s-a dus să-l vadă pe preşedinte şi, spre uşurarea mea, s-au înţeles neaşteptat de bine. Pe preşedinte l-a atras „privirea lui spirituală” dar nu se putea face prea mult ca ei doi să ajungă la un acord.

În aceste pagini, se fac afirmaţii foarte severe despre de Gaulle, bazate pe evenimentele momentului, iar eu am avut cu el multe dificultăţi şi antagonisme ascuţite. Totuşi, în relaţia noastră era un clement dominant. Eu nu-l puteam privi ca reprezentând Franţa captivă, prostrată, nici Franţa care avea un drept de a-şi decide liberă viitorul. Ştiam că nu era un prieten al Angliei. Dar am recunoscut întotdeauna în el spiritul şi concepţia pe care cuvântul „Franţa” le va reprezenta întotdeauna în paginile istoriei, înţelegeam şi admiram comportarea lui arogantă, deşi mă irita. Iată ce fel de om era – un refugiat, un exilat din ţara sa, unde fusese condamnat la moarte, aflat într-o poziţie total dependentă de bunăvoinţa guvernului britanic, iar acum şi de a Statelor Unite. Germanii îi cuceriseră ţara. Nu avea niciun loc al lui, nicăieri. N-avea importanţă; el îi sfida pe toţi. Întotdeauna, chiar când se comporta cel mai rău, părea că exprimă personalitatea Franţei – o naţiune mare, cu toată mândria, autoritatea şi ambiţia ei. Se spunea în glumă că el se considera reprezentantul pe pământ al Ioanei d’Arc pe care unul dintre strămoşii săi se presupune că a servit-o ca un adept credincios. Asta nu mi se părea mie chiar atât de absurd precum arăta. Clemenceau, cu care se spunea de asemeni că se compara, era un om de stat mult mai înţelept şi mai experimentat.

Dar amândoi dădeau impresia că sunt francezi ce nu pot fi învinşi.

* * *

Încă o chestiune care merită să fie menţionată. Într-un raport către Cabinetul de Război, am făcut următoarea sugestie:

„… Propunem să elaborăm o declaraţie a conferinţei pentru a fi comunicată presei, la timpul potrivit. Aş fi bucuros să ştiu ce ar crede Cabinetul dacă am include în această declaraţie ceva despre intenţia fermă a Statelor Unite şi a Imperiului Britanic de a continua fără încetare războiul, până vom determina «capitularea necondiţionată» a Germaniei şi Japoniei. Omiterea Italiei ar avea rolul să încurajeze o ruptură acolo. Preşedintelui i-a plăcut ideea şi asta i-ar stimula pe prietenii noştri din toate ţările…”

Cititorul trebuie să reţină această telegramă, pentru că folosirea de către preşedinte, la o întâlnire ulterioară cu presa, a cuvintelor „capitulare necondiţionată” a ridicat probleme care vor reveni în această povestire şi, cu siguranţă, vor fi dezbătute pe larg. Există o şcoală de gândire, atât în Anglia cât şi în America, potrivit căreia expresia aceasta a prelungit războiul şi a cântat în strună dictatorilor, care şi-au mânat popoarele şi armatele la disperare. Eu personal nu sunt de acord cu aceasta, pentru motivele pe care le voi arăta în cursul povestirii. Cu toate acestea, cum memoria mea s-a dovedit deficitară în anumite puncte, va fi bine să arătăm faptele aşa cum le dezvăluie arhiva mea.

Procesele-verbale ale Cabinetului de Război arată că această telegramă le-a fost prezentată la şedinţa din după-amiaza zilei de 20 ianuarie. Discuţia se pare că s-a învârtit nu în jurul principiului de „capitulare necondiţionată”, ci asupra ideii de a face o excepţie în favoarea Italiei, în consecinţă, în 21 ianuarie, domnul Attelee şi domnul Eden

ne-au trimis următorul mesaj:

Membrii Cabinetului au fost în unanimitate de părere că avantajul înclină împotriva excluderii Italiei, din cauza nemulţumirilor care se vor crea în Turcia, în Balcani şi în alte locuri. Nu suntem convinşi nici că va avea un efect favorabil asupra italienilor. Cunoaşterea faptului că multe rele se vor abate asupra lor ar putea avea mai curând efectul dorit asupra moralului italienilor.

Deci, nu poate încăpea îndoială că expresia „capitulare necondiţionată” din declaraţia comună propusă spre elaborare a fost menţionată de către mine Cabinetului de Război şi că acesta nu a dezaprobat-o în niciun fel. Dimpotrivă, singura lui dorinţă a fost ca Italia să nu fie omisă. Nu-mi aduc aminte şi nu am înregistrat să se fi întâmplat nimic între mine şi preşedinte în această privinţă, după ce am primit mesajul Cabinetului şi este foarte posibil ca, sub presiunea treburilor, şi mai ales a discuţiilor în legătură cu relaţiile între Giraud şi de Gaulle şi întrevederile cu ei, problema să nu se mai fi pomenit între noi doi. Între timp, declaraţia comună oficială era pregătită de consilierii noştri şi de către şefii de Stat Major. Acesta era un document exprimat cu grijă şi într-o formă corespunzătoare, pe care atât preşedintele cât şi eu l-am analizat şi l-am aprobat. Pare probabil că, întrucât nu-mi surâdea să aplic termenul de capitulare necondiţionată Italiei, nu am ridicat problema preşedintelui şi am fost cu siguranţă amândoi de acord cu comunicatul pe care l-am stabilit cu consilierii noştri. În comunicat nu se menţionează „capitularea necondiţionată”. Acesta a fost supus Cabinetului de Război, care l-a aprobat în forma propusă.

Cu oarecare sentiment de surprindere l-am auzit pe preşedinte spunând, la conferinţa de presă din 24 ianuarie, că vom obliga toţi inamicii noştri la „capitulare necondiţionată”. Era natural să se presupună că acel

comunicat, asupra căruia se căzuse de acord, să fi înlăturat ceva ce s-a spus la discuţii. Generalul Ismay, care ştia exact cum lucrează mintea mea de la o zi la alta şi a fost de asemeni prezent la toate discuţiile şefilor de Stat Major când a fost pregătit comunicatul, a rămas şi el surprins.

În cuvântarea mea, care a urmat-o pe cea a preşedintelui, eu l-am susţinut bineînţeles şi am aderat la cele spuse de el. Orice divergenţe între noi, fie şi prin omisiune, într-o asemenea ocazie şi într-un asemenea moment, ar fi fost dăunătoare sau chiar periculoasă pentru efortul nostru de război. Eu îmi asum desigur partea mea de răspundere, împreună cu Cabinetul de Război britanic.

Relatarea făcută de preşedinte lui Hopkins pare totuşi concludentă:

„Am avut atâtea probleme până să-i aducem laolaltă pe cei doi generali francezi, încât m-am gândit în sinea mea că asta a fost la fel de greu ca şi aranjarea unei întâlniri între Grant şi Lee – şi brusc a venit conferinţa de presă iar Winston şi cu mine n-am avut timp să ne pregătim pentru ea şi deodată mi-a răsărit în minte ideea să-l numesc pe Grant «Bătrânul capitulare necondiţionată» şi următorul lucru de care mi-am dat seama a fost că am rostit-o”.

Nu am sentimentul că această afirmaţie este slăbită în vreun fel de faptul că expresia apare în notiţele după care a vorbit.

Amintirile din război pot fi vii şi adevărate, dar nu trebuie să ai niciodată încredere în ele fără verificare, mai ales când este vorba de succesiunea evenimentelor. Cu siguranţă că am făcut unele afirmaţii eronate despre incidentul cu acea capitulare necondiţionată, pentru că am spus ceea ce am crezut şi am gândit în acel moment, fără să mă uit în procesele-verbale. Nu numai memoria mea a făcut greşeli, ci şi domnul Ernest Bevin care a făcut în

Camera Comunelor, la 21 iulie 1949, o fantomatică relatare despre dificultăţile pe care le-a avut în reconstrucţia Germaniei după război, ca urmare a politicii de „capitulare necondiţionată”, despre care a afirmat că nici el şi nici Cabinetul de Război nu au fost consultaţi la vremea respectivă. Am replicat, într-o inspiraţie de moment, cu aceeaşi inexactitate şi bună-credinţă, că această formulare am auzit-o pentru prima dată de pe buzele preşedintelui, la conferinţa de presă de la Casablanca. Abia când am ajuns acasă şi am căutat în arhiva mea, am descoperit faptele aşa cum au fost expuse aici. Mi-am amintit de profesorul care, la sfârşitul vieţii, a fost întrebat de elevul lui devotat care e ultimul lui sfat. El a răspuns, „verifică-ţi citatele”.

* * *

Folosirea expresiei „capitulare necondiţionată”, deşi amplu salutată la vremea respectivă, a fost descrisă de atunci de diferite autorităţi ca una dintre marile greşeli ale politicii de război anglo-americane. Trebuie să ne ocupăm aici de acest lucru. Se spune că asta a prelungit lupta şi a făcut mai dificilă refacerea de mai târziu. Eu nu cred că e adevărat. Principalul meu motiv pentru care m-am opus dintotdeauna unei declaraţii alternative asupra condiţiilor de pace, cum s-a cerut atât de des, a fost că o declaraţie privind condiţiile reale asupra cărora ar fi insistat cei trei mari Aliaţi, forţaţi de către opinia publică să insiste, ar fi fost mult mai respingătoare pentru orice mişcare germană în favoarea păcii, decât expresia generală „capitulare necondiţionată”. Îmi amintesc de câteva încercări care s-au făcut de a se schija condiţiile de pace care să satisfacă ura învingătorilor faţă de Germania. Puse pe hârtie, acestea arătau atât de îngrozitor şi depăşeau atât de mult ce s-a făcut în realitate încât publicarea lor nu ar fi făcut decât să stimuleze rezistenţa germană. Era suficient să fie scrise ca să nu fie acceptate.

În mai multe exprimări în public, am arătat clar la ce ne gândeam, preşedintele şi cu mine.

„Termenul «capitulare necondiţionată», am spus în Camera Comunelor la 22 februarie 1944, nu înseamnă că poporul german va intra în sclavie, sau va fi distrus. Înseamnă doar că, în momentul capitulării, aliaţii nu vor fi legaţi de niciun pact sau obligaţie... Capitulare necondiţionată înseamnă că învingătorii au mână liberă. Asta nu înseamnă că se pot comporta barbar şi nici că vor să şteargă Germania dintre naţiunile Europei. Dacă suntem legaţi de ceva, suntem legaţi de civilizaţie, prin propria noastră conştiinţă. Nu trebuie să fim legaţi de germani ca rezultat al unei târguieli. Asta înseamnă «capitulare necondiţionată»”.

Nu se poate afirma că, în ultimii ani ai războiului, în Germania nu s-ar fi înţeles lucrul acesta.

* * *

Trebuia acum să ne încheiem treburile. Ultima noastră şedinţă oficială şi în plen cu şefii de Stat Major a avut loc la 23 ianuarie, când aceştia ne-au prezentat raportul lor final despre „Desfăşurarea războiului în 1943”. Se poate rezuma după cum urmează:

Înfrângerea submarinelor de buzunar-U trebuie să rămână o primă sarcină a resurselor Naţiunilor Unite. Forţele sovietice trebuie susţinute cu cel mai mare volum de materiale care poate fi transportat în Rusia.

Operaţiunile pe teatrul european vor fi conduse având ca obiectiv înfrângerea Germaniei în 1943, cu maximum de forţe care pot fi aruncate asupra ei de către Naţiunile Unite.

Principalele linii de acţiune ofensivă vor fi:

În Mediterana:

(a) Ocuparea Siciliei cu scopul de:

(I) A face mai sigură linia mediteraneană de comunicaţii.

(II) A îndepărta presiunea germană de pe frontul rusesc.

(III) A intensifica presiunea asupra Italiei.

(b) Crearea unei situaţii în care Turcia să poată fi atrasă ca un aliat activ.

...Operaţiunile din Pacific şi din Orientul îndepărtat vor continua cu obiectivul menţinerii presiunii asupra Japoniei şi pentru o ofensivă pe scară mare împotriva Japoniei de îndată ce Germania va fi înfrântă. Aceste operaţiuni trebuie ţinute în asemenea limite încât, după părerea şefilor de Stat Major uniţi, să nu împiedice capacitatea Naţiunilor Unite de a folosi orice ocazie favorabilă pentru înfrângerea decisivă a Germaniei în 1943.

În sfârşit, în dimineaţa zilei de 24, am venit la conferinţa de presă, unde de Gaulle şi Giraud au fost obligaţi să şadă în acelaşi rând de scaune, alternând cu preşedintele şi cu mine, şi i-am forţat să-şi dea mâna în public, în faţa reporterilor şi fotografilor. Am făcut lucrul acesta, dar nu poţi privi fotografiile acestui eveniment fără să râzi, chiar şi în împrejurările acelor timpuri tragice. Faptul că preşedintele şi cu mine eram la Casablanca a fost un secret bine păstrat. Când reporterii de presă ne-au văzut pe amândoi, şi când li s-a spus că eram acolo de două săptămâni, nu le venea să-şi creadă urechilor.

După căsătoria obligatorie sau „cu pistolul” (cum se numea în Statele Unite) a mirelui şi miresei, pentru care se trudise atât, preşedintele şi-a ţinut cuvântarea în faţa reporterilor iar eu l-am susţinut.

* * *

Preşedintele se pregătea de plecare. Dar eu i-am spus: „Nu se poate să fi făcut tot drumul ăsta până în Africa, fără să vezi Marrakech. Hai să petrecem două zile acolo. Trebuie să fiu cu dumneata când vei vedea apusul soarelui pe zăpezile munţilor Atlas”. Am acţionat în acest

sens şi asupra lui Harry Hopkins. Întâmplător, era acolo o vilă încântătoare, despre care nu ştiam nimic, pe care viceconsulul american, domnul Kenneth Pendar, o închiriase de la o doamnă americană, doamna Taylor. În această vilă urma să stăm preşedintele şi cu mine, iar în afara ei era loc destul pentru cei din anturajul nostru. Aşa că – a decis să mergem cu toţii la Marrakech. Roosevelt şi cu mine am traversat împreună cu maşina peste 200 de kilometri prin deşert – care mi se părea că începe să devină mai verde – şi am ajuns la faimoasa oază. Descrierea mea despre Marrakech era „Parisul Saharei", unde toate caravanele veneau de secole, din Africa Centrală, pentru a fi greu taxate *en route* de triburile din munţi şi apoi păcălite în pieţele din Marrakech, primind în schimb viaţa veselă a oraşului, pe care o apreciau foarte mult, şi care includea ghicitoare, îmblânzitori de şerpi, mâncăruri şi băutură şi în general cele mai mari şi mai bine organizate bordeluri de pe continentul african. Toate aceste instituţii aveau o îndelungată şi veche reputaţie.

Am căzut de acord ca eu să ofer prânzul, iar preşedintele şi cu mine am mers tot drumul cu maşina, cinci ore, şi am discutat multe probleme de ale noastre, dar am atins şi teme mai uşoare. Mii de ostaşi americani erau plasaţi pe drum iar avioanele se roteau necontenit deasupra capului. Scara am ajuns la vilă, unde am fost primiţi cu multă ospitalitate de domnul Pendar. L-am dus pe preşedinte sus în turnul vilei. El a fost dus sus cu un scaun şi *s-a* bucurat de un minunat apus de soare pe zăpezile de pe Atlas. Am avut o cină foarte veselă, la care au participat circa cincisprezece – şaisprezece persoane, şi am cântat cu toţi. Eu cântam şi preşedintele s-a alăturat corului, iar la un moment dat era gata să încerce un solo. Totuşi, cineva l-a întrerupt şi nu l-am mai auzit niciodată.

Ilustrul meu coleg urma să plece în zori, pe 25, pentru lungul lui zbor prin Lagos şi Dakar şi peste Brazilia,

iar apoi până la Washington. Ne luaserăm rămas bun în seara anterioară, dar el a venit la mine dimineaţa, în drum spre avion, să-mi mai spună un la revedere. Eu eram în pat, dar nici n-am vrut să aud să-l las să se ducă singur la aeroport, aşa că am sărit şi mi-am pus hainele cu fermoar şi, doar în papuci şi în această îmbrăcăminte neoficială, am mers cu el cu maşina până la aeroport, am intrat în avion ca să-l văd instalat comod, admirându-i curajul în ciuda tuturor handicapurilor fizice şi eram foarte îngrijorat de călătoria hazardată pe care o avea de făcut. Aceste călătorii cu avionul trebuiau luate ca un lucru obişnuit în timp de război. Eu însă le priveam totdeauna ca pe nişte excursii periculoase. Totuşi, totul a decurs bine. M-am întors la vila Taylor, unde am mai petrecut două zile, făcând corespondenţă cu Cabinetul de Război în legătură cu următoarele mele mişcări şi pictând din turn singurul tablou pe care l-am încercat în timpul războiului.

Capitolul XXI TURCIA, STALINGRAD ŞI TUNIS

Scena strategică din Mediterana fusese transformată prin ocuparea de către Aliaţi a Africii de nord, iar prin dobândirea unei baze solide pe coasta sudică, a devenit posibilă o acţiune de înaintare împotriva inamicului. Preşedintele şi cu mine ne-am gândit de mult să deschidem o nouă rută spre Rusia şi să lovim în flancul sudic al Germaniei. Turcia era cheia tuturor acestor planuri. Aducerea Turciei în război de partea noastră fusese de multe luni scopul nostru. Acum căpătăm o nouă speranţă şi urgenţă.

Stalin era pe deplin de acord cu domnul Roosevelt şi cu mine şi acum voiam să rezolv chestiunea printr-o întâlnire personală cu preşedintele Inönü pe pământ turcesc. Erau de asemeni multe treburi de rezolvat la Cairo şi speram ca, în drum spre casă, să vizitez armata britanică de la Tripoli şi să trec şi pe la Alger. Erau multe

lucruripe care le puteam rezolva la faţa locului şi mai ales să le văd cu ochii mei. De aceea, la 20 ianuarie am telefonat de la Casablanca vice-prim-ministrului şi ministrului de Externe că propun să zbor de la Marrakech la Cairo, să stau acolo două, trei zile şi apoi să intru în legătură directă cu turcii.

Cabinetul de război considera că un contact direct cu Turcia era prematur şi m-au îndemnat să mă întorc la Londra să dau un raport în faţa Parlamentului în legătură cu întâlnirea mea cu domnul Roosevelt, dar, după o dezbatere telegrafică, a acceptat planul meu. În consecinţă, în 26, am decolat cu avionul „Comando” şi, după o cină extrem de bună oferită de domnul Pendar cu mâncăruri de la vila Taylor, am dormit bine, apoi m-am dus proaspăt la scaunul copilotului, am stat alături de căpitanul Vanderkloot şi am văzut împreună, pentru a doua oară, zorile strălucind pe apele Nilului. De data aceasta, nu a mai trebuit să ne ducem atât de departe în sud, pentru că Victoria de la Alamein a mutat trupele noastre la peste două mii de kilometri mai la vest. Am ajuns la aerodrom la cincisprezece kilometri de piramide şi am fost salutaţi la sosire de ambasador, Lordul Killearn, şi de Comandamentul din Cairo. Apoi am plecat la ambasadă. Aici mi s-a alăturat Sir Alexander Cadogan, subsecretar de stat permanent la Ministerul de Externe, trimis de Cabinetul de Război la cererea mea. Cu toţii am putut constata situaţia, care contrasta cu cea care fusese în august 1942, dându-ne sentimente de uşurare şi satisfacţie.

Îmi soseau acum mesaje care spuneau că preşedintele turc Ismet Inönü era încântat de ideea întâlnirii propuse şi se făceau aranjamente ca aceasta să aibă loc la Adana, pe coastă, lângă graniţa turco-siriană, la 30 ianuarie. M-am dus cu avionul „Comando” să mă întâlnesc cu turcii. Este un zbor de doar patru ore peste

Mediterana, cea mai mare parte cu vizibilitate asupra Palestinei şi «Siriei, şi Îi aveam cu mine, dar în alt avion, pe Cadogan şi generalii Brooke, Alexander, Wilson şi alţi ofiţeri. Am aterizat cu dificultate pe micul aerodrom turc şi abia terminasem cu saluturile şi ceremonialul, când un uriaş şarpe emailat a început să iasă din defileul muntos, avându-i în el pe preşedinte şi întregul guvern turc precum şi pe mareşalul Chakmak. Ei ne-au primit cu cea mai mare cordialitate şi cu entuziasm. Trenul avea câteva vagoane-salon pentru noi, deoarece în împrejurimi nu exista aşa ceva. Am petrecut două nopţi în tren, având lungi discuţii cu turcii, şi conversaţii agreabile în cursul meselor cu preşedintele Inönü.

Discuţiile generale se axau pe două chestiuni: structura lumii după război, inclusiv aranjamentele pentru o organizaţie internaţională, şi viitoarele relaţii ale Turciei şi Rusiei. Dau doar câteva exemple de remarci pe care le-am făcut conducătorilor turci, conform proceselor-verbale. Am spus că m-am întâlnit cu Molotov şi cu Stalin şi că impresia mea era că amândoi doreau o asociere paşnică cu Regatul Unit şi Statele Unite. În sfera economicului, ambele puteri occidentale aveau multe de oferit Rusiei şi puteau ajuta la refacerea pierderilor acesteia. Nu puteam prevedea ce va fi în viitorii douăzeci de ani, dar am făcut totuşi un tratat pe douăzeci de ani. Mă gândeam că, în viitorii zece ani, Rusia se va concentra asupra reconstructici. Probabil că vor fi schimbări: comunismul fusese deja modificat. Consideram că trebuie să trăim în bune relaţii cu Rusia, iar dacă Marea Britanie şi Statele Unite acţionau împreună şi menţineau o forţă aeriană puternică, trebuia să poată menţine o perioadă de stabilitate. Rusia ar putea chiar câştiga prin aceasta. Ea avea vaste regiuni nedezvoltate

— De exemplu în Siberia.

Primul-ministru turc a observat că eu exprimasem

părerea că Rusia ar putea deveni imperialistă. Aceasta făcea necesar ca Turcia să fie foarte prudentă. Am replicat că va exista o organizaţie internaţională care va asigura pacea şi securitatea şi care va fi mai puternică decât Liga Naţiunilor. Am adăugat că nu mă temeam de comunism. El a remarcat că era în căutare de ceva mai real. Toată Europa era plină de slavi şi comunişti. Toate statele învinse vor deveni bolşevice şi slave, dacă Germania era învinsă. Eu am spus că lucrurile nu ies totdeauna chiar atât de rău cum se aşteaptă; dar dacă ar fi aşa, ar fi mai bine ca Turcia să fie puternică şi asociată strâns cu Regatul Unit şi Statele Unite. Dacă Rusia ar ataca Turcia fără motiv, întreaga organizaţie internaţională despre care am vorbit va fi în favoarea Turciei şi, după actualul război, garanţiile vor fi mult mai severe, nu numai în privinţa Turciei ci şi în cazul întregii Europe. Eu nu voi fi un prieten al Rusiei, dacă aceasta ar imita Germania. Dacă ar face acest lucru, am aranja cea mai bună combinaţie posibilă împotriva ei şi nu voi ezita să-i spun asta lui Stalin.

În timpul acestor discuţii politice generale, şeful Statului Major Imperial avea convorbiri militare împreună cu ceilalţi înalţi comandanţi ai noştri. Cele două puncte principale care trebuiau analizate erau: asigurarea de echipamente pentru forţele turceşti, până atunci dependente de orice mişcare politică a Turciei, şi pregătirea planurilor de întărire a acestora cu unităţi britanice, în eventualitatea intrării Turciei în război. Rezultatele acestor discuţii au fost materializate într-o înţelegere militară.

Parlamentările mele cu Turcia aveau ca intenţie pregătirea drumului intrării ei în război în toamna anului 1943. Că lucrul acesta nu s-a întâmplat după prăbuşirea Italiei şi înaintarea Rusiei împotriva Germaniei la nord de Marea Neagră, aceasta s-a datorat unor evenimente nefericite în Marfea Egee, mai târziu în cursul anului, care

vor fi descrise la locul potrivit.

M-am întors de la Adana la Cairo, oprindu-mă pe drum în Cipru şi apoi din nou la Tripoli. Acesta fusese cucerit de armata britanică la 23 ianuarie. Portul a fost găsit foarte avariat. Intrarea fusese complet blocată de vase scufundate, iar căile de acces fuseseră amplu minate. Acest lucru fusese prevăzut, iar primul vas cu aprovizionare a intrat în port în 2 februarie. O săptămână mai târziu, se operau 200.000 de tone pe zi. Deşi Armata a Opta mai avea de călătorit distanţe mari, întreţinerea ei în timpul înaintării de peste două mii de kilometri de la Alamein, încununată cu deschiderea rapidă a portului Tripoli, a fost o reuşită administrativă pentru care meritul revine generalului Lindsell de la Cairo şi generalului Robertson de la Armata a Opta. La sfârşitul lunii, Armatei a Opta i s-a alăturat generalul Leclerc, «are a condus o forţă mixtă de francezi liberi de circa 2500 de oameni, care a parcurs peste două mii de kilometri prin deşert, din Africa franceză ecuatorială. Leclerc s-a pus fără rezerve sub ordinele lui Montgomery. El şi trupele lui aveau să joace un rol de seamă în restul campaniei tunisiene.

Armata a Opta a trecut frontiera în Tunisia la 4 februarie, completând astfel cucerirea imperiului italian de către Marea Britanie. În concordanţă cu decizia Conferinţei de la Casablanca, această armată intra acum sub conducerea generalului Eisenhower, având pe generalul Alexander ca locţiitor şi comandant executiv în operaţiunile pe uscat. Cititorul poate că îşi aminteşte directiva pe care i-o dădusem lui Alexander când am plecat din Cairo, cu şase luni mai înainte. * El mi-a trimis acum următorul răspuns:

Domnule.

Ordinele pe care mi le-aţi dat în august [10], 1942, au fost îndeplinite. Inamicii Majestăţii sale, cu tot ce le aparţinea, au fost

Complet eliminaţi din Egipt, Cyrenaica, Libia şi Tripolitania. Aştept acum noi instrucţiuni.

După două zile lungi şi agitate, am plecat cu grupul meu să-l vizitez pe Eisenhower şi pe toţi ceilalţi, la Alger. Aici încordarea era acută. Asasinarea lui Darlan impunea încă multe precauţii în jurul figurilor proeminente. Cabinetul continua să arate preocupare faţă de securitatea mea şi, evident, voia să mă vadă acasă cât mai curând posibil. Acest lucru era însă complimentar. Duminică noaptea, în 7 februarie 1943, am decolat şi am zburat direct şi în siguranţă spre casă. Acesta a fost ultimul meu zbor cu avionul „Comando”, care mai târziu a pierit cu toţi cei de la bord, dar cu alt pilot şi cu alt echipaj.

* * *

Prima mea sarcină, când am ajuns acasă, a fost să fac o prezentare completă în faţa Camerei Comunelor asupra Conferinţei de la Casablanca, asupra turneului meu în Mediterana şi asupra situaţiei generale. Mi-au trebuit mai mult de două ore, în 11 februarie, ca să-mi ţin cuvântarea. Dar eram mai obosit de călătoria mea decât îmi dădeam scama atunci şi probabil că am răcit. Câteva zile mai târziu, răceala şi o durere în gât m-au obligat să stau la pat. În seara zilei de 16, când eram singur cu doamna Churchill, mi-a crescut brusc temperatura şi Lordul Moran, care mă supraveghea, a spus hotărât că aveam o inflamaţie la baza unui plămân. Diagnosticul l-a făcut să-mi prescrie un medicament care se numeşte şi B. A doua zi, mi s-au făcut radiografii complicate care au confirmat diagnosticul, iar doctorul Geoffrey Marshall de la Spitalul Guy a fost chemat la consultaţie. Toate lucrările îmi veneau în fiecare oră la Anexă şi mi-am menţinut ritmul de lucru obişnuit, deşi nu mă simţeam deloc bine, dar acum îmi dădeam scama de o marcată reducere a numărului hârtiilor care ajungeau la mine. Când am protestat,

medicii, susţinuţi de soţia mea, au argumentat că ar trebui să întrerup complet lucrul. Eu nu am fost de acord. Ce era să fac toată ziua? Atunci, ci mi-au spus că am pneumonie, la care eu am replicat, „Păi, cred că vă puteţi descurca cu aşa ceva. Nu aveţi încredere în noul vostru medicament?” Doctorul Marshall a spus că el numeşte pneumonia „prietena omului în vârstă”. „De ce?” am întrebat eu. „Pentru că îi ia pe tăcute”. Eu am dat un răspuns corespunzător, dar am ajuns la o înţelegere în următorul sens: Eu voi primi doar documentele cele mai importante şi interesante care mi se trimit şi voi citi un roman. Am ale* *Moll Flanders*, despre care am auzit lucruri foarte bune dar nu găsisem timpul să le verific. Cu această înţelegere, mi-am petrecut următoarea săptămână cu febră şi stare proastă şi uneori m-am simţit foarte bolnav. Între 19 şi 25 sunt zile albe în privinţa scurgerii minutelor. Curând, preşedintele, generalul Smuts şi alţi prieteni, care au auzit de boala mea, mi-au trimis repetate telegrame, sfătuindu-mă să ascult de sfatul medicilor, iar ea m-am ţinut cu credinţă de înţelegerea cu ei. Când am terminat romanul *Moll Flanders*, i l-am dat doctorului Marshall ca să-l bine dispun. Tratamentul a avut succes.

* * *

În acest timp, Stalin mi-a trimis filmul victoriei de la Stalingrad, cu toate luptele disperate minunat redate, iar aici e momentul să spun, prea pe scurt, povestea minunatei şi decisivei lupte a armatelor ruseşti.

Înaintarea germană spre Caucaz a culminat şi s-a prăbuşit în vara şi toamna anului 1942. La început, multe au mers conform planului, deşi nu atât de repede precum speraseră. Grupul armatei din sud i-a împins pe ruşi de la cotul Donului inferior. Apoi, s-a împărţit în Grupul A, sub comanda lui I.ist şi Grupul B, sub conducerea lui Bock, iar la 23 iulie, Hitler le dăduse sarcinile. Grupul de armată A trebuia să ocupe întreg malul de est al Mării Negre şi

terenurile petrolifere adiacente, iar Grupul de armată B, după stabilirea unui flanc defensiv de-a lungul fluviului Don, trebuia să avanseze spre Stalingrad, „să distrugă forţele inamice adunate acolo şi să ocupe oraşul”. Trupele din faţa Moscovei vor conduce operaţiuni de reţinere, iar Leningradul, la nord, va fi capturat la începutul lui septembrie.

Armata întâia Panzer a generalului Von Kleist, formată din cincisprezece divizii, conducea înaintarea spre Caucaz. După ce au trecut Donul, au înaintat mult, opunându-li-se o rezistenţă redusă. Au ajuns la aerodromurile din Maikop la 9 august, găsindu-le total distruse. Nu au reuşit să ajungă la terenurile petrolifere de la Groznîi. Cele de la Baku, cele mai mari dintre toate, erau încă la distanţă de trei sute cincizeci de kilometri, iar ordinele lui Hitler de ocupare a întregului litoral al Mării Negre nu a putut fi dus la îndeplinire. Întăriţi cu trupe proaspete, trimise cu trenul de-a lungul malului de vest al Caspicii, ruşii se ţineau ferm peste tot. Kleist, slăbit prin diversiunea trupelor pentru efortul de la Stalingrad, a luptat până în noiembrie la poalele munţilor Caucaz. Atunci s-a lăsat iarna. Resursele lui erau epuizate.

Pe frontul grupului de armată B a fost mai mult decât un eşec. Atracţia Stalingradului îl fascina pe Hitler. Însuşi numele oraşului era o provocare. Oraşul era un centru industrial şi. Un punct puternic pe flancul defensiv, protejând principala lui lovitură spre Caucaz. Acesta a devenit un magnet care atrăgea spre el efortul suprem al armatei germane şi al forţei ei aeriene. Rezistenţa creştea cu fiecare zi. Abia la 15 septembrie, după lupte grele între Don şi Volga, s-a ajuns în împrejurimile Stalingradului. Atacurile puternice din luna următoare au făcut unele progrese cu costuri teribil de sângeroase. Nimic nu-i putea copleşi pe ruşi, care luptau cu devotament pasionat în ruinele oraşului lor.

Generalii germani, de mult timp jenaţi, aveau acum motive de îngrijorare. După trei luni de lupte, principalele obiective ale campaniei, Caucazul, Stalingradul şi Leningradul erau încă în mâinile ruşilor. Pierderile fuseseră foarte grele iar înlocuirile insuficiente. Hitler, în loc să trimită contingente proaspete care să înlocuiască pierderile, forma noii divizii instruite. După părea militarilor, era deja timpul să se oprească, dar Hitler nu voia să audă. La sfârşitul lui septembrie, Halder, şeful de Stat Major al lui Hitler, i-a rezistat în cele din urmă stăpânului său şi a fost concediat. Hitler şi-a îmboldit înainte armatele. La mijlocul lui octombrie, poziţia germană s-a înrăutăţit vizibil. Grupul de armată B era întins pe un front de o mie de kilometri. Armata a şasea a generalului Paulus şi-a extins efortul şi acum zăcea epuizată, cu flancurile slab apărate de nişte aliaţi de calitate dubioasă. Iarna era aproape, când ruşii aveau să contraatace cu siguranţă. Dacă frontul de la Don nu putea fi ţinut, siguranţa armatelor de pe frontul din Caucaz era subminată. Dar Hitler nu accepta nicio sugestie de retragere. La 10 noiembrie, ruşii au început îndelung şi curajos pregătirile asaltului de încercuire, lovind atât la nord cât şi la sud de Stalingrad asupra flancurilor slab păzite ale germanilor. Patru zile mai târziu, brasele cleştelui rusesc s-au întâlnit şi armata a şasea a fost prinsă în cursă între Don şi Volga. Paulus a propus să spargă încercuirea. Hitler i-a ordonat să reziste pe loc. Cu trecerea zilelor, armata era strânsă într-un spaţiu care se comprima tot mai mult. La 12 decembrie, pe o vreme proastă, germanii au tăcut un efort disperat să iasă din cordonul rusesc şi să-şi elibereze camarazii asediaţi. Au eşuat. După aceea, deşi Paulus şi armata sa au mai rezistat şapte săptămâni îngrozitoare, pieirea lor era sigură.

S-au făcut mari eforturi să fie aprovizionat pe calea aerului, dar puţin a ajuns până la ei şi pe seama unor mari

pierderi în avioane. Frigul era intens; hrana şi muniţiile se împuţinaseră iar o epidemie de tifos se adăuga la mizeria oamenilor lui. La 8 ianuarie, a respins un ultimatum de a se preda, iar în ziua următoare a început ultima fază a luptei, cu atacuri violente ruseşti spre vest. Germanii s-au luptat cu dârzenie, astfel încât ruşii au câştigat doar şapte kilometri în cinci zile. Dar, în cele din urmă, au început să cedeze şi, în 17, ruşii erau la cincisprezece kilometri de oraşul Stalingrad. Paulus a aruncat în luptă toţi oamenii care puteau ţine o armă în mână, dar fără folos. La 22 ianuarie, ruşii au înaintat din nou, până când germanii au fost aruncaţi la marginile oraşului pe care încercaseră în zadar să-l cucerească. Aici, rămăşiţele unei armate cândva mari au fost strânse pe un dreptunghi de şase kilometri lăţime şi doisprezece lungime. Sub un intens tir de artilerie şi bombardament aerian, supravieţuitorii s-au apărat în violente lupte de stradă, dar strădania lor era fără speranţă şi, pe măsură ce ruşii continuau să înainteze, unităţi epuizate au început să se predea de-a valma. Paulus şi Statul lui Major au fost capturaţi, iar la 2 februarie, mareşalul Voronov a raportat că orice rezistenţă a încetat şi au fost luaţi nouăzeci de mii de prizonieri. Aceştia erau tot ce mai rămăsese din douăzeci şi una de divizii germane şi una română. Cu aceasta s-a încheiat prodigiosul efort al lui Hitler de a cuceri Rusia cu forţa şi a distruge comunismul printr-o formă la fel de odioasă de tiranie totalitară.

Primăvara anului 1943 a marcat punctul de cotitură al războiului pe frontul de răsărit. Chiar înainte de Stalingrad, marele val rusesc îl măturase pe inamic îndărăt pe toată linia frontului. Armata germană din Caucaz a fost retrasă cu îndemânare, dar ruşii au presat inamicul la Don şi înapoi, dincolo de Don, unde fusese linia de lansare a ofensivei lui Hitler din toamna precedentă. Mai la nord, germanii au pierdut de asemeni teren, până când au ajuns

la peste trei sute cincizeci de kilometri depărtare de Moscova. Încercuirea Leningradului a fost ruptă. Germanii şi sateliţii lor au suferit pierderi uriaşe în oameni şi materiale. Terenul câştigat cu un an înainte le-a fost luat. Nu mai erau superiori ruşilor pe uscat. În văzduh, aveau acum de-a face cu puterea crescândă a forţelor aeriene britanice şi americane, care operau atât din Britania cât şi din Africa.

Totuşi, victoria nu l-a făcut pe Stalin mai binevoitor. Dacă ar fi putut veni la Casablanca, cei trei Aliaţi ar fi putut elabora un plan, faţă-n faţă. Dar asta nu a fost să fie şi discuţiile s-au purtat prin telegrame. Noi i-am spus despre deciziile noastre militare, iar la întoarcerea acasă, cu autorizarea preşedintelui, i-am trimis o nouă explicare a planurilor noastre şi anume că dorim să eliberăm Tunisia în aprilie, să capturăm Sicilia şi să împingem la limită pregătirile noastre pentru traversarea Canalului în august sau septembrie.

„… Este evident, a răspuns el cu promptitudine, că, spre deosebire de calculele anterioare, sfârşitul operaţiunilor în Tunis se aşteaptă să fie în aprilie în loc de februarie. Nu e nevoie să vă mai spun cât de dezamăgitoare este o asemenea amânare… liste [de asemeni] evident din mesajul dumitale că stabilirea unui al doilea front, în special în Franţa, este prevăzută doar în august-septembrie. Mi se pare că actuala poziţie cere grăbirea. Cât mai mult posibil a acţiunii gândite

— Adică a deschiderii unui al doilea front în vest, la o dată considerabil mai avansată decât cea indicată. Pentru a nu da inamicului niciun răgaz, este extrem de important să se dea lovitura în vest în primăvară sau la începutul verii şi nu să fie amânată până în a doua jumătate a anului…”

Şi, cu o lună mai târziu (la 15 martie):

„Înţelegând pe deplin importanţa Siciliei, trebuie

totuşi să subliniez că aceasta nu poate înlocui al doilea front în Franţa... Consider că este de datoria mea să vă atenţionez cât mai puternic, cât de periculoasă ar fi pentru cauza noastră comună amânarea în continuare a deschiderii celui de al doilea front în Franţa. Acesta este motivul pentru care nesiguranţa declaraţiilor dumneavoastră privind o viitoare ofensivă anglo-americană peste Canal îmi trezeşte grave îngrijorări şi simt că nu pot să tac...”

Care simţeau loviturile pe măsură ce creştea forţa noastră, iar bombardierele Forţelor Aeriene Regale de acasă au preluat atacul asupra nordului Italici. Rota italiană nu făcea nicio încercare de a se amesteca. În afară de prezenţa flotei britanice, lipsa combustibilului era serioasă. Erau zile când în Sicilia nu exista nicio tonă de petrol pentru vasele de escortă care acopereau aprovizionarea pentru Tunis.

Dar toate acestea nu puteau ascunde faptul că, după eşecul nostru de a cuceri Tunisia, în decembrie, lovitura noastră iniţială fusese încheiată. Refuzând să recunoască faptul că nu putea păzi de pe mare sau din văzduh nici măcar îngusta trecere în Sicilia, Hitler a ordonat crearea unei noi armate care să facă faţă atacurilor iminente ale Aliaţilor, atât din est cât şi din vest. Rommel, promovat să conducă toate trupele Axei, a concentrat două divizii germane blindate la est de Faid, ca să împingă înapoi Corpul american care i se opunea şi să nu-i permită să vină pe flancul lui şi din spate, în timp ce el era angajat în lupte cu presiunea dură a Armatei a Opta. Atacul a început la 14 februarie. Se aşteptase în mod greşit că lovitura va veni dinspre Fondouk şi nu dinspre Faid. În consecinţă, Divizia blindată a Statelor Unite, sub ordinele generalului Alexander, a fost foarte dispersată. În ziua de 17, Kasserine, Feriana şi Sheida erau în mâinile germanilor. Rommel a lovit atunci spre nord. A urmat o luptă aprigă,

dar, în 22 la amiază, el a început o retragere în ordine şi, în cele din urmă, linia noastră iniţială a fost restabilită. Dar Rommel nu era încă terminat. Patru zile mai târziu, el a început o serie de atacuri puternice asupra frontului Corpului al V-lea britanic. La sud de Medjez, inamicul a fost respins fără cuceriri semnificative; spre nord, el a cucerit câţiva kilometri, lăsând oraşul, în mod curios, în afară. Aproape de coastă, trupele noastre au fost obligate să se retragă treizeci de kilometri, dar apoi s-au menţinut pe poziţii. În ultima săptămână a lui februarie, generalul Alexander a preluat comanda intregului front. În acelaşi timp, în concordanţă cu înţelegerea de la Casablanca, mareşalul aerului Tedder a preluat controlul Forţelor Aeriene ale Aliaţilor. Bătălia în Tunisia era acum la apogeu. La 6 martie, Rommel a iniţiat patru atacuri, folosind toate cele trei divizii germane Panzer împotriva Armatei a Opta, care înainta. Fiecare dintre atacuri a fost respins cu pierderi grele. Aceasta a fost probabil cea mai mare înfrângere a lui Rommel în toată campania lui africană. În plus, a fost ultima lui acţiune acolo. Scurt timp după aceea, a fost rechemat în Germania şi a fost înlocuit de von Arnim.

Armata a Opta a înaintat ca să ajungă la principala poziţie a inamicului, Linia Mareth. Aceasta era un sistem de fortificaţii lung de treizeci de kilometri, construit de francezi înainte de război pentru a opri incursiunile italiene în Tunisia. Acum, italienii II foloseau împotriva britanicilor! Două săptămâni au fost necesare pentru pregătirea unui asalt împotriva unor fortificaţii atât de puternic apărate. Lovitura a fost dată în a treia săptămână a lunii martie. Inamicul a fost depăşit prin flanc, iar la 7 aprilie, după lupte amare şi complicate, o patrulă a Diviziei a 4-a indiană şi una din

Corpul” al Statelor Unite s-au întâlnit. Salutul americanilor „bună, chitrelor”, deşi n-a fost înţeles, a fost

acceptat cu cea mai mare cordialitate. Cele două armate, care au pornit de la o distanţă de aproape trei mii de kilometri, se uniseră în sfârşit. În 18, un mare convoi aerian inamic, de o sută de avioane, a fost surprins de avioanele noastre Spitfire şi de Warhawks americane dincolo de Capul Bon. Convoiul a fost împrăştiat în confuzie; peste cincizeci de avioane au fost doborâte. A doua zi, aparate Kitty Hawk din Africa de Sud au distrus cincisprezece din optsprezece; şi, în sfârşit, la 22 aprilie, au fost distruse alte treizeci, inclusiv multe încărcate cu petrol, care ardeau pe mare. Aceasta a pus practic capăt încercării încăpăţânate a lui Hitler, pe care Germania nu şi-o putea permite. Alte avioane de transport n-au mai îndrăznit să zboare ziua. Realizările lor au fost mari. În cele patru luni, din decembrie până în martie, au transportat în Africa peste 40.000 de oameni şi 14.000 de tone de aprovizionare.

La 6 mai, Alexander şi-a lansat atacul culminant. Forţele aeriene aliate au depus un efort suprem, cu 2500 ieşiri pe zi. Forţele Axei fuseseră treptat slăbite şi, în această criză, puteau face doar şaizeci de ieşiri drept răspuns. Culminarea era aproape. Blocada totală pe mare şi în văzduh a fost stabilită. Mişcarea inamicului. pe mare fusese oprită, efortul aerian se terminase. Corpul IX britanic a făcut o pătrundere în frontul inamicului. Cele două divizii blindate au trecut pe lângă infanterie şi au ajuns la Massicault, la jumătatea drumului spre Tunis. A doua zi, 7 mai, au continuat să avanseze, Divizia a 7-a blindată a intrat în Tunis, apoi a cotit spre nord ca să dea mâna cu forţele Statelor Unite. Rezistenţa pe frontul american se sfărâmase în acelaşi timp şi Divizia lor a 9-a de infanterie a ajuns la Bizerta. Trei divizii germane au fost astfel prinse între trupele aliate şi s-au predat la 9 mai.

Divizia a 6-a blindată, urmată de a 4-a britanică,

împreună cu Prima divizie blindată în dreapta lor, s-au îndreptat spre est, prin şi dincolo de Tunis. Ele au fost reţinute de o rezistenţă organizată în grabă într-un defileu lângă mare, dar tancurile lor au trecut de-a lungul plajei şi, în seara de 10 mai, am ajuns la Hammamet, pe coasta de est. În urma lor, Divizia a 4-a a trecut în jurul peninsulei Capului Bon fără să întâlnească vreo opoziţie. Restul inamicilor au fost prinşi în plasă în sud.

„... Mă aştept ca orice rezistenţă organizată să se prăbuşească în următoarele patruzeci şi opt de ore, telegrafia generalul Alexander la 11 mai, iar lichidarea finală a tuturor forţelor Axei să aibă loc în următoarele două sau trei zile. Apreciez că numărul prizonierilor, până în prezent, depăşeşte cifra de 100.000, dar aceasta încă nu este confirmată şi încă mai vin. Ieri am văzut o trăsură trasă de cai, plină cu germani care se duceau singuri la tabăra de prizonieri. Când au trecut, nu ne-am putut opri râsul, iar ei au râs de asemeni. Toată povestea semăna mai curând cu o zi de curse de cai...”

Amiralul Cunningham făcuse pregătiri complete pentru prăbuşirea finală şi a ordonat tuturor forţelor navale disponibile să patruleze strâmtorile ca să împiedice o evacuare a Axei, de tip „Dunkerque”. Numele de cod potrivit al acestei operaţiuni a fost „Răsplata”. În data de 8, el a semnalizat: „Scufundaţi, ardeţi, distrugeţi. Nu lăsaţi să treacă nimic”. Dar numai câteva barje au încercat să scape şi au fost toate capturate sau scufundate. În 12, încercuirea era închisă: inamicul a depus armele. La 2.15 p.m., în 13 mai, Alexander mi-a semnalat:

Domnule.

Este datoria mea să vă raportez că s-a încheiat campania în Tunisia. Orice rezistenţă a inamicului a încetat. Suntem stăpânii coastei Africii de nord.

Nimeni nu se putea îndoi de magnitudinea victoriei la Tunis. Era la acelaşi nivel cu Stalingradul. Au fost luaţi

aproape un sfert de milion de prizonieri. Inamicul a avut grele pierderi de vieţi omeneşti. O treime din vasele lor de aprovizionare au fost scufundate. Africa era curăţată de duşmanii nqştri. Un continent fusese recucerit. Pentru prima dată de la începutul războiului, la Londra a fost o stare de spirit mai bună. Parlamentul i-a primit pe miniştri cu preţuire şi entuziasm şi şi-a transmis mulţumirile către comandanţi în cei mai călduroşi termeni. Eu am cerut să sune clopotele tuturor bisericilor. Mi-a părut rău că nu le-am auzit dangătul, dar aveam treburi mai importante pe partea cealaltă a Atlanticului.

Capitolul XXII OBIECTIVUL ITALIA

K

Motivele care m-au făcut să mă grăbesc să mă duc la Washington, de îndată ce situaţia din Africa devenise certă, erau serioase. Ce trebuia să facem în urma victoriei noastre? Fructele ei trebuiau să fie culese doar în vârful tunisian sau trebuia să scoatem Italia din cale şi să antrenăm Turcia în război de partea noastră? Acestea erau întrebări grele, care îşi puteau găsi răspunsul numai într-o conferinţă personală cu preşedintele. După acestea, era planul de acţiune pe teatrul indian. Eram conştient de divergenţele serioase, mai adânci, care, dacă nu erau rezolvate, puteau duce la mari dificultăţi şi la o acţiune slabă în restul anului. Eram hotărât să avem o conferinţă la cel mai înalt nivel posibil.

Doctorii nu-mi permiteau să zbor la o înălţime mare, cum era necesar pentru un bombardier, şi atunci s-a decis să călătoresc pe mare. Am părăsit Londra în noaptea de 4 mai, iar a doua zi ne-am urcat la bordul vasului *Queen Mary* în portul Clyde. Vasul a fost admirabil aranjat pentru toate nevoile noastre. Întreaga delegaţie era instalată pe puntea principală, care era despărţită de restul vasului. Birouri, săli de conferinţă şi, bineînţeles, camera hărţii

erau gata pentru a fi folosite imediat. Din momentul când ne-am urcat la bord, munca noastră s-a desfăşurat fără încetare. Conferinţa, pe care o botezasem „Trident”, trebuia să dureze cel puţin două săptămâni şi intenţiona să acopere toate aspectele războiului. Grupul nostru trebuia deci să fie mare. „Obişnuiţii” erau toţi în forţă: şefii de Stat Major cu un număr suficient de ofiţeri de Stat Major, Lordul Leathers cu oficialităţi importante de la Ministerul Transportului de Război, şi Ismay cu membri ai Ministerului meu al Apărării. Comandantul şef din India, feldmareşalul Wavell, amiralul Pierce erau şi ei cu noi. I-am chemat pentru că eram sigur că prietenii noştri americani erau foarte dornici să facem tot ce era posibil – şi chiar imposibil – în sensul unor operaţiuni imediate în India. Conferinţa trebuia să audă direct părerile oamenilor care vor trebui să pună în aplicare sarcinile ce aveau să le fie încredinţate.

Erau multe pe care trebuia să le stabilim între noi, înainte de a ajunge la Washington, iar acum eram cu toţi sub acelaşi acoperiş. Cei de la planificare şi cei de la contrainformaţii erau aproape tot timpul în şedinţă. Şefii de Stat Major se întâlneau zilnic şi uneori de două ori pe zi. Eu am aderat la practica mea obişnuită de a le comunica în fiecare dimineaţă gândurile mele sub forma unor minute şi directive şi, practic, aveam o discuţie cu ei în fiecare după-amiază sau scara. Aceste procese de tatonare, de triere şi de argumentare au continuat în tot cursul călătoriei şi s-a ajuns la decizii importante prin paşi măsuraţi.

Trebuia să ne gândim la toate teatrele de luptă deodată. Asupra operaţiunilor în Europa după victoria din Africa, eram cu toţii de acord. La Casablanca se decisese să atacăm Sicilia şi toate pregătirile erau foarte avansate. Şefii de Stat Major britanici erau convinşi că un atac

asupra teritoriului principal al Italiei ar trebui să urmeze sau chiar să se interfereze cu ocuparea Siciliei. Ei propuneau ocuparea unui cap de pod pe degetul mare al cizmci Italiei, care să fie urmat de un alt asalt asupra tocului, ca un preludiu la o înaintare spre Bari şi Neapole. Încă pe vapor, s-a pregătit un document care prezenta acest punct de vedere şi argumentele ai re îl susţineau, iar acesta a fost prezentat şefilor de Stat Major americani, la sosirea la Washington, ca o bază de discuţie.

Am anticipat anumite dificultăţi în a ajunge la o înţelegere cu prietenii noştri americani şi asupra celei de a doua sfere a acţiunii militare britanice şi anume operaţiunea din India. Multe planuri au fost puse pe hârtie, dar aveam puţine de arătat în fapt. Preşedintele şi cercul lui încă îndrăgeau idei exagerate despre puterea militară pe care o putea exercita China, dacă i se dădeau suficiente arme şi echipamente. Ei se temeau de asemeni, pe nedrept, de o prăbuşire a Chinei dacă nu i se acorda sprijin. Mie nu-mi plăcea deloc ideea de a recuceri Birmania prin înaintare de-a lungul mizerabilei căi de comunicaţii din Assam. Eu uram junglele, care revin oricum învingătorului, şi mă gândeam la folosirea forţelor aeriene, a forţelor maritime şi ale operaţiilor cu amfibii în puncte cheie. Era totuşi esenţial pentru toate marile noastre probleme ca prietenii noştri să nu simtă că am fost lenţi şi să fie convinşi că suntem gata să facem toate eforturile pentru a veni în întâmpinarea dorinţelor lor. Ce s-a întâmplat în Birmania se va relata mai târziu.

La 11 mai, am ajuns la insula Staten. Harry Hopkins era acolo ca să ne primească şi imediat ne-am îmbarcat în tren spre Washington. Preşedintele era pe peron ca să mă salute şi m-a dus imediat la vechile mele camere de la Casa Albă. A doua zi după-amiază, în 12 mai ora 2.30 p.m. Ne-am întâlnit cu toţii în biroul lui oval ca să trecem în revistă şi să expunem activitatea pentru conferinţă.

Domnul Roosevelt mi-a cerut să deschid discuţia. În conformitate cu procesele-verbale, esenţa gândurilor mele a fost următoarea:

„... Nu trebuia să uităm niciodată că pe frontul rusesc au fost 185 de divizii germane. Noi am distrus armata germană în Africa, dar curând nu vom mai fi în contact cu ea nicăieri. Efortul rusesc a fost prodigios şi noi le suntem datori. Cel mai bun mod de a lua greul de pe frontul rusesc în 1943 ar fi de a lovi Italia ca să iasă din război, obligându-i astfel pe germani să trimită un mare număr de trupe în Balcani... Noi aveam o mare armată şi o Forţă aeriană de luptă metropolitană în Marea Britanie. Aveam cele mai bune şi mai experiemntate trupe în Mediterana. Numai britanicii aveau treisprezece divizii în Africa de nord-vest. Presupunând că operaţia în Sicilia se termină până la sfârşitul lui august, ce trebuie să facă trupele astea de acum şi până când [în 1944], peste şapte sau opt luni, ar putea fi organizată operaţiunea de traversare a Canalului? Nu se poate să stea să lenevească: o perioadă atât de lungă de aparentă lipsă de acţiune ar avea un efect serios asupra Rusiei, care suporta o forţă atât de disproporţionată a armatei germane”.

Domnul Roosevelua fost de acord că, pentru a uşura Rusia, trebuie să-i angajăm în luptă pe germani. Dar el a pus sub semnul întrebării faptul că ocuparea Italiei ar obliga trupele germane să lupte în altă parte. El considera că cel mai bun mod de a forţa Germania să lupte ar fi să lansăm o operaţiune peste Canal.

Am replicat că, deoarece căzusem deja de acord că nu putem face asta până în 1944, era imperativ să folosim marile noastre armate ca să atacăm Italia. Eu nu consideram că era necesară ocuparea întregii peninsule. Dacă Italia se prăbuşea, Naţiunile Unite aveau să ocupe porturile şi aeroporturile necesare pentru viitoare operaţiuni în Balcani şi în sudul Europei. Un guvern italian

putea controla ţara, sub supraveghere Aliată. Toate aceste probleme grave aveau să fie dezbătute de Statul Major combinat şi de specialiştii acestuia.

La început, divergenţele păreau de netrecut şi se profila o ruptură fără speranţă. În această perioadă, înalţii ofiţeri americani lăsau să transpire informaţii către senatorii democraţi şi republicani, care au dus la o dezbatere în Senat. Cu răbdare şi perseverenţă, dificultăţile noastre au fost treptat depăşite. Faptul că preşedintele şi cu mine locuiam alături, unul de celălalt, văzându-ne la orice oră, că se ştia că avem aceleaşi păreri şi că preşedintele intenţiona să decidă el însuşi asupra problemelor în ultimă instanţă – toate acestea, împreună cu activitatea de nepreţuit a lui Hopkins, exercitau în general o influenţă dominată de înţelegere asupra desfăşurării discuţiilor celor din Statele Majore. După o serioasă criză de opinii, alături de cele mai agreabile relaţii personale între profesionişti, s-a ajuns la o înţelegere aproape totală în legătură cu invadarea Siciliei.

Dar, deşi atât de multe au mers bine, eu eram extrem de preocupat că nu se făcuse nicio recomandare de către Statul Major combinat cu privire la continuarea cuceririi Siciliei prin invadarea Italiei. Ştiam că gândurile Statului Major american se îndreptau spre Sardinia. Ei considerau că aceasta trebuia să fie singurul obiectiv pentru puternicele forţe care erau adunate în Mediterana, în tot restul anului 1943. Pe orice bază, militară sau politică, eu deploram această perspectivă. Ruşii luptau în fiecare zi pe frontul lor uriaş şi sângele lor curgea ca un torent. Trebuia, în acest caz, să ţinem inactive trupe bune, de peste un milion şi jumătate de oameni, şi toată forţa lor navală şi aeriană, timp de aproape un an?

Preşedintele nu părea gata să-şi preseze consilierii să devină mai precişi în legătură cu invadarea Italici, dar cum aceasta era principalul obiectiv pentru care traversasem

Atlanticul, nu puteam lăsa problema baltă. Hopkins mi-a spus mie în particular: „Dacă vrei să-ţi atingi scopul, va trebui să mai stai aici o săptămână, dar chiar şi aşa nu poţi fi sigur”. Am fost adânc tulburat de acest lucru şi, în 25 mai, am făcut personal apel la preşedinte să-l lase pe generalul Marshall să vină la Alger cu mine. Am explicat conferinţei că m-aş simţi stânjenit să discut aceste probleme cu generalul Eisenhower, fără prezenţa unui reprezentant al Statelor Unite la cel mai înalt nivel. Dacă s-ar lua decizii în consecinţă, s-ar putea crede că am exercitat o influenţă nepotrivită. Am fost deci foarte mulţumit când am auzit că generalul Marshall mă va însoţi şi eram sigur că acum va fi posibil să aranjăm ca un raport să fie trimis şefilor Statului Major Combinat spre a fi luat în considerare.

A doua zi dimineaţa devreme, şeful Statului Major Imperial, Ismay şi restul grupului meu am pornit cu toţii de pe râul Potomac, cu un hidroavion. În timpul lungului zbor, am avut convorbiri plăcute şi am profitat de timpul liber ca să mai scăpăm de o serie de hârtii acumulate. Când ne-am apropiat de Gibraltar, ne-am uitat după escorta noastră. Dar nu era nicio escortă. Atenţia tuturor s-a îndreptat spre un avion necunoscut, despre care, la început, am crezut că se interesează de noi. Cum nu s-a apropiat mai mult, am tras concluzia că era un spaniol; dar toată lumea părea preocupată de el, până a dispărut. Când am aterizat la 5 p.m., am fost întâmpinaţi de guvernator. Era prea târziu să ne continuăm călătoria la Alger, aşa că ne-a dus la mănăstirea unde locuia, călugăriţele fiind scoase de acolo în urmă cu două secole.

Nu am plecat din Gibraltar până a Tioua zi după-amiază. Am avut deci ocazia să-i arăt Stânca generalului Marshall şi am făcut cu toţii un pelerinaj de câteva ore, inspectând staţia de filtrare care asigura fortăreţei în permanenţă apă proaspătă, câteva spitale şi un mare

număr de trupe, în cele din urmă, am coborât să vedem lucrul cu care se mândrea în mod special guvernatorul: noua galerie din stâncă, tăiată adânc în piatră, cu o baterie de tunuri cu tragere rapidă, care apăra istmul şi terenul neutru dintre Britania şi Spania. Aici se depusese o cantitate uriaşă de muncă şi, în timp ce mergeam de-a lungul ei, părea sigur că indiferent ce pericole păşteau Gibraltarul, un atac de pe continent nu era unul dintre ele. Mândria guvernatorului pentru realizarea lui a fost împărtăşită de vizitatorii britanici. Abia când ne-am luat rămas bun, pe hidroavion, generalul Marshall a observat oarecum ezitând: l-am admirat galeria dumneavoastră, dar am avut şi noi una la fel, la Corregidor. Japonezii au tras cu artileria în stâncă, la vreo sută şi ceva de metri mai sus, şi, în două sau trei zile, au blocat-o cu o imensă cantitate de dărâmături”.

I-am fost recunoscător pentru avertizare, dar guvernatorul părea lovit de trăsnet. Tot zâmbetul i-a dispărut de pe faţă.

Am decolat după-amiază devreme, cu o duzină de avioane Beaufighter care se roteau sus deasupra noastră, iar pe înserat am ajuns la aeroportul din Alger, unde ne aşteptau generalii Eisenhower şi Bedell Smith, amiralul Andrew Cunningham, generalul Alexander şi alţi prieteni. Am mers cu maşina direct la vila amiralului Cunningham, aflată alături de a generalului Eisenhower, şi pe care mi-a pus-o la dispoziţie.

* * *

Nu am amintiri mai plăcute despre război decât cele opt zile petrecute la Alger şi Tunis. I-am telegrafiat lui Eden să vină să mi se alăture ca să fiu sigur că ne uităm unul la altul la întâlnirea pe care am aranjat-o între Giraud şi de Gaulle şi pentru toate celelalte treburi ale noastre.

Eram hotărât ca, înainte de a părăsi Africa, să obţin decizia de a invada Italia, dacă Sicilia va fi cucerită.

Brooke şi cu mine am împărtăşit părerea noastră generalului Alexander, amiralului Andrew Cunningham şi mareşalului aerului Tedder, iar mai târziu lui Montgomery. Toate aceste figuri conducătoare în recentele lupte erau înclinate spre acţiune pe scara cea mai mare şi vedeau în cucerirea Italiei fructificarea naturală a întregii serii de victorii, începând cu Alamein. Trebuia totuşi să obţinem acceptul marelui nostru Aliat. Eisenhower era foarte rezervat. El a ascultat toate argumentele noastre şi sunt sigur că a fost de acord cu scopul lor. Dar Marshall a rămas până aproape în ultimul moment tăcut sau enigmatic.

Condiţiile întâlnirii noastre erau favorabile britanicilor. Noi aveam de trei ori mai multe vase de război şi aproape tot atâtea avioane la dispoziţie pentru operaţiune, faţă de americani. De la Alamein încoace, ca să nu, mai vorbim de anii anteriori, pierdusem în Mediterana de opt ori mai mulţi oameni şi de trei ori mai multe vase decât Aliaţii noştri. Dar, în afara acestor fapte concludente, care ne asigurau cea mai corectă şi atentă consideraţie din partea conducătorilor americani, era vorba de faptul că, în ciuda uriaşei noastre preponderenţe ca forţă, noi am continuat să acceptăm ca generalul Eisenhower să fie comandant suprem şi să dăm întregii campanii caracterul unei acţiuni a Statelor Unite. Şefilor americani nu le place să fie depăşiţi în generozitate. Niciun popor nu răspunde mai spontan ca americanii la fair play. Dacă Îi tratezi bine pe americani, ei vor totdeauna să te trateze şi mai bine. Totuşi, eu consider că argumentul care i-a convins pe americani era copleşitor prin meritele lui.

Am ţinut prima noastră şedinţă la vila generalului Eisenhower din Alger, la ora cinci, în 29 mai. Generalul Eisenhower, în calitate de gazdă, prezida şi îi avea alături pe Marshall şi Bedell Smith. Eu şedeam în partea opusă, cu Brooke, Alexander, Cunninham, Tedder, Ismay şi încă

alţii. Marshall a spus că şefii de Stat Major au afirmat că nu se poate lua nicio decizie în privinţa invadării Italiei, până nu se ştie rezultatul atacului asupra Siciliei şi situaţia din Rusia. Metoda logică ar fi să se pregătească două forţe, fiecare cu Statul ei Major, în locuri diferite. Una dintre forţe va fi instruită pentru o operaţiune împotriva Sardiniei şi Corsicci, iar cealaltă pentru o operaţiune împotriva teritoriului principal al Italici. Când situaţia va fi suficient de clară ca să ne permită să facem o alegere, forţele aeriene, vasele de debarcare, etc. Necesare, vor fi pasate forţei însărcinate cu punerea în aplicare a planului ales. Ike a spus imediat că, dacă acţiunea din Sicilia se face uşor, el este dispus să intre direct în Italia. Alexander a fost de acord.

Atunci, şeful Statului Major Imperial şi-a ţinut expunerea. O luptă grea între ruşi şi germani era iminentă. Şi ar trebui să facem tot ce ne stă în putere să-i ajutăm. Ar trebui să-i facem pe germani să-şi disperseze forţa. Ei erau deja foarte încordaţi şi nu-şi puteau reduce forţele nici în Rusia şi nici în Franţa. Singurul loc unde puteau face lucrul acesta era Italia. Dacă se constată că cizma Italiei este înţesată de trupe, atunci ar trebui să încercăm în altă parte. Dacă Italia ar ieşi din război, Germania ar trebui să înlocuiască cele douăzeci şi şase de divizii italiene din Balcani şi să întărească pasul Brenner, Riviera şi frontierele spaniolă şi italiană. Această dispersare era exact ceea aveam nevoie ca să traversăm Canalul şi trebuia să facem tot posibilul ca să o mărim.

Eisenhower a declarat apoi că discuţia se pare că i-a simplificat problema. Dacă în Sicilia vom reuşi, să spunem, într-o săptămână, el va traversa strâmtorile de la Messina şi va stabili un cap de pod. Eu mi-am exprimat o părere personală că operaţia în Sicilia se va termina până la 15 august. Dacă va fi aşa, şi dacă efortul nu va fi prea mare, va trebui să ne îndreptăm imediat spre degetul mare al

Italiei, cu condiţia să nu fi fost mutate acolo prea multe divizii germane. Balcanii reprezentau un pericol mai mare pentru Germania decât pierderea Italiei, mai ales că Turcia poate reacţiona în avantajul nostru.

Atunci, Brooke a desfăşurat toată forţa noastră din Mediterana. Scoţând şapte divizii care urmau să fie trimise acasă pentru operaţiunea de traversare a Canalului şi două pentru acoperirea obligaţiilor britanice faţă de Turcia, mai rămâneau disponibile douăzeci şi şapte de divizii Aliate în perimetrul Mediteranei. Cu asemenea forţe înmână, ar fi rău, într-adevăr, dacă nu s-ar întâmpla nimic între lunile august sau septembrie şi luna mai din anul următor.

* * *

Deşi multe atârnau în cumpănă, am fost foarte satisfăcut de această discuţie de deschidere. Dorinţa tuturor conducătorilor de a merge înainte pe linii îndrăzneţe era clară şi am simţit şi eu că rezervele exprimate din cauza necunoscutului vor fi clarificate de evenimente, în concordanţă cu speranţele mele.

Ne-am întâlnit din nou în după-amiaza zilei de 31 mai. Domnul Eden a ajuns la timp ca să fie prezent. Am încercat să clarific problemele şi am zis că inima mea înclină spre o invazie în sudul Italiei, dar că necesităţile luptei ar putea impune o linie diferită. În orice caz, alternativă între sudul Italici şi Sardinia implica deosebirea între o companie glorioasă şi o simplă convenienţă. Generalul Marshall nu era nicidecum ostil unor asemenea idei, dar nu voia să se ia o decizie definitivă în acest moment. Ar fi bine să decidem ce vom face după ce vom începe atacul împotriva Siciliei. III avea sentimentul că era necesar să ştim ceva despre reacţiile germane, pentru a determina dacă va fi o rezistenţă reală în sudul Italici; să ştim dacă germanii se vor retrage la râul Po şi, de exemplu, dacă îţi pot organiza şi mânui pe italieni cu oarecare fineţe; ce pregătiri s-au făcut. În Sardinia,

Corsica sau în Balcani; ce modificări vor face pe frontul rusesc. Erau două sau trei feluri în care putea cade Italia; multe se pot întâmpla de acum şi până în iulie. El, generalul Eisenhower şi şefii Statului Major Combinatâşi dădeau pe deplin seama de sentimentele mele în legătură cu invadarea Italiei, dar singura lor dorinţă era să aleagă alternativa „post-Sicilia” care să dea cele mai bune rezultate.

Eu am spus că doream cu mare pasiune să văd Italia ieşită din cale şi Roma în posesia noastră. Nu putam suporta să văd o mare armată stând şi lenevind, când ea putea fi angajată în a lovi Italia şi a o scoate din război. Parlamentul şi poporul vor deveni nerăbdători dacă armata nu va fi activă şi eu eram dispus să iau măsuri aproape disperate pentru a preveni o asemenea calamitate.

T (.3KÙ91 lisi-is

* * *

În acest moment, a apărut un incident care, din cauză că se leagă de chestiuni care au făcut subiectul unor înţelegeri greşite şi al unor controverse după război, trebuie relatat. Domnul Eden a comentat, la cererea mea, situaţia din Turcia şi a spus că scoaterea Italiei din război ar contribui mult la aducerea Turciei în război. Turcii vor deveni mult mai prietenoşi „când trupele noastre vor fi ajuns în regiunea Balcanilor”. Eden şi cu mine eram pe deplin de acord în legătură cu politica de război, dar mă temeam că întorsătura frazei îi putea mira pe prietenii noştri americani. În procesul-verbal se afirma: „Primul-ministru a intervenit, remarcând emfatic că el nu susţine trimiterea unei armate în Balcani, acum, sau în viitorul apropiat”. Domnul Eden a fost de acord că nu va fi necesar să se ducă o armată în Balcani, dacă turcii vor începe să aibă reacţii favorabile de îndată ce vom fi capabili să constituim o ameninţare imediată pentru Balcani.

Înainte de a ne despărţi, i-am cerut generalului

Alexander să-şi spună părerea. El a făcut acest lucru într-un discurs extrem de impresionant. Asigurarea unui cap de pod pe teritoriul principal al Italiei ar trebui să fie o parte a planului. Ar fi imposibil pentru noi să câştigăm o mare victorie dacă nu o putem exploata înaintând, preferabil în sus, în Italia. Toate acestea vor fi totuşi clarificate pe măsură ce se va desfăşura operaţiunea în Sicilia. N-ar fi imposibil, deşi părea improbabil, ca degetul mare al Italiei să fie atât de bine apărat încât să necesite o reorganizare completă a operaţiunilor noastre şi noi ar trebui să fim pregătiţi să ne mişcăm fără nicio oprire, odată ce începem atacul împotriva Siciliei. Războiul modern ne-a permis să înaintăm foarte repede cu trupe controlate prin radio de la mare distanţă şi cu protecţie aeriană şi sprijin asigurat pe o arie largă. Înaintarea ar putea deveni mai dificilă pe măsură ce avansăm în teritoriul principal al Italiei, dar acesta nu e un argument împotrivă ca să înaintăm cât mai mult, în condiţiile avântului produs de Sicilia. În război se întâmplă adesea incredibilul. În urmă cu doar câteva luni, i-ar fi fost imposibil să creadă ce i s-a întâmplat de fapt lui Rommel şi acelui Afrika Korps al lui. La câteva săptămâni după aceea, ar fi găsit greu de crezut că trei sute de mii de germani s-ar putea prăbuşi într-o săptămân a. Forţele inamicului au fost măturate din văzduh atât de complet, încât am putea face o paradă, dacă am vrea, cu toate forţele noastre din Africa de nord, pe un singur teren în Tunisia, fără niciun pericol din partea avioanelor inamice.

El a fost imediat sprijinit de amiralul Cunningham, care a spus că, dacă totul merge bine în Sicilia, ar trebui să vecem imediat strâmtoarea. Eisenhower a încheiat şedinţa exprimându-şi aprecierea faţă de călătoria pe care am făcut-o, generalul Marshall şi cu mine, ca să clarificăm pentru el ce au făcut şefii Statului Major Combinat. El înţelegea că era răspunderea lui să obţină informaţii cu privire la fazele de început ale invadării Siciliei şi să le

înainteze la timp şefilor Statului Major Combinat, ca ei să decidă planul care va urma, fără o întrerupere sau oprire. El nu va trimite doar informaţii ci şi recomandări ferme, bazate pe condiţiile momentului. El spera că principalii săi trei comandanţi (Alexander, Cunninham şi Tedder) vor avea ocazia să comenteze mai oficial asupra acestor probleme, deşi el era de acord în totalitate cu ceea ce au spus ei până acum.

* * *

În următoarele două zile, am călătorit cu avionul şi cu maşina spre unele locuri frumoase, devenite istorice prin bătăliile date cu o lună în urmă. Generalul Marshall s-a dus singur într-un tur american, apoi a călătorit cu generalul Alexander şi cu mine, cunoscând toţi comandanţii şi văzând imagini emoţionante, cu trupe. Sentimentul victoriei plutea în aer. Întreaga Africă de nord fusese curăţată de inamici. Un sfert de milion de prizonieri erau adunaţi în lagărele noastre. Toţi erau foarte mândri şi încântaţi. Nu încape îndoială că oamenilor le place foarte mult să câştige. M-am adresat multor mii de soldaţi la Cartagena, în ruinele unui imens amfiteatru. Desigur, ora şi ambianţa te împingeau la oratorie. N-am idee ce-am spus, dar întregul auditoriu aplauda şi ovaţiona, la fel cum probabil predecesorii lor de acum două mii de ani au făcut când Îi urmăreau pe gladiatori luptându-se.

* * *

Am avut sentimentul că s-a avansat mult în discuţiile noastre şi că toată lumea dorea să atacăm Italia. De aceea, rezumând ultima noastră întâlnire din 3 iunie, am tras concluziile într-o formă foarte moderată şi l-am lăudat pe generalul Eisenhower.

Eden şi cu mine am zburat împreună spre casă, prin Gibraltar. Cum prezenţa mea în Africa de nord fusese anunţată amplu, germanii erau excepţional de vigilenţi, iar acest lucru a dus la o tragedie care m-a întristat foarte

mult. Avionul comercial obişnuit trebuia să plece din Lisabona, când a apărut un bărbat îndesat, fumând o ţigară de foi; s-a crezut că era un pasager pentru avionul respectiv. Agenţii germani semnalaseră că eu aş fi la bordul avionului. Deşi aceste avioane de pasageri au circulat fără probleme luni de zile între Portugalia şi Anglia, un avion german de război a primit ordin să atace imediat, iar avionul fără apărare a fost doborât cu sânge rece. Au pierit treisprezece pasageri şi, printre ei, bine cunoscutul actor britanic Leslie Howard, a cărui graţie şi al cărui talent sunt şi azi vii pentru noi, prin multe filme încântătoare în care a jucat. Brutalitatea germanilor era asemeni prostiei agenţilor lor. Este greu de înţeles cum cineva îşi poate imagina că, având la dispoziţie toate resursele Marii Britanii, aş fi luat un bilet la un avion neînarmat şi neescortat de la Lisabona, «a să zbor spre casă în plină. Zi. Noi, desigur, am făcut un ocol mare, noaptea, de la Gibraltar spre ocean, şi am ajuns acasă fără incidente. Pentru mine a fost un şoc dureros când am aflat ce s-a întâmplat altora, în acţiunea de necunoscut a Sorţii.

Cartea IV

*

TRIUMF ŞI TRAGEDIE: 1943 – 1945

„Copleşitoarea victorie a Marii Alianţe nu a reuşit până acum să aducă o pace generală lumii îngrijorate”.

Capitolul I CAPTURAREA SICILIEI ŞI CĂDEREA LUI MUSSOLINI

Am ajuns acum la punctul de cotitură al – celui de al doilea război mondial. Intrarea în luptă a Statelor Unite după asaltul japonez de la Pearl I larbour ne-a oferit garanţia că nu va fi abandonată cauza libertăţii. Agresorii au fost împinşi la defensivă, atât în Europa cât şi în Asia. În februarie 1943, Stalingradul a marcat întoarcerea roatei în Rusia. Până în mai; toate forţele germane şi italiene de pe

continentul african au fost distruse sau capturate. Victoria americanilor în Marea Coralilor şi în Insula Midway, cu un an înainte, a oprit expansiunea japoneză în oceanul Pacific. Australia şi Noua Zeelandă au fost eliberate de ameninţarea cu invazia, iar conducătorii Japoniei erau deja conştienţi că atacul lor a trecut de zenit, hitler mai avea încă de plătit pentru eroarea lui fatală de a încerca să cucerească Rusia prin invazie. El mai avea încă să-şi risipească forţa imensă care îi mai rămăsese pe multe teatre de război, neesenţiale pentru rezultatul final. Curând, naţiunea germană avea să rămână singură în Europa, înconjurată de o lume înarmată, furioasă.

Dar, între supravieţuire şi victorie sunt multe etape. Peste doi ani de lupte intense, sângeroase, stăteau în faţa noastră a tuturor. De acum încolo însă, pericolul nu era distrugerea ci impasul. Armata americană trebuia să se maturizeze, iar vasta lor construcţie de vapoare trebuia să devină efectivă înainte ca întreaga putere a acestei Mari Republici să poată fi aruncată în luptă, întrucât Aliaţii occidentali n-ar fi putut lovi Europa lui Hitler, aducând astfel războiul la un sfârşit decisiv, dacă nu se producea o altă schimbare favorabilă majoră. „Puterea maritimă” anglo-americană, un termen modern care exprima puterea combinată a forţelor navale şi aeriene bine îmbinate, a devenit supremă atât la suprafaţă cât şi în adâncul mărilor şi oceanelor, în 1943. Fără aceasta, nu ar fi fost posibilă nicio operaţiune amfibie pe scara uriaşă cerută pentru eliberarea Europei. Rusia Sovietică ar fi fost lăsată să facă faţă întregii forţe ce-i rămăsese lui Hitler, în timp ce cea mai mare parte a Europei era în ghearele lui.

Lupta de una singură a Britaniei împotriva submarinelor de buzunar-U, a navelor magnetice şi a raidurilor de suprafaţă din primii doi ani şi jumătate ai războiului a fost deja descrisă. Mult aşteptatul eveniment suprem al alianţei cu americanii, care a apărut în urma

atacului japonez la Pearl Harbour, părea la început că a mărit pericolele noastre pe mare. În 1940 şi 1941, am pierdut patru milioane de tone de vase comerciale pe an. În 1942, după ce Statele Unite au devenit aliatul nostru, această cifră aproape s-a dublat, iar submarinele de buzunar-U scufundau vasele mai repede decât puteau Aliaţii să le construiască. În cursul anului 1943, datorită programului imens de construcţii de vase al Statelor Unite, tonajele noi au ajuns să depăşească pierderile pe mare datorite tuturor cauzelor, iar în al doilea trimestru, s-a văzut, pentru prima dată, că pierderile de submarine-U depăşeau ritmul de construcţie a acestora. Avea să vină acum timpul când în Atlantic erau scufundate mai multe submarine de buzunar-U decât vase comerciale. Dar, înainte de asta, a fost un conflict lung şi amar.

Bătălia pentru Altantic a fost factorul dominant în tot timpul războiului. Niciodată, pentru niciun moment, nu puteam uita că tot ce se întâmplă undeva, pe uscat, pe mare sau în văzduh, depindea în cele din urmă de rezultatul acesteia şi, printre toate celelalte griji, vedeam schimbările de zi şi cu zi ale norocului cu speranţă şi cu teamă. Povestea strădaniei dure şi necontenite, uneori în condiţii grele şi pline de frustrare şi totdeauna în prezenţa unor pericole nevăzute, este marcată de incidente şi drame. Dar, pentru marinarul sau aviatorul individual, au existat puţine momente de bucurie care să spargă monotonia unei nesfârşite succesiuni de zile pline de îngrijorare, cu zile fără evenimente. Violenţa nu putea fi relaxată. Pe scena războiului puteau apare în orice moment izbucniri de noroc strălucitor sau tragedii mortale. S-au înregistrat multe acţiuni vitejeşti şi fapte de arme incredibile, dar ce au făcut cei care au pierit nu se va şti niciodată. Marinarii de pe vasele noastre comerciale şi-au arătat cele mai înalte calităţi, iar înfrăţirea cu marea n-a apărut mai izbitor decât în hotărârea lor de a învinge

submarinele de buzunar-U.

În aprilie 1943, am văzut înclinându-se balanţa în favoarea noastră. Haitele de submarine-U erau ţinute sub apă şi atacate continuu, în timp ce escortele de suprafaţă şi aeriene se ocupau de atacatori. Eram acum destul de puternici ca să formăm grupuri independente de flotile care să acţioneze ca nişte divizii de cavalerie în afara obligaţiilor de escortă. De mult dorisem să văd acest lucru. Erau în acţiune două sute treizeci şi cinci de submarine de buzunar-U, cel mai mare număr folosit până atunci de germani. Echipajele lor începuseră să şovăie. Nu se simţeau niciodată în siguranţă. Atacurile lor, chiar când condiţiile le erau favorabile, nu-şi prea atingeau ţinta, iar pierderile noastre în Atlantic au scăzut cu aproape 300.000 de tone. Doar în luna mai au pierit în Atlantic patruzeci de submarine-U. Amiralitatea germană îşi urmărea hărţile cu atenţie încordată

Şi, la sffirşitul lunii, amiralul Doenitz a rechemat resturile flotei să se odihnească sau să lupte în ape mai puţin periculoase. În iunie, cifra de scufundări a scăzut la cel mai mic nivel de la intrarea în război a Statelor Unite. Convoaiele treceau intacte, linia de aprovizionare era sigură, bătălia decisivă fusese dată şi câştigată.

Armatele noastre puteau fi acum lansate peste mare împotriva punctului slab al Europei lui Hitler. Extirparea puterifor Axei din Africa deschidea convoaielor noastre drumul spre Egipt, India şi Australia, protejat, între Gibraltar la Suez, pe mare şi în aer, de forjele care acţioneau de pe noile baze cucerite.

Lunga ocolire în jurul Capului, care ne-a costat atât de scump timp, efort şi tonaj, avea să se termine curând. O economie de patruzeci şi cinci de zile, în medie, pentru fiecare convoi, cu destinaţia Orientului Mijlociu a mărit

minunat, dintr-o lovitură, eficienţa transportului nostru pe mare.

Cum înfrângerea submarinelor de buzunar-U a afectat evenimentele legate de ele, trebuie să continuăm aici povestea lor. Un timp, ele s-au dispersat în apele îndepărtate ale Atlanticului de Sud şi în Oceanul Indian, unde apărarea noastră era relativ slabă, dar unde prezentam mai puţine ţinte. Ofensiva noastră aeriană în Golful Biscaia continua să se înţărească. În iulie, au fost scufundate treizeci şi şapte de submarine-U, majoritatea prin atac aerian, iar dintre acestea, aproape jumătate au pierit în Golf. În ultimele trei luni ale anului, au fost distruse cincizeci şi cinci, în timp ce noi am pierdut doar patruzeci şi şapte de vase comerciale.

În cursul unei toamne furtunoase, submarinele-U s-au luptat zadarnic şi cu rezultate neînsemnate ca să-şi recapete ascendenţa în Atlanticul de Nord. Deşi, în faţa faptelor dure, amiralul Doenitz a trebuit să dea înapoi, el a continuat să menţină pe mare tot atâtea submarine de buzunar-U ca totdeauna. Dar atacurile lor erau slabe-şi rareori încercau să străpungă apărarea noastră. El totuşi nu dispera. „Inamicul, a declarat el în ianuarie 1944, a reuşit să câştige avantajul în apărare. Va veni ziua când îi voi oferi lui Churchill un război de submarine de primă clasă. Submarinul ca armă nu a fost înfrânt de ghinioanele din 1943. Dimpotrivă, a devenit mai puternic. În 1944, care va fi un an de succes, dar dur, vom distruge [linia de] aprovizionare a Britaniei cu o nouă armă submarină”.

Această încredere nu era total nefondată. În Germania se făcea un efort gigantic pentru dezvoltarea unui nou submarin-U, care se putea mişca mai repede sub apă şi avea o rază de acţiune mai mare. În acelaşi timp, multe dintre submarinele mai vechi erau retrase ca să li se pună un „Schnörkel” şi să acţioneze în apele de coastă britanice. Acest nou aparat le permitea să-şi reîncarce

bateriile în timp ce erau scufundate, cu ajutorul unui mic tub pentru pătrunderea aerului, care rămânea la suprafaţă. Astfel, se îmbunătăţea şansa lor de a nu fi detectate din aer şi, curând, a devenit evident că submarinele dotate cu acel Schnorkel erau construite cu intenţia de a controla trecerea Canalului Mânecii în momentul când avea să fie lansată invazia Aliaţilor. Ce s-a întâmplat se va relata la momentul potrivit. Acum e timpul să revenim la scena mediteraneană şi la luna iulie 1943.

Generalul Eisenhower considera că Sicilia trebuia atacată doar dacă scopul nostru era să curăţăm ruta mediteraneană pe mare. Dacă scopul nostru real era să invadăm şi să înfrângem Italia, el gândea că obiectivul nostru iniţial potrivit erau Sardinia şi Cyrenaica, „întrucât aceste insule sunt pe flancul lungii cizme italiene şi vor forţa la o mult mai mare dispersare a forţei inamicului în Italia, decât simpla ocupare a Siciliei, care este aşezată dincolo de degetul muntos al peninsulei”. Aceasta era, fără îndoială o opinie militară de înaltă autoritate, deşi eu nu o împărtăşeam. Dar forţele politice îşi joacă rolul lor, iar capturarea Siciliei şi invadarea directă a Italici aveau să aducă rezultate mult mai rapide şi cu urmări cu un caracter mult mai important.

„Răguşeală”, numele codificat al capturării Siciliei, era o acţiune de primă mărime. Deşi eclipsată de evenimentele din Normandia, importanţa şi dificultăţile ei nu trebuie subestimate. Debarcarea s-a bazat pe experienţa căpătată în Africa de nord, iar cei care au făcut planul pentru „Overlord” au învăţat mult de pe urma „Răguşelii”. La asaltul iniţial, au luat parte aproape 3.000 de vase şi ambarcaţiuni de debarcare, transportând laolaltă 160.000 de oameni, 14.000 de vehicule, 600 de tancuri şi 1800 de tunuri. Aceste forţe au trebuit să fie adunate, instruite, echipate şi, în cele din urmă, îmbarcate, în condiţiile vastelor impedimente ale războiului cu amfibii,

din baze larg dispersate în Mediterana, în Marea Britanie şi în Statele Unite. În ciuda îngrijorărilor, totul a mers bine şi s-a dovedit a fi un exemplu remarcabil de activitate comună a Statului Major. Din motive de politică, noi cedaserăm până acum Statelor Unite comanda şi conducerea campaniei din Africa de nord. Dar acum am intrat într-o etapă nouă – invadarea Siciliei şi ce avea să urmeze după asta. S-a căzut de acord că acţiunea împotriva Italiei să fie decisă în lumina luptei din Sicilia. Cum americanii deveneau mai atraşi de o aventură mai amplă, în loc să se mulţumească pentru restul anului cu Sardinia, şi în timp ce se desfăşurau perspectivele altei campanii comune, am simţit necesar ca britanicii să fie cel puţin parteneri egali cu Aliaţii noştri. Proporţia armatelor disponibile în iulie era: britanicii, opt divizii; Statele Unite, şase. Aviaţie: Statele Unite, 55 la sută; britanicii 45 la sută. Forţe navale: 80 la sută britanice. În afară de acestea, mai erau armatele britanice considerabile din Orientul Mijlociu şi estul Mediteranei, inclusiv Libia, care erau conduse în mod independent de generalul Maitland Wilson de la cartierul general britanic de la Cairo. În aceste condiţii, nu părea prea mult să împărţim în mod egal înaltul Comandament. Iar acest lucru a fost acceptat de bunăvoie de loialiinoştri camarazi. În plus, ni s-a dat conducerea directă a luptei. Alexander urma să comande Grupul cincisprezece de Armată format din Armata a Şaptea a Statelor Unite, sub comanda generalului Patton, şi Armata a Opta britanică, sub comanda lui Montgomery. Mareşalul aerului Tedder comanda Forţele Aeriene Aliate, iar amiralul Cunningham, forţele Navale Aliate. Totul era sub comanda generalului Eisenhower.

I. A 3 iulie a început atacul aerian intens asupra insulei, cu bombardarea aerodromurilor de acolo şi din Sardinia, făcându-le pe multe de nefolosit. Avioanele de luptă inamice au fost aruncate în defensivă, iar

bombardierele cu rază lungă de acţiune au fost obligate să se retragă la baze din interiorul Italici. Patru din cele cinci feriboturi care circulau în strâmtoarea Messina au fost scufundate. Când convoaiele noastre s-au apropiat de insulă, superioritatea în văzduh era bine stabilită, iar avioanele şi vasele de război ale Axei nu au făcut eforturi serioase pentru a interveni în asaltul efectuat de pe mare. Prin planurile noastre de acoperire, inamicul a fost ţinut în nesiguranţă până în ultimul moment, neştiind unde vom da lovitura. Mişcările noastre navale şi pregătirile militare din Egipt sugerau o expediţie în Grecia. După căderea Tunisului, ei au trimis mai multe avioane în Mediterana, dar escadrilele suplimentare nu s-au dus în Sicilia ci în estul Mediteranei, în nord-vestul Italiei şi în Sardinia. Ziua de 10 iulie era ziua fixată. În dimineaţa zilei de 9, marea armată din est s-a întâlnit cu cea din vest la sud de Malta, şi a fost momentul ca să se îndrepte cu toată viteza spre plajele Siciliei. În drumul meu spre Chequers, unde urma să aştept asaltul, am petrecut o oră în Camera de război a Amiralităţii. Harta acoperea un perete întreg şi arăta cum enormele convoaie, escortele şi detaşamentele de sprijin se îndreptau spre plajele de asalt. Aceasta era cea mai mare operaţiune amfibie încercată până acum în istorie. Dar totul depindea de vreme.

* * *

Dimineaţa a fost frumoasă, dar pe la amiază a apărut un vânt neplăcut din nord-vest. În cursul după-amiezii, vântul s-a intensificat, iar seara devenise foarte puternic, ceea ce ar fi făait debarcarea foarte periculoasă, mai ales pe plajele din vest, în sectorul american. Convoaiele cu vasele de debarcare, care circulau spre nord de Malta şi din multe porturi africane, între Bizerta şi Benghazi, aveau o călătorie grea.

Se făcuseră aranjamente pentru amânarea debarcării în caz de necesitate, dar decizia trebuia luată nu mai târziu

de amiază. Urmărind cu îngrijorare acţiunea, de la Amiralitate, Primul Lord al Mării a întrebat prin semnalizare despre starea vremii. Amiralul Cunningham a răspuns la ora 8 p.m. „Vremea e nefavorabilă, dar operaţiunea continuă”. „Era prea târziu pentru o amânare, spunea el, dar eram tare îngrijoraţi, mai ales pentru ambarcaţiunile mici care se luptau cu marea”. Au fost debarcate cu mare întârziere şi s-au răspândit. Multe vase au ajuns târziu dar, din fericire, nu s-au produs multe necazuri. Cunningham spune: „Din fericire, vântul a slăbit în timpul nopţii, iar în dimineaţa zilei de 10 a încetat, lăsând doar valuri obositoare pe plajele din vest. Vremea proastă ne-a ajutat să obţinem surpriza”. Amiralul Cunningham continuă: „Planul foarte eficicul de acoperire şi rutele înşelătoare ale convoaielor au avut rolul lor. În plus, vigilenţa inamicului a fost fără îndoială relaxată datorită fazei nefavorabile a lunii. În cele din urmă, a venit vântul, care era aproape atât de periculos încât să facă imposibilă debarcarea, măcar în parte, dacă nu în întregime. Aceşti factori, aparent nefavorabili, au avut de fapt efectul să-i facă pe italienii obosiţi, care au fost alertaţi multe nopţi, să se ducă mulţumiţi la culcare, spunând: «În noaptea asta nu pot veni. *DAR AU VENIT*»”.

Forţele aeropurtate au avut ghinion. Mai mult de o treime dintre planoarele noastre, care purtau Brigada întâia britanică de debarcare aeriană, au fost lansate prea devreme de avioanele americane care le tractau şi mulţi dintre oamenii transportaţi cu aceasta s-au înecat. Restul au fost răspândiţi în sud estul Siciliei şi doar douăsprezece planoare au ajuns la podul important care era ţinta lor. Din opt ofiţeri şi şaizeci şi cinci de soldaţi care l-au capturat şi l-au ţinut douăsprezece ore, până au venit ajutoarele, au supravieţuit doar nouăsprezece. Aceasta a fost o faptă de arme pierdută. Pe frontul amercian, debarcarea aeriană a fost tot dispersată, dar numeroasele mici grupuri, creând

pericol şi confuzie în interior, au creat panică în diviziile italiene de coastă.

Debarcările de pe mare, sub protecţia continuă a avioanelor de luptă, au fost pline de succes pretutindeni. Curând, douăsprezece aerodromuri erau în mâinile noastre, iar până în 18 iulie, mai rămăseseră doar douăzeci şi cinci de avioane germane folosibile pe insulă. O mie o sută de avioane, mai mult de jumătate dintre cele germane, au fost până la urmă distruse sau avariate. Inamicul, după ce şi-a revenit din surpriza iniţială, a luptat cu încăpăţânare. Dificultăţile terenului erau mari. Drumurile erau înguste şi mişcarea în teren era adesea imposibilă fără să te târâi. Pe frontul Armatefa Opta, masa uriaşă a muntelui Erna bloca drumul şi permitea inamicilor să ne urmărească mişcările. Cum ne aflam pe terenurile joase din Catania, malaria făcea ravagii printre oamenii noştri. Cu toate astea, odată ajunşi în siguranţă pe mal şi cu forţele noastre aeriene care acţionau de pe aerodomuri capturate, rezultatul n-a fost niciodată sub semnul îndoielii. Contrar speranţelor noastre anterioare, cea mai mare parte a germanilor s-au retras cu succes peste strâmtoarea Messina, dar, după treizeci şi opt de zile de luptă, generalul Alexander a telegrafia!: „La ora 10 a.m. Azi dimineaţă, 17 august 1943, ultimul soldat german a fost alungat din Sicilia şi întreaga insulă este acum în mâinile noastre”.

Următoarea noastră mişcare strategică era încă în suspensie. Trebuia oare să trecem strâmtoarea Messina şi să capturăm degetul Italiei, trebuia să capturăm călcâiul la Taranto, sau trebuia să debarcăm mai sus, pe coasta de vest, în golful Salerno şi să capturăm Neapole? Sau, din nou, trebuia să ne restrângem la ocuparea Sardiniei? Progresul realizat clarifica acum scena. La 19 iulie, o forţă puternică de bombardiere americane a atacat căile ferate şi aeroportul din Roma. S-a creat panică, iar şocul a fost

dur. Prăbuşirea rapidă a Italiei devenea probabilă. Totuşi, americanii susţineau că niciuna dintre operaţiunile din alte locuri, mai cu seamă „Overlord”, nu trebuia prejudiciată printr-o acţiune mai viguroasă în Mediterana. Această rezervă avea să provoace multă îngrijorare în timpul debarcării de la Salerno. În timp ce se duceau discuţii cam tăioase, scena s-a transformat complet prin căderea lui Mussolini.

Ducele trebuia acum să suporte greul dezastrului militar în care dusese ţara după atâţia ani de conducere. El exercitase un control aproape absolut şi nu putea arunca povara asupra monarhiei, a instituţiilor parlamentare, a Partidului Fascist sau a Statului Major. Totul cădea asupra lui. Acum, când sentimentul că războiul era pierdut s-a răspândit în cercurile bine informate din Italia, vina a căzut asupra omului care a împins naţiunea atât de imperios în tabăra greşită, a perdantului. Aceste convingeri s-au format şi s-au răspândit larg în timpul primelor luni ale anului 1943. Dictatorul singuratic şedea în vârful puterii, în timp ce înfrângerile militare şi măcelărirea italienilor în Rusia, Tunis şi Sicilia, era un evident preludiu la invazia directă.

În zadar a făcut schimbări în rândul politicienilor şi al generalilor. În februarie, generalul Ambrosio i-a urmat lui Cavallero ca şef al Statului Major general italian. Ambrosio, împreună cu ducele de Acquaronc, ministrul Curţii, erau consilierii personali ai regelui şi aveau încrederea cercului regal. De luni de zile, ei sperau să-l răstoarne pe duce şi să pună capăt regimului fascist. Dar Mussolini continua să ocupe scena europeană, de parcă ar fi fost un factor principal. El a primit un afront când noul său şef militar a propus imediata retragere a diviziilor italiene din Balcani. El privea aceste forţe ca pe o contrapondere a predominării germane în Europa. El nu-şi dădea seama că înfrângerile din străinătate şi

demoralizarea internă îi răpiseră statutul lui de aliat al lui Hitler. El ţinea la iluzia puterii şi la importanţa ei, când realitatea dispăruse. De aceea, s-a opus cererii formidabile a lui Ambrosio. Impresia autorităţii lui era totuşi atât de durabilă şi teama de o acţiune a sa personală într-o situaţie extremă era atât de mare încât a existat o prelungită ezitare în rândul tuturor forţelor societăţii italiene. În legătură cu modul de a-l înlătura. Cine trebuia, să ia „taurul de coarne?” Astfel a trecut primăvara, în condiţiile invaziei unui duşman puternic, care avea forţe superioare pe uscat, pe mare şi în văzduh şi care se apropia tot mai mult.

Venise acum momentul de vârf. Din februarie, regele taciturn, precaut, constituţional, fusese în contact cu mareşalul Badoglio, care fusese înlăturai după dezastrele din Grecia din 1940. El a găsit în acesta figura căreia putea să-i încredinţeze conducerea statului. S-a făcut un plan definit. S-a hotărât că Mussolini să fie arestat în 26 iulie, iar generalul Ambrosio a fost de acord să găsească agenţii şi să creeze situaţia pentru această lovitură. Generalul a fost ajutat în mod neînţelept de elemente ale vechii Gărzi Fascite, care căutau o reînnoire a partidului astfel încât, ca în numeroase rânduri, ei să nu piardă. Ei vedeau în convocarea celui mai înalt organ al partidului, Marele Consiliu Fascist, care nu se mai întrunise din 1939, mijlocul de a-l confrunta pe duce cu un ultimatum. La 13 iulie, ei s-au dus la Mussolini şi l-au convins să convoace o şedinţă oficială a Consiliului, la 24 iulie. Cele două mişcări se pare că au fost separate şi independente, dar apropierea lor ca dată este semnificativă.

La 19 iulie, însoţit de generalul Ambrosio, Mussolini pleca pe calea aerului să se întâlnească cu Hitler, la vila de la Feltre lângă Rimini. „Era un parc frumos, răcoros şi umbros, scrie Mussolini în memoriile lui, şi o clădire ca un labirint pe care unii ai considerat-o aproape stranie. Era ca

o grilă de cuvinte încrucişate, transformată într-o casă”. S-au făcut toate pregătirile pentru a-l primi pe Führer cel puţin două zile, dar acesta a plecat în aceeaşi după-amiază. „Întâlnirea, spune Mussolini, a fost ca de obicei, cordială, dar anturajul şi ofiţerii superiori de la forţele aeriene şi de la trupe au avut o atitudine rece”.

„Führerul a susţinut îndelung necesitatea unui efort suprem. El a spus că noua armă secretă va fi gata pentru a fi folosită împotriva Angliei la iarnă. Italia trebuia apărată, «în aşa fel încât Sicilia să devină pentru inamic ceea ce Stalingradul a fost pentru noi.» „Italienii trebuiau să asigure atât oamenii cât şi organizarea. Germania nu putea asigura întăririle şi echipamentul cerut de italieni, datorită presiunilor de pe frontul rusesc.

Ambrosio l-a îndemnat pe şeful său să-i spună clar lui Hitler că Italia nu putea continua războiul. Nu este clar ce avantaj ar fi reeşit din asta, dar faptul că Mussolini părea să fi rămas aproape siderat, i-a convins în sfârşit pe Ambrosio şi pe ceilalţi generali itlaieni prezenţi că de la el nu se mai putea aştepta să conducă în continuare.

În mijlocul discursului lui Hitler asupra situaţiei, o oficialitate italiană agitată a intrat cu vestea: „În acest moment, Roma este supusă unui violent bombardament aerian inamic”. În afara unor promisiuni de întăriri germane pentru Sicialia, Mussolini s-a întors la Roma fără să aibă ceva de arătat. Când s-a apropiat de oraş, a zburat într-un nor negru de fum care se ridica din sute de vagoane în flâcări din gara Littorio. El a avut o audienţă la rege, pe care l-a găsit „încruntat şi nervos”. „E o situaţie încordată, a spus regele. Nu putem continua mult timp aşa. Sicilia e acum a vestului. Germanii au să ne tragă pe sfoară. Disciplina trupelor s-a prăbuşit...” Mussolini a răspuns, conform proceselor-verbale, că spera să dezangajeze Italia de alianţa Axei, până la 15 septembrie. Data arată cât era el de departe de contactul cu realitatea.

Principalul actor în drama finală a apărut acum în scenă. Dino Grandini, un fascist veteran, fost ministru în Britania, un om cu o hotărâre personală puternică şi care ura declaraţia de război a Italiei împotriva Britaniei, dar care, până atunci, se supusese forjei evenimentelor, a sosit la Roma ca să preia conducerea la întrunirea Marelui Consiliu. El şi-a vizitat vechiul conducător la 22 iulie şi i-a spus cu brutalitate că intenţiona să propună formarea unui guvern naţional şi să restaureze comanda supremă a regelui asupra armatei.

* * *

În ziua de 24 la ora 5 p.m. S-a întrunit Marele Consiliu. Se pare că şeful poliţiei a avut grijă să nu fie tulburaţii de violenţă. Muşchetarii lui

Mussolini şi garda lui personală au fost scutiţi de datoria de a apăra Palazzo Venezia, care a fost umplut de poliţişti înarmaţi. Ducele şi-a prezentat expunerea, iar membrii Consiliului, îmbrăcaţi toţi în uniforma neagră fascistă, au început discuţiile. Mussolini a încheiat astfel: „Războiul este totdeauna un război de grup – un război al grupului care II declară, e totdeauna războiul unui singur om – războiului omului care l-a declarat. Dacă azi el se numeşte războiul lui Mussolini, războiul din 1859 putea să fie numit războiul lui Cavour. Acum este momentul să strângem frâul şi să ne asumăm răspunderea necesară. Nu-mi va fi greu să înlocuiesc oameni, să strâng şurubul, să aduc forţe încă neangajate în numele ţării noastre, al cărei teritoriu este astăzi violat”.

Grandini a propus atunci o rezoluţie în care chema coroana să-şi asume mai multă putere şi pe rege să iasă din obscuritate şi să-şi asume răspunderile. El a ţinut, ceea ce Mussolini a descris a fi „o filipică violentă”, „discursul unui om care îşi vântura, în cele din urmă, o ură de mult întreţinută”. Contactele dintre membrii Marelui Consiliu şi Curte au devenit evidente. Ginerele lui Mussolini, Ciano, îl

sprijinea pe Grandini. Toţi cei prezenţi erau acum conştienţi că era iminentă o convulsie politică. Dezbaterea a continuat până la miezul nopţii, când Scorza, secretar al Partidului Fascist, a propus amânarea până a doua zi. Dar Grandini a sărit în picioare strigând: „Nu, sunt împotriva propunerii. Am început această problemă şi trebuie să o teminăm chiar în noaptea asta!” Votarea a avut loc după ora două dimineaţa. „Poziţia fiecărui membru al Marelui Consiliu, scria Mussolini, putea fi bănuită chiar înainte de votare. Era un grup de trădători care negociaseră cu Coroana, un grup de complici şi un grup de neinformaţi care probabil nu-şi dădeau seamănă de seriozitatea votului, totuşi au votat”. La moţiunea lui Grandini, nouăsprezece au răspuns „Da” şi şapte „Nu”. Doi s-au abţinut. Mussolini s-a ridicat. „Aţi provocat o criză a regimului. Cu atât mai rău. Şedinţa este închisă”. Secretarul partidului era gata să dea salutul ducelui, când Mussolini l-a oprit cu un gest, spunând, „Nu, eşti liber”. Au plecat cu toţii în tăcere. Nimeni nu a dormit acasă.

Între timp, arestarea lui Mussolini era aranjată pe tăcute. Ducele de Acquarone, ministrul Curţii, i-a trimis instrucţiuni lui Ambrosio, ai cărui adjunct şi agenţi de încredere din poliţie şi de la carabinieri au acţionat imediat. Au fost preluate în tăcere şi pe neobservate telefoanele cheie, cartierul general al poliţiei şi birourile Ministerului de Interne. O mică forţă a poliţiei militare a fost postată lângă vila regală, dar era invizibilă.

Mussolini a petrecut dimineaţa de duminică 25 iulie în biroul lui şi a vizitat unele cartiere din Roma care au suferit de pe urma bombardamentelor. El a cerut să-l vadă pe rege şi i s-a acordat o audienţă la ora cinci p.m. „Mă gândeam că regele îşi va retrage delegarea autorităţii, din 10 iunie 1940, privind comanda forţelor armate, comandă la care mă gândisem de câtva timp să renunţ. Am intrat deci în vilă cu mintea complet lipsită de vreo prevestire,

într-o stare care, privind înapoi la ea, aş putea s-o numesc într-adevăr, total nebănuitoare”. Ajungând la locuinţa regală, a observat că peste tot erau întăriri de carabinieri. Regele, în uniformă de mareşal, stătea în uşă. Cei doi bărbaţi au intrat în salon. Regele a spus: „Dragul meu duce, nu mai e nimic de făcut, Italia s-a fărâmat. Moralul armatei este la pământ. Soldaţii nu mai vor să lupte... Votul Marelui Consiliu e teribil – nouăsprezece voturi pentru moţiunea lui Grandini şi, printre acestea, patru deţinători ai Ordinului Bunei Vestiri!... în momentul acesta, eşti omul cel mai urât din Italia. Nu mai poţi conta decât pe un singur prieten. Ţi-a mai rămas un singur prieten şi acela sunt eu. De aceea, îţi spun că nu trebuie să te temi pentru siguranţa ta personală, pentru care eu am să-ţi asigur protecţie. Eu m-am gândit că omul potrivit acum pentru funcţie este mareşalul Badoglio...”

Mussolini a replicat: „Luaţi o decizie extrem de gravă. O criză în acest moment ar însemna să faceţi poporul să creadă că se zăreşte pacea, de îndată ce omul care a declarat război a fost înlăturat. Lovitura va fi serioasă pentru moralul armatei. Criza va fi considerată un triumf pentru tandemul Churchill-Stalin, mai ales pentru Stalin. Îmi dau seama de ura poporului. Nu mi-a fost greu s-o recunosc aseară, în mijlocul Marelui Consiliu. Nu poţi guverna un timp atât de îndelungat şi să impui atâtea sacrificii fără să se provoace resentimente. În orice caz, eu doresc noroc omului care va lua situaţia în mâini”. Regele l-a însoţit pe Mussolini la uşă. „Faţa lui, afirmă Mussolini, era lividă şi arăta mai mărunt ca oricând, aproape ca un pitic. Mi-a strâns mâna şi a intrat din nou. Eu am coborât cele câteva trepte spre maşina mea. Brusc, un căpitan de carabinieri a venit la mine şi mi-a spus: «Regele m-a însărcinat cu protecţia persoanei dumneavoastră». Eu îmi continuam drumul spre maşină, când căpitanul mi-a spus arătând spre o ambulanţă care stătea în apropiere; «Nu.

Trebuie să intrăm acolo!» Am intrat în ambulanţă, împreună cu secretarul meu. Un locotenent, trei carabinieri şi doi poliţişti în civil au intrat şi ei, ca şi căpitanul, şi s-au aşezat la uşă, înarmaţi cu puşti automate. Când uşa s-a închis, ambulanţa a pornit cu mare. Viteză. Eu încă credeam, aşa cum spusese regele, că totul se făcea pentru protecţia mea".

Mai târziu, în acea după-amiază, Badoglio a fost însărcinat de rege să formeze un nou Cabinet din şefi ai armatei şi civili, iar seara, mareşalul a transmis lumii întregi ştirea prin radio. Două zile mai târziu, ducele a fost dus, la ordinul mareşalului Badoglio, pentru a fi internat pe insula Ponza.

Astfel s-a terminat dictatura de douăzeci şi unu de ani a lui Mussolini în Italia, timp în care el a ridicat poporul italian de la bolşevismul în care putea să alunece în 1919, la o poziţie pe care Italia nu o avusese niciodată în Europa până atunci. S-a dat un nou impuls vieţii naţionale. A fost edificat imperiul italian în Africa de nord. S-au realizat numeroase lucrări publice în Italia. În 1935, prin puterea voinţei lui, ducele a învins Liga Naţiunilor – „Cinzeci de naţiuni condusă de una singură" şi a fost capabil să încheie cucerirea Abisiniei. Regimul lui era mult prea costisitor ca să poată fi suportat de poporul italian, dar nu încape îndoială că, în perioada lui de succes, a fost pe placul unui mare număr de italieni. El era, aşa cum l-am numit în timpul căderii Franţei, „legislatorul Italici". Alternativă la conducerea lui putea fi o Italie comunistă, care ar fi adus pericole şi nefericiri de alt caracter, atât poporului italian cât şi Europei. Greşeala lui fatală a fost declaraţia de război împotriva Franţei şi a Marii Britanii, după victoriile lui Hitler din iunie 1940. Dacă nu ar fi făcut asta, el ar fi putut foarte bine să menţină Italia într-o poziţie de echilibru şi să fie răsplătit de ambele părţi şi să obţină o bogăţie şi prosperitate neobişnuite din luptele

altor ţări. Chiar când rezultatul războiului a devenit sigur, Mussolini ar fi fost bine primit de Aliaţi. El avea mult de dat pentru a scurta războiul. Ar fi putut să-şi aleagă momentul ca să-i declare război lui Hitler, cu măiestrie şi cu grijă. Într-adevăr, el a luat-o pe un drum greşit. Nu a înţeles niciodată forţa Britaniei, nici calităţile de lungă durată ale rezistenţei insulare şi a forţei maritime. Marile lui drumuri vor rămâne un monument al puterii lui personale şi al domniei lui îndelungate.

* * *

În acest timp, Hitler a făcut o uriaşă eroare de strategie şi conducere a războiului. Retragerea iminentă a Italiei şi înaintarea victorioasă a Rusiei precum şi evidenta pregătire a unui atac peste Canal din partea Britaniei şi a Statelor Unite, ar fi trebuit să-l facă să se concentreze şi să dezvolte cea mai puternică armată germană ca o rezervă centrală. Doar în acest fel ar fi putut folosi înaltele calităţi ale comandamentului german şi ale trupelor de luptă şi, în acelaşi timp, să se folosească pe deplin de avantajul poziţiei centrale pe care o ocupa, cu liniile ei interioare şi comunicaţiile remarcabile. Cum a spus generalul Thorqas când era prizonier de război în mâinile noastre, „Singura noastră şansă este de a crea o situaţie în care să putem folosi armata”. Hitler, după cum am mai arătat, în această relatare, a creat de fapt o pânză de păianjen dar a uitat păianjenul. A încercat să păstreze tot ceea ce cucerise. Forţe uriaşe erau răspândite în Balcani şi în Italia, care nu puteau juca un rol în deciziile principale. O rezervă centrală, din treizeci sau patruzeci de divizii de cea mai înaltă calitate şi mobilitate, i-ar fi permis să lovească în oricare dintre oponenţii săi care ar fi înaintat spre ei şi ar fi putut duce o luptă majoră cu bune perspective de succes. El ar fi putut, de pildă, să-i întâmpine pe britanici şi americani, în a patruzecea sau a cincizecea zi după debarcarea lor în Normandia un an mai târziu, cu forţe

proaspete, mult superioare. Nu era nevoie să-şi consume forţa în Italia şi în Balcani, iar faptul că a fost determinat să facă lucrul ăsta trebuie considerat ca o ratare a ultimei lui şanse.

Ştiind că avea deschise aceste opţiuni, am vrut şi eu să am opţiunea de a presa cu mâna dreaptă asupra Italiei ori cu stânga peste Canal, sau cu ambele. Proasta strategie pe care a adoptat-o Hitler ne-a permis să ne asumăm principalul atac direct în condiţii care ofereau perspective bune şi să obţinem succes.

Hitler s-a întors de la întâlnirea de la Feltre cu convingerea că Italia putea fi menţinută în război doar prin epurări în Partidul Fascist şi presiuni mai mari ale germanilor asupra conducătorilor fascişti. Aniversarea de şaizeci de ani a lui Mussolini cădea la 29 iulie, iar Goering a fost ales să-i facă o vizită oficială. Dar, în cursul zilei de 25 iulie, au început să vină de la Roma rapoarte alarmante către cartierul general al lui Hitler. Până seara, devenise clar că Mussolini demisionase sau fusese înlăturat şi că Badoglio fusese numit de rege succesorul lui. În cele din urmă, s-a decis că orice operaţiune majoră împotriva noului guvern italian ar cere retragerea de pe frontul de est a mai multor divizii decât erau disponibile în eventualitatea aşteptatei ofensive ruseşti. S-au făcut planuri de salvare a lui Mussolini, de ocupare a Romei şi de sprijinire a fascismului italian oriunde era posibil. În cazul când Badoglio ar fi semnat un armistiţiu cu Aliaţii, s-au făcut alte planuri de capturare a flotei italiene, de ocupare a poziţiilor-cheie în toată Italia şi de intimidare a garnizoanelor italiene din Balcani şi din Marea Egee.

„Trebuie să acţionăm, le-a spus Hitler consilierilor săi în 26 iulie. Altfel, anglo-saxonii ne-o vor lua cu un pas înainte şi vor ocupa aeroporturile. Partidul Fascist este acum doar uluit şi îşi va reveni, sub protecţia liniilor noastre. Partidul Fascist este singurul care are voinţa să

lupte de partea noastră. Trebuie deci să-l repunem în drepturi. Orice motive care susţin amânarea sunt greşite; prin asta, riscăm să pierdem Italia în favoarea anglo-saxonilor. Sunt lucruri pe care un militar nu le poate înţelege. Doar un om cu viziune politică poate indica cu claritate drumul”.

Capitolul” PORTURI SINTETICE

Perspectivele victoriei în Sicilia, situaţia din Italia şi desfăşurarea războiului m-a făcut să simt nevoia unei noi întâlniri în iulie cu preşedintele şi a unei alte conferinţe anglo-americane. Roosevelt a fost cel care a sugerat ca locul să fie Québec. Domnul Mackenzie King a salutat propunerea şi nimic nu putea fi mai agreabil pentru noi. Pentru o întâlnire a celor care au condus politica de război a lumii occidentale, niciun alt loc nu putea fi mai bine ales în acest moment cardinal, decât vechea citadelă Québec, la porţile Canadei, care dădea spre puternicul râu St. Lawrence.

Preşedintele, deşi accepta cu bucurie ospitalitatea Coroanei, nu avea sentimentul că era posibil ca aceasta să fie oficial membră a Conferinţei, aşa cum nu era de acord cu cereri similare ale Braziliei şi ale altor parteneri din cadrul Naţiunilor Unite. Trebuia să ne gândim şi la pretenţiile Australiei şi ale altor dominioane. Această delicată problemă a fost rezolvată de punctul de vedere larg al primului-ministru şi al guvernului canadian, în ce mă privea, eu doream să participăm la conferinţă numai noi, ţinând seama de toate problemele vitale pe care le aveam în comun. O triplă întâlnire a şefilor principalelor trei puteri era un obiectiv al viitorului; acum, trebuia să fie o întâlnire doar între Britania şi Statele Unite. I-am dat numele „Cuadrant”.

Am plecat din Londra la Clyde, unde ne aştepta vasul *Queen Mary*, în noaptea de 4 august, cu un tren care

transporta numerosul personal de care aveam nevoie. Cred că eram peste două sute, în afară de circa cincizeci de soldaţi din Marina Regală. Scopul conferinţei nu se referea doar la campania din Mediterana, ajunsă acum la primul ei apogeu, ci mai mult la ţelul traversării Canalului în 1944, la întreaga conducere a războiului pe teatrul indian şi la partea noastră în lupta împotriva Japoniei. Pentru traversarea Canalului, am luat cu noi trei ofiţeri trimişi de generalul de corp de armată F.E. Morgan, şef de Stat Major al Comandantului Suprem Aliat, ce urma să fie ales, în final, şi care, împreună cu Statul lui Major anglo-american, au completat planul nostru comun. Întrucât se examinau toate problemele noastre pe teatrele indian şi din Orientul îndepărtat, l-am adus cu mine şi pe directorul operaţiunilor militare al generalului Wavell, care zburase special din India. Am luat cu mine şi un tânăr comandant de brigadieri, pe nume Wingate, care se remarcase deja în calitate de conducător al armatei neregulate în Abisinia şi s-a distins în mod deosebit în luptele din junglă, în Birmania. Aceste noi strălucite fapte i-au adus în unele cercuri ale armatei în care a luptat, titlul de „Spaima Birmaniei”. Eu auzisem multe despre toate astea şi ştiam de asemeni că sioniştii îl căutau ca să-l pună comandant şef al unei armate israelite în curs de formare. L-am chemat acasă, ca să-mi pot forma o părere înainte de a pleca la Québec. În seara de 4 august, eram gata să cinez singur în Downing Street, când am aflat că tocmai sosise pe calea aerului şi se afla în clădire. L-am invitat imediat să mi se alăture la cină. Nu am discutat mai mult de o jumătate de oră şi mi-am dat seama că mă aflu în prezenţa unui om de cea mai înaltă calitate. El a intrat imediat în temă, arătând cum ar putea fi înfrânţi japonezii în lupta din junglă, prin grupuri de pătrundere pe rază mare, lansate din aer în spatele liniilor inamice. Acest lucru mă interesa grozav. Voiam să aud mai mult din ce avea de spus

şi să-i las să-şi spună povestea în faţa şefilor de stat major.

Am decis imediat să-l iau cu mine în călătorie. I-am spus că trenul nostru va pleca la ora zece. Era atunci aproape nouă. Wingate abia sosise şi era după un zbor de trei zile, venind chiar de pe front şi fără alte haine decât cele pe care le avea pe el. Era desigur gata să plece, dar şi-a exprimat regretul că nu o va putea vedea pe soţia sa care era în Scoţia şi nici nu aflase de sosirea lui. Totuşi, resursele biroului meu particular era demne de această ocazie. Doamna Wingate a fost trezită acasă de poliţie şi dusă la Edinburgh, ca să se alăture trenului nostru pe parcurs şi să vină cu noi la Québec. Ea habar nu avea despre ce era vorba, până când, dimineaţa devreme, l-a întâlnit pe soţul ei pe un peron în gara Wavericy. Am avut o călătorie foarte fericită împreună. Cum ştiam cât de mult îi place preşedintelui să cunoască figuri de tineri eroi, l-am invitat şi pe locotenent-colonelul de aviaţie Guy Gibson, venit de la atacul care a distrus barajele Möhne şi Eder. Acestea aprovizionau industria din Ruhr şi alimentau cu apă o largă suprafaţă de câmpuri, râuri şi canale. Se inventase un tip special de mină pentru distrugerea lor, dar trebuia să fie aruncată noaptea, de la o înălţime nu mai mare de douăzeci de metri. După luni de practică asiduă şi concentrată, şaisprezece avioane Lancaster, din Escadrila 617 a Forţelor Aeriene Regale, au atacat în noaptea de 16 mai. O jumătate din ele au fost pierdute, dar Gibson a rămas până la urmă, învârtindu-se deasupra ţintei sub un tir năprasnic, ca să-şi îndrume escadrila. El purta acum un set remarcabil de decoraţii – Crucea Victoriei, Ordinul virtuţii militare şi Crucea virtuţii aviatice – dar nu şi alte panglicuţe. Era un lucru unic.

A venit cu mine şi soţia mea, iar fiica mea Mary, acum ofiţet inferior într-o baterie antiaeriană, era aghiotantul meu. Ne-am îmbarcat la 5 august, de data asta spre Halifax, în Nova Scoţia, în loc de New York.

Vasul *Queen Mary* înainta prin valuri, iar noi am trăit la bordul său în tot confortul, cu mâncare ca înainte de război. Ca de obicei în asemenea călătorii, lucram toată ziua. Personalul nostru de cifru şi crucişătoarele care aşteptau să transmită mesajele ce plecau de la noi, ne ţineau la curent cu evenimentele din oră-n oră. În fiecare zi, studiam cu şefii de Stat Major diversele aspecte ale problemelor pe care urma să le discutăm cu prietenii noştri americani. Cea mai suportantă era desigur „Overlord”.

Într-o dimineaţă, în cursul călătoriei, la cererea mea, au venit la mine comandantul de brigadieri K.G. McLean, şi alţi doi ofiţeri din personalul generalului Morgan, şi în timp ce eu stăteam în pat în cabina mea spaţioasă, au desfăcut o hartă mare şi mi-au explicat pe scurt şi clar planul care fusese pregătit pentru trecerea Canalului şi asaltul asupra Franţei. Cititorul este poate familiarizat cu toate argumentele din 1941 şi 1942 asupra acestei chestiuni arzătoare, cu toate variantele ei, dar aceasta era prima dată, când luam cunoştinţă de întregul plan coerent, prezentat cu amănunte precise, atât în număr cât şi în tonaje, ca rezultat al unui studiu prelungit al unor ofiţeri din ambele naţiuni.

Alegerea se restrângea la Pas de Calais sau Normandia. Prima ne dădea cea mai bună acoperire aeriană, dar aici fortificaţiile erau cele mai formidabile şi, cu toate că promitea un voiaj mai scurt pe mare, acest avantaj era doar aparent. În timp ce Dover şi Folkestone sunt mult mai aproape de Calais şi Boulogne decât este insula Wight de Normandia, porturile lor erau mult prea mici ca să suporte o invazie. Majoritatea vaselor noastre ar fi trebuit să navigheze din porturile de pe întreaga coastă de sud a Angliei şi din estuarul Tamisei şi, oarecum, trebuiau să treverseze o grămadă de apă sărată în ambele cazuri. Generalul Morgan şi consilierii săi recomandau

coasta Nomjandiei, care de la început a fost susţinută de Mountbatten. Nu mai încăpea acum nicio îndoială că această decizie era sănătoasă. Normandia ne dădea cele mai mari speranţe. Fortificaţiile nu erau atât de puternice ca acelea de la Pas de Calais. Marca şi plajele erau în general potrivite şi erau în oarecare măsură ferite de vânturile vestice, datorită peninsulei Cotentin şi era destul de departe de forţa principală a inamicului. Portul Cherbourg putea fi izolat şi capturat la începutul operaţiunii. Brest putea fi înconjurat prin flanc şi luat mai târziu.

Toată coasta între Havre şi Cherbourg era, bineînţeles, fortificată cu forturi de beton şi mici cazemate, dar cum nu era niciun port mare care să cuprindă o armată numeroasă în această semilună de şaptezeci şi cinci de kilometri de plăji nisipoase, se considera că germanii nu ar aduna forţe mari pentru sprijinirea malului mării. Fără îndoială că înaltul lor Comandament îşi spusese: „Sectorul acesta e bun pentru raiduri de până la zece sau douăzeci de mii de oameni, dar dacă portul Cherbourg nu e luat intact, nicio armată necesară unei invazii nu poate fi debarcată şi aprovizionată. Asta e o coastă de raid, dar nu pentru o operaţiune mai amplă”. Dacă ar fi existat porturi care să poată hrăni mari armate, acesta ar fi fost frontul pe care să se lovească.

* * *

Desigur, după cum probabil a văzut cititorul, eu mă gândisem de mult la vasele de debarcare a trupelor şi a tancurilor. Am fost de asemeni, de mult timp, partizanul unor debarcadere cu o parte care să plutească în afară, pe mare. S-a muncit mult de atunci la aceste lucruri, în urma unei minute pe care, în cursul discuţiilor, i-am trimis-o Lordului Mountbatten, şeful Operaţiunilor Combinate, încă din mai 1942.

Ele trebuie să plutească în sus şi în jos, odată cu

fluxul. Trebuie stăpânită problema ancorării. Vasele trebuie să aibă un perete lateral decupat, care să se poată lăsa în jos, şi o pasarelă de acostare destul de lungă ca să ajungă la debarcader. Să găsiţi cea mai bună soluţie. Nu argumenta problema. Dificultăţile vor argumenta ele însele.

Gândurile mi-au zburat apoi la crearea unei largi suprafeţe de apă, apărată de un dig care să spargă valurile, format din vase-bloc aduse la faţa locului prin forţă proprie şi apoi scufundate într-o poziţie stabilită dinainte. Ideea i-a venit comandorului J. Huges-Hullert în iunie 1942, când lucra ca şef de Stat Major în organizaţia generalului Morgan. Imaginaţia, strădaniile şi experimentările au fost continue, iar acum, în august 1943, exista un proiect complet pentru construirea a doua porturi în mărime naturală, temporare, care puteau fi transportate şi puse în funcţiune în câteva zile, înainte de debarcarea propriu-zisă. Aceste porturi sintetice erau denumite „Dude”, un nume de cod care nu dezvăluia caracterul sau scopul lor.

Întregul proiect era maiestuos. Pe plăji, ele aveau să fie marele debarcadere, cu partea dinspre mare plutitoare şi adăpostită. La aceste debarcadere, vasele vor putea descărca în orice moment al fluxului. Pentru a le proteja de vânturi şi valuri, se vor răspândi spărgătoare de valuri într-un arc amplu spre mare, cuprinzând o arie întinsă de ape protejate. Astfel adăpostite, vasele vor putea sta la ancoră şi descărca, iar tot felul de vase de debarcare vor putea circula încolo şi încoace spre şi dinspre plăji. Aceste spărgătoare de valuri vor fi formate din structuri de beton şi vase bloc scufundate. Eu am descris structuri similare în primul război mondial, când m-am gândit că ar putea fi folosite la crearea de porturi sintetice. Acum ele urmau să formeze o parte principală a marelui plan.

* * *

Noi discuţii în următoarele zile au dus la mai multe detalii tehnice. Fluxul şi refluxul în Canal creează o diferenţă de nivel de peste şapte metri, care corespunde şi de-a lungul plajelor. Vremea este totdeauna nesigură, iar vântul şi valurile se pot ridica în câteva ore la forţe irezistibile pentru structurile omeneşti, slabe. Nebunii sau proştii, care în ultimii doi ani scriau cu creta pe zidurile noastre „Al doilea front acum" nu aveau mintea preocupată de asemenea probleme. Eu însă m-am gândit mult la ele.

Acum, eram convins de avantajul enorm de a ataca sectorul Havrecherbourg, dacă aceste neaşteptate porturi puteau fi instalate de la început şi astfel să facă posibilă debarcarea şi înaintarea susţinută a unor armate de un milion de oameni, care urmau apoi să se ridice la două milioane, cu tot echipamentul lor modern şi impedimentele inerente. Aceasta înseamnă că trebuia să se poată descărca cel puţin 12.000 de tone pe zi.

Trei premise dominante au fost prevăzute atât de creatorii planului cât şi de către şefii de Stat Major britanici. Cu acestea, eu am fost de acord în totalitate şi, după cum se va vedea mai târziu, ele au fost aprobate de americani şi acceptate de ruşi.

1. Trebuie realizată o substanţială reducere a forţei avioanelor germane de luptă în Europa de nord-vest, înainte ca asaltul să aibă loc.

2. În momentul lansării operaţiunii, n-ar trebui să existe mai mult de douăsprezece divizii mobile germane în nordul Franţei, iar germanii să nu aibă posibilitatea să adune mai mult de cincisprezece divizii în următoarele două luni.

3. Trebuie rezolvată problema menţinerii pe plajă a unei mari forţe în apele cu flux ale Canalului Mânecii, pentru o perioadă prelungită. Pentru a ne asigura de acest lucru, era necesar să putem construi cel puţin două porturi

sintetice efective.

Eram foarte satisfăcut de perspectiva de a prezenta toată povestea preşedintelui, cu sprijinul meu total. Cel puţin asta va convinge autorităţile americane că nu eram nesinceri în legătură cu operaţiunea „Overlord" şi că nu am precupeţit gândire sau timp peryru pregătirea ei. Eu am aranjat să adunăm la Québec cei mai buni specialişti în asemenea probleme, din Londra şi Washington. Împreună, ei puteau să-şi unească resursele şi să găsească cele mai bune răspunsuri la numeroasele probleme tehnice.

* * *

Am avut de asemeni numeroase discuţii cu şefii noştri de Stat Major, în legătură cu teatrele noastre de război din India şi Orientul îndepărtat. Nu aveam lucruri prea bune de povestit. O divizie înaintase, la sfârşitul lui 1942, pe coasta Arakan din Birmania ca să recucerească portul Akyab. Deşi întărită până s-a ajuns la un întreg corp de armată, operaţiunea a eşuat şi trupele noastre au trebuit să se retragă dincolo de frontiera indiană.

Deşi erau multe de spus ca explicaţii, aveam sentimentul că întreg înaltul Comandament britanic împotriva Japoniei trebuia revizuit. Era nevoie de oameni şi de metode noi. Am avut de multă vreme sentimentul că nu era bine ca acelaşi Comandant şef al Indiei să comande şi operaţiunea din Birmania, în afara răspunderilor lui tntinse. Mi se părea că o viguroasă continuare a operaţiunilor pe scară mare împotriva japonezilor în sud-estul Asiei necesita crearea unui Comandament Suprem Aliat separat. Şefii de Stat Major erau total de acord şi pregăteau un memorandum pe această linie, pentru a fi discutat cu colegii lor americani la Québec. Rămânea problema comandantului pentru acest nou teatru şi nu aveam îndoială că el trebuia să fie britanic. Dintre numeroasele nume care au fost avansate, eu eram sigur în mintea mea că amiralul Mountbatten avea calificări

superioare pentru această mare comandă şi m-am hotărât să-i fac preşedintelui această propunere, la prima ocazie. Numirea unui ofiţer de rang înalt, cum e acela de comandant al Marinei Regale, pe unul dintre teatrele de război era un pas neobişnuit; dar fiindcă am pregătit cu grijă terenul dinainte, nu am fost surprins că preşedintele a fost de acord, cu cordialitate.

Este uimitor cât de repede trece un voiaj, când ai destule de făcut ca să-ţi ocupe fiecare moment cât eşti treaz. Eu aşteptam cu nerăbdare un interval de odihnă şi să mai aud şi altceva decât zgomotul necontenit al războiului. Dar cum ne apropiam de destinaţie, se părea că vacanţa se terminase înainte de a începe.

Am ajuns la Halifax la 9 august. Marele vas a tras la debarcader şi noi ne-am dus direct la trenul nostru. În ciuda tuturor precauţiilor de a se păstra secretul, era adunată o mare mulţime. În timp ce eu şi suita mea şedeam în salonul nostru de la capătul trenului, lumea s-a adunat în jur să ne salute. Înainte de a porni, i-am făcut să cânte *Frunza de arţar* şi *O. Canada*! Mă temeam că nu ştiau *Rule Brilania*, deşi cred că le-ar fi plăcut dacă am fi avut o orchestră. După vreo douăzeci de minute de strângeri de mâini, fotografii şi autografe, am plecat spre Québec. La 17 august, au sosit preşedintele şi Harry Hopkins, iar Eden şi Bracken au venit cu avionul din Anglia. În timp ce se aduna delegaţia, ne parveneau ştiri despre mişcări de pace în Italia şi convorbirile noastre s-au ţinut sub impresia apropiatei capitulări a Italiei.

Prima şedinţă plenară s-a ţinut la 19 august. Cea mai înaltă prioritate ca o cerinţă prealabilă la „Overlord” s-a dat ofensivei combinate de bombardament asupra Germaniei. Discuţiile lungi despre operaţiunea „Overlord” au fost apoi rezumate în lumina planificării combinate de la Londra, de către generalul Morgan. Şefii de Stat Major raportau următoarele:

Operaţiunea „Overlord”.

Operaţiunea va fi principalul efort pe uscat şi în aer al Statelor Unite şi Britanici împotriva Axei în Europa (Data misiunii, 1 mai 1944).

Între operaţiunea „Overlord” şi operaţiunile din Mediterana, în domeniile în care există o lipsă de resurse, resursele existente vor fi distribuite şi folosite având ca obiectiv principal asigurarea succesului operaţiunii „Overlord”. Operaţiunile de pe teatrul mediteranean vor fi duse cu forţele alocate operaţiunii „Trident” [Conferinţa anterioară de la Washington din mai], dacă nu intervin modificări prin decizia şefilor Statului Major combinat...

Acest paragraf a produs unele discuţii la şedinţa noastră. Eu am subliniat că succesul operaţiunii „Overlord” depindea de anumite condiţii care trebuiau îndeplinite, în legătură cu forţa relativă. Am accentuat că eram în favoarea operaţiunii „Overlord” în 1944, deşi nu fusesem în favaroarea atacării porturilor Brest sau Cherbourg în 1942 sau 1943. Obiecţiile pe care le-am avut faţă de operaţiunea de traversare a Canalului au fost acum îndepărtate. Gândeam că trebuie să se facă toate eforturile ca să se mai adauge 25 la sută la primul asalt. Asta însemna să se găsească şi alte vase de debarcare. Mai aveam timp încă nouă luni şi se puteau face multe în acest răstimp. Plajele alese erau bune şi ar fi mai bine dacă s-ar face o debarcare şi în interiorul plajelor peninsulei Cotentin. „Mai presus de toate, am spus, pătrunderea iniţială trebuie să fie puternică”.

Cum Statele Unite aveau comanda în Africa, se căzuse de acord mai înainte cu preşedintele şi cu mine ca „Overlord” să fie sub comandă britanică, iar eu am propus în acest scop, cu aprobarea preşedintelui, pe generalul Brooke, şeful Statului Major Imperial, care, dacă vă amintiţi, a comandat un corp de armată în bătălia decisivă pe drumul de la Dunkerque, având pe Alexander şi

Montgomery ca subordonaţi. L-am informat pe generalul Brooke de această intenţie, de la începutul lui 1943. Această operaţiune avea să înceapă cu forţe britanice şi americane egale şi, întrucât urma să aibă baza în Marea Britanie, mi se părea drept să facem un asemenea aranjament. Dar, pe măsură ce trecea anul şi planul de invazie începea să capete formă, am început să devin tot mai impresionat de marea preponderenţă a trupelor americane care aveau să fie folosite după ce debarcarea iniţială, în număr egal, va avea succes, iar acum, la Québec, eu însumi am luat iniţiativa de a-i propune preşedintelui că ar trebui numit un comandant american pentru expediţia în Franţa. El a fost satisfăcut de această sugestie şi îndrăznesc să spun că mintea lui se îndreptase în această direcţie. Am căzut deti de acord ca un ofiţer american să comande operaţiunea „Overlord” şi că Mediterana trebuia încredinţată unui comandant britanic, data reală a schimbării depinzând de progresul războiului. L-am informat pe generalul Brooke, căruia i-am expus cu toată încrederea această schimbare şi motivele ei. El a suportat marea dezamăgire cu demnitate soldăţească.

* * *

Cât priveşte Orientul îndepărtat, principala dispută între şefii de Stat Major britanici şi americani era pe problema că Britania cerea un loc deplin şi corect în războiul împotriva Japoniei, din momentul în care Germania avea să fie învinsă. Ea cerea să împartă aeroporturile şi bazele pentru Marina Regală şi să primească sarcini pentru oricâte divizii va putea transporta în Orientul îndepărtat, după ce se va termina treaba cu Hitler. I-am presat pe prietenii mei din Comitetul şefilor de Stat Major să se lupte pentru această chestiune până în pânzele albe, pentru că, în această etapă a războiului, mă temeam cel mai mult de faptul ca nu cumva criticii americani să spună: „Anglia, după ce a luat tot ce-a

putut de la noi ca s-o ajutăm să-l învingă pe Hitler, se ţine în afara războiului cu Japonia şi o să ne lase baltă". Totuşi, la conferinţa de la Québec, această impresie a fost total îndepărtată. Nu s-a ajuns la nicio decizie în legătură cu operaţiunile care se vor întreprinde, deşi s-a decis ca principalul efort să tic îndreptat spre operaţiuni obiective cu scopul de a „stabili comunicaţii pe uscat cu China şi îmbunătăţirea şi asigurarea rutei aeriene". În „conceptul strategic general" planurile de război contra Japoniei trebuiau să fie astfel făcute încât să ducă la înfrângerea Japoniei în următoarele douăsprezece luni după prăbuşirea Germaniei.

În sfârşit, mai era scena mediteraneană. La 10 august, Eisenhower a ţinut o şedinţă a comandanţilor pentru a alege, dintr-o varietate de propuneri, mijloacele prin care să fie dusă campania în Italia. El trebuia să ţină seama de dispoziţiile inamicului în acel moment. Opt din douăsprezece divizii germane din Italia se aflau în nord sub conducerea lui Rommel, două erau lângă Roma, iar şase erau mai departe în sud, sub conducerea lui Kesselring. Acestea puteau fi întărite cu alte douăzeci, care fuseseră retrase de pe frontul rusesc ca să se refacă în Franţa. Nimic din ce puteam aduna noi încă mult timp nu putea egala o asemenea forţă, dar britanicii şi americanii erau superiori pe mare şi în aer şi aveam iniţiativa. Asaltul spre care se îndreptau acum toate unităţile era o acţiune îndrăzneaţă. S-a sperat să ajungem la porturile Neapole şi Taranto, unde facilităţile combinate erau de aceeaşi proporţie cu mărimea armatelor pe care trebuia să le folosim. Capturarea imediată a aerodromurilor era ţelul principal. Cele de lângă Roma erau deocamdată dincolo de posibilităţile noastre, dar la Foggia era un grup important de aerodromuri care puteau să fie adaptate pentru bombardiere grele, iar forţele noastre aeriene tactice căutau altele în călcâiul Italiei, la

Monte Corvino, lângă Salerno.

Generalul Eisenhower a decis să pornească asaltul la începutul lui septembrie, cu un atac peste strâmtoarea Messina, cu coborâri subsidiare pe coasta calabrează. Acesta urma să fie preludiul capturării oraşului Neapolc (operaţiunea „Avalanşa”) de către un corp american de armată şi de unul britanic, care să debarce pe plajele bune din golful Salerno. Acesta se afla la extremitatea razei de acţiune a avioanelor de luptă ce porneau de pe aerodromurile capturate din Sicilia. Cât mai curând după debarcare, forţele aliate vor porni spre nord să captureze Neapole.

Şcgii Statului Major Combinat ne-au sfătuit să acceptăm acest plan şi să autorizăm ocuparea Sardiniei şi Corsicii ca o a doua prioritate. Am făcut lucrul acesta cu bucurie; era exact ceea ce am sperat şi pentru ce ne-am luptat. Mai târziu, s-a propus să se debarce o divizie aeropurtată care să captureze aeroporturile de la sud de Roma. Şi acest lucru a fost acceptat. Condiţiile în care această chestiune a fost anulată vor fi relatate la timpul potrivit.

Capitolul III INVADAREA ITALIEI

Conferinţa de la Québec s-a terminat la 24 august, iar notabilii noştri colegi au plecat şi s-au dispersat. Au zburat în toate direcţiile, ca schijele unui obuz. După atâtea studii şi argumentări, exista o dorinţă generală pentru câteva zile de odihnă. Unul dintre prietenii mei canadieni, colonelul Clarke, care fusese ataşat pe lângă mine de guvernul dominionului în cursul lucrărilor, avea o fermă la peste o sută de kilometri, între munţi şi păduri de brazi, de unde ziarele îşi obţin materia primă pentru hârtie, şi a dorit să ne ducă acolo, în călătoria vieţii. Aici era Lacul Zăpezilor, o enormă întindere de apă zăgăzuită, despre care se spunea că are cei mai mari păstrăvi. Brooke şi Portal erau pescari înfocaţi şi pricepuţi şi s-a făcut un

plan pentru ei, printre alte planuri ale conferinţei, ca să vedem ce pot să facă. Le-am promis să mă alătur şi eu lor mai târziu, dacă voi putea, dar mă angajasem să ţin o cuvântare la radio în 31 şi asta îmi plutea deasupra capului ca un vultur pe cer. Am rămas câteva zile în Citadelă, plimbându-mă o oră în fiecare după-amiază şi privind glorioasa panoramă a lui St. Lawrence şi gândindu-mă la toate poveştile despre Wolfe şi Québec. Promisesem să trec cu maşina prin oraş şi am avut o frumoasă primire din partea populaţiei. Am asistat la o şedinţă a Cabinetului canadian şi le-am spus tot ce nu ştiau încă despre Conferinţă şi despre război. Am avut onoarea să fiu făcut Consilier privat al Cabinetului dominionului. Acest compliment mi s-a făcut la insistenţa vechiului meu prieten de patruzeci de ani şi coleg de încredere, domnul Mackenzie King.

Erau atât de multe care puteau fi spuse şi care nu puteau fi spuse în cuvântarea de la radio, că nu mă puteam gândi la nimic, aşa încât mintea mea revenea mereu la Lacul Zăpezilor, de unde veneau deja informaţii sclipitoare de la cei care se aflau acolo. M-am gândit că puteam îmbina pescuitul în timpul zilei cu pregătirea discursului seara. M-am hotărât să-l fac pe colonelul Clarke să se ţină de cuvânt şi să mă ducă cu maşina acolo împreună cu soţia mea. Am observat că amiralul Pound nu plecase la lac cu ceilalţi doi şefi de Stat Major şi i-am sugerat să vină cu noi acum. Un ofiţer din personalul lui a zis că are multă treabă după conferinţă. Am fost surprins de rolul docil pe care l-a avut în discuţiile navale, dar când mi-a răspuns că nu se putea duce la pescuit, m-am temut că lucrurile nu stau bine. Noi am lucrat împreună în cea mai

Strânsă camaraderie, din primele zile ale războiului. Îi cunoşteam valoarea şi curajul. Mai ştiam că acasă se trezea la patru sau cinci dimineaţa, pentru câteva ore de

pescuit înainte de a se duce la Amiralitate, oricând avea cea mai mică ocazie. Totuşi, el a rămas în camera lui şi nu l-am văzut până la plecare.

Am avut o minunată zi de călătorie cu maşina pe valea râului şi, după ce am dormit la un han pe drum, soţia mea şi cu mine am ajuns la cabana spaţioasă de pe lac. Brooke şi Portal plecau a doua zi. Era cu atât mai bine. În au prins câte o sută de peşti pe zi fiecare şi, dacă mai continuau în ritmul ăsta, ar fi scăzut apreciabil nivelul lacului. Soţia mea şi cu mine am ieşit pe lac în bărci separate, câteva ore, şi cu toate că nu suntem specialişti, am prins o mulţime de peşti minunaţi. Ni se dădeau câte odată undiţe cu trei cârlige separate şi am prins trei peşti deodată. Nu ştiu dacă lucrul acesta e corect. Nu ne-au lipsit păstrăvii proaspeţi la mesele excelente. Preşedintele ar fi vrut şi el să vină acolo, dar alte treburi îl chemau. I-am trimis la Hyde Park cel mai mare peşte pe care l-am prins. Progresam cu discursul pentru radio, dar o compunere originală e mult mai istovitoare decât discuţiile şi pescuitul.

Ne-am întors la Québec în noaptea de 29. Am luat parte la o altă şedinţă a Cabinetului canadian şi, la timpul potrivit în data de 31, înainte de a pleca spre Washington, m-am adresat poporului canadian şi lumii Aliate. A doua zi, am ajuns la Casa Albă. Preşedintele şi cu mine şedeam de vorbă, după cină, în biroul lui, iar amiralul Pound a venit să ne vadă într-o problemă navală. Preşedintele i-a pus câteva întrebări în legătură cu aspectele generale ale războiului şi m-am îndurerat văzând că prietenul meu de încredere de la marină îşi pierduse precizia deosebită a faptelor care îl caracteriza. Atât preşedintele cât şi eu eram siguri că el era foarte bolnav. A doua zi dimineaţă, Pound a venit să mă vadă în camera mea mare, dormitor şi cameră de zi în acelaşi timp, şi mi-a spus direct: „Domnule prim-ministru, am venit să-mi dau demisia. Am avut un accident cerebral

şi partea dreaptă mi-e paralizată în mare măsură. Am crezut că va trece, dar se înrăutăţeşte cu fiecare zi şi nu mai corespund sarcinii”. Am acceptat imediat demisia Primului Lord şi i-am exprimat profunda simpatie faţă de situaţia lui. I-am spus că, din acel moment, era eliberat de orice răspundere şi l-am îndemnat să se odihnească câteva zile şi apoi să vină acasă cu mine, cu vasul *Renown*. El era complet stăpân pe sine şi toată comportarea lui era plină de demnitate. De îndată ce a ieşit din cameră, am telegrafiat la Amiralitate, punându-l pe viceamiralul Syfret în funcţia de răspundere chiar din acel moment, în aşteptarea numirii unui Prim Lord al Mării.

* * *

În timpul discuţiilor de la Québec, evenimentele în Italia merseseră înainte. Preşedintele şi cu mine am dus în acele zile critice negocieri secrete de armistiţiu cu guvernul Badoglio şi am urmărit de asemeni cu îngrijorare şi îndeaproape, aranjamentele militare pentru o debarcare pe pământ italian.

Mi-am prelungit în mod deliberat şederea în Statele Unite pentru a fi în strâns contact cu prietenii noştri americani în acest moment crucial în problemele italiene. În ziua sosirii mele la Washington, prima ştire definită şi oficială care s-a primit a fost că Badoglio a fost de acord să capituleze în faţa Aliaţilor şi, la 3 septembrie, într-o livadă de măslini de lângă Siracusa, generalul Castellano a semnat în termeni militari capitularea Italiei. Înaintea ivirii zorilor, în aceeaşi zi, Armata a Opta britanică a traversat strâmtoarea Messina, ca să intre pe teritoriul principal al Italiei.

Rămânea acum să coordonăm termenii capitulării italiene cu strategia noastră militară. Generalul american Taylor, de la Divizia 82-a aeropurtată, a fost trimis la Roma la 7 septembrie. Misiunea lui secretă era de a aranja cu Statul Major general italian ca aerodromurile din jurul

capitalei să fie ocupate în noaptea de 9. Dar situaţia se schimbase radical de când generalul Castellano ceruse protecţia Aliaţilor. Germanii aveau la îndemână forţe puierniec şi păreau a fi în posesia aerodromurilor. Armata italiană era demoralizată şi lipsită de muniţie. Păreri divizate erau în jurul lui Badoglio. Taylor a cerut să-l vadă. Totul atârna în cumpănă. Conducătorii italieni se temeau că un anunţ cu privire la capitulare, care fusese deja semnală, ar duce la imediata ocupare a Romei de către germani şi la sfârşitul guvernului Badoglio. La ora două dimineaţa, în 8 septembrie, generalul Taylor s-a întâlnit cu Badoglio care, întrucât aerodromurile erau pierdute, s-a rugat pentru o amânare a anunţării prin radio a termenilor armistiţiului. EI, de fapt, telegrafiase deja la Alger că securitatea aerodrumurilor din Roma nu putea fi garantată. Debarcarea aeriană a fost deci suspendată.

Einsenhower trebuia să ia acum o decizie rapidă. Atacul la Salerno urma să fie lansat peste mai puţin de douăzeci şi patru de ore. El a refuzat cererea lui Badoglio şi, la ora 6 p.m., a transmis prin radio anunţul armistiţiului, urmat de textul declaraţiei, pe care însuşi mareşalul Badoglio a anunţat-o cu o oră mai târziu de la Roma. Capitularea Italiei fusese realizată.

În noaptea de 8 spre 9 septembrie, forţele germane au început încercuirea Romei. Badoglio şi familia regală s-au instalat în stare de asediu în clădirea Ministerului de Război. Au urmat discuţii rapide, într-o atmosferă de încordare crescândă şi panică. La orele mici, un convoi de cinci maşini a trecut prin porţile de est ale Romei, pe drumul spre portul de la Marea Adriatică, Pescara. Aici, două corvete au luat la bord grupul, format din familia regală, cu Badoglio şi oficialităţile importante din guvernul lui. Ei au ajuns la Brindisi în dimineaţa zilei de 10 septembrie, când s-a instalat rapid un guvern italian antifascist, pe teritoriul ocupat de forţele Aliate.

După plecarea transfugilor, mareşalul veteran Caviglia, învingătorul de la Vittorio Veneto în primul război mondial, a sosit la Roma să-şi asume răspunderea negocierior cu forţele germane care se adunau în jurul oraşului. Lupte uşoare aveau deja loc la porţile oraşului. Unele unităţi regulate ale armatei italiene şi grupuri de partizani formate din cetăţeni din Roma au angajat forţele germane la marginea oraşului. va 11 septembrie, opoziţia a încetat prin semnarea unei suspendări a ostilităţilor, iar diviziile naziste erau libere să se mişte prin oraş.

Între timp, după lăsarea întunericului, în 8 septembrie, la instrucţiunile Aliaţilor, principalele vase din flota italiană au părăsit Genova şi Spezia, într-o călătorie îndrăzneaţă, ca să se predea la Malta, neprotejate nici de aviaţia italiană, nici de cea a Aliaţilor. A doua zi dimineaţă, în timp ce înaintau de-a lungul coastei de vest a Sardiniei, au fost atacate de avioane germane de la bazele din Franţa. Vasul amiral *Roma* a fost lovit şi a făcut explozie, cu mare pierdere de vieţi, inclusiv comandantul şef, amiralul Bergamini. Vasul de război *Italia* a fost şi el atins. Lăsând câteva ambarcaţiuni uşoare să salveze supravieţuitorii, restul flotei şi-a continuat drumul dureros. În ziua de 10, a fost întâmpinată de forţe britanice, inclusiv *Warspite* şi *Valiant* care, de atâtea ori, au urmărit vasele italiene în alte condiţii, şi le-au escortat până la Malta. O escadră de la Taranto, incluzând două vase de război, a plecat şi ea, în ziua de 9, iar în dimineaţa zilei de 11, amiralul Cunningham a informat Amiralitatea că „flota italiană de luptă este acum ancorată sub tunurile fortăreţei Malta”.

* * *

În ansamblu, până acum, lucrurile au mers lin pentru Aliaţi. După ce a traversat strâmtoarea Messina, Armata a Opta nu a întâlnit practic opoziţie. Reggio a fost luat repede şi a început înaintarea pe drumurile înguste,

deluroase, ale Calabriei. „Germanii, telegrafia Alexander în 6 septembrie, îşi fac acţiunea de ariergardă mai mult distrugând decât trăgând cu arma… La Reggio, azi-dimineaţă, nu se auzea niciun zgomot de avertizare şi nu se vedea niciun inamic. Dimpotrivă, în această zi frumoasă de vară, ambarcaţiuni de tot felul circulau înainte şi înapoi între Sicilia şi teritoriul principal, cărând oameni, provizii şi muniţie. În acest peisaj frumos, părea mai curând o regată în timp de pace şi nu o operaţiune serioasă de război”. Au fost puţine lupte, dar înaintarea era dificilă datorită dificultăţilor fizice ale terenului şi distrugerilor făcute de inamic cu mica dar bine mânuita lui ariergardă.

Dar, în noaptea de 8, Alexander mi-a trimis mesajul lui „Zip”. Se plănuise ca eu şi cei din grupul nostru, care nu zburaserăm încă spre Anglia, să plecăm acasă pe mare, iar vasul *Renown* ne aştepta la Halifax. Am întrerupt călătoria, ca să-mi iau rămas bun de la preşedinte şi astfel că eram cu el la Hyde Park când a început bătălia de la Salerno. Mi-am reluat călătoria cu trenul în noaptea de 12, ca să ajung la Halifax în dimineaţa de 14. Diversele rapoarte care au ajuns la mine, în cursul călătoriei, precum şi ziarele, m-au îngrijorat adânc. Era evident că se desfăşura o luptă foarte critică şi prelungită. Preocuparea mea era cu atât mai mare cu cât eu am făcut mereu presiuni pentru o debarcare de pe mare şi simţeam o răspundere specială pentru succesul ei. Surpriza, violenţa şi viteza sunt esenţa oricărei debarcări cu amfibii. După primele douăzeci şi patru de ore, avantajul puterii pe mare de a lovi acolo unde vrei poate dispare. Unde erau zece oameni, pot fi în curând zece mii. Mintea mea se întorcea peste ani. M-am gândit la generalul Stopford, care a aşteptat aproape trei zile pe plaja golfului Suvla, în 1915, în timp ce Mustafa Kemal a mărşăluit cu două divizii turceşti de la liniile de la Bulair spre câmpul de luptă până atunci neapărat. Am avut o experienţă mai recentă, când

generalul Auchinleck a rămas la cartierul lui general din Cairo supraveghind în mod ortodox, din vârf şi din centru, sfera amplă şi variată a comandamentului său, în timp ce bătălia, pe care se baza totul, se decidea împotriva lui în deşert. Eu aveam cea mai mare încredere în Alexander dar şi aşa am petrecut o zi dureroasă, în timp ce trenul nostru traversa plăcutele întinderi ale Noii Scoţii. În cele din urmă, am scris următorul mesaj pentru Alexander, simţind cu siguranţă că el nu va avea resentimente. A fost transmis după ce am început călătoria cu vaporul: „Sper că urmăreşti mai presus de toate bătălia «Avalanşa» care domină totul. Niciunul. Dintre comandanţii angajaţi nu a dus până acum o bătălie pe scară mare. Bătălia din golful Suvla a fost pierdută pentru că Hamilton a fost sfătuit de şeful lui de Stat Major să rămână într-un pune central de unde să ştie totul. Dacă ar fi fost la faţa locului, ar fi putut salva spectacolul. De la această distanţă şi cu diferenţa de fus orar, eu nu pot pretinde să judec, dar simt de datoria mea să aduc în faţa dumitale experienţa mea din trecut.

2. *Nimic* nu trebuie să lipsească din ce ar putea susţine bătălia decisivă pentru Neapole…"

Răspunsul lui a fost prompt şi reconfortant. El se afla deja la Salerno.

„Mulţumiri, a replicat el, pentru oferta dumneavoastră de ajutor. Se face tot ce este posibil ca «Avalanşa» să fie un succes. Soarta ei se va decide în următoarele câteva zile".

Am fost de asemeni liniştit aflând că amiralul Cunningham nu a ezitat să-şi pericliteze vasele de război aproape de mal, ca să sprijine armata, în data de 14, el a trimis vasele *Warspite* şi *Valiant*, care tocmai sosiseră la Malta, ca să asigure predarea principalelor vase din flota italiană. A doua zi, ele erau inacţiune şi bombardamentul lor cu tunuri grele, corect dirijat din văzduh, a impresionat atât pe prieteni cât şi pe duşmani şi a contribuit mult la

înfrângerea inamicului. Din nefericire, în ziua de 16, Warspitea fost avariat de un nou tip de bombă zburătoare, de care auzisem ceva şi aveam să aflăm mai multe.

A fost o uşurare când ne-am îmbarcat pe *Renown*. Splendidul vas stătea de-a lungul cheiului. Amiralul Pound era deja pe vas, venind direct de la Washington. Se ţinea la fel de drept ca totdeauna şi nimeni care l-ar fi privit n-ar fi visat măcar că era bolnav. L-am invitat să vină la masa noastră în timpul călătoriei spre casă, dar el a spus că preferă să ia masa în cabină, cu ofiţerul lui din personal. A murit la 21 octombrie, ziua luptei de la Trafalgar. A fost pentru mine un adevărat camarad, atât la Amiralitate cât şi în Comitetul şefilor de Stat Major. A fost urmat în postul de Prim Lord al Mării de amiralul Sir Andrew Cunningham.

În timp ce noi ne urmam cursul în zigzag pe ocean, s-a dat o lovitură remarcabilă la Taranto, pentru care toată lauda pentru riscurile bine cunoscute, se cuvine nu doar lui Alexander ci şi amiralului Cunningham, pe care a căzut toată povara executării acţiunii. Portul acela de primă categorie putea să servească unei întregi armate. Lui Alexander i se părea că merita să îndrăznească, pentru a obţine capitularea italienilor. Nu existau avioane de transport care să ridice Divizia l-a aeropurtată britanică, nici vase obişnuite care să o transporte pe mare. Şase mii dintre aceşti oameni au fost aleşi şi îmbarcaţi pe vase britanice de război şi, în 9 septembrie, ziua debarcării pe plajele de la Salerno, Marina Regală a intrat îndrăzneaţă în portul Taranto şi a depus trupele pe mal, fără nicio opoziţie. Unul dintre crucişătoarele noastre, care a lovit o mină, a fost singura pierdere.*

Tot timpul, bătălia de la Salerno a continuat. Telegramele curgeau. Alexander era destul de amabil să mă ţină deplin informat, iar mesajele lui vii pot fi citite în legătură cu întregul eveniment. Timp de trei zile critice, problema a stat în cumpănă, dar după lupte grele, în care

am avut momente de grave pericole, germanii nu au reuşit să ne arunce înapoi în mare. Kesselring şi-a dat seama că nu putea reuşi. Pivotându-şi dreapta pe terenurile înalte de deasupra portului Salerno, el a început să-şi retragă toată linia frontului. Armata a Opta, împinsă înainte de Montgomery, a făcut joncţiunea cu a Cincea, greu presată. Corpul X britanic şi Corpul VI al Statelor Unite, în dreapta lui, au împins îndărăt ariergarda inamicului în jurul Vezuviului, au trecut de ruinele de la Pompei şi Herculanum şi au intrat în Neapole, la 1 octombrie. Învinsesem.

Capitolul IV IMPAS ÎN MEDITERANA

La câteva zile după întoarcerea mea de la Halifax, îi trimisesem generalului Hinsenhowcr o telegramă care ar trebui reţinuta atunci când se citeşte relatarea mea despre toamnă şi iarnă. Al doilea paragraf căuta să stabilească proporţiile efortului în special în cazul că se iveau unele dificultăţi, proporţii ce trebuiau respectate în diferitele noastre acţiuni. Aceste proporţii nu trebuie desconsiderate de cei care vor să înţeleagă controversele de care se ocupă acest capitol. Războiul prezintă problema folosirii corecte a mijloacelor disponibile şi nu poate fi rezumat la expresia „Câte un singur lucru pe rând”.

1. Întrucât am făcut presiuni pentru acţiune în mai multe direcţii, am sentimentul că trebuie să pun în faţa dumitale priorităţile pe care mi le impun eu însumi când mă gândesc la aceste obiective dorite.

2. I’atru cincimi din efortul nostru ar trebui concentrât în Italia. O zecime ar trebui folosit pentru a ne asigura în Corsica (care se va termina curând) şi în Adriatica. Zecimea care rămâne trebuie concentrată la Rhode». Aceasta se aplică desigur la factorii limitativi. Aceştia, pe câte presupun, sunt în special vasele de debarcare şi de asalt şi ambarcaţiunile navale uşoare.

3. Trimit aceasta ca un ghid sumar, după gândul meu,

doar pentru că nu vreau să ai sentimentul că fac presiuni pentru toate, în toate direcţiile, fără să înţeleg cât de amare sunt limitele dumitale.

Eisenhower a răspuns a doua zi:

Examinăm cu grijă resursele pentru a da Orientului Mijlociu sprijinul necesar în acest proiect şi sunt sigur că putem răspunde cerinţelor minime ale Orientului Mijlociu.

Când Montgomery va putea să-şi aducă grosul forţelor înainte pentru a sprijini dreapta Armatei a Cincea, lucrurile vor începe să se mişte mai repede pe frontul de la Neapole. Aşa cum se întâmplă totdeauna, după primele etape ale unei operaţiuni combinate, ne-am întins foarte mult, atât strategic cât şi administrativ. Lucrăm din greu ca să îmbunătăţim situaţia şi veţi avea veşti bune în curând.

Acest răspuns nu a fost atât de precis pe cât sperasem, nereferindu-se la ceea ce considerasem a fi partea cea mai importantă a mesajului meu şi anume, mica proporţie de trupe necesară pentru acţiuni subsidiare, şi aveam destule de felul ăsta.

Capitularea Italici ne-a dat şansa de a obţine o pradă bogată în Marea Egee cu costuri şi eforturi foarte mici. Garnizoanele italiene au ascultat de ordinele regelui şi ale mareşalului Badoglio şi voiau să treacă de partea noastră, dacă noi puteam ajunge la ele înainte de a fi copleşite şi dezarmate de germanii din insule. Aceştia erau inferiori ca număr, dar era probabil că, de câtva timp, germanii deveniseră bănuitori faţă de fidelitatea aliatului lor şi îşi făcuseră planuri. Rhodos, Leros şi Cos erau insule fortăreţe care, de mult, fuseseră pentru noi obiective strategice de categorie înaltă în sfera secundară, iar ocuparea lor fusese aprobată în mod special de şefii Statului Major Combinat în sumarul final al deciziilor de la Québec din 10 septembrie. Rhodos era cheia grupului, pentru că avea aerodromuri bune de pe care puteam apăra

orice altă insulă pe care o ocupam şi ne puteam completa controlul naval asupra acestor ape. În plus, forţele aeriene britanice din Egipt şi Cyrenaica, puteau păzi Egiptul la fel de bine, dacă unele s-ar fi mutat în Rhodos. Mie mi se părea să dai cu piciorul norocului dacă nu culegeam aceste comori. Supremaţia aeriană şi navală în Marea Egee era la îndemâna noastră. Acest efect putea fi decisiv şi asupra Turciei, pe atunci adânc mişcată de prăbuşirea Italiei. Dacă puteam folosi Marea Egee şi Dardanelele, drumul scurt spre Rusia era stabilit. Nu ar mai fi nevoie de convoaiele periculoase şi costisitoare prin Arctica sau lunga şi obositoarea linie de aprovizionare prin Golful Persic.

Generalul Wilson era dornic de acţiune, iar planurile şi pregătirile pentru capturarea insulei Rhodos fuseseră perfectate de câteva luni în comandamentul Orientului Mijlociu. În «lugust, Divizia a 8-a indiană a fost instruită, a făcut repetiţii pentru această acţiune şi a fost pregătită să se îmbrace la 1 septembrie. Dar presiunile americane ca să ne dispersăm vasele de asalt instruite din Mediterana fie spre vest, pentru pregătirea operaturii „Overlord” încă îndepărtată, fie spre teatrul indian, erau foarte puternice. Înţelegerile făcute înaintea prăbuşirii Italiei şi potrivite unei situaţii cu totul diferite, erau riguros invocate, cel puţin la nivel secundar şi, la 26 august, în urma unei decizii minore la Conferinţa de la Washington din luna mai anterioară, şefii Statului Major Combinat au ordonat expedierea în Orientul îndepărtat, într-o operaţiune împotriva coastei Birmaniei, a vaselor care ar fi putut transporta trupele în Rhodos. Astfel, planurile bine concepute ale lui Wilson pentru o acţiune rapidă în Dodecanez au fost dur împiedicate. El a trimis cu mare promptitudine mici grupuri, pe mare şi pe calea aerului, într-un număr de alte insule, dar odată ce nu ne-a revenit Rhodosul, câştigurile noastre în Marea Egee au devenit

precare. Doar o puternică folosire a forţei aeriene putea să ne dea ceea ce aveam nevoie. Ar fi fost nevoie de foarte puţin timp dacă ar fi existat un acord. Generalul Eisenhower şi Statul lui Major păreau însă că nu-şi dau scama ce era la vârful degetelor noastre, deşi noi ne puseserăm în mod voluntar toate resursele noastre considerabile în mâinile lor.

* * *

Acum ştim cât de adânc alarmaţi erau germanii de ameninţarea mortală pe care se aşteptau să o dezvoltăm pe flancul lor de sud-est. La o conferinţă la cartierul general al Führerului, la 24 septembrie, atât reprezentanţii armatei cât şi ai marinei au cerut cu insistenţă evacuarea Cretei şi a altor insule din Marea Egee, cât mai era timp. Ei au subliniat că aceste baze avansate au fost capturate pentru operaţiuni ofensive în Mediterana răsăriteană, dar că acum situaţia era total schimbată. Ei au subliniat nevoia de a evita pierderea de trupe şi de materiale, care vor fi de o importanţă decisivă pentru apărarea continentului. Hitler nu le-a acceptat părerile. El a insistat că nu putea ordona evacuarea, în special în Creta şi Dodecanez, din cauza reprercusiunilor politice care ar urma. El a spus: „Atitudinea aliaţilor noştri din sud-est şi atitudinea Turciei este determinată doar de încrederea lor în forţa noastră. Abandonarea insulelor ar crea o impresie dintre cele mai nefavorabile”. În această decizie de a lupta pentru insulele din Marea Egee, el era justificat de evenimente. El obţinea un mare profit într-un teatru subsidiar, cu costuri mici pentru principala poziţie strategică. În Balcani greşea, în Marea Egee avea dreptate.

Un timp, treburile noastre au prosperat în insulele mici. Până la sfârşitul lunii spetembrie, au fost ocupate insulele Cos, Leros şi Samos, fiecare de către un batalion, iar nişte detaşamente au ocupat un număr de alte insule. Garnizoanele italiene, unde au fost întâlnite, au fost destul

de prietenoase, dar lăudatele lor fortificaţii de coastă şi antiaeriene au fost găsite în stare proastă, iar transportul armelor noastre mai grele şi al vehiculelor nu era posibil cu vasele pe care le aveam la dispoziţie.

În afară de Rhodos, insula Cos era cea mai importantă din punct de vedere strategic. Ea singură avea un aerodrom de pe care puteau acţiona avioanele noastre de luptă. Acesta a fost pus urgent în funcţiune şi au fost aduse pentru apărarea ei douăzeci şi patru de tunuri Bofors. În mod natural, ea a devenit obiectivul primului contraatac al inamicului şi, în zori, la 3 octombrie, paraşutişti germani au coborât pe aeroportul central şi au copleşit compania solitară care II apăra. Restul batalionului, din nordul insulei, a fost înconjurat de o debarcare a inamicului de pe mare, pe care marina, din cauza unui eveniment nefericit, nu a putut-o intercepta. Insula a căzut.

La 22 septembrie, Wilson a raportat nevoile sale minime şi modeste pentru o nouă încercare la Rhodos. Folosind divizia a 10-a indiană şi o parte a unei brigăzi de blindate, el cerea doar escortă navală şi forţe de bombardament, trei vase de debarcat tancuri, câteva vase de transportat motorizate, un vas spital şi destule avioane de transport care să ridice în aer un batalion de paraşutişti. Eram foarte tulburat de incapacitatea noastră de a sprijini aceste operaţiuni şi i-am telegrafiat generalului Eisenhower. Micile ajutoare necesare mi se păreau un lucru foarte mic

De ceruţ de la prietenii noştri americani. Concesiile pe care le-au făcut presiunilor mele necontenite din ultimele trei luni fuseseră răsplătite de succese uimitoare. Avioane de debarcare pentru o singură divizie, câteva zile de ajutor din partea forţelor aeriene Aliate şi Rhodos va fi a noastră. Germanii, care acum stăpâneau din nou situaţia, şi-au mutat multe avioane în Marea F.gec pentru a

frustratocmai ideea pe care o aveam în minte. I-a 7 octombrie am pus problema în faţa preşedintelui şi am arătat scopul ei, dar am fost îndurerat primind o telegramă care practic era egală cu un refuz şi m-a lăsat pe mine, care intervenisem deja pentru aprobarea lui şi a şefilor lui de Stat Major, să fac faţă loviturii ce avea să urmeze. Forţele negative, care fuseseră atât de puţin copleşite, şi-au reluat controlul. Iată ce a spus domnul Roosevelt:

Nu vreau să-l forţez pe Eisenhower la o diversiune care limitează perspectivele dezvoltării cu succes şi repede a operaţiunii italiene spre o linie sigură, la nord de Roma.

Mă opun oricărei diversiuni care, după părerea lui Eisenhower, ar periclita securitatea actualei lui situaţii din Italia, a cărei desfăşurare este tot mai lentă, având în vedere bine cunoscutele caracteristici ale

— «oponentului lui, care se bucură de o superioritate marcată în trupe terestre şi divizii Panzer.

Părerea mea este că nicio diversiune de forţe sau echipamente nu trebuie să prejudicieze acţiunea „Overlord” aşa cum a fost plănuită. Şefii de Stat Major americani sunt de aceeaşi părere. Transmit o copie a acestui mesaj lui Eisenhower.

Am remarcat în special fraza „Părerea mea este că nicio diversiune de forţe nu trebuie să prejudicieze acţiunea «Overlord» aşa cum a fost plănuită”. A pretinde că o întârziere de şase săptămâni în reîntoarcerea a noua vase de debarcare pentru „Overlord” din cele peste cinci sute implicate, care oricum mai aveau de aşteptat şase luni, ar compromite o operaţiune din mai 1944, însemna să respingi orice simţ al proporţiilor. La 8 octombrie, am făcut deci un nou apel onest. Privind înapoi la rezultatele favorabile ample care au urmat călătoriei mele cu generalul Marshall la Alger, în iunie, din care a izvorât tot norocul nostru, m-am gândit că aş putea cere o procedură asemănătoare şi am făcut toate pregătirile să zbor imediat

la Tunis, unde se adunau în conferinţă comandanţii şefi.

Dar răspunsul domnului Roosevelt mi-a distrus ultima speranţă. El considera că participarea mea acolo ar fi nepotrivită. În consecinţă, am anulat zborul propus. În momentul critic al conferinţei, s-au primit Informaţii că Hitler a decis să-şi întărească armata în Italia şi să ducă o luptă principală la sud de Roma. Acest lucru a înclinat balanţa împotriva micii întăriri cerute pentru atacul asupra insulei Rhodos.

Deşi pot să înţeleg cum, în situaţia schimbată, a fost afectată opinia generalilor angajaţi în campania noastră din Italia, eu am rămas – şi rămân convins în sufletul meu, că ocuparea insulei Rhodos ar fi putut fi

*

Realizată. Totuşi, m-am supus, cu cea mai ascuţită durere din tot războiul. Dacă trebuie să te supui, este păcat să nu o faci cu toată graţia posibilă. Când atâtea lucruri grave ne păşteau, eu nu puteam risca o discordie în relaţiile mele personale cu preşedintele. M-am folosit deci de vestea din Italia pentru a accepta ceea ce am considerat şi consider că a fost o decizie fără spirit de previziune.

Nimic nu s-a câştigat cu precauţia exagerată. Capturarea Romei s-a dovedit că a durat opt luni. De douăzeci de ori cantitatea de vase care ar fi ajutat la capturarea în ulei Rhodos în două săptămâni, a fost folosită în toamnă şi iarnă pentru i-a transporta bazele anglo-americane de bombardiere grele din Africa în Italia. Insula Rhodos a rămas un ghimpe în coasta noastră. Turcia, văzând inerţia extraordinară a Aliaţilor aproape de malurile ei, a devenit mult mai rezervată şi ne-a refuzat aerodromurile ei.

Statul Major american şi-a întărit acum punctul de vedere; preţul trebuia plătit de britanici. Deşi ne străduiam să ne menţinem poziţia în Leros, soarta micii noastre forţe de acolo era practic pecetluită. Garnizoana fusese ridicată

la forţa unei brigăzi – trei batalioane britanice, bune, de infanterie, care suportaseră tot asediul şi foametea de la Malta* şi îşi mai refăceau încă forţele şi greutatea fizică. Amiralitatea a făcut tot ce-a putut, iar generalul Eisenhower a trimis două grupe de avioane de luptă cu rază lungă de acţiune în Orientul Mijlociu, ca o măsură temporară. Acolo, ele şi-au făcut imediat simţită prezenţa. Dar la 12 octombrie au fost retrase. După aceea, inamicul a avut supremaţia în aer iar vasele noastre nu puteau opera decât noaptea ca să nu sufere pierderi distrugătoare. La 12 noiembrie, devreme, germanii au apărut pe mal, iar după-amiază, şase sute de paraşutişti au despărţit în două apărarea. În ultima etapă, ostaşii din garnizoana de la Samos şi Royal Vest Kent au fost trimişi la Leros, dar totul se terminase. Au căzut ei înşişi pradă. Cu prea puţin sprijin aerian şi atacaţi puternic de avioane inamice, batalioanele au continuat să lupte până în seara de 16 când, epuizaţi, n-au mai putut lupta. Toate speranţele noastre în Marea Egee eşuaseră deocamdată. Am încercat imediat să evacuăm mica garnizoană din Samoa şi din alte insule şi să salvăm supravieţuitorii din Leros. Peste o mie de trupe britanice şi greceşti au fost evacuate. precum şi mulţi italieni prietenoşi şi prizonieri germani, dar prevederile noastre navale au fost din nou mari. Şase distrugătoare şi două submarine au fost scufundate de avioane sau mine, iar patru distrugătoare şi patru crucişătoare au fost avariate. Aceste încercări au fost împărtăşite de Marina greacă, aceasta jucând tot timpul un rol plin de vitejie.

Am relatat episoadele dureroase din insulele Rhodos şi Leros cu oarecare amănunţime. Ele constituie, din fericire pe scară mică, cea mai acută divergenţă pe care am avut-o vreodată cu generalul Eisenhower. Timp de multe luni, în faţa unor rezistenţe interminabile, eu am limpezii drumul pentru campania lui victorioasă în Italia.

În loc să câştigăm doar Sardinia, noi am stabilit un mare grup de armate pe teritoriul continental al Italici. Corsica a fost un supliment în mâinile noastre. Am atras o parte importantă a rezervelor germane de pe alte teatre ale războiului. Poporul şi guvernul italian mi s-au alăturat. Italia a declarat război împotriva Germaniei. Liota lor s-a adăugat flotei noastre. Mussolini devenise un transfug. Eliberarea Romei nu părea departe. Nouăsprezece divizii germane, abandonate de camarazii lor italieni, erau răspândite în Balcani, unde noi nu am folosit nicio mie de ofiţeri şi soldaţi. Data operaţiunii „Overlord” nu fusese afectată în mod decisiv.

Eu am fost instrumentul care a contribuit la disponibilizarea din rândul forţelor britanice şi imperiale din Egipt, a patru divizii de primă catégorie, peste cele care fuseseră considerate posibile. Noi nu numai că am ajutat Statul Major anglo-american al generalului Eisenhower în cariera lui glorioasă, dar le-am furnizat resurse substanţiale neaşteptate, fără de care s-ar fi putut întâmpla un dezastru. Am fost îndurerat că micile cereri pe care le făcusem, în scopuri strategice aproape la fel de importante ca şi cele deja realizate, au întâmpinat rezistenţă şi au fost refuzate cu atâta încăpăţânare. Bineînţeles că atunci când câştigi un război, aproape totul se consideră că a fost drept şi înţelept. Ar fi fost totuşi uşor, dacă nu existau aceste refuzuri pedante în probleme minore, să fi adăugat controlul asupra Mării Egee, şi foarte probabil, alăturarea Turciei la toate roadele campaniei italiene.

* * *

În acelaşi timp, Hitler, la sfatul lui Kesselring, şi-a schimbat părerea despre strategia italiană. Până atunci, intenţionase să-şi retragă armatele dincolo de Roma şi să ţină doar nordul Italiei. Acum, el le-a ordonat să lupte cât de departe posibil spre sud. Linia aleasă, aşa numita

„Winsterstellung”, trecea prin spatele râului Sangro, pe partea muntoasă a Italici, spre gura râului Garidliano în vest. Relieful ţării, munţii abrupţi şi râurile repezi, făceau ca această poziţie, cu o adâncime de câţiva kilometri, să fie extrem de puternică. După un război de retragere continuă în Africa, Sicilia şi Italia, trupele germane doreau să revină şi să lupte. Aveau acum nouăsprezece divizii în Italia, iar Aliaţii aveau echivalentul a treisprezece divizii. Era nevoie de multă întărire şi multe consolidări pentru a menţine cuceririle noastre rapide şi strălucite. Toate acestea au însemnat o povară pentru transportul nostru naval. Primele eforturi de tatonare la linia frontului german nu au avut succes. Oamenii noştri luptau din greu de două luni, vremea era neprielnică, iar trupele aveau nevoie de odihnă şi regrupare. S-au făcut capete de pod peste râuri, dar principalele fortificaţii ale inamicului se aflau pe terenurile înalte de dincolo. Dar vremea rea, cu ploaie, noroi şi râuri umflate, au amânat atacul Armatei a opta până la 28 noiembrie, dar atunci, acesta a făcut progrese bune.

După o săptămână de lupte grele, ajunseserăm la cincisprezece kilometri dincolo de râul Sangro. Dar inamicul încă se ţinea ferm şi îi veneau întăriri din nordul Italiei. S-a mai câştigat ceva teren în decembrie, dar nu au fost capturate obiective vitale, iar vremea de iarnă a încheiat operaţiunile active. Armata a Cincea a Statelor Unite (care includea Corpul X britanic) sub comanda generalului Clark, a luptat în sus pe şoseau spre Cassino şi a atacat fortificaţiile principalei poziţii germane. Inamicul era bine situat pe munţi, de unde se vedea şoseaua de ambele părţi. Formidabilul masiv Monte Cassino a fost atacat din vest şi, în cele din urmă, curăţat de inamici, după o luptă dură. Dar abia la începutul noului an, Armata a Cincea a fost pe deplin aliniată de-a lungul râului Gangliano şi al afluentului acestuia, Rapido, în faţa înălţimii muntelui Cassino şi a faimoasei mănăstiri.

Poziţia în Italia se schimbase însă mult în dezavantajul nostru. Germanii erau puternic întăriţi şi li s-a ordonat să reziste şi să nu se retragă. Aliaţii, dimpotrivă, îşi trimiteau opt dintre cele mai bune divizii din Italia şi din Mediterana înapoi în Anglia, pentru atacul peste Canal din 1944. Cele patru divizii în plus pe care le adunaserăm sau le trimiseserăm nu reparau pierderea. A intervenit un impas care nu s-a schimbat timp de opt luni de lupte grele.

lotuşi, în ciuda acestor dezamăgiri, campania din Italia a atras acolo douăzeci de divizii germane bune. Am numit asta al Treilea Front. Dacă mai adăugăm garnizoanele din Balcani, ţinute acolo de teama unui atac, aproape patruzeci de divizii erau reţinute cu faţa spre Aliaţi în regiunea mediteraneană. Al doilea front al nostru în Europa de nord-vest nu intrase încă în luptă, dar existenţa lui era reală. Circa cel puţin treizeci de diviziii. Se opunea, iar numărul acesta a crescut la şaizeci când invazia s-a apropiat. Bombardamentul nostru strategic din Britania forţa inamicul să îndrepte au număr mare de oameni şi mase de material pentru apărarea patriei sale. Acestea nu erau contribuţii neglijabile pentru ruşi pe ceea ce aveau tot dreptul să-l numească Primul Front.

* * *

Trebuie să închei acest capitol cu un rezumat.

În această perioadă a războiului, toate combinaţiile strategice ale Puterilor Occidentale erau restrânse şi distorsionate de lipsa de tancuri, de nave mari de debarcare a tancurilor şi pentru transportul nu atât al tancurilor cât al vehiculelor de tot felul. Literele „LST” (nave de debarcare, tancuri) au rămas imprimate în minţile tuturor acelora care s-au ocupat de probleme militare în acea perioadă. Am invadat Italia în forţă. Aveam acolo o armată care, dacă nu era sprijinită, putea fi de-a dreptul aruncată, dându-i lui Hitler cel mai mare triumf pe care l-a avut de la căderea Franţei. Pe de altă parte, nu se putea

pune problema să nu realizăm acţiunea „Overlord” în 1944. Tot ce am cerut a fost o amânare cu două luni, dacă va fi necesar – adică de la o dată oarecare din mai 1944, la o dată în iulie. Aceasta avea să rezolve problema vaselor de debarcare.

În loc să fie nevoite să se întoarcă în Anglia toamna târziu, în 1943, înaintea furtunilor de iarnă, puteau veni la începutul primăverii lui 1944. Dacă totuşi se insistă, în mod pedant, pentru o dată din luna mai şi se vorbea de 1 mai, pericolul pentru armata Aliaţilor din Italia părea fără remediere. Dacă se permitea unor vase de debarcare necesare operaţiunii „Overlord” să rămână în Mediterana peste iarnă, nu va fi nicio dificultate în a face un succes din campania italiană. În regiunea mediteraneană se aflau mase de trupe care nu intraseră în acţiune: trei sau patru divizii franceze, două sau trei divizii americane, cel puţin patru britanice (incluzându-i pe polonezi) sau controlate de britanici. Singurul lucru care împiedica intrarea acestora în operaţiunile efective din Italia erau acele vase de debarcare, iar principalul lucru care ne împiedica să le obţinem era insistenţa asupra unei date timpurii pentru întoarcerea lor în Britania.

Cititorul acestei neraţiuni nu trebuie să înţeteagă greşit şi să creadă.

(a) Că eu voiam să abandonăm acţiunea „Overlord”, (b) că voiam să lipsesc „Overlord” de forţe vitale, sau (c) că eu mă gândeam la o campanie cu armate care să opereze în peninsula balcanică. Acestea sunt legende. Niciodată nu mi-a trecut prin minte o asemenea dorinţă. Dacă mi se dădea o amânare de şase săptămâni sau două luni faţă de 1 mai ca dată pentru „Overlord”, puteam folosi mai multe luni vasele de debarcare în Mediterana pentru a aduce trupe cu adevărat eficiente în Italia şi astfel am fi putut nu numai să ocupăm Roma, dar să atragem divizii germane de pe frontul rusesc sau chiar şi de pe fronturile

din Normandia. Toate aceste probleme au fost discutate la Washington, fără să dau atenţie caracterului limitat al problemelor de care se ocupa argumentarea mea.

Cum vom vedea imediat, până la urmă, tot ce am cerut s-a realizat. Vasele de debarcare nu numai că au fost puse la dispoziţie ca să fie menţinute în Mediterana, dar mi s-a permis chiar să desfăşurăm operaţiunea Anzio în ianuarie. Acest lucru nu a împiedicat lansarea cu succes a operaţiunii „Overlord” la 6 iunie, cu fefrţe adecvate. Ce s-a întâmplat totuşi a fost că lupta îndelungată pentru încercarea de a obţine aceste mici ajutoare şi pentru a împiedica distrugerea unui vast front în vederea conformării unei date rigide, a dus la prelungirea nesatisfăcătoare a operaţiunilor din Italia.

Capitolul V CONVOAIE ARCTICE

În apele Arcticii anul 1942 s-a încheiat cu o acţiune curajoasă a destrugăioarelor britanice care escortau un convoi spre nordul Rusiei, care a dus la o criză în înaltul Comandament german şi la înlăturarea amiralului Raeder de la controlul asupra problemelor navale. Între ianuarie şi martie, în lunile de o întunecime aproape totală, au pornit în acest voiaj periculos încă două convoaie de patruzeci şi două de vase, precum şi şase vase care navigau independent. Am spus patruzeci. În aceeaşi perioadă, treizeci şi şase au fost aduse înapoi, în siguranţă, din porturile ruseşti, iar cinci au fost pierdute. Revenirea luminii a făcut ca inamicul să atace mai uşor convoaiele. Tot ce mai rămăsese din flota germană, inclusiv vasul *Tirpitz*, se concentrase acum în apele norvegiene şi prezenta o ameninţare formidabilă şi continuă pe o mare parte a rutei. Bătălia din Atlantic împotriva submarinelor de buzunar-U se îndrepta spre o criză violentă. Răspunderea ce apăsa pe distrugătoarele noastre era peste puteri. Convoiul din martie a trebuit să fie amânat, iar în aprilie, amiralitatea a propus, iar eu am fost de

acord, ca aprovizionarea Rusiei pe această rută să fie suspendată până la noaptea din toamnă.

* * *

Decizia a fost luată cu adânc regret, din cauza luptelor teribile de pe frontul rusesc care au caracterizat anul 1943. După dezgheţul din primăvară, ambele părţi s-au concentrat pentru o luptă îngrozitoare. Ruşii aveau acum preponderenţă atât pe uscat cât şi în văzduh, iar germanii puteau avea puţine speranţe pentru o victorie finală. Nu au obţinut avantaje care să le compenseze pierderile grele, iar noile tancuri „Tigru”, pe care au contat pentru succes, au fost distruse de artileria rusă. Armata lor fusese slăbită de campania anterioară din Rusia şi diluată prin Includerea unor aliaţi de categoria a doua. Acum, când au început să cadă loviturile ruşilor, au fost incapabili să le pareze. Trei bătăliii uriaşe, la Kursk, Orei şi Harkov, toate în decurs de două luni, au dus la ruina armatei germane pe frontul de est. Peste tot, aceasta era învinsă şi copleşită. Planul rusesc, oricât era de vast, nu a depăşit niciodată resursele acestora. Ruşii nu şi-au dovedit noua superioritate doar pe uscat. În aer, celor circa 2500 de avioane germane li se opuneau cel puţin de două ori atâtea avioane

Ruseşti, a căror eficienţă se îmbunătăţise mult. În această perioadă a războiului, forţa aeriană germană era la apogeul ei, numărând în total circa 6.000 de avioane.

Faptul că mai puţin de jumătate păreau fi folosite pentru sprijinirea acestei campanii cruciale este o dovadă suficientă a valorii ce o reprezentau pentru Rusia operaţiunile noastre din Mediterana şi a eforturilor crescute ale bombardamentelor aliate cu baza în Britania. Germanii simţeau lovitura în special în avioane de luptă. Deşi erau inferiori numeric pe frontul de est, în septembrie germanii au trebuit să-şi reducă şi mai mult efectivele

pentru a se apăra în vest, unde, în iarnă, au fast desfăşurate aproape trei sferturi din forţa totală a avioanelor de luptă germane. Loviturile rapide şi succesive ale ruşilor nu dădeau germanilor ocazia să-şi folosească aşa cum trebuie resursele aeriene. Unităţi aeriene erau mutate frecvent de la un sector la altul al luptei, pentru a face faţă unor noi crize şi, oriunde se duceau, lăsând un gol în urma lor, găseau avioanele ruseşti cu o forţă copleşitoare.

În septembrie, germanii erau în retragere pe tot frontul de sud, din faţa Moscovei până la Marea Neagră. Ruşii au înaintat în urmărirea lor. Înspre nord, un atac rusesc a cucerit, la 25 septembrie, oraşul Smolensk. Fără îndoială că germanii sperau să rămână la Nipru, următoarea mare linie, situată de-a lungul unui râu mare, dar la începutul lui octombrie, ruşii îl trecuseră, la nord de Kiev şi la sud la Pereiaslav şi Kremenciug. Mai spre sud, a fost cucerit Dnepropetrovsk, în 25 octombrie. Germanii mai erau la vest de Nipru doar la gurile râului; tot restul fusese pierdut. Retragerea puternicii garnizoane germane din Crimeea a fost tăiată. Kievul, înconjurat din flancuri, a căzut la 6 noiembrie, cu mulţi prizonieri. În decembrie, după o urmărire din trei luni, armatele germane din Rusia centrală şi de sud au fost împinse înapoi peste trei sute de kilometri şi, neputând să ţină linia de la Nipru, au rămas deschişi şi vulnerabili într-o campanie de iarnă în care, după cum ştiau dintr-o experienţă amară, oponenţii lor excelau. Aceasta a fost măreaţa poveste rusească din 1943.

* * *

Era natural ca guvernul sovietic să privească plin de reproş la suspendarea convoaielor de care aveau nevoie armatele lor. În seara zilei de 21 septembrie, Molotov a trimis după ambasadorul nostru la Moscova şi i-a cerut să fie reluată navigaţia. El a subliniat că flota italiană a fost

eliminată şi că submarinele de buzunar abandonaseră Atlanticul de nord, pentru ruta sudică. Calea ferată din Persia nu putea transporta suficient. De trei luni, Uniunea Sovietică efectua o ofensivă amplă şi foarte istovitoare şi totuşi, în 1943, primiseră mai puţin de o treime faţă de aprovizionarea din anul anterior. Guvernul sovietic a „insistat” de aceea pentru urgenta reluare a convoaielor şi se aşteaptă ca guvernul Majestăţii Sale să ia toate măsurile necesare în următoarele câteva zile.

Când ne-am întâlnit la Londra, în noaptea de 29, pentru a discuta toate acestea, aveam în faţă un nou fapt plăcut. Vasul *Tirpitz* fusese avariat de îndrăzneţul şi eroicul atac al submarinelor noastre pitice. Din şase vase care au participat, două au trecut prin sistemele de fortificaţie. Comandanţii lor, locotenentul Cameron şi locotenentul Place, salvaţi de germani, au supravieţuit ca prizonieri de război şi au primit Crucea Victoria. Mai târziu, recunoaşterea aeriană a dovedit că vasul de război era greu avariat şi că trebuia revizuit în docuri înainte de a putea intra din nou în acţiune. Vasul *Litzow* plecase deja în Marea Baltică. Obţinuserăm astfel o uşurare de câteva luni în apele arctice.

Dar domnul Eden avea plângeri serioase faţă de comportarea ruşilor cu oamenii noştri şi, în consecinţă, am trimis următoarea telegramă lui Stalin:

…Este o mare plăcere pentru mine să vă spun că plănuim să expediem pe mare o serie de patru convoaie spre nordul Rusiei în noiembrie, decembrie, ianuarie şi februarie, fiecare fiind format aproximativ din treizeci şi cinci de vase, britanice şi americane…

Pentru a evita noi acuzaţii de încălcare a încrederii din partea sovieticilor, dacă eforturile noastre de a-i ajuta se vor dovedi zadarnice, am înserat un paragraf de siguranţă:

Totuşi, trebuie să menţionez în scris că acesta nu

este un Contract sau un târg ci mai curând o expresie a hotărârii noastre solemne şi sincere. Pe această bază, am ordonat măsurile necesare ce trebuie luate pentru trimiterea acestor patru convoaie de câte treizeci şi cinci de vase.

Apoi, am continuat cu lista noastră de nemulţumiri în legătură cu modul cum sunt trataţi oamenii noştri în nordul Rusiei.

Actualul număr al personalului naval este sub cel necesar chiar şi pentru cerinţele noastre actuale, dat fiind că trebuie să trimitem oamenii acasă fără să avem alţii în schimb. Autorităţile dumneavoastră civile au refuzat toate vizele pentru oameni care să plece în nordul Rusiei, chiar şi pentru a-i schimba pe cei care trebuiau de mult să fie schimbaţi. Domnul Molotov a făcut presiuni asupra guvernului Majestăţii Sale ca acesta să fie de acord ca numărul personalului militar britanic din nordul Rusiei să nu-l depăşească pe cel al personalului militar rus şi al delegaţiei comerciale din ţara noastră. Nu am putut accepta această propunere, întrucât activitatea lor nu este similară, iar numărul de oameni necesari operaţiunilor de război nu poate fi determinat în mod atât de nepractic.

Trebuie deci să vă cer să fiţi de acord cu acordarea imediată a vizelor pentru personalul suplimentar necesar acum, şi să ne daţi asigurarea dumneavoastră că, pe viitor, nu veţi opri acordarea vizelor atunci când considerăm necesar să le cerem în legătură cu ajutorul pe care vi-l dăm în nordul Rusiei. Subliniez că, din cei circa o sută şaptezeci de membri ai personalului naval britanic aflat în prezent în nord, o sută cincizeci ar fi trebuit înlocuiţi în urmă cu câteva luni, dar nu s-au acordat vizele sovietice. Starea sănătăţii acestor oameni, neobişnuiţi cu clima şi alte condiţii, face foarte necesară înlocuirea lor fără întârziere…

Trebuie să vă cer de asemeni ajutorul în remedierea

condiţiilor în care se află personalul nostru militar şi marinarii din nordul Rusiei. Aceşti oameni sunt desigur angajaţi în operaţiuni împotriva inamicului, în interesul nostru comun şi în special pentru a transporta aprovizionarea trimisă de Aliaţi ţării dumneavoastră. Cred că veţi recunoaşte că ei au o situaţie complet diferită de a persoanelor individuale obişnuite care vor să vină pe teritoriul Rusiei. Totuşi, ei sunt supuşi de autorităţile dumneavoastră următoarelor restricţii, care mie mi se par nepotrivite pentru oameni trimişi de un aliat să ducă la îndeplinire operaţiuni de cel mai mare interes pentru Uniunea Sovietică:

(a) Nimeni nu are voie să debarce de pe un vas al M.S. Sau din vase comerciale britanice decât cu bărci sovietice în prezenţa unei oficialităţi sovietice şi cu examinarea documentelor cu fiecare trecere.

(b) Nimeni de pe vasele britanice de război nu are voie să circule de-a lungul unui vas comercial britanic, fără ca autorităţile sovietice să fie anunţate dinainte. Acest lucru se aplică şi amiralului britanic răspunzător.

(c) Ofiţerii şi soldaţii britanici trebuie să obţină permise speciale înainte de a putea coborî de pe vas pe uscat sau între două staţii britanice de pe mal. Aceste permise sunt adesea întârziate mult datorită dislocărilor activităţii în curs.

(d) Nu se pot debarca provizii, bagaje sau poşta de la forţele operaţionale decât în prezenţa unei oficialităţi sovietice şi sunt necesare multe formalităţi pentru transportarea proviziilor şi poştei.

(c) Poşta particulară a militarilor este supusă cenzurii, deşi, pentru o forţă operaţională de genul acesta, cenzura ar trebui lăsată, după părerea noastră, în seama autorităţilor militare britanice.

Impunerea acestor restricţii face o impresie neplăcută asupra ofiţerilor şi soldaţilor, şi afectează

relaţiile anglo-sovietice şi ar fi foarte dăunătoare dacă Parlamentul ar auzi despre acestea. Efectul cumulat al acestor formalităţi a fost stânjenitor pentru o performanţă eficientă în îndeplinirea îndatoririlor oamenilor şi, în mai multe ocazii, în operaţiuni importante şi urgente. Personalul sovietic de aici nu este supus unor asemenea restricţii… Am încredere, domnule Stalin, că veţi considera posibilă o netezire a acestor dificultăţi într-un spirit prietenesc, ca să ne putem ajuta cu toate puterile unii pe alţii şi cauza comună.

Acestea erau cereri modeste în raport cu eforturile pe care urma să le facem acum. N-am primit răspunsul lui Stalin timp de două săptămâni. Aceasta este replica pe care am primit-o:

Am primii mesajul dumitale din 1 octombrie în care mă informezi în privinţa intenţiei de a trimite patru convoaie în Uniunea Sovietică pe ruta nordică în noiembrie, decembrie, ianuarie şi februarie. Totuşi, această comunicare îşi pierde valoarea prin afirmaţia că această intenţie de a trimite convoaie în nord, în U.R.S.S., nu e nicio obligaţie, nicio înţelegere, ci doar o declaraţie, care, după cum se poate înţelege, este una la care partea britanică poate renunţa independent de influenţa pe care aceasta o poate avea asupra armatelor sovietice de pe front. Trebuie să spun că nu pot fi de acord cu un asemenea mod de a pune problema. Aprovizionarea din partea guvernului britanic către U.R.S.S., cu armament şi alte bunuri militare, nu poate fi considerată alt fel decât ca o obligaţie care, prin înţelegeri speciale între ţările noastre şi-a asumat-o guvernul britanic din respect pentru U.R.S.S. Care susţine pe umerii ei, deja al treilea an, enorma greutate a luptei cu inamicul comun al Alianţilor – Germania hitleristă.

…După cum a arătat experienţa, livrarea de armament şi de aprovizionare militară către U.R.S.S. Prin

porturile din Persia nu poate compensa în niciun fel acele livrări care nu au fost făcute pe ruta nordică... Pusă astfel problema, nu poate fi considerată altfel decât ca un refuz al guvernului britanic de a-şi îndeplini obligaţiile pe care şi le-a asumat şi ca un fel de ameninţare adresată U.R.S.S.

În ce priveşte menţinonarea unor puncte presupus controversate în declaraţia domnului Molotov, trebuie să afirm că nu găsesc niciun fundament pentru o asemenea remarcă... Nu văd necesitatea măririi numărului militarilor britanici în nordul U.R.S.S., întrucât marea majoritate a militarilor britanici care se află deja acolo nu sunt folosiţi în mod adecvat şi multe luni au stat şi au lenevit, după cum s-a subliniat de mai multe ori de către partea sovietică... Mai sunt şi fapte regretabile ale unor militari britanici individuali, care au încercat de mai multe ori, să recruteze cetăţeni sovietici pentru contrainformaţii, pe bază de mituire. Asemenea situaţii, supărătoare pentru cetăţenii sovietici, au dat naştere în mod natural unor incidente care au dus la complicaţii nedorite.

Cu privire la menţinerea formalităţilor şi anumitor restricţii care există în porturile nordice, trebuie avut în vedere că asemenea formalităţi şi restricţii sunt inevitabile în zone aflate în apropierea frontului şi pe front şi nu trebuie să uităm situaţia de război existentă în U.R.S.S... Cu toate acestea, autorităţile sovietice au acordat numeroase privilegii în acest sens militarilor britanici şi marinarilor, despre care ambasada britanică a fost informată încă din martie trecut. Astfel că menţionarea de către dumneata a unor numeroase formalităţi şi restricţii se bazează pe informaţii incorecte.

Cu privire la chestiunea cenzurii şi controlului asupra militarilor britanici, nu am obiecţii dacă cenzura poştei particulare pentru personalul din porturile nordice va fi făcută de autorităţile britanice, în condiţii de reciprocitate...

I-am comentat preşedintelui: „Am primit acum o telegramă despre care cred că veţi simţi că nu este exact ceea ce ai spera de la un domn de dragul căruia urmează să facem o acţiune neplăcută, extremă şi costisitoare… Cred, sau cel puţin sper, că acest mesaj vine mai curând din partea aparatului şi nu a lui Stalin, întrucât au fost necesare douăsprezece zile ca să fie pregătit. Aparatul sovietic e convins că poate obţine orice prin brutalitate şi sunt sigur că e o chestiune de importanţă comună să le arătăm că acest lucru nu e totdeauna adevărat”.

* * *

În data de 18, i-am cerut ambasadorului sovietic să vină să mă vadă. Era prima ocazie când 11 Întâlneam pe domnul Gusev, care îi urmase lui Maiski; el mi-a transmis salutările mareşalului Stalin şi ale lui Molotov şi eu i-am spus ce reputaţie bună şi-a făcut cu noi în Canada. După aceste complimente, am avut o scurtă discuţie despre al doilea front. I-am vorbit cu sinceritate despre marea dorinţă pe care o aveam de a colabora cu Rusia şi a fi prieteni cu ea, cum noi considerăm că ea ar trebui să aibă un loc important în lume după război, că ea trebuie să salute acest lucru şi că noi vom face tot ce putem ca să creăm bune relaţii între ea şi Statele Unite.

Apoi, m-am întors la telegrama lui Stalin despre convoaie. Am spus foarte scurt că nu cred că acest mesaj va ajuta situaţia, că mi-a provocat multă durere, că mă tem că orice răspuns pe care l-aş trimite nu ar face decât să înrăutăţească lucrurile, că ministrul nostru de Externe este la Moscova şi am lăsat în seama lui să rezolve problema la faţa locului şi de aceea nu doresc să primesc mesajul. Atunci, i-am înmânat ambasadorului un plic. Gusev l-a desfăcut să vadă ce era înăuntru şi recunoscând mesajul, mi-a spus că primise instrucţiuni să mi-l înmâneze mie. Eu i-am zis atunci: „Nu sunt pregătit să-l primesc” şi m-am ridicat ca să-i indic în mod prietenesc că s-a încheiat

convorbirea noastră. M-am dus spre uşă şi am deschis-o. Am avut o mică conversaţie în uşă despre venirea lui la un prânz, în viitorul apropiat, ca să discute cu doamna Churchill nişte probleme legate de fondul pentru Rusia care ajunsese acum la patru milioane de lire. Nu i-am dat domnului Gusev şansa să revină la chestiunea convoaielor sau să-mi dea plicul înapoi, m-am înclinat şi el a ieşit.

Cabinetul de Război a sprijinit refuzul meu de a primi telegrama lui Statin. Era desigur un incident diplomatic neobişnuit şi, după cum am aflat mai târziu, *a* impresionat guvernul sovietic. De fapt, Molotov s-a referit de mai multe ori la el, în conversaţii. Chiar înainte de a fi raportat la Moscova, în cercurile sovietice se produsese nelinişte. La 19 octombrie, domnul Eden, care sosise acolo pentru o îndelung plănuită conferinţă a miniştrilor de Externe ai celor trei Aliaţi principali, a telegrafia! Că Molotov a venit la el, la ambasadă, şi i-a spus că guvernul său apreciază mult convoaiele şi le-a simţit cu tristeţe lipsa. Ruta nordică era calea cea mai scurtă şi rapidă de a primi aprovizionare pentru front, unde ruşii treceau printr-o perioadă dificilă. Trebuia spartă linia germană de fortificaţii de iarnă. Molotov a promis să vorbească despre toate astea cu Stalin şi să aranjeze o întâlnire.

Discuţia importantă a avut loc în 21. Între timp, pentru a întări poziţia lui F.den şi la sugestia lui, am suspendat plecarea distrugătoarelor britanice, care era prima mişcare în reluarea convoaielor. În cele din urmă, s-a aranjat reluarea convoaielor. Primul a pornit în noiembrie şi un al doilea a urmat în decembrie. La un loc, cuprindeau şaptezeci şi două de vase. Au ajuns toate în siguranţă şi, în acelaşi timp, convoaiele goale au fost aduse înapoi cu succes.

* * *

Convoiul din decembrie, care urma să plece, avea să ne aducă un angajament naval satisfăcător. Avarierea

vasului *Tirpitz* l-a lăsat pe *Scharnhorst* să rămână singurul vas greu inamic în nordul Norvegiei. El a venit din fiordul Alten cu cinci distrugătoare, în Ajunul Crăciunului 1943, ca să atace convoiul la peste şaptezeci de kilometri sud de insula Bear. Escorta întărită a convoiului cuprindea paisprezece distrugătoare, cu o forţă de acoperire formată din trei crucişătoare. Comandantul şef, amiralul Fraser, se afla spre sud-vest, în vasul amiral *Duke of York*, cu cu crucişătorul *Jamaica* şi patru distrugătoare.

Scharnhorst a încercat de două ori să atace convoiul. De fiecare dată, a fost interceptat şi angajat de crucişătoarele şi distrugătoarele din escortă, iar după o luptă nedecisă, în care atât *Schamfiorst* cât şi crucişătorul britanic *Norfolk* au fost lovite, germanii au întrerupt acţiunea şi s-au retras spre sud, urmăriţi şi semnalaţi de crucişătoarele noastre. Distrugătoarele germane nu au luat parte la luptă şi nu au fost văzute, între timp, comandantul şei se apropia cu viteză maximă prin marea înfuriată. La 4.17 p.m., când înserarea arctică trecuse de mult, vasul *Duke of York* a detectat inamicul prin radar la distanţă de treizeci şi cinci de kilometri. *Scharnhorst* nu-şi dădea seama că i se apropia sfârşitul, până când, la 4.50 p.m., *Duke of York* a deschis focul cu obuze... În acelaşi timp, amiralul Fraser a trimis cele patru distrugătoare ale lui să atace când se va ivi ocazia. Unul dintre acestea avea echipaj din Marina Regală norvegiană. *Scharnhorst* a fost surprins şi s-a întors spre est. Într-o luptă pe fugă, a fost atins de câteva ori, dar a putut, datorită vitezei lui superioare, să se depărteze. Totuşi pe la 6.20 p.m., a devenit vizibil că viteza începca să-i scadă şi distrugătoarele noastre au putut să se apropie din ambele flancuri. Pe la ora 7 p.m., ele au atacat toate. Patru torpile au lovit. Un singur distrugător a fost lovit.

Scharnhorst s-a întors ca să scape de distrugătoare şi astfel *Duke of York* a putut să se apropie repede, şi să

redeschidă focul cu efect zdrobitor. După o jumătate de oră, lupta inegală dintre un vas de război şi un crucişător rănit s-a terminat şi *Duke of York* a lăsat crucişătoarele să termine treaba. *Scharnhorst* s-a scufundat curând şi din cei 1970 ofiţeri şi soldaţi de la bord, inclusiv viceamiralul Bey, noi am putut salva doar treizeci şi şase de oameni.

Deşi soarta lui *Tirpitz*, avariat, l-a reţinut aproape un an, scufundarea vasului *Scharnhorst* nu numai că a înlăturat cel mai mare pericol pentru convoaiele noastre dar a dat mai multă libertate flotei noastre. Nu mai trebuia să hm pregătiţi în orice moment pentru posibilitatea ca vase grele germane să apară în Atlantic când doreau. Era o uşurare importantă. În aprilie 1944, când erau semne că *Tirpitz* fusese reparat suficient ca să se mişte pentru refacere într-un port baltic, avioane de pe portavioanele *Victorious* şi *Furious*, l-au atacat cu bombe grele şi a fost din nou imobilizat. Ele au reuşit să-i provoace noi daune, ceea ce a făcut ca vasul *Tirpitz* să fie mutat din fiordul Tromsö care era cu trei sute de kilometri mai aproape de Britania şi la extremitatea razei de acţiune a bombardierelor noastre grele. Germanii pierduseră acum speranţa să mai ducă vasul acasă pentru reparaţii şi îl scoseseră dintre unităţile de luptă pe mare. La 12 noiembrie, douăzeci şi nouă de avioane speciale Lancaster ale Forţelor Aeriene Regale, inclusiv cele din Escadrila 617, faimoasă pentru acţiunea de la barajul Möhne, au dat lovitura decisivă cu bombe de şase mii de kilograme. Au trebuit să zboare peste 3.000 de kilometri, de la bazele lor din Scoţia, dar vremea a fost bună şi trei bombe şi-au atins ţinta. *Tirpitz* s-a scufundat la ancoră, peste jumătate din echipajul de 1900 de oameni fiind ucis, cu preţul unui singur bombardier, al cărui echipaj a supravieţuit.

Toate vasele grele britanice puteau acum să se mişte libere spre Orientul îndepărtat.

* * *

În tot războiul, au fost pierdute nouăzeci şi unu de vase comerciale pe ruta arctică, ceea ce reprezenta 7, 8 la sută din vasele încărcate care ieşeau şi 3, 8 la sută din cele care se întorceau. Doar cincizeci şi cinci dintre acestea erau în convoaie cu escortă. Din circa patru milioane tone cargo transportate din America şi Regatul Unit, s-a pierdut o optime. În această activitate febrilă, Marina comercială a pierdut 829 de vieţi, în timp ce Marina Regală a plătit un preţ mai greu. Au fost scufundate două crucişătoare şi şaptesprezece alte vase de război şi au murit 1840 de ofiţeri şi soldaţi.

Cele patruzeci de convoaie pentru Rusia au transportat materiale în uriaşa valoare de 428.000.000 lire, Incluzând 5.000 de tancuri şi peste 7.000 de avioane, doar din Britania. Aşadar, ne-am îm plinit promisiunea, în ciuda numeroaselor vorbe grele ale conducătorilor sovietici şi a atitudinii lor dure faţă de marinarii noştri salvatori.

Capitolul VI TEHERAN – DESCHIDEREA

Abia mă întorsesem acasă după vizita mea în Citadela, la Casa Albă şi la Hyde Park, din timpul Conferinţei de la Québec din august şi septembrie 1943, când am reluat tema unei întâlniri a celor trei şefi de guverne care urma în mod logic convorbirilor anglo-americane. În principiu, exista înţelegere că aceasta era urgentă şi Imperativă, dar cine n-a trecut prin asta, nu poate măsura îngrijorările şi complicaţiile legate de fixarea timpului şi locului şi a condiţiilor acestei prime conferinţe a celor care erau numiţi atunci cei Trei Mari.

Mai multe aspecte serioase ale iminentei Conferinţe îmi absorbeau gândurile. Alegerea unui comandant suprem pentru „Overlord” şi intrarea noastră în Europa în 1944 prin trecerea Canalului, era urgentă. Acest lucru afecta în modul cel mai direct conducerea militară a războiului şi ridica un număr de probleme personale importante şi

delicate. La Conferinţa de la Québec, căzusem de acord cu preşedintele că operaţiunea „Overlord” trebuie să revină unui ofiţer american şi-l-am informat în acest sens pe generalul Brooke, căruia Îi oferisem anterior sarcina. Am înţeles de la domnul Roosevelt că-l va alege pe generalul Marshall, iar acest lucru era pe deplin satisfăcător pentru noi. Totuşi, între Québec şi întâlnirea noastră de la Cairo, am devenit conştient că preşedintele nu se hotărâse definitiv în legătură cu Marshall. Niciun fel de alte aranjamente nu se puteau face, bineînţeles, înainte de a se lua principala decizie. Între timp, au apărut unele zvonuri în presa americană şi existau perspectivele unei reacţii a Parlamentului la Londra.

Am considerat de asemeni foarte important ca Statele Majore, britanic şi american şi mai presus de acestea preşedintele şi cu mine, să ajungem la o înţelegere generală cu privire la politica acţiunii „Overlord” şi influenţa acesteia asupra Mediteranei. Era implicată întreaga forţă armată de peste mări a celor două ţări ale noastre, iar forţele britanice urmau să fie egale cu cele americane la începutul acţiunii „Overlord”, de două ori mai puternice decât cele americane din Italia şi de trei ori mai puternice decât restul forţelor din Mediterana. Desigur că trebuia să ajungem la o înţelegere solidă, înainte de a invita reprezentanţii sovietici, politici sau militari, să ni se alăture. Preşedintele părea în favoarea ideii, dar nu şi a momentului desfăşurării. În cercurile guvernamentale americane apărea un puternic curent de opinie care dorea să se obţină încrederea ruşilor chiar şi pe seama coordonării efortului de război anglo-american. Eu, pe de altă parte, simţeam că era de cea mai mare importanţă să-i întâlnim pe ruşi cu un punct de vedere clar şi unit în problemele importante în legătură cu „Overlord” şi în chestiunea înaltului Comandament. Eu doream ca lucrările să aibă trei etape: mai întâi, o largă înţelegere anglo-

americană la Cairo; în al doilea rând, o Conferinţă supremă a celor trei şefi de guvern ale celor trei mari puteri la Teheran; şi, în al treilea rând, la întoarcerea de la Cairo, discutarea problemelor pur anglo-americane, în legătură cu războiul în Oceanul Indian şi pe teatrul indian, care erau desigur urgente. Eu nu doream ca timpul scurt pe care îl aveam la dispoziţie să fie absorbit în ceea ce erau în fond chestiuni relativ minore, când decizii implicând cursul întregului război cereau măcar decizii provizorii. Domnul Roosevelt a fost de acord să vină mai întâi la Cairo, dar voia să vină şi Molotov şi, de asemeni, să vină şi chinezii. Totuşi, nimic nu-l convingea pe Stalin să-şi compromită relaţiile cu japonezii, intrând într-o conferinţă cu trei dintre inamicii acestora. Deci, orice problemă de participare a unor reprezentanţi sovietici la Cairo era astfel anulată. Aceasta era în sine o mare uşurare. A fost obţinută totuşi, dar cu neplăceri serioase şi cu un cost în consecinţă.

* * *

La 12 noiembrie după-amiază, am navigat cu personalul meu particular cu vasul *Renown* de la Plymouth într-o călătorie care avea să mă ţină departe de Anglia timp de peste două luni. După ce am trecut pe la Alger şi Malta, am ajuns la Alexandria în dimineaţa zilei de 21. Am zburat imediat spre terenul de aterizare din deşert, de lângă piramide. Aici, domnul Casey a pus la dispoziţia mea agreabila vilă pe care o folosea. Ne aflam într-o largă întindere de pădure de la Kasserine, împânzită de vile şi grădini ale magnaţilor cosmopoliţi din Cairo. Generalisimul Cian Kai-şi cu doamna fuseseră deja ascunşi la vreo şapte sute de metri mai departe. Preşedintele urma să ocupe spaţioasa vilă a ambasadorului american, Kirk, la vreo cinci kilometri pe drumul spre Cairo. M-am dus la aerodromul din deşert ca să-l salut, când a sosit a doua zi dimineaţa cu „Vaca sfântă”, şi am călătorit împreună cu

maşina până la vila lui.

Statul Major s-a întrunit repede. Cartierul general al tuturor şefilor de Stat Major, britanici şi americani, era la Hotelul Mena House, în faţa piramidelor, iar eu eram doar la şapte sute de metri distanţă de ei. Peste tot foiau soldaţi şi tunuri antiaeriene şi cele mai stricte cordoane păzeau toate căile de acces. Toată lumea s-a apucat imediat de lucru la diverse nivele, la uriaşul volum de chestiuni care trebuiau hotărâte sau modificate.

De ceea ce ne temeam prin prezenţa lui Cian Kai-şi, s-a întâmplat acum în fapt. Discuţiile Statelor Majore britanice şi americane au fost, din păcate, distrase de povestea chineză, care era lungă, complicată şi minoră. În plus, după cum se va vedea, preşedintele, care avea o părere exagerată despre sfera indo-chineză, s-a închis curfind în lungi discuţii cu generalisimul. Orice speranţă de a-l convinge pe Cian şi soţia lui să se ducă să viziteze piramidele şi să se distreze până la întoarcerea noastră de la Teheran, a căzut baltă, având ca rezultat faptul că problemele chineze au ocupat la Cairo primul loc şi nu ultimul. Preşedintele, în ciuda argumentelor mele, a făcut chinezilor promisiunea unei considerabile operaţiuni amfibii în golful Bengal în următoarele câteva luni. Aceasta ar fi lipsit operaţiunea „Overlord” de vase de debarcare pentru trupe şi pentru tancuri, care au devenit acum un impediment mult mai mare decât în timpul proiectelor mele privind Turcia şi Marea Egee. Aceasta ar fi dăunat dureros uriaşei operaţiuni pe care o desfăşuram în Italia. La 29 noiembrie, am scris şefilor de Stat Major: „Primul-ministru doreşte să se Specifice în procesele-verbale faptul că el a refuzat în mod categoric cererea generalisimului ca să ne asumăm o operaţiune cu amfibii simultan cu operaţiunile pe uscat din Birmania”. Abia când ne-am întors de la Teheran la Cairo, l-am convins pe preşedinte să-şi retracteze promisiunea. Chiar şi aşa, au apărut

numeroase complicaţii. Despre acestea voi vorbi în curând.

Eu, desigur, am găsit ocazia să-l vizitez pe generalisim la vila lui, unde el şi soţia lui erau instalaţi cum se cuvine. Era prima dată când îl întâlneam pe Cian Kai-şi. Am fost impresionat de personalitatea lui calmă, rezervată şi eficientă. În acel moment, el era în punctul culminant al puterii şi faimei lui. În ochii americanilor, el era una dintre forţele dominante ale lumii. El era desigur un apărător al Chinei, împotriva invaziei japoneze. Era un puternic anticomunist. În cercurile americane, se accepta ideea că el va fi şeful celei de a patra mari puteri din lume după cucerirea victoriei. Toate aceste păreri şi valori au fost de atunci abandonate de mulţi dintre cei care le susţineau. Eu, care în acele zile nu împărtăşeam estimările excesive priviiâd puterea lui Cian Kai-şi sau ajutorul în viitor al Chinei, pot înregistra faptul că generalisimul mai servea încă aceleaşi cauze, care, în vremea respectivă i-au adus un atât de mare renume. Totuşi de atunci a fost bătut de comunişti în propria lui ţară, ceea ce e un lucru foarte rău, când se întâmplă. Am avut o foarte plăcută conversaţie cu doamna Cian Kai-şi, găsind-o o personalitate remarcabilă şi fermecătoare. Preşedintele a pus să fim fotografiaţi toţi împreună, la una dintre întâlnirile noastre la vila lui şi, cu toate că generalisimul şi soţia sa sunt acum consideraţi de mulţi dintre foştii guvernanţi ca reacţionari, răi şi corupţi, eu sunt bucuros să o păstrez ca o amintire.

* * *

La 24 noiembrie, preşedintele a ţinut o şedinţă a şefilor Statului Major Combinat, fără prezenţa delegaţiei chineze, pentru a discuta operaţiunile din Europa şi Mediterana. Trebuia să trecem în revistă cele două teatre de război şi să schimbăm păreri între noi, înainte de a ne duce la Teheran. Preşedintele a început arătând efectele pe care le-ar avea asupra operaţiunii „Overlord” orice

acţiuni pe care le-am intr oprinde între timp în Mediterana, inclusiv problema intrării Turciei în război.

Când am vorbit eu, am spus că „Overlord” rămâne pe primul plan, dar că această operaţiune nu trebuie să fie un asemenea tiran încât să împiedice orice altă activitate în Mediterana: de exemplu, o oarecare flexibilitate în folosirea vaselor de debarcare ar trebui acceptată. Generalul Alexander a cerut ca plecarea acestora pentru „Overlord” să fie amânată de la mijlocul lui decembrie la mijlocul lui ianuarie. S-a comandat să fie construite în Britania şi Canada încă optzeci de vase de debarcare pentru tancuri. Ar trebui să facci 1 chiar mai multe. S-ar putea constata că punctele aflate în discuţie între Statele Majore britanic şi american s-ar referi probabil doar la o zecime din resursele noastre comune aflate în afară de Pacific. Cu siguranţă că se putea aranja o oarecare clasiicitate. Oricum, eu voiam să înlătur orice idee că noi am slăbi, am amâna său. Că am voi să ieşim din operaţiunea „Overlord”. Eram băgaţi în ea până-n gât. Pentru a rezuma, am spus că programul pe care II susţineam eu era să încercăm să cucerim Roma în ianuarie şi Rhodos în februarie; să reînnoim aprovizionarea iugoslavilor, să stabilim aranjamentele privind comanda şi să deschidem Marea Egee, în funcţie de rezultatele unei abordări a Turciei; toate pregătirile pentru „Overlord” să meargă cu toată viteza înainte, în cadrul politicii pentru Mediterana.

Domnul Eden ni s-a alăturat acum, venind din Anglia, unde zburase după discuţiile de la Moscova. Sosirea lui a fost de mare ajutor pentru mine. În drumul de întoarcere de la Moscova, el şi generalul Ismay s-au întâlnit cu ministrul de Externe turc şi cu alţi turci. Domnul Eden a subliniat că are nevoie urgentă de baze aeriene în sud-vestul Anatoliei. El a explicat că situaţia noastră militară la Leros şi Samos era precară, datorită superiorităţii aeriene

germane. Ambele locuri fuseseră deja pierdute de atunci. Domnul Eden s-a oprit şi asupra avantajelor ce ar deriva din intrarea Turciei în război. În primul rând, i-ar obliga pe bulgari să-şi concentreze forţele la graniţă şi astfel să-i oblige pe germani să înlocuiască trupele bulgăreşti din Grecia şi Iugoslavia, care se ridicau cam la zece divizii. În al doilea rând, ar fi posibil să atacăm acea ţintă care ar putea fi decisivă – sondele petrolifere de la Ploieşti. În al treilea rând, cromul turcesc nu ar mai ajunge în Germania. În sfârşit, ar mai fi un avantaj moral. Intrarea Turciei în război ar putea foarte bine să grăbească procesul de dezintegrare în Germania şi printre sateliţi. La toate aceste argumente, delegaţia turcă a rămas nemişcată. Ba au şi spus că acordarea de baze în Anatolia ar fi egală cu o intervenţie în război, iar dacă interveneau în război, nimic nu-i împiedica pe germani la represalii împotriva Constantinopolului, Angorei sau Smirnei. Au refuzat să fie reconfortaţi de faptul că le-am da destule avioane de luptă ca să facă faţă oricărui atac aerian pe care l-ar putea lansa germanii şi că germanii erau atât de întinşi peste tot încât nu aveau divizii disponibile ca să atace Turcia. Singurul rezultat al discuţiilor a fost că delegaţia turcă a promis să raporteze guvernului ei. Având în vedere ce se întâmplase în Marea Egee sub ochii lor, turcii nu pot fi învinuiţi pentru precauţia lor.

În sfârşit, era problema înaltului Comandament. Nici preşedintele şi nici altcineva din cercul lui apropiat nu s-a referit la asta în niciun fel de ocazii, oficiale sau neoficiale, dar totdeauna prieteneşti, când veneam în contact. Astfel, eu am rămas sub impresia că generalul Marshall va conduce operaţiunea „Overlord”, că generalul Eisenhower Îi va urma la Washington şi că îmi va reveni mie, reprezentând guvernul Majestăţii Sale, să aleg comandantul în Mediterana, despre care nu mă îndoiam atunci că va fi Alexander, care ducea deja războiul în Italia.

Aici au rămas lucrurile până la întoarcerea la Cairo.

* * *

Au fost multe relatări deformate asupra liniei pe care am adoptat-o, cu deplinul acord al şefilor de Stat Major britanici, la Tripla Conferinţă de la Teheran. A devenit o legendă în America faptul că eu mă străduiam să opresc acea acţiune de traversare a Canalului numită „Overlord", şi că am încercat în zadar să-i atrag pe Aliaţi într-o invazie în masă în Balcani sau într-o campanie amplă în Mediterana de est, care ar anihila-o în mod efectiv. Multe asemenea nonsensuri au fost deja expuse şi respinse în capitolele anterioare, dar s-ar putea să merite să arăt ceea ce s-a căutat de fapt şi ceea ce am obţinut, în mare măsură.

„Overlord", acum plănuită în mare amănunţime, urma să fie lansată în mai sau iunie, sau cel mai târziu la începutul lui iulie 1944. Trupele şi vasele care urmau să le transporte aveau în continuare prioritate. În al doilea rând, marea armată anglo-americană din Italia trebuia să fie ajutată să reuşească să captureze Roma şi să avanseze, ca să asigure aerodromurile de la nord de capitală, de unde deveneau posibile atacurile aeriene asupra sudului Germaniei. După cucerirea acestora, nu va mai trebui să se înainteze în Italia dincolo de linia Pisa-Rimini, adică nu trebuia să ne extindem frontul în partea mai largă a peninsulei italiene. Dacă inamicul va opune rezistenţă ta aceste operaţiuni, vor fi atrase şi reţinute forţe germane foarte mari, iar italienii vor avea şansa „să muncească" şi să ţină mereu aprinsă flacăra războiului pe frontul ostil.

În acel moment, eu nu mă opuneam unei debarcări în sudul Franţei, de-a lungul Rivierei, cu Marsilia şi Toulon ca obiective şi, după aceea, o înaintare anglo-americană spre nord pe valea Ronului, în ajutorul principalei invazii peste Canal. Alternativ, preferam o mişcare la dreapta din nordul Italiei, fosolind peninsula Istria şi defileul de la Ljubljana,

spre Viena. Am fost încântat când preşedintele a sugerat lucrul ăsta şi am încercat, cum se va vedea, să-l angajez în această acţiune. Dacă germanii ar opune rezistenţă, am atrage multe dintre diviziile lor de pe frontul rusesc sau al Canalului. Dacă nu ar rezista, am elibera cu costuri minime regiuni uriaşe, de neevaluat. Eu eram sigur că ni s-ar opune rezistenţă şi astfel am ajuta în mod decisiv operaţiunea „Overlord”.

Cea de a treia cerere a mea a fost ca partea de est a Mediteranei, cu toate prăzile pe care le putea oferi, să nu fie neglijată cu condiţia că să nu fie absorbită acolo nicio forţă care ar putea fi folosită la trecerea Canalului. În toate acestea, am aderat la propunerea pe care o menţionasem generalului însenhower în urmă cu două luni – şi anume: patru cincimi în Italia, o zecime în Corsica şi în Adriatica şi o zecime în Mediterana răsăriteană. De la aceasta nu m-am abătut nici măcar un centimetru într-un an.

În legătură cu primele două elemente, am căzut cu toţii de acord, britanici, ruşi şi americani, implicând nouă zecimi din forţa noastră disponibilă. Trebuia să mai pledez însă pentru folosirea efectivă a unei zecimi din forţa noastră în estul Mediteranei. Proştii vor argumenta: „N-ar fi fost mai bine să se concentreze totul asupra operaţiunii decisive şi să se înlăture toate celelalte posibilităţi ca fiind simple diversiuni?”. Dar acest lucru ignorează faptele esenţiale. Toate vasele disponibile din emisfera vestică erau deja angajate până la ultima tonă în pregătirea operaţiunii „Overlord” şi pentru menţinerea frontului nostru din Italia. Chiar dacă mai găseam vase, ele nu puteau fi folosite, pentru că programele de debarcare umpleau până la limita maximă toate porturile şi taberele implicate. Iar cât privea estul Mediteranei, nu era nevoie acolo de nimic ce se putea folosi în altă parte. Forţa aeriană masată pentru apărarea Egiptului îşi putea face la fel de bine datoria, dacă nu mai bine, de pe o frontieră mai

avansată. Toate trupele, două sau trei divizii din afară, erau deja pe acel teatru al războiului şi nu era nevoie de vase, în afara celor locale, care să le transporte pe fronturile mai importante. Folosirea activă, viguroasă a cestor forţe, care altfel stau doar să privească, ar putea aduce mari prejudicii inamicului. Dacă insula Rhodos ar fi ocupată, am putea domina toată Marea Egee cu forţele noastre aeriene şi am stabili un contact direct pe mare cu Turcia. Dacă, pe de altă parte, Turcia ar putea fi convinsă să intre în război, sau să-şi încalce neutralitatea împrumutându-ne aerodromurile pe care noi i le-am construit, am putea de asemeni domina Marea Egee iar capturarea Rhodosului n-ar mai fi necesară. În ambele cazuri treaba ar funcţiona.

Şi, bineînţeles, principalul era Turcia. Dacă puteam câştiga Turcia de partea noastră, ar fi fost posibil să dominăm Marea Neagră cu submarine şi forţe navale uşoare fără să scoatem un singur om, vas sau avion din principalele şi decisivele bătălii şi să dăm totodată Rusiei o mână de ajutor efectuând aprovizionarea pentru armata ci pe o rută mult mai puţin costisitoare, mult mai rapidă şi mult mai abundentă decât cea Arctică sau prin Golful Persic.

Aceasta a fost tripla temă cu care am făcut presiuni asupra preşedintelui şi asupra lui Stalin, cu fiecare ocazie, neezitând să repet argumentele, fără remuşcare. Pe Stalin l-aş fi putut câştiga, dar preşedintele se opunea, datorită prejudecăţilor consilierilor săi militari, şi trecea de la un argument la altul, iar rezultatul a fost că toate aceste ocazii subsidiare dar strălucite au fost aruncate fără a fi folosite. Prietenii noştri americani erau întăriţi în încăpăţânarea lor de gândul că „oricum, l-am oprit pe Churchill să ne bage în Balcani”. O asemenea idee nu mi-a trecut niciodată prin minte.

Consider că renunţarea la folosinţa unor forţe, altfel

inutilizabile, pentru a aduce Turcia în război şi a domina Marea Egee a fost o eroare în conducerea războiului, care nu poate fi scuzată de faptul că, în ciuda acestui lucru, victoria a fost câştigată.

* * *

Prima şedinţă plenară a fost ţinută la ambasada sovietică, duminică 28 noiembrie, la ora 4 p.m. Sala de conferinţă era spaţioasă şi frumoasă şi ne-am aşezat la o masă mare, rotundă. Eu îi aveam cu mine pe Eden, pe Dill, pe cei trei şefi de Stat Major şi pe Ismay. Preşedintele îi avea pe Harry Ilopkins, pe amiralul Leahy, pe amiralul King şi încă doi ofiţeri. Generalul Marshall şi generalul Arnold nu erau prezenţi: „Ei nu au înţeles bine ora întâlnirii, spune biograful lui Hopkins, şi s-au dus să facă un tur de vizită în jurul Teheranului”. Eu l-am avut pe minunatul meu interpret de anul trecut, maiorul Birse. Pavlov şi-a făcut din nou serviciul pentru sovietici, iar domnul Bohlen, o figură nouă, a fost interpret pentru Statele Unite. Doar Molotov şi mareşalul Voroşilov îl însoţeau pe Stalin. El şi cu mine stăteam aproape faţă-n faţă. Discuţia din prima zi a ajuns la un punct crucial. Procesul-verbal spune:

Mareşalul Stalin a adresat următoarele întrebări primului-ministru:

Întrebare: „Am dreptate dacă mă gândesc că invazia în Franţa se va face cu treizeci şi cinci de divizii?”

Rthpuns: „Da. Divizii deosebit de puternice”.

Întrebare: „Se intenţionează ca această operaţiune să fie realizată de forţele actualmente în Italia?”

Răspuns: „Nu. Şapte divizii au fost sau sunt în curs de a fi retrase din Italia şi Africa de nord pentru a lua parte la «Overlord». Aceste divizii sunt necesare pentru a completa cel» treizeci şi cinci divizii menţionate în prima dumitale întrebare. După ce acestea vor fi retrase, vor rămâne circa douăzeci şi două de divizii în Mediterana,

pentru Italia şi alte obiective. Unele dintre ele ar putea fi folosite fie pentru o operaţiune în sudul Franţei, fie pentru a ne mişca din capul Adriatic» spre Dunăre. Ambele aceste operaţiuni vor fi corelate în timp cu «Overlord». Între timp, n-ar fi greu să ne lipsim de două sau trei divizii ca să luăm insulele din Marea Egee”.

Conferinţele oficiale au fost presărate cu unele convorbiri mai importante între Roosevelt, Stalin şi mine la mesele de prânz şi la cină. Aici erau prea puţine lucruri care nu puteau fi spuse şi privite cu bună dispoziţie. În seara aceasta, preşedintele era oaspetele nostru la cină. Eram un grup de zece sau unsprezece, inclusiv interpreţii, şi, curând, conversaţia a devenit generală şi serioasă.

După cină, în timp ce ne plimbam prin cameră, l-am condus pe Stalin la o canapea şi i-am sugerat să discutăm puţin despre ce avea să se întâmple după câştigarea războiului. El a fost de acord şi ne-am aşezat. Eden ni s-a alăturat. „Haideţi, a spus mareşalul, să luăm în considerare ce se poate întâmpla cel mai rău”. El gândea că Germania avea toate posibilităţile să-şi revină după acest război şi ar putea începe un alt război într-un timp relativ scurt. El se temea de reînvierea naţionalismului german. După Versailles, pacea părea asigurată, dar Germania şi-a revenit foarte repede. Trebuie de aceea să stabilim un organism puternic care să împiedice Germania să mai provoace un nou război. El era convins că ea îşi va reveni. Când am întrebat, „Cât de curând?” el a replicat, „între cincisprezece şi douăzeci de ani”. Eu am zis că lumea trebuie să fie asigurată pentru cel puţin cincizeci de ani. Dacă aveau să fie doar cincisprezece, douăzeci de ani, înseamnă că ne-am trădat soldaţii.

Stalin considera că trebuie puse constrângeri asupra capacităţii de producţie a Germaniei. Germanii sunt un popor îndemânatic, foarte muncitor şi cu resurse şi se vor reface repede. Am replicat că vor trebui să existe anumite

măsuri de control. Eu le-aş interzice aviaţia, civilă şi militară, şi aş interzice sistemul de Stat Major General. „Ai interzice, a întrebat Stalin, ceasornicarilor şi fabricilor de mobile să producă piese pentru obuze? Germanii au produs puşti de jucărie pe care sute de mii de oameni au învăţat să tragă cu arma”.

„Nimic nu e dat o dată pentru totdeauna, am spus eu. Lumea merge înainte. Noi acum am învăţat ceva. Datoria noastră este să facem o lume sigură timp de cel puţin cincizeci de ani, prin dezarmarea Germaniei, împiedicând reînarmarea, supraveghind fabricile germane, interzicându-le aviaţia şi făcând unele schimbări teritoriale cu caracter major. Totul revine la întrebarea dacă Marea Britanie, Statele Unite şi U.R.S.S. Vor putea păstra o prietenie strânsă şi vor supraveghea Germania în interesul lor comun. Trebuie să nu ne temem să dăm ordine, de îndată ce vedem vreun pericol”.

„A existat un control şi după războiul trecut, a spus Stalin, dar a eşuat”.

„Atunci nu aveam experienţă, am replicat eu. Războiul trecut n-a fost în aceeaşi măsură un război naţional, iar Rusia nu a luat parte la Conferinţa de pace. De data asta va fi altfel”. Eu aveam sentimentul că Prusia trebuia izolată şi redusă, că Bavaria, Austria şi Ungaria ar putea forma o confederaţie largă, paşnică, neagresivă. Am gândit că Prusia trebuia tratată mai aspru decât celelalte părţi ale Reichului, determinându-le pe acestea să nu-şi mai pună soarta în mâinile Prusiei. Trebuie reţinut că acestea erau stări de spirit din timp de război.

„Totul e foarte bun, dar insuficient”, a fost comentariul lui Stalin.

„Rusia, am continuat eu, va avea armata ei, Marea Britanie şi Statele Unite vor avea Marinele şi Forţele lor Aeriene. În plus, toate trei ţările vor dispune de celelalte resurse ale lor. Toate vor fi puternic înarmate şi nu trebuie

să-şi asume nicio obligaţie să se dezarmeze. Noi suntem cei care păzim pacea lumii. Dacă noi eşuăm, s-ar putea să fie o sută de ani de haos. Dacă suntem puternici, ne putem îndeplini misiunea. Mai e şi altceva, am continuat eu, în afară de menţinerea păcii. Cele trei puteri vor trebui să îndrume viitorul omenirii. Nu vreau să impun vreun sistem nici unei naţiuni. Eu cer doar libertate şi dreptul tuturor naţiunilor de a se dezvolta cum vor. Noi trei trebuie să rămânem prieteni ca să asigurăm cămine fericite în toate ţările”.

Stalin a întrebat din nou ce se va întâmpla cu Germania.

Eu am răspuns că nu sunt împotriva oamenilor muncitori din Germania ci doar împotriva conducătorilor şi a combinaţiilor periculoase. El a spus că erau mulţi oameni muncitori în diviziile germane care au luptat la ordin. Când i-a întrebat pe prizonierii care proveneau din clasele muncitoare (aşa apare în procesul-verbal, dar el probabil voia să spună „Partidul Comunist”) de ce luptau pentru Hitler, ei au răspuns că executau ordinele. El îi împuşca pe asemenea prizonieri.

* * *

Apoi, am sugerat că ar trebui să discutăm problema poloneză. El a fost de acord şi m-a invitat pe mine să încep. Eu am spus că noi am declarat război din cauza Poloniei. Polonia era deci Importantă pentru noi. Nimic nu era mai important decât securitatea frontierei de vest a Rusiei. Dar eu nu am dat chezăşie pentru frontiere. Voiam o discuţie de la inimă la inimă cu ruşii în legătură cu asta. Când mareşalul Stalin avea să simtă că vrea să ne spună ce crede despre lucrul ăsta, problema putea fi discutată şi puteam ajunge la o înţelegere, iar mareşalul trebuia să-mi spună ce anume era necesar pentru apărarea frontierei de vest a Rusiei. După acest război în Europa, care s-ar putea termina în 1944, Uniunea Sovietică avea să fie copleşitor

de puternică şi Rusia va avea o mare răspundere în orice decizie pe care o va lua în legătură cu Polonia. Personal, credeam că Polonia se putea dtplasa mai spre vest, ca soldaţii care iau doi paşi „la stânga apropiat”. Dacă Polonia îi călca pe germani pe bătătură, nu aveam ce face, dar trebuia să existe o Polonie puternică. Polonia era un instrument necesar în orchestra Europei.

Stalin a spus că poporul polonez îşi avea cultura şi limba lui care trebuie să existe. Acesta nu putea fi extirpat.

„Trebuie să încercăm să trasăm linii de frontieră?” am întrebat eu.

„Da”.

„Eu nu am mandat din partea Parlamentului şi cred că nici Preşedintele nu are, ca să definim vreo linie de frontieră. Dar am putea acum, la Teheran, să vedem dacă noi, cei trei şefi de guverne, lucrând în concordanţă, ne-am putea forma o politică pe care să o recomandăm polonezilor şi să-i sfătuim să o accepte”.

Stalin a întrebat dacă asta era posibil fără participarea polonezilor. Eu am spus, „Da” şi că, după ce cădem de acord între noi, putem să ne ducem la polonezi mai târziu. Domnul Eden a remarcat în legătură cu asta că a rămas foarte uluit de afirmaţia lui Stalin, din după-amiaza aceea, că polonezii s-ar putea deplasa spre vest până la Oder. El vedea în asta o speranţă şi era foarte încurajat. Stalin a întrebat dacă noi credeam că el avea să înghită Polonia. Eden a spus că el nu ştia cât voiau să îngjită ruşii. Cât vor lăsa nedigerat? Stalin a spus că ruşii nu vor nimic din ce aparţine altor popoare, deşi s-ar putea să muşte ceva din Germania. Eden a spus că Polonia ar putea câştiga în vest ceea ce a pierdut în est. Stalin a replicat că e posibil, dar el nu ştie despre ce e vorba. Atunci, eu am demonstrat, cu ajutorul a trei chibrituri, ideea mea despre mişcarea Poloniei spre vest. Acest lucru i-a plăcut lui Stalin şi, în această atmosferă, grupul nostru

s-a despărţit pe moment.

* * *

Dimineaţa de 29 a fost ocupată de o conferinţă a şefilor militari britanici, sovietici şi americani. Cum ştiam că Roosevelt şi Stalin au avut deja o conversaţie particulară şi stăteau de fapt în aceeaşi ambasadă, am sugerat că preşedintele şi cu mine am putea lua prânzul împreună, înainte de a doua şedinţă plenară din după-amiaza aceea. Roosevelt a refuzat totuşi şi l-a trimis la mine pe Harriman să-mi explice că nu voia ca Stalin să ştie că el şi cu mine ne întâlnim în particular. Am fost surprins de lucrul ăsta, pentru că am considerat că trebuie să ne tratăm unul pe celălalt cu aceeaşi încredere. După prânz, preşedintele a avut o nouă întrevedere cu Stalin şi Molotov, la care s-au discutat multe probleme importante, incluzând în special planul domnului Roosevelt pentru guvernarea lumii postbelice. Aceasta ar urma să fie realizată de cei „Patru poliţişti" şi anume U.R.S.S., Statele Unite, Marea Britanie şi China. Stalin n-a reacţionat favorabil la asta. El a spus că cei „Patru poliţişti" nu vor fi acceptaţi cu plăecre de naţiunile mici din Europa. El nu credea că China va fi foarte puternică la sfârşitul războiului şi, chiar dacă va fi, popoarele europene vor avea resentimente dacă îi s-ar impune autoritatea Chinei. În acest sens, conducătorul sovietic a dovedit desigur că prevedea mai bine viitorul şi că avea un mai bun simţ al valorilor decât preşedintele. Când Stalin a propus, ca o alternativă, să existe un comitet pentru Europa şi un altul pentru Orientul îndepărtat, iar comitetul european să fie format din Britania, Rusia, Statele Unite şi posibil una sau alta dintre naţiunile europene – preşedintele a replicat că asta ar fi ceva similar cu ideea mea despre crearea unor comitete regionale, unul pentru Europa, unul pentru Orientul îndepărtat şi unul pentru America. Se pare că el nu a înţeles clar că eu mă gândeam şi la un Consiliu

Suprem al Naţiunilor Unite, care să fie compus din cele trei comitete regionale. Cum nu am fost informat decât mult mai târziu despre discuţiile care au avut loc, nu am putut să corectez această prezentare eronată.

Înainte de începerea celei de a doua şedinţe plenare a noastră, la ora patru, am prezentat, la ordinul regelui, Spada de Onoare pe care Majestatea Sa a creat-o şi a pus să fie făurită pentru comemorarea glorioasei apărări a Stalingradului. Marele hol exterior era plin de ofiţeri şi soldaţi ruşi. Când, după câteva cuvinte explicative, am înmânat splendida armă lui Stalin, el a ridicat-o la buze cu un gest foarte impresionant, şi a sărutat teaca. I-a trecut-o apoi lui Molotov, care a scăpat-o. A fost dusă afară din sală cu mare solemnitate, de o gardă de onoare rusă. Când această procesiune s-a depărtat, l-am văzut pe preşedinte şezând într-o parte a sălii, vizibil mişcat de ceremonie. Ne-am dus apoi în camera de conferinţe şi ne-am aşezat la locurile noastre, la masa rotundă, de data asta cu toţi şefii de Stat Major, care acum raportau rezultatul muncii lor de dimineaţă.

În discuţiile care au urmat, i-am amintit lui Stalin despre cele trei condiţii de care depindea succesul operaţiunii „Overlord”. Mai întâi, trebuie să obţinem o reducere satisfăcătoare a forţei aeriene de luptă germane în nord-vestul Europei, între perioada de acum, şi data asaltului. În al doilea rând, rezervele germane din Franţa şi Ţările de Jos trebuie să nu fie, în ziua asaltului, mai mari de douăsprezece divizii mobile în plină putere şi de primă calitate. În al treilea rând, trebuie ca germanilor să le fie imposibil să transfere de pe alte fronturi mai mult de cincisprezece divizii de primă calitate, în primele şaizeci de zile ale operaţiunii. Pentru a obţine aceste condiţii, va trebui să ţinem cât mai mulţi germani posibil în Italia şi Iugoslavia. Dacă Turcia ar intra în război, aceasta ar fi un ajutor în plus, dar nu o condiţie esenţială. Germanii, care

se află acum în Italia, au venit în cea mai mare parte din Franţa. Dacă slăbim presiunea în Italia, ci se vor întoarce din nou. Trebuie să continuăm să angajăm inamicul pe singurul front unde putem lupta acum cu el. Dacă îi angajăm cât se poate de puternic, în lunile de iarnă, în Mediterana, aceasta ar aduce cea mai mare contribuţie posibilă la crearea condiţiilor necesare pentru succesul operaţiunii „Overlord”.

Stalin a întrebat ce se va întâmpla dacă vor exista treisprezece sau paisprezece divizii mobile în Franţa şi mai mult de cincisprezece eliberate de pe alte fronturi. Acest lucru va înlătura acţiunea „Overlord”?

Am spus: „Nu, desigur că nu”.

Înainte de a ne despărţi, Stalin s-a uitat la mine peste masă şi a zis: „Aş vrea să pun o întrebare foarte directă domnului prim-ministru, în legătură cu «Overlord». Primul-ministru şi Statul Major britanic cred cu adevărat în «Overlord»?” Am replicat: „Dacă se împlinesc condiţiile mai sus menţionate când va veni vremea, va fi datoria noastră fermă să aruncăm peste Canal toată forţa noastră, până la ultima fărâmă”. Cu asta, ne-am despărţit.

Capitolul VII TEHERAN: DIFICULTATE ŞI CONCLUZII

Ziua de 30 noiembrie a fost pentru mine încărcată şi memorabilă, împlineam şaizeci şi nouă de ani şi aproape terminasem tranzacţiile pentru un lucru foarte important, care mă preocupa dintotdeauna. Faptul că preşedintele avea contacte particulare cu mareşalul Stalin, că locuia la ambasada sovietică şi că a evitat tot timpul să mă vadă pe mine singur de când am plecat de la Cairo, în ciuda relaţiilor noastre strânse de până acum şi a modului în care treburile noastre vitale se împleteau, m-a făcut să încerc să am o întâlnire directă, personală, cu Stalin. Simţeam că liderul rus nu avea o impresie justă despre atitudinea britanică. În mintea lui, se forma ideea că,

pentru a mă exprima scurt, „Churchill şi Statul Major britanic vor să oprească operaţiunea «Overlord», dacă pot, pentru că, în schimb, vor să invadeze Balcanii”. Era de datoria mea să înlătur această dublă greşeală”.

Data operaţiunii „Overlord” depindea de mişcările unui număr relativ redus de vase de debarcare. Aceste vase de debarcare nu erau angajate în nicio debarcare în Balcani. Preşedintele ne-a angajat într-o operaţiune împotriva japonezilor în Golful Bengal. Dacă aceasta era anulată, ar exista destule vase de debarcare pentru tot ceea ce doresc eu şi anume, putere amfibie pentru debarcarea a doua divizii împotriva rezistenţei în acelaşi timp pe coastele Italici sau sudului Franţei, şi să realizăm şi „Overlord” aşa cum s-a plănuit, în mai. Am căzut de acord cu preşedintele ca mai să fie luna aleasă, iar el a abandonat data specificată de 1 mai. Acest lucru mi-ar da timpul de care aveam nevoie. Dacă l-aş putea convinge pe preşedinte să renunţe la promisiunea făcută lui Cian Kai-şi şi să abandoneze planul cu Golful Bengal, care nici nu a fost menţionat la conferinţa noastră de la Teheran, ar exista suficiente vase de debarcare, atât pentru Mediterana cât şi pentru o acţiune „Overlord” punctuală. În realitate, marea debarcare a început la 6 iunie, dar această dată a fost decisă mult mai târziu, nu la cererea mea, ci din cauza lunii şi a vremii. Eu am reuşit de asemeni, când ne-am întors la Cairo, după cum se va vedea, să-l conving pe preşedinte să abandoneze acţiunea din Golful

Bengal. Consider deci că am obţinut ceea ce am crezut că este imperativ. Dar la Teheran acest lucru era departe de a fi sigur în această dimineaţă de noiembrie. Eram hotărât că Stalin trebuia să ştie principalele fapte. Nu am considerat că sunt îndreptăţit să-i spun că preşedintele şi cu mine am căzut de acord asupra lunii mai pentru „Overlord”. Ştiam că Roosevelt voia să-i spună

personal lucrul acesta la prânzul care avea să urmeze după convorbirea mea cu mareşalul.

Cele *ce* urmează se bazează pe procesul-verbal întocmit de maiorul Birse, interpretul meu de încredere, în legătură cu discuţia mea particulară cu Stalin.

* * *

Am început prin a-i aminti mareşalului că eram pe jumătate american şi că aveam o mare afecţiune pentru poporul american. Că ceea ce aveam de spus nu trebuia înţeles ca o defăimare a americanilor şi voi fi perfect loial faţă de ei, dar că era mai bine ca unele lucruri să fie spuse direct între două persoane.

Noi aveam o preponderenţă în trupe faţă de americani în Mediterana. Erau acolo de două sau trei ori mai multe trupe britanice decât americane. De aceea, aveam grijă ca armatele din Mediterana să nu fie schilodite, dacă lucru acesta se putea evita. Voiam să le folosesc tot timpul. În Italia erau vreo treisprezece sau paisprezece divizii, din care nouă sau zece erau britanice. Erau două armate, Armata a Cincea, anglo-americană, şi Armata a Opta, care era în întregime britanică. Lucrurile s-au prezentat în sensul că trebuia să alegem între menţinerea datei operaţiunii „Overlord" sau continuarea operaţiunii în Mediterana. Dar aceasta nu era toată povestea. Americanii voiau să-mi asum o operaţiune amfibie în Golful Bengal, în martie, împotriva japonezilor. Eu nu eram încântat de aşa ceva. Dacă aveam vasele de debarcare necesare pentpu Golful Bengal, în Mediterana am avea destule ca să facem tot ce doream acolo şi să putem menţine o dată timpurie pentru „Overlord", dar nu între data din Golful Bengal şi „Overlord". Totuşi americanii ne-au impus o dată fixă pentru „Overlord", iar operaţiunile în Mediterana au suferit în ultimele două luni. Armata noastră din Italia e cumva dezamăgită de scoaterea a şapte divizii. Noi am trimis acasă trei divizii,

iar americanii patru din ale lor, toate pentru pregătirea operaţiunii „Overlord”. De aceea, nu am putut să ne folosim pe deplin de prăbuşirea Italiei. Dar asta a dovedit totodată sinceritatea pregătirilor noastre pentru „Overlord”. Stalin a spus că asta era bine.

Apoi, m-am întors la problema vaselor de debarcare şi am explicat din nou cum şi de ce constituiau ele un impediment. Aveam suficiente trupe în Mediterana, chiar şi după scoaterea celor şapte divizii, iar în Regatul Unit va fi creată o armată de invazie anglo-americană suficientă. Totul se învârtea în jurul vaselor de debarcare. Când Stalin a făcut, două zile mai târziu, anunţul lui uluitor, că Rusia va intra în război împotriva Japoniei, după capitularea lui Hitler, eu le-am sugerat imediat americanilor că trebuie să găsească mai multe vase de debarcare pentru operaţiunile care ni s-au cerut să le realizăm în Oceanul Indian, sau că ar putea trimite nişte vase de debarcare din Pacific, care să ajute la primul transport pentru „Overlord”. În acest caz, ar putea fi destule vase pentru toţi. Dar americanii erau foarte sensibili în legătură cu Pacificul. Eu le-am subliniat că Japonia va fi bătută mult mai repede dacă Rusia se alătura în război împotriva ei şi că, de aceea, ar putea să-şi permită să ne dea mai mult ajutor.

Problema între mine şi americani era de fapt una foarte măruntă. Nu era vorba că eu nu mă înfierbântam după „Overlord”. Eu doream să obţin ce aveam nevoie în Mediterana şi, în acelaşi timp, să mă ţin de data pentru „Overlord”. Amănuntele trebuiau clarificate între Statele Majore şi eu am sperat că acest lucru putea fi făcut la Cairo. Din nefericire, Cian Kai-şi fusese acolo şi problemele chineze ne-au răpit aproape tot timpul. Dar eram sigur că, până la urmă, se vor găsi vase de debarcare pentru toţi.

Acum, despre operaţiunea „Overlord”. Britanicii vor avea gata pentru data fixată din mai sau iunie, aproape

şaisprezece divizii cu trupele lor de corp, trupe pentru vasele de debarcare, antiaeriană şi servicii, un total de ceva peste jumătate de milion de oameni. Acestea vor fi unele dintre cele mai bune trupe ale noastre, inclusiv oameni antrenaţi în luptă în Mediterana. În plus, britanicii vor avea tot ce era necesar din partea Marinei Regale pentru manevrarea transportului şi protejarea armatei; va mai exista şi forţa aeriană metropolitată, de circa 4.000 de avioane britanice de primă linie, în continuă acţiune. Acum începea aducerea trupelor americane. Până acum, ei au trimis în special aviatori şi provizii pentru armată, dar în următoarele patru, cinci luni, cred că vor sosi cam 150.000 de oameni, sau mai mulţi, în fiecare lună, ajungând la un total de şapte, opt sute de mii până în mai. Înfrângerea submarinelor în Atlantic a făcut posibilă această mişcare. Eu eram în favoarea lansării operaţiunii în sudul Franţei, cam în acelaşi timp cu „Overlord" sau în orice moment care s-ar considera potrivit. Ar trebui să reţinem în Italia trupele inamice, iar dintre cele douăzeci şi două sau douăzeci şi trei de divizii din Mediterana, cât de multe posibil ar trebui să meargă în sudul Franţei, iar restul să rămână în Italia.

În Italia era iminentă o mare bătălie. Generalul Alexander avea sub comanda lui circa o jumătate de milion de oameni. Erau treisprezece sau paisprezece divizii Aliate, împotriva a noua sau zece germane. Vremea a fost rea, podurile au fost luate de apă, dar în decembrie aveam de gând să împingem înainte Armata a Opta cu generalul Montogomery în frunte. Se va face o debarcare cu amfibii în apropiere de râul Tibru. Între timp, Armata a Cincea va fi angajată ferm să ţină inamicul. S-ar putea transforma într-o miniatură a Stalingradului. Nu aveam de gând să înaintăm în partea largă a Italiei, ci să ţinem piciorul îngust.

Stalin a spus că trebuie să mă avertizeze că Armata

Roşie depindea de succesul invaziei noastre în nordul Franţei. Dacă nu va avea loc o operaţiune în mai 1944, atunci Armata Roşie va gândi că nu va mai avea loc nicio operaţiune în acel an. Vremea va fi proastă şi vor fi dificultăţi de transport. Dacă operaţiunea nu va avea loc, el nu dorea ca Armata Roşie să fie dezamăgită. Dezamăgirea nu făcea decât să creeze resentimente. Dacă nu va fi o schimbare importantă în războiul din Europa în 1944, va fi foarte greu pentru ruşi să continue. Erau obosiţi de război. El se temea că s-ar putea dezvolta un sentiment de izolare în rândul trupelor lui. De aceea, a încercat să afle dacă operaţiunea „Overlord” va fi întreprinsă la timp, aşa cum s-a promis. Dacă nu, el va trebui să ia măsuri pentru evitarea resentimentelor în Armata Roşie. Acest lucru era foarte important.

Eu am spus că „Overlord” va avea loc, cu condiţia ca inamicul să nu aducă în Franţa trupe „mai numeroase decât pot aduna acolo britanicii şi americanii. Dacă germanii ar avea treizeci sau patruzeci de divizii în Franţa, eu nu credeam că forţa pe care o puteam trece noi peste Canal ar putea rezista. Eu nu mă temeam de debarcarea pe mal ci de ceea ce se putea întâmpla după treizeci, cincizeci de zile. Totuşi, dacă Armata Roşie angaja inamicul iar noi îl ţineam în Italia şi eventual dacă turcii intrau în război, atunci cred că puteam câştiga.

Stalin a spus că primii paşi ai operaţiunii „Overlord” vor avea un efect bun asupra Armatei Roşii, iar dacă el ar şti că va avea loc în mai sau iunie, el ar putea deja pregăti lovituri împotriva Germaniei. Primăvara era timpul cel mai potrivit. Lunile martie şi aprilie erau luni de relaxare, timp în care el ar putea concentra trupe şi materiale, iar în mai şi iunie ar putea ataca. Germanii nu vor avea trupe pentru Franţa. Transferarea diviziilor germane spre răsărit era continuă. Germanii se temeau de frontul lor de est, pentru că acesta nu avea un Canal care să trebuiască să fie

traversat şi nu exista o Franţa în care şi între. Germanii se temeau de înaintarea Armatei Roşii. Armata Roşie va înainta, dacă va vedea că primeşte un ajutor din partea Aliaţilor. A întrebat când va începe operaţiunea „Overlord”.

Am spus că nu pot dezvălui data operaţiunii „Overlord” fără acordul preşedintelui; dar că răspunsul va fi dat la prânz şi cred că el va fi satisfăcut.

* * *

După un scurt interval, Stalin şi cu mine ne-am îndreptat separat spre locuinţa preşedintelui, la prânzul „Celor trei” (cu interpreţii noştri), la care ne invitase. Roosevelt i-a spus atunci că am căzut amândoi de acord ca operaţiunea „Overlord” să fie lansată în cursul lunii mai. Stalin era evident foarte mulţumit şi uşurat de acest angajament solemn şi direct pe care II luam amândoi. Conversaţia s-a îndreptat asupra unor subiecte mai uşoare şi singurul lucru pe care trebuie să îl notez este problema ieşirii Rusiei la mări şi oceane. Eu m-am gândit totdeauna că era un lucru greşit, capabil să dea naştere unor conflicte dezastruoase, dacă unei ţări cu un asemenea teritoriu ca Imperiul rusesc, cu o populaţie de aproape două sute de milioane, i se interzicea în lunile de iarnă orice acces efectiv în apele largi.

După un scurt interval, a început a treia şedinţă plenară, ca şi înainte, la ambasada rusă, la ora patru. Era prezentă toată lumea şi număram aproape treizeci de persoane. Generalul Brooke a anunţat atunci că, după o şedinţă combinată, şefii de Stat Major ai Statelor Unite şi cei britanici ne-au recomandat să lansăm operaţiunea „Overlord” în luna mai, „împreună cu o operaţiune de sprijin împotriva sudului Franţei, pe cea mai mare scară permisă de vasele de debarcare ce vor fi disponibile în momentul respectiv”. Stalin a spus că înţelege importanţa deciziei şi dificultăţile inerente realizării ei. Perioada periculoasă pentru operaţiunea „Overlord” se va produce

după debarcare. În acel moment, germanii ar putea transfera trupe din est pentru a crea dificultăţi maxime pentru „Overlord”. Pentru a împiedica orice mişcare din est a unor forţe germane considerabile, el se angaja să organizeze o ofensivă rusă pe scară mare în mai. Eu am întrebat dacă vor exista dificultăţi între cele trei State Majore privind planurile de acoperire. Stalin a explicat că ruşii au folosit în mod considerabil păcălirea inamicului cu machete de tancuri, avioane şi aerodromuri. Inducerea în eroare s-a dovedit şi ea eficientă. El era de acord că Statele Majore să colaboreze în scopul găsirii în comun a unor planuri de acoperire şi inducere în eroare. „În război, am spus eu, adevărul este atât de preţios încât trebuie păzit cu o gardă de minciuni”. Stalin şi camarazii lui au apreciat mult această remarcă atunci când a fost tradusă şi, cu această notă de veselie, s-a încheiat conferinţa noastră oficială.

* * *

Până acum, ne-am adunat la conferinţe sau mese la ambasada sovietică. Am pretins totuşi că trebuie să fiu şi eu gazdă la al treilea dineu care să se ţină la legaţia britanică. Lucrul nu putea fi disputat. Marea Britanie şi eu însumi eram primii la alfabet şi, ca vârstă, eu aveam mai mult cu patru sau cinci ani decât Roosevelt sau Stalin. Dintre cele trei guverne, al nostru exista cu secole înaintea celorlalte; aş fi putut adăuga, dar n-am făcut-o, că noi eram de cel mai mult timp în război; şi, în sfârşit, 30 noiembrie era ziua mea de naştere. Aceste argumente, în special ultimul, au fost concludente şi toate pregătirile au fost făcute de ministrul nostru, pentru un dineu de aproape patruzeci de persoane, incluzându-i nu doar pe şefii politici să militari ci şi pe unii dintre funcţionarii superiori. Poliţia politică sovietică N.K. V.D. A insistat să percheziţioneze legaţia britanică de sus şi până jos, uitându-se după fiecare uşă şi sub fiecare pernă, înainte ca

Stalin să apară; iar circa cincizeci de poliţişti ruşi înarmaţi, sub comanda generalului lor, s-au postat lângă toate uşile şi ferestrele. Cei de la serviciul de securitate american erau şi ei foarte vizibili. Totuşi, totul s-a petrecut agreabil. Stalin, sosit cu o pază puternică, era în cea mai bună stare de spirit, iar preşedintele, în scaunul lui cu rotile, ne zâmbea tuturor cu plăcere şi bunăvoinţă.

Aceasta a fost o ocazie memorabilă în viaţa mea. În dreapta mea şedea preşedintele Statelor Unite, în stânga stăpânul Rusiei. Împreună, controlau o mare preponderenţă în forţele navale ale lumii şi trei sferturi din forţele ei aeriene şi puteau conduce armate de aproape douăzeci de milioane de oameni, angajaţi în cel mai teribil dintre războaiele care au existat până acum în istoria umană. Nu puteam să nu mă bucur de lungul drum pe care l-am făcut pe calea spre victorie, din vara lui 1940, când rămăseserăm singuri şi, în afară de marină şi aviaţie, eram practic neînarmaţi împotriva triumfătoarei şi neatinsei puteri a Germaniei şi Italiei, care aveau aproape toată Europa şi resursele acesteia în mâinile lor. Domnul Roosevelt mi-a dat cadou de aniversare un frumos vas de porţelan persan, care, deşi s-a spart în bucăţele în drumul spre casă, a fost minunat reconstituit şi e una dintre comorile mele.

În timpul dineului, am avut o conversaţie foarte plăcută cu ambii mei auguşti oaspeţi: Stalin a repetat întrebarea pe care a pus-o la conferinţă: „Cine va comanda operaţiune «Overlord»?” Eu am spus că preşedintele nu s-a hotărât încă, dar că eu eram aproape sigur că va fi generalul Marshall, care şedea nu prea departe, în partea opusă nouă, şi aşa fusese şi până acum. Era evident foarte bucuros auzind asta. El a vorbit atunci de generalul Brooke. El considera că acestuia nu-i plăceau ruşii. Fusese foarte abrupt şi dur cu ei la prima întâlnire de la Moscova din august 1942. L-am liniştit, asigurându-l că militarii pot

fi duri şi tăioşi cu colegii lor de profesie când se ocupă de probleme de război. Stalin a spus că de asta îi place şi mai mult. El l-a privit intens pe Brooke în partea opusă a camerei…

Când a venit vremea, am propus un toast în sănătatea iluştrilor noştri oaspeţi, iar preşedintele mi-a urat mie sănătate şi la mulţi ani fericiţi. A fost urmat de Stalin care a vorbit în acelaşi sens.

Apoi s-au propus numeroase toasturi neoficiale, după obiceiul rusesc, care este desigur foarte potrivit unor banchete de felul ăsta. Hopkins a ţinut un discurs învelit într-un ton vesel, în cursul căruia a spus că făcuse „un foarte lung şi atent studiu al Constituţiei britanice, care este nescrisă, şi a Cabinetului de Război, a cărui autoritate şi compoziţie nu sunt definite specific”. Ca rezultat al studiului, a spus el, „am înţeles că prevederile Constituţiei britanice şi puterile Cabinetului de Război sunt exact ceea ce vrea Winston Churchill să fie în orice moment dat”. Asta a provocat un râs general. Cititorul acestei povestiri ştie cât de puţin adevăr era în această afirmaţie glumeaţă. E adevărat că am primit o măsură de sprijin loial în conducerea războiului din partea Parlamentului şi a colegilor mei de Cabinet, care ar putea fi fără precedent, şi că erau foarte puţine probleme mari în care să mă contrazică, dar am amintit cu oarecare mândrie celor doi mari camarazi ai mei, în mai multe ocazii, că eram singurul din trinitatea noastră care putea în orice moment să fie înlăturat de la putere de un vot al Camerei Comunelor liber alese prin sufragiu universal, sau puteam fi controlat zi de zi de opinia unui Cabinet de Război reprezentând toate partidele din stat. Legislatura preşedintelui era fixă, dar puterile lui, nu doar ca preşedinte ci şi în calitate de comandat-şef, erau aproape absolute în cadrul Constituţiei americane. Stalin părea să fie, şi era cu siguranţă în acel moment, atotputernic în Rusia. Ei puteau ordona; eu

trebuia să conving şi să atrag. Eram bucuros că lucrurile stăteau aşa. Procesul era laborios, dar nu aveam motive să mă plâng de felul cum acţiona.

Pe măsură ce se desfăşura dineul, au mai fost cuvântări şi majoritatea figurilor principale, inclusiv Molotov şi generalul Marshall, şi-au adus contribuţia. Dar cuvântarea care mi-a rămas în memorie a venit de la generalul Brooke. Citez relatarea pe care a fost atât de amabil să mi-o scrie.

„La jumătatea dineului, a spus el, preşedintele, foarte amabil, a toastat în sănătatea mea, referindu-se la vremea când tatăl meu l-a vizitat pe tatăl lui la Hyde Park. Tocmai când termina şi mă gândeam ce uşor îmi va fi să răspund la vorbe atât de bune, Stalin s-a ridicat şi a spus că va încheia toastul. Atunci, el a început să spună că eu nu am reuşit să arăt adevărate sentimente de prietenie faţă de Armata Roşie, că nu apreciam cu adevărat calităţile ei şi că speră că în viitor voi putea arăta mai multă camaraderie faţă de soldaţii Armatei Roşii!

Am fost foarte surprins de aceste acuzaţii, întrucât nu-mi dădeam seama pe ce se bazau. Totuşi, am văzut destul din Stalin până acum ca să ştiu că, dacă aş rămâne pasiv ascultând aceste insulte, aş pierde orice respect pe care l-ar fi putut avea vreodată pentru mine şi că va continua asemenea atacuri şi în viitor.

De aceea, m-am ridicat să-i mulţumesc profund preşedintelui pentru cuvintele foarte bune şi apoi m-am întors spre Stalin cu aproximativ următoarele cuvinte:

«Acum, domnule mareşal, pot să mă ocup de toastul dumneavoastră. Sunt surprins că aţi considerat necesar să ridicaţi împotriva mea acuzaţii care sunt total nefondate. Vă amintiţi că azi-dimineaţă, când discutam planuri de acoperire, domnul Churchill a spus că «în război, adevărul are o escortă de minciuni». Vă veţi aminti de asemeni că chiar dumneavoastră ne-aţi spus că, în toate marile

ofensive, intenţiile adevărate le păstraţi ascunse de lumea din afară. Ne-aţi spus că toate machetele de tancuri şi de avioane erau totdeauna masate pe acele fronturi care nu erau de un interes imediat, în timp ce adevăratele intenţii erau învăluite într-o mantie a secretului total.

Ei bine, domnule mareşal, aţi fost indus în eroare de machetele de tancuri şi de avioane şi nu aţi văzut acele sentimente de adevărată prietenie pe care le am pentru Armata Roşie, nici nu aţi văzut sentimentele de adevărată camaraderie pe care le am faţă de toţi membrii ei.»”.

În timp ce acestea se traduceau de către Pavlov, frază cu frază, lui Stalin, i-am urmărit cu atenţie expresia. Era inscrutabil. Dar, la sfârşit, s-a întors spre mine şi a spus cu evidentă bucurie: „Îmi place omul ăsta. Pare sincer. Trebuie să stau de vorbă cu el mai târziu”.

În cele din urmă, ne-am mutat în anticameră, iar aici toată lumea se mişca în grupuri schimbătoare. Am simţit că era un sentiment mai mare de solidaritate şi bună camaraderie decât atinsesem până acum în Marea alianţă. Nu-i invitasem pe Randolph şi pe Sarah la dineu, deşi au intrat când s-a ţinut toastul pentru aniversarea mea, dar acum Stalin i-a zărit şi i-a salutat foarte călduros şi, desigur, preşedintele Îi cunoştea bine. Mişcându-mă în jur, I-am văzut pe Stalin într-un mic grup, faţă-n faţă cu „Brookie” cum îi spuneam eu. Relatarea generalului continuă:

„Când am ieşit din cameră, primul-ministru mi-a spus că se simţise cumva nervos gândindu-se la ce am să mai zic, când m-am referit la «adevăr» şi «minciuni». Totuşi, el m-a încurajat, spunând că răspunsul meu la toast a avut un efect bun asupra lui Stalin. Atunci, am decis să revin la atac în anticameră. M-am dus la Stalin şi i-am spus cât de surprins şi îndurerat eram că a găsit necesar să-mi aducă asemenea acuzaţii în toastul lui. El a răspuns imediat prin Pavlov: «Cele mai bune prietenii sunt cele bazate pe

înţelegeri greşite», şi mi-a strâns călduros mâna”.

Mi se părea că toţi norii dispăruseră şi că, de fapt, încrederea lui Stalin în prietenul meu era stabilită pe o bază de respect şi bunăvoinţă, care a rămas neclintită cât am lucrat împreună.

Trebuie să fi fost două după miezul nopţii, când ne-am despărţit în sfârşit. Mareşalul s-a resemnat cu escorta lui şi a plecat, iar preşedintele a fost condus la apartamentul lui din ambasada sovietică. M-am dus la culcare obosit dar mulţumit, fiind sigur, că s-a făcut numai bine. Cu siguranţă că, pentru mine, a fost o aniversare fericită.

* * *

La 1 decembrie discuţiile noastre lungi şi dure de la Teheran s-au încheiat. Concluziile militare au stabilit în ansamblu viitorul războiului. Invazia peste Canal a fost fixată pentru mai, depinzând bineînţeles de flux şi de lună. Debarcarea urma să fie ajutată de o ofensivă rusă reînnoită. La prima vedere, mi-a plăcut propusa debarcare pe malul sudic francez cu o parte a armatelor Aliate din Italia. Proiectul nu a fost examinat în amănunt, dar faptul că atât americanii cât şi ruşii erau în favoarea lui, făcea mai uşoară asigurarea vaselor de debarcare necesare succesului campaniei noastre italiene şi capturării Romei, fără de care operaţiunea ar fi fost un eşec. Eu eram desigur mai atras de sugestia alternativă a preşedintelui, privind debarcarea spre dreapta din Italia, prin Istria şi Triest, având ca ultim ţel să ajungă la Viena prin trecătoarea de la Ljubljana. Toate acestea erau la distanţă de cinci sau şase luni. Va fi timp suficient să facem o alegere definitivă, pe măsură ce va avansa războiul general, mai ales dacă armatele noastre din Italia nu vor fi paralizate din lipsa modestelor lor cereri de vase de debarcare. Existau multe posibilităţi, amfibii şi semiamfibii. Mă aşteptam ca operaţiunea aeropurtată din

Golful Bengal să fie abandonată şi, după cum se va vedea în capitolul următor, s-a dovedit că am avut dreptate. Eram bucuros că s-au păstrat mai multe opţiuni importante. Eforturile noastre importante aveau să fie reînnoite pentru a atrage Turcia în război, cu tot ce putea însoţi acest fapt în Marea *l* gee, şi decurgea din el în zona Mării Negre. În această privinţă, aveam şi fim dezamăgiţi. Trecând în revistă întreaga scenă militară, când ne-am despărţit într-o atmosferă de prietenie şi unitate în scopuri imediate, eu personal eram foarte mulţumit.

Aspectele politice erau din nou mai îndepărtate şi speculative. Era clar că acestea depindeau de rezultatele marilor bătălii care abia urmau să fie date şi, după aceea, de starea de spirit a fiecărui Aliat când victoria avea să fie câştigată. Nu ar fi fost drept ca, la Teheran, democraţiile occidentale să-şi bazeze planurile pe bănuieli cu privire la atitudinea Rusiei la ora triumfului şi când toate pericolele aveau să fie înlăturate. Promisiunea lui Stalin de a intra în război împotriva Japoniei, de îndată ce Hitler avea să fie răsturnat şi armatele lui învinse, era de cea mai mare importanţă. Speranţa viitorului era în terminarea cât mai rapidă a războiului şi în stabilirea unui instrument mondial care să evite un alt război, bazat pe forţa combinată a trei mari puteri ai căror conducători şi-au dat mâinile cu prietenie în jurul mesei.

Am obţinut o uşurare a situaţiei pentru Finlanda, care în ansamblu funcţionează şi azi. Frontierele noii Polonii au fost în mare schiţate, atât în est cât şi în vest. „Linia Curzon”, subiect de interpretare, în est, şi linia Oder în vest, păreau să ofere un cămin adevărat şi de durată pentru naţiunea poloneză, după toate suferinţele ei. În acea vreme, chestiunea în legătură cu zona dintre râul Neisse de est şi cel de vest, care curg împreună şi formează râul Oder, nu apăruse încă. Atunci când a izbucnit în iulie 1945, în mod violent şi în condiţii total

diferite, la Conferinţa de la Potsdam, eu am declarat imediat că Marea Britanie aderă doar la tributarul de est. Şi aceasta este în continuare poziţia mea.

Problema supremă privind tratamentul ce va fi acordat Germaniei de către învingători putea să constituie în acel moment, doar subiectul unei „treceri în revistă preliminare a unei vaste probleme politice” şi, după cum a descris-o Stalin, „foarte preliminară”. Trebuie amintit că eram în mijlocul unei lupte înfricoşătoare cu forţa puterii naziste. Toate nenorocirile războiului din jurul nostru şi toate frământările dintre Aliaţi, privind pedepsirea duşmanului comun, toate acestea ne dominau minţile. Proiectul tentativ al preşedintelui de împărţire a Germaniei în cinci state autoguvernate şi două teritorii sub controlul Naţiunilor Unite, era desigur cu mult mai acceptabil pentru Stalin decât propunerea făcută de mine de izolare a Prusiei şi de constituire a Confederaţiei Dunărene sau a unei

Germanii de sud şi a unei Confederaţii Dunărene. Acesta era punctul meu personal de vedere. Dar nu mă căiesc deloc că l-am prezentat în condiţiile pe care le aveam la Teheran.

Ne temeam cu toţii de forţa unei Germanii unite. Prusia avea o mare istorie a ei proprie. Ar fi fost posibil, gândeam eu, să facem cu ea o pace dură dar onorabilă şi, în acelaşi timp, să refacem în forme moderne ceea ce a fost în linii generale Imperiul austro-ungar, despre care se spusese foarte bine că, „Dacă nu ar fi existat, ar fi trebuit inventat”. Aici ar fi vorba de o mare regiune, în care nu ar domni doar pacea ci şi prietenia, şi care s-ar putea realiza mult mai repede decât orice altă Soluţie. Astfel, s-ar putea forma o Europă unită, în care învingători şi învinşi să poată găsi o bază sigură pentru viaţă şi libertate pentru milioanele de oameni frământaţi.

Nu simt nicio ruptură în conţinuţitatea gândurilor

mele în această sferă imensă. Dar schimbări vaste şi dezastruoase au căzut pe capul nostru în domeniul realului. Frontierele poloneze există doar cu numele, iar Polonia zace tremurând în strânsoarea ruso-comunistă. Germania a fost într-adevăr împărţită, dar numai într-o diviziune hidoasă, în zone de ocupaţie militară. Despre această tragedie nu se poate spune decât că *NU POATE DURA*.

Capitolul VIII CARTAGINA ŞI MARRAKECH

Lja 2 decembrie, m-am întors la Cairo de la Teheran şi am fost din nou instalat în vila de lângă piramide. Preşedintele a sosit în aceeaşi seară şi ne-am reluat discuţiile intime în legătură cu întreaga scenă a războiului şi cu convorbirile noastre cu Stalin. Între timp, şefii Statului Major Combinat, după ce s-au împrospătat cu o vizită la Ierusalim în drumul de întoarcere de la Teheran, aveau să-şi continue discuţiile despre treburile lor importante de a doua zi. Amiralul Mountbatten s-a întors în India după ce a prezentat planul revizuit pe care fusese instruit să-l facă pentru un atac cu amfibii în insulele Andaman (Operaţiunea „Corsar”). Aceasta ar absorbi vasele de debarcare vital necesare, ce-i fuseseră trimise deja din Mediterana. Am dorit să fac o ultimă încercare de a-i câştiga pe americani la acţiunea alternativă împotriva insulei Rhodos.

În scara următoare, am cinat din nou cu preşedintele. Eden era cu mine. Am rămas la masă până după miezul nopţii, discutând încă punctele noastre de divergenţă. Eu împărtăşeam punctul de vedere al şefilor noştri de Stat Major, care erau foarte îngrijoraţi de promisiunea pe care preşedintele i-o făcuse generalisimului Cian Kai-şi înainte de Teheran, de a lansa în curând un atac aerian în golful Bengal. Acest lucru ar fi măturat speranţele şi planurile mele de a ocupa Rhodos; de care, după părerea mea,

depindea în mare măsură intrarea Turciei în război. Dar Roosevelt era în favoarea acelei operaţiuni. Când şefii noştri de Stat Major au ridicat problema în conferinţele militare, Statele Majore americane pur şi simplu au refuzat să discute chestiunea. Spuneau că preşedintele luase hotărârea şi ei nu aveau altă alegere decât să se supună.

În după-amiaza zilei de 4 decembrie, am ţinut prima şedinţă plenară după Teheran, dar am avansat foarte puţin. Preşedintele a început prin a spune că trebuie să plece în 6 decembrie şi că toate rapoartele ambelor părţi trebuiau să fie gata pentru înţelegerea finală, până în seara de duminică 5 decembrie. În afară de chestiunea intrării Turciei în război, singurul punct important părea a fi unul relativ neînsemnat şi anume folosirea unei duzini de vase de debarcare şi echiparea lor. Era de neînchipuit ca cineva să fie înfrânt de o chestiune atât de minoră şi el s-a socotit obligat să spună că acest amănunt *trebuie* înlăturat.

Eu am spus că nu vreau să părăsesc Conferinţa cu îndoiala că delegaţia britanică ar vedea cu mare nelinişte răspândirea noastră timpurie. Mai erau multe probleme de o importanţă de primă categorie ce trebuiau rezolvate. Două evenimente decisive avuseseră loc în ultimele câteva zile. Mai întâi, Stalin proclamase în mod voluntar că Sovietele vor declara război Japoniei în momentul când Germania va fi învinsă. Aceasta ne-ar da baze mai bune decât am putea găsi vreodată în China şi face cu atât mai important să ne concentrăm ca să transformăm acţiunea „Overlord” într-un succes. Ar fi necesar ca Statele Majore să analizeze cum va afecta acest fapt operaţiunile din Pacific şi din sud-estul Asiei.

Al doilea eveniment de primă importanţă era decizia de a traversa Canalul în mai. Eu însumi aş fi preferat o dată în iulie, dar eram hotărât să fac tot ce-mi stătea în putere ca data din mai să devină un succes deplin. Era o

sarcină care le depăşea pe toate celelalte. Până la urmă, aveau să participe la ea un milion de americani şi cinci sau şase sute de mii de britanici. Erau de aşteptat bătălii îngrozitoare, pe o scară cu mult mai mare decât orice am cunoscut până acum. Pentru a da cea mai mare şansă operaţiunii „Overlord”, se considera necesară o debarcare pe Riviera (nume de cod „Nicovala”) care să fie cât mai puternică. Mie mi se pare că o criză a armatelor invadatoare va apărea în a treizecea zi şi ar fi esenţial să se ia toate măsurile, prin acţiuni în alte locuri, ca germanii să fie împiedicaţi să-şi concentreze o forţă superioară împotriva capetelor noastre de pod de pe plăji. De îndată ce forţele operaţiunilor „Overlord” şi „Nicovala” vor ajunge în aceeaşi zonă, ele vor fi conduse de acelaşi comandant.

Preşedintele, rezumând discuţiile, a întrebat dacă gândea corect că era o înţelegere generală în următoarele puncte:

(a) Nu trebuie făcut nimic ce ar stânjeni acţiunea „Overlord”.

(b) Nu trebuie făcut nimic ce ar stânjeni acţiunea „Nicovala”.

(c) Cu orice mijloace, trebuie să adunăm destule vase de debarcare pentru a opera în estul Mediteranei, dacă Turcia se alătură în război.

(d) Să i se spună amiralului Mountbatten să continue să facă tot ce poate [în golful Bengal] cu ceea ce i s-a alocat deja.

La acest ultim punct, am sugerat că s-ar putea să fie necesar să retragem resurse de la Mountbatten pentru a întări operaţiunile „Overlord” şi „Nicovala”. Preşedintele a spus că nu poate fi de acord. Aveam o obligaţie morală să facem ceva pentru China şi el nu era pregătit să renunţe la operaţiunea cu amfibii, decât pentru un motiv foarte bun şi deja vizibil. Am răspuns că acest „motiv foarte bun” poate

fi oferit de suprema noastră aventură în Franţa. În momentul de faţă, asaltul „Overlord” pornea doar cu o bază de trei divizii, pe când în Sicilia noi am debarcat pe mal, în prima zi, nouă divizii. Principala operaţiune avea o marjă foarte mică în prezent.

Revenind la atacul pe Riviera, mi-am exprimat părerea că ar trebui să fie plănuit cu o forţă de asalt de cel puţin două divizii. Aceasta ar asigura suficiente vase de debarcare pentru operaţiunea de luare prin flanc din Italia şi de asemeni, dacă Turcia intra în război, să capturăm Rhodos. Apoi am arătat că operaţiunile în sud-estul Asiei trebuie judecate în legătură cu importanţa predominantă a operaţiunii „Overlord”. Am spus că eram surprins de cererea de a se cuceri insulele Andaman, despre care am aflat de la amiralul Mountbatten. Pe baza promisiunii lui Stalin că Rusia va intra în război cu Japonia, operaţiunile din Comandamentul Asiei de sud-est şi-au pierdut în mare măsură valoarea, în timp ce, pe de altă parte, costul lor s-a ridicat într-o măsură prohibitivă.

Discuţia a continuat în legătură cu problema dacă trebuie să persistăm sau nu în proiectul Andaman. Preşedintele s-a opus dorinţei britanice de a-l abandona. Nu am ajuns la nicio concluzie, decât că şefii de Stat Major au primit instrucţiuni să studieze operaţiunea în amănunt.

* * *

La 5 decembrie, ne-am întâlnit din nou, iar raportul Statelor Majore Combinate a fost citit cu glas tare de preşedinte şi a fost de acord cu acesta. Totul se redusese acum la chestiunea Orientului îndepărtat. Rhodos ieşise din vederi, iar eu m-am concentrat asupra obţinerii vaselor de debarcare pentru „Nicovala” şi pentru Mediterana. Se prezentase acum un factor nou. Aprecierea Comandamentului din sud-estul Asiei cu privire la forţele necesare atacului insulelor Andaman fusese uluitoare. Preşedintele a spus că 14.000 de ostaşi ar trebui să fie

suficient. În orice caz, cei 50.000 de soldaţi propuşi au rupt cu siguranţă şira apărării expediţiei în insulele Andaman, cel puţin în această şedinţă. Pentru moment s-a căzut de acord ca Mountbatten să fie întrebat ce operaţiuni amfibii îşi putea asuma pe o scară mai mică, cu presupunerea că majoritatea vaselor de debarcare şi de asalt erau retrase din sud-estul Asiei în următoarele câteva săptămâni. Astfel ne-am despărţit, domnul Roosvelt rămânând foarte necăjit.

Înainte de a putea face altceva, impasul de la Cairo fusese învins. După-amiază, preşedintele, consultându-se cu consilierii săi, a decis să abandoneze planul cu insulele Andaman. El mi-a trimis un laconic mesaj particular: „Corsarul a ieşit din vederile noastre”. Generalul Ismay îmi aminteşte că atunci când i-am spus în mod criptic la telefon vestea binevenită că preşedintele şi-a schimbat părerea şi îl va informa în acest sens pe Cian Kai-şi, am spus: „E un bărbat mai bun cel care îşi domină spiritul decât cel care cucereşte un oraş”. Ne-am întâlnit cu toţii la 7.30 p.m., a doua seară, ca să trecem în revistă raportul final al Conferinţei. Operaţiunea din sudul Franţei a fost aprobată oficial, iar preşedintele a citit anunţul pentru generalisimul Cian Kai-şi, în care îl informa despre decizia sa de a abandona planul insulelor Andaman.

Unul dintre principalele scopuri ale Conferinţei noastre de la Cairo fusese reluarea convorbirilor cu conducătorii turci. Ku i-am telegrafiat preşedintelui Inönü la 1 decembrie, din Teheran, sugerându-i să ni se alăture preşedintelui şi mie la Cairo. S-a aranjat ca şi Vîşiński să fie prezent. Ideea acestei convorbiri a izvorât din întâlnirea dintre F den şi ministrul turc de Externe, la Cairo, la începutul lui noiembrie, când Fden se întorcea acasă de la Moscova. Turcii au venit acum din nou la Cairo, la 4 decembrie, iar în a doua seară l-am invitat la cină pe preşedintele turc. Oaspetele meu a dat dovadă de multă

precauţie şi, în următoarele întâlniri, a arătat în ce măsură consilierii lui erau încă impresionaţi de maşina militară germană. Eu am făcut presiuni puternice. Cu Italia ieşită din cale, avantajele intrării Turciei în război erau vizibil crescute, iar riscurile micşorate.

Turcii au plecat curând să raporteze Parlamentului. S-a căzut de acord ca, între timp, specialiştii britanici să se adune şi să implementeze primele stadii ale stabilirii unei forţe aliate în Turcia. Dar chestiunea a rămas aici. Când a venit Crăciunul, eu mă resemnasem cu mentalitatea Turciei.

În toate numeroasele noastre discuţii de la Cairo, preşedintele nu s-a referit la chestiunea vitală şi urgentă a comandantului operaţiunii „Overlord”, iar eu aveam impresia că aranjamentul nostru iniţial şi înţelegerea mai erau valabile. Dar, în ziua dinaintea plecării lui din Cairo, preşedintele mi-a comunicat decizia lui finală. Mergem în maşină de la Cairo spre piramide. Atunci, mi-a spus, aproape ca din întâmplare, că nu se poate lipsi de generalul Marshall, a cărui mare influenţă în fruntea treburilor militare şi a conducerii războiului era de nepreţuit şi indispensabilă conducerii cu succes a războiului. El a propus atunci să-l numească pe Eisenhower la „Overlord” şi mi-a cerut părerea. I-am spus că el trebuia să decidă, dar că şi noi avem cele mai bune păreri despre generalui Eisenhower şi ne vom pune norocul în mâinile lui, cu bunăvoinţă, din inimă.

Până în acel moment, mă gândeam la Eisenhower ca şef de Stat Major al Armatei, în timp ce Marshall va comanda operaţiunea „Overlord”. Eisenhower auzise şi el despre aşa ceva şi era foarte nefericit de perspectiva de a părăsi Mediterana pentru Washington. Acum totul era stabilit. Eisenhower la „Overlord”, Marshall rămânea la Washington, iar un comandant britanic trebuia numit pentru Mediterana.

Întreaga poveste a îndelungatei amânări a preşedintelui şi a deciziei lui finale este atinsă de biograful domnului Hopkins, care afirmă că Roosevelt a luat hotărârea duminică 5 decembrie, „în ciuda sfatului aproape nerăbdător al lui Hopkins şi Stimpson, împotriva cunoscutei preferinţe, atât a lui Stalin cât şi a lui Churchill, împotriva propriei sale înclinaţii proclamate”. Apoi, domnul Sherwood citează următorul extras dintr-o noia pe care a căpătat-o după război de la generalul Marshall: „Dacă-mi aduc aminte, afirmă Marshall, preşedintele i-a spus, în completarea conversaţiei noastre: «Simt că nu pot dormi noaptea când tu eşti plecat din ţară.» „Nu încape îndoială că preşedintele a simţit că doar comanda operaţiunii „Overlord” nu era suficientă pentru a justifica plecarea din Washington a generalului Marshall.

În sfârşit, munca noastră se încheiase. Am dat un dineu pentru şefii Statului Major Combinat şi pentru încă una sau două persoane. Îmi amintesc că m-a izbit optimismul care domina în cercurile înalte ale armatei. Exista ideea nerostită că Hitler nu va fi destul de puternic ca să facă faţă campaniei de primăvară şi că ar putea să se prăbuşească chiar înainte ca „Overlord” să fie lansat în vară. Am fost atât de impresionat de acest curent de opinie, încât am cerut ca fiecare să-şi spună părerea, pe rând. Toate autorităţile profesionale erau înclinate să creadă că prăbuşirea Germaniei era iminentă. Cei trei politicieni prezenţi au avut un punct de vedere opus. Desigur, în aceste probleme de care depind atât de multe vieţi, există totdeauna şi o mare doză de ghicitoare. Sunt atât de multe lucruri ce nu pot fi măturate şi calculate. Cine poate şti cât de slab este inamicul în spatele fronturilor arzătoare şi a măştii de cinism? În ce moment se va frânge puterea voinţei lui? În ce moment va fi doborât?

Preşedintele nu a găsit timp pentru vizite turistice.

Dar eu nu suportam să-l las să plece fără să vadă Sfinxul. Într-o zi, după ceai, i-am spus, „Trebuie să vii acum”. Ne-am dus acolo direct cu maşina şi am examinat minunea lumii din toate unghiurile. Roosevelt şi cu mine ne-am uitat câteva minute la picioarele lui, în tăcere, în timp ce lăsau umbrele înserării. Nu ne-a spus nimic şi şi-a păstrat zâmbetul de nescrutat. Nu avea rost să mai aşteptăm mai mult. La 7 decembrie, mi-am luat rămas bun de la marele meu prieten, când şi-a luat zborul de pe aerodromul de lângă piramide.

* * *

Eu nu mă simţisem deloc bine în cursul acestei călătorii şi Conferinţe, iar când aceasta a ajuns la sfârşit, eram conştient că sunt foarte obosit. De exemplu, am observat că după baie nu mă mai uscam ci mă întindeam în pat înfăşurat în cearşaf până mă uscam în mod natural. După miezul nopţii, în 11 decembrie, eu şi grupul meu personal am plecat cu avionul nostru spre Tunis. Plănuisem să petrec o noapte acolo, la vila generalului Eisenhower, iar a doua zi să zbor la Alexander şi apoi la cartierul general al lui Montgomery, în Italia, unde vremea era proastă şi orice înaintări erau intermitente.

Dimineaţa am trecut peste aerodromurile din Turnis. Un semnal ne-a îndrumat să nu aterizăm unde ni se spusese şi am fost dirijaţi spre alt câmp, la vreo şaizeci de kilometri mai departe. Am ieşit cu toţii şi am început să descărcăm bagajele. Avea să mai treacă o oră până vor putea sosi maşinile. Cum şedeam pe cutiile mele cu documente oficiale, m-am simţit absolut epuizat. În acel moment, a venit totuşi un mesaj telefonie de la generalul Einsenhower, care aştepta la primul aeroport, spunând că am fost îndrumaţi greşit şi că aterizarea era posibilă acolo. Aşa că ne-am căţărat din nou în avion şi, după douăzeci de minute, eram cu el, foarte aproape de vila lui. Ike, totdeauna sufletul ospitalităţii, aşteptase două ore într-o

imperturbabilă bună dispoziţie. M-am urcat în maşina lui şi, după ce am călătorit puţin, i-am spus: „Mi-e teamă că o să trebuiască să stau cu dumneata mai mult decât am plănuit. Sunt complet la capătul puterilor şi nu mă pot duce pe front până nu-mi mai recapăt din puteri”. Toată ziua aceea am dormit, iar a doua zi a început febra şi simptome la baza plămânului, care indicau o pneumonie. Aşa că, iată, în acest moment important, stăteam culcat pe spate între ruinele vechii Cartagine.

Când radiografiile au arătat că se vedea o umbră pe un plămân, am constatat că totul fusese diagnosticat şi prevăzut de Lordul Moran. Doctorul Bedford şi alte înalte autorităţi medicale din Mediterana şi infirmiere excelente au sosit din toate părţile ca prin magic. Admirabilul medicament şi B, care nu-mi producea niciun efect negativ, a fost folosit din primul moment, şi, după o săptămână de febră, inamicul a fost respins. Deşi Moran a notat că, la un moment dat, el considera că problema era îndoielnică, eu nu am împărtăşit punctul lui de vedere. Nu m-am simţit chiar atât de rău la această criză, ca la aceea din februarie. Medicamentul şi B, pe care eu îl mai numeam şi Moran şi Bedford, şi-a făcut treaba foarte eficient. Nu încape îndoială că pneumonia este o treabă cu totul diferită de ceea ce era înainte de descoperirea acestui medicament miraculos. Niciun moment, eu nu mi-am abandonat rolul în conducerea treburilor şi nu a fost nicio întârziere în deciziile «care se cereau de la mine.

Sarcina mea imediată, ca ministru britanic al Apărării, răspunzător de Cabinetul de Război, era să propun un comandant suprem britanic pentru Mediterana. Acest post l-am încredinţat generalului Wilson, fiind de asemeni stabilit ca generalul Alexander să comande întreaga campanie în Italia, aşa cum făcuse sub generalul Eisenhower. S-a mai aranjat de asemeni ca generalul Devers, din armata Statelor Unite, să devină adjunctul

generalului Wilson în Mediterana, mareşalul aerului Tedder să fie adjunctul generalului Eisenhower la acţiunea „Overlord”, iar generalul Montgomery să comande întreaga forţă de invazie peste Canal, până când comandantul suprem va putea să-şi transfere în Franţa cartierul său general şi să preia controlul operaţional direct. Toate acestea au fost realizate cu cea mai mare netezime şi în perfectă înţelegere între preşedinte şi mine, cu aprobarea Cabinetului, şi s-a lucrat în bună camaraderie şi prietenie între toţi cei în cauză.

Dar zilele treceau şi eu eram într-o stare proastă. Febra creştea şi scădea. Trăiam preocupat de problema mea, de război, şi era de parcă acesta izvora chiar din fiinţa mea. Doctorii încercau să ţină treburile departe de patul meu, dar eu îi sfidam. Ei toţi spuneau: „Nu lucraţi, nu vă gaceţi griji.”, în asemenea măsură, încât am încercat să citesc un roman. Citisem de mult romanul lui Jane Austen, *Sim* [*şi sensibilitate*, iar acum m-am gândit că aş vrea să citesc *Mândrie şi prejudecată*. Sarah mi-l citea minunat, stând la picioarele patului. Totdeauna am considerat că e mai bun decât celălalt. Ce viaţă liniştită aveau oamenii aceia! Mici îngrijorări despre revoluţia franceză sau despre luptele zdrobitoare ale războaielor napoleoniene. Doar manierele care controlau pe cât puteau pasiunile naturale, laolaltă cu explicaţii culte ale oricărei nefericiri. Toate astea păreau să se potrivească foarte bine cu medicamentul şi B.

Într-o dimineaţă, Sarah lipsea de la picioarele patului meu şi eram gata să cer cutia cu telegrame în orele interzise, când ea intră cu mama ei. Nu aveam idee că soţia mea zbura din Anglia ca să mi se alăture. Ea alergase la aeroport să zboare cu un avion bimotor Dakota. Vremea era rea, dar Lordul Beaverbrook eraévigilent. El a ajuns primul la aeroport şi a oprit zborul ei până a putut fi obţinut un avion cu patru motoare. (Eu cred că e bine

totdeauna să şi patru motoare când zbori pe distanţe lungi, peste mare). Acum, sosise după o călătorie foarte dură, într-un avion neîncălzit, în mijlocul iernii. Jock Colville o escortase şi era un adaos bine venit la personalul meu, prin care se transmiteau atâtea probleme. „Salutări dragi lui Clemmie” a telegrafiat preşedintele. „Mă simt uşurat că ea e cu dumneata ca ofiţer superior”.

* * *

Cum zăceam aşa, simţeam că ne aflam la un apogeu al războiului. Organizarea operaţiunii „Overlord” era cel mai mare eveniment şi cea mai mare datorie din lume. Dar oare trebuia să sabotăm tot ce aveam în Italia, unde era implicată principala forţă de peste mări a ţării noastre? Aveam să o lăsăm o baltă stătătoare din care am scos tot peştele pe care l-am dorit? După cum vedeam eu problema, campania din Italia, în care erau angajaţi un milion sau mai mulţi oameni din trupele noastre britanice, controlate de britanici sau aliate, era camaradul credincios şi indispensabil şi contrapartea principalei operaţiuni de peste Canal. Aici, stilul american de gândire exact, logic, pe scară mare, de producţie în masă, era formidabil, în viaţă, oamenii trebuie să fie învăţaţi în primul rând să se „concentreze la esenţial”. Acesta este fără îndoială primul pas de ieşire din confuzie şi nehotărâre dar este doar primul pas. A doua etapă în război este o armonie generală a efortului de război, făcând ca toate să se îmbine laolaltă şi până şi cea mai mică forţă de luptă să-şi joace rolul deplin, tot timpul. Eram sigur că o campanie viguroasă în Italia în prima jumătate a anului 1944 va fi cel mai mare ajutor pentru suprema operaţiune a traversării Canalului, spre care se concentrau toate minţile şi se făceau toate angajamentele. Dar fiecare lucru pe care ofiţerii mei de Stat Major îl puteau pretinde ca fiind „esenţial” sau „vital” şi folosirea acestor cuvinte grele trebuia să-mi fie argumentat de parcă arta ar purta în sine succesul sau

eşecul scopului nostru esenţial. Pentru douăzeci sau o duzină de vase de debarcare a vehiculelor, trebuie să te lupţi de parcă problema principală s-ar baza pe ele.

Cazul mi se părea brutal de simplu. Toate vasele pe care le avem vor fi folosite pentru transportarea în Anglia a tot ceea ce vor putea produce Statele Unite în arme şi oameni. Cu siguranţă că forţele enorme pe care nu le puteam mişca pe mare de pe teatrul italian, îşi puteau juca rolul lor. Fie că ar putea cuceri Italia şi imediat să muşte în frontul interior german, fie că puteau să atragă mari forţe germane de pe frontul pe care urma să-l atacăm trecând Canalul în ultimele zile ale lui mai sau începutul lui iunie, cum o vor cere luna şi fluxul.

Impasul în care au ajuns armatele noastre în Italia a fost provocat de rezistenţa încăpăţânată a germanilor pe cei o sută douăzeci de kilometri de front, de la o mare la alta, îl făcuse deja pe generalul Eisenhower să se gândească la un atac prin flanc, cu amfibii. El plănuise să debarce cu o divizie la sud de Tibru şi să facă un salt spre Roma, în conjuncţie cu un atac al armatei principale. Oprirea acestei armate şi distanţa punctului de debarcare a făcut pe toată lumea să simtă că era nevoie de mai mult de o divizie. Eu am fost dintotdeauna partizanul „ghearei de pisică” cum îi spun eu. N-am reuşit niciodată să transmit această manevră puterii maritime, inclusiv în înaintările noastre în deşert. Totuşi, în Sicilia, generalul Patton a folosit de două ori comanda flancului de pe mare cu efect important când a avansat de-a lungul coastei de nord a insulei.

Exista un mare sprijin din partea profesioniştilor. Eisenhower era deja de acord în principiu, deşi noua lui numire la comanda operaţiunii „Overlord” îi dădea acum un simţ diferit al valorilor şi un nou orizont. Alexander, comandant suprem adjunct şi comandant al armatelor din Italia, considera operaţiunea justă şi necesară; Bedell

Smith era înflăcărat şi ajuta în toate direcţiile. Acest lucru era adevărat şi în privinţa amiralului John Cunningham, care deţinea toate cărţile navale, ca şi a mareşalului Tedder. Aveam deci un şir întreg de autorităţi din Mediterana. În plus, eram sigur că şefii de Stat Major britanici vor agrea planul, iar cu acordul lor puteam obţine aprobarea Cabinetului de Război. Când nu poţi da ordine, este necesară o muncă grea şi îndelungată.

* * *

Mi-am început eforturile la 19 decembrie, când şeful Statului Major Imperial, în drum spre casă de la cartierul general al lui Montgmorey din Italia, a venit să mă vadă la Cartagina. Sperasem să mergem acolo împreună, dar boala mea m-a împiedicat. Am avut o discuţie cuprinzătoare, iar eu am constatat că, pe o cale separată de gândire, generalul Brooke a ajuns la aceeaşi concluzie ca şi mine. Am fost de acord asupra politicii şi de asemeni că, în timp ce eu mă voi ocupa de comandanţii de la faţa locului, el să facă tot ce poate ca să depăşească dificultăţile de acasă.

Apoi el a plecat la Londra pe calea aerului. Şefii de Stat Major gândiseră evident pe aceleaşi linii şi, după ce au ascultat relatarea lui, au telegrafiat în 22: „Suntem pe deplin de acord cu dumneata că nu se poate permite ca actuala stagnare să continue… Soluţia constă în mod clar în a folosi puterea noastră amfibie şi să lovim lateral în flancul inamicului, ca să deschidem calca pentru o înaintare rapidă, spre Roma… Credem că scopul ar trebui să fie asigurarea transportului a două divizii…” După ce explicau că noul plan ar implica abandonarea ambelor acţiuni, a aceleia din Rhodos şi a unei operaţiuni mai mici pe coasta Arakan din Birmania, ei încheiau: „Dacă aprobaţi linia de gândire de mai sus, propunem să discutăm chestiunea cu şefii Statului Major Combinat în vederea începerii imediate a acţiunii acolo”.

Acesta a dus la o analiză dură a resurselor noastre. Unele vase de debarcare pentru operaţiunea suspendată împotriva insulelor Andaman erau deja în drum spre Mediterana, prin Oceanul Indian. Altele urmau să se întoarcă acasă pentru „Overlord”. De toate era o nevoie extremă.

În ziua de Crăciun, am ţinut toată dimineaţa o conferinţă la Cartagina. Au fost prezenţi Eisenhower, Alexander, Bedell Smith, generalul Wilson, Tedder, amiralul John Cunningham şi alţi înalţi ofiţeri. Singurul care nu era prezent era generalul Clark al Armatei a Cincea. Aceasta a fost o omisiune pe care o regret, întrucât armatei lui i se încredinţa în final operaţiunea şi ar fi trebuit să aibă în minte fundalul acesteia. Am fost cu toţii de acord că nu era suficient un transport mai mic de două divizii, în acel moment, mă gândeam la un asalt cu două divizii din Armata a Opta, unde Montgomery, urma să fie înlocuit de generalul Leese. Mă gândeam că operaţia cu amfibii implica potenţiale riscuri mortale pentru forţele debarcate şi preferam să mi le asum cu trupe britanice, pentru că eu eram răspunzător faţă de Britania. În plus, forţa ar fi fost omogenă, şi nu jumătate şi jumătate.

Totul se învârtea în jurul vaselor de debarcare care au ţinut în frâu toată strategia noastră timp de câteva săptămâni. Cu data rigidă prevăzută pentru „Overlord” şi cu mişcarea, repararea şi punerea la punct a acestor aproape o sută de mici vase, toate planurile erau într-o cămaşă de forţă. Am scăpat, deşi loviţi, de această nenorocire. Dar trebuie să recunosc că eram atât de preocupat să mă lupt pentru principii, încât nu am reuşit să obţin, şi de fapt nici nu îndrăzneam să cer, necesarul ca greutate şi volum, pentru „gheara de pisică”. De fapt, ar fi fost destule vase de debarcare şi tancuri pentru operaţiune, aşa cum a fost plănuită, şi, după părerea mea, dacă cererile extravagante ale maşinii militare ar fi fost

reduse, am fi putut, fără a dăuna altor angajamente şi promisiuni, să aruncăm pe mal, la sud de Tibru, o forţă mai mare cu deplină mobilitate. Totuşi, problema a fost disputată în termeni de rutină ai cerinţelor armatei şi având în vedere datele exacte, când vasele de debarcare puteau fi gata pentru operaţiunea „Overlord”, ţinând seama, bineînţeles, că întoarcerea lor acasă va avea loc iarna, pe vremea proastă din golful Biscaia şi că era necesară o marjă de timp pentru refacerea lor. Dacă aş fi cerut transportarea a trei divizii, n-aş fi căpătat nimic. Cât de des trebuie omul să se mulţumească cu ceea ce poate obţine! Totuşi, e mai bine să faci lucrurile aşa cum trebuie.

La încheierea discuţiei noastre, am trimis următoarea telegramă preşedintelui şi una similară acasă. Am avut grijă să spun direct faptul esenţial:

…Pentru că am reţinut cincizeci şi şase de vase de debarcare în Mediterana atâta timp, mi se pare iraţional să le expediez fiind vorba doar de încă o săptămână, timp în care ar putea oferi servicii decisive. Ce ar putea fi mai periculos decât să lăsăm să stagneze lupta în Italia şi să mai lâncezească încă trei luni? Nu putem merge înainte, lăsând în urmă o treabă neterminată în care sunt antrenaţi o jumătate de milion de oameni. De aceea, celor prezenţi aici li s-a părut că trebuie făcut orice efort pentru a disponibiliza pentru Anzio două divizii, în jur de 20 ianuarie, şi s-au emis ordine în acest sens către generalul Alexander. Dacă nu folosim această ocazie, trebuie să ne aşteptăm la eşecul campaniei din Mediterana din 1944. Eu sper deci sincer că veţi fi de acord cu o întârziere de trei săptămâni a întoarcerii celor cincizeci şi şase de vase de debarcare şi că toate autorităţile vor fi instruite să se asigure că operaţiunea „Overlord” din mai nu suferă prejudicii din această cauză…

Am avut reţineri în privinţa zborului printre ceea ce eu numeam „nori umpluţi” adică nori cu munţi în interiorul

lor – iar un zbor complicat, prin diverse văi din faţa noastră, pentru a ne menţine la o înălţime sub trei mii de metri, mi se părea o propunere incorectă pentru ceilalţi din avion. De aceea, l-am chemat pe pilot şi i-am cerut să zboare la cel puţin şapte sute de metri deasupra celui mai înalt munte aflat la o sută cincizeci de kilometri distanţă de ruta lui. Lordul Moran a fost de acord. S-a administrat oxigenul adus special pentru această călătorie. Am urcat în albastrul cerului. M-am simţit bine şi am făcut o aterizare perfectă pe la ora patru, pe aerodromul din Marrakech. Cel de al doilea avion al nostru, care respectase strict instrucţiunile, a avut un zbor greu şi foarte periculos printre diferitele defilcuri şi trecători, multe fiind traversate având doar o vedere infimă asupra munţilor înalţi. La această înălţime mică, vremea nu era deloc bună. Avionul a ajuns în siguranţă, la o oră după noi, cu o uşă ruptă şi aproape toată lumea avusese rău de avion. Îmi părea rău că au avut atâtea neplăceri şi riscuri de suferit din cauza mea. Ar fi putut zbura tot drumul confortabil, sub cer albastru, la patru mii sau chiar trei mii cinci sute de metri.

* * *

Nimic nu putea depăşi confortul, ba chiar luxul, noii mele locuinţe, precum şi bunăvoinţa tuturor celor în cauză. Dar un lucru îmi domina mintea peste toate celelalte – ce răspuns va da preşedintele la telegrama mea? În timp ce mă gândeam la rezistenţa tristă, greoaie, care nu ţinea seamă de moment şi proporţie, pe care am întâmpinat-o la toate proiectele privind Mediterana, aşteptam răspunsul cu adâncă îngrijorare. Eu cerusem o acţiune periculoasă pe coasta italiană şi o posibilă întârziere de trei săptămâni de la data de 1 mai – sau patru dacă aveam să ţinem seama de fazele lunii – pentru data traversării Canalului. Câştigasem aprobarea comandanţilor de la faţa locului. Şefii de Stat Major britanici au fost întotdeauna de acord

în principiu şi acum erau satisfăcuţi de amănunte. Dar ce vor spune Americanii de o amânare cu patru săptămâni a operaţiunii „Overlord”? Totuşi, când cineva este foarte obosit, binecuvântarea somnului nu este totdeauna respinsă.

Trebuie să mărturisesc că am primit cu bucurie amestecată cu surprindere, la 28 decembrie, o telegramă de la domnul Roosevelt care era de acord să amân plecarea celor cincizeci şi şase de vase de debarcare „cu condiţia ca «Overlord» să rămână operaţiunea cea mai importantă şi să fie realizată la data la care am căzut de acord la Cairo şi Teheran”. „Mulţumesc lui Dumnezeu, am răspuns eu, pentru decizia bună care ne angajează din nou uniţi la o mare acţiune...”

Statele Majore de acasă, mai ales Amiralitatea, au făcut mari eforturi pentru realizarea „ghearei de pisică” şi eu m-am grăbit să le felicit. Telegrama preşedintelui era o minune. Eram sigur că datoram asta nu doar bunăvoinţei lui ci şi echilibrului minţii lui Marshall, loialităţii lui

Eisenhower faţă de spectacolul pe care urma să-l părăsească în curând şi diplomaţiei active, cunoscătoare, înarmată cu fapte, a lui Bedell Smith. În aceeaşi zi, Alexander ne-a trimis planul lui. După ce a conferit cu generalul Mark Clark şi cu generalul Brian Robertson, el a adecis să folosească o divizie americană şi una britanică. Blindatele, trupele de paraşutişti şi comandourile vor fi pe o bază de jumătate şi jumătate, iar totul va fi sub comanda unui comandant de corp de armată american. Atacul va avea loc în jur de 20 ianuarie. Cu zece zile înainte, el avea să lanseze o mare ofensivă la muntele Cassino, ca să atragă rezervele germane. Va urma înaintarea armatei principale. Eu eram foarte mulţumit. Până aici, toate bune.

Eram hotărât să ajung acasă înainte de lovitura de la Anzio. De aceea, la 14 ianuarie, am zburat cu toţii pe o vreme frumoasă spre Gibraltar, unde mă aştepta vasul

George V. În 15, vasul a ieşit din golful Algeciras în larg, în Atlantic, şi apoi spre Plymouth. După o călătorie odihnitoare, am fost întâmpinaţi de Cabinetul de Război şi de şefii de Stat Major, care păreau să fie cu adevărat bucuroşi că mă vedeau venit înapoi. Fusesem plecat din Anglia mai bine de două luni şi ei au trecut prin multe îngrijorări, atât din cauza bolii mele cât şi a activităţilor. Era, într-adevăr, o întoarcere acasă şi m-am simţit adânc recunoscutător tuturor acestor prieteni şi colaboratori de încredere.

Capitolul IX MAREŞALUL TITO. FRĂMÂNTAREA GREACĂ

Cititorul trebuie să se întoarcă acum la o poveste mândră şi sumbră pe care principala mea naraţiune a ocolit-o. După invazia lui Hitler şi cucerirea ei în aprilie 1941, Iugoslavia a fost scena unor evenimente înfricoşătoare. Regele-copil s-a refugiat în Anglia cu acei miniştri ai guvernului prinţului Paul şi alţi mimbri ai guvernului, care au sfidat asaltul german. În munţi, a început din nou lupta aspră de gherilă, cu care sârbii rezistaseră turcilor timp de secole. Generalul Mihailović a fost primul şi cel mai important susţinător al acesteia, iar în jurul lui s-a raliat elita supravieţuitoare a Iugoslaviei. În tumultul îngrijorării lumii privind războiul, lupta lor a fost abia vizibilă. Ea aparţine „sumei inestimabile a durerii umane”. Mihailović a suferit, ca şef de gherilă, de faptul că mulţi dintre cei care l-au urmat erau oameni bine cunoscuţi, cu relaţii şi prieteni în Serbia, cu proprietăţi şi legături cunoscute în alte locuri. Germanii au dus o politică de şantaj criminal. Ei au aplicat represalii pentru activităţile de gherilă, împuşcând grupuri de patru, cinci sute de persoane din Belgrad. Sub această presiune, Mihailović a ajuns treptat în situaţia că unii dintre comandanţii săi au făcut înţelegeri cu trupele germane şi

italiene să fie lăsaţi în pace în anumite regiuni piuntoase şi, în schimb, ei să facă foarte puţin sau nimic împotriva inamicului. Cei care s-au opus triumfători unor asemenea lucruri, Îi pot înfiera numele, dar istoria, mai discriminatorie, nu trebuie să-l şteargă din lista patrioţilor sârbi. În toamna lui 1941, rezistenţa sârbilor faţă de teroarea germană a rămas doar o umbră. Lupta naţională putea fi susţinută doar de valoarea înnăscută a oamenilor simpli. Iar asta nu lipsea.

Un război pentru existenţă, sălbatic şi furios, a izbucnit ca o flacără în rândul partizanilor, împotriva germanilor. Printre partizani, Tito era în frunte, o figură proeminentă şi curând dominantă. Tito, cum îşi spunea el însuşi, era un comunist cu educaţie sovietică şi care până la invadarea Rusiei de Hitler şi după ce Iugoslavia a fost asaltată, aţâţase la greve politice de-a lungul coastei dalmate, în concordanţă cu politica generală a Cominternului. Dar, odată ce în sufletul şi în mintea sa, doctrina comunstă s-a contopit cu ardoarea luptei pentru ţara natală, aflată în chinuri extreme, el a devenit un conducător cu aderenţi care nu aveau prea mult de pierdut în afară de viaţa lor, şi care erau gata să moară, iar dacă puteau să moară, erau gata şi să ucidă. Acest lucru i-a confruntat pe germani cu o problemă care nu putea fi rezolvată prin execuţia în masă a unor notabilităţi sau persoane de vază. S-au trezit confruntaţi cu oameni disperaţi, care trebuiau să fie vânaţi în bârlogul lor. Partizanii lui Tito luau armele din mâinile germanilor. Ei au crescut repede ca număr. Niciun fel de represalii, oricât de sângeroase, asupra ostaticilor din sate nu îi oprea. Pentru ei era vorba de moarte sau libertate. În curând, au început să le provoace germanilor daune mari şi au devenit stăpânii unor vaste regiuni.

Era inevitabil ca partizanii să ajungă la certuri sălbatice cu acei concetăţeni ai lor care rezistau cu

jumătate de inimă sau făceau târguieli pentru imunitate cu duşmanul comun. Partizanii violau în mod deliberat orice înţelegere făcută cu inamicul de către cetnici – cum se numeau ce-i ce-l urmau pe generalul Mihailovii. Atunci, germanii împuşcau ostatecii cetnici şi, ca răzbunare, aceştia dădeau informaţii despre partizani. Toate acestea se întâmplau sporadic şi incontrolabil, în acele regiuni muntoase, sălbatice. Era o tragedie într-o tragedie.

* * *

Am urmărit aceste evenimente, printre alte preocupări, atât cât era posibil. În afară de o picătură de aprovizionare aruncată din avion, noi nu i-am putut ajuta. Cartierul nostru general din Orientul Mijlociu era răspunzător de toate operaţiunile din acest teatru şi menţinea un sistem de agenţi şi de legături cu adepţii lui Mihailovil. În vara lui 1943, când am pătruns în Sicilia şi în Italia, Balcanii şi în special Iugoslavia nu mi-au părăsit gândurile. Până în acest moment, misiunile noastre au mers doar ia grupurile lui Mihailovie, care reprezentau rezistenţa oficială faţă de germani, şi la guvernul iugoslav de la Cairo, în mai 1943, am luat o atitudine nouă. S-a decis să trimitem grupuri mici de ofiţeri britanici şi şefi de Stat Major Imperial care să stabilească legături cu partizanii iugoslavi, în ciuda faptului că, între ei şi cetnici, se ducea o luptă crudă şi că Tito ducea lupta, în calitate de comunist, nu doar împotriva invadatorilor germani ci şi împotriva monarhiei sârbe şi a lui Mihailovil. La sfârşitul acelei luni, căpitanul Deakin, absolvent de la Oxford, care mă ajutase timp de cinci ani înainte de război cu munca mea literară, a fost lansat cu paraşuta ca să stabilească o misiune pe lângă Tito. Au mai urmat şi alte misiuni şi, până în iunie, s-au adunat multe fapte. La 6 iunie, şefii de Stat Major au raportat: „Este clar, din informaţiile existente la Ministerul de Război, că cetnicii sunt compromişi fără speranţă din cauza relaţiilor lor cu Axa în Herţegovina şi

Muntenegru. În recentele lupte din această din urmă regiune, partizanii bine organizaţi şi nu cetnicii au fost cei care au reţinut forţele Axei”.

Spre sfârşitul lunii, atenţia mi-a fost atrasă spre chestiunea obţinerii celor mai bune rezultate împotriva Axei din partea rezistenţei locale din Iugoslavia. Cerând informaţii complete, am prezidat o conferinţă a şefilor de Stat Major, în Downing Street, la 23 iunie. În cursul discuţiei, am subliniat marea valoare a sprijinirii cât mai mult posibil a mişcării iugoslave anti-Axă, care menţinea în acea regiune treizeci şi trei de divizii ale Axei. Lucru acesta era atât de important încât am indicat să se asigure micul număr de avioane suplimentare necesar măririi ajutorului nostru, dacă va fi necesar, chiar pe seama Bombardării Germaniei şi a războiului contra submarinelor de buzunar-l.

Înainte de a pleca la Québec, am decis să netezesc calea unor viitoare acţiuni în Balcani, numind un ofiţer superior care să conducă o misiune mai mare la partizanii din regiune, cu autoritatea de a-mi face recomandări directe privind viitoarea noastră acţiune faţă de ei. Domnul Fitzroy Macciean era membru al Parlamentului, un om cu un caracter îndrăzneţ şi cu instruire de Ministru de Externe. Această misiune a fost paraşutată în Iugoslavia în septembrie 1943, unde a găsit o situaţie revoluţionarizată. Vestea capitulării Italiei ajunsese la iugoslavi doar prin anunţul oficial, transmis prin radio. Dar, în ciuda oricărei avertizări a lui Tito din partea noastră, Tito a acţionat rapid şi fructuos. În câteva săptămâni, şase divizii italiene au fost dezarmate de forţele de partizani, iar altele două li s-au alăturat în luptă împotriva germanilor. Cu echipamentul italian, iugoslavii au putut acum să înarmeze încă 80.000 de oameni şi să ocupe pe moment majoritatea coastei Adriaticii. Aceasta era o bună şansă de a ne întări poziţia în Marea Adriatică, în legătură cu frontul italian.

Armata partizanilor iugoslavi, totalizând 200.000 de oameni, deşi lupta în principal ca gherilă, era angajată într-o acţiune largă împotriva germanilor, care îşi continuau represaliile violente cu tot mai mare furie.

* * *

Un efect al acestei activităţi sporite în Iugoslavia a fost exacerbarea conflictului între Tito şi Mihailović. Forţa militară crescândă a lui Tito a ridicat, într-o formă tot mai acută, problema poziţiei precare a monarhiei iugoslave şi a guvernului exilat. Până la sfârşitul războiului, s-au făcut eforturi sincere şi prelungite la Londra şi în Iugoslavia pentru a se ajunge la un compromis între ambele părţi. Am sperat că ruşii îşi vor folosi bunele oficii în această chestiune. Când domnul Eden s-a dus la Moscova, în octombrie 1943, subiectul a fost pus pe agenda Conferinţei. El a făcut o declaraţie sinceră şi corectă a atitudinii noastre, în speranţa de a obţine o politică comună a Aliaţilor faţă de Iugoslavia, dar ruşii nu au arătat nicio dorinţă să-şi unească informaţiile cu ale noastre şi nici să discute un plan de acţiune.

Chiar şi după multe săptămâni, am văzut că există prea puţine perspective pentru vreun aranjament funcţional între forţele ostile din Iugoslavia. I-am telegrafiat lui Roosevelt: „Lupta are caracterul cel mai crud şi mai sângeros, cu represalii nemiloase şi execuţii de ostatici făcute de huni... Sperăm să aplanăm curând certurile grecilor, dar divergenţele între partizanii lui Tito şi sârbii lui Mihailovii sunt foarte adânci”.

Previziunea întunecată s-a dovedit justă. La sfârşitul lui noiembrie, Tito a convocat un Congres politic al mişcării lui la Jajce, în Bosnia, şi nu numai că a instaurat un guvern provizoriu ca „singura autoritate iugoslavă”, dar a şi abrogat oficial toate drepturile guvernului regal iugoslav de la Cairo. Regelui i s-a interzis intrarea în ţară până după eliberare. Partizanii s-au instalat, fără îndoială,

ca elemente conducătoare ale rezistenţei în Iugoslavia, mai ales după capitularea Italici. Dar era important să nu se ia nicio decizie politică în legătură cu viitorul regim din Iugoslavia în condiţiile ocupaţiei, ale războiului civil şi ale politicii emigranţilor. Figura tragică a lui Mihailovii devenise principalul obstacol. Noi trebuia să menţinem contacte militare strânse cu partizanii şi, de aceea, să-l convingem pe rege să-l demită pe Mihailovii din funcţia sa de ministru al Războiului. La începutul lui decembrie, ne-am retras oficial sprijinul acordat lui Mihailovie şi am rechemat misiunea britanică ce acţiona pe teritoriul lui.

Pe acest fundal problemele Iugoslaviei au fost luate în considerare la Conferinţa de la Teheran. Deşi s-a decis de către cei trei Aliaţi să se dea cel mai mare sprijin partizanilor, rolul iugoslavilor în război a fost desconsiderat de Stalin ca fiind de importanţă minonă şi ruşii chiar au contestat cifrele noastre cu privire la numărul diviziilor Axei în Balcani. Totuşi, guvernul sovietic a fost de acord să trimită o misiune rusă la Tito, ca rezultat al iniţiativei domnului Eden. Ei voiau de asemeni să ţină legătura şi cu Mihailovii.

La întoarcerea mea de la Teheran la Cairo, l-am văzut pe regele Petru şi i-am vorbit despre forţa şi semnificaţia mişcării partizanilor şi că s-ar putea să fie necesar să-l demită pe Mihailovie din Cabinetul său. Singura speranţă pe care o avea regele de a se întoarce în ţara sa era ca, prin medierea noastră, să ajungă la un aranjament provizoriu cu Tito, fără întârziere, şi înainte ca partizanii să-şi extindă şi mai mult puterea asupra ţării. Ruşii au promis şi ei că vor acţiona p>cntru un soi de compromis şi am primit sfaturi aproape unanime în privinţa liniei pe care să o urmez în această situaţie neplăcută. Ofiţerii care au colaborat cu Tito şi comandanţii de misiuni pe lângă Mihailovii mi-au prezentat imagini asemănătoare. Ambasadorul britanic pe lângă guvernul regal iugoslav,

domnul Stevenson, mi-a telegrafiat la Ministerul de Externe: „Politica noastră trebuie să se bazeze pe trei noi factori: partizanii vor fi conducătorii Iugoslaviei. Ei reprezintă o asemenea valoare militară pentru noi încât trebuie să-i sprijinim pe deplin, subordonând considerentele politice celor militare. Este extrem de îndoielnic dacă mai putem considera monarhia ca un element unificator în Iugoslavia”.

În ianuarie 1944, fusesem convins de argumentele oamenilor pe care Îi cunoşteam şi aveam încredere în ei, că Mihailovii era o piatră de moară atârnată de gâtul regelui şi că acesta nu avea nicio şansă până nu se descotorosea de el. Ministrul de Externe a fost de acord şi i-am scris lui Tito în acest sens. Dar, timp de încă două luni, ciondăneala politică în legătură cu situaţia din Iugoslavia a continuat în cercurile emigranţilor de la Londra. Fiecare zi pierdută micşora şansele unui aranjament echilibrat şi abia aproape de sfârşitul lui mai, Mihailović a fost înlăturat şi un politician moderat, doctorul Subassic, a fost chemat să formeze o nouă administraţie. Nici eu nu am fost în stare să-i aduc laolaltă pe Tito şi pe Subassic până nu m-am întâlnit cu ei la Neapole, în august, unde, după cum se va relata la timpul potrivit, am făcut tot ce am putut ca să uşurez atât frământările Iugoslaviei, cât şi cele ale vecinei ei din sud, Grecia, la ale cărei probleme şi la soarta căreia trebuie să ne întoarcem acum.

* * *

După retragerea Aliaţilor, în 1941, Grecia, ca şi Iugoslavia, a fost ocupată de puterile Axei. Prăbuşirea armatei şi retragerea regelui şi a guvernului său în exil au reînviat controversele amare din politica greacă. Atât în ţară cât şi în cercurile greceşti din străinătte, erau aspre critici la adresa monarhici care aprobase dictatura generalului Metaxas şi astfel se asociase direct cu regimul

care fusese înfrânt. A fost multă foamete în prima iarnă, uşurată parţial de ajutoare ale Crucii Roşii. Ţara era epuizată de război, armata era distrusă, dar, în momentul capitulării, au fost ascunse arme în munţi şi, în mod sporadic şi pe scară minoră, era plănuită o rezistenţă împotriva inamicului. În oraşele din centrul Greciei, foametea aducea o mulţime de recruţi. În 1942, organismul care se autointitula Frontul Naţional de Eliberare (cunoscut după iniţialele greceşti E.A. M.) care luase naştere în toamna anterioară, a anunţat formarea Armatei Populare de Eliberare (E. L.A.S.). În anul următor, au fost recrutate mici grupuri de luptă, în timp ce, în Epir şi în munţii din nord-vest, rămăşiţe ale armatei greceşti şi localnici munteni s-au adunat în jurul colonelului Napoleon Zervas. Organizaţia E.A.M. – E.L. A.S. Era dominată de un grup de conducători comunişti. Aderenţii lui Zervas, iniţial cu simpatii republicane, au devenit, odată cu trecerea timpului, exclusiv anticomunişti. În jurul acestor două centre se aduna rezistenţa împotriva germanilor. Nici unii dintre ei nu avea vreo simpatie sau vreun contact direct cu guvernul regalist de la Londra.

În ajunul acţiunii de la Alamein, am decis să atacăm liniile de aprovizionare germane care duceau în jos, prin Grecia, la Pireu, la portul Atenei şi la o bază importantă pe ruta germană spre nordul Africii. Prima Misiune militară britanică, sub comanda locotenent-colonelului Myers, a fost lansată cu paraşuta şi a luat legătura cu gherilele. A fost distrus un viaduct pe principala linie de cale ferată din Atena, iar agenţi greci au făcut sabotaje strălucite şi îndrăzneţe împotriva vaselor germane în Pireu, în vara următoare, misiunile britanice au fost întărite şi s-au făcut eforturi speciale pentru a-l convinge pe inamic că vom debarca pe scară mare în

(irccia, după victoria noastră la Tunis. Grupuri anglo-greceşti au aruncat în aer un alt pod de cale ferată pe

principala linie din Atena, iar alte operaţiuni au avut atâta succes încât au fost aduse în Grecia două divizii germane, care puteau fi folosite în Sicilia. Dar aceasta a fost ultima contribuţie militară pe care gherilele din Grecia au adus-o războiului.

Cele trei elemente divergente: E.L. A.S., numărând 20.000 de oameni şi fiind în mare parte sub control comunist, grupurile Zervas, cunoscute că E.D. E.S. Şi totalizând 5.000 de oameni, şi politicienii regalişti grupaţi la Cairo sau la Londra în jurul regelui George al II-lea, credeau acum că Aliaţii vor câştiga probabil, aşa că a început o adevărată luptă între ei pentru puterea politică, în avantajul duşmanului comun. Când italienii au capitulat, în septembrie 1943, E.L. A.S. A putut obţine cea mai mare parte a echipamentului lor, inclusiv armele unei divizii întregi, şi astfel a cucerit supremaţia militară. În octombrie, forţele E.L. A.S. Au atacat forţele E.D. E.S. (Zervas), iar cartierul general din Cairo a suspendat orice transport de arme pentru prima organizaţie.

Misiunea noastră de la faţa locului a făcut toate eforturile pentru a limita şi a pune capăt războiului civil care s-a răspândit în ţara ruinată şi ocupată, iar în februarie 1944, ofiţerii britanici au reuşit să stabilească un armistiţiu jenant între cele două fracţiuni. Dar armatele sovietice erau acum la graniţele României şi întrucât creşteau şansele evacuării germane din Balcani şi, odată cu aceasta, o posibilă revenire a guvernului regal, cu sprijinul britanic, conducătorii E.A.M. Au decis să încerce un *coup d'Etat* comunist.

A fost organizat în munţi un Comitet Politic de Eliberare Naţională şi vestea a fost transmisă lumii. Aceasta era o provocare directă la adresa viitoarei autorităţi a guvernului regal şi un semnal de nelinişte pentru forţele armate greceşti din Orientul Mijlociu, ca şi în cercurile guvernamentale greceşti din străinătate, ba 31

martie un grup de ofiţeri din armată, marină şi forţele aeriene, au venit la premier, domnul Tsouderos, la Cairo, să ceară demisia acestuia. Brigada întâia a armatei greceşti, despre care speram că va putea lua parte la campania italiană, s-a răsculat împotriva ofiţerilor. Cinci vase din Marina regală elenă s-au declarat pentru republică, iar la 8 aprilie, un distrugător grecesc a refuzat să iasă în larg dacă nu se forma un guvern care să includă reprezentanţi ai E.A. M.

În vremea aceea, răspundeam de Ministerul de Externe, domnul Eden fiind absent. Astfel că am avut toate firele direct în mâna mea şi, cu sprijinul şi încurajarea mea personală, generalul Paget, care comanda forţele britanice în Egipt, a înconjurat brigada, care număra 4500 de oameni şi peste cincizeci de tunuri, toate desfăşurate în poziţie defensivă împotriva noastră. În seara de 23, vasele au fost abordate de marinari greci loiali şi, cu circa cincizeci de morţi sau răniţi, răzvrătiţii au fost adunaţi şi trimişi la mal. A doua zi, brigada s-a predat, a depus armele şi a fost evacuată la o tabără de prizonieri de război, unde şefii au fost arestaţi. Nu au fost victime printre greci, dar un ofiţer britanic a fost ucis. Răsculaţii de pe nave se predaseră necondiţionat, douăzeci şi patru de ore mai devreme.

Între timp regele a sosit la Cairo şi, la 12 aprilie, a dat o proclamaţie că va fi format un guvern grec reprezentativ, compus în mare măsură din greci din interiorul Greciei. S-au luat măsuri ca reprezentanţii greci să fie aduşi în secret din Grecia metropolitană, incluzându-l pe domnul Papandreu, conducătorul Partidului Social-Democrat grec, iar în 26, el şi-a luat postul în primire. În mai, s-a întrunit o conferinţă a tuturor partidelor, inclusiv lideri ai grecilor din munţi, la o staţiune montană din Liban. Aici s-a căzut de acord, după o dezbatere aprinsă care a durat trei zile, ca să se instaleze o administraţie la

Cairo, în care să fie reprezentate toate grupurile, şi având pe Papandreu ca prim-ministru, în timp ce, în munţii Greciei, o organizaţie militară unită va continua să lupte împotriva germanilor. Dificultăţile şi luptele care stăteau în faţa noastră a tuturor în acest centru nervos al Europei şi al lumii vor fi relatate la locul lor potrivit. Putem părăsi acum scena aceasta, pentru altele nu mai puţin convulsive, dar mai mari.

Capitolul X LOVITURA DE LA ANZIO

O retrospectivă este inevitabilă acum, dacă vrem să înţelegem situaţia din Italia. După capitularea din 1943, organizarea rezistenţei împotriva germanilor a revenit unui Comitet al Eliberării aflat în ilegalitate la Roma

Şi legat de activitatea crescândă a grupurilor de partinzani care acum începuseră să activeze în toată peninsula. Membrii acestui Comitet erau politicieni scoşi de la putere de Mussolini la începutul anilor 1920, sau reprezentanţi ai unor grupuri ostile conducerii fasciste. Deasupra tuturor atârna ameninţarea unei recrudescenţe a fascismului, la ora înfrângerii. Germanii făceau oricum totul ca să-l promoveze.

Mussolini fusese internat în insula Ponza şi, mai târziu, la Maddalena, dincolo de coasta Sardiniei. Temându-se de un *coup de main* german, Badoglio l-a mutat la sfârşitul lui august pe fostul lui stăpân într-o mică staţiune montană, sus în Abruzzi, în Italia centrală. În graba fugii de la Roma, nu s-au dat instrucţiuni poliţiei şi carabinierilor care îl păzeau pe dictatorul prăbuşit. În dimineaţa de duminică 12 septembrie, nouăzeci de paraşutişti germani au aterizat cu planoare lângă hotelul unde era închis Mussolini. Acesta a fost eliberat, fără pierderi şi a fost dus, cu un avion german uşor, la o nouă întâlnire cu Hitler.

În zilele următoare, cei doi au dezbătut cum să

extindă viaţa fascismului italian în acele părţi ale Italiei încă ocupate de trupele germane. În 15, ducele a anunţat că şi-a reluat conducerea fascismului şi că un nou Partid Republican – Fascist, epurat şi curăţat de elementele trădătoare, va reface în nord un guvern demn de încredere. Un moment, s-a părut că vechiul sistem, îmbrăcat în straie pseudorevoluţionare, ar putea reînvia. Rezultatul i-a dezamăgit pe germani, dar nu mai era cale de întoarcere. Au început cele „O sută de zile” ale lui Mussolini care era cu inima îndoită. La începutul lui septembrie, şi-a stabilit Cartierul general pe malul lacului Garda. Jalnicul guvern din umbră este cunoscut sub numele de „Republica de la Salo”. Aici s-a desfăşurat tragedia meschină. Dictatorul şi legislatorul Italiei timp de peste douăzeci de ani trăia, cu amanta lui, în mâinile stăpânilor săi germani, condus de voinţa lor, şi ţinut departe de lumea exterioară de către paznici şi doctori germani, bine aleşi.

Capitularea Italiei a prins pe nepregătite armatele ei din Balcani, şi numeroase trupe s-au aflat în situaţii disperate, între forţele locale de

Gherilă şi germanii răzbunători. Garnizoana italiană din Corfu, numărând şapte mii de oameni, a fost aproape anihilată de foştii aliaţi. Trupele italiene din insula Cefalonia au rezistat până în 22 septembrie. Mulţi dintre supravieţuitori au fost împuşcaţi, iar restul au fost deportaţi. Unele garnizoane din insulele Mării Egee, au reuşit să scape în grupuri mici în Egipt. În Albania, pe coasta Dolomiţilor, şi în Iugoslavia, unele detaşamente S-au alăturat partizanilor. Cel mai adesea, erau duşi la muncă forţată iar ofiţerii erau executaţi. În Muntenegru, cea mai mare parte a doua divizii italiene a fost organizată de Tito în „Divizia Garibaldi”, aire a suferit pierderi grele spre sfârşitul războiului. În Balcani şi în Marea Egee,

italienii au pierdut aproape patruzeci de mii de oameni, după apunţarea armistiţiului din 8 septembrie, fără a socoti pe cei care au murit în lagărele de deportare.

Italia însăşi era cufundată în ororile războiului civil. Ofiţerii şi oamenii din armata italiană staţionată în nordul ocupat de germani, precum şi patrioţi din oraşe şi sate, au început să formeze unităţi de partizani şi să opereze împotriva germanilor şi a compatrioţilor lor, care încă mai erau susţinători ai ducelui. S-au stabilit contacte cu armatele Aliate, la sud de Roma, şi cu guvernul Badoglio. În aceste luni, a fost creată o rezistenţă italiană faţă de ocupantul german, într-o atmosferă de luptă civilă, asasinate şi execuţii. Mişcarea insurgenţă din Italia centrală şi de nord, ca şi în alte părţi ale Europei ocupate, convulsiona toate păturile popwrului.

Una dintre realizările lor, nu lipsite de importanţă, a fost ajutorul şi sprijinul dat prizonierilor noştri de război, prinşi de armistiţiu în lagăre din nordul Italiei. Din circa optzeci de mii dintre aceşti oameni, vizibil îmbrăcaţi în uniforme de luptă şi necunoscând de regulă limba sau geografia ţării, cel puţin zece mii au fost ajutaţi de pwpulaţia locală care le-a dat haine civile şi au fost îndrumaţi în siguranţă, mulţumită riscurilor asumate de membri ai rezistenţei italiene şi de oamenii simpli de la ţară.

Amărăciunea şi confuzia au crescut la Anul Nou. Republica fantomă a lui Mussolini era tot mai presată de către germani. Cercurile guvernatoare din jurul lui Badoglio, în sud, erau asaltate de intrigi, în Italia, şi dispreţuite de opinia publică din Britania şi Statele Unite. Mussolini a fost primul care a reacţionat. Când a sosit la München, după ce a scăpat, i-a găsit acolo pe fiica lui Edda şi pe soţul ei, contele Ciano. Cei doi fugiseră din Roma în momentul capitulării şi, cu toate că Ciano votase împotriva socrului său la şedinţa Marelui Consiliu, el spera, datorită

influenţei soţiei sale, la o împăcare. În acele zile, la München, chiar aşa s-a întâmplat. Acest lucru a stârnit indignarea lui Hitler care pusese deja familia Ciano în arest la domiciliu, încă de la sosire.

Şovăiala ducelui de a-i pedepsi pe trădătorii fascismului şi în special pe Ciano, a fost poate principalul motiv plentru care Hitler şi-a făcut o părere atât de proastă despre colegul său, în acest moment critic.

Abia după ce decăderea puterii „Republicii de la Salo" ajunsese departe şi nerăbdarea stăpânilor germani devenise mai tăioasă, Mussolini a fost de acord să permită un val de răzbunare calculată. Toţi acei lideri ai vechiului regim fascist, care votaseră Impwtriva lui în iulie şi care puteau fi prinşi în Italia ocupată de germani, au Fost aduşi la judecată la sfârşitul anului 1943, în fortăreaţa medievală de la Verona. Printre aceştia era şi Ciano. Au fost toţi condamnaţi la moarte, fără excepţie. În ciuda rugăminţilor şi ameninţărilor lui Edda, ducele nu putea da înapoi. În ianuarie 1944, grupul, care fi includea nu doar pe Ciano ci şi pe mareşalul de Bono, în vârstă de şaptezeci şi opt de ani, un coleg din timpul marşului asupra Romei, au fost duşi să moară de moartea trădătorilor – să fie împuşcaţi în ceafă, legaţi de un scaun. Au murit toţi curajos.

Sfârşitul lui Ciano era în conformitate cu tragediile Renaşterii. Supunerea lui Mussolini la cererile de răzbunare ale lui Hitler nu i-au adus decât ruşine, iar mizerabila republică neofascistă s-a târât în continuare lângă lacul Garda, ca o relicvă a Axei sfărâmate.

* * *

Între timp, noi am petrecut primele săptămâni din ianuarie cu intense pregătiri pentru „Prundiş", cum se numea în codul nostru operaţiunea Anzio, şi pentru operaţiuni preliminare ale Armatei a Cincea, care să atragă atenţia inamicului şi rezervele sale departe de capătul de pod de pe plajă. Lupta era grea, pentru că

germanii voiau în mod clar să nu ne permită să rupem Linia Gustav, care, împreună cu muntele Cassino ca element central al ei, era ultima poziţie a zonei lor adânci de apărare. În aceşti munţi stâncoşi, fusese creat un mare sistem de fortificaţii, cu folosirea din plin a cimentului şi fierului. De la posturile lor de observaţie de pe înălţimi, inamicul îşi putea îndrepta tunurile asupra oricărei mişcări de jos, din vale. Trupele noastre făceau mari eforturi care, deşi nu câştigau decât puţin teren, aveau efectul dorit asupra inamicului. Îi distrăgea atenţia de la ameninţarea care se apropia de flancul lor vulnerabil, dinspre mare, şi l-a făcut să-şi aducă trei divizii bune din rezervă, ca să refacă situaţia.

În după-amiaza zilei de 21, convoaiele pentru Anzio ieşiseră în larg, acoperite de aviaţia noastră. Vremea era potrivă pentru o apropiere pe ascuns. Atacurile noastre grele asupra aerodromurilor inamice, mai ales la Perugia, baza germană de recunoaştere, au ţinut multe dintre avioanele lor la sol, iar eu aşteptam cu emoţie încordată, dar sper reţinută, rezultatele acestei lovituri considerabile. În sfârşit, au aflat că al VI-lea Corp, format din diviziile a 3-a a Statelor Unite şi l-a britanică, sub comanda generalului american Lucas, au debarcat pe plaja de la Anzio la 2 a.m. În 22. A întâmpinat o foarte slabă rezistenţă şi practic n-a avut nicio pierdere. Până la miezul nopţii, erau pe mal 26.000 de oameni şi peste.3.000 de vehicule. „Se pare, semnala Alexander care era la faţa locului, că am reuşit o totală surpriză. Am subliniat importanţa de a lovi cu putere patrulele mobile, care să fie împiedicate să ia legătura cu inamicul, dar până acum n-am primit rapoarte privind activitatea lor”. Eu eram pe deplin de acord cu asta şi am răspuns: „Mulţumesc pentru toate mesajele. Sunt foarte bucuros că emiţi pretenţii în loc să sapi capete de pod”.

Dar acum a venit dezastrul şi ruina în privinţa principalului scop al acţiunii. Generalul Lucas s-a rezumat

la ocuparea capetelor de pod şi la aducerea pe mal a echipamentului şi vehiculelor. Generalul Penney, care comanda Divizia l-a britanică, era dornic să intre! N interiorul teritoriului. Totuşi, brigada lui de rezervă a fost reţinută cu corpul de armată. Atacuri minore de tatonare, date spre Cisterna şi Campoleone, au ocupat zilele de 22 şi 23. Comandantul expediţiei nu a făcut încercări de înaintare. În seara de 23, erau debarcate în întregime cele două divizii, cu trupele aferente, incluzând două comandouri britanice, Rangerai din Statele Unite şi paraşutişti, au fost lansaţi întâmpinând multe impedimente. Fortificaţiile de pe plajă se întăreau, dar oportunitatea pentru care se depusese atâta strădanie dispăruse.

Kesselring a reacţionat repede la această situaţie critică. Masa rezervelor era deja angajată împotriva noastră pe frontul de la Cassino, dar el a atras toate unităţile pe ai re le avea la dispoziţie şi, în patruzeci şi opt de ore, echivalentul a două divinii era gata să reziste înaintării noastre mai departe. În 27, au venit veşti serioase. Brigada de gardă înaintase dar încă mai era la vreo trei kilometri de Campoleone, iar americanii erau încă la sud de Cisterna. Alexander a spus că nici el şi nici generalul Clark nu erau mulţumiţi de viteza de înaintare şi că generalul Clark se va duce imediat la capul de pod. Eu am răspuns:

Sunt bucuros să aflu că Clark se duce să viziteze capul de pod. Ar fi neplăcut dacă trupele dumitale ar fi oprite acolo, iar principala armată nu va putea avansa din sud.

Dar tocmai asta avea să se întâmple.

Între timp, atacurile noastre la poziţia de la Cassino continuau. Ameninţarea din flanc nu a slăbit hotărârea lui Kesselring de a se opune atacurilor noastre. Hotărârea germanilor Revenea limpede cum e cristalul, printr-un

ordin al lui Hitler, pe care am pus mâna în 24.

Linia Gustav trebuie ţinută cu orice preţ, din cauza consecinţelor politice ale unei apărări de succes. Führerul aşteaptă o luptă aprigă pentru fiecare metru.

I S-a dat desigur ascultare. La început, am progresat bine. Am traversat râul Rapido, deasupra oraşului Cassino, şi am atacat spre sud împotriva Dealului Mănăstirii; dar germanii s-au întărit şi au rezistat fanatic şi, la începutul lui februarie, forţa noastră obosise. Un corp neo-zeelandez cu trei divizii a fost adus din Adriatica şi, în 12, a început cel de al doilea atac major al nostru, cu bombardarea mănăstirii însăşi*, înălţimea pe care se afla mănăstirea supraveghea confluenţa râurilor Rapido şi Liri şi era pivotul întregii apărări germane. Aceasta se dovedise deja un obstacol formidabil, puternic fortificat. Laturile abrupte, măturate de tir, erau încununate de faimoasa construcţie care, în războaiele anterioare, fusese de mai multe ori jefuită, distrusă şi reconstruită. Există controverse dacă ar fi trebuit să fie din nou distrusă. În mănăstire nu erau trupe germane, dar fortificaţiile inamicului aproape că nu erau separate de clădirea în Sine. Aceasta domina întregul câmp de luptă şi, natural, generalul Freyberg, comandantul Corpului în cauză, a vrut să fie greu bombardată din aer, înainte de a lansa atacul infanteriei. Comandantul de armată, generalul Mark Clark, a cerut în silă şi a obţinut aprobarea de la generalul Alexander, care a acceptat răspunderea. Deci, la 15 februarie, după ce călugării au fost avertizaţi pe deplin, peste 350 de tone de bombe au fost aruncate şi s-au adus daune grele. Zidurile exterioare mari şi drumul porţii erau încă în picioare. Rezultatul nu a fost bun. Germanii aveau acum scuza să facă ce voiau cu dărâmăturile ruinei şi asta le-a dat ocazii mai bune de fortificaţii decât atunci când clădirea era intactă.

I-a revenit Diviziei a 4-a indiană, care înlocuise

recent pe americani în partea de nord a mănăstirii, sarcina să atace. În două nopţi succesive, au încercat în zadar să ocupe o ridicătură care se afla între poziţia lor şi Dealul Mănăstirii. În noaptea de 18 februarie, s-a făcut o a treia încercare. Lupta era disperată şi toţi oamenii noştri care au ajuns la ridicătură au fost ucişi. Mai târziu, în noaptea aceea, o brigadă a trecut pe lângă ridicătură şi s-a îndreptat direct spre mănăstire, dar a întâlnit o vale foarte minată, acoperită de mitraliere inamice aflate la mică distanţă. Aici au avut pierderi grele şi au fost opriţi. În timp ce această bătălie dârză se ducea pe înălţimile de deasupra lor, divizia neo-zeelandeză a reuşit să treacă râul Rapido, dar a fost contraatacată de tancuri înainte ca un cap de pod să fie asigurat şi au fost obligaţi să treacă râul înapoi. Atacul direct asupra muntelui Càssino a eşuat.

* * *

Acum trebuie să revenim la capul de pod. La 30 ianuarie, Divizia l-a blindată a Statelor Unite a debarcat la Anzio şi Divizia 45-a a Statelor Unite era pe drum. Toate acestea trebuiau făcute pe plajele dificile sau în micul port de pescari. Amiralul John Cunningham semnala: „Situaţia, aşa cum este acum, se aseamănă foarte puţin cu lovitura de trăsnet cu două sau trei divizii, cum era văzută la Marrakech, dar puteţi fi sigur că Marinele nu vor precupeţi niciun efort ca să asigure resursele victoriei”. Această promisiune, după cum se va vedea, a fost îndeplinită cu prisosinţă.

În aceeaşi zi, Corpul al VI-lea a dat primul atac în forţă. S-a câştigat ceva teren dar, la 3 februarie, inamicul a lansat un contraatac care a împins înapoi Divizia l-a britanică şi acesta era, evident, doar un preludiu la altele mai grele ce aveau să vină. Citând raportul generalul Wilson, „perimetrul a fost închis, iar forţele noastre nu sunt capabile să înainteze”. Deşi generalul Lucas realizase surprinderea, el nu reuşise să se folosească de ea. Toate

acestea au produs o mare dezamăgire acasă şi în Statele Unite. Bineînţeles că eu nu ştiam ce ordine i se dăduseră generalului Lucas, dar este un principiu de bază să ieşi înainte şi să accepţi ciocnirea cu inamicul, dar se pare că, încă de la început, judecata lui a fost împotriva acestui lucru. Cum am arătat la timpul potrivit, am sperat că aruncăm pe mal o pisică sălbatică, dar tot ce am obţinut a fost o balenă eşuată. Se pare însă că eram încă mai puternici în forţă de luptă decât germanii. Uşurinţa cu care şi-au mişcat piesele pe tabla de şah şi rapiditatea cu care şi-au astupat spărturile periculoase pe care au trebuit să le facă pe frontul lor din sud, au fost foarte impresionante. Toate acestea păreau să ne dea date foarte proaste pentru „Overlord”.

Efortul major, aşteptat, de a ne împinge înapoi în mare, a început în 16, când inamicul a folosit peste patru divizii, sprijinite de 450 de tunuri, într-o lovitură directă spre sud de Campoleone. Ordinul special al lui Hitler din aceea zi a fost citit trupelor înainte de atac. El cerea ca „abcesul” capului nostru de pod să fie eliminat în trei zile. Atacul a căzut într-un moment nepotrivit, când diviziile a 45-a americană şi a 56-a britanică, transferate de pe frontul de la Cassino, tocmai schimbau viteaza noastră Divizie l-a care s-a trezit curând din nou în plină acţiune. S-a făcut o pătrundere adâncă, periculoasă, în linia noastră, care a fost împinsă înapoi la capul de pod. Totul atârna în cumpănă. Nu mai era posibilă o nouă retragere. Chiar şi o scurtă înaintare ar fi dat inamicului puterea să-şi folosească nu doar tunurile cu rază lungă ci şi să pună un adevărat baraj de artilerie pe toate intrările sau plecările. Nu aveam iluzii în această chestiune. Era vorba de viaţă sau moarte.

Dar norocul, până acum nefavorabil, a răsplătit vitejia disperată a armatei britanice şi americane. Înaintea celor trei zile prevăzute de Hitler, atacul german a fost

oprit. Apoi, propria lor înaintare a fost atacată prin flanc şi înconjurată sub tirul întregii noastre artilerii şi a bombardamentului cu orice avion care putea zbura. Lupta era intensă, pierderile erau grele de ambele părţi, dar bătălia mortală a fost câştigată.

Hitler a mai făcut încă o încercare – pentru că aici acţiona puterea voinţei lui – la sfârşitul lui februarie. Divizia a 3-a a Statelor Unite, de pe flancul de est, a fost atacată de trei divizii germane. Acestea erau slăbite şi zdruncinate de eşecul lor anterior. Americanii au rezistat cu încăpăţânare şi atacul a fost sfărâmat într-o zi, când germanii au pierdut mai mult de 2500 de oameni. La 1 martie, Kesselring şi-a acceptat eşecul. El a putut frustra expediţia Anzio dar nu a putut-o distruge.

La începutul lui martie, vremea a adus o stagnare. Al cincilea element al lui Napoleon – norocul – a oprit ambele părţi. N-am putut sparge frontul principal de la Cassino, iar germanii nu au reuşit nici ei să ne arunce în mare la Anzio. În privinţa numărului nu era mare diferenţă între combatanţi. Acum aveam douăzeci de divizii în Italia, dar atât americanii cât şi francezii avuseseră pierderi foarte grele. Inamicii aveau, optsprezece sau nouăsprezece divizii la sud de Roma, şi încă cinci în nordul Italiei, dar erau şi ei obosiţi şi măcinaţi.

Acum nu mai era nicio speranţă de ieşire din capul de pod de la Anzio şi nicio perspectivă de unire între cele două forţe ale noastre, separate, până nu se spărgea frontul de la Cassino. Prima necesitate era dea să facem cu adevărat puternic capul de pod, să schimbăm şi să întărim trupele şi să aducem provizii ca să facem faţă unui adevărat asediu şi să asigurăm o altă ieşire. Timpul era scurt, întrucât multe dintre vasele de debarcare trebuiau să plece curând pentru „Overlord”. Mişcarea lor a fost până acum amânată, dar nu mai era posibilă nicio altă întârziere. Marina şi-a pus toată forja în acest efort, cu

rezultate admirabile. Tonajul mediu zilnic debarcat anterior fusese de 3.000, în primele zece zile ale lui martie, a fost mai mare decât dublu.

* * *

Dar, deşi Anzio nu mai reprezenta o îngrijorare, campania din Italia, ca un tot, a tărăgănat. Sperasem că, până acum, germanii să fi fost măturaţi la nord de Roma şi că o parte substanţială a armatelor noastre să fi fost eliberate pentru o debarcare puternică pe coasta Rivierei franceze, pentru a ajuta principala invazie peste Canal. Operaţiunea „Nicovala” fusese acceptată în principiu la Teheran. Aceasta urma să devină, în curând, un motiv de controversă între noi şi Aliaţii noştri americani. Campania în Italia trebuia desigur să mai fie dusă încă multă vreme, înainte ca această problemă să apară, iar nevoia imediată era spargerea impasului de pe frontul de la Cassino. Curând după eşecul din februarie, am început pregătirile pentru a treia luptă de la Cassino, dar vremea rea a amânat-o până la 15 martie.

De data aceasta, oraşul Cassino era obiectivul principal. După un bombardament greu, în care s-au cheltuit 1.000 tone de bombe şi 1200 tone de obuze, infanteria noastră a avansat. Alexander spunea: „Mie mi se pare incredibil că trupele pot rămâne în viaţă după opt ore de atât de îngrozitoare bubuială”. Dar au rămas. Divizia l-a germană de paraşutişti, poate cea mai bună luptătoare din toată armata lor, a luptat cu neo-zeelandezii şi cu indienii printre grămezi de moloz. Până la miezul nopţii, cea mai mare parte a oraşului era în mâinile noastre, în timp ce Divizia a 4-a indiană, venind dinspre nord, făcea şi ea progrese bune, iar a doua zi erau la două treimi din drumul care urca spre Dealul Mănăstirii. Atunci, au început din nou lupte Tancurile noastre nu puteau trece marile cratere făcute de bombardament şi să urmeze asaltul infanteriei. Au trecut aproape două zile până să

poată da ajutor. Inamicul infiltra întăriri. A început o furtună cu ploi şi s-au desfăşurat lupte grele în atacuri şi contraatacuri. Neo-zeelandezii şi indienii nu au putut face mai mult. Totuşi, noi stabiliserăm un cap de pod ferm peste râul Rapido care, cu o mare buclă făcută în inauarie peste Gangliano inferior, aveau o mare importanţă pentru momentul când avea să vină bătălia finală, victorioasă. Aici şi la capul de pod de la Anzio, noi am reţinut în centrul Italiei aproape douăzeci de divizii bune germane. Multe dintre ele ar fi putut pleca în Franţa

Aceasta este povestea luptei de la Anzio; o poveste de mare oportunitate şi de speranţe sfărâmate, de începuturi îndemânatice de partea noastră şi reveniri rapide ale inamicului, de vitejie de ambele părţi. Acum ştim că, la începutul lui ianuarie, înaltul Comandament german intenţionase să transfere cinci dintre cele mai bune divizii ale lor din Italia în nord-vestul Europei. Kesselring a protestat susţinând că, într-un asemenea caz, el nu-şi mai putea îndeplini ordinele de a lupta la sud de Roma şi va trebui să se retrajjă. Tocmai când discuţia era la apogeu, a avut loc debarcarea la Anzio. Înaltul Comandament a abandonat ideea şi, în loc ca frontul italian să contribuie cu forţe în nord-vestul Europei, a avut loc o situaţie inversă. Noi nu am ştiut nimic de plan la vremea respectivă, dar s-a dovedit că acţiunea agresivă a armatelor noastre în Italia şi în special lovitura de la Anzio şi-a adus pe deplin contribuţia la succesul operaţiunii „Overlord”. Vom vedea mai departe ce rol a jucat în eliberarea Romei.

Capitolul XI „OVERLORD”.

Gândul care provine din experienţa faptică poate fi un frâu sau un pinten. Cititorul îşi dă seama că, în timp ce eram totdeauna gata să mă alătur Statelor Unite într-un asalt direct peste Canal pe malul Franţei ocupat de germani, nu eram convins că acesta era singurul mod de a

câştiga războiul şi ştiam că aceasta va fi o aventură foarte grea şi plină de hazard. Preţul înfricoşător pe care a trebuit să-l plătim în vieţi omeneşti şi sânge pentru marea ofensivă din primul război mondial era încă imprimat în mintea mea. Încă mi se mai părea, după trecerea unui sfert de secol, că fortificaţiile de ciment şi fier, înarmate cu arme de foc moderne şi pline cu oameni bine instruiţi, hotărâţi, pot fi înfrânte numai prin surprindere în privinţa timpului şi a locului, atacându-le prin flanc, sau prin vreun nou instrument mecanic de lipul tancului. Superioritatea în bombardament, oricât de îngrozitor ar fi, nu este o rezolvare finală. Apărătorii pot avea cu uşurinţă şi alte linii de fortificaţii în spatele primelor, iar terenul intermediar, care ar putea fi cucerit cu artileria, ar deveni un câmp cu cratere de netrecut. Acestea erau fructe ale cunoaşterii pe care francezii şi britanicii le-au obţinut atât de scump între 1915 – 1917. De atunci, au apărut noi factori, dar nu toţi au aceeaşi importanţă. Puterea de foc a fortificaţiei a crescut mult. Dezvoltarea câmpurilor de mină pe uscat şi pe mare era enormă. Pe de altă parte, noi, atacatorii, aveam supremaţia aeriană şi puteam debarca un număr mare de trupe de paraşutişti în spatele frontului inamic şi, mai presus de toate, puteam bloca şi paraliza comunicaţiile, cu ajutorul cărora inamicul ar fi putut aduce întăriri pentru un contraatac.

În cursul lunilor de iarnă din 1943, generalul Morgan şi Statul lui Major Aliat inter arme a lucrat la plan. Într-un capitol anterior, am descris cum mi-a fost prezentat planul în timpul călătoriei mele la Québec, pentru Conferinţa „Quadrant”. Acolo, schema a fost în general aprobată, dar Eisenhower şi Montgomery nu au căzut de acord asupra unei trăsături importante. Ei voiau un asalt cu o forţă mai mare şi pe un front mai larg, pentru a se câştiga repede un cap de pod de mărime convenabilă, în care să-şi pregătească forţele pentru atac. De asemeni, era

important să se captureze docurile de la Cherbourg, mai devreme decât se plănuise.

Fii voiau un prim asalt cu cinci divizii în loc de trei. Desigur că lucrul acesta era perfect adevărat. Însuşi generalul Morgan susţinuse o extindere a debarcării iniţiale, dar nu i se dăduseră suficiente resurse. Dar de unde erau să vină navele de debarcare suplimentare? Sud-estul Asiei fusese deja lipsit de ele. În Mediterana, erau nave suficiente să transporte două divizii, dar acestea erau necesare pentru „Nicovala”, asaltul de pe mare în sudul Franţei, care trebuia să aibă loc în acelaşi timp cu „Overlord” şi să atragă trupe din nord. Dacă „Nicovala” ar fi redusă, ea ar fi prea slabă ca să fie de vreun folos. Abia ti} martie, generalul Eisenhower, conferind cu şefii de Stat Major britanici, a luat decizia finală. Şefii de Stat Major americani au fost de acord ca el să vorbească în numele lor. Fiind venit recent de pe frontul Mediteranei, el ştia totul despre acţiunea „Nicovala”, iar acum, în calitate de comandant suprem al operaţiunii „Overlord”, el putea judeca mai bine nevoile ambelor operaţiuni. S-a căzut de acord să se ia vasele de debarcare ale unei singure divizii de la „Nicovala”, pentru a fi folosite pentru „Overlord”. Vasele pentru o a doua divizie puteau fi găsite amânând „Overlord” până la perioada fazei favorabile a lunii iunie. Producţia de vase de debarcare din luna aceea va completa golul.

— E *

De îndată ce mărimea expediţiei a fost stabilită, se putea continua cu instruirea intensă. Nu cea mai mică dintre dificultăţile noastre era să găsim suficient spaţiu. S-a aranjat o largă repartizare a spaţiului între forţele americane şi britanice, prin care britanicii ocupau partea de sud-est iar americani pe cea de sud-vest a Angliei. Locuitorii din regiunile de coastă au acceptat în mare măsură toate inconvenientele. O divizie britanică împreună

cu componenta ei navală şi-a făcut toată instrucţia iniţială la Moran Forth în Scoţia. Furtunile de iafnă i-au obişnuit pentru marea agitată din Ziua D.

Teoria şi practica operaţiunilor cu amfibii fusese deja stabilită de Statul Major combinat al operaţiunilor, sub conducerea amiralului Mountbatten, care a fost urmat de generalul Laycoch. Acum, trebuiau predate tuturor celor în cauză şi însuşite ca ceva în plus faţă de instruirea generală aprofundată, necesară pentru războiul modern. Aceasta avea loc de multă vreme în Britania şi în America, prin exerciţii mari şi mici, cu muniţie adevărată. Mulţi ofiţeri şi soldaţi intrau pentru prima dată în luptă, dar se comportau toţi ca trupe cu experienţă.

Lecţiile primite în exerciţiile anterioare pe scară mare, precum şi experienţa noastră dură de la Dieppe, au fost aplicate în repetiţii finale de toate cele trei arme şi au culminat la începutul lunii mai. Toată această activitate nu a trecut neobservată de inamic. Noi nu obiectam şi s-au făcut eforturi speciale ca ele să fie remarcate de cei care urmăreau de la Pas de Calais, fiindcă voiam ca germanii să creadă că acolo vom veni. Recunoaşterile aeriene constante ne ţineau informaţi cu ce se întâmpla dincolo de Canal. Şi, desigur, mai erau şi alte căi pentru a afla. S-au făcut multe drumuri în grupuri cu ambarcaţiuni mici, pentru rezolvarea vreunui punct îndoielnic, pentru a auzi zgomotele de lângă mal, a examina noi obstacole, sau a testa înclinarea şi natura unei plăji. Toate acestea trebuiau făcute pe întuneric, cu o apropiere pe tăcute, o recunoaştere pe furiş şi o retragere la timp.

O discuţie complicată a fost alegerea zilei D şi a orei H, momentul în care vasele de debarcare vor ajunge la coastă. Plecând de la aceasta, trebuiau stabilite multe alte ore mergând îndărăt. S-a căzut de acord să ne apropiem de coasta inamicului pe lumina lunii, pentru că asta ar ajuta atât vasele cât şi trupele aeropurtate. O scurtă

perioadă de zi era de asemeni necesară înainte de ora H, pentru a se da ordine de deşfăşurare a vaselor mici şi acurateţe bombardamentului de acoperire. Dar dacă intervalul între ivirea zorilor şi ora H era prea lung, inamicul avea mai mult timp ca să-şi revină din surpriză şi să tragă în trupele noastre în timpul debarcării.

Apoi, mai era fluxul şi refluxul. Dacă debarcam pe flux, obstacolele de sub apă vor obstrucţiona apropierea noastră; dacă era reflux, atunci trupele aveau de mers prea mult pe plajele expuse. Mai trebuia ţinut seamă şi de mulţi alţi factori şi, în cele din urmă, s-a decis să debarcăm în jur de trei ore înainte de flux. Dar asta nu era tot. Fluxul varia cu patruzeci de minute între coasta de est şi cea de vest, iar în unul dintre sectoarele britanice, era o stâncă scufundată. Fiecare sector trebuia să aibă o oră H diferită, care varia de la un loc la altul cu până la optzeci şi cinci de minute.

Doar în trei zile din perioada lunară erau îndeplinite toate aceste condiţii. Primele trei zile din această perioadă, după 31 mai, data ţintă a generalului Fisenhower, erau 5, 6 şi 7 iunie. Astfel că s-a ales data de 5 iunie. Dacă vremea nu era propice în vreuna dintre aceste zile, întreaga operaţiune trebuia amânată cu cel puţin două săptămâni – de fapt cu o lună, dacă voiam să aşteptăm luna pe cer.

* * *

Desigur că nu trebuia să plănuim doar ce aveam de făcut. Inamicul trebuia să ştie că se pregătea o mare invazie; noi trebuia să ascundem locul şi timpul atacului şi să-l facem să creadă că o să debarcăm în altă parte şi în alt moment. Chiar numai acest lucru cerea o uriaşă cantitate de gândire şi acţiune. Regiunile de coastă erau interzise vizitatorilor; cenzura a fost întărită; scrisorile, după o anumită dată, au fost date destinatarilor cu întârziere; ambasadelor le era interzis să trimită telegrame cifrate şi chiar valizele lor diplomatice erau întârziate. Principala

noastră păcăleală era să ne prefacem că venim prin strâmtoarea de la Dover. Nu ar fi bine nici acum să dezvăluim toate metodele folosite pentru inducerea în eroare a inamicului, dar cele vizibile, concentrări simulate de trupe în Kent şi Sussex, flote cu vase machetă adunate în porturile Cinque, exerciţii de debarcare pe plajele din apropiere, activitate radio crescută, au fost folosite toate. S-au făcut mai multe recunoaşteri în locurile unde *nu* ne duceam decât în locurile reale. Rezultatul final a fost admirabil. Înaltul Comandament german a crezut dovezile pe care le-am pus la dispoziţia lui. Rundstedt, comandantul şef de pe frontul de vest, era convins că obiectivul nostru era Pas de Calais.

* * *

Concentrarea forţelor de asalt – 170.000 de oamenii, 20.000 de vehicule şi multe mii de tone de provizii, toate trebuind să fie transportate în primele câteva zile – era în sine o sarcină enormă. Din taberele lor obişnuite, trupele britanice au fost aduse în sud. Cele trei divizii aeropurtate, care urmau să fie lansate în Normandia înainte de asaltul pe mare, au fost adunate aproape de aerodromurile de unde aveau să pornească. Din locurile lor de adunare, din spate, trupele au fost aduse în faţă pentru îmbarcare, pe bază de priorităţi bine stabilite, în tabere de triere din apropiere de coastă. La taberele de triere, acestea erau împărţite în detaşamente corespunzătoare vaselor – sau ambarcaţiunilor – în care aveau să fie îmbarcate. Aici, fiecare îşi primea ordinele lui. Odată informaţi, nimeni nu mai avea voie să părăsească tabăra. Taberele erau şi ele situate în apropiere de punctele de îmbarcare. Acestea erau porturi sau „întărituri”.

— Adică porţiuni de plajă betonate, care să permită îmbarcarea uşoară pe vasele mici. Aici aveau să se întâlnească cu vasele Marinei.

Părea absolut improbabil ca toate aceste mişcări, pe

mare şi pe uscat, să nu fie observate de inamic. Erau multe ţinte tentante pentru aviaţia lui şi s-au luat toate măsurile de prevedere. Aproape şapte mii de tunuri şi rachete şi peste o mie de bariere protejau marca de oameni şi vehicule. Dar nu se vedea nici urmă de Luftwaffe. Cât de diferite erau lucrurile în urmă cu patru ani! Garda interioară, tare a aşteptat în aceşti ani cu atâta răbdare o treabă serioasă şi-o găsise acum. Ea nu numai că deţinea secţiuni din apărarea antiaeriană şi de coastă, dar a preluat numeroase sarcini de rutină şi de securitate, eliberând alţi soldaţi pentru luptă. Întreaga Anglie de sud a devenit o vastă tabără militară, plină de oameni instruiţi, dornici să vină în contact şi să lupte cu germanii dincolo de Canal.

Luni 15 mai, cu trei săptămâni înainte de ziua D, am ţinut o conferinţă finală, la Londra, la cartierul general al lui Montgomery, la Şcoala Sf. Paul. Au fost prezenţi regele, feldmareşalul Smuts, şefii de Stat Major britanici, comandanţii expediţiei şi mulţi dintre ofiţerii lor de Stat Major. Pe scenă era şezată o hartă în relief a plajelor Normandiei, şi a hinterlandulului apropiat, aşa încât auditoriul să o poată vedea clar; era astfel construită încât ofiţerii care explorau planul puteau merge pe ea ca să arate punctele de debarcare. Generalul Eisenhower a deschis lucrările conferinţei, iar şedinţa de dimineaţă s-a închis cu un cuvânt adresat de Majestatea Sa. Montgomery a ţinut o cuvântare impresionantă. El a fost urmat de mai mulţi comandanţi de armată, marină şi aviaţie, precum şi de ofiţerul principal de administraţie, care s-a referit la pregătirile complicate care au fost făcute pentru administraţia forţei după ce ajungea la mal.

Evenimentele începeau acum să se mişte repede şi neted spre apogeu, încă nu era niciun semn că inamicul ar fi aflat secretul nostru. Am observat nişte întăriri de forţe navale uşoare la Cherbourg şi Havre şi o activitate mai

susţinută de minare în Canal, dar în general inamicul a rămas liniştit, aşteptamd un semn de final în legătură cu intenţiile noastre. La 28 mai, comandanţii subordonaţi au fost informaţi că ziua D va fi 5 iunie. Din acel moment, tot personalul implicat a fost „consemnat" în vase, în tabere şi în puncte de adunare pe coastă. Toată poşta a fost oprită şi mesajele particulare de orice fel au fost întârziate, cu excepţia unor cazuri de urgenţă personală.

Vremea începea acum să ne provoace îngrijorare. Vremea frumoasă făcea posibile condiţii schimbătoare, aşa că din acel moment, s-au ţinut şedinţe ale comandanţilor de două ori pe zi, pentru studierea rapoartelor meteorologice. La prima lor întâlnire, se prevedeau condiţii proaste pentru ziua D, cu nori joşi. Acest lucru era de primă importanţă pentru forţele aeriene, întrucât afecta atât bombardamentele cât şi aterizarea aeropurtatelor. La 2 iunie, au pornit de la Clyde primele vase de război iar două submarine pitice au pornit din Plymouth, care aveau misiunea să marcheze ariile de asalt. Data de 3 iunie nu a fost prea încurajatoare. Un vânt din vest agita moderat marea; erau nori grei care se lăsau jos. Prevederile pentru 5 iunie erau întunecate.

În după-amiază aceea, am plecat la Portsmouth cu domnul Bevin şi feldmareşalul Smuts şi am văzut un mare număr de trupe îmbarcându-se pentru Normandia. Am vizitat vasul cartier general al Diviziei a 50-a, apoi am călătorit în jos, pe Solent, într-o şalupă, abordând vas după vas. În drumul de întoarcere, ne-am oprit la tabăra generalului Eisenhower şi i-am urat succes. Ne-am înapoiat apoi la tren pentru o cină foarte târzie. În timpul mesei, Ismay a fost chemat la telefon de Bedell Smith, care i-a spus că vremea se înrăutăţea şi că, probabil, operaţiunea va trebui amânată cu douăzeci şi patru de ore. Generalul Eisenhower va aştepta până în primele ore ale lui 4 iunie, înainte de a lua o decizie definitivă. Între timp,

unităţi ale marei armada vor continua să se îmbarce, conform programului.

Ismay s-a întors şi ne-a raportat vestea tristă. Cei care văzuseră desfăşurarea din Solent, simţeau că mişcarea era imposibil de oprit acum aşa cum nu poţi opri o avalanşă. Ne bântuia ideea că, dacă vremea rea continua după 7 iunie, combinaţia necesară de lună şi flux nu se mai putea repeta mai curând de alte două săptămâni. Între timp trupele fuseseră toate instruite. Era clar că nu puteau fi ţinute pe vasele lor la infinit. Cum putea fi evitată o scurgere de informaţii?

Dar îngrijorarea pe care o simţeam fiecare nu era deloc posibilă în timpul cinei din tren. Feldmareşalul Smuts era foarte amuzant. El a povestit istoria capitulării burilor la Verecniging în 1902 – cum i-a impresionat pe colegii burilor că nu avea rost să continue lupta şi că trebuie să se lase la mila britanilor. El fusese acuzat ca laş şi defetist de proprii lui prieteni şi a petrecut cea mai dificilă oră din viaţa lui. „În cele din urmă, el a învins, s-a dus la Vereeniging şi s-a încheiat pacea. El a continuat să vorbească despre experienţele lui din perioada izbucnirii celui de al doilea război mondial, când a trebuit să treacă de partea opoziţiei în Cameră şi să se opună propriului prim-ministru, care voia să rămână neutru.

Ne-am dus la culcare pe la unu şi jumătate. Ismay mi-a spus că o să aştepte să afle rezultatul conferinţei de dimineaţă. Cum nu puteam face nimic în această privinţă, am spus să nu fiu trezit doar ca să aflu rezultatul. La 4.15 a.m., Eisenhower s-a întâlnit din nou cu comandanţii lui şi a ascultat de la specialiştii meteorologi raportul prevestitor de rele; cer acoperit, plafon jos de nori, vânt puternic din sud-vest, cu ploaie şi mare moderată. În silă, el a ordonat amânarea atacului cu douăzeci şi patru de ore, iar toată mişcarea a fost pusă în marş-arier, conform unui plan bine pregătit. Toate convoaiele de pemire s-au

întors la ancorare. Un singur convoi mare, cuprinzând o sută şi treizeci de ambarcaţiuni mici, nu a primit mesajul, dar şi acesta a fost oprit şi întors fără să trezească bănuiala inamicului. A fost o zi grea pentru miile de oameni adunaţi în vase de debarcare, în jurul coastei. Americanii, care veneau din porturile vestice, aveau cea mai mare distanţă de parcurs şi sufereau mai mult.

Pe la ora 5, în dimineaţa aceea, Bedell Smith a telefonat din nou lui Ismay, confirmând amânarea, iar Ismay s-a dus la culcare. O jumătate de oră mai târziu, m-am trezit şi am trimis după el. Mi-a spus vestea. El afirmă că nu am făcut niciun comentariu.

Orele au trecut încet, până seara la 9.15 p.m., în 4 iunie, când a avut loc o altă conferinţă a sorţii la cartierul general de luptă al lui Eisenhower. Condiţiile erau proaste, tipice mai curând pentru decembrie decât pentru iunie, dar specialiştii dădeau nişte promisiuni cu privire la o îmbunătăţire temporară pentru dimineaţa zilei de 6. După aceea, prevesteau revenirea vremii proaste pentru o perioadă nedefinită. Pus în faţa alternativei disperate de a accepta riscurile imediate sau de a amâna atacul cu cel puţin două săptămâni, generalul Eisenhower, la sfatul comandanţilor săi, a ales curajos şi după cum s-a dovedit înţelept, să meargă înainte cu operaţiunea sub rezerva confirmării stării vremii a doua zi dimineaţa. La 4 a.m., în 5 iunie, zarurile au fost aruncate în mod irevocabil: invazia va fi lansaţă în 6 iunie.

Privind retrospectiv, această decizie evocă pe bună dreptate admiraţia. A fost amplu justificată de evenimente şi a fost în mare măsură justificată de faptul că am câştigat pretinsul avantaj al surprizei. Acum ştim că ofiţerii meteorologi germani au informat înaltul lor Comandament că invazia nu va fi posibilă pe 5 sau 6 iunie, datorită vremii furtunoase care poate ţine mai multe zile.

Toată ziua de 5 iunie, convoaiele ce transportau

vârful de lance al invaziei, s-au adunat la locul de întâlnire, la sud de insula Wight. Apoi, într-un şuvoi fără sfârşit, precedată pe un front larg de curăţă tori de mine şi protejaţi din părţi de Marina Aliată şi Forţele Aeriene, cea mai mare armată care a părăsit vreodată malurile noastre se îndrepta spre coasta Franţei. Condiţiile dure ale mării erau o încercare grea pentru trupe în ajunul bătăliei, mai ales datorită lipsei de confort a ambarcaţiunilor mici. Totuşi, în ciuda tuturor acestor elemente, uriaşa mişcare a fost realizată aproape cu precizia unei parăzi şi deşi nu fără pierderi, acestea precum şi micile întârzieri care au apărut mai ales la vasele mici tractate, nu au avut un efect apreciabil asupra evenimentelor.

În jurul coastelor noastre, reţeaua de apărare era pregătită pentru cel mai înalt nivel de activitate. Flota internă era alertă faţă de orice mişcare a vaselor germane de suprafaţă, în timp ce patrule aeriene urmăreau coasta inamicului, din Norvegia până la Canal. Departe, în larg, pe căile de acces vestice şi în Golful Biscaia, avioanele Comandamentului de coastă, în mare forţă, sprijinite de flotile şi distrugătoare, urmăreau reacţiile inamicului. Contrainformaţiile noastre ne spuneau că peste cincizeci de submarine de buzunar-U erau concentrate în porturile franceze din Biscaia, gata să intervină la momentul oportun, în timp ce şedeam în fotoliul meu din Camera hărţii din Anexă, a sosit vestea emoţionantă a capturării Romei.

Capitolul XIL ROMA ŞI ZIUA DEBARCĂRII

Impasul de la Anzio şi Cassino au impus o oprire în înaintarea Aliaţilor în Italia, care a durat aproape două luni. Trupele noastre trebuiau să se odihnească şi să se regrupeze. Cea mai mare parte a Armatei a Opta a trebuit să fie adusă din partea dinspre Adriatica, iar cele două armate au trebuit concentrate în vederea următorului

asalt. Generalul Nilson şi-a folosit toată puterea aeriană ca să-l stânjenească şi să-l lovească pe inamic, care, ca şi noi, folosea pauza ca să se reorganizeze şi să se aprovizioneze pentru bătăliile următoare.

Puternica aviaţie Aliată s-a unit să atace toate comunicaţiile pe uscat, în speranţa că îi va izola pe duşmani şi că trupele lor vor fi obligate să se retragă din lipsă de aprovizionare. Această operaţiune, numită în mod optimist „Strangulare", avea drept scop să blocheze cele trei linii principale de cale ferată dinspre nordul Italiei, principalele ţinte fiind podurile, viaductele şi alte locuri de strangulare. Încercau să-i facă pe germani să moară de foame. Efortul a durat mai mult de şase săptămâni şi a produs mari daune. Mişcarea pe calea ferată a fost oprită până departe, la nord de Roma, dar nu au reuşit să obţină tot ce au sperat. Lucrând la maximum cu vasele de coastă, transferând încărcăturile pe transport auto şi folosind deplin orele de întuneric, inamicul s-a străduit să se aprovizioneze. Dar nu puteau aduna suficiente rezerve pentru o luptă îndelungată şi grea, mai ales că, în luptele dure pe uscat de la sfârşitul lui mai, fuseseră mult slăbiţi. Joncţiunea armatelor noastre separate şi capturarea Romei a avut loc mai repede decât am prevăzut. Forţa aeriană germană a suferit mult şi, la începutul lui mai, avea doar şapte sute de avioane împotriva celor o mie de avioane de luptă ale noastre.

La data aceea, generalul Clark, de la Armata a Cincea, avea pe frontul ce se întindea de la mare la râul Liri peste şapte divizii, dintre care patru franceze; de acolo, Armata a Opta, condusă acum de generalul Leese, continua linia frontului prin Cassino, în munţi, cu un echivalent de aproape nouăsprezece divizii. În total, Aliaţii deţineau peste douăzeci şi opt de divizii, din care doar echivalentul a trei divizii rămânea în sectorul Adriatic.

Li se opuneau douăzeci şi trei de divizii germane, dar

aranjamentele noastre de inducere în eroare l-au zăpăcit atât de bine pe Kesselring, încât aceste divizii erau larg răspândite. Între Cassino şi mare, unde avea să fie date principalele noastre lovituri, erau doar patru divizii, iar rezervele erau împrăştiate şi la distanţă. Atacul nostru a venit pe neaşteptate. Germanii făceau înlocuiri în faţa frontului britanic şi unul dintre comandanţii lor de armată plănuise să plece în permisie.

Marea ofensivă a început la 11 p.m., în 11 mai, când artileria ambelor noastre armate, numărând 2000 de tunuri, a deschis un tir violent, întărit în zori de întreaga forţă a Aviaţiei tactice. După multă luptă grea, inamicul a început să slăbească. În dimineaţa de 18 mai, oraşul Cassino a fost în sfârşit curăţat de inamici de către Divizia a 4-a britanică, iar polonezii şi-au înălţat triumfători steagul lor roşu cu alb pe ruinele mănăstirii. Kesselring trimisese întăriri cât de repede putuse să le adune, dar acestea soseau fragmentat şi erau aruncate imediat în luptă ca să oprească avântul înaintării Aliate. Până în 25, germanii erau în plină retragere şi urmăriţi aprig pe tot frontul armatei a opta.

Şase divizii, sub conducerea generalului american Truscott, fuseseră adunate în capul de pod de la Anzio şi au pornit înainte simultan cu atacul Armatei a Opta. După două zile de luptă aprigă, au făcut legătura cu Corpul al II-lea al Statelor Unite. În cele din urmă, forţele noastre s-au reunit şi am început să culegem roadele însămânţărilor din iarnă. În sud, inamicul era în plină retragere şi Armata Aliată făcea tot ce putea ca să împiedice mişcarea şi să rupă concentrarea. Dar ariergarda încăpăţânată reţinea adesea forţele noastre urmăritoare şi retragerea nemţilor nu a degenerat într-o fugă. Regiunea muntoasă nu ne-a lăsat să ne folosim marea noastră forţă blindată, care altfel ar fi fost utilizată foarte avantajos.

Dar, în noaptea de 2 iunie, rezistenţa germană s-a

frânt, iar a doua zi, Corpul de armată al lui Truscott de pe dealurile Alban, împreună cu diviziile britanice l-a şi a 5-a, în stânga, au. Înaintat spre Roma. Corpul al II-lea american era cu puţin înaintea lor. Au găsit majoritatea poduri-or intacte şi, la 7.15 p.m., în 4 iunie, capul Diviziei lor a 88-a a intrat în Piazza Venezia, în inima capitalei. Din multe locuri au sosit mesaje de felicitare. Am primit chiar o uşoară bătaie pe umăr din partea Ursului.

La amiază, în ziua Debarcării, 6 iunie 1944, am cerut Camerei Comunelor să „ia cunoştinţă oficial de eliberarea Romei de către armatele Aliate, sub comanda generalului Alexander", veste care fusese difuzată în seara anterioară. Era o intensă emoţie în legătură cu debarcarea în Franţa, despre care toată lumea ştia că era în desfăşurare în acel moment. Cu toate acestea, am acordat zece minute campaniei din Italia şi am transmis mulţumiri armatelor Aliate de acolo. După aceea, ţinând-o puţin în şah, le-am relatat cele întâmplate, în măsura în care eram informaţi atunci. După-amiază, m-am simţit îndreptăţit să-l informez pe Stalin:

Totul a început bine. Minele, obstacolele şi bateriile de pe uscat au fost depăşite în mare măsură. Aterizările trupelor de paraşutişti au avut foarte mult succes şi s-au efectuat pe scară mare. Debarcarea infanteriei se desfăşoară rapid şi numeroase tancuri şi tunuri motorizate sunt deja pe mal. Vremea este moderată spre bună.

Răspunsul a fost prompt şi cuprindea veşti bine venite, de mare importanţă. El a telegrafiat: „Am primit comunicarea dumitale despre succesul începutului operaţiunii «Overlord». Asta ne dă tuturor bucurie şi speranţă pentru viitoare succese. Ofensiva de primăvară a forţelor sovietice, organizată conform înţelegerii de la Conferinţa de la Teheran, va începe pe la mijlocul lui iunie, într-unul dintre sectoarele importante ale frontului... La sfârşitul lui iunie şi în iulie, operaţiunile ofensive se vor

transforma într-o ofensivă generală a forţelor sovietice”.

Eu îi trimiteam deja o relatare mai completă a progresului nostru, când a sosit această telegramă. I-am răspuns: „Sunt foarte satisfăcut în legătură cu situaţia de până azi [7 iunie]. Doar pe o singură plajă americană au fost dificultăţi serioase, dar astea au fost de acum înlăturate. 20 (XX) de qstaşi aeropurtaţi au aterizat în siguranţă în spatele flancurilor liniilor inamice şi au stabilit contactul cu forţele britanice şi americane aduse pe mare. Am traversat cu pierderi mici. Ne aşteptasem să pierdem circa 10.000 de oameni...”

Stalin a telegrafiat din nou, câteva zile mai târziu:

Este evident că debarcarea, concepută pe o scară grandioasă, a avut succes deplin. Colegii mei şi cu mine nu putem decât să recunoaştem că istoria războiului nu cunoaşte o altă acţiune asemănătoare din punct de vedere al mărimii ei, a concepţiei vaste şi a executării ei pline de măiestrie. După cum se ştie, Napoleon, la vremea lui, a eşuat ruşinos în planul lui de a forţa trecerea Canalului. Istericul Hitler, care s-a lăudat timp de doi ani că va trece Canalul, nu s-a putut hotărî nici măcar să încerce să-şi realizeze ameninţarea. Doar Aliaţii noştri au reuşit să realizeze cu onoare acest grandios plan de a forţa Canalul. Istoria va înregistra această faptă ca pe o realizare de cel mai înalt ordin...

Cuvântul „grandios” este traducerea din textul rus care mi s-a dat. Cred că „măreţ” era ceea ce a vrut să spună Stalin. În orice caz, armonia era completă.

* * *

La 10 iunie generalul Montgomery a raportat că era destul de bine stabilit la mal ca să poată primi o vizită. Atunci am pornit cu trenul meu spre Portsmouth, împreună cu Smuts, cu Brooke, cu generalul Marshall şi cu amiralul King. Toţi cei trei şefi de Stat Major americani veniseră cu avionul în Regatul Unit la 8 iunie, pentru eventualitatea că

trebuia luată o decizie militară în scurt timp. Un distrugător britanic şi unul american ne aşteptau, Smuts, Brooke şi cu mine ne-am îmbarcat în primul, iar generalul Marshall şi amiralul King, cu personalul lor, în celălalt şi am traversat Canalul fără incidente, spre fronturile noastre respective. Montgomery, zâmbitor şi încrezător, m-a întâmpinat pe plajă când coboram din vasul nostru de debarcare. Armata lui pătrunsese deja vreo zece, doisprezece kilometri în interior. Tirul şi activitatea erau reduse. Vremea era strălucitoare. Ne-am plimbat prin domeniuhnostru limitat dar fiertil din Normandia. Era plăcut să vezi prosperitatea de la ţară. Câmpurile erau pline de vaci frumoase, roşii şi albe, care se încălzeau sau se plimbau la soare. Locuitorii păreau vioi şi bine hrăniţi şi făceau semne entuziaste. Cartierul general al lui Montgomery, aflat la vreo şapte kilometri în interior, era într-un castel cu pajişti şi lacuri în jur. Am luat masa într-un cort, cu faţa spre inamic. Generalul era în cea mai bună dispoziţie. L-am întrebat cât de departe era frontul în realitate. A spus că la vreo cinci kilometri. Am întrebat dacă are o linie de front stabilită. Mi-a răspuns: „nu”. „Atunci, cum am putea împiedica o incursiune a blindatelor germane care să ne distrugă prânzul?” El a spus că nu crede că vor veni. Personalul mi-a relatat că acel castel fusese greu bombardat cu o seară înainte şi erau destule cratere în jurul lui. I-am spus că îşi asumă un risc prea mare, dacă îşi face un obicei din asemenea treburi. Orice poate fi făcut o dată sau pentru scurt timp, dar rutina, repetarea, tărăgănarea trebuie totdeauna evitate în război, pe cât este posibil. Într-adevăr, el s-a mutat, două zile mai târziu, dar abia după ce el şi Statul lui Major au mai plătit-o o dată. Vizita a continuat în bune condiţiuni şi, în afară de alarme aeriene ocazionale şi tiruri antiaeriene, se părea că nu sunt lupte. Am făcut o inspecţie considerabilă la capul nostru de pod limitat. Am

fost interesat mai ales să văd porturile locale Port-cn-Bessin, Courseulles şi Ouistreham. Noi nu am contat mult pe aceste mici porturi, în niciunul dintre planurile noastre pe care le-am făcut pentru debarcare. Dar ele s-au dovedit afio achiziţie foarte valoroasă şi curând se descărcau aici circa două mii de tone pe zi. Mă gândeam la aceste fapte plăcute în timp ce mergeam cu maşina sau pe jos în jurul zonei cucerite de noi, interesantă dar foarte restrânsă.

Smuts, Brooke şi cu mine am plecat acasă cu distrugătorul *Kelvin*. Amiralul Vian, care acum comanda toate flotilele şi vasele uşoare ce păzeau portul Arromanches, era la bord. El a propus să mergem să observăm bombardarea poziţiilor germane de către vasele de război şi crucişătoarele care protejau flancul stâng britanic. În consecinţă, am trecut între cele două vase de război care trăgeau, aflate la circa douăzeci de mii de metri, şi escadra de crucişătoare care trăgeau, şi ele, la circa o mie patru sute de metri, astfel că, în curând, am ajuns la şapte, opt mii de metri de mai, care era foarte împădurit. Bombardamentul era uşor dar continuu, fără a se primi vreun răspuns din partea inamicului. Când eram gata să ne întoarcem, i-am spus lui Vian: „Dacă suntem atât de aproape, de ce nu i-am pocni şi noi înainte de a pleca acasă?” „Desigur” a răspuns el şi, într-un minut sau două, toate tunurile noastre au tras spre coasta tăcută. Eram, desigur, în raza artileriei lor, iar imediat ce am tras, Vian a făcut ca distrugătorul să se răsucească şi să se depărteze în cea mai mare viteză. Curând, ne aflam în afară de pericol şi trecuserăm de linia crucişătoarelor şi a vaselor de război. Aceasta a fost singura dată când m-am aflat la bordul unui vas în timp ce s-a tras „cu furie” dacă putem să ne exprimăm astfel. Am admirat spiritul sportiv al amiralului. Şi Smuts era încântat. Am dormit adânc în călătoria de patru ore, până la Portsmouth. În genral, a fost o zi foarte interesantă şi plăcută.

* * *

Curând după aceea, i-am scris preşedintelui despre diverse chestiuni, inclusiv despre vizita lui de Gaulle în Franţa, pe care o aranjasem fără să-l consult în prealabil pe Roosevelt, şi am adăugat:

Am avut o zi plăcută luni, pe plajă şi în interior. E o masă de vase întinsă pe mai mult de şaptezeci de kilometri de-a lungul coastei. Ele sunt tot mai mult protejate împotriva vremii de porturile artificiale, ale căror elemente au fost fiecare un succes şi, în curând, vor avea o apărare eficientă împotriva intemperiilor. Puterea aviaţiei noastre şi a forţelor antisubmarine se pare că le asigură protecţia în mare măsură. După ce ne-am făcut laborios datoria, ne-am dus şi i-am tras una hunului, de pe distrugătorul nostru, dar, deşi eram la o distanţă de numai 6.000 de metri, el nu ne-a onorat cu un răspuns.

Marshall şi King s-au întors cu trenul meu. Ei au fost foarte liniştiţi cu ce au văzut pe frontul american, iar Marshall i-a scris o fermecătoare telegramă din Mountbatten, spunându-i cât de multe dintre aceste noi vase au fost produse sub organizarea lui şi de cât ajutor au fost. Într-una dintre telegramele pe care mi le-ai trimis, ai folosit cuvântul „formidabil”. Trebuie să recunosc că ceea ce am văzut ar putea fi descris doar cu acest cuvânt şi cred că şi ofiţerii dumitale vor fi de acord… Cât aş fi dorit să fii acolo!

Capitolul XIII DIN NORMANDIA LA PARIS

Hai să vedem acum dispoziţiile şi planurile inamicului, aşa cum le ştim în prezent. Mareşalul Rundstedt, cu şaizeci de divizii, comanda tot zidul Atlanticului, de la Ţările de Jos la Golful Biscaia şi de la Marsilia, de-a lungul coastei de sud a Franţei, sub comanda lui, Rommel ţinea coasta din Olanda până la Loara, Armata a Cincisprezecea a lui, cu şaisprezece divizii, ţinea sectorul dintre Calais şi Boulogne, iar Armata

a Şaptea a lui avea la îndemână, în Normandia, nouă divizii de infanterie şi una de Panzer. Cele zece divizii Panzer de pe întreg frontul de vest erau întinse din Belgia până la Bordeaux. Ce curios că germanii, acum în defensivă, au făcut aceeaşi greşeală ca şi francezii în 1940 şi şi-au dispersat cea mai puternică forţă a lor de contraatac!

Este într-adevăr remarcabil că vastul, îndelung plănuitul asalt a căzut asupra inamicului ca o surpriză, atât în privinţa timpului cât şi a locului. Devreme, în 5 iunie, Rommel şi-a părăsit cartierul general ca să-l viziteze pe Hitler la Berchtesgaden şi se afla în Germania când a căzut lovitura. Au existat multe discuţii privind frontul pe care vor ataca Aliaţii. Rundstedt a crezut mereu că principala noastră lovitură va fi lansată peste strâmtoarea de la Dover, întrucât aceasta era ruta cea mai scurtă pe mare şi oferea cel mai bun acces spre inima Germaniei. Rommel a fost mult timp de aceeaşi părere cu el. Totuşi, se pare că Hitler şi Statul lui Major au avut informaţii indicând că Normandia va fi principalul teren de luptă. Chiar după ce am debarcat, nesiguranţele lor au continuat. Hitler a pierdut o întreagă zi critică pentru a se hotărî să lase cele două divizii Panzer să întărească frontul. Serviciul de contrainformaţii german a supraestimat grosolan numărul de divizii şi cantitatea de vase de transport aflate la dispoziţie în Anglia. După ei, existau ample resurse pentru o a doua mare debarcare, aşa încât Normandia ar putea fi doar una preliminară şi subordonată. Abia în a treia săptămână din iulie, la şase săptămâni după Ziua D, au fost trimise în sud rezerve de la Armata a Cincisprezecea de in Fas de Calais, ca să se alăture luptei. Măsurile noastre de inducere înrioare, atât înainte cât şi după Ziua D, le-au creat confuzie în gândire. Succesul acestora a fost admirabil şi a avut efecte importante asupra luptei.

Dar inamicul lupta cu încăpăţânare şi nu era uşor de înfrânt. În M-ctorul american, mlaştinile de lângă Corentan

şi de la gurile râului Vire împiedicau mişcările noastre şi, peste tot, ţara era potrivită pentru apărare cu infanteria. Acele *bocage* care acoperă o mare parte din Normandia, formate dintr-o multitudine de mici câmpuri despărţite de maluri cu

Şanţuri şi pădurici. Sprijinul artileriei era împiedicat de lipsa unor locuri bune de observaţie şi era extrem de dificilă folosirea tancurilor. Totuşi, s-au făcut progrese bune, exceptând eşecul de a captura Caen.

Micul dar faimosul oraş avea să fie scena unor amare lupte, timp de multe zile. Pentru noi, oraşul era important, deoarece avea spre est un teren bun pentru construirea de piste de aterizare şi era de asemeni axa în jurul căreia se învârtea întregul nostru plan, Montgomery având de gând să facă o roată mare spre stânga cu forţele americane. Oraşul era la fel de important şi pentru germani. Dacă liniile lor erau străpunse, întreaga lor Armată a Şaptea ar fi fost împinsă spre sud-est, spre Loara, deschizându-se o spărtură între ea şi Armata a Cincisprezecea din nord. În acest caz, drumul spre Paris ar fi fost deschis. Astfel, Caen a devenit scena unor atacuri necontenite şi a celei mai încăpăţânate apărări, atrăgând spre el o mare parte din diviziile germane şi mai ales blindatele lor. Acest lucru a fost un ajutor şi în acelaşi timp un impediment.

Deşi diviziile de rezervă ale Armatei a Cincisprezecea germane mai erau încă ţinute intacte la nord de Sena, inamicii au primit desigur întăriri din altă parte, iar la 12 iunie se aflau în acţiune 12 divizii, dintre care patru erau Panzer. Asta era mai puţin decât ne-am aşteptat. Ofensiva noastră aeriană distrusese toate podurile de pe Sena, dincolo de Paris, şi principalul pod de pe Loara. Majoritatea trupelor de întărire trebuiau să folosească drumurile şi căile ferate din spaţiul liber dintre Paris şi Orléans şi sufereau zi şi noapte atacurile continue şi

distrugătoare ale aviaţiei noastre. Diviziile lor soseau fragmentate, fără echipament, obosite de lungile marşuri de noapte şi erau aruncate în luptă îndată ce veneau. Comandamentul german nu avea răgazul să formeze o forţă de şoc în spatele frontului pentru o contraofensivă puternică, bine organizată.

La 11 iunie, Aliaţii formaseră un front continuu iar avioanele noastre de luptă acţionau de pe şase piste avansate. Americanii loveau spre vest şi nord şi, după lupte grele, ajunseseră în 22 în faţa fortificaţiilor exterioare de la Cherburg. Inamicul a rezistat până în 26 ca să realizeze distrugeri. Acestea au fost atât de serioase, încât încărcăturile grele nu puteau fi aduse acolo până la sfârşitul lui august.

* * *

Dincolo de câmpul de luptă, alte evenimente au influenţat viitorul. În noaptea de 12 – 13 iunie, prima bombă zburătoare a căzut asupra Londrei. Ele erau lansate din nordul Franţei, din locuri aflate departe de armatele noastre debarcate. Cucerirea rapidă a acestora avea să aducă uşurare populaţiei noastre civile, aflate din nou sub bombardament. O parte a forţei aeriene strategice şi-a reînnoit atacurile asupra acestor baze, dar bineînţeles că nu putea fi vorba de distorsionarea bătăliei terestre din această cauză. Cum am spus în Parlament, oamenii de acasă puteau simţi că împart pericolele cu soldaţii lor.

La 17 iunie, Hitler a ţinut la Margival, lângă Soissons, o conferinţă cu Rundstedt şi Rommel. Cei doi generali ai lui i-au băgat în cap că e o nebunie să sângereze de moarte Armata germană în Normandia. Ei l-au îndemnat ca, înainte de a fi distrusă, Armata a Şaptea să se retragă în ordine spre Sena, unde, împreună cu Armata a Cincisprezecea, ar putea da o luptă defensivă dar mobilă, având măcar speranţa unui succes. Dar Hitler nu a fost de acord. Aici, ca şi în Rusia şi în Italia, el a cerut să

nu fie abandonat niciun teren şi toţi să lupte acolo unde se află. Generalii aveau desigur dreptate.

Noi, între timp, ne consolidam forţele. În primele şase zile au fost debarcaţi 120.000 de oameni, 54.000 de vehicule şi 104.000 tone de provizii. O uriaşă organizaţie de aprovizionare s-a creat imediat. Până în 19 iunie, cele două porturi artificiale „Dud”, unul la Arromanches şi celălalt la vreo cincisprezece kilometri spre vest, în sectorul american, căpătau formă. Conductele submarine („Pluto”) aveau să intre în acţiune mai târziu, dar, între timp, Port-en-Bessin era dezvoltat ca principalul port de aprovizionare cu petrol. Dar apoi a început o furtună de patru zile, care a împiedicat debarcarea oamenilor sau a materialelor şi a adus multe daune structurilor de curând amplasate. Numeroase structuri plutitoare, care nu fuseseră construite pentru asemenea condiţii, s-au rupt din locul de ancorare şi s-au izbit de alte structuri sau de vase ancorate. Portul artificial din sectorul american a fost distrus, iar părţile bune au fost folosite la repararea portului Arromanches. Furtuna, de o putere necunoscută în luna iunie, în ultimii patruzeci de ani, a fost un ghinion serios. Eram deja în urmă cu programul de descărcare. Astfel că ofensiva a fost amânată, iar la 23 iunie ne aflam doar pe linia prescrisă pentru data de 11.

În ultima săptămână din iunie, britanicii au stabilit un cap de pod la sud de Caen. Eforturile de a-l extinde la sud şi est au fost respinse, iar sectorul sudic a fost atacat de două ori de mai multe divizii Panzer, într-un conflict violent, germanii au fost sever înfrânţi, cu pierderi serioase provocate din aer şi de artileria noastră puternică. Era acum rândul nostru să lovim, iar la 8 iulie a fost lansat un atac puternic la Caen, din nord şi nord-vest. Bombardierele grele ale Forţelor Aeriene Regale au aruncat mai mult de 2000 de tone asupra fortificaţiilor germane, iar în zori, infanteria britanică, împiedicată în

mod inevitabil de craterele bombelor şi de dărâmăturile clădirilor prăbuşite, a făcut progrese simţitoare. Până în 10, tot Caenul din partea noastră a râului fusese cucerit şi, până la mijlocul lui iulie, treizeci de divizii Aliate erau pe mal. Jumătate erau britanice şi canadiene iar jumătate americane. Împotriva acestora, germanii adunaseră douăzeci şi şapte de divizii. Dar ei suferiseră deja 160.000 de pierderi, iar generalul Eisenhower estima» valoarea lor de luptă la un mai mult de şaisprezece divizii.

Acum s-a întâmplat un eveniment important. La 17 iulie, Rommel a fost grav rănit. Maşina lui a fost atacată de avioanele noastre de la mică înălţime şi el a fost dus la spital, crezându-se că era pe moarte. Şi-a revenit minunat, doar ca să-şi găsească moartea mai târziu, din ordinul lui Hitler. La începutul lui iulie, Rundstedt a fost înlocuit la comanda supremă a frontului de vest de către von Kluge, un general care s-a distins în Rusia, iar în data de 20, a avut loc un nou atentat nereuşit la viaţa lui Hitler. Conform poveştii celei mai demne de crezare.

Colonelul von Stauffenberg a plasat sub masa lui Hitler, la o şedinţă a Statului Major, o mică servietă cu o bombă cu explozie întârziată. Hitler a fost ferit de efectul deplin al exploziei de placa grea a mesei şi de piesele ei de sprijin şi de asemeni, de structura uşoară a clădirii însăşi, care a permis o răspândire instantanee a presiunii. Câţiva ofiţeri prezenţi au fost ucişi, dar Führerul, deşi foarte zdruncinat şi rănit, s-a ridicat şi a exclamat: „Cine spune că nu sunt sub protecţia specială a lui Dumnezeu?” Toată furia firii lui a fost stârnită de acest complot iar răzbunarea pe care a îndreptat-o asupra tuturor celor bănuiţi că ar fi fost amestecaţi e o poveste îngrozitoare.

* * *

Ofensiva generală a lui Montgomery, plănuită pentru 18 iulie, se apropia. Armata britanică a atacat cu trei Corpuri, precedată de un şi mai mare bombardament

aerian Aliat. Aviaţia germană a fost total împiedicată să intervină. S-au făcut progrese bune la est de Caen, până când norii au început să eftn-ar.; „” „avioanele noastre şi aceasta a dus la o amânare cu o săptămână a lansării atacului din sectorul american. Am socotit că aceasta era o ocazie de a vizita Cherbourg şi de a petrece câteva zile în portul artificial „Dud”. În data de 20, am zburat direct, cu un avion american Dakota, până la terenul lor de aterizare, în peninsula Cherbourg, şi am fost condus prin tot portul de comandantul american. Aici am văzut pentru prima dată un punct de lansare a bombelor zburătoare. Era o treabă foarte complicată. Am fost şocat de distrugerile pe care le-au făcut germanii în oraş şi am împărtăşit dezamăgirea Statului Major pentru întârzierea în punerea în funcţiune a portului. Bazinele portului erau semănate des cu mine de contact. O mână de scafandri britanici devotaţi lucrau zi şi noapte să le deconecteze înfruntând un pericol de moarte pentru ei. Au fost călduros apreciaţi de camarazii lor americani. După un drum lung şi periculos cu maşina până la capul de pod american, cunoscut sub numele de Plaja Utah, m-am urcat la bordul unei ambarcaţiuni torpilor şi, de acolo, am avut o trecere grea spre Arromanches. Pe măsură ce îmbătrâneşti, răul de mare dispare. N-am sucombat ci am dormit adânc, până când am ajuns în apele liniştite ale lagunei noastre sintetice. Am trecut la bordul crucişătorului Enterprise, unde am rămas timp de trei zile, luând cunoştinţă de toată activitatea portului, de care depindeau acum în întregime toate armatele şi rezolvându-mi în acelaşi timp problemele mele din Londra.

Nopţile erau foarte agitate, datorită raidurilor a câte unui singur avion, şi a mai multor alarme. Ziua studiam întregul proces al debarcării proviziilor şi trupelor, atât pe debarcadere, care mă interesaseră atât de mult, cât şi pe plăji. La un moment dat, i-a venit rândul pe plajă unui vas

de debarcare de tancuri. Când a ajuns cu prova la uscat, podurile de coborâre s-au lăsat în faţă şi tancurile ieşeau câte trei, patru din fiecare pod, ajungând pe mal. În mai puţin de 8 minute, după ceasul meu cronometru, tancurile erau încolonate pe şosea, gata să intre în acţiune. Aceasta era o performanţă impresionantă şi tipică pentru ritmul de descărcare la care se ajunsese acum. Am fost impresionat văzând acele D.V. K.W., transportoarele amfibii americane, înotând prin port, căţărându-se pe mal şi apoi grăbindu-se în sus, pe deal, unde camioanele aşteptau să ducă aprovizionarea la diverse unităţi. De minunata eficienţă a acestui sistem, care acum dădea rezultate mai mari decât ne-am gândit vreodată, depindeau speranţele unei rapide şi victorioase acţiuni.

În ultima mea zi la Arromanches, am vizitat cartierul general al lui Montgomery, la câţiva kilometri în interior. Comandantul şef era în cea mai bună stare de spirit, în ajunul celei mai mari operaţiuni a lui, pe care mi-a explicat-o în amănunt. M-a plimbat printre ruinele Caenutui şi peste râu şi am mai vizitat şi alte locuri ale frontului britanic. Apoi, mi-a pus la dispoziţie avionul lui Storch, capturat, şi însuşi comandantul aviaţiei m-a pilotat deasupra poziţiilor britanice. Acest avion putea ateriza practic în orice loc, pe moment, şi deci se putea zbura la câteva sute de metri deasupra solului, putând să realizez o mult mai bună privire şi cunoaştere a scenei decât prin orice altă metodă. Am vizitat şi câteva puncte ale aviaţiei şi am spus câteva cuvinte la adunările ofiţerilor şi soldaţilor. În cele din urmă, m-am dus la spitalul de campanie, unde, deşi era o zi liniştită, veneau răniţi. Unul dintre sărmanii soldaţi trebuia să sufere o operaţie serioasă şi era deja pe masă, gata să fie anesteziat. Tocmai mă retrăgeam, când el a spus că mă vrea pe mine. A zâmbit în gol şi mi-a sărutat mâna. Am fost adânc mişcat şi foarte bucuros când am aflat, mai târziu, că operaţia a avut succes deplin.

* * *

În acest timp, ordinele care au ţinut Armata a Cincisprezecea germană în spatele Senei au fost anulate şi mai Tnulte divizii proaspete au fost trimise să întărească Armata a Şaptea, foarte presată. Transferarea acestora pe calea ferată, pe şosea sau peste Sena cu sistemul feriboturilor, care înlocuiau podurile distruse, a fost mult întârziată şi afectată de forţele noastre aeriene. Ajutorul, mult timp reţinut, a ajuns pe câmpul de luptă prea târziu ca să încline balanţa. Ora marelui atac american, sub conducerea generalului Omar Bradley, venise în sfârşit. La 25 iulie, Corpul al VII-lea a lovit spre sud de St. LÔ şi a doua zi, Corpul al VIII-lea, aflat în dreapta celuilalt, s-a alăturat luptei. Bombardamentul Forţelor aeriene ale Statelor Unite a fost devastator iar asaltul infanteriei prospera. Apoi, blindatele s-au strecurat în faţă şi s-au îndreptat spre punctul-cheie Coutances. Calea de scăpare a germanilor pe această coastă a Normandiei fusese tăiată, iar întreaga fortificaţie germană de la vest de Vire era în pericol şi în haos. Şoselele erau încărcate de trupe care se retrăgeau, iar bombardierele Aliate şi avioanele de luptă au luat o vamă distrugătoare în oameni şi în vehicule. Înaintarea a continuat. Avranches a fost luat la 31 iulie şi, curând după aceea, s-a cotit la colţul mării, deschizându-se calea spre peninsula Bretania. Canadienii, sub conducerea generalului Crerar, au făcut un atac simultan de la Caen spre drumul Falezei. Acestora li s-au opus efectiv patru divizii Panzer. Montgomery, care mai comanda întreaga linie de luptă, a transferat atunci greutatea atacului britanic spre celălalt front şi a dat ordin Armatei a Doua britanice, comandată de generalul Dempsey, să dea o nouă lovitură de la Caumont la Vire. Precedată din nou de bombardament greu aerian, aceasta a început la 30 iulie şi, câteva zile mai târziu, s-a ajuns la Vire.

La 7 august, m-am dus din nou la cartierul general al

lui Montgomery, pe calea aerului, şi după >* el mi-a făcut o relatare vie cu hărţi, un colonel american a venit să mă ia la generalul Bradley. Drumul a fost ales cu grijă ca să mi se arate devastările îngrozitoare ale oraşelor şi satelor prin care trupele Statelor Unite şi-au dus luptele. Toate clădirile erau pulverizate de bombardamente aeriene. Am ajuns la cartierul general al lui Bradley în jurul orei patru. Generalul m-a primit cordial, dar am simţit că era o mare încordare, întrucât bătălia era în toi şi soseau mesaje la fiecare câteva minute. De aceea, mi-am scurtat vizita şi m-am întors cu maşina la avionul meu, care mă aştepta. Eram gata să mă urc la bord când, spre surprinderea mea, a sosit Eisenhower, care zburase de la Londra spre cartierul său general şi, aflând despre mişcările mele, m-a interceptat. El nu preluase încă propriu-zis comanda armatei pe câmpul de luptă de la Montgomery; dar supraveghea totul cu un ochi vigilent şi nimeni nu ştia mai bine decât el cum să stea aproape de un eveniment foarte important fără să deranjeze autoritatea pe care a delegat-o altuia.

* * *

Armata a Treia a Statelor Unite, sub comanda generalului Patton, se formase deja şi era acum în acţiune. El a detaşat două divizii blindate şi trei de infanterie spre vest şi sud, pentru a curăţa peninsula Bretania. Inamicul, izolat de ceilalţi, s-a retras spre porturile sale fortificate. Mişcarea de rezistenţă franceză, care aici număra 20.000 de oameni, a jucat un rol notabil, aşa că peninsula a fost repede cucerită. La sfârşitul primei săptămâni din august, în jur de 45.000 de trupe germane de garnizoană şi rămăşiţele a patru divizii fuseseră împinse în perimetre defensive la St. Malo, Brest, Lorient şi St. Nazaire. Aici, ei puteau fi blocaţi şi lăsaţi să se veştejească, salvând astfel pierderi inutile pe care le-ar fi cerut asalturile imediate.

În timp ce Bretania era curăţată în felul acesta, restul

armatei lui Patton s-a îndreptat spre est, în „cârligul lung" care trebuia să-i ducă în spărtura dintre Loara şi Paris şi de-a lungul Senei, spre Rouen. În oraşul Laval s-a intrat la 6 august, iar la Le Mans în 9. Puţini germani au fost găsiţi în această vastă regiune, iar principala dificultate era aprovizionarea americanilor care înaintau pe distanţe lungi şi care se lungeau mereu. În afara unor transporturi aeriene limitate, totul trebuia să vină încă de pe plajele debarcării iniţiale şi să treacă prin partea de vest a Normandiei, prin Avaranches, ca să ajungă la front. De aceea Avranches a devenit un punct de gâtuitură şi a oferit germanilor ocazia unui atac care a lovit spre vest, din apropiere de Falaise. Ideea a aprins imaginaţia lui Hitler şi el a dat ordin ca o forţă maximă să atace Mortain, să-şi facă drum spre Avaranches şi astfel să-i taie comunicaţiile lui Patton. Comandanţii germani au condamnat în unanimitate proiectul. Dându-şi seama că bătălia pentru Normandia era pierdută, ei voiau să folosească diviziile din Armata a Cincisprezecea din nord, tocmai sosite, ca să realizeze o retragere ordonată spre Sena. Ei considerau că aruncarea unor trupe proaspete spre vest însemna doar „să-şi tntindă gâtul" cu perspectiva clară de a li se tăia. Hitler a insistat să se facă aşa cum voia el, iar la 7 august, cinci divizii Panzer şi două divizii de infanterie au dat un atac vehement la Mortain, dinspre est.

Lovitura a căzut pe o singură divizie americană, dar aceasta s-a ţinut ferm pe poziţie şi alte trei i-au venit în ajutor. După cinci zile de lupte grele şi bombardament concentrat din văzduh, inamicul a fost împins înapoi în derută şi, aşa cum au prezis generalii lor, întregul intrând de la Falaise la Mortain era supus unor atacuri convergente din trei părţi. Forţele Aliate au înaintat spre germanii înghesuiţi în buzunarul acela lung şi îngust şi, cu ajutorul artileriei, făceau ravagii înspăimântătoare. Germanii s-au ţinut cu încăpăţânare de deschizătura cleşte

de la Falaise la Argentan şi, dând prioritate blindatelor, au încercat să scoată tot ce au putut. Dar, la 17 august, comanda şi controlul s-au prăbuşit şi scena a devenit un dezastru. La 20 august, cleştele s-a închis şi deşi, până atunci, o parte considerabilă a inamicului a reuşit să se strecoare spre est, nu mai puţin de opt divizii germane au fost anihilate. Ceea ce fusese intrându-l de la Falaise devenise acum mormântul lor. Von Kluge i-a raportat lui Hitler: „Superioritatea aeriană a inamicului este teribilă şi ne distruge aproape toate mişcările. Fiecare mişcare a inamicului este însă pregătită şi protejată de forţa lui aeriană. Pierderile în oameni şi materiale sunt extraordinare. Moralul trupelor a suferit foarte mult» sub focul ucigaş continuu al inamicului”.

Armata a Treia a Statelor Unite, nu numai că a curăţat peninsula Bretania şi a contribuit cu un „cârlig scurt” la victoria de la Falaise, dar a aruncat înainte trei corpuri spre est şi sud-est de Le Mans. La 17 august, au ajuns la Orléans, Chartres şi Dreux. Apoi au înaintat spre nord-vest, ca să se întâlnească cu britanicii care înaintau spre Rouen. Trebuia să se reorganizeze după lupta de la Falaise, iar inamicul a găsit mijloace să improvizeze poziţii de ariergardă. Totuşi, urmărirea continua cu înfierbântare şi toţi germanii de la sud de Sena căutau curând cu disperare să se retragă dincolo de ea, sub atacuri aeriene distrugătoare. Niciunul dintre podurile distruse la bombardamentele anterioare nu fusese refăcut dar erau câteva poduri de pontoane şi un serviciu de feribot destul de adecvat. Foarte puţine vehicule au putut fi salvate. La sud de Rouen au fost abandonate cantităţi uriaşe de mijloace de transport. Trupele, atâtea câte au scăpat, nu erau în situaţia de a rezista pe malul îndepărtat al râului.

Eisenhower, aflat acum la comanda supremă, era hotărât să evite bătălia pentru Paris. Stalingrad şi Varşovia arătaseră ororile asalturilor frontale şi ale răscoalelor

patriotice, aşa că a hotărât să încercuiască oraşul şi să forţeze garnizoana să se predea sau să fugă. La 20 august venise vremea acţiunii, Patton traversase Sena lângă Nantes, iar flancul lui drept ajunsese la Fontainebleau. Francezii din ilegalitate s-au răsculat. Poliţia era în grevă, Prefectura era în mâinile patrioţilor. Un ofiţer din rezistenţă a ajuns la cartierul general al lui Patton cu informaţii vitale, iar vineri dimineaţa, acestea i-au fost raportate lui Eisenhower la Le Mans.

Lui Patton îi erau ataşate divizia franceză şi divizia blindată, sub comanda generalului Leclerc, care debarcase în Normandia la 1 august şi jucase un rol onorabil în înaintare. De Gaulle a sosit în aceeaşi zi şi a fost asigurat de Comandantul suprem Aliat că, atunci când va veni vremea, şi după cum era înţelegerea mai veche, trupele lui Leclerc vor intra primele în Paris. Ştirile de seară privind luptele de stradă în capitală l-au decis pe Eisenhower să acţioneze, iar lui Leclerc i s-a spus să pornească la atac. Ordinele operaţiunii, datată 23 august, începea cu aceste cuvinte: „Mission (1) s emparer de Paris...”

Ijà 24 august, prima lovitură condusă de colonelul Billotte, fiul comandantului Grupului întâi al Armatei franceze, care a fost ucis în mai 1940, a pornit în sus, de la Orléans. În noaptea aceea, o avangardă de tancuri a ajuns la Porte d’Orléans şi a intrat în piaţa din faţa Primăriei. A doua zi dimineaţă, coloanele de blindate ale lui Billotte deţineau ambele maluri ale Senei, vizavi de Cité. După-amiază, cartierul general al comandantului german generalul von Cholitz, de la Hotel Meurice, era înconjurat. Von Cholitz a fost capturat de faţă e\j Leclerc. Acesta a fost sfârşitul drumului de la Dunkerque la Lake Chad şi din nou acasă. Cu voce joasă, Leclerc şi-a exprimat gândurile cu glas tare: „Maintenant, ça y est”, apoi, în germană, s-a prezentat învinsului. După o discuţie scurtă şi fermă a fost semnată capitularea garnizoanei; unul câte unul, punctele

lor cheie au fost ocupate de rezistenţă şi de trupele regulate.

Oraşul a făcut o demonstraţie nebunească. Prizonierii erau scuipaţi, colaboraţioniştii erau târâţi pe străzi iar trupele eliberatoare erau sărbătorite. Pe această scenă de triumf mult amânat, a sosit generalul de Gaulle. La Primărie, în compania principalelor figuri ale rezistenţei şi a generalilor Leclerc şi Juin, el a apărut pentru prima dată ca liderul Franţei libere, în faţa populaţiei care jubila. A fost o izbucnire spontană de entuziasm nebunesc. În după-amiaza de 26 august, de Gaulle şi-a făcut intrarea oficială, pe jos, pe Champs F.lysées, spre Place de la Concorde, apoi într-un şir de maşini, la Notre Dame. Au fost ceva împuşcături din interiorul şi din afara catedralei, trase de colaboraţionişti ascunşi. Mulţimea s-a răspândit dar, după un scurt moment de panică, solemnul oamagiu adus eliberării Parisului a continuat până la sfârşit.

La 30 august, trupele noastre traversau Sena în multe puncte. Pierderile inamicului fuseseră uriaşe, 400.000 de oameni, jumătate dintre ei prizonieri, 1300 de tancuri, 30.000 de vehicule, 1500 tunuri, Armata a Şaptea germană şi diviziile care fuseseră trimise să o întărească erau sfâşiate. Capul de pod al Aliaţilor a fost întârziat de vremea proastă şi de hotărârea greşită a lui Hitler. Dar, de îndată ce s-a terminat lupta, totul a mers repede, iar Sena a fost atinsă cu şase zile înainte de termenul planificat. Au fost critici cu privire la încetineala frontului britanic în Normandia, iar splendidele înaintări americane din etapele ulterioare păreau să indice un mai mare succes în partea lor decât în a noastră. Este necesar deci să subliniem că întregul plan al campaniei trebuia să pivoteze în jurul frontului britanic şi să atragă rezervele inamicului în direcţia lor, pentru ca să ajute mişcarea de rotare a americanilor. Acest lucru s-a realizat cu hotărâre şi cu lupte grele, „Fără marile sacrificii făcute de armatele

anglo-canadiene în luptele brutale pentru Caen şi Falaise, scria generalul Eisenhower în raportul lui oficial, înaintările spectaculoase făcute în alte locuri de forţele Aliate nu ar fi avut loc”.

Capitolul XIV ITALIA ŞI DEBARCAREA PE RIVIERA

Eliberarea Normandiei era un eveniment suprem în campania europeană din 1944, dar era doar una dintre loviturile concentrice împotriva Germaniei naziste. În răsărit, ruşii năvăleau în Polonia şi în Balcani, iar în sud, armatele lui Alexander, din Italia, presau spre râul Po. Trebuiau luate acum decizii în legătură cu următoarea noastră mişcare în Mediterana şi trebuie notat cu regret că acestea au dat ocazie primei divergenţe importante cu privire la înalta strategie, între noi şi prietenii noştri americani.

Destinul victoriei finale în Europa fusese schiţat în prelungite discuţii la Conferinţa de la Teheran din noiembrie 1943. Deciziile ei încă ne mai conduceau planurile şi ar fi bine să le reamintim. Mai întâi şi întâi, promisesem să realizăm operaţiunea „Overlord”. Aceasta era sarcina dominantă şi nimeni nu punea în discuţie faptul că aici era prima noastră datorie. Dar noi mai aveam încă forţe puternice în Mediterana şi se mai punea încă întrebarea, ce trebuiau să facă? Hotărâsem că ele trebuiau să captureze Roma, ale cărei aerodromuri din apropiere erau necesare pentru bombardarea Germaniei de sud, apoi să avansăm în sus în peninsulă până la linia Pisa-Rimini, iar acolo să ţinem cât mai multe divizii inamice posibil. Totuşi, aceasta nu era totul. Se căzuse de acord şi asupra unei a treia operaţiuni şi anume o operaţiufie de debarcare cu amfibii în sudul Franţei, şi tocmai la acest proiect avea să intervină controversa. Operaţiunea fusese concepută iniţial ca o mascare sau o ameninţare pentru a ţine trupele germane pe Riviera şi a le împiedica să se alăture luptei

din Normandia; dar americanii făcuseră presiuni pentru un atac real cu zece divizii, iar Stalin Îi sprijinise. Am acceptat schimbarea, în mare măsură ca să evit diversiuni în Birmania, deşi eu mă gândeam la alte căi de a exploata succesul din Italia, iar planul căpătase numele de cod „Nicovala”.

Dar aveam mai multe rezerve. Multe forţe urmau să vină din Italia, dar trebuia să îndeplinească mai întâi sarcina arzătoare şi importantă de a cuceri Roma şi aerodromurile. Până se realizau acestea, nu se prea putea să economisim sau să luăm forţe de la Alexander, Roma trebuia să cadă, înainte ca „Nicovala” să poată începe. Şi trebuia să înceapă cam în acelaşi timp cu „Overlord”. Trupele mai aveau mult drum de mers până să întâlnească armatele lui Eisenhower din Normandia şi, dacă nu debarcau la timp, aveau să ajungă prea târziu ca să fie de ajutor, iar bătălia de pe plajă avea să se termine. Totul se învârtea în jurul capturării Romei. La Teheran, ne aşteptam, încrezători, să ajungem la Roma repede, până în primăvară, dar lucrul acesta s-a dovedit imposibil. Atacul de la Anzio pentru grăbirea capturării Romei a retras opt sau zece divizii germane de pe teatrul vital, mai mult chiar decât ne aşteptam să fie atrase pe Riviera de operaţiunea „Nicovala”. Aceasta, era, de fapt, depăşită, obiectivul fiind deja realizat. Cu toate acestea, proiectul Riviera a mers mai departe, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

În afară de „Nicovala”, care atârna cumva vag în viitor, unele dintre cele mai bune divizii din Italia fuseseră, pe bună dreptate, destinate principalei operaţiuni „Overlord” şi navigaseră spre Anglia, înainte de sfârşitul anului 1943. Alexander fusese astfel slăbit şi Kesselring fusese întărit. Germanii trimiseseră întăriri în Italia, paraseră lovitura de la Anzio şi ne-au oprit să intrăm în Roma chiar până în ajunul zilei D. Lupta dură a înghiţit desigur importante rezerve ale inamicului, care ar fi putut

altminteri să fie îndreptate în Franţa şi, cu siguranţă, că a ajutat astfel operaţiunea „Overlord", în etapele critice de la început; totuşi înaintarea noastră în Mediterana a fost grav stânjenită. Vasele de debarcare erau alt obstacol. Multe dintre ele au fost trimise la „Overlord". „Nicovala" nu putea fi realizată până ce vasele nu veneau înapoi, iar acest lucru depindea de evenimentele din Normandia. Faptele acestea fuseseră de mult prevăzute şi, încă în 21 martie, generalul Maitland Wilson, comandantul suprem în Mediterana, raporta că „Nicovala" nu putea fi lansată înainte de sfârşitul lui iulie. Mai târziu, a amânat-o pentru mijlocul lui august şi a declarat că cel mai bun mod de a ajuta operaţiunea „Overlord" era de a abandona orice atac pe Riviera şi a ne concentra în Italia. Atât el cât şi Alexander considerau că cea mai bună contribuţie a lor la scopul comun ar fi să continue să preseze, cu toate recursele, în valea râului Po. Mai târziu, cu ajutorul unei operaţiuni cu amfibii împotriva peninsulei Istria, în capul Adriaticii, care se întinde la sud de Triest, s-ar crea perspective atrăgătoare de înaintare prin deschiderea de la Ljubljana, spre Austria şi Ungaria, şi a unei lovituri din altă direcţie spre inima Germaniei.

Când Roma a căzut, la 4 iunie, problema a trebuit revăzută. Trebuia să mergem mai departe cu „Nicovala" sau trebuia să facem un nou plan?

În mod firesc, generalul Eisenhower voia să-şi întărească atacul în nord-vestul Europei cu toate mijloacele disponibile. Posibilităţile stratetige din nordul Italiei nu-l atrăgeau, dar a consimţit să returneze vasele de debarcare, de îndată ce va fi posibil, dacă asta va face ca operaţiunea „Nicovala" să fie mai rapidă. Şefii de Stat Major americani erau de acord cu Eisenhower, susţinând cu rigiditate concentrarea maximă la punctul decisiv, care, în ochii lor, însemna doar nord-vestul Europei. Ei erau sprijiniţi de preşedinte, care se gândea la înţelegerea

făcută cu Stalin, cu multe luni înainte de Teheran. Dar totul se schimbase din cauza întârzierii din Italia.

Domnul Roosevelt a recunoscut că o înaintare prin Ljubljana ar putea reţine trupele germane, dar nu ar atrage nimic din trupele lor aflate în Franţa. De aceea, el a cerut ca operaţiunea „Nicovala” să fie întreprinsă, bineînţeles, pe seama armatelor noastre din Italia, întrucât „după părerea mea, resursele Marii Britanii şi a Statelor Unite nu ne vor permite să menţinem două teatre majore în războiul european, fiecare cu misiuni decisive”. Şefii de Stat Major britanici aveau o părere opusă. În loc să debarce pe Riviera, ei preferau să trimită trupe din Italia, pe mare, direct lui Eisenhower. Cu multă previziune, ei remarcau: „Noi credem că organizarea operaţiunii «Nicovala» pe o scară care să permită succesul ar schingiui atât de mult forţele rămase ale generalului Alexander, încât orice viitoare activitate ar fi limitată la ceva foarte modest”.

Acest conflict direct de opinii, susţinut cu sinceritate şi argumentat cu căldură de ambele părţi, putea fi lămurit, eventual, între preşedinte şi mine şi ca atare a avut loc un schimb de telegrame.

Eu am telegrafiat la 28 iunie:

„Impasul între şefii noştri de Stat Major ridică probleme foarte importante. Principala noastră dorinţă este să-l ajutăm pe generalul Eisenhower în modul cel mai rapid şi eficient. Dar nu credem că aceasta implică în mod necesar ruinarea tuturor problemelor noastre majore în Mediterana şi ne deranjează dacă ni se va cere acest lucru… Trebuie să te rog foarte onest să examinezi această problemă singur… Te rog să-ţi aminteşti cum mi-ai vorbit la Teheran despre Istria şi cum am introdus-o eu în Conferinţă în plen. Aceasta s-a înfipt foarte adânc în mintea mea, deşi nu este în niciun caz problema imediată pe care o avem de hotărât”.

Răspunsul domnului Roosevelt a fost prompt şi negativ. El era hotărât să ducă la îndeplinire ceea ce el numea „marea strategie” de la Teheran şi anume exploatarea pe deplin a operaţiunii „Overlord”, printr-o „înaintare victorioasă în Italia şi un asalt cât mai curând în sudul Franţei”. Obiectivele politice puteau fi importante, dar operaţiunile militare, pentru a fi realizate, trebuiau să fie subordonate lovirii în inima Germaniei printr-o campanie în Europa. Stalin însuşi a fost în favoarea operaţiunii „Nicovala” şi clasificase toate celelalte operaţiuni în Mediterana ca fiind de mai mică importanţă, iar domnul Roosevelt a declarat că nu o putea abandona fără să-l consulte pe el. Preşedintele continuă:

Interesul şi speranţele mele se concentrează asupra înfrângerii germanilor în faţa lui Eisenhower şi asupra intrării în Germania,} şi nu *să limităm această acţiune în scopul de a realiza un efort major în Italia*. Sunt convins că vom avea suficiente forţe în Italia, chiar cu retragerea forţelor pentru „Nicovala”, pentru a-l alunga pe Kesselring la nord de linia Pisa-Rimini şi a menţine presiuni grele asupra armatei lui, cel puţin în măsura necesară pentru a reţine forţa lui actuală. Nu pot concepe că germanii ar plăti, cu preţul a încă zece divizii, estimate ca necesare de generalul Wilson, pentru a ne ţine în afara nordului Italiei.

Noi putem – şi Wilson confirmă lucrul acesta – să retragem imediat cinci divizii (trei americane şi două franceze) din Italia, pentru „Nicovala”. *Cele douăzeci şi una de divizii rămase, plus diverse brigăzi separate, îi vor asigura lui Alexander supravieţuirea adecvată pe teren*.

Dar domnul Roosevelt obiecta împotriva acţiunii în peninsula Istria şi a loviturii îndreptate spre Viena prin deschizătura de la Ljubljana, ceea ce dezvăluia atât rigiditatea planurilor militare americane cât şi propria lui suspiciune în legătură cu ceea ce el numea o campanie „în Balcani”. El pretindea că Alexander şi Smuts, care erau şi

ei în favoarea opiniei mele, „din mai multe motive naturale şi foarte umane”, erau înclinaţi să nu ţină seama de două consecinţe vitale. Prima, că operaţiunea împiedica „marca strategie”, a doua, ea ar dura probabil prea mult şi nu am putea desfăşura mai mult de şase divizii. „Nu pot fi de acord, scria el, cu folosirea de trupe americane împotriva Istriei *şi în Balcani*, şi nici nu-i văd pe francezi să fie de acord cu o asemenea folosire a trupelor lor… Din considerente pur politice, eu nu aş supravieţui nici celui mai mic eşec în operaţiunea «Overlord», *dacă s-ar şti că forţe destul de mari au fost îndreptate spre Balcani*”.

Nimeni dintre cei implicaţi în aceste discuţii nu s-a gândit vreodată să trimită armate în Balcani, dar Istria şi Triest erau poziţii strategice şi politice care, după cum se vedea foarte clar, puteau exercita reacţii profunde şi ample; totuşi, m-am resemnat şi, la 2 iulie, i s-a ordonat generalului Wilson să atace sudul Franţei, la 15 august. Pregătirile au început imediat, dar cititorul trebuie să noteze că „Nicovala” a fost rebotezată „Dragon”. Acest lucru s-a făcut în eventualitatea că inamicul ar fi aflat sensul numelui de cod iniţial”.

* * *

Totuşi, la începutul lui august, s-a produs o schimbare marcată pe câmpul de luptă din Normandia şi au urmat mari dezvoltări, iar în data de 7, l-am vizitat pe Eisenhower la cartierul lui general de lângă Portsmouth şi i-am prezentat ultima mea speranţă de a opri un asalt împotriva sudului Franţei. După un prânz agreabil, am avut o lungă şi serioasă discuţie. Eisenhower îi avea cu el pe Bedell Smith şi pe amiralul Ramsay. Eu îl adusesem pe Primul Lord al Mării, întrucât mişcarea vaselor era cheia. Pe scurt, am propus să continuăm încărcarea expediţiei „Dragon”, dar când trupele aveau să fie în vapoare, să le trimitem prin strâmtorile Gibraltarului şi să intrăm în Franţa, la Bordeaux. Problema fusese de mult analizată de

şefii de Stat Major britanici, iar operaţiunea era considerată realizabilă. I-am arătat lui Eisenhower o telegramă pe care i-o trimisesem preşedintelui, al cărui răspuns nu îl primisem încă, şi am făcut tot posibilul să-l conving. Primul Lord al Mării m-a sprijinit puternic. Amiralul Ramsay era împotriva schimbării planului de către mine. Bedell Smith, dimpotrivă, s-a declarat puternic în favoarea acestei schimbări bruşte a atacului, care va beneficia de toată surpriza pe care o poate oferi puterea maritimă. Eisenhower nu avea resentimente faţă de părerile şefului său de Stat Major. El încuraja întotdeauna exprimarea liberă a opiniilor în şedinţe la nivel înalt, deşi, desigur, tot ce se hotăra se execută cu loialitate.

Totuşi, nu am putut să-i schimb părerea şi, a doua zi, am primit răspunsul preşedintelui. El telegrafia: „Este opinia mea bine gândită că operaţiunea «Dragon» trebuie lansată aşa cum s-a plănuit, cât mai curând posibil, şi am deplină încredere că va avea succes şi va fi de mare ajutor pentru Eisenhower în alungarea hunului din Franţa”.

Nu mai era nimic de făcut.

Merită să notăm că acum trecusem de acea dată din iulie când, pentru prima dată în război, mişcarea marilor armate americane în Europa şi creşterea lor în Orientul îndepărtat făceau ca numărul americanilor aflaţi în acţiune să fie mai mare decât al nostru. Influenţa asupra operaţiunilor Aliate este de obicei sporită de mari întăriri. Trebuie amintit de asemenea că, dacă ar fi fost acceptate părerile britanice în această chestiune strategică, pregătirile tactice ar fi putut provoca oarecare întârziere, care şi aceasta ar fi reacţionat asupra argumentării generale.

Am decis acum să mă duc personal în Italia, unde se puteau stabili mai uşor unele chestiuni la faţa locului, decât prin corespondenţă. Ar fi un avantaj foarte mare să văd comandanţii şi trupele de la care se cerea atât de mult,

după ce atât de mult fusese cucerit. Alexander, deşi dureros slăbit, îşi pregătea armatele pentru o nouă ofensivă. Eu eram dornic să-l întâlnesc pe Tito, care putea veni uşor în Italia din insula Vis, unde II protejam noi. Primul-ministru grec, domnul Papandreu, şi câţiva dintre colegii lui puteau veni de la Cairo şi urma să facem planuri pentru a-i ajuta să se întoarcă la Atena când aveau să plece germanii. Am ajuns la Neapole în după-amiaza zilei de 11 august şi am fost instalat în vila palat, deşi niţeluş distrusă, Rivaita, cu o vedere frumoasă spre Vezuviu şi spre golf. Aici, generalul Wilson mi-a explicat că se făcuseră toate aranjamentele pentru o conferinţă, a doua zi dimineaţă, cu Tito şi Subassie, noul premier al guvernului regelui Petru de la Londra. Ei sosiseră deja la Neapole şi aveau să ia cina cu noi în seara următoare.

În dimineaţa zilei de 12 august, mareşalul Tito a venit la vilă. El purta o magnifică uniformă albastră cu auriu, care era foarte strâmtă la guler şi deosebit de nepotrivită cu soarele arzător. Uniforma îi fusese dată de ruşi şi, după cum am fost informat mai târziu, dantela aurie venea din Statele Unite. M-am alăturat lui pe terasa vilei, însoţit de generalul de brigadă Macclean şi de un interpret. Am sugerat că poate mareşalul ar vrea să vadă camera de război a generalului şi ne-am dus înăuntru. Mareşalul, care era însoţit de doi paznici cu aspect feroce, fiecare cu armă automată, voia să-i aducă înăuntru cu el, în caz de trădare din partea noastră. A fost convins, cu oarecare dificultate, să renunţe, iar el a propus să-i aducă în schimb la cină, ca să-l păzească.

L-am condus într-o cameră mare, în care hărţile fronturilor acopereau pereţii, şi am avut o lungă conversaţie. Am arătat pe hartă peninsula Istria. El era în favoarea unui atac al nostru şi a promis să ne ajute. Atunci şi în zilele următoare, am făcut tot posibilul să întărim şi să intensificăm efortul de război iugoslav şi să vindecăm

ruptura dintre el şi regele Petru.

! N după-amiaza de 14 august, am zburat cu avionul Dakota al generalului Wilson în Corsica, să văd debarcarea pe Riviera pe care am încercat din greu să o opresc, dar căreia îi doream tot succesul. De pe distrugătorul britanic *Kimberley*, am urmărit lungul şir de ambarcaţiuni de asalt, înaintând în şir continuu spre golful St. Tropez. Pe cât puteam vedea sau auzi, nu s-a tras niciun foc, nici la apropierea flotilelor, nici pe plăji. Vasele de război au încetat să mai tragă, întrucât se părea că nu era nimeni acolo... În 16, m-am întors la Neapole şi m-am odihnit acolo noaptea, înainte de a mă duce să-l văd pe Alexander pe front. Cel puţin, m-am purtat civilizat faţă de operaţiunea „Nicovala-Dragon” şi m-am gândit că era un lucru bun că am fost în apropierea scenei, ca să arăt interesul pe care i-l purtam. Putem consemna aici, pe scurt, ce s-a întâmplat.

Armata a Şaptea, sub conducerea generalului Patch, fusese destinată să realizeze atacul. Şapte divizii franceze şi trei americane, împreună cu o divizie mixtă britanică şi una americană aeropurtată, erau sprijinite de nu mai puţin de şase vase de război, douăzeci şi unu de crucişătoare şi o sută de distrugătoare. În văzduh eram copleşitor de superiori, iar în mijlocul germanilor, în sudul Franţei, peste 25.000 de oameni înarmaţi din rezistenţă erau gata să se răscoale. Atacul a avut loc dimineaţa devreme, în 15, între Cannes şi Hyères. Pierderile au fost relativ mici şi americanii se mişcau repede. În 28, erau dincolo de Valence şi Grenoble. Inamicul nu făcea încercări serioase să-i oprească, în afara unei lupte dure la Montelimar, cu o divizie Panzer. Forţele aeriene tactice ale Aliaţilor îi tratau dur pe germani şi le distrugeau transportul. Înaintarea lui Eisenhower din Normandia ajunsese aproape în spatele lor, ajungând în 20 august la Sena, la Fontainebleau. Cinci zile mai târziu, trecuseră de Troyes. Elementele

supravieţuitoare ale Armatei a Nouăsprezecea germane, ridicându-se la cinci divizii nominale, erau în plină retragere, lăsând 50.000 de prizonieri în mâinile noastre. La 3 septembrie, a fost luat Lyon, Besançon în 8, iar Dijon a fost eliberat de mişcarea de rezistenţă în 11. În acea zi, operaţiunile „Overlord" şi „Dragon" au făcut joncţiunea la Sombernon. În triunghiul din sudv-estul Franţei, prinse de aceste lovituri concentrice, erau izolate rămăşiţe ale Armatei întâia germană, cu peste 30.000 de oameni, care s-au predat de bunăvoie.

Ca să rezumăm povestea, propunerea iniţială de la Teheran, din noiembrie 1943, a fost un atac în sudul Franţei care să uşureze presiunea asupra operaţiunii „Overlord". Momentul trebuia să fie cu o săptămână înainte sau după ziua D. Toate acestea se schimbaseră însă datorită celor întâmplate între timp. Ameninţarea latentă din Mediterana a fost suficientă ca să menţină zece divizii germane pe Riviera. Doar Anzio însemna că echivalentul a patru divizii inamice era pierdut pentru celelălalt front. Când, cu ajutorul acţiunii de la Anzio, întreaga noastră linie de luptă a înaintat, a capturat Roma şi a ameninţat linia gotică, germanii au adus în grabă încă opt divizii în Italia. Întârzierea capturării Romei şi expedierea vaselor de debarcare ca să ajute la „Overlord" a provocat amânarea acţiunii „Nicovala-Dragon" până la mijlocul lui august, adică două luni mai târziu decât fusese propusă. De aceea, ea nu a afectat nicicum „Overlord". Fiind lansată cu întârziere, ea nu a atras niciun inamic de pe frontul din Normandia. Deci, niciunul dintre motivele existente în mintea noastră la Teheran nu avea vreo legătură cu ce s-a făcut, iar „Dragon" nu a produs nicio dispersare a forţelor care se opuneau generalului Eisenhower. De fapt, în loc să-l ajute pe el, el a fost acela care a ajutat operaţiunea, ameninţând spatele germanilor care se retrăgeau pe valea Ronului. Asta nu înseamnă că neg faptul că operaţiunea,

aşa cum a fost realizată până la urmă, a adus un ajutor important generalului Eisenhower prin sosirea unei alte armate pe flancul lui drept şi deschiderea unei alte linii de comunicaţie în acea direcţie. Pentru asta s-a plătit însă un preţ greu. Armata din Italia a fost lipsită de oportunitatea de a da o lovitură formidabilă germanilor şi, foarte posibil, să ajungă la Viena înaintea ruşilor, cu toate consecinţele ce ar fi decurs din asta. Dar, după ce s-a ajuns la decizia finală, eu am dat desigur tot sprijinul operaţiunii „Nicovala-Dragon”, deşi făcusem tot posibilul să o reţin sau să o deviez.

* * *

În dimineaţa zilei de 17 august, am plecat cu maşina să mă întâlnesc cu generalul Alexander. Am fost încântat să-l văd pentru prima dată după victorie şi după intrarea în Roma. El m-a condus cu maşina la vechiul front de la Cassino, arătându-mi cum se desfăşurase bătălia şi unde au avut loc principalele lupte. Alexander i-a adus la cină pe principalii săi ofiţeri şi mi-a explicat pe larg dificultăţile şi planurile sale. Grupul Cincisprezece de Armată era într-adevăr slăbit şi lipsit de resurse. Proiectele noastre ample, pe care le îndrăgisem, trebuiau acum abandonate. Era totuşi de datoria noastră să reţinem pe frontul nostru cât mai mulţi germani. Dacă voiam să realizăm acest scop, era imperativă o ofensivă; dar armata germană, bine integrată, era aproape la fel de puternică pe cât era şi a noastră, compusă din atâtea contingente şi rase. S-a propus să se atace de-a lungul întregului front, cât mai repede, în 26. Dreapta noastră se va sprijini pe Adriatica iar obiectivul imediat va fi Rimini. Spre vest, sub comanda lui Alexander, se afla Armata a Cincea Americană.

Aceasta fusese epuizată şi mutilată de dragul operaţiunii „Nicovala”, dar avea totuşi să avanseze viguros.

La 19 august am pornit să-l vizitez pe generalul Mark

Clark la Leghorn. Am luat prânzul în aer liber, lângă mare. În discuţiile noastre prieteneşti şi confidenţiale, mi-am dat seama cât de dureroasă a fost ruperea în bucăţi a acestei bune armate pentru cei care o comandau. Generalul părea amărât că armatei sale i s-a răpit ceea ce el considera a fi o mare ocazie – iar eu nu puteam să nu fiu de acord. Totuşi, va înainta cât va putea mai mult spre stânga britanică şi va ţine frontul ferm. Hra târziu şi eram foarte obosit când m-am întors la castelul din Siena, unde Alexander a venit din nou la cină.

Când scrii lucrurile pe hârtie pentru a reda sau a explica problemele ample privind o acţiune, se produce un stres mintal. Dar toate acestea îţi rămân mai adânc întipărite în minte atunci când vezi şi simţi acţiunea la faţa locului. Iată, aici se afla această armată splendidă, din care un sfert era americană, şi care a fost redusă până acolo încât nu era destul, de puternică pentru a obţine rezultate decisive împotriva uriaşei puteri în defensivă. Cu încă puţin efort, doar cu jumătate din ce se luase de la noi, am fi putut pătrunde în valea râului Po cu toate posibilităţile strălucitoare şi prăzile ce ni se deschideau spre Viena. Dar aşa cum erau, forţele noastre, de circa un milion de ostaşi, puteau juca doar un rol secundar în orice concepţie strategică importantă. Cel mult, ele puteau ţine inamicul pe frontul lor, cu costul şi riscul unei ofensive puternice. Cel mult, îşi puteau face datoria. Alexander îşi menţinea veselia lui soldăţească, dar eu m-am dus la culcare cu o stare de spirit sumbră. În aceste chestiuni mari, dacă eşuezi în a obţine calea pe care o doreşti nu scapi de răspunderea pentru adoptarea unei soluţii inferioare.

Apropierea cartierului general al Comandamentului suprem Aliat. A fost de acord să facă aceasta. Cât privea viitorul, i-am spus că nu avem intenţia să ne amestecăm în dreptul solemn al poporului grec de a alege între monarhie şi republică. Dar trebuie ca poporul grec în întregime şi nu

doar o mână de doctrinari să decidă într-o chestiune atât de importantă. Deşi eu personal eram loial monarhiei constituţionale care a luat formă în Anglia, guvernului Majestăţii Sale Îi este indiferent în ce fel se stabileşte chestiunea în Grecia, cu condiţia să aibă loc un plebiscit corect. Vom vedea ce s-a întâmplat, la timp.

La Roma, am stat la ambasadă iar ambasadorul nostru, Sir Noel Charles, şi soţia mea s-au devotat treburilor şi confortului meu. Îndrumat de sfatul lui, m-am întâlnit cu principalele figuri în acel *débris* al politicii italiene produs de douăzeci de ani de dictatură, de un război dezastruos, de revoluţie, de invazie, de ocupaţie, de controlul Aliat şi de alte rele. Printre alţii, am avut convorbiri cu signor Bonomi şi cu generalul Badoglio, precum şi cu tovarăşul Togliatti, care se întorsese în Italia la începutul anului, după o lungă şedere în Rusia. Şefii tuturor partidelor din Italia au fost invitaţi să mă cunoască. Niciunul nu avea un mandat electoral şi numele partidelor lor, reînviate din trecut, fuseseră alese privind cu un ochi spre viitor, „Cum se numeşte partidul vostru?” am întrebat un grup. „Noi suntem comuniştii creştini”, a răspuns şeful lor. Nu m-am putut reţine să nu spun: „Probabil că v-a inspirat mult faptul că aveţi catacombele atât de la îndemână”. Se pare că n-au înţeles poanta şi, privind înapoi, mă tem că gândurile lor trebuie să se fi întors la execuţiile crude pe care germanii le făcuseră atât de recent în aceste vechi monumente. Trebuie însă să fii iertat atunci când faci referinţe istorice în Roma. Oraşul etern, care se înalţă în toate părţile, maiestuos şi aparent invulnerabil, cu monumentele şi palatele lui şi cu splendoarea ruinelor care nu fuseseră produse de bombardamente, părea în contrast marcant cu micile şi trecătoarele fiinţe care se mişcau între graniţele lui. M-am întâlnit pentru prima dată şi cu prinţul moştenitor Umberto, care comanda forţele italiene de pe frontul

nostru. Personalitatea lui puternică şi atrăgătoare, înţelegerea situaţiei atât militare cât şi politice, te împrospătau şi îţi dădeau un semntiment viu de încredere, cum nu am simţit în discuţiile cu politicienii. Eu am sperat că el va juca un rol în reconstituirea unei monarhii constituţionale într-o Italie liberă, puternică, unită. Totuşi, asta nu era treaba mea.

Devreme, în 24 august, m-am întors pe calea aerului la cartierul general al lui Alexander de la Siena, locuind într-un castel aflat la o depărtare de câţiva kilometri, iar a doua zi după masă am zburat la cartierul general de luptă al Armatei a Opta a generalului Leese, pe partea Adriaticii. Aici aveam corturi care dădeau spre o privelişte magnifică înspre nord: Adriatica, deşi se afla doar la treizeci de kilometri, era ascunsă de masa Muntelui Magiore. Generalul Leese a spus că barajul care o să acopere înaintarea trupelor o să înceapă la miezul nopţii. Noi eram bine plasaţi ca să vedem linia lungă a luminilor făcute de tunurile îndepărtate. Bubuitul rapid, continuu, al canonadei îmi amintea de primul război mondial. Artileria era folosită desigur pe scară mare. După o oră de aşa ceva, am fost bucuros să mă duc la culcare, pentru că Alexander plănuise o plecare devreme şi o zi lungă pe front. Mi-a promis de asemeni că mă va duce unde voi dori eu.

Alexander şi cu mine am pornit pe la nouă. Aghiotantul lui şi Tommy veneau în a doua maşină. Eram deci un grup mic, convenabil. Înaintarea începuse deja de şase ore şi se spunea că merge. Dar, deocamdată, nu se puteau forma impresii definite. Mai întâi, am urcat pe o înălţime stâncoasă, în vârful căreia era cocoţată o biserică şi un sat. Locuitorii, bărbaţi şi femei, au ieşit să ne salute din privniţele în care se adăposteau. Era imediat vizibil că locul abia fusese bombardat. Zidărie şi sfărâmături acopereau singura stradă. „Când s-a oprit povestea asta?” a întrebat Alexander micul grup care se adunase în jurul

nostru, zâmbind cam strâmb. „Cam în urmă cu un sfert de oră” au răspuns ei. Era o priveliște frumoasă să privești de pe acest bastion al secolelor trecute. Se putea vedea întregul front al ofensivei armatei engleze. Dar, în afară de norișorii de fum al ghiulelelor care explodau peste tot la șapte sau opt mii de metri depărtare, nu era nimic de văzut. Imediat, Alexander a spus că e mai bine să nu stăm mai mult, pentru că inamicul va trage în posturi de observație ca acesta și s-ar putea să înceapă din nou. Așa că ne-am dus câțiva kilometri spre vest și am făcut un picnic la prânz, pe coasta lată a unui deal care ne oferea o vedere aproape tot atât de bună ca și cea din vârf și nu putea atrage atenția.

S-au primit acum știri că trupele noastre au înaintat doi, trei kilometri dincolo de râul Metauro. Aici, înfrângerea lui Hasdrubal precetluise soarta Cartaginei, așa că am sugerat să-l traversăm și noi. În consecință, ne-am urcat în mașini și, peste o jumătate de Oră, eram dincolo de râu, unde drumul șerpuit intra printre livezi de măslini luminate de soare. Având ca ghid un ofițer de la unul dintre batalioanele angajate, am avansat până când zgomotul focului puștilor și mitralierelor ne-a arătat că ne apropiam de linia frontului. Imediat, mâini avertizoare ne-au oprit. Se părea că era un câmp minat și era indicat să mergem doar pe unde au trecut alte vehicule în siguranță. Alexander și aghiotantul lui s-au dus în recunoaștere spre o clădire cenușie de piatră, pe care o dețineau trupele noastre și despre care se spunea că oferă o vedere bună de aproape. Era evident pentru mine că se dădea o luptă ușoară. După câteva minute, a venit aghiotantul și m-a dus la șeful lui, care găsise un loc foarte bun în clădirea de piatră, de fapt un vechi castel ce dădea spre o prăpastie destul de mare. Aici se vedea tot ce era posibil de văzut. Germanii trăgeau cu puștile și cu mitralierele din tufișuri dese de pe partea mai îndepărtată a văii, la vreo cinci sute

de metri mai departe. Linia noastră a frontului era sub noi. Tirul era nesistematic şi intermitent. Dar eram cel mai aproape posibil de inamic şi a fost ziua când am auzit cele mai multe împuşcături în timpul celui de al doilea război mondial. După vreo jumătate de oră, ne-am întors la maşină şi am luat din nou drumul spre râu, menţinându-ne atent pe propriile noastre urme sau ale altor vehicule. La râu, am întâlnit coloanele de infanterie de sprijin, înaintând ca să dea greutate slabei noastre linii, iar pe la ora cinci eram din nou acasă la cartierul general al generalului Leese, unde ştirile de pe întregul front al armatei erau imediat marcate pe hartă. În ansamblu, Armata a Opta înaintase din zori circa şapte mii de metri pe un front de vreo cincisprezece – şaisprezece kilometri şi pierderile nu au fost deloc grele. Era un început încurajator.

* * *

A doua zi dimineaţă mi-a sosit multă corespondenţă de lucru, atât telegrame cât şi valiză diplomatică. Se părea că generalul Eisenhower era îngrijorat de apropierea unor divizii germane care fuseseră retrase din Italia. Eram bucuros că ofensiva noastră, pregătită în condiţii deprimante, a început. Am schiţat o telegramă către preşedinte, explicându-i poziţia aşa cum am aflat-o de la generalii de la faţa locului şi din propriile mele constatări. Am vrut să-i transmit într-un mod necontroversat sentimentul nostru de frustrare şi, în acelaşi timp, să-i indic speranţele mele şi ideile de viitor. Dacă aş putea reînvia interesul preşedintelui în această sferă, am putea eventual menţine viu scopul nostru privind o înaintare spre Viena. După ce am explicat planul lui Alexander, am încheiat astfel:

N-am uitat niciodată discuţia noastră de la Teheran în legătură cu Istria şi sunt sigur că sosirea unei armate puternice în Triest şi Istria, în patru sau cinci săptămâni,

ar avea un efect cu mult în afara valorilor pur militare. Oamenii lui Tito ne-ar aştepta la Istria. Nu pot să-mi imaginez care vor fi atunci condiţiile din Ungaria, dar, oricum, vom fi în poziţia de a ne folosi deplin de orice nouă situaţie importantă.

Nu am trimis acest mesaj până nu am ajuns la Neapole, de unde am plecat în 28, şi nici nu am primit răspuns decât la câteva zile după ce am ajuns acasă. Domnul Roosevelt mi-a răspuns atunci:

Îţi împărtăşesc încrederea că diviziile Aliate pe care le aveam în Italia sunt suficiente ca să îndeplinească sarcina din faţa lor şi că comandantul va duce lupte fără oprire, cu scopul de a sfărâma forţele inamice… Cât priveşte folosirea exactă a forţelor din Italia în viitor, asta este o problemă pe care o putem discuta [curând]… Cu actualele condiţii haotice ale germanilor din sudul Franţei, sper că joncţiunea forţelor din nord şi sud poate fi obţinută la o dată mult mai avansată decât s-a anticipat.

Vom vedea că ambele aceste speranţe s-au dovedit zadarnice. Armata pe care am debarcat-o pe Riviera, cu un cost atât de dureros pentru operaţiunile noastre din Italia, a ajuns prea târziu ca să-l ajute pe

I’isenhower în prima luptă principală din nord, în timp ce ofensiva lui Alexander n-a reuşit, cu o marjă foarte mică, să realizeze succesul pe care-l merita şi de care aveam atâta nevoie. Italia nu avea să fie în întregime liberă încă opt luni; mişcarea spre dreapta, spre Viena, nu ni s-a aprobat şi, cu excepţia Greciei, puterea noastră militară de a influenţa eliberarea Europei de sud-est dispăruse.

* * *

Restul poveştii se poate spune repede. Atacul armatei a Opta prospera şi a început bine. I-a surprins pe germani şi, până la 1 sptembrie, a pătruns linia gotică pe un front de treizeci de kilometri. Până în 18, linia fusese ocolită în capătul de est de Armata a Opta şi străpunsă în centru de

americani.

Deşi cu preţul unor importante pierderi, se obţinuse un mare succes şi viitorul arăta plin de speranţă. Dar Kesselring a primit noi întăriri, până când diviziile lui germane s-au ridicat la douăzeci şi opt în total. Adunând două divizii din sectoare mai liniştite, el a început contraatacul care, adăugat la dificultăţile noastre de aprovizionare prin trecătorile munţilor, a oprit înaintarea Aliaţilor. Apărarea era încăpăţânată, terenul era dificil şi ploua tare. Momentul culminant s-a produs lângă Bologna, între 20 şi 24 octombrie, când generalul Mark Clark a reuşit aproape să treacă prin spatele inamicului care era cu faţa spre Armata a Opta. Atunci, după cum spune Alexander, „ajutaţi de ploi torenţiale şi vânturi puternice şi de extenuarea Armatei a Cincea, germanii au ţinut ferm linia”. Vremea era îngrozitoare. Ploile puternice au umflat nenumăratele râuri şi canalele de irigaţii şi au transformat terenurile agricole într-o mlaştină, cum fuseseră înainte. În afara şoselelor, mişcarea era adesea imposibilă. Trupele înaintau cu cea mai mare dificultate. Deşi speranţele unei victorii decisive dispăruseră, prima datorie a armatelor din Italia rămăsese aceea de a menţine presiunea şi de a împiedica inamicul să trimită ajutoare armatelor germane greu presate pe Rin. Aşa că am continuat să luptăm oricând se ivea o perioadă de timp suficient de bun. Dar, de la mijlocul lui noiembrie, nu a mai fost posibilă nicio ofensivă majoră. Se făceau mici înaintări când se oferea o ocazie, dar abia în primăvară armatele au fost recompensate cu victoria pe care o meritaseră şi pe care aproape o cuceriseră în toamnă.

Capitolul XV VICTORIILE RUSEŞTI

Cititorul trebuie să se întoarcă acum la lupta din Rusia care, ca proporţie, depăşea cu mult operaţiunile de care s-a ocupat până acum relatarea mea şi care constituia, bineînţeles, baza pe care armatele britanică şi

americană au apropiat apogeul războiului. Ruşii au dat inamicului lor prea puţin timp ca să-şi revină după înfrângerile severe de la începutul iernii 1943. La mijlocul lui ianuarie 1944, ei au atacat pe un front de vreo 180 de kilometri, de la lacul Ilmen la Leningrad, şi au străpuns fortificaţiile din faţa oraşului. Mai la sud, la sfârşitul lui februarie, germanii au fost împinşi înapoi până la lacul Peipus. Leningradul a fost eliberat definitiv şi ruşii se aflau la graniţa statelor baltice. Lupte grele la vest de Kiev i-au obligat pe germani să se întoarcă spre vechea frontieră a Poloniei. Tot frontul de sud era în flăcări şi linia germană era adânc pătrunsă în numeroase puncte. O mare pungă de germani încercuiţi a fost lăsată în urmă, la Kerson, de unde puţini au scăpat. În luna martie, ruşii au continuat să preseze, menţinându-şi avantajul pe toată linia, ca şi în văzduh. De la Gomei la Marea Neagră, invadatorii erau în plină retragere, care nu s-a terminat până nu au fost împinşi peste Nistru, în România şi Polonia. Apoi, topirea zăpezii în primăvară le-a dat un scurt răgaz. Totuşi, în Crimeea mai erau posibile operaţiuni, iar în aprilie, ruşii s-au pornit să distrugă Armata a şaptesprezecea germană şi să recâştige Sevastopolul.

Magnitudinea acestor victorii a ridicat probleme de largă importanţă. Armata Roşie se ivea ameninţător asupra Europei centrale şi de est. Ce avea să se întâmple cu Polonia, Ungaria, România, Bulgaria şi, mai presus de toate, cu Grecia pentru care ne-am străduit atât şi am sacrificat atât de mult? Va trece oare Turcia de partea noastră? Va fi oare Iugoslavia înecată de potopul rusesc? Europa postbelică părea să ia formă şi unele aranjamente politice cu sovieticii deveneau urgente.

La 18 mai, ambasadorul sovietic la Londra a venit la Ministerul de Externe ca să discute o sugestie făcută de domnul Eden, şi anume ca, pentru moment, U.R.S.S. Să considere problemele României ca fiind de resortul ci, în

condiţii de război, şi să ne lase nouă Grecia. Ruşii erau gata să accepte treaba asta, dar voiau să ştie dacă ne-am consultat cu

Statele Unite. Dacă da, ei ar fi de acord. În consecinţă, în 21 am trimis o telegramă personală domnului Roosevelt.

...Sper că vei putea da acestei propuneri binecuvântarea dumitale. Nu vreau, bineînţeles, să tăiem Balcanii în sfere de influenţă şi, acceptând aranjamentul, trebuie să arătăm clar că acesta se aplică doar în condiţii de război şi nu va afecta exercitarea drepturilor şi răspunderilor pe care le va avea Fiecare dintre cele trei Mari puteri la stabilirea păcii şi, ulterior, cu privire la întreaga Europă. Aranjamentul nu va implica desigur nicio schimbare în actuala colaborare între dumneata şi noi în formularea şi executarea politicii Aliate faţă de aceste ţări. Avem sentimentul, totuşi, că aranjamentul propus acum va fi folositor pentru prevenirea oricăror divergenţe de politică între noi şi ei în Balcani.

Primele reacţii ale Departamentului de stat au fost reci: Domnul Hull era nervos la orice sugestii care „ar putea să pară că miroase a crearea sau acceptarea ideii de sfere de influenţă”, iar la 11 iunie, preşedintele a telegrafiat:

...Pe scurt, recunoaştem că guvernarea militară responsabilă din fiecare teritoriu va lua în mod inevitabil deciziile necesare în urmaevenimentelor militare, dar suntem convinşi că tendinţa naturală ca asemenea decizii să se extindă la alte domenii decât cele militare ar fi întărită de o înţelegere de tipul sugerat. După părerea noastră, acest lucru ar avea ca rezultat persistenţa divergenţelor între dumneata şi sovietici şi împărţirea regiunii Balcanilor în sfere de influenţă, în ciuda intenţiei declarate de a limita aranjamentele la chestiuni militare.

Noi credem că ar fi preferabil să se facă eforturi

pentru crearea unui aparat consultativ, care să spulbere neînţelegerile şi tendinţele spre dezvoltarea unor sfere exclusive.»

Am fost foarte preocupat de acest mesaj şi am răspuns în aceeaşi zi:

…Acţiunea este paralizată dacă fiecare trebuie să consulte pe fiecare despre orice, înainte de a întreprinde ceva. Evenimentele vor lua-o totdeauna înaintea situaţiilor schimbătoare din aceste regiuni balcanice. Cineva trebuie să aibă puterea de a plănui şi acţiona. Un Comitet Consultativ ar fi doar o obstrucţie, şi va fi mereu anulat, în cazuri de urgenţă, de schimburile de vederi reciproce între dumneata şi mine, sau dintre unul dintre noi şi Stalin.

Vezi ce s-a întâmplat de Paşte. Am putut face faţă acelei răscoale din rândul forţelor armate greceşti, în concordanţă cu propriile dumitale păreri. Aceasta pentru că eu am putut da tot timpul ordine comandanţilor militari, care, la început, au susţinut concilierea şi, mai presus de toate, să nu se folosească forţa sau ameninţarea cu forţa. S-au pierdut foarte puţinevieţii. Situaţia din Grecia s-a îmbunătăţit imens şi, dacă se menţine fermitatea, ea va fi salvată din confuzie şi dezastru. Ruşii sunt gata să ne lase să luăm conducerea în problemele greceşti, ceea ce înseamnă că E.A. M.* şi tot răul provocat de acesta poate fi controlat de forţele naţionale ale Greciei… Dacă, în condiţiile unor asemenea dificultăţi, ar fi trebuit să consultăm alte puteri şi ar fi început un şir de telegrame în trei sau patru unghiuri, singurul rezultat ar fi fost haosul sau neputinţa.

Mic mi se pare că, având în vedere că ruşii sunt gata să invadeze România în forţă şi că vor ajuta România să reia o parte a Transilvaniei de la Ungaria în cazul când România intră în joc, lucru pe care l-ar putea face având în vedere toate acestea, ar fi bine să urmăm exemplul sovietic, având în vedere că nici voi şi nici noi nu vom avea

trupe acolo şi că, oricum, vor face tot ce vor dori ruşii… în rezumat, propun ca aranjamentul pe care l-am prezentat în mesajul din 31 mai să fie acceptat de probă pe trei luni, după care să poată fi revizuit de cele trei puteri.

La 13 iunie, preşedintele a fost de acord cu această propunere, dar a adăugat: „Trebuie să avem grijă să arătăm clar că nu stabilim niciun fel de sfere de influenţă pentru perioada de după război”. Am împărtăşit acest punct de vedere şi i-am răspuns a doua zi:

Îţi sunt adânc recunoscător pentru telegrama dumitale. I-am cerut ministrului de Externe să-i transmită informaţia lui Molotov şi să-i explice clar că raţiunea limitei de trei luni este ca să nu judecăm dinainte problema stabilirii sferelor de influenţă de după război.

În după-amiaza aceea, am informat Cabinetul de Război asupra situaţiei şi s-a căzut de acord că, în condiţia acelei limite în timp de trei luni, Ministerul de Externe să informeze guvernul sovietic că acceptăm această diviziune generală a răspunderii. Acest lucru s-a făcut la 19 iunie. Totuşi, preşedintele nu era mulţumit de felul în care am acţionat, drept care am primit un mesaj îndurerat în care scria: „Noi am fost tulburaţi că oamenii dumitale au discutat cu noi problema asta abia după ce ea a fost propusă ruşilor”. La 23 iunie, ca răspuns la mustrare, i-am schiţat preşedintelui situaţia, aşa cum o văd eu de la Londra:

Ruşii sunt singura putere care poate face ceva în România… Pe de altă parte, povara cu Grecia rămâne aproape în întregime pe seama noastră şi aşa a fost de când am pierdut 40.000 de oameni într-o încercare zadarnică de a-i ajuta, în 1941. La fel ne-aţi lăsat să ne jucăm cartea în Turcia, dar totdeauna în politică te-am consultat pe dumneata şi cred că am fost de acord cu privire la linia ce trebuie urmată. Ar fi foarte uşor pentru mine ca, pe principiul general al alunecării spre stânga,

care este populară în politica externă, să las lucrurile să se maturizeze, până ce regele Greciei va fi probabil obligat

I.

„Frontul de Eliberare Naţională” cunoscut prin iniţialele greceşti că E.A.M. Şi aflate predominant sub control comunist.

Să abdice şi E.A.M. Va face să domnească teroarea în Grecia, obligându-i pe săteni şi alte clase să formeze Batalioane de Securitate sub auspiciile germane, pentru a evita anarhia totală. Singurul mod de a evita acest lucru este să-i conving pe ruşi să nu mai sprijine E.A.M. Şi să n-o mai împingă înainte cu toată forţa lor. De aceea, am propus ruşilor un aranjament care să funcţioneze temporar, pentru mai buna conducere a războiului. Aceasta a fost doar o propunere şi trebuia prezentată dumitale pentru acceptare!

Am acţionat de asemeni încercând să adun laolaltă forţele lui Tito cu cele din Serbia, ca toţi să adere la guvernul regal iugoslav, pe care l-am recunoscut amândoi. Ai fost informat şi dumneata, în fiecare etapă, asupra felului cum ducem această grea povară care, în prezent, se sprijină doar pe noi. Şi aici, nimic nu ar fi mai uşor decât să-l aruncăm pe rege şi guvernul regal iugoslav în gura lupilor şi să lăsăm să izbucnească în Iugoslavia un război civil, spre bucuria germanilor. Eu mă străduiesc să scot ordine din haos, în ambele cazuri, şi îmi concentrez toate eforturile împotriva duşmanului comun. Te-am ţinut şi pe dumneata mereu informat şi sper că-mi acorzi încrederea şi ajutorul în sferele de acţiune în care iniţiativa ne aparţine nouă.

Răspunsul domnului Roosevelt a încheiat această dispută ca între prieteni. „Se pare, a telegrafiat el, că amândoi am acţionat unilateral în mod nepotrivit, într-o direcţie pe care amândoi o recunoaştem acum că a fost

doar un expedient în momentul respectiv. Este esenţial ca totdeauna să fim de acord în probleme legate de efortul nostru Aliat de război". „Poţi fi sigur, i-am răspuns eu, că voi căuta totdeauna înţelegerea între noi, în toate problemele, înainte, în timpul şi după ivirea lor".

Dificultăţile au continuat totuşi la nivel guvernamental. Stalin, de îndată ce şi-a dat seama că americanii aveau îndoieli, a insistat să-i consulte direct şi, în cele din urmă, nu am fost în stare să ajungem la o înţelegere finală în legătură cu divizarea răspunderilor în peninsula Balcanică. La începutul lui august, ruşii au trimis din Italia, printr-un subterfugiu, o misiune la E.L. A.S., componenta militară a E.A.M. În nordul Greciei. În lumina opoziţiei oficiale americane şi a acestui exemplu de rea-credinţă sovietică, am abandonat efortul nostru de a ajunge la o înţelegere majoră, până cu două luni mai târziu, când m-am întâlnit cu Stalin la Moscova. Până atunci, multe se întâmplaseră pe frontul de est.

În Finlanda, trupele ruseşti, foarte diferite în calitate şi armament faţă de cele care au luptat acolo în 1940, au străpuns linia de fortificaţii Mannerheim, au redeschis calea ferată de la Leningrad la Murmansk, terminalul convoaielor noastre arctice, şi, până la sfârşitul lui august, i-au obligat pe finlandezi să ceară armistiţiu. Principalul lor atac pe frontul german a început la 23 iunie.

Multe oraşe şi sate fuseseră transformate în poziţii puternice, cu fortificaţii în jurul lor, dar erau înconjurate succesiv şi lichidate, în timp ce Armata Roşie se scurgea prin spaţiile dintre ele. La sfârşitul lui iulie, ajunseseră la Niemen, la Kowno şi Grodno. Aici, după o înaintare de 350 de kilometri în cinci săptămâni, s-au oprit temporar ca să se reaprovizioneze. Pierderile germanilor au fost zdrobitoare. Douăzeci şi cinci de divizii au încetat să mai existe şi un număr egal erau înconjurate în Kourland (Letonia). Doar în 17 iulie, 57.000 de prizonieri au trecut

prin Moscova

— Cine ştie încotro?

Spre sudul acestor victorii se întindea România. Până spre sfârşitul lui august, fusese trecută linia germană de la Cernăuţi la Marea Neagră, care bara drumul spre terenurile petrolifere de la Ploieşti şi spre Balcani. Linia fusese slăbită de retragerea trupelor pentru susţinerea liniei frontului din nord şi, sub un violent atac care a început la 22 august, s-a dezintegrat rapid. Ajutat cu debarcări pe coastă, ruşii i-au terminat repede pe inamici. Au fost pierdute şaisprezece divizii germane. La 23 august, *un coup d'etat* la Bucureşti, organizat de tânărul rege Mihai şi consilierii săi apropiaţi, a dus la o completă răsturnare a întregii poziţii militare. Armatele române l-au urmat pe regele lor, până la ultimul om. Cu trei zile înainte de sosirea trupelor sovietice, forţele germane au fost dezarmate sau se retrăseseră dincolo de frontiera de nord. Până la 1 septembrie, Bucureştiul a fost evacuat de germani. Armatele române s-au dezintegrat şi ţara a fost ocupată. Guvernul român a capitulat. Bulgaria, după o încercare de ultim moment de a declara război Germaniei, a fost copleşită, îndreptându-se spre vest, armatele ruseşti au urcat în sus, pe Dunăre şi prin munţii Transilvaniei, spre graniţa ungară, în timp ce flancul stâng, la sud de Dunăre, s-a aliniat la frontiera Iugoslaviei. Aici s-au pregătit pentru marea acţiune spre vest, care, în timp, avea să-i ducă la Viena.

În Polonia a fost o tragedie care necesită o relatare mai amănunţită.

—.

Spre sfârşitul lui iulie, armatele ruse se aflau în faţa râului Vistula şi toate informaţiile indicau că, în viitorul foarte apropiat, Polonia va fi în mâinile ruşilor. Conducătorii Armatei poloneze din ilegalitate, care era devotată guvernului de la Londra, trebuiau acum să decidă

când să declanşeze o insurecţie generală împotriva germanilor, pentru a grăbi eliberarea ţării lor şi a-i împiedica să ducă grele acţiuni defensive pe teritoriul Poloniei şi în special în Varşovia. Comandantul polonez, generalul Bor Komorowski, şi consilierul lui civil erau autorizaţi de guvernul de la Londra să proclame o insurecţie generală când vor considera potrivit. Momentul părea într-adevăr oportun. La 20 iulie, a venit vestea despre complotul împotriva lui Hitler, urmată repede de înaintarea Aliată de pe capul de pod din Normandia. Pe la 22 iulie, polonezii au interceptat mesaje radio de la Armata a patra germană de Panzer, care ordona o retragere generală la vest de Vistula. În aceeaşi zi, ruşii au traversat râul şi patrulele lor au înaintat în direcţia Varşoviei. Nu încăpea îndoială că se apropia o prăbuşire generală.

Atunci, generalul Bor a decis să organizeze o răscoală majoră şi să elibereze oraşul. El avea circa patruzeci de mii de oameni şi rezerve de alimente şi muniţie pentru o luptă ce ar dura între şapte şi zece zile. Se puteau auzi deja zgomotele tunurilor ruseşti, dincolo de Vistula. Forţa aeriană sovietică a început să-i bombardeze pe germanii din Varşovia, de pe aerodromurile recent capturate din apropierea capitalei, dintre care cel mai apropiat era la doar douăzeci de minute de zbor. În acelaşi timp, în estul Poloniei s-a format un Comitet Comunist de Eliberare Naţională, iar ruşii au anunţat că teritoriul eliberat va fi pus sub controlul lor. Staţii de radio sovietice îi chemau deja, de mai mult timp, pe polonezi să abandoneze orice precauţie şi să pornească o revoltă generală împotriva germanilor. La 29 iulie, cu trei zile înainte de a începe răscoala, postul de radio al Moscovei a transmis un apel al comuniştilot polonezi către populaţia din Varşovia, care spunea că acum se aud deja tunurile eliberării şi îi chema la luptă contra germanilor, de data asta la o acţiune decisivă. „Pentru Varşovia, care nu a

cedat şi a continuat să lupte, ora acţiunii a sosit”. După ce a arătat că planul german de a ridica puncte de apărare va avea ca rezultat distrugerea treptată a oraşului, emisiunea de radio s-a încheiat amintindu-le locuitorilor că „totul este pierdut, dacă nu e salvat prin efort activ” şi că „prin lupta activă directă, în stradă, în case etc., momentul eliberării finale a Varşoviei va fi grăbit şi vieţile fraţilor noştri vor fi salvate”.

În seara de 31 iulie, comandamentul de ilegalitate din Varşovia a aflat vestea că tancurile sovietice au pătruns, prin fortificaţiile germane, în estul oraşului. Postul de radio militar german a anunţat: „Azi, ruşii au pornit un atac general asupra Varşoviei, din sud-est”. Trupele ruseşti erau acum în puncte situate nu mai departe de cincisprezece kilometri. În capitală, comandamentul din ilegalitate a ordonat o insurecţie generală la ora 5 p.m. A doua zi. Generalul Bor a descris el însuşi ce s-a întâmplat:

Exact la ora cinci, mii de ferestre au strălucit, fiind deschise. Din ele, o grindină de gloanţe a căzut pe germanii care treceau, ciuruind clădirile şi formaţiile lor aflate în marş. Cât ai clipi din ochi, civilii rămaşi pe străzi au dispărut. Din intrările caselor, oamenii noştri au ieşit la atac. În cincisprezece minute, un oraş întreg de un milion de locuitori era cufundat în luptă. Orice fel de circulaţie s-a oprit. Varşovia a încetat să mai existe ca nod de comunicaţie important, unde convergeau drumurile din nord, sud, est şi vest în imediata apropiere a spatelui frontului german. Începuse bătălia pentru oraş.

Vestea a ajuns la Londra a doua zi şi am aşteptat cu îngrijorare să aflăm mai multe. Radioul sovietic tăcea şi activitatea aeriană sovietică a încetat. La 4 august, germanii au început să atace din punctele întărite pe care le deţineau în oraş şi în suburbii. Guvernul polonez ne-a spus de nevoia agonizantă de a se trimite aprovizionare pe

calea aerului. Insurgenţii aveau acum împotriva lor cinci divizii germane adunate în grabă. Fusese adusă din Italia divizia Hermann Gocring şi încă două divizii SS au sosit mai trârziu.

În consecinţă, i-am telegrafiat lui Stalin:

La cererea urgentă a Armatei poloneze din ilegalitate, vom lansa din avion, în funcţie de vreme, circa şaizeci de tone de echipament şi muniţii în cartierul de sud-vest al Varşoviei, unde se afirmă că o revoltă poloneză împotriva germanilor e în plină desfăşurare. Ei spun de asemeni că fac apel la ajutorul rusesc, care pare că e foarte aproape. Sunt atacaţi de o divizie şi jumătate germană. Aceasta ar putea fi de ajutor pentru operaţiunea voastră.

Răspunsul a fost prompt şi trist:

Am primit mesajul dumitale despre Varşovia. Cred că informaţia care vi s-a comunicat de către polonezi este mult exagerată şi nu inspiră încredere. Se poate ajunge la această concluzie din însuşi faptul că emigranţii polonezi au afirmat deja că ei înşişi au capturat Bilna cu câteva unităţi rătăcite ale Armatei interioare şi au anunţat asta chiar şi la radio. Dar lucrul acesta nu corespunde nicidecum faptelor. Armata interioară a polonezilor e formată din câteva detaşamente pe care le numesc incorect divizii. Nu au nici artilerie, nici aviaţie şi nici tancuri. Nu ştiu cum asemenea detaşamente pot ocupa Varşovia, pentru apărarea căreia germanii au adus patru divizii de tancuri, printre care divizia Hermann Goering.

Între timp, lupta continua, stradă cu stradă, împotriva tancurilor „Tiger”, iar până la 9 august, germanii realizaseră o pătrundere, traversând oraşul până la Vistula, rupând districtele deţinute de polonezi în sectoare izolate. Încercările curajoase ale Forţelor Aeriene Regale, cu chipaje poloneze, britanice şi din dominioane, de a zbura în ajutorul Varşoviei de pe baze din Italia erau atât

pierdute cât şi neadecvate. Două avioane au apărut la 4 august şi alte trei cu patru nopţi mai târziu.

* * *

Primul-ministru polonez, Mikolajczyk, fusese la Moscova din 30 iulie, încercând să stabilească un soi de termeni cu guvernul sovietic care recunoscuse Comitetul Comunist Polonez de Eliberare Naţională, Comitetul de la Lublin, cum îi spuneam noi, ca pe viitorul administrator al ţării. Aceste negocieri au fost duse în timpul primelor zile ale răscoalei din Varşovia. Mesaje de la generalul Bor îi parvenea zilnic lui Mikolajczyk, rugându-se pentru muniţie şi arme antitanc şi pentru ajutor din partea Armatei Roşii. Între timp, ruşii făceau presiuni pentru o înţelegere privind frontierele postbelice ale Poloniei şi crearea unui guvern comunist. O ultimă convorbire nefructuoasă a avut loc cu Stalin la 9 august.

În noaptea de 16 august, Vîşiński l-a chemat pe ambasadorul Statelor Unite la Moscova şi, explicându-i că voia să evite posibilitatea unei neînţelegeri, i-a citit următoarea declaraţie uluitoare:

Guvernul sovietic nu poate, desigur, să obiecteze ca avioane britanice sau americane să paraşuteze arme în regiunea Varşoviei, întrucât e o treabă americană şi britanică. Dar obiectează în mod hotărât ca avioanele americane sau britanice, după ce aruncă arme în Varşovia, să aterizeze pe teritoriul sovietic, întrucât guvernul sovietic nu doreşte să se asocieze direct sau indirect cu aventura de la Varşovia.

În ziua următoare, am primit de la Stalin următorul mesaj îmbrăcat în termeni mai blânzi:

După convorbirea cu domnul Mikolajczyk, am dat ordin comandamentului Armatei Roşii să paraşuteze intens arme în sectorul Varşoviei. A fost lansat şi un ofiţer de legătură, paraşutist, care, conform raportului comandamentului, nu şi-a atins obiectivul şi a fost ucis de

germani.

Apoi, familiarizându-mă mai mult cu chestiunea Varşoviei, sunt convins că acţiunea din Varşovia reprezintă o aventură necugetată şi teribilă, care provoacă mari sacrificii populaţiei. Aceasta nu s-ar fi în tâmplat dacă ei ar fi informat comandamentul sovietic înainte de începerea acţiunii în Varşovia şi dacă polonezii ar fi menţinut contactul cu acesta.

În situaţia care a apărut, comandamentul sovietic a ajuns la concluzia că trebuie să se dezasocieze de aventura de la Varşovia, întrucât nu-şi poate lua răspunderea, direct sau indirect, pentru acţiunea de la Varşovia.

După relatarea lui Mikolajczyk, primul paragraf al telegramei este complet neadevărat. Doi ofiţeri au ajuns în siguranţă la Varşovia şi au fost primiţi de comandamentul polonez. Un colonel sovietic a fost şi el acolo câteva zile şi a trimis mesaje la Moscova, via Londra, cerând sprijin pentru insurgenţi.

Patru zile mai târziu, Roosevelt şi cu mine i-am trimis lui Stalin următorul apel comun, pe care l-a schiţat preşedintele:

Ne gândim ce va spune opinia publică mondială dacă antinaziştii din Varşovia sunt într-adevăr abandonaţi. Noi credem că toţi trei ar trebui să facem tot ce e posibil ca să salvăm de acolo cât mai mulţi patrioţi posibil. Sperăm că veţi lansa imediat aprovizionare şi muniţii patrioţilor polonezi din Varşovia, sau veţi fi de acord să ajutaţi avioanele noastre să facă repede lucrul acesta. Sperăm că veţi aproba. Elementul timp este de extremă importanţă.

Iată răspunsul pe care l-am primit:

Am primit mesajul dumitale şi al domnului Roosevelt despre Varşovia. Doresc să-mi exprim părerea.

Mai curând sau mai târziu, adevărul despre grupul de criminali care s-au lansat în aventura de la Varşovia pentru a pune mâna pe putere va deveni cunoscut tuturor.

Aceşti oameni au exploatat buna credinţă a locuitorilor Varşoviei, aruncând oameni aproape neînarmaţi împotriva tunurilor, tancurilor şi avioanelor germane. A apărut o situaţie în care fiecare zi serveşte nu polonezilor, pentru eliberarea Varşoviei, ci hitleriştilor care împuşcă în mod inuman locuitorii Varşoviei.

Din punct de vedere militar, situaţia care a apărut prin atragerea crescândă a atenţiei germanilor spre Varşovia, este la fel de neprofitabilă pentru Armata Roşie ca şi pentru polonezi. Între timp, trupele sovietice, care au întâmpinat recent noi şi notabile eforturi ale germanilor de a trece la contraatac, fac tot posibilul să sfărâme aceste contraatacuri ale hitleriştilor şi să treacă la un nou atac pe scară mare în regiunea Varşoviei. Nu poate încăpea îndoială că Armata Roşie nu-şi precupeţeşte eforturile de a-i înfrânge pe germanii din jurul Varşoviei şi de a elibera Varşovia pentru polonezi. Acesta va fi cel mai bun şi mai eficient ajutor pentru polonezii care sunt antinazişti.

* * *

Între timp, agonia Varşoviei a atins culmea. După cum telegrafia un martor ocular, „noaptea trecută, [11 august] forţele germane de tancuri au făcut eforturi susţinute să schimbe oamenii de la nişte puncte întărite din oraş. Totuşi, asta nu e o treabă uşoară, pentru că, la colţul fiecărei străzi, sunt ridicate baricade uriaşe, construite în majoritate din pavaje de ciment smulse de pe străzi în acest scop. În majoritatea cazurilor, încercările aij eşuat, astfel încât echipajele tancurilor şi-au răcorit nemulţumirea dând foc mai multor case şi bombardând altele de la distanţă. În multe cazuri, au dat foc şi morţilor care zac pe străzi în multe locuri...

Când germanii aduc provizii cu tancurile, ei mână înaintea lor 500 de femei şi copii ca să împiedice trupele poloneze să-i atace. Mulţi dintre aceştia au fost ucişi sau răniţi. Acelaşi gen de acţiuni au fost raportate din multe

alte părţi ale oraşului.

Morţii sunt îngropaţi în curţi şi în pieţe. Situaţia alimentelor se deteriorează continuu dar până în prezent nu este foamete. Azi (15 august] nu curge deloc apa în ţevi. Se obţine doar din puţuri rare şi din rezerve casnice. Toate cartierele oraşului sunt sub tirul artileriei şi sunt multe incendii. Paraşutarea de provizii a ridicat moralul. Toată lumea vrea să lupte şi va lupta, dar nesiguranţa unei încheieri rapide este deprimantă...”

Bătălia se desfăşura literalmente în subteran. Singurul mijloc de comunicare între sectoarele deţinute de polonezi era prin canale. Germanii aruncau grenade şi bombe cu gaze în gurile de canal. Aveau loc lupte în întuneric deplin, între oameni scufundaţi până la piept în excremente, luptându-se uneori corp la corp, cu cuţite, sau înecându-şi oponentul în mizerie. Deasupra solului, artileria germană şi luptătorii dădeau foc unor mari suprafeţe ale oraşului.

* * *

Am sperat că americanii ne vor sprijini printr-o acţiune drastică, dar domnul Roosevelt a fost împotrivă. La 1 septembrie, l-am primit pe Mikolajczyk la întoarcerea de la Moscova. Nu puteam să-i ofer prea multă reconfortare. Mi-a spus că era gata să propună un aranjament politic cu Comitetul de la Lublin, oferindu-le paisprezece locuri într-un guvern combinat. Aceste propuneri au fost dezbătute sub tirul armelor de reprezentanţii ilegaliştilor polonezi chiar la Varşovia. Sugestia a fost acceptată în unanimitate. Majoritatea celor care au luat parte la aceste decizii au fost judecaţi un an mai târziu pentru „trădare”, în faţa unui tribunal sovietic, la Moscova.

Când Cabinetul s-a întrunit, în noaptea de 4 septembrie, am considerat chestiunea atât de importantă încât am făcut febră şi m-am dus direct din pat în camera noastră subterană. Noi ne-am întâlnit pentru multe

probleme neplăcute. Nu-mi amintesc nicio ocazie în care toţi membrii cabinetului nostru să fi arătat atâta furie, fie ei conservatori, laburişti sau liberali. Toţi simţeau la fel. Mi-ar fi plăcut să spun: „Trimitem avioanele noastre să aterizeze pe teritoriile voastre, după ce lasă aprovizionarea la Varşovia. Dacă nu-i trataţi cum se cuvine, vom opri toate convoaiele, chiar din acest moment”. Dar cititorul acestor pagini, după ani de zile, trebuie să-şi dea seama că fiecare trebuia să se gândească la situaţia a milioane de oameni care luptau în bătălia mondială şi că trebuia uneori să te supui într-un mod îngrozitor, ba chiar umilitor, scopului general. De aceea, nu am propus acest pas drastic. Putea fi eficient, pentru că aveam de-a face cu oameni de la Kremlin care erau conduşi de calcule, nu de emoţii. Nu voiau să lase ca spiritul Poloniei să se ridice din nou la Varşovia. Planurile lor se bazau pe Comitelui de la Lublin. Oprirea convoaielor în momentul critic al marii lor înaintării ar fi avut poate importanţă în mintea lor, aşa cum contează de obicei, la oamenii obişnuiţi, onoarea, umanismul, buna-credinţă decentă, normală. Cabinetul de Război a trimis lui Stalin în nume colectiv următoarea telegramă. Era lucrul cel mai înţelept care consideram că era de făcut:

Cabinetul de Război doreşte ca Guvernul sovietic să ştie că opinia publică din ţara aceasta este adânc mişcată de evenimentele din Varşovia şi de teribilele suferinţe ale polonezilor de acolo. Indiferent dacă începutul răscoalei din Varşovia a fost bun sau rău, populaţia Varşoviei nu trebuie considerată răspunzătoare pentru decizia luată. Oamenii noştri nu pot înţelege de ce nu s-a trimis niciun fel de ajutor din afară polonezilor din Varşovia. Faptul că ajutorul nu a putut fi trimis din cauza refuzului guvernului dumneavoastră de a permite avioanelor americane să aterizeze pe aerodromurile aflate în mâinile ruşilor devine acum public. Dacă, peste toate astea, polonezii din

Varşovia vor fi copleşiţi de germani, după cum ni se spune că se va întâmpla în două, trei zile, şocul pentru opinia publică de aici va fi incalculabil…

IDin stimă pentru mareşalul Stalin şi pentru popoarele sovietice, cu care dorim sincer să lucrăm în anii viitori, Cabinetul de Război mi-a cerut să fac acest nou apel către guvernul sovietic ca să dea ajutorul care îi stă în putere şi, mai presus de toate, să asigure facilităţi pentru avioanele Statelor Unite de a ateriza în acest scop pe aerodromurile dumneavoastră.

La 10 septembrie, după şase săptămâni de chin al polonezilor, Kremlinul părea să-şi schimbe tactica. În acea după-amiază, au început să cadă obuze de artilerie sovietice la marginea de est a Varşoviei şi avioanele sovietice au apărut din nou peste oraş. Forţele comuniste poloneze, la ordinul Moscovei, şi-au făcut drum spre marginea capitalei. Din 14 septembrie, Forţele Aeriene sovietice au aruncat din avion aprovizionare, dar puţine paraşute s-au deschis şi containerele s-au sfărâmat şi au devenit nefolositoare. În ziua următoare, ruşii au ocupat suburbia Praga, dar nu au mers mai departe. Doreau ca necomuniştii polonezi să fie distruşi complet, dar să ţină de asemeni vie ideea că le veneau în ajutor. Între timp, casă de casă, germanii continuau lichidarea centrelor de rezistenţă poloneze în tot oraşul. O soartă îngrozitoare a avut populaţia. Mulţi oameni au fost deportaţi de germani. Apelurile generalului Bor către comandantul sovietic, mareşalul Rokossovski, au rămas fără răspuns. Domnea foametea.

Eforturile mele de a trimite ajutor american au dus la o singură operaţiune pe scară mare. La 18 septembrie, o sută patru bombardiere urele au zburat deasupra capitalei, lansând aprovizionare. Era prea târziu. În seara de 2 octombrie, Mikolajczyk; a venit să-mi spună că forţele poloneze din Varşovia erau gata să se predea germanilor.

Una dintre ultimele emisiuni de radio din eroicul oraş a fost prinsă la Londra:

Acesta este purul adevăr. Am fost trataţi mai rău decât sateliţii lui Hitler, mai rău decât Italia, România, Finlanda. Fie ca Dumnezeu, care este drept, să judece teribila nedreptate pe care o suferă naţiunea poloneză şi fie ca El să-i pedepsească aşa cum se cuvine pe cei vinovaţi.

Eroii voştri sunt soldaţii ale căror unice arme împotriva tancurilor, avioanelor şi tunurilor erau revolverele şi sticlele cu benzină. Eroii voştri sunt femeile care au îngrijit răniţii şi au dus mesaje sub tirul armelor, care au gătit în pivniţe bombardate şi minate ca să-i hrănească pe copii şi adulţi şi care i-au liniştit şi mângâiat pe muribunzi. Eroii voştri sunt copiii care se jucau în linişte printre ruinele fierbinţi. Aceştia sunt oamenii Varşoviei.

Nemuritoare este naţiunea care are asemenea eroi universali.

Pentru că cei care au murit au învins, iar cei care continuă să trăiască vor continua să lupte, vor învinge şi vor aduce mărturie că Polonia va trăi cât timp trăiesc polonezii.

Cuvintele acestea sunt de neşters. Lupta în Varşovia a durat mai mult de şaizeci de zile. Din cei 40.000 de bărbaţi şi femei din Armata poloneză din ilegalitate, au căzut circa 15.000. Dintr-o populaţie de un milion, au fost ucişi 200.000 de oameni. Înfrângerea răscoalei a costat armata germană 10.000 de morţi, 7.000 de dispăruţi şi 9.000 de răniţi. Proporţia atestă caracterul luptei corp la corp.

Când ruşii au intrat în oraş, trei luni mai târziu, nu au găsit decât străzi sfărâmate şi morţi neîngropaţi. Aceasta a fost eliberarea de către ei a Poloniei, unde domnesc acum. Dar acesta nu poate fi sfârşitul poveştii.

Capitolul XVI BIRMANIA

Acum trebuie să se ridice cortina asupra unei scene mult diferită din Asia de sud-est. De mai bine de optsprezece luni, japonezii fuseseră stăpâni pe o vastă suprafaţă defensivă, care cuprindea cuceririle lor anterioare. Aceasta se întindea de la munţii acoperiţi cu junglă din nordul şi vestul Birmaniei, unde trupele noastre britanice şi indiene erau aproape de ei, şi până peste mare, în insulele Andaman şi în marile insule Sumatra şi Java, dependente de olandezi, iar de acolo, pe o cotitură spre est, de-a lungul insulelor mai mici ale Noii Guinee.

Americanii instalaseră o forţă de bombardiere în China, care făcea treabă bună împotriva comunicaţiilor pe mare ale inamicului, între teritoriu şi Filipine. Ei voiau să-şi extindă acest efort, făcându-şi în China o bază pentru avioane cu rază lungă de acţiune, pentru a ataca Japonia însăşi. Drumul Birmaniei era tăiat şi ei cărau toată aprovizionarea pentru ei şi pentru armatele chineze pe calea aerului, peste pintenul de sud al munţilor Himalaya pe care îl numeau „Cocoaşa”. Aceasta era o sarcină teribilă. Dorinţa americanilor de ajuta China, nu doar printr-un transport aerian tot mai mare ci şi pe uscat, a dus la cereri grele făcute Britaniei şi Imperiului Indian. Ei au pistonat că o chestiune de cea mai mare urgenţă şi importanţă este construirea unei şosele care să înceapă de la capul de şosea existent la Ledo, să treacă prin şapte sute de kilometri de junglă şi munţi şi să ajungă până pe teritoriul Chinei. Doar o cale ferată simplă, cu ecartament de un metru, mergea prin Assam la Ledo. Aceasta era deja permanent folosită pentru alte nevoi, inclusiv aprovizionarea trupelor care deţineau poziţiile de la frontieră; dar pentru a construi drumul spre China, americanii voiau ca noi să recucerim nordul Birmaniei şi încă repede.

Bineînţeles că eram în favoarea menţinerii Chinei în război şi a acţionării cu forţele aeriene de pe teritoriul ei, dar era nevoie de un simţ al proporţiilor şi de un studiu al alternativelor. Îmi era intens de neplăcută perspectiva unei largi campanii în nordul Birmaniei. Nu puteai găsi un loc mai prost unde să lupţi cu japonezii. Să faci un drum de la Ledo până în China era de asemeni o treabă laborioasă, imensă, care nu putea fi terminată înainte ca nevoia ei să nu fi trecut. Chiar dacă ar fi fost făcută la timp pentru aprovizionarea armatelor chineze cât timp mai erau încă angajate, asta nu ar determina o mare diferenţă în capacitatea lor de luptă. Nevoia de a întări bazele aeriene americane din China ar fi slăbit de asemeni, după părerea noastră, întrucât înaintările Aliaţilor în Pacific şi din Australia ne permiteau accesul la aerodromuri mai apropiate de Japonia. Pe ambele aceste considerente, am argumentat că enorma cheltuială de forţă de muncă şi materiale nu se va valorifica. Dar nu am reuşit niciodată să-i abatem pe americani de la ţelul lor. Psihologia lor naţională e de aşa natură încât, cu cât e mai mare ideea, cu atât se aruncă din toată inima şi cu încăpăţânare ca să o transforme într-un succes. Este o caracteristică admirabilă, dacă ideea este bună.

Desigur că noi voiam să recucerim Birmania, dar nu voiam s-o facem prin înaintări pe uscat, cu slabe comunicaţii şi prin cel mai îngrozitor teren de luptă imaginabil. Sudul Birmaniei, cu portul Rangoon, era mult mai valoros decât nordul. Dar toate acestea erau departe de Japonia. Eu voiam, dimpotrivă, să-i reţin pe japonezi în Birmania şi să intru în sau prin marele arc de insule care formează marginea exterioară a Indiilor olandeze orientale. Astfel, întregul nostru front imperial britano-indian ar înainta peste golful Bengal în contact apropiat cu inamicul, folosind puterea amfibie în fiecare etapă. Această divergenţă de păreri, deşi susţinută cu onestitate şi

dezbătută sincer şi executând loial deciziile luate, a continuat. Povestea acestei campanii trebuia citită pe acest fundal permanent al geografiei, al resurselor limitate şi al ciocnirilor de politică.

* * *

Aceasta a început în decembrie 1943, când generalul Stilwell, cu două divizii de chinezi pe care îi organizase şi îi instruise în India, a trecut de la Ledo în jungla de sub principalul şir de munţi. I se opunea renumita Divizie a 18-a japoneză, dar el a înaintat continuu şi, până la începutul lui ianuarie, pătrunsese şaizeci de kilometri, iar între timp, muncitorii de la drumuri lucrau în urma lui. În sud, un corp britanic a început să înainteze în jos pe coasta Arakan a Golfului Bengal şi, în acelaşi timp, cu ajutorul nou sositelor Spitfire, am căpătat o oarecare superioritate aeriană care curând avea să se dovedească de nepreţuit.

În februarie, înaintarea noastră a fost brusc oprită. Japonezii aveau şi ei un plan. Din noiembrie, ei îşi sporiseră forţele în Birmania de la cinci divizii la opt şi îşi propuneau acum să invadeze India de est şi să ridice flamura revoltei împotriva britanicilor. Prima lor lovitură a fost o contraofensivă în Arakan, spre portul Chittagong, care trebuia să atragă rezervele şi atenţia noastră. Ţinând frontal pe coastă Divizia noastră a 5-a, au trecut prin junglă cea mai mare parte a unei divizii, în jurul flancului Diviziei a 7-a care era mai departe, în interior. În câteva zile, aceasta era înconjurată, iar inamicul ameninţa să taie drumul de coastă în spatele Diviziei a 5-a. Japonezii se aşteptau ca diviziile noastre să se retragă, dar nu au ţinut seama de un factor, aprovizionarea pe calea aerului. Divizia a 7-a s-a grupat în perimetre şi a rămas pe loc, luptându-se. Timp de două săptămâni, hrana, apa şi muniţiile le-au venit ca mana, de sus. Inamicul nu avea asemenea mijloace; soldaţii luaseră cu ei provizii doar pentru zece zile, iar încăpăţânarea Diviziei a 7-a nu

permitea ca să le ajungă alte provizii. Neputând să copleşească trupele noastre înaintate, presaţi din nord de o divizie adusă din rezervă, inamicii s-au împărţit în mici grupuri, ca să treacă luptând din nou prin junglă, lăsând în urmă cinci mii de morţi. Aceasta a pus capăt legendei despre invincibilitatea japonezilor în jungă.

Totuşi, aveau să se mai întâmple şi altele. În acelaşi februarie 1944, erau semne că frontul nostru central de la Imphal va fi şi el atacat. Noi înşine ne pregăteam să înaintăm până la răul Chindwin şi acum faimoşii C.hindiţi erau pregătiţi pentru o lovitură îndrăzneaţă împotriva liniilor de aprovizionare şi de comunicaţie inamice, şi anume cele ale diviziilor japoneze cu care Sitwell era în luptă. Deşi era clar că japonezii vor da primii lovitura, s-a decis ca brigăzile lui Wingate să-şi ducă la îndeplinire misiunea. Una dintre brigăzile lui pornise încă din 5 februarie. Au înaintat mai bine de şase sute de kilometri de munţi şi jungle, fiind aprovizionaţi doar pe calea aerului. La 5 martie, cu ajutorul unui „comando aerian” american de 250 aparate, a început aducerea pe calea aerului a încă două brigăzi de trupe britanice şi gurkha. După ce s-au adunat la punctul de întâlnire, au p>ornit şi au tăiat calea ferată de la nord de Indaw. Wingate nu a trăit destul ca să se bucure de primul său succes sau să-i culeagă roadele. La 24 martie, spre marea mea întristare, a fost ucis în văzduh. Cu el s-a şters o flacără luminoasă. La 8 martie, au atacat trei divizii japoneze. Generalul Scoones şi-a retras Corpul IV, format tot din trei divizii, spre platoul Imphal, pentru ca lupta să se concentreze pe un teren ales de el. Japonezii au repetat tactica folosită fără succes la Arakan. Ei contau să captureze depozitele noastre de la Imphal,» ca să se hrănească. Intenţionau să taie atât şoseaua spre Dimapur cât şi calea ferată de acolo şi astfel să taie calea aprovizionării care întreţinea forţa lui Stilwell şi transportul aerian american spre China. Erau în joc

chestiuni importante.

Cheia o reprezenta din nou transportul aerian. Resursele lui Mountbatten, deşi considerabile, nu erau suficiente. El se gândea să reţină douăzeci de avioane ale Statelor Unite, deja împrumutate de la „cocoaşă” şi a mai cerut încă şaptezeci. Aceasta era o cerere greu de făcut şi de îndeplinit. În săptămânile îngrijorătoare care au urmat, eu i-am dat cel mai puternic sprijin. Am oprit operaţiunile noastre pe coasta Arakan, am retras diviziile indiene victorioase şi le-am trimis în ajutorul lui pe calea aerului. Divizia a 5-a s-a dus la Imphal, unde inamicul presa acum marginile câmpiei, din trei părţi, Divizia a 7-a s-a dus la Dimapur. Acolo a venit, pe calea ferată, cartierul general al Corpului XXXII al generalului Stopford, împreună cu o divizie britanică şi încă două brigăzi. Drumul prin munţi era acum tăiat, iar aceste noi forţe au început să urce luptând, între ei şi Imphal era comuna Kohima, pe drumul care ducea la trecătoarea spre valea Assam, iar aici, la 4 aprilie, japonezii au lansat un nou atac furios. Au folosit o divizie întreagă. Garnizoana noastră era formată dintr-un batalion din Royal Est Kent, un batalion nepalez şi un batalion din puşcaşi Assam, incluzând orice bărbat sau convalescent din spital care putea ţine o armă. Au fost împinşi încet spre o arie tot mai redusă şi, în cele din urmă, pe un singur deal. Nu aveau aprovizionare decât ce li se lansa cu paraşuta. Atacaţi din toate părţile, s-au ţinut bine, ajutaţi de bombardamente din aer şi tir de artilerie, până când generalul Stopford i-A ajutat, în 20. Au fost ucişi patru mii de japonezi. Apărarea vitejească de la Kohima, în ciuda sorţii potrivnice, a reprezentat un episod minunat.

* * *

Apogeul a venit în mai 1944. Şaizeci de mii de soldaţi britanici şi indieni, cu tot echipamentul lor modern, erau izolaţi într-un cerc pe câmpia Imphal. Simţeau stresul acesta printre toate celelalte treburi. Totul depindea de

avioanele de transport. Pe principiul „Nimic nu contează în afara bătăliei”, mi-am folosit autoritatea. În ziua de 4, i-am telegrafiat amiralului Mountbatten:

„Nu precupeţi nimic din ce ai nevoie în bătălie pentru a obţine victoria. Nu voi accepta niciun refuz de nicăieri şi o să te sprijin total”. În cele din urmă, nevoile lui au fost acoperite cu prisosinţă dar, timp de peste o lună, situaţia a fost încordată. Forţa noastră aeriană era dominantă, dar musonul împiedica aprovizionarea aeriană de care depindea succesul nostru. Toate cele patru divizii ale Corpului IV forţau încet ieşirea din încercuire. Pe şoseaua de la Kohima, forţa de ajutorare şi cei asediaţi se luptau să ajungă unii la ceilalţi. Era o cursă contra cronometru. Noi marcam înaintarea lor cu încordare. La 22 iunie, i-am telegrafiat lui Mountbattem:

Şefii de Stat Major şi-au exprimat îngrijorarea faţă de situaţia de la Imphal, în special în legătură cu rezervele de alimente şi muniţie. Ai dreptul să ceri oricâte avioane ai nevoie ca să menţii situaţia, fie că vin de la „cocoaşă” sau din orice altă sursă. „Cocoaşa” trebuie considerată rezerva curentă şi trebuie să iei de acolo, când ai nevoie... Dacă nu faci cererile la timp, apelând la mine să te ajut de aici dacă e necesar, n-o să aibă rost să te plângi după aceea în cazul când nu obţii succes. Stai aproape de treaba asta care mie mi se pare atât serioasă cât şi critică. Cele mai bune urări.

Finalul a venit când mesajul meu era pe drum. Citez raportul lui:

În a treia săptămână din iunie, situaţia era critică şi părea posibil ca, în ciuda tuturor eforturilor făcute în cele două luni anterioare, Corpul al IV-lea să rămână fără rezerve la începutul lui iulie. Dar, la 22 iunie, având o săptămână şi jumătate la dispoziţie, diviziile a

2A britanică şi a 5-a indiană s-au întâlnit într-un punct aflat la patruzeci şi cinci de kilometri nord de Imphal

şi drumul spre câmpii a fost deschis. În aceeaşi zi, convoaiele au început să sosească.

Aşa s-a încheiat invazia japoneză în India. Pierderile lor au fost ruinătoare. S-au numărat peste treisprezece mii de morţi pe câmpul de luptă, la care, adăugându-i pe cei care au mai murit de răni, boli sau foame, se ajungea la un total de 65.000 de oameni.

Musonul, acum în plină desfăşurare, oprise în anii trecuţi orice operaţiuni active, iar inamicul conta, fără îndoială, pe o pauză în care să-şi poată scoate şi reface forţele sfărâmate. Dar nu i s-a dat un asemenea răgaz. Armata a Paisprezecea britano-indiană, sub conducerea capabilă şi puternică a generalului Slim, a început ofensiva. Pe toate drumurile de munte, au găsit urmele dezastrului – cantităţi de puşti abandonate, mijloace de transport şi echipament, mii de morţi sau muribunzi. Înaintarea, măsurată în kilometri pe zi, era foarte lentă. Dar oamenii noştri luptau pe o ploaie tropicală, uzi până la piele, zi şi noapte. Aşa-numitele drumuri erau de fapt cărări de pământ pentru vreme frumoasă, prin care tunurile şi vehiculele trebuiau adesea împinse de oameni. Nu trebuia să surprindă înaintarea lentă ci însuşi faptul că se înainta.

Între timp, chindiţii au fost întăriţi, iar cinci dintre brigăzile lor acţionau acum spre nord, spre calea ferată de la Indaw, împiedicând trecerea întăririlor şi distrugând în drum depozite de provizii. În ciuda zăpăcelii provocate, japonezii nu au retras nimic de pe frontul de la Imphal, ci doar un batalion de pe frontul lui Stilwell. Ei au adus din Siam Divizia a 53-a şi aujncercat să înlăture necazul cu preţul a peste 5400 de morţi, dar fără succes. Stilwell şi-a continuat înaintarea şi, la 3 august, a capturat Mytkyina, asigurând astfel un punct de sprijin pentru transportul aerian american spre China. „Cocoaşa” nu mai trebuia să facă zborul direct şi adesea periculos de la Assam, din

nord, peste munţii înalţi, la Kunming. A început activitatea pe lungul drum de la Assam, din nord, care urma apoi să se unească cu fostul drum din Birmania spre China, iar încordarea pe căile de comunicaţii din spatele frontului s-a uşurat datorită unei noi conducte petroliere de o mie de kilometri, ce pornea de la Calcutta, pe o lungime mai mare decât faimoasa conductă din deşert de la Irak la Haifa.

* * *

În această perioadă, eram în conferinţă cu preşedintele la Québec şi, în ciuda acestor succese, eu continuam să susţin că nu era de dorit ca lupta în jungă să continue la nesfârşit. Eu doream o lovitură cu amfibii peste golful Bengal, la Rangoon, la baza teritoriului birmanez. Dacă Armata a Paisprezecea cobora apoi din Birmania centrală, puteam curăţa drumul pentru un asalt împotriva Sumatrei. Dar toate aceste proiecte cereau oameni şi materiale iar acestea nu erau suficiente în Asia de sud-est. Singurul loc de unde puteau veni, era Europa. Vasele de debarcare trebuiau luate din Mediterana sau de la Overlord”, iar trupele din Italia sau din altă parte şi era necesar să plece curfind. Acum era septembrie. Rangoon este aşezat la şaizeci de kilometri în susul unui estuar complicat, cu braţe moarte şi bancuri de noroi. Musonul se porneşte la începutul lui mai, aşa că ar trebui să atacăm cel mai târziu în aprilie 1945. Dar eram oare în siguranţă dacă ne slăbeam efortul în Europa? I-am luat pe americani alături de noi în planul pentru Rangoon, dar speranţele încrezătoare, pe care nu le-am împărtăşit, că Germania se va prăbuşi înainte de sfârşitul anului, se spulberaseră. Devenise clar că rezistenţa germană va continua în iarnă şi dincolo de ea, iar Mountbatten a fost instruit în consecinţă, nu pentru prima dată, că trebuie să facă tot ce poate cu ceea ce are.

Şi aşa am continuat să mergem încet înainte, în cea mai mare angajare pe uscat cu Japonia de până acum.

Disciplina strictă a igienei practicate acum în toate unităţile, folosirea noului medicament mepacrone şi continua stropire cu insecticidul D.D.T. Menţineau procentul de îmbolnăviri la un nivel admirabil de scăzut. Japonezii nu erau versaţi în asemenea precauţii şi mureau cu sutele. Armata a Paisprezecea a făcut joncţiunea cu forţele chino-americane din nord, care acum includeau o divizie britanică, şi, la începutul lui decembrie, cu două capete de pod peste Chindwin, se pregăteau pentru principala înaintare în câmpia centrală a Birmaniei.

Sfidând cronologia, trebuie să continuăm aici povestea, până la încheierea ei victorioasă. Acum au intervenit formidabilele probleme administrative. Departe, în sud-estul Chinei, japonezii începuseră o înaintare spre Ciuntin, capitala generalisimului, şi spre Kun-Ming, punctul de livrare al transporturilor aeriene americane de aprovizionare. Americanii priveau cu seriozitate această situaţie. Bazele avansate ale forţelor lor aeriene erau ocupate. Trupele lui Cian Kai-şi ofereau puţine promisiuni şi acum cereau două dintre diviziile chineze din Birmania de nord, precum şi mai multe escadrile aeriene americane, în speciál trei escadrile de transport. Erau cereri dure dar nu aveam de ales decât să acceptăm. Pierderea a doua divizii bune chineze nu era o problemă atât de gravă ca despărţirea de escadroanele de transport. Armata a Paisprezecea se afla la şase sute de kilometri dincolo de capul căii ei ferate, iar generalul Slim se baza pe aprovizionarea aeriană ca să susţină legătura pe şosea. Escadrilele trebuiau să plece şi, cu toate că au fost mai târziu înlocuite în majoritate din surse britanice, absenţa lor a provocat severe întârzieri ale campaniei. În ciuda tuturor acestor lucruri, Armata a Paisprezecea a năvălit de pe dealuri în câmpie, la nord-vest de Mandalay şi, la sfârşitul lui ianuarie 1945, generalul Sultan, care i-a urmat lui Stilwell, a redeschis drumul pe uscat spre China.

Amiralul Mountbatten a fost confruntat cu grele decizii strategice când a început bătălia decisivă peste Irrawaddy, în luna următoare. Instrucţiunile lui erau să elibereze Birmania, pentru care nu trebuia să se aştepte la resurse mai mari decât cele pe care le avea deja, şi apoi să ocupe Malaya şi să deschidă strâmtorile Malacca. Vremea era elementul esenţial. Prima sarcină era să ocupe câmpia Birmaniei şi să captureze Rangoonul înaintea musonului, iar musonul urma să vină la începutul lui mai. El putea fie să concentreze toată Armata a Paisprezecea într-o bătălie decisivă în câmpia Mandalay şi să înainteze rapid spre sud, fie să folosească o parte din trupe pentru o operaţiune cu amfibii împotriva Rangoonului. În fiecare caz, multe depindeau de aprovizionarea aeriană, în care avioanele americane jucau un rol important. Ajutorarea Chinei mai domina încă politica americană, iar asta putea determina retragerea a şi mai multe avioane şi astfel planurile lui să fie ruinate. În faţa acestor pericole, care în curând aveau să devină acute, Mountbatten s-a decis la o singură operaţiune, deplin sprijinită, împotriva principalelor trupe ale inamicului la vest de Mandalay şi o înaintare ulterioară spre Rangoon, unde fusese sfătuit că se putea ajunge până la 15 aprilie.

Evenimentele se succedau acum cu repeziciune. Una dintre divizii cucerise deja capete de pod peste Irrawaddy, la circa şaizeci de kilometri nord de Mandalay şi, în cursul lunii februarie, au respins o serie de contraatacuri, Divizia a 20-a a traversat râul mai jos şi spre vest de Mandalay. Două săptămâni au dus lupte grele, ca să-şi menţină ce cuceriseră, dar apoi li s-a alăturat Divizia a 2-a britanică. Acest lucru a convins înaltul Comandament japonez că o bătălie decisivă era iminentă, aşa că au trimis întăriri importante. Ei nu credeau că era posibil un atac serios din flanc, aşa că au trimis o divizie în Siam ceea ce nu-şi puteau permite. Dar tocmai aceasta era lovitura pe care o

pregătise generalul Slim. I. a 13 februarie, Divizia a 7-a a traversat râul Irrawaddy, la sud de Pakokku şi a format un cap de pod. Inamicul a crezut că aceasta era o simplă diversiune, dar curând avea să fie mai bine informat. În 21, două brigăzi motorizate ale Diviziei a 17-a şi o brigadă de tancuri au ieşit din capul de pod şi au ajuns, în 28, la Meiktila. Aici era principalul centru administrativ al principalului front japonez, un punct nodal al comunicaţiilor lor şi centrul mai multor aerodromuri. Era puternic fortificat şi inamicul a trimis două divizii în grabă, ca să ajute garnizoana, dar acestea au fost ţinute la distanţă, până la sosirea întăririlor noastre. După o săptămână de lupte grele, oraşul era în mâinile noastre şi toate încercările de a-l recuceri au fost respinse. Japonezii recunosc că au pierdut cinci mii de oameni şi tot atâţia răniţi, într-o bătălie pe care comandantul lor şef a descris-o ca pe o „lovitură de maestru a strategiei Aliaţilor".

Departe, în nord-est, generalul Sultan era şi el în mişcare şi, la mijlocul lui martie, ajunsese la drumul de la Lashio la Mandalay. Dar Cian Kai-şi a impus acum o oprire. Nu voia să lase diviziile lui chineze să continue înaintarea. El a insistat să le retragă şi a sugerat ca generalul Slim să-şi oprească înaintarea când Mandalay va fi cucerit. Aceasta era exact lucrul de care se temuse Mountbatten când îşi făcuse planul cu o lună înainte, iar în această situaţie, japonezii au putut lua două din cele trei divizii de pe acest front şi să le trimită împotriva Armatei noastre a Paisprezecea.

Luptele conjugate de la Mandalay şi Meiktila au continuat în martie, în Mandalay s-a intrat în 9, iar dealul Mandalay, înălţat la 260 de metri deasupra terenului înconjurător, a fost luat în două zile, dar japonezii au rezistat puternic, iar zidurile masive ale Fortului Dufferin erau impenetrabile în faţa armatelor obişnuite. În sfârşit, s-a făcut o spărtură cu bombe de o mie de kilograme şi, în

20, inamicul a fugit. Restul Corpului XXXIII continua între timp lupta spre Meiktila. Au întâmpinat o mare rezistenţă, deoarece comandantul şef japonez, în ciuda intervenţiei Diviziei a 17-a în spatele frontului lui, nu dădea deocamdată semne de retragere, iar armatele erau echilibrate. Dar, la sfârşitul lunii, inamicul a abandonat lupta şi a început să se retragă pe drumul principal spre Toongoo şi Rangoon şi prin munţi, spre est.

Totuşi, luptele au durat mult mai mult decât ne-am aşteptat. Generalul Sultan a fost oprit pe drumul Lashio şi acum nu mai erau perspective ca Armata a Paisprezecea să ajungă la – Rangoon până la mijlocul lui aprilie. Într-adevăr, era foarte îndoielnic că vor putea ajunge acolo înainte de muson. În consecinţă, Mountbatten a decis totuşi să facă un asalt cu amfibii împotriva oraşului. Acesta trebuia să fie mult mai mic decât speram şi, chiar şi aşa, nu putea fi lansat înainte de prima săptămână din mai. Dar atunci putea fi prea târziu.

Generalul Slim era totuşi hotărât nu numai să ajungă la Rangoon dar şi să pună la cale o cursă, în jos, în sudul Birmaniei, şi să prindă inamicul în ea. Corpul XXXIII de la Meiktila a pornit-o în josul lui Irrawaddy, în salturi, şi a ajuns la Prome în 2 mai. Corpul IV, învingătorul de la Imphal şi Mandalay, a înaintat şi mai repede de-a lungul şoselei şi căii ferate, spre est. O coloană de blindate şi brigăzile mecanizate din diviziile a 5-a şi a 17-a, sărind una peste cealaltă, au ajuns la Toongoo la 22 aprilie. Saltul următor a fost la Pegu, a cărui cucerire închidea calea cea mai sudică de scăpare a inamiculur din Birmania de jos. Trupele noastre de înaintare au ajuns acolo în 29 – aprilie… În după-amiaza aceea, a căzut o ploaie torenţială, vestind un muson timpuriu. Pistele aeriene avansate au fost scoase din uz; tancurile şi vehiculele nu se puteau depărta de şosele. Japonezii au folosit fiecare bărbat ca să păstreze oraşul şi podurile de peste râu. La 2 mai, Divizia a

17-a a pătruns, în cele din urmă, şi sperând să ajungă prima la Rangoon, s-a pregătit să înainteze ultimii câţiva kilometri.

Dar 2 mai era şi ziua D a asaltului cu amfibii. Cu două zile înainte, bombardiere grele ale Aliaţilor au atacat fortificaţiile care barau intrarea în râul Rangoon. La 1 mai, un batalion de paraşutişti a căzut deasupra apărătorilor şi a fost deschis canalul pentru curăţitoarele de mine. În ziua următoare, vasele Diviziei a 25-a, susţinute de grupul de aviaţie 224, au ajuns la gurile râului. Un avion Mosquito a zburat deasupra Rangoonului şi nu a văzut nici urmă de inamic. Echipajul a aterizat pe ut» aerodrom din apropiere, aviatorii au intrat în oraş şi au fost salutaţi de un grup de prizonieri de război de-ai noştri. Cu credinţa că un atac cu amfibii nu mai era posibil, garnizoana japoneză plecase cu câteva zile înainte, ca să apere Pego. În după-amiaza aceea, musonul a început violent şi Rangoonul a căzut înainte cu câteva ore.

Forţa amfibie a ajuns curând la Pegu şi la Prome. Multe mii de japonezi au fost prinşi în cursă şi, în următoarele trei luni, mulţi au pierit încercând să scape spre est. Astfel s-a terminat o luptă îndelungată, în care Armata a Paisprezecea a luptat cu vitejie, a depăşit toate obstacolele şi a realizat ceea ce părea imposibil.

Capitolul XVII BĂTĂLIA DIN GOLFUL LEYTE

Războiul pe ocean împotriva Japoniei a atins şi el apogeul lui. Din Golful Bengal până în Pacificul central, puterea maritimă a Aliaţilor era în ascendenţă. Organizarea şi producţia Statelor Unite era în plină desfăşurare şi atinsese proporţii uimitoare. Un singur exemplu poate fi suficient pentru a ilustra amploarea şi succesul efortului american. În toamna anului 1942, erau pe apă doar trei portavioane americane; un an mai târziu, erau cincizeci; la sfârşitul războiului erau peste o sută.

Această realizare a fost însoţită de o mărire a producţiei de avioane, care nu era mai puţin remarcabilă. Înaintarea acestor mari forţe era animată de o strategie agresivă şi de o tactică elaborată, nouă şi eficientă. Sarcina cu care se confruntau era formidabilă.»

Un lanţ de grupuri de insule, cu o lungime de aproape trei mii de kilometri, se întinde peste Pacific spre sud, din Japonia până la Mariane şi Caroline. Multe dintre aceste insule fuseseră fortificate de inamic şi echipate cu aerodromuri bune, iar în partea cea mai de sud a lanţului era baza navală jaoneză de la Truk. În spatele acestui scut de arhipelaguri, se întindeau Formosa, Filipinele şi China, iar la adăpostul lui, treceau rutele pentru poziţiile cele mai avansate ale inamicului. Era deci imposibil să invadezi sau să bombardezi Japonia însăşi. Mai întâi, trebuia sfărâmat lanţul. Ar fi durat prea mult să se cucerească şi să se supună fiecare insulă fortificată şi, în consecinţă, americanii au înaintat în salturi, ca broasca. Ei au cucerit doar insulele” mai importante şi au trecut pe lângă celelalte; dar forţa lor maritimă era acum atât de mare şi creştea atât de repede, încât au putut să-şi stabilească propria lor linie de comunicaţii şi s-o sfărâme pe a inamicului, lăsându-i pe apărătorii insulelor depăşite imobili şi fără putere. Metoda lor de asalt era la fel de eficientă. Mai întâi, veneau atacuri de slăbire, cu aparate de pe portavioane, apoi bombardament greu, uneori prelungit de pe mare şi, în cele din urmă, debarcare cu amfibii şi lupta pe mal. Când o insulă era cucerită, se instala o garnizoană, soseau avioanele cu bază la sol şi respingeau contraatacurile, în acelaşi timp, ajutau la înaintarea următoare. Flotele acţionau în eşaloane, în timp ce un grup dădea lupta, altul se pregătea pentru un nou salt.

Aceasta avea nevoie de resurse foarte mari, nu doar pentru luptă ci şi pentru dezvoltarea bazelor pe linia

înaintării. Americanii şi-au asumat totul.

* * *

În iunie 1944, lovitura americană cu două braţe peste Pacific era avansată. În sud-vest, generalul Macarthur aproape încheiase cucerirea Noii Guinee, iar în centru, amiralul Nimitz presa adânc în şirul de insule fortificate. Ambii convergeau spre Filipine, iar lupta pentru această regiune avea să aducă în curând distrugerea flotei japoneze. Aceasta fusese deja slăbită şi nu prea avea portavioane, dar singura speranţă de supravieţuire a Japoniei era în victoria pe mare. Pentru a-şi păstra forţele în vederea acestei periculoase dar vitale încercări, principalele vase s-au retras de la Truk şi erau acum împărţite între Indiile de est şi apele teritoriale japoneze; dar evenimentele au adus curând flota în luptă. La începutul lui iunie, amiralul Spruance a atacat cu portavioanele insulele Mariane şi, în 15, a debarcat pe insula fortificată Saipan. Dacă, după capturarea Saipanului, mai ocupa insulele adiacente Tinian şi Guam, perimetrul de fortificaţii al inamicului ar fi fost rupt. Ameninţarea era formidabilă şi flota japoneză a hotărât să intervină. În ziua aceea, cinci dintre vasele ei de război şi nouă portavioane au fost zărite lângă Filipine, îndreptându-se spre est. Spruance avea timp suficient să-şi stabilească poziţia. Principalul lui scop era să protejeze debarcarea la Saipan. Asta a şi făcut. Apoi, şi-a adunat vasele, dintre care cincisprezece erau portavioane, şi a aşteptat inamicul la vest de insulă. La 19 iunie, aparate japoneze de pe portavion au atacat din toate direcţiile flota de portavioane americane şi lupta aeriană a continuat toată ziua. Americanii au suferit puţine avarii şi au distrus în aşa măsură escadrilele japoneze, încât portavioanele lor au trebuit să se retragă.

În noaptea aceea, Spruance a căutat în zadar inamicul care dispăruse. Târziu, în după-amiaza zilei de 20,

l-a găsit la aproape 350 de kilometri depărtare. Atacând chiar înainte de apusul soarelui, aviatorii americani au scufundat un portavion şi au avariat alte patru, în afară de un vas de război şi un crucişător greu. În ziua anterioară, submarine americane scufundaseră alte două portavioane mari. Nu mai era posibil alt atac şi rămăşiţele flotei inamice au reuşit să scape, dar plecarea ei a pecetluit soarta insulei Saipan. Deşi garnizoana lupta din greu, debarcarea continua, s-a instalat, iar în 9 iulie orice rezistenţă organizată a încetat. Insulele învecinate, Guam şi Tinian, au fost copleşite şi, în prima zi a lui august, strânsoarea americană asupra insulelor Mariane era încheiată.

Căderea insulei Saipan a fost un mare şoc pentru înaltul Comandament japonez şi a dus indirect la înlăturarea guvernului generalului Tojo. Preocuparea inamicului era întemeiată. Fortăreaţa era la mai puţin de 1900 de kilometri depărtare de Tokio. Crezuseră că insula nu poate fi asaltată, iar acum nu o mai aveau. Regiunile lor sudice fortificate erau departe, iar bombardierele grele americanecâştigaseră o bază de primă categorie pentru atacarea Japoniei însăşi. De mult timp, submarinele americane scufundau vase comerciale de-a lungul coastei chineze, iar acum calea era deschisă pentru alte vase de război care să se alăture masacrului. Aprovizionarea Japoniei cu petrol şi materii prime avea să fie tăiată, dacă americanii avansau mai departe. Flota japoneză era încă puternică, dar neechilibrată şi atât de slabă în distrugătoare, portavioane şi echipaje de aviaţie, încât nu mai putea lupta eficient fără avioane cu baza la sol. Combustibilul era puţin şi asta nu numai că împiedica instruirea, ci făcea imposibilă menţinerea vaselor concentrate într-un singur loc, astfel încât, la sfârşitul verii, majoritatea vaselor grele şi a crucişătoarelor se aflau lângă Singapore, unde se aprovizionau cu petrol din Indiile

olandeze de est, în timp ce puţinele portavioane supravieţuitoare au rămas în apele teritoriale, unde noile grupuri aeriene îşi completau instruirea.

Situaţia armatei japoneze nu era mai bună. Deşi încă puternică numeric, se întindea în China şi în sud-estul Asiei, sau lâncezea în insule îndepărtate, departe de orice sprijin. Unii dintre conducătorii inamici, cu mintea mai limpede, au căutat într-un fel să pună capăt războiului, dar maşina militară era prea puternică pentru ei. Înaltul Comandament a adus întăriri din Manciuria şi a ordonat o luptă atât în Formosa cât şi în Filipine, până la capăt. Aici, şi pe teritoriul propriu, trupele trebuiau să moară pe locul unde se aflau. Amiralitatea japoneză nu era mai puţin hotărâtă. Dacă pierdeau bătălia pentru insulele respective, aprovizionarea cu petrol din Indiile de est ar fi fost tăiată. Aceasta argumenta că nu avea rost să păstrezi vase fără să ai combustibil. Hotărâtă să se sacrifice dar sperând victoria, amiralitatea a decis în august să trimită la luptă întreaga flotă.

La 15 septembrie, americanii au făcut o nouă înaintare. Generalul Macarthur a ocupat insula Morotai, la mijlocul distanţei dintre vârful de vest al Noii Guinee şi Filipine, iar amiralul Halsey, care avea acum comanda forţelor navale ale Statelor Unite, a capturat o bază avansată pentru flota lui, în grupul Palau. Aceste mişcări simultane erau de mare importanţă. În acelaşi timp, Halsey tatona continuu fortificaţiile inamicului, cu toată forţa lui. Astfel, el spera să provoace o acţiune generală pe mare, care i-ar permite să distrugă flota japoneză, mai cu seamă portavioanele supravieţuitoare. Următorul salt avea să fie chiar asupra Filipinelor, unde apăruse acum o schimbare dramatică în planul american. Până atunci, aliaţii noştri îşi propuseseră să invadeze partea cea mai sudică a Filipinelor, insula Mindanao, iar avioanele de pe portavioanele lui Halsey atacaseră deja aerodromurile

japoneze de acolo şi din marea insulă dinspre nord, Luzon. Au distrus un mare număr de avioane inamice şi, în ciocnire, au descoperit că garniziana de la Leyte era neaşteptat de slabă. Această insulă mică, dar acum faimoasă, aşezată între două mase mai mari de teren, dar strategic mai puţin importante, şi anume Mindanao şi Luzon, a devenit punctul potrivit pentru abordarea americană. La 13 septembrie, când Aliaţii mai erau încă în conferinţă la Québec, amiralul Nimitz, la sugestia lui Halsey, a cerut invadarea imediată. Macarthur a fost de acord şi, în decurs de două zile, şefii Statului Major american au decis să atace la 20 octombrie, cu două luni mai devreme decât fusese plănuit. Aceasta a fost geneza bătăliei din Golful Leyte.

Americanii au început campania în 10 octombrie, cu raiduri asupra aerodromurilor dintre Japonia şi Filipine. Atacuri devastatoare şi repetate asupra insulei Formosa au provocat cea mai violentă rezistenţă şi, între 12 şi 16, a urmat o luptă aeriană grea şi susţină între avioanele de pe portavioane şi cu baze pe uscat. Americanii au provocat pierderi dureroase, atât în văzduh cât şi pe uscat, dar au suferit puţin şi ei înşişi, iar flota lor de portavioane a rezistat unor puternice atacuri aeriene cu baze la sol. Rezultatul a fost decisiv. Forţa aeriană a inamicului a fost distrusă înainte de bătălia pentru Leyte. Multe avioane ale marinei japoneze, destinate portavioanelor, au fost trimise fără prevedere la Formosa, ca întăriri, şi au fost distruse acolo. Astfel, în bătălia navală supremă care urma acum, portavioanele japoneze aveau ca echipaje ceva mai mult de o sută de piloţi, abia pe jumătate instruiţi. Pentru a înţelege ciocnirile care au urmat, este necesară studierea hărţilor însoţitoare. Cele două insule mari ale Filipinelor, Luzon la nord şi Mindanao la sud, sunt despărţite de un grup de insule mai mici, dintre care Leyte este cheia şi

centrul. Acest grup central este străpuns de două strâmtori navigabile, ambele destinate să domine această faimoasă bătălie. Strâmtoarea de nord este San Bernardino şi, la circa 300 de kilometri la sud de aceasta, ducând direct la Leyte, este strâmtoarea Sungao. Americanii, după cum am văzut, voiau să pună mâna pe Leyte, iar japonezii erau hotărâţi să-i oprească şi să le distrugă flota. Planul japonezilor era simplu şi disperat. Ei ştiau sau bănuiau că patru divizii, conduse de generalul Macarthur, urmau să debarce pe Leyte, sub protecţia tunurilor şi avioanelor flotei americane. Primul lor pas era să scoată de acolo această flotă, să o atragă departe spre nord şi să o angajeze într-o luptă secundară. Dar aceasta va fi doar ceva preliminar. De îndată ce flota principală avea să fie atrasă mai departe, două coloane puternice de vase de război urmau să vină prin strâmtori, una prin San Bernardino şi alta prin Sungao, şi să se întâlnească la debarcări. Toate privirile vor fi îndreptate spre ţărmurile insulei Leyte, toate tunurile spre plăji, iar vasele grele şi portavioanele, singurele care puteau face faţă atacului, aveau să urmărească forţa de inducere în eroare din nordul îndepărtat. Planul era gata să reuşească.

La 17 octombrie, comandantul şef japonez a ordonat ca flota să pornească. Forţa de inducere în eroare, condusă de amiralul Ozawa, comandantul suprem, navigând direct din Japonia, se îndrepta spre Luzon. Era o forţă amestecată, incluzând portavioane, vase de război, crucişătoare şi distrugătoare. Sarcina lui Ozawa era să apară lângă coasta de est a insulei Luzon, să angajeze flota americană şi să o atragă departe de debarcările din Golful Leyte. Portavioanelor le lipseau atât avioane cât şi piloţi dar n-avea importanţă. Erau doar o momeală şi momeala trebuia să fie măreaţă. Între timp, principalele forţe de luptă japoneze se îndreptau spre strâmtori. Forja mai mare, sau ceea ce se poate numi forja centrală, venea de la

Singapore şi consta din cinci vase de război, douăsprezece crucişătoare şi cincisprezece distrugătoare, sub comanda amiralului Kurita şi se îndrepta spre San Bernardino ca să înconjoare insula Samar, spre Leyte; forja cea mai mică, sau forja sudică, în două grupuri independente, cuprinzând în total două vase de război, patru crucişătoare şi opt distrugătoare, a navigat prin Sungao.

La 20 octombrie, americanii au debarcat pe Leyte. La început, totul a mers bine. Rezistenţa pe mal era mică, s-a format repede un cap de pod şi trupele generalului Macarthur şi-au început înaintarea. Erau susţinute de Flota a Şaptea a Statelor Unite a amiralului Kinkaid, care era sub comanda lui Macarthur, şi ale cărui vase de război mai vechi şi portavioane mici erau potrivite pentru operaţiuni amfibii. Mai departe spre nord, era flota principală a amiralului Halsey, care îi apăra împotriva unui contraatac de pe mare.

Totuşi, criza abia avea să vină. La 23 octombrie, submarinele americane au observat forţa de centru japoneză (amiralul Kuritg) dincolo de coasta Borneo, au scufundat două dintre crucişătoarele grele, unul dintre ele fiind vasul amiral al lui Kurita, şi au avariat un al treilea. A doua zi, 24 octombrie, avioanele de pe portavioanele amiralului Halsey s-au alăturat atacului. Uriaşul vas de război *Musashi*, cu nouă tunuri de patruzeci şi opt de centimetri, a fost scufundat, alte vase au fost avariate, iar Kurita s-a întors. Rapoartele aviatorilor americani erau optimiste şi poate dezinformau, iar Halsey a tras concluzia, nu fără motiv, că bătălia era câştigată, sau oricum, acea parte a ei. El ştia că a doua forţă inamică, cea de sud, se apropia de Sungao, dar a judecat şi, pe bună dreptate, că putea fi respinsă de Flota a Şaptea a lui Kinkaid.

Dar un lucru îl tulbura. În timpul zilei, fusese atacat de avioane japoneze ale marinei. Multe dintre ele au fost doborâte, dar portavionul *Princeton* era avariat şi a trebuit

abandonat mai târziu. Avioanele, a raţionat el, proveneau de la portavioane. Era imposibil ca inamicul să navigheze fără ele, totuşi nu fusese observat niciunul. Principala flotă japoneză, sub comanda lui Kurita, fusese localizată şi se părea că era în retragere, dar Kurita nu avea portavioane şi nici forţa sudică japoneză nu avea vreunul. Cu siguranţă că exista o forţă cu portavioane şi era imperativ să fie găsită. În consecinţă, a ordonat o căutare spre nord şi târziu, în după-amiaza de 24 octombrie, zburătorii lui au dat de flota de inducere în eroare a amiralului Ozawa, departe spre nord-est de Luzon, şi îndreptându-se spre sud. Patru portavioane, două vase de război cu punţi pentru avioane, trei crucişătoare şi zece distrugătoare! Aceasta, a tras el concluzia, era sursa necazurilor şi adevărata ţintă. Dacă putea distruge acum aceste portavioane, el şi şeful lui de Stat Major, amiralul Carmey, au considerat, pe bună dreptate, că puterea flotei japoneze de a mai interveni în operaţiuni viitoare va fi frântă în mod definitiv.

Acesta era un factor dominant în mintea lui şi va fi un avantaj deosebit atunci când Macarthur va veni mai târziu să atace Luzon. Halsey nu putea şti cât de slabă era puterea inamicului şi nici că majoritatea atacurilor pe care le-a suferit nu au venit de pe portavioane ci chiar de pe aeroporturile din Luzon. Forţa centrală a lui Kurita era în retragere. Kinkaid putea face faţă forţei de sud şi să protejeze debarcarea la Leyte, calca era liberă pentru o lovitură finală şi Halsey a ordonat întregii sale flote să pornească spre nord şi să distrugă a doua zi flota amiralului Ozawa. Astfel, el a căzut în capcană, în aceeaşi după-amiază, 24 octombrie, Kurita s-a întors din nou spre est şi s-a îndreptat iar spre strâmtoarea San Bernardino. De data asta, nu mai era nimic care să-l oprească.

Între timp, forţa japoneză de sud se apropia de

strâmtoarea Sungao şi, în noaptea aceea, au intrat în ea în două grupuri. A urmat o luptă îndârjită, în care au fost angajate îndeaproape tot soiul de vase, de la vase de război, la ambarcaţiuni uşoare de coastă. Primul grup a fost anihilat de flota lui Kinkaid, care era concentrată la ieşirea nordică; al doilea, a încercat să treacă, folosind întunericul şi confuzia, dar a fost mânat înapoi. Totul părea să meargă bine, dar americanii mai trebuiau să ţină cont de amiralul Kurita. În timp ce Kinkaid se lupta în strâmtoarea Sungao şi Halsey se grăbea în urmărirea forjei de inducere în eroare, departe spre nord, Kurita a trecut neobservat, în întuneric, prin strâmtoarea San Bernardino şi dimineaţa devreme, în 25 octombrie, a căzut asupra unor portavioane de escortă care sprijineau debarcările generalului Macarthur. Luate prin surprindere şi prea lente ca să scape, acestea nu au putut reînarma atât de repede avioanele ca acestea să respingă atacul de pe mare.

Timp de două ore şi jumătate, micile vase americane s-au luptat vitejeşte, iar apoi s-au retras sub o perdea de fum. Au fost pierdute două portavioane, trei distrugătoare şi peste o sută de avioane, unul dintre portavioane fiind distrus ca urmare a atacului bombardierelor sinucigaşe; dar au reuşit să scufunde trei crucişătoare inamice şi să avarieze altele. Ajutorul era departe. Vasele grele ale lui Kinkaid erau la sud şi nu prea mai aveau muniţie şi combustibil. Halsey, cu zece portavioane şi cu vasele lui de război rapide, era şi mai departe şi, deşi unul dintre portavioane plecase să-şi facă plinul şi fusese rechemat, acesta nu putea ajunge decât peste câteva ore. Victoria părea să fie în mâinile lui Kurita. Nu mai era nimic care să-l oprească să se îndrepte spre golful Leyte şi să distrugă fiola de amfibii a lui Macarthur.

Dar încă o dată Kurita s-a întors. Motivele lui sunt obscure. Multe dintre vasele lui fuseseră bombardate şi

răspândite de portavioanele uşoare de escortă ale lui Kinkaid şi el ştia acum că flota de sud a suportat un dezastru. Nu avea informaţii despre soarta flotei de inducere în eroare din nord şi nu cunoştea mişcarea flotei americane. Semnalele interceptate l-au făcut să creadă că Kinkaid şi Halsey convergeau spre el cu o forţă copleşitoare şi că mijloacele de transport ale lui Macarthur au reuşit deja să scape. Singur şi fără sprijin, el a abandonat aventura disperată pentru care fusese sacrificat atât de mult şi care fusese cât pe-aci să-şi obţină prada şi, fără să mai încerce să intre în golful Leyte, s-a întors şi s-a îndreptat din nou spre strâmtoarea San Bernardino. El a sperat să dea

O ultimă bătălie pe drum cu flota lui Halsey, dar chiar şi lucrul acesta i-a fost refuzat. Ca răspuns la apelurile repetate ale lui Kinkaid de a fi sprijinit, Halsey s-a întors într-adevăr cu vasele lui de război, lăsând două grupuri de portavioane să continue urmărirea spre nord. În cursul zilei, acestea au distrus toate cele patru portavioane ale lui Ozawa. Dar Halsey a ajuns prea târziu la San Bernardino. Flotele nu s-au întâlnit. Kurita a scăpat. În ziua următoare, avioanele lui Halsey şi Macarthur l-au urmărit

Pe amiralul japonez şi au mai scufundat un crucişătoare şi două distrugătoare. Acesta a fost sfârşitul bătăliei. S-ar putea întâmpla ca mintea lui Kurita să fi devenit confuză din cauza presiunii evenimentelor. Fusese sub un atac continuu timp de trei zile, suferise pierderi grele şi vasul lui amiral fusese scufundat la scurt timp după ce plecase din Borneo. Cei care au îndurat o asemenea nenorocire îl pot judeca.

* * *

Bătălia din Golful Leyte a fost decisivă. Americanii învinseseră flota japoneză, pierzând şi ei trei portavioane,

trei distrugătoare şi un submarin. Lupta a durat din 22 octombrie până în 27 octombrie. Au fost scufundate trei vase de război, patru portavioane şi douăzeci de alte vase de război inamice, iar bombardierele sinucigaşe au fost de atunci încolo singura 1

Armă navală efectivă rămasă duşmanului. Instrument al disperării, ea era totuşi mortală, dar nu purta în ea speranţa victoriei.

Această victorie trebuie bine apreciată în istoria americană. În afară de vitejie, îndemânare şi îndrăzneală, aceasta a aruncat o lumină mai vie şi mai amplă asupra viitorului decât oricare alta pe care am văzut-o. A arătat că o bătălie se câştigă nu atât cu tunurile cât cu supremaţia în văzduh. Am relatat povestea pe larg, pentru că, la vremea aceea, ea a fost aproape necunoscută în lumea europeană frământată. Poate că cea mai importantă concluzie unică ce se poate extrage din studierea acestor evenimente este nevoia vitală de unitate de comandă în operaţiunile conjugate de acest gen, în locul conceptului de control prin cooperare, aşa cum a existat între Macarthur şi Halsey în acea vreme. Americanii au învăţat această lecţie şi, în operaţiunile plănuite împotriva teritoriului Japoniei, au hotărât ca comanda supremă să fie exercitată fie de amiralul

Nimitz, fie de generalul Macarthur, după cum era mai folositor în funcţie de moment.

În săptămânile următoare, lupta pentru Filipine s-a întins şi a luat amploare. La sfârşitul lui noiembrie, aproape un sfert de milion de americani debarcaseră la Leyte, iar la mijlocul lui decembrie, rezistenţa japoneză a fost sfărâmată. Macarthur a continuat cu înaintarea principală şi, curând, a debarcat, fără să întâmpine rezistenţă, pe insula Mindoro, la ceva mai mult de o sută cincizeci de kilometri de Manila. La 9 ianuarie 1945, a

început o fază ne un, prin debarcară a patru divizii în golful Lingayen, la nord de Manila, care fusese scena invaziei majore a japonezilor cu trei ani în urmă. Măsuri complicate de inducere în eroare nu au permis duşmanului să ghicească unde va cădea lovitura. A venit ca o surpriză şi a întâmpinat o slabă rezistenţă. Când americanii au înaintat spre Manila, rezistenţa s-a întărit, dar ei au mai făcut două debarcări pe coasta de vest şi au înconjurat oraşul. O apărare disperată a rezistat până în martie, când ultimii supravieţuitori au fost ucişi. Şaisprezece mii de japonezi au fost număraţi printre ruine. Atacurile cu avioane sinucigaşe provocau acum pierderi considerabile, şaisprezece vase fiind lovite într-o singură zi. Crucişătorul *Australia* a fost din nou ghinionist, fiind lovit de cinci ori în patru zile, dar a rămas în acţiune. Acest expedient disperat nu a oprit totuşi flota. În mijlocul lui ianuarie, portavioanele amiralului Halsey au pătruns neatinse în Marea Chinei de Sud, mergând alături de coastă şi atacând aerodromuri şi vase de transport spre vest, până la Saigon. În 16 ianuarie, la Hong Kong au fost provocate daune ample, iar la Canton s-a provocat mari incendii de petrol.

Deşi lupta în insule a continuat mai multe luni, supremaţia în Marea Chinei de Sud era deja a învingătorilor şi, cu aceasta, controlul asupra aprovizionării cu petrol şi alte bunuri de care depindeau japonezii era în mâna lor.

Capitolul XVIII ELIBERAREA EUROPEI OCCIDENTALE

În concordanţă cu aranjamentele anterioare acceptate, generalul Eisenhower a preluat comanda directă a forţelor terestre din nordul Franţei de la 1 septembrie. Acestea cuprindeau Grupul de armată Douăzeci şi unu britanic, comandat de feldmareşalul Montgomery şi Grupul de armată Doisprezece american, comandat de generalul Omar Bradley, ale cărui operaţiuni

fuseseră controlate până atunci de Montgomery. El avea mai mult de treizeci şi şapte de divizii, sau peste o jumătate de milion de oameni în luptă, iar această mulţime gonea din faţa ei rămăşiţele armatelor germane din vest, care erau zi şi noapte atacate de forţa noastră aeriană dominantă. Inamicul avea încă şaptesprezece divizii, dar până s-au putut reface şi întări, nu prea mai aveau putere de luptă. Generalul Speidel, fostul şef de Stat Major al lui Rommel, a descris nefericirea lor:

O retragere ordonată a devenit imposibilă. Armatele Aliate motorizate au înconjurat diviziile germane lente şi epuizate, pedestre, în grupuri separate, şi le-au distrus… Nu existau forţe terestre de oarecare importanţă pe care să le putem arunca în luptă şi nu aveam aproape nimic în văzduh.

Eisenhowér a plănuit să lovească spre nord-est cu cea mai mare putere posibilă şi până la ultima limită a aprovizionării. Cel mai mare efort trebuia să fie făcut de Grupul de armată Douăzeci şi unu britanic, a cărui înaintare de-a lungul coastei Canalului trebuia nu numai să desfiinţeze rampele de lansare ale bombelor zburătoare ci şi să ocupe Antwerpen. Fără vastul port al acestui oraş, nu era posibilă înaintarea peste Rinul inferior şi în câmpia Germaniei de nord. Grupul Doisprezece de armată american trebuia şi el să urmărească inamicul, Armata întâia ţinându-se în rând cu britanicii, în timp ce ceilalţi mergând spre est, spre Verdun şi Meusa superioară pentru a pregăti lovitura spre Saar.

Montgomery a făcut două contrapropuneri, una la sfârşitul lui august, ca grupul lui de armată şi Grupul Doisprezece să lovească la nord împreună, cu o masă solidă de aproape patruzeci de divizii, iar a doua în 4 septembrie, ca să se dea o singură lovitură, fie spre Ruhr fie spre Saar. Oricare direcţie ar fi fost aleasă, trupele trebuiau să beneficieze de toate resursele şi întreţinerea

de care aveau nevoie. El a îndemnat ca restul frontului să fie restrâns în vederea loviturii majore, care să fie pusă sub o singură comandă, a lui sau a lui Bradley, după caz. El considera că se va ajunge probabil la Berlin şi considera că atacul spre Ruhr era preferabil celui spre Saar.

Dar Eisenhower a ţinut la planul lui. Germania mai avea încă rezerve pe teritoriul ei şi el credea că, dacă o forţă relativ mică ar fi aruncată departe peste Rin, asta ar fi în avantajul inamicului. El considera că era mai bine ca Grupul Douăzeci şi unu de armată să facă toate eforturile ca să realizeze un cap de pod peste Rin, în timp ce ai Doisprezecelea să înainteze cât poate împotriva liniei Siegfried.

Strategii pot dezbate mult aceste chestiuni.

Discuţia nu a împiedicat însă acţiunea. Numărul de divizii care putea fi susţinut, precum şi viteza şi raza înaintării depindeau totuşi în întregime de porturi, de transport şi de aprovizionare. Se folosea relativ puţină muniţie, dar alimentele, şi mai cu seamă benzina, guvernau fiecare mişcare. Cherbourg şi porturile artificiale „Duda" de la Arromanches erau singurele porturi pe care le aveam şi zilnic ele rămâneau mai în urmă. Linia frontului era încă susţinută din Normandia şi în fiecare zi trebuiau cărate 20.000 de tone de aprovizionare pe distanţe tot mai mari, împreună cu materiale pentru repararea de drumuri şi poduri şi pentru construirea de aerodromuri. Porturile din Bretania, când aveau să fie capturate, erau şi mai depărtate, dar porturile dinspre Canal, ca Havre la nord şi în special Antwerpen, dacă puteau fi cucerite înainte de a fi prea serios avariate, erau capturi cu consecinţe vitale.

Antwerpen era deci scopul imediat al Grupului de armată al lui Montgomery, care acum avea prima şansă de a-şi arăta calităţile. Divizia a 11-a blindată l-a capturat pe comandantul armatei a Şaptea germană la micul dejun, la

Amiens, în 31 august. Oraşele de frontieră, atât de bine cunoscute de Forţa Expediţionară britanică din 1940, şi cel puţin după nume de predecesorii lor cu un sfert de secol înainte – Arras, Dovai, Lilles şi multe altele – au fost atinse curând. În Bruxelles, evacuat în grabă de germani, a intrat, la 3 septembrie, Divizia blindată a Gărzii şi, ca pretutindeni în Belgia, trupele noastre s-au bucurat de o primire splendidă şi au fost mult ajutate de rezistenţa bine organizată. De aici, Gărzile au luat-o spre est, spre Louvain, iar a 11-a blindate a intrat în Antwerpen la 4 septembrie unde, spre surprinderea şi bucuria noastră, au găsit portul aproape intact. Înaintarea a fost atât de rapidă – peste 300 de kilometri în aproape patru zile – încât inamicul a trebuit să o ia la sănătoasa şi nu a avut timp pentru demolările lui obişnuite şi aprofundate.

Dar vasele noastre puteau ajunge la Antwerpen doar prin estuarul dificil, ondulat, al râului Scheldt, iar germanii păzeau ambele maluri. Era nevoie de operaţiuni grele şi costisitoare ca să-i scoţi de acolo, iar sarcina a căzut în principal pe Prima Armată Canadiană a generalului Crerar. Multe depindeau de succesul lor. Până în 9, ei curăţiseră tot Pas de Calais cu rampele de lansare ale bombelor zburătoare. Porturile de la Canal, Dieppe, Boulogne, Calais, Dunkerque, au fost fie capturate, fie încercuite. Havre, cu o garnizoană de 11.000 de oameni, a rezistat cu îndârjire şi, în ciuda bombardamentului de pe mare cu tunuri de 39 centimetri şi a peste 10.000 de tone de bombe aruncate din văzduh, nu s-a predat până în 12 septembrie. Divizia blindată poloneză a capturat Ghent, doar la şaizeci de kilometri de Antwerpen. Desigur că acest ritm nu putea ţine. Saltul înainte se terminase şi oprirea era evidentă. Dar încă mai era o şansă de traversare a Rinului inferior. Eisenhower a socotit această pradă atât de importantă, încât i-a dat prioritate faţă de curăţirea malurilor estuarului râului Schieldt şi deschiderea portului

Antwerpen. Pentru a reînnoi efortul lui Montgomery, Eisenhower i-a dat mijloace de transport americane şi aprovizionare aeriană. Armata întâia aeropurtată, sub comanda generalului american Brereton, era pregătită să lovească din Anglia iar Montgomery a decis să captureze un cap de pod la Arnhem. Divizia 82-a americană urma să captureze capul de pod la Nijmegen şi Grave, în timp ce Divizia 101-a americană asigura şoseaua de la Grave la Eindhowen. Corpul XXX, în frunte cu Divizia de blindate a Gărzilor, aveau să-şi facă drum în susul şoselei spre Eindhoven şi de acolo la Arnheim de-a lungul „covorului" de trupe aeropurtate, sperând să găsească podurile peste cele trei obstacole majore de apă în mâinile acestora.

Pregătirile pentru lovitura îndrăzneaţă, de departe cea mai mare operaţiune de acest fel încercată până acum, erau complicate şi urgente, pentru că inamicul se întărea zi de zi. Este remarcabil că acestea au fost gata la data stabilită de 17 septembrie. Nu erau suficiente avioane ca să transporte simultan toată forţa aeropurtată, aşa că mişcarea trebuia întinsă pe trei zile. Totuşi, în 17, elementele din frunte au fost duse în siguranţă la locul de destinaţie, prin efortul forţelor aeriene Aliate. Divizia 101-a americană şi-a îndeplinit în mare măsură sarcina, dar un pod de canal fusese aruncat în aer, pe drumul spre Eindhoven, şi ea nu a capturat oraşul până în 18. Divizia 82-a americană s-a descurcat şi ea bine, dar nu a putut captura principalul pod de la Nijmegen.

De la Arnhem, nu prea erau veşti dar se părea că unii dintre oamenii Regimentului nostru de paraşutişti se stabiliseră în capătul de nord al podului. Divizia Blindată a Gărzilor a început după-amiază să înainteze pe drumul de la Eindhowen, precedată de un baraj de artilerie şi avioane cu rachete şi protejată de câte un Corp pe fiecare flanc. Drumul era apărat cu încăpăţânare, iar Gărzile nu s-au întâlnit cu americanii decât în după-amiaza de 18.

Atacurile germane împotriva acelei ieşituri înguste a început a doua zi şi a crescut în intensitate. Divizia 101-a avea mari dificultăţi să ţină drumul deschis. Uneori, traficul trebuia oprit până când inamicul era aruncat înapoi. Paraşutiştii noştri încă mai ţineau capătul de nord al podului, dar inamicul rămânea în oraş, iar restul Diviziei l-a Aeroportată britanică, ce aterizase la vest, nu a reuşit să pătrundă şi să-i întărească.

Canalul a fost trecut în 18 şi, devreme a doua zi dimineaţă, Gărzile au avut drumul deschis spre Graves, unde au găsit Divizia 82-a americană. La lăsarea nopţii, erau lângă puternic apăratul pod Nijmegen, iar în 20 s-a dat o bătălie teribilă pentru aceasta. Americanii au traversat râul la vest de oraş, s-au întors spre dreapta şi au capturat capătul îndepărtat al podului de cale ferată. Gărzile s-au repezit la podul şoselei. Apărătorii au fost copleşiţi şi ambele poduri au fost cucerite intacte.

Mai rămânea ultimul salt spre Arnhem, unde vremea rea a împiedicat aducerea cu avioanele a întăririlor, alimentelor şi muniţiei, iar cei de la aeropurtate erau într-o situaţie grea. Neputând să ajungă la pod, restul diviziei era închisă într-un perimetru restrâns pe malul de nord şi era supus unor asalturi violente. S-au făcut toate eforturile posibile de pe malul de sud ca să fie salvaţi, dar inamicul era prea puternic. Gărzile, Divizia 43-a, Brigada de paraşutişti poloneză, lansaţi lângă şosea, au eşuat în încercări vitejeşti de ajutorare. Lupta a continuat încă patru zile în zadar. În 25, Montgomery a ordonatsupravieţuitorilor vitezei Brigăzi l-a aeropurtată să se retragă. Ei trebuiau să traverseze râul, care curgea repede, în timpul nopţii, cu vase mici şi sub un tir de aproape. În zori, circa 2400 de oameni din cei 10.000 iniţiali se aflau în siguranţă pe malul nostru.

S-au asumat grele riscuri în bătălia de la Arnhem, dar erau justificate prin marea pradă aflată atât de

aproape, la îndemâna noastră. Dacă am fi avut mai mult noroc cu vremea, care s-a întors împotriva noastră în momente critice şi ne-a restrâns supremaţia în văzduh, probabil că am fi reuşit. Niciun risc nu i-a oprit pe curajoşii bărbaţi, inclusiv pe cei din rezistenţa daneză, care au luptat pentru Arnhem. Abia când m-am întors din Canada şi au început să vină rapoartele glorioase, am putut să înţeleg ce se întâmplase. Generalul Smuts era necăjit de ceea ce părea a fi un eşec şi eu am telegrafiat: „Cât priveşte Armhem, cred că ai o poziţie niţeluş deformată. Bătălia a fost în mod hotărât o victorie, dar divizia din frunte, dorind, pe bună dreptate, mai mult, a fost retezată. Nu am fost cuprins de niciun sentiment de dezamăgire în legătură cu aceasta şi sunt bucuros că comandanţii noştri sunt capabili de un asemenea risc”.

* * *

Curăţirea estuarului râului Schieldt şi deschiderea portului Antwerpen a căpătat acum prioritate. În ultimele două săptămâni ale lui septembrie, un număr de acţiuni preliminare au pregătit scena. „Insula” Breskens, apărată de o divizie germană experimentată, s-a dovedit tare şi s-au dus lupte grele pentru traversarea canalului Leopold. Sarcina grea de a captura Bevelandul de sud a fost asumată de Divizia a 2-a canadiană, care şi-a Scut drum spre vest, prin vaste regiuni inundate, oamenii intrând uneori în apă până la piept. Erau ajutaţi de cea mai mare parte a Diviziei a 52-a, transportată cu feribotul peste Scheldt şi debarcată pe malul de nord. Până la sfârşitul lunii, cu mari eforturi, întregul istm era capturat, în patru săptămâni de luptă, în care Forţă a 2-a aeriană tactică, sub conducerea mareşalului aerului Cuningham, i-a sprijinit vizibil, au fost capturaţi nu mai puţin de 12.000 de prizonieri germani care nu erau deloc dispuşi să se predea. Toate acestea au constituit pregătiri pentru atacul de la Walcheren.

Insula Walcheren are o formă de farfurie şi e înconjurată de dune de nisip care împiedică marea să inunde câmpia centrală. În capătul de vest, lângă Westkapcile, este o spărtură în dune şi acolo marea este reţinută de un stăvilar mare, înalt de zece metri şi lat la bază de peste o sută de metri. Garnizoana de aproape 10.000 de oameni era instalată în puternice fortificaţii artificiale şi era sprijinită de circa treizeci de baterii de artilerie. Obstacolele antitanc, minele, sârma ghimpată abundau, pentru că inamicul avusese timp patru ani să fortifice poarta spre Antwerpen.

La începutul lui octombrie, Forţa Aeriană Regală a dat prima lovitură, într-o serie de atacuri strălucite, a făcut o mare spărtură în stăvilarul de la Westkapelle. Prin ea a intrat apa mării şi a inundat tot centrul farfuriei şi a înecat toate fortificaţiile şi bateriile care erau în centru. Dar cele mai formidabile amplasamente şi obstacole erau pe marginea farfuriei. Atacul a fost concentric. Principala lovitură a fost lansată de trei comandouri ale marinei. Când s-au apropiat, escadra navală de bombardament a deschis focul. Aici era vasul de război britanic *Warspite* şi două monitoare cu tunuri de 39 centimetri, *Erebtis* şi *Roberts*, cu o escadră de vase de debarcare. Acestea din urmă s-au apropiat de mai şi, în ciuda unor pierderi grele, şi-au menţinut tirul. Cele două comandouri au ajuns în siguranţă pe mal. Întreaga artilerie a Corpului al II-lea Canadian, trăgând peste apă de pe malul Breakens, a fost îndreptată împotriva puternicelor tunuri ale inamicului, înfipte în beton, iar avioanele cu rachete atacau ambrazurile. În noaptea care se lăsa, Comandoul numărul 48 îi ucidea sau îi captura pe apărători. A doua zi dimineaţă, au continuat presiunile şi, la amiază, numărul 47 a reluat atacul şi, întrucât apărarea slăbea, au ajuns lângă Flushing. La 3 noiembrie, au făcut joncţiunea cu Comandoul numărul 4, după ce acesta luptase casă cu casă

în oraş. În câteva zile, toată insula era în mâinile noastre, cu 8.000 de prizonieri.

Multe alte fapte notabile au fost realizate de comandouri în timpul războiului şi deşi alte trupe şi alte arme şi-au jucat pe deplin rolul în această remarcabilă operaţiune, vitejia extremă a Marinei Regale iese în evidenţă. Ideea comandourilor a triumfat din nou. Curăţirea minelor a început de îndată ce oraşul Flushing s-a aflat în siguranţă, iar în următoarele trei săptămâni au fost folosite o sută de vase care să cureţe canalul, lung de aproape o sută de kilometri. La 28 noiembrie, a intrat primul convoi şi Antwerpen a fost deschis pentru armatele britanice şi americane. Bombe zburătoare şi rachete au chinuit câtva timp oraşul şi au provocat multe victime, dar, în desfăşurarea războiului, nu au fost mai multe decât la Londra.

* * *

Pe flancul nostru drept, înaintarea dincolo de Paris a Grupului al doisprezecelea de Armată american a fost condusă cu tot impulsul avântat al lui Bradley şi al ofiţerilor săi înflăcăraţi. Charleroi, Mons şi Liège au căzut în strânsoarea lor. În două săptămâni, ei au eliberat întregul Luxemburg şi sudul Belgiei, iar în 12 septembrie s-au apropiat de frontiera germană pe un front de nouăzeci de kilometri şi au străpuns linia Siegfried în apropiere de Aachen.

Până în 16, au fost cucerite capete de pod peste Moselle, la Nancy şi la sud de Metz. Grupul de Armată al Şaselea, sub comanda generalului Dévers, venind în sus după debarcarea în sudul Franţei, a întâlnit patrule ale armatei lui Patton la vest de Dijon, cu cinci zile mai devreme şi, întorcându-se spre est, au ajuns la acelaşi nivel cu înaintarea generală. Dar aici s-a oprit marea urmărire. Pretutindeni se întărea rezistenţa inamicului, iar aprovizionarea noastră fusese întinsă până la limită.

Aachen a fost atacat din trei părţi şi s-a predat în 21 octombrie. În flanc, Armata a Treia era la douăzeci şi cinci de kilometri est de Moselle. Armata a Şaptea şi Prima Armată franceză ajunseseră la acelaşi nivel şi tatonau spre munţii Vosges şi deschiderea de la Belfort. Americanii îşi consumaseră aprovizionarea în înaintarea lor fulgerătoare şi era esenţială o pauză pentru refacerea stocului şi pentru pregătirea operaţiunilor pe scară mare, din noiembrie.

* * *

Forţa Aeriană Strategică a jucat un rol important în înaintarea Aliaţilor la frontierele Franţei şi Belgiei. În toamnă, s-a întors la rolul ei principal, bombardarea Germaniei, având ca ţintă toate instalaţiile şi sistemele de transport. Ecranele de radar ale inamicului şi sistemele de avertizare timpurie au fost retrase în spatele frontierei, iar propriile noastre sisteme de ajutorare a navigaţiei şi bombardării au avansat corespunzător. Rata pierderilor noastre a scăzut, greutatea şi precizia atacurilor noastre a crescut. Măcelul a continuat îndelung şi i-a obligat pe germani să-şi disperseze fabricile foarte mult. Pentru asta, plăteau acum un tribut foarte greu, pentru că depindeau cu atât mai mult de comunicaţii bune. Cărbunii, de care aveau nevoie urgentă, se îngrămădeau la capătul galeriilor, din lipsă de vagoane care să-l transporte. În fiecare zi, câte o mie de trenuri de marfă erau oprite din lipsă de combustibil. Industria, energia electrică şi uzinele de gaze începeau să se închidă. Producţia de petrol şi rezervele au scăzut dramatic, afectând nu doar mobilitatea trupelor ci şi activităţile şi chiar instruirea forţei lor aeriene.

În august, Speer l-a avertizat pe Hitler că întreaga industrie chimică era afectată de lipsa produselor colaterale ale uzinelor de petrol sintetic, iar situaţia se înrăutăţea cu trecerea timpului. În noiembrie, el a raportat că, dacă declinul în traficul pe calea ferată continua, va rezulta „o catastrofă a producţiei de o importanţă

decisivă”, iar în decembrie ne-a lăudat pentru „planificare cu bătaie lungă şi inteligentă”. * în sfârşit, ofensiva noastră mare de bombardament îşi căpăta răsplata.

— Tedder, *Air-Power în War*, pag. 118 – 119.

Capitolul XIX OCTOMBRIE LA MOSCOVA

Înţelegerile pe care le făcusem cu preşedintele în vară ca să ne împărţim răspunsurile şi să ne îngrijim de anumite ţări afectate de mişcarea războiului, ne-a scos din perioada dificilă timp de trei luni, cât a ţinut acordul. Dar, când a venit toamna şi în Europa de est totul devenise mai acut, am simţit nevoia unei noi întâlniri personale cu Stalin, pe care nu-l mai văzusem de la Teheran şi cu care, în ciuda tragediei din Varşovia, simţeam că avem noi relaţii după deschiderea cu succes a operaţiunii „Overlord”. Armatele ruseşti presau acum asupra scenei Balcanilor, iar România şi Bulgaria erau în mâinile lor. Belgradul urma să cadă în curând, iar Hitler lupta cu o încăpăţânare disperată să-şi menţină strânsoarea asupra Ungariei. Cum victoria Marii Alianţe devenise doar o chestiune de timp, era natural ca ambiţiile ruseşti să crească. Comunismul îşi înălţa capul în spatele frontului victorios rusesc. Rusia era eliberatoarea, iar comunismul era credinţa pe care o aducea.

Nu am simţit niciodată că relaţiile noastre cu România sau Bulgaria cereau sacrificii speciale din partea noastră. Dar soarta Poloniei şi Greciei – ne lovea dureros. Pentru Polonia, intraserăm în război; pentru Grecia făcuserăm eforturi dureroase. Ambele guverne ale lor se refugiaseră la Londra şi ne consideram răspunzători pentru restaurarea lor în ţările respective, dacă asta era ceea ce voiau cu adevărat popoarele lor. În ansamblu, aceste sentimente erau împărtăşite de Statele Unite, dar americanii erau foarte lenţi în a înţelege creşterea influenţei comunismului, care o lua înainte şi venea în

urma marşului puternicelor armate conduse de la Kremlin. Am sperat să obţin avantaje de pe urma unor relaţii mai bune cu sovieticii, pentru a ajunge la soluţii satisfăcătoare pentru aceste noi probleme care se deschideau între est şi vest.

În afara acestor probleme grave, care afectau întreg centrul Europei, problemele unei Organizaţii Mondiale ne frământau şi ele minţile. Se ţinuse o conferinţă destul de lungă la Dumbarton Oaks, lângă Washington, între august şi octombrie, la care Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S. Şi China au creat o schemă, acum familiară, pentru menţinerea păcii în lume. Discuţiile au dezvăluit multe deosebiri între cei trei mari Aliaţi, care vor apare pe măsura desfăşurării relatării. Kremlinul nu avea intenţia să se alăture unui organism internaţional în care să fie confruntaţi la vot cu o mulţime de puteri mici care, deşi nu puteau influenţa cursul războiului, vor pretinde cu siguranţă statut egal la victorie, Eu simţeam că puteam ajunge la decizii bune cu Rusia atâta timp cât aveam ca legătură comună camaraderia împotriva unui inamic comun. Hitler şi hitlerismul erau sortiţi pieirii, dar după Hitler ce va fi?

Am aterizat la Moscova în după-amiaza de 9 octombrie şi am fost primiţi foart călduros şi cu deplină ceremonie, de Molotov şi multe înalte personaje ruse. De data asta, am fost cazaţi chiar în Moscova, cu multă grijă şi confort. Eu aveam o casă mică, perfect utilată, iar Anthony avea una alături. Am fost bucuroşi să cinăm împreună numai noi şi să ne odihnim. La ora zece în seara aceea, am ţinut prima noastră întâlnire importantă la Kremlin. Eram doar Stalin, Molotov, Eden şi cu mine, cu maiorul Birse şi Pavlov ca interpreţi. S-a căzut de acord să fie invitaţi la Moscova primul-ministru polonez, domnul Römer, ministrul de Externe şi domnul Grabski, un academician cu barbă cenuşie, în vârstă, de mare farmec şi calitate. În

consecinţă, i-am telegrafiat domnului Mikolajczyk că îl aşteptăm pe el şi pe prietenii lui pentru discuţii cu guvernul sovietic şi cu noi, precum şi cu Comitetul polonez de la Lublin. I-am arătat clar că refuzul de a veni să ia parte la convorbiri ar fi egal cu o respingere a sfatului nostru şi ne va elibera de orice viitoare răspundere faţă de guvernul polonez de la Londra.

* * *

Momentul era propice pentru treburi, aşa că am spus: „Hai să rezolvăm problemele noastre în legătură cu Balcanii. Avem acolo interese, misiuni, agenţi. Să nu ajungem la scopuri contrarii în chestiuni minore. Cât priveşte Rusia şi Britania, v-ar conveni să aveţi o predominare de nouăzeci la sută în România, noi să avem nouăzeci la sută de spus în Grecia şi să mergem cincizeci şi cincizeci în Iugoslavia?” în timp ce se traducea asta, eu am scris pe o jumătate de coală de hârtie:

România
Rusia 90%
Ceilalţi 10%
Grecia
Marea Britanie 90%
(de acord cu S.U.A.)
Rusia 10%
Iugoslavia 50 – 50%
Ungaria 50 – 50%
Bulgaria
Rusia 75%
Ceilalţi 25%

Am împins hârtia asta spre Stalin, care între timp auzise traducerea. A urmat o. Mică pauză. Apoi a luat creionul lui albastru şi a făcut un mare semn aprobator şi ne-a dat-o înapoi. S-a stabilit totul într-un timp nu mai lung decât a durat ca să punem pe hârtie.

Bineînţeles că noi analizasem îndelung şi cu

îngrijorare punctul nostru de vedere şi aveam de-a face doar cu aranjamente imediate, din timp de război. Problemele mai largi urmau să fie rezervate de ambele părţi la ceea ce noi speram atunci că va fi o masă a păcii, după terminarea războiului.

După aceasta, a urmat o tăcere mai lungă. Foaia de hârtie cu semnul pe ea era în mijlocul mesei. În cele din urmă, am spus: „Nu s-ar părea cam cinic că am dispus de aceste chestiuni, care înseamnă soarta a milioane de oameni, într-o manieră atât de degajată? Hai să ardem foaia”. „Nu, păstrează-o”, a spus Stalin.

„Este absolut necesar, i-am comunicat în particular preşedintelui, să încercăm să avem o părere comună despre Balcani, ca să putem împiedica izbucnirea unui război civil în mai multe ţări, în cazul când dumneata şi cu mine vom simpatiza cu o parte şi Stalin cu cealaltă. Am să te ţin informat în legătură cu toate astea şi nimic nu va fi stabilit, ci doar înţelegeri preliminare între Britania şi Rusia, supuse continuării discuţiei şi definitivării cu dumneata. Pe această bază, cred că nu te va deranja dacă încercăm să avem o cunoaştere deplină a părerilor între noi şi ruşi”.

După această întâlnire, am reflectat la relaţiile noastre cu Rusia în toată Europa răsăriteană şi, pentru a-mi clarifica ideile, am schiţat o scrisoare către Stalin pe această temă, incluzând un memorandum în care exprimam interpretarea noastră în legătură cu procentajul pe care l-am acceptat trecându-l peste masă. În cele din urmă, n-am trimis această scrisoare, considerând mai înţelept să las lucrurile aşa cum sunt. O tipăresc doar ca să dau o autentică relatare a gândurilor mele.

Moscova

11 Octombrie 1944

Considerăm că este de o importanţă profundă ca Britania şi Rusia să aibă o politică comună în Balcani, care

să fie acceptabilă şi pentru Statele Unite. Faptul că Britania şi Rusia au o alianţă pe douăzeci de ani, face să fie deosebit de important pentru noi să fim de acord în general şi să conlucrăm uşor şi cu sinceritate mult timp. Îmi dau seama că tot ce facem aici nu poate fi decât preliminar faţă de deciziile finale pe care va trebui să le luăm când toţi trei ne vom aduna la masa victoriei. Totuşi, sper că putem ajunge la înţelegeri şi, în unele cazuri, la acorduri care să ne folosească la urgenţele imediate şi să asigure un fundament solid pentru o pace îndelungată în lume.

Aceste procente pe care le-am pus pe hârtie nu sunt mai mult decât o metodă prin care putem vedea cât de apropiaţi suntem în gândire, pentru ca apoi să decidem asupra paşilor necesari care să ne aducă la o înţelegere deplină. După cum am spus, ele ar fi considerate crude, ba chiar dure, dacă ar fi expuse analizei Ministerelor de Externe şi diplomaţilor din întreaga lume. De aceea, ele nu ar putea fi baza nici unui document public, oricum nu în momentul actual. Ele ar putea fi totuşi un îndrumar bun pentru conducerea treburilor noastre. Dacă ne administrăm bine aceste probleme, putem eventual împiedica mai multe războaie civile şi multă vărsare de sânge şi luptă, în ţările mici aflate în cauză. Principiul nostru larg ar trebui să fie să lăsăm fiecare ţară să aibă forma de guvernământ pe care o doreşte poporul ei. Desigur, noi nu dorim să forţăm oricare stat din Balcani să aibă instituţii monarhice sau republicane. Am stabilit totuşi anumite relaţii de loialitate faţă de regii Greciei şi Iugoslaviei. Ei şi-au căutat adăpost la noi împotriva duşmanului nazist şi considerăm că, atunci când se va restabili liniştea normală şi inamicul va fi scos afară, popoarele din aceste ţări vor trebui să aibă o şansă liberă, corectă, să aleagă. S-ar putea ca să fie necesar ca reprezentanţi ai celor trei Mari Puteri să fie instalaţi acolo

în momentul alegerii, ca să asigure ca popoarele să aibă cu adevărat o alegere liberă. Există precedente bune pentru aşa ceva.

Totuşi, în afara acestor considerente instituţionale, în toate aceste ţări există probleme ideologice între formele de guvernământ totalitare şi cele pe care noi le numim liberă iniţiativă controlată de votul universal. Suntem foarte bucuroşi că ai declarat că eşti împotriva încercării de a schimba cu forţa sau prin propagandă comunistă sistemele existente în diversele ţări balcanice. Să le lăsăm să-şi făurească propria lor soartă în anii care ne stau în faţă. Un singur lucru însă nu putem permite – fascism sau nazism sub oricare din formele lor, care nu dau maselor lucrătoare nici asigurările oferite de societatea noastră şi nici cele oferite de a voastră, ci dimpotrivă, duc la edificarea unor tiranii în interior şi a agresiunii în exterior. În principiu, cred că Britania şi Rusia ar trebui să fie liniştite în privinţa guvernării acestor ţări, să nu se îngrijoreze de ele şi să nu se amestece în treburile lor, de îndată ce condiţiile de linişte au fost restaurate după această îngrozitoare vărsare de sânge prin care au trecut ele, la fel ca şi noi.

Din acest punct de vedere, am căutat să administrez gradele de interese pe care fiecare din noi le avem în aceste ţări, cu asentimentul celuilalt şi supuse aprobării Statelor Unite, care pot sta departe mult timp, dar pot reveni pe neaşteptate cu o forţă gigantică.

Având în vedere experienţa şi înţelepciunea dumitale, nu e nevoie să-ţi aduc în scris o mulţime de argumente. Hitler a încercat să exploateze teama de un comunism agresiv, care face prozeliţi, aşa cum există în întreaga Europă occidentală, şi care este învins decisiv. Dar, după cum ştii bine, teama există în fiecare ţară, pentru că, indiferent de meritele sistemelor noastre diferite, nicio ţară nu vrea să treacă printr-o revoluţie sângeroasă, care

cu siguranţă că va fi necesară în aproape fiecare caz, înainte ca o schimbare atât de drastică să poată fi făcută în viaţă, obiceiurile şi în ansamblul societăţii lor. Aici aş vrea să subliniez, domnule Stalin, marca dorinţă pornită din inima Britaniei de a avea o lungă şi stabilă prietenie şi colaborare între cele două ţări ale noastre şi că, împreună cu Statele Unite, vom putea menţine trenul lumii pe şine.

Colegilor mei din ţară le-am trimis următoarele:

12 Octombrie 44

1. Sistemul procentajului nu este intenţionat să prescrie numărul de persoane din comisii pentru diferite ţări din Balcani, ci mai curând să exprime interesul şi sentimentul cu care tratează guvernele britanic şi sovietic problemele acestor ţări, în aşa fel încât să-şi dezvăluie unul altuia opinia într-un mod uşor de înţeles. Sistemul nu intenţionează să fie decât un ghid şi nu obligă în niciun fel Statele Unite şi nici nu încearcă să creeze un sistem rigid al sferelor de interese. Acesta poate totuşi ajuta Statele Unite să vadă ce simt cei doi principali aliaţi ai lor despre aceste regiuni când imaginea este prezentată ca un tot.

2. Astfel, se poate vedea că Rusia Sovietică are interese vitale în ţările care mărginesc Marea Neagră, dintre care una, România, a atacat-o foarte puternic cu douăzeci şi şase de divizii, iar cu cealaltă, Bulgaria, are vechi legături. Marea Britanie simte că e drept să arate deosebit respect pentru opiniile ruşilor în legătură cu aceste două ţări şi faţă de dorinţa sovietică de a fi prima care să le ghideze în mod practic, în numele cauzei comune.

3. Similar, Marea Britanie are o îndelungată tradiţie de prietenie cu Grecia şi un interes direct ca putere mediteraneană în viitor... Aici se înţelege că Marea Britanie va fi prima, în sens militar, care va ajuta guvernul regal existent să se instaleze la Atena pe o bază cât se poate de largă. Rusia Sovietică este gata să cedeze Marii

Britanii această poziţie şi funcţie, în acelaşi fel în care Britania va recunoaşte relaţia strânsă între Rusia şi România. Acest lucru va evita creşterea în Grecia a unor fracţiuni ostile care să declanşeze un război civil între acestea, implicând guvernele britanic şi rus în argumente supărătoare şi conflicte de politică.

4. Ajungând la cazul Iugoslaviei, simbolul numeric 50 – 50 este intenţionat a fi fundamentul unei acţiuni comune şi al unei politici acceptate între cele două puteri, implicate acum strâns pentru a favoriza crearea unei Iugoslavii unite, după ce toate elementele de acolo au fost adunate cât mai mult pentru alungarea invadatorului nazist. Avem intenţia şi împiedicăm, de exemplu, lupta armată între croaţi şi sloveni pe de o parte şi puternicele şi numeroasele clemente din Serbia pe de altă parte, şi de asemeni să avem o politică unită şi prietenească faţă de mareşalul Tito, în timp ce trebuie să ne asigurăm că armele furnizate lui sunt folosite împotriva inamicului comun nazist şi nu în scopuri interne. O asemenea politică dusă împreună de Britania şi Rusia Sovietică, fără vreun gând de avantaje speciale pentru ele însele, ar fi un real beneficiu.

5. Având în vedere faptul că armatele sovietice obţin controlul în Ungaria, ar fi natural să li se rezerve o influenţă majoră, supusă bineînţeles căderii de acord cu Marea Britanie şi probabil cu Statele Unite, care, deşi nu operează în fapt în Ungaria, trebuie să o considere ca o ţară Central europeană şi nu un stat Balcanic.

6. Trebuie subliniat că această amplă dezvăluire a sentimentelor britanice şi sovietice faţă de ţările menţionate mai sus este doar un ghid interimar pentru viitorul imediat al războiului, şi va fi analizată de Marile Puteri când se vor întâlni la masa armistiţiului sau a păcii, pentru a face un aranjament general pentru Europa.

Polonezii de la Londra sosiseră deja şi, la ora cinci în

după-amiaza de 23 octombrie, ne-am adunat la Casa de oaspeţi a guvernului sovietic, cunoscută ca Spiridonovka, să-i auzim pe Mikolajczyk şi colegii săi susţinându-şi cauza. Aceste discuţii erau ţinute în pregătirea altei întâlniri, în care delegaţii britanici şi americani urmau să-i întâlnească pe polonezii de la Lublin. L-am presat pe Mikolajczyk să ţină seama de două lucruri şi anume: acceptarea *de facto* a Liniei Curzon, cu schimbul de populaţie, şi o discuţie prietenească cu Comitetul polonez de la Lublin, ca să se poată crea o Polonie unită. Am spus că vor avea loc schimbări, dar cel mai bine ar fi dacă s-ar stabili încă de acum unitatea, în această perioadă de sfârşit al războiului; le-am cerut polonezilor să se gândească cu grijă la această problemă, în noaptea aceea. Domnul Eden şi cu mine vom fi la dispoziţia lor. Era esenţial ca ei să facă legătura cu acel Comitet polonez şi să accepte linia de la Curzon ca un aranjament de lucru, supus discuţiei la conferinţa de pace.

La ora zece, în aceeaşi seară, ne-am întâlnit cu aşa-numitul Comitet Naţional Polonez. A fost clar curând că polonezii de la Lublin erau simpli pioni ai Rusiei. Ei învăţaseră şi repetaseră rolul lor cu atâta grijă, încât şi stăpânii lor simţeau evident că ei depăşeau măsura. De exemplu, domnul Bierut, şeful lor, a vorbit în aceşti termeni: „Am venit aici să cerem, în numele Poloniei, ca Lvovul să aparţină Rusiei. Aceasta este voinţa poporului polonez”. Când acest lucru s-a tradus din poloneză în engleză şi rusă, m-am uitat la Stalin şi am văzut o sclipire de înţelegere în ochii săi expresivi, de parcă ar fi zis: „Ce părere ai despre învăţământul nostru sovietic?” Contribuţia lungită a altui conducător de la Lublin.

Osöbkamorawski, a fost la fel de deprimantă. Domnul Eden şi-a format cea mai proastă opinie despre cei trei polonezi de la Lublin.

Întreaga conferinţă a durat peste şase ore, dar realizările au fost mici şi, pe măsură ce treceau zilele, s-a

obţinut doar o uşoară îmbunătăţire în rana supurândă a problemelor polono-sovietice.

Polonezii de la Londra s-au arătat doritori să accepte linia Curzon „ca o linie de demarcaţie între Rusia şi Polonia”. Ruşii au insistat asupra cuvintelor „ca o bază a frontierei între Rusia şi Polonia”. Nicio parte nu a vrut să cedeze. Mikolajczyk a declarat că va fi repudiat de propriul lui popor, iar Stalin, la capătul unei discuţii de două ore şi un sfert, pe care o avusesem cu el singur, a remarcat că el şi Molotov erau singurii dintre cei cu care lucra, care erau dispuşi să se poarte „blând” cu Mikolajczyk. Eram sigur că se făceau presiuni puternice în fundal, atât din partea partidului cât şi a militarilor.

Stalin era împotriva formării unui guvern polonez unit, dacă nu se cădea de acord asupra problemei frontierelor. Dacă acestea se stabileau, el era de acord ca Mikolajczyk să fie în fruntea noului guvern. Eu însumi mă gândisem că dificultăţi nu mai puţin încăpăţânate vor apare în cadrul unei discuţii pentru o unire a guvernului polonez cu polonezii de la Lublin, ai căror reprezentanţi continuau să ne facă cea mai proastă impresie posibilă şi care, după cum i-am spus lui Stalin, erau „doar o expresie a voinţei sovietice”. Ei aveau fără îndoială şi ambiţia de a conduce Polonia, fiind în felul acesta un fel de Quislingi. În orice caz, cel mai bun lucru era ca cele două delegaţii poloneze să se întoarcă de unde au venit. Simţeam foarte adânc răspunderea care apăsa asupra mea şi a ministrului de Externe de a încerca să elaborăm propuneri pentru o înţelegere ruso-poloneză. Chiar şi faptul de a-i forţa pe polonezi să accepte Linia Curzon va fi criticat.

* * *

În alte direcţii s-au obţinut avantaje considerabile. Hotărârea guvernului sovietic de a ataca Japonia după răsturnarea lui Hitler era clară. Aceasta va avea o valoare supremă în scurtarea întregii lupte. Aranjamentele făcute

în legătură cu Balcanii erau, cu siguranţă, cele mai bune posibile. Cuplate cu o acţiune militară de succes, ele ar trebui acum să fie eficiente pentru salvarea Greciei şi nu aveam îndoieli că înţelegerea noastră de a duce o politică comună, jumătate şi jumătate, în Iugoslavia era cea mai bună soluţie pentru dificultăţile noastre, având în vedere comportarea lui Tito

— Care, în timp ce a trăit trei sau patru luni sub protecţia noastră, a venit în secret la Moscova să discute, fără să ne spună unde se duce – şi faptul că forţe ruseşti şi bulgare, sub comandă rusească, au venit să-l. Ajute pe flancul răsăritean.

Nu încape îndoială că, în cercul nostru îngust, noi discutam cu o uşurinţă, cu o libertate şi o cordialitate neatinse până atunci între cele două ţări ale noastre. Stalin a făcut câteva exprimări de apreciere personală, care simt cu siguranţă că erau sincere. Dar am devenit şi mai convins că nu era nicidecum singur. După cum le-am spus colegilor mei acasă, „în spatele călăreţului, stă mâna neagră”.

În seara de 17 octombrie, am ţinut ultima noastră întâlnire. Tocmai sosise vestea că amiralul Horthy fusese arestat de germani, ca o precauţie, acum când întregul front german din Ungaria se dezintegra. Am remarcat că speram că se va ajunge la trecătoarea de la Ljubljana cât de repede posibil şi că nu cred că războiul se va termina înainte de primăvară.

Capitolul XX PARISUL ŞI ARDENII

Am aranjat în aşa fel ca prima mea vizită la Paris să fie în ziua Armistiţiului, 11 noiembrie 1944, iar acest lucru a fost anunţat public. Erau numeroase rapoarte că unii colaboraţionişti vor încerca să atenteze la viaţa mea aşa că s-au luat precauţii extreme. În după-amiaza zilei de 10 noiembrie, am aterizat la Orly, unde de Gaulle m-a primit

cu o gardă de onoare şi am mers împreună în maşină, prin împrejurimile Parisului şi prin oraş, pană am ajuns la Quai d'Orsay, unde soţia mea, cu Mary şi cu mine am fost găzduiţi cu onoruri. Clădirea fusese mult timp ocupată de germani şi am fost asigurat că voi dormi în acelaşi pat şi voi folosi aceeaşi baie pe care le folosise şi Goering. Totul era aranjat şi servit minunat, iar în interiorul palatului îmi era greu să cred că ultima mea întâlnire aici, cu guvernul Reynaud şi cu generalul Gamelin în mai 1940, n-a fost altceva decât un vis urât. La ora unsprezece în dimineaţa zilei de 11 noiembrie, de Gaulle m-a condus, cu o maşină decapotabilă, peste Sena şi prin Place de la Concorde, cu o splendidă escortă de Gardes Républicains în uniformă completă şi alămuri. Erau în număr de câteva sute şi ofereau un spectacol strălucit, deasupra căruia strălucea soarele, întreg faimosul bulevard Champs Élysées era plin de parizieni iar pe margini erau soldaţi. Fiecare fereastră era plină de spectatori şi era decorată cu steaguri. Am înaintat, printre mulţimi care ovaţionau nebuneşte, spre Arcul de triumf, unde amândoi am depus jerbe pe mormântul Soldatului necunoscut. După terminarea acestei ceremonii, generalul şi cu mine am mers pe jos împreună, urmaţi de un grup de figuri de frunte ale vieţii publice franceze, pe o distanţă de vreo şapte sute de metri, pe şoseaua pe care o cunoşteam atât de bine. Apoi ne-am luat locurile pe o tribună şi am urmărit un splendid marş de trupe franceze şi britanice care treceau prin faţa noastră. Detaşamentul nostru de Gardă era magnific. Când totul s-a terminat, am depus o jerbă la statuia lui Clemenceau, a cărui figură revenea în gândurile mele cu această ocazie emoţionantă.

De Gaulle mi-a oferit un prânz oficial la Ministerul de Război şi a ţinut un discurs foarte flatant despre contribuţia mea la război, iar în seara de 12, după dineul la ambasadă, am plecat spre Besançon. Generalul era dornic

să văd atacul pe scară mare care urma să fie dat de armata franceză sub conducerea generalului de Lattre de Tassigny. Au fost făcute cu mare grijă toate aranjamentele, am călătorit într-un tren luxos, special, şi am ajuns astfel încât aveam suficient timp să văd bătălia. Trebuia să merg, la un punct de observaţie în munţi, dar din cauza frigului şi a jăpezii mari, drumurile erau de netrecut şi întreaga operaţiune a trebuit amânată. Mi-am petrecut ziua umblând cu de Gaulle şi am găsit destule de discutat într-o lungă şi grea excursie, inspectând din când în când trupele. Programul a continuat până târziu după lăsarea întunericului. Soldaţii frânedzi păreau în cea mai bună stare de spirit. Treceau prin faţa noastră în stil mare şi cântau cântece faimoase cu un entuziasm mişcător. Grupul meu personal – fiica mea Mary şi aghiotantul meu de la marină Tommy – se temeau să nu fac din nou o pneumonie, întrucât am stat afară cel puţin zece ore pe o vreme groaznică. Dar totul a mers bine şi, în tren, cina a fost plăcută şi interesantă. M-a izbit sfiala şi chiar teama cu care o jumătate de duzină de generali II tratau pe de Gaulle, în ciuda faptului că el avea o singură stea pe uniforma lui iar ei aveau o grămadă, în cursul nopţii, trenul nostru s-a împărţit; de Gaulle s-a întors la Paris, iar jumătatea noastră s-a dus la Rheims, ajungând a doua zi dimineaţăcând m-am dus la cartierul general al lui Ike. După-amiază, am zburat înapoi la Northolt.

* * *

Acum, situaţia de pe frontul de vest nu era chiar atât de plăcută. S-au făcut multe pregătiri pentru înaintarea spre Rin, dar ploile din noiembrie au fost cele mai rele de mulţi ani, făcând să se reverse râurile şi pâraiele şi producând noroaie prin care trebuia să lupte infanteria. În sectorul britanic, Armata a Doua a lui Dempsey a împins inamicul înapoi peste Meuse. Mai spre sud, se făcuse joncţiunea cu Armata a Noua a Statelor Unite şi se lupta

prin terenul saturat de apă, spre râul Roer. Nu ar fi fost bine să-l treacă, pentru că nivelul lui era controlat de baraje masive care erau încă în mâinile inamiculifi iar acesta, deschizând ecluzele, putea să izoleze trupele noastre pe malul îndepărtat. Bombardiere grele au încercat să spargă barajele şi să elibereze apa dar, în ciuda mai multor lovituri directe, nu s-a produs nicio spărtură* iar la 13 decembrie, Armata întâia a Statelor Unite a trebuit să-şi reia înaintarea pentru a le captura.

La sud de Ardeni, Patton traversase râul Moselle şi avansa spre est spre frontiera germană. Aici era confruntat cu partea cea mai puternică a fortificaţiei Siegfried. În faţa unor fortificaţii formidabile, apărate cu încăpăţânare, armata lui s-a oprit. În dreapta frontului, Grupul al Şaselea de Armată al generalului Devers forţa drumul prin munţii Vosgi şi trecătoarea de la Belfort. Francezii, după o săptămână de luptă, al cărei început am dorit să-l văd, au capturat Belfort în 23 noiembrie şi au ajuns la Rin la nord de Basel. De aici, au mers pe râu în jos, au ocolit flancul german în Vosgi şi au obligat inamicul să se retragă. În 23, au intrat în Strasbourg iar în următoarele câteva săptămâni, Armata a Şaptea americană a curăţat toată Alsacia de nord, a ajuns în dreapta Armatei a Treia, a trecut frontiera germană pe un front întreg şi a străpuns linia Siegfried lângă Wissembourg.

Dar aceste considerabile succese nu puteau masca faptul că Aliaţii occidentali au suferit o pierdere strategică. Înaintea lansării marii operaţiuni, noi am pus în proces-verbal punctul nostru de vedere, că era o greşeală să se atace pe întregul front şi că ar fi trebuit adunată o masă mult mai mare în punctul unde se dorea pătrunderea. Comentariile şi previziunile anterioare ale lui Montgomery s-au adeverit în toate felurii «. „Trebuie să reţii totuşi, i-am telegrafiat eu lui Smuts, că armata noastră e doar pe jumătate ca mărime decât cea americană şi în curând va fi

doar ceva mai mult de o treime. În sfera militară, totul decurge prietenos şi loial, în ciuda dezamăgirilor suferite… Dar nu mai e atât de uşor pentru mine, cum era înainte, ca să obţin să se facă ceva…”

I-am relatat prevestirile mele preşedintelui. I-am scris la 6 decembrie: „A venit momentul să prezint în faţa dumitale situaţia serioasă şi dezamăgitoare a războiului care stă în faţa noastră la sfârşitul acestui an. Deşi s-au obţinut multe victorii tactice frumoase… rămâne faptul că am eşuat în realizarea obiectivului strategic pe care l-am dat armatelor noastre în urmă cu cinci săptămâni. Nu am ajuns încă la Rin în partea de nord, în cel mai important sector al frontului, şi va trebui să continuăm marea bătălie încă multe săptămâni, înainte de a putea spera să ajungem la Rin şi să ne stabilim capetele de pod. După aceea, mai trebuie să înaintăm prin Germania.

În Italia, germanii ţin în continuare pe frontul nostru douăzeci şi şase de divizii, echivalente poate cu şaisprezece divizii în plină forţă sau mai multe… Motivul pentru care Grupul al Cincisprezecelea de armată nu a putut să-l învingă decisiv pe Kesselring este întârzierea datorată slăbirii forţelor noastre în favoarea operaţiunii „Dragon” [debarcarea pe Riviera în sudul Franţei] care a făcut să nu trecem prin Apenini, înainte ca valea râului Po să fie inundată de apă. Astfel că nici în munte şi nici pe câmpie noi nu ne-am putut folosi superioritatea în blindate.

Din cauza rezistenţei încăpăţânate a germanilor pe toate fronturile, noi nu am retras cele cinci divizii britanice şi britanico-indiene din Europa pentru a-i permite lui Montbatten să atace Rangoonul în martie iar dacă se adaugă şi alte motive, această operaţiune a devenit impracticabilă. În consecinţă, aşa cum am căzut de acord la Québec, Montbatten a început înaintarea generală prin Birmania, în jos, din nord şi vest, şi a făcut progrese

satisfăcătoare., Acum, datorită înaintării japonezilor în China, spre Kunming şi poate Ciuntin, ameninţând mortal pe generalisim şi regimul său, două sau poate mai multe divizii chineze au trebuit să fie retrase pentru apărarea Chinei. Nu mă îndoiesc că asta a fost inevitabil şi just. Totuşi, consecinţele sunt serioase... Toate ideile mele despre o lovitură cu adevărat grea peste Adriatica sau peste Golful Bengal au fost lăsate în urmă.

Când confruntăm aceste realităţi cu aşteptările trandafirii ale popoarelor noastre, în ciuda eforturilor noastre de a le potoli, apare în mod definit întrebarea: «Ce-o să facem în legătură cu problema asta?». Îngrijorarea mea creşte ca urmare a pierderii oricărei speranţe în privinţa unei întâlniri în curând între noi trei şi amânării indefinite a unei întâlniri a dumitale cu mine şi cu Statele noastre Majore. Planurile noastre britanice depind de ale voastre şi măcar problemele noastre anglo-americane trebuie trecute în revistă în ansamblu, iar telegraful şi telefonul nu fac adesea decât să întunece ideile. De aceea, am sentimentul că, dacă dumneata nu poţi veni personal înainte de februarie, mă simt obligat să întreb dacă nu se poate să trimiţi aici şefii de Stat Major, cât de curând posibil, unde vor fi aproape de principalele armate ale voastre şi de generalul Eisenhower şi unde întreaga scenă a bătăliei poate fi studiată calm şi cu răbdare, pentru a putea acţiona cu o preocupare asemănătoare aceleia din campania noastră din 1944”.

Deşi simpatiza cu părerile mele, domnul Roosevelt nu părea să-mi împărtăşească îngrijorările. „Am simţit totdeauna, a răspuns el, că ocuparea

Germaniei până la malul stâng al Rinului va fi o treabă foarte grea. Dat fiind că, pe timpuri, am mers cu bicicicta în aproape toată zona Rinului, nu am fost atât de optimist în privinţa uşurinţei trecerii peste Rin a armatelor

noastre unite, cum au fost mulţi dintre ofiţerii comandanţi.
Totuşi, strategia noastră largă, la care am căzut de acord, se desfăşoară conform planului. Dumneata şi cu mine suntem acum în poziţia unor comandanţi şefi care şi-au pregătit planurile, au emis ordinele şi şi-au oferit resursele pentru bătălie, conform acestor planuri şi ordine. Deocamdată, deşi suntem niţeluş în urma planificării, mie mi se pare că urmărirea rezultatelor bătăliilor revine comandanţilor de front, în care am toată încrederea...”

* * *

Acum ne păştea o lovitură grea. La şase zile după ce am trimis această telegramă, o criză a explodat pe capul nostru. Decizia Aliată de a lovi puternic de la Aachen spre nord şi din Alsacia spre sud a lăsat centrul nostru foarte slab. În sectorul Ardeni, un singur Corp, al VIII-lea american, format din patru divizii, ţinea un front de circa o sută de kilometri. Riscul a fost prevăzut şi acceptat în mod deliberat, dar consecinţele erau grave şi puteau fi şi mai grave. Printr-o realizare remarcabilă, inamicul a adunat şaptezeci de divizii pe frontul de vest, dintre care cincisprezece erau blindate. Multe erau sub forţa lor normală şi aveau nevoie de odihnă şi reechipare, dar o formaţie, Armata a Şasea Panzer, era puternică şi în stare bună. Acest potenţial vârf de lance fusese urmărit cu grijă cât timp a stat în rezervă, la est de Aachen. Când lupta pe front s-a potolit, la începutul lui decembrie, această armată a dispărut un timp din informaţiile noastre, iar vremea rea oprea eforturile noastre de a o căuta. Eisenhower bănuia că se pregătea ceva, deşi forţa şi violenţa atacului a surprins.
Germanii aveau într-adevăr un plan major. Rundstedt a adunat două armate Panzer, a Cincea şi a Şasea, precum şi Armata a Şaptea, cu un total de zece divizii Panzer şi paisprezece de infanterie. Această mare forţă, în frunte cu blindatele, intenţiona să pătrundă prin Ardeni până la râul

Meuse, să cotească spre nord şi nord-vest, să taie în două linia Aliaţilor, să pună mâna pe portul Antwerpen şi să taie linia vitală a armatelor noastre din nord. Lovitura a fost plănuită de Hitler, care nu a acceptat să facă schimbările propuse de generalii săi, care aveau îndoieli. Rămăşiţele forţelor aeriene germane au fost adunate pentru un ultim efort, iar trupele de paraşutişti, sabotorii şi agenţii îmbrăcaţi în uniforme de-ale Aliaţilor şi-au primit şi ei rolul lor.

Atacul a început la 16 decembrie, sub un puternic baraj de artilerie, în flancul de nord, Armata a Şasea Panzer a pătruns în dreapta Armatei întâia americană în încercarea de a avansa spre stăvilarele de la Roer. După o luptă incertă, inamicul a fost reţinut. Mai la sud, germanii au pătruns printr-un front îngust, dar au fost împiedicaţi câteva zile critice. Armata a Şasea Panzer a lansat un nou vârf de lance care să lovească la vest şi apoi spre nord-vest, la Meuse, mai sus de I.iùge. Armata a Cincea Panzer a trecut prin centrul Corpului american şi a pătruns adânc spre Meuse.

Deşi momentul şi greutatea atacului au surprins înaltul Comandament Aliat, importanţa şi scopul acestuia a fost repede desluşit. Comandamentul Aliat a hotărât să întărească „umerii” pătrunderii, să apere trecerile peste Meuse, atât la nord cât şi la sud de Namur, şi să maseze trupe mobile care să strivească înaintarea din nord şi din sud. Eisenhower a acţionat cu rapiditate. A oprit toate atacurile Aliate aflate în desfăşurare şi a adus patru divizii americane din rezervă şi alte şase din sud. Două divizii aeropurtate, una dintre ele fiind a 6-a britanică, au sosit din Anglia. va nordul înaintării germane, patru divizii din Corpul al XXX-lea britanic, care tocmai ieşiseră de pe linia râului Roer, au fost concentrate între Liège şi Louvain, în spatele Armatelor întâia şi a Noua americane. Acestea din urmă şi-au introdus toate rezervele, ca să extindă un flanc

defensiv spre vest de Malmedy.

Rupând frontul Grupului de Armată al Doisprezecelea al generalului Bradley, germanii au făcut ca acestuia să-i fie imposibil să mai comande de la cartierul său general din Luxemburg, cele două armate despărţite de intrândul german. De aceea, în mod înţelept, generalul Eisenhower l-a pus temporar pe Montgomery la comanda trupelor Aliate din nord, în timp ce Bradley reţinea Armata a Treia americană şi avea sarcina de a rezista şi a contraataca duşmanul din sud. Aranjamente corespunzătoare au fost făcute pentru forţele aeriene tactice.

Trei dintre diviziile noastre de întărire erau la malurile Meusei, la sud de Namur. Bradley a concentrat un corp la Arlon şi a trimis Divizia aeropurtată 101 americană să asigure importanta încrucişare de drumuri de la Bastogne. Blindatele germane au luat-o spre nord şi au căutat să-şi facă drum mai departe, lăsându-şi infanteria să captureze oraşul. Divizia 101, cu câteva unităţi de blindate, era izolată şi timp de o săptămână a respins toate atacurile.

Armatele a Cincea şi a Şasea Panzer au desfăşurat lupte grele în jurul localităţii Marche, care au durat până în 26 decembrie. La acea dată, germanii erau epuizaţi, deşi la un moment dat se aflau doar la şase kilometri de Meuse şi pătrunseseră peste nouăzeci de kilometri. Vremea proastă şi ceţurile joase au ţinut forţele noastre aeriene în afara luptei, în prima săptămână, dar la 23 decembrie, condiţiile de zbor au devenit mai bune şi aviaţia a intervenit cu un efect teribil. Bombardiere grele au atacat căi ferate şi centre de mişcare din spatele liniilor inamice, iar forţele aeriene tactice au făcut prăpăd în armatele înaintate ale inamicului, lipsindu-l de întăriri, combustibil, alimente şi muniţie. Raidurile strategice asupra rafinăriilor germane au sporit lipsa de benzină şi le-a slăbit înaintarea.

Lipsiţi de obiectivul lor principal, râul Meuse,

Panzerele s-au întors cu sălbăticie spre Bastogne. Divizia 101-a, deşi întărită, era mult copleşită ca număr. F.i au ţinut oraşul încă o săptămână, iar la sfârşitul lui decembrie, înaltul Gomandament german trebuie să-şi fi dat seama, oricât le venea de greu, că bătălia era pierdută. O contraofensivă a lui Patton progresa mereu, deşi lent, pe terenul năpădit de zăpadă. Inamicul a mai făcut o ultimă încercare, de data aceasta în văzduh. La 1 ianuarie 1945, a executat un atac surpriză, la mică înălţime, împotriva tuturor aerodromurilor înaintate. Pierderile noastre, deşi grele, au fost imediat înlocuite, dar Luftwaffe au pierdut mai mult decât îşi puteau permite în ultimul lor atac masiv din al doilea război mondial.

Trei zile mai târziu, Montgomery a organizat o contralovitură din nord, ca să se alăture înaintării lui Patton din sud. Două Corpuri americane, cu britanicii pe flancul de vest, au presat asupra inamicului. Luptând în furtuni de zăpadă, cele două aripi ale atacului Aliat s-au apropiat încet şi s-au întâlnit la Houffalize, în 16. Germanii erau împinşi continuu spre est şi erau mereu atacaţi din aer. La sfârşitul lunii, se aflau din nou înapoia frontierelor lor, fără să fi obţinut ceva în schimbul efortului lor suprem, în afara unor pierderi ruinătoare de materiale şi a o sută douăzeci de mii de oameni.

Aceasta a fost ultima ofensivă germană din timpul războiului. Ne-a provocat nouă destulă îngrijorare şi a amânat propria noastră înaintare, dar, în cele din urmă, a fost benefică. Germanii nu şi-au putut înlocui pierderile iar bătăliile noastre următoare pe Rin, deşi grele, au fost fără îndoială uşurate. Înaltul lor comandament şi însuşi Hitler trebuie să fi fost deziluzionaţi. Luaţi prin surprindere, Eisenhower şi comandanţii lui au acţionat repede, dar cred că vor fi de acord că principalul merit este în altă parte. După cum afirmă Montgomery: „Bătălia din Ardeni a fost câştigată în primul rând prin calităţile de luptă ale

soldatului american”. Trupele Statelor Unite au dus într-adevăr aproape toate bătăliile şi au suferit aproape toate pierderile.

Capitolul XXI CRĂCIUN LA ATENA

Grecii rivalizează cu evreii în a fi naţiunea cu cea mai bună minte politică din lume. Indiferent cât de pierdute ar fi condiţiile şi cât de grav ar fi pericolul pentru ţara lor, ei sunt totdeauna împărţiţi în multe partide, cu mulţi conducători, care se luptă între ei cu o vigoare disperată. S-a spus bine că unde sunt trei evrei, se va vedea că sunt doi prim-miniştri şi un şef al opoziţiei. Acelaşi lucru este adevărat şi despre cealaltă rasă antică, faimoasă, a cărei luptă continuă şi furtunoasă pentru viaţă se întinde înapoi, până la izvoarele gândirii umane. Nicio altă rasă nu a lăsat atâtea urme asupra lumii. Ambele au arătat capacitatea de a supravieţui, în ciuda unor nesfârşite pericole şi suferinţe din partea opresiunii externe, comparabile doar cu necontenitele lor fronde, certuri şi convulsii interne. Trecerea mai multor mii de ani nu a schimbat nimic din caracteristicile lor şi nici nu a redus încercările prin care au trecut şi vitalitatea lor. Au supravieţuit în ciuda a tot ce a putut face lumea împotriva lor şi a tot ce au putut face ei înşişi împotriva lor; amândouă, din unghiuri atât de diferite, ne-au lăsat moştenirea geniului şi înţelepciunii lor. u există alte două oraşe care să fi contat mai mult pentru omenire ca Atena şi Ierusalimul. Mesajele lor în religie, filosofie şi artă au fost principalele lumini îndrumătoare ale credinţei şi culturii moderne. Secole de guvernare străină şi de opresiune de nedescris, interminabilă, nu i-au împiedicat să constituie comunităţi şi forţe vii, active, în lumea modernă, certându-se între ei cu nesăţioasă vioiciune. Personal, am fost de partea amândurora şi am crezut în puterea lor invincibilă de asupra vieţ ui luptelor interne şi furtunilor lumii care îi ameninţa cu anihilarea.

Înainte de a părăsi Italia, la sfârşitul lui august, i-am

cerut şefului Statului Major Imperial să elaboreze amănuntele pentru o expediţie britanică în Grecia, în cazul în care germanii care se află acolo s-ar prăbuşi. I-am dat numele de cod „Manna”, iar în septembrie, pregătirile noastre erau avansate. Domnul Papandreu şi colegii lui au fost aduşi în Italia şi instalaţi într-o vilă lângă Caserta. Aici s-au pus la treabă cu reprezentanţi ai

E. A.M. Şi cu rivalii lor naţionalişti E.D. E.S. Şi, eu ajutorul domnului Macmillan ca ministru rezident în Mediterana şi al domnului Lecper, ambasadorul nostru pe lângă guvernul grec, au semnat în 26 o înţelegere cuprinzătoare. Se specifica faptul că toate forţele de gherilă din ţară trebuie să se supună ordinelor guvernului grec care, la rândul lui, le va pune sub comanda britanică a generalului Scobie. Conducătorii gherilelor au declarat că niciunul dintre oamenii lor nu va lua legea în mâinile sale proprii. Orice acţiune în Atena se va face doar la ordinele directe ale generalului Scobie. Documentul, cunoscut sub numele de înţelegerea de la Caserta, a guvernat acţiunea noastră.

În octombrie, a început eliberarea Greciei. Unităţi de Comando au fost trimise în Grecia de sud, iar în primele ore ale zilei de 4 octombrie, trupele noastre au ocupat Patras. Acesta a fost primul nostru punct de sprijin după tragica noastră ieşire din 1941. În 12, generalul Wilson a aflat că germanii evacuau Atena şi, în ziua următoare, paraşutiştii britanici au aterizat pe aerodromul Megara. La vreo doisprezece kilometri la vest de capitală. În 14, a sosit restul trupelor de paraşutişti şi au ocupat oraşul, în urma retragerii germane. Forţele noastre navale au intrat în Pireu, aducându-l cu ele pe generalul Scobie şi partea principală a forţelor sale, iar două zile mai târziu, a venit şi guvernul grec, împreună cu ambasadorul nostru.

Sosise acum momentul testării înţelegerii noastre. La conferinţa de la Moscova, obţinusem cu un preţ greu

abţinerea Rusiei. Noi ne angajaserăm să sprijinim administraţia provizorie a lui Papandreu, în care E.A.M. Era pe deplin reprezentat. Toate părţile erau legate prin înţelegerea de la Caserta şi voiam să predăm autoritatea unui guvern grec stabil, fără să pierdem timpul. Dar Grecia era în ruină. Germanii distruseseră drumuri şi căi ferate pe măsură ce s-au retras spre nord şi, deşi erau urmărite de forţele noastre aeriene, noi nu puteam face mare lucru ca să intervenim pe uscat. Grupuri înarmate ale E.L. A.S. Umpleau golul lăsat de invadatorul care se retrăgea, iar comandamentul lor central nu făcea nimic ca să pună în aplicare promisiunea făcută. Peste tot, erau lipsuri şi disensiuni. Finanţele erau în dezordine şi lipseau alimentele. Chiar şi resursele noastre militare erau întinse la limită.

La sfârşitul lunii, domnul Eden a vizitat Atena, la întoarcerea sa acasă de la Moscova, şi a fost primit cu entuziasm, în amintirea eforturilor sale în favoarea Greciei, în 1941. Cu el erau lordul Moyne, ministru rezident la Cairo, şi domnul Macmillan. S-a discutat toată chestiunea ajutorării şi s-a făcut tot ce era omeneşte posibil. Trupele noastre au trecut de bunăvoie la jumătăţi de raţie, ca să mărească aprovizionarea lor cu alimente, iar genişti britanici au început să construiască de urgenţă mijloace de comunicaţie. Până la 1 noiembrie, germanii au evacuat Salonicul şi Florina. Zece zile mai târziu, ultimele lor forţe traversaseră frontiera de nord şi, în afara câtorva garnizoane din insule, Grecia era liberă.

Dar guvernul de la Atena nu avea trupe suficiente ca să controleze ţara şi să oblige E.L. A.S. Să se supună aranjamentului de la Caserta. O revoltă a E.A.M. Era iminentă, iar la 15 noiembrie, generalul Scobie a fost îndrumat să facă contrapregătiri. Atena urma să fie declarată zonă militară şi i s-a dat autoritate să ordone tuturor trupelor E.L. A.S. Să o părăsească. Divizia a 4-a

indiană a fost trimisă acolo din Italia. La fel şi brigada greacă, aceasta devenind centrul controversei între Papandreu şi colegii săi din E.A.M. Era evident că unica şansă de a evita războiul civil era să fie dezarmate gherilele şi celelalte forţe, prin înţelegere mutuală, şi să se creeze q nouă armată naţională şi o forţă de poliţie, sub controlul guvernului de la Atena.

Un proiect de decret pentru demobilizarea gherilelor, elaborat la cererea domnului Papandreu de înşişi miniştrii din E.A.M., a fost prezentat Cabinetului. Brigada regulată de munte greacă şi „Escadrila Sacră" a forţelor aeriene urmau să existe în continuare. E.D. E.S. Urma să capete o mică forţă. Dar, în ultimul moment, miniştri E.A.M. Au revenit asupra propriilor lor propuneri, pentru care pierduseră o săptămână preţioasă, şi au cerut ca Brigada de Munte să fie desfiinţată. Tactica comunistă era acum în plină desfăşurare. La 1 decembrie, cei şase miniştri asociaţi cu E.A.M. Şi-au dat demisia şi a fost proclamată o grevă generală în Atena pentru ziua următoare. Restul Cabinetului a dat un decret prin care dizolva gherilele, iar Partidul Comunist şi-a mutat cartierul general din capitală. Generalul Scobie a emis un apel către poporul grec, afirmând că el este ferm în spatele acestui guvern constituţional „până când va fi stabilit statul grec cu o forţă armată legală şi se vor putea ţine alegeri libere". Eu am dat o declaraţie personală similară din Londra.

Duminică 5 decembrie, suporteri ai comuniştilor, angajaţi într-o demonstraţie interzisă, s-au ciocnit cu poliţia şi a început războiul civil, în ziua următoare, generalul Scobie a ordonat E.L. A.S. Să evacueze imediat Atena şi Pireu. Dar trupele lor şi civili înarmaţi au încercat să ocupe cu forţa capitala.

* * *

În acest moment, eu mi-am asumat un control mai direct asupra problemei. Aflând că comuniştii au ocupat

aproape toate secţiile de poliţie din Atena, omorând majoritatea ocupanţilor care nu se alăturaseră deja atacului lor, şi că erau la câteva sute de metri de clădirea guvernului, i-am ordonat generalului Scobie şi celor 5.000 de soldaţi britanici, care în urmă cu câteva zile fuseseră primiţi cu entuziasm de populaţie ca eliberatori, să intervină şi să tragă asupra agresorilor trădători. Lucrurile astea nu se pot face cu jumătăţi de măsură. Violenţa mulţimii, prin care comuniştii au încercat să cucerească oraşul şi să se prezinte lumii ca un guvern cerut de poporul grec, nu putea fi întâmpinată decât cu armele de foc. Nu era timp de şedinţă de guvern.

Anthony şi cu mine am stat împreună până pe la două noaptea şi eram total de acord că trebuie să deschidem focul. Văzând cât de obosit era, i-am spus: „Dacă vrei să te culci, stau eu”. El s-a dus şi, pe la 3 a.m., am schiţat următoarea telegramă către generalul Scobie:

„... Eşti răspunzător pentru menţinerea ordinii în Atena şi pentru neutralizarea şi distrugerea tuturor bandelor E.A.M. – E.L. A.S. Care se apropie de oraş. Pop face orice reglementare vrei pentru strictul control asupra străzilor sau pentru ridicarea oricăror persoane care fac dezordine. Natural că E.L. A.S. Va încerca să pună femeile şi copiii în faţă, acolo unde pot avea loc împuşcături. Trebuie să fii deştept în această privinţă şi să eviţi greşelile. Dar nu ezita să tragi în orice bărbat înarmat din Atena care asaltează autoritatea britanică sau autoritatea greacă, aceea cu care colaborăm. Ar fi bine dacă comanda ta ar fi întărită de vreun guvern grec, iar Leeper îi va spune lui Papandreu să fie acolo şi să ajute. *Nu ezita totuşi să acţionezi ca şi când ai fi într-un oraş cucerit, unde o răscoală locală este în desfăşurare*.

În legătură cu bandele E.L. A.S. Care se apropie din afară, cu siguranţă că vei putea, cu blindatele tale, să le dai unora dintre acestea o lecţie care îi va face pe alţii să

nu mai încerce. Poţi conta pe sprijinul meu în orice acţiune raţională şi de bun-simţ, luată pe această bază. *Trebuie să ţinem şi să dominăm Atena*. *Ar fi un lucru mare pentru tine* că va *reuşeşti treaba asta fără vărsare de sânge, dacă e posibil, dar şi cu vărsare de sânge, dacă este necesar*".

Această telegramă a fost trimisă la 4.50 a.m. În data de 5. Trebuie să recunosc că avea un ton cam strident. Am simţit atât de necesar să-i dau comandantului militar o îndrumare fermă încât intenţionat m-am exprimat în termenii cei mai tăioşi. Faptul că avea în posesia lui un asemenea ordin nu numai că II va încuraja la o acţiune decisivă ci îi va da o anumită siguranţă că voi fi alături de el în orice acţiune bine concepută pe care o va întreprinde. Eram foarte preocupat de întreaga problemă, dar eram sigur că nu trebuia să fie loc de îndoieli sau dare înapoi. Aveam în minte celebra telegramă a lui Arthur Balfour din anii optzeci către autorităţile britanice din Irlanda: „Nu ezitaţi să trageţi". Aceasta a fost trimisă prin oficiile telegrafice obişnuite. A fost o furtună furioasă în legătură cu ea în Camera Comunelor din acea vreme, dar cu siguranţă, s-a evitat astfel pierderea de vieţi. A fost unul dintre punctele de sprijin cheie pe care a avansat Balfour spre putere şi control. Scena se prezenta acum cu totul diferit. Cu toate acestea, „Nu ezitaţi să trageţi" atârna în mintea mea ca un îndemn din acele zile îndepărtate.

Acum, când lumea liberă a învăţat cu mult mai mult decât se ştia pe atunci despre mişcarea comunistă în Grecia şi în alte părţi, mulţi cititori vor fi uimiţi de atacurile vehemente la care am fost supuşi guvernul Majestăţii sale şi eu în particular, întrucât eram în fruntea acestuia. Marca majoritate a presei americane a condamnat violent acţiunea noastră, care, declarau ei, falsifica acea cauză pentru care au. Intrat în război. Departamentul de Stat, unde se afla domnul Stettinius, a emis o declaraţie marcat critică, pe care aveau să o

regrete sau cel puţin să o întoarcă după ani. În Anglia a fost multă perturbare. *The Times* şi *Manchester Guardian* şi-au exprimat dezacordul asupra a ceea ce considerau a fi politica noastră reacţionară. Stalin a aderat totuşi, strict şi loial, la înţelegerea noastră din octombrie şi, în tot timpul lungilor săptămâni de luptă împotriva comuniştilor pe străzile Atenei, niciun cuvânt de reproş nu a venit din partea *Pravdei* sau *Izvestiei* în Camera Comunelor a fost mare emoţie. Era un puternic curent de opinie şi chiar de pasiune, astfel că orice guvern care s-ar fi sprijinit pe o bază mai puţin solidă decât a unei coaliţii naţionale, ar fi putut foarte bine să fie sfărâmat în bucăţi. Dar Cabinetul de Război a stat ca o stâncă împotriva căreia valurile şi vânturile bat în zadar. Când ne amintim ce s-a întâmplat în Polonia, în Ungaria şi Cehoslovacia în aceşti ani din urmă, putem fi recunoscători Sorţii că ne-a dat în acel moment calmul şi forţa unită a conducătorilor hotărâţi ai tuturor părţilor. Spaţiul nu-mi permite să citez mai mult decât câteva extrase dintr-un discurs pe care l-am ţinut la 8 decembrie.

Acuzaţia împotriva noastră… este că folosim forţele Majestăţii Sale ca să dezarmăm prietenii democraţiei în Grecia şi în alte părţi ale Europei şi să suprimăm acele mişcări populare care au ajutat curajos la înfrângerea inamicului.

Se ridică totuşi întrebarea şi ne putem permite să ne oprim asupra ei un moment: Cine sunt prietenii democraţiei şi, de asemeni, cum trebuie interpretată vorba „demo-aţie”? Ideea mea despre aceasta este că omul simplu, umil, obişnuit, omul care întreţine o soţie şi o familie, care se duce să lupte pentru ţara lui când aceasta e în pericol, care se duce la vot când este timpul şi pune o cruce pe buletinul de vot arătând care e candidatul pe care ar vrea să-l vadă ales în Parlament, acest om este fundamentul democraţiei. Şi este de asemeni esenţial ca

acest bărbat sau femeie să facă aceste lucruri fără teamă şi fără nicio formă de intimidare sau victimizare. El îşi înseamnă buletinul de vot în secret absolut, iar apoi, reprezentanţii aleşi se adună şi decid împreună ce guvern, iar uneori, în vremuri de restrişte, chiar ce formă de guvern vor să aibă în ţară. Dacă aceasta este democraţia, o salut. O îmbrăţişez. Aş muri pentru ea… Eu mă aflu pe fundamentul alegerilor libere, bazate pe sufragiul universal, şi noi considerăm că acesta este fundamentul democraţiei. Dar simt cu totul altfel faţă de o democraţie falsă, o democraţie doar pentru că este de stânga. Sunt necesare tot felul de lucruri ca să poţi vorbi de democraţie, nu doar să fii Aripa Stângă sau chiar Comunist. Nu permit ca un partid sau un organism să-şi spună democrat doar pentru că se întinde departe, tot mai departe, în formele cele mai extreme ale revoluţiei. Nu accept că un partid reprezintă democraţia doar pentru că devine tot mai violent pe măsură ce devine mai puţin numeros.

Trebuie avut respect faţă de democraţie şi acest cuvânt să nu fie folosit prea uşor. Ultimul lucru ce s-ar putea spune despre democraţie ar fi acela că ea ar reprezenta legea hoardei, cu bande de gangsteri înarmaţi cu arme ucigaşe, care îşi fac drum cu forţa în oraşe, ocupă secţiile de poliţie şi punctele cheie ale guvernării, urmărind să introducă un regim totalitar cu o mână de fier şi să ţipe, cum pot s-o facă în ziua de azi, dacă obţin puterea – […]

Democraţia nu se bazează pe violenţă sau terorism, ci pe raţiune, pe fair play, pe libertate, pe Respectarea drepturilor altor popoare. Democraţia nu e o prostituată care să fie agăţată pe stradă de un bărbat cu o puşcă automată. Am încredere în popor, în masa populară din aproape orice ţară, dar îmi place să mă asigur că e vorba de popor şi nu de o gaşcă de bandiţi care cred că, prin violenţă, pot răsturna autoritatea constituţională, în uncie

cazuri Parlamente vechi, guverne şi state…

Doar treizeci de membri au fost împotriva noastră. Aproape trei sute şi-au dat votul de încredere. A fost din nou un moment în care Cameră Comunelor şi-a arătat forţa şi autoritatea.

Nu încape îndoială că exprimarea plină de emoţie a opiniei americane şi modul de a gândi din acea vreme, urmat de Departamentul de Stat, l-a afectat pe preşedintele Roosevelt şi cercul lui apropiat. Sentimentele pe care le-am exprimat în Camera Comunelor au devenit în prezent un lucru obişnuit în doctrina şi politica americană şi se află în asentimentul Naţiunilor Unite. Dar, în acele zile, aveau un aer de noutate, care era uluitor pentru cei care erau conduşi de impresii din trecut şi nu simţeau instalarea unui nou val advers în treburile omenirii.

* * *

Între timp, trupele britanice luptau din greu în centrul Atenei, fiind copleşite ca număr. Eram angajaţi în lupta casă cu casă cu un inamic din rândurile căruia cam o cincime era în haine civile. Spre deosebire de mulţi corespondenţi de presă Aliaţi din Atena, trupele noastre nu au avut dificultăţi să înţeleagă problemele implicate. Papandreu şi miniştrii lui rămaşi pierduseră orice autoritate. Propunerea anterioară de a se instala o regenţă sub conducerea arhiepiscopului Damaskinos fusese respinsă de rege, dar la 10 decembrie, domnul Leeper a reînviat ideea. Regele George era împotrivă, iar în acel moment noi nu voiam să-l presăm.

În toate aceste evenimente tumultuoase, feldmareşalul Alexander şi domnul Harold Macmillan au sosit la Atena. La 12 decembrie, Cabinetul de război i-a dat lui Alexander mână liberă în măsurile militare. Divizia

*

A 4-a britanică, în drum din Italia spre Egipt, a fost deturnată, iar sosirea acesteia în a doua jumătate a lunii a

înclinat balanţa, dar luptele de stradă se întindeau pe o scară şi mai mare. În 15, Alexander m-a avertizat că era foarte important să se ajungă repede la o înţelegere şi că cele mai bune şanse ar fi ca acest lucru să se facă prin intermediul arhiepiscopului. „Altfel, mi-a telegrafiat el, mă tem că, dacă rezistenţa rebelilor continuă cu aceeaşi intensitate ca în prezent, va trebui să trimit întăriri mai mari de pe frontul italian ca să mă asigur că pot curăţa zona Atena-Pireu, care înseamnă şaptezeci de kilometri pătraţi de case”.

Câteva zile mai târziu, m-am hotărât să mă duc să văd personal cum stau lucrurile.

Era 24 decembrie şi aveam o petrecere de familie şi a copiilor pentru Ajunul Crăciunului. Aveam un pom de Crăciun – unul trimis de preşedinte

— Şi ne aşteptam cu toţii să petrecem o seară plăcută, cu atât mai luminoasă cu cât era înconjurată de umbre negre. Dar, după ce am terminat de citit telegramele, am simţit categoric că trebuie să zbor la Atena, să văd situaţia la faţa locului şi mai cu seamă să-l cunosc pe arhiepiscopul în jurul căruia se învârteau atât de multe. Am început să folosesc telefonul şi am aranjat ca un avion să fie pregătit la Northolt, în noaptea aceea. I-am stricat şi domnului Eden Crăciunul cu această propunere, şi a acceptat imediat să vină şi el. După ce familia mi-a făcut reproşuri că deranjam petrecerea, am plecat să mă întâlnesc cu Eden la Northolt, unde aştepta un Skymaster pe care mi-l trimisese recent generalul Arnold. Am dormit bine până pe la opt, când am aterizat la Neapole ca să facem plinul. Aici erau mai mulţi generali şi am luat micul dejun împreună sau la mese alăturate. Micul dejun nu este cea mai bună oră a mea din zi şi veştile pe care le aveam, atât de pe frontul italian cât şi de la Atena, erau întunecate. După o oră, am pornit din nou şi, pe o vreme perfectă, am zburat peste Peloponez şi strâmtoarea Corint.

Atena şi Pireu se întindeau sub noi ca o hartă gigantică şi ne uitam în jos la ea întrebându-ne cine ce anume stăpâneşte.

Pe la amiază, am aterizat la aerodromul Kalamaki, care era păzit de vreo două mii de britanici de la aviaţie, toţi bine înarmaţi şi activi. Aici erau feldmareşalul Alexander, domnul Leeper şi domnul Macmillan. Ei au venit în avion şi am petrecut aproape trei ore în discuţii duse despre întreaga poziţie, militară şi politică. Cred că la sfârşit eram total de acord în legătură cu măsurile imediate ce trebuiau luate.

Eu şi grupul meu urma să dormim la bordul lui *Ajax*, ancorat în afara Pireului, faimosul crucişător uşor din bătălia de pe râul Plata, care acum părea foarte îndepărtată. Se anunţase că şoseaua era liberă şi, cu o escortă de câteva blindate, am traversat cei câţiva kilometri, fără incidente. Am urcat la bordul lui *Ajax* înainte de lăsarea întunericului şi, pentru prima oară, mi-am dat seama că era Crăciunul. Echipa de pe vas făcuse toate pregătirile pentru o seară veselă şi noi i-am tulburat cât mai puţin posibil.

Marinarii au plănuit ca o duzină dintre ei să se costumeze şi să se deghizeze în tot felul, chinezi, negri, piei roşii, cockney, clovni – totul ca să facă serenade ofiţerilor şi subofiţerilor, în general distracţii potrivite ocaziei. A sosit arhiepiscopul cu însoţitorii săi – o siluetă enorm de înaltă, cu odăjdiile şi potcapul înalt al demnitarilor bisericii greceşti. Cele două grupuri s-au întâlnit. Marinarii au crezut că este parte a spectacolului lor, despre care nu au ştiut, şi au dansat cu entuziasm în jurul lui. Arhiepiscopul a crezut că banda asta zdrenţăroasă era o insultă premeditată şi ar fi putut foarte bine să pâcce pe mal, dacă nu ar fi sosit căpitanul la timp, care, după o oarecare jenă, a explicat lucrurile în mod satisfăcător. Între timp, eu aşteptam, mirându-mă ce s-a

întâmplat. Dar totul s-a terminat cu bine. Arhiepiscopul a vorbit cu mare amărăciune împotriva atrocităţilor

E. L.A.S.-ului şi a mâinii negre, sinistre, din spatele E.A.M. Ascultându-l, era imposibil să te îndoieşti că se temea foarte tare de amestecul comuniştilor sau troţkiştilor, cum îi numea el, în treburile greceşti. El ne-a spus că a dat o enciclică în care condamna E.L. A.S. Pentru că a luat opt mii de ostatici, oameni de clasă mijlocie, mulţi dintre ei egipteni, din care împuşcă în fiecare zi câţiva, şi că a spus că va comunica lucrul acesta presei din lumea întreagă, dacă ei nu vor elibera femeile. În general, m-a impresionat, dându-mi multă încredere în el. Era o figură magnifică şi a acceptat imediat propunerea ca el să fie preşedintele conferinţei care avea să se ţină a doua zi, la care E.L. A.S. Fusese invitat să-şi trimită reprezentanţi.

* * *

În dimineaţa de 26, „Ziua darurilor”, am plecat spre ambasadă. Îmi amintesc că trei sau patru proiectile goale, de la lupta care se ducea la vreun kilometru jumătate în stânga noastră, au împroşcat cu apă, destul de aproape de *Ajax*, când eram gata să ne ducem pe ţărm. Aici ne aştepta o maşină blindată cu o escortă militară. Am hurducăit pe drum, până la ambasadă, fără probleme şi, din nou, ne-am întâlnit cu arhiepiscopul pe care eram gata să mizăm atât de malt. El a fost de acord cu tot ce s-a propus. Am plănuit procedura – pentru conferinţa care urma să se ţină după-amiază. Eu eram deja convins că el era figura proeminentă în frământările Grecici. Printre altele, am aflat că fusese campion de box înainte de a intra în biserica ortodoxă.

Pe la ora şase în seara aceea, s-a deschis conferinţa la Ministerul de Externe Grec.

Ne-am luat locurile într-o cameră mare, tristă, după ce s-a lăsat întunericul. Iarna e frig la Atena. Nu era încălzire, iar câteva lămpi de vânt aruncau o lumină slabă asupra scenei. Eu şedeam în dreapta arhiepiscopului, cu

domnul Eden, iar feldmareşalul Alexander era în stânga lui. Domnul Macveagh, ambasadorul american, domnul Baelen ministrul francez, şi reprezentantul militar sovietic, au acceptat cu toţii invitaţia noastră. Cei trei şefi comunişti au întârziat. Nu era vina lor. Avuseseră discuţii prelungite la posturile exterioare. După o jumătate de oră, ne-am început lucrările, iar eu vorbeam deja, când ei au intrat în cameră. Erau figuri prezentabile, în uniforme de luptă britanice.

„I-stc mai bine, le-am spus, să lăsăm să se facă toate eforturile ca să refaccm Grecia ca factor al victoriei şi s-o facem acum. Nu intenţionăm să obstrucţionăm hotărârea voastră. Noi, britanicii, şi alţi reprezentanţi ai marilor puteri unite, victorioase, vă vom lăsa pe voi, grecii, să discutaţi singuri, sub conducerea celui mai eminent şi venerabil cetăţean, şi nu vă vom tulbura decât dacă trimiteţi din nou după noi... Speranţa mea este că, totuşi, conferinţa care începe aici, astăzi după-amiază, la Atena, va readuce iar Grecia la faimă şi putere, în rândul Aliaţilor şi al popoarelor iubitoare de pace din lume, că va asigura frontierele Greciei împotriva oricăror pericole din nord şi va permite fiecărui grec să facă ce e mai bine pentru el şi pentru ţara lui, în faţa privirilor întregii lumi...”

Alexander a adăugat o notă tăioasă că trupele greceşti ar trebui să lupte în Italia şi nu împotriva trupelor britanice, în Grecia.

După ce am spart gheaţa şi i-am făcut pe grecii care şi-au adus grave daune unii altora să discute în jurul mesei sub preşedinţia arhiepiscopului, şi după ce discursurile oficiale au fost ţinute, membrii britanici ai conferinţei s-au retras.

Discuţii amare şi animate între greci au ocupat toată ziua următoare. La ora 5.30 în acea seară, am avut o discuţie finală cu arhiepiscopul. Ca rezultat al discuţiilor lui cu delegaţii E.L. A.S., a rămas ca eu să discut cu regele

Greciei ca să-l numească pe el regent. El va începe formarea unui guvern fără niciun comunist. Noi ne-am angajat să ducem în continuare lupta cu vigoare, până când E.L. A.S. Va accepta un armistiţiu, sau regiunea Atenei va fi curăţată de ei. I-arp spus că nu ne putem asuma nicio sarcină militară dincolo de Atena şi Attica, dar că vom încerca să menţinem trupe britanige în Grecia., până la formarea Armatei Naţionale greceşti.

A doua zi dimineaţă, 28 decembrie, eu şi domnul Eden am plecat pe calea aerului. N-am avut timp să-mi iau rămas bun de la domnul Papandreu înainte de a pleca. El era gata să demisioneze şi era un perdant serios în toată treaba asta. I-am cerut ambasadorului nostru să rămână în relaţii prietenoase cu el. La 29 decembrie, am revenit la Londra. Domnul Eden şi cu mine am stat cu regele Greciei până la 4.30 dimineaţa, după care Majestatea Sa a acceptat să nu se întoarcă în Grecia decât dacă va fi chemat după o exprimare liberă şi corectă a voinţei naţionale; şi a fost de acord să-l numească pe arhiepiscop regent în timpul stării de urgenţă. Am trimis imediat anunţul regal domnului Leeper, iar arhiepiscopul i-a răspuns regelui, acceptând mandatul de regent. Era un guvern grec nou şi viabil. La 3 ianuarie, generalul Plastiras, un republican vehement, care a fost şeful revoltei armatei împotriva regelui Constantin în 1922, a devenit prim-ministru.

Luptelecontinue din decembrie din Atena, i-au scos în cele din urmă pe insurgenţi afară din capitală, iar pe la mijlocul lui ianuarie, trupele britanice controlau toată Atica. Comuniştii nu puteau face nimic împotriva oamenilor noştri în câmp deschis şi, la 11 ianuarie, s-a semnat un armistiţiu.

Cu acesta s-a încheiat lupta de şase săptămâni pentru Atena şi, după cum s-a dovedit, pentru libertatea Greciei de subjugarea comunistă. Când trei milioane de

oameni luptau pe frontul de vest şi vaste trupe americane erau desfăşurate împotriva Japoniei în Pacific, spasmele Greciei pot pare mărunte; cu toate acestea, ele aveau loc în centrul nervos al puterii, legii şi libertăţii din lumea oce> ientală. Este curios, privind înapoi la aceste evenimente, acum când au ecut câţiva ani, să vedem cât de total justificată de evenimente a fost politica pentru care, eu şi colegii mei, ne-am luptat cu atâta încăpăţânare. Eu personal nu am avut niciodată îndoieli în legătură cu ea, pentru că vedeam clar că comunismul va fi pericolul pe care civilizaţia va trebui să-l înfrunte după înfrângerea nazismului şi fascismului. Nu ne-a revenit nouă să terminăm sarcina în Grecia. Eu nu m-am gândit, la sfârşitul lui 1944, că, în mai puţin de doi ani, Departamentul de Stat, sprijinit de o copleşitoare opinie publică americană, nu numai că va adopta şi duce mai departe linia pe care am început-o noi, dar va face acţiuni vehemente şi costisitoare, chiar şi cu caracter militar, ca să o aducă la fructificare. Dacă Grecia a scăpat de soarta Cehoslovaciei şi supravieţuieşte şi azi ca una dintre naţiunile libere, asta se datorează nu numai acţiunii britanice din 1944 ci şi eforturilor susţinute a ceea ce urma să devină forţa unită a lumii de limbă engleză.

Capitolul XXII MALTA ŞI YALTA: PLANURI PENTRU PACEA MONDIALĂ

La sfârşitul lui ianuarie 1945, armatele lui Hitler erau virtual înghesuite pe propriul lor teritoriu, în afară de o mică părticică din Ungaria şi din nordul Italiei, dar situaţia politică nu era prea satisfăcătoare mai ales în estul Europei. În Grecia se realizase o linişte precară şi se părea că, într-un timp rezonabil, acolo se va putea stabili un guvern liber, democratic, bazat pe sufragiu universal şi vot secret. Dar România şi Bulgaria căzuseră în ghearele ocupaţiei militare sovietice. Ungaria şi Iugoslavia erau în

zona luptelor, iar Polonia, deşi eliberată de germani, schimbase de fapt un ocupant cu altul. Aranjamentul neoficial şi temporar pe care îl făcusem cu Stalin în vizita mea din octombrie de la Moscova nu implica, în ce mă privea, guvernarea sau viitorul acestor largi regiuni, după înfrângerea Germaniei.

Întreaga formă şi structură a Europei postbelice trebuia să fie revizuită. Când naziştii aveau să fie bătuţi, cum trebuia tratată Germania? La ce ajutor ne puteam aştepta din partea Uniunii Sovietice în înfrângerea finală a Japoniei? Şi odată ce ţelurile noastre militare erau realizate, ce măsuri puteau lua cei trei mari Aliaţi şi în cadrul cărei organizaţii, pentru a asigura pacea viitoare şi buna conducere a lumii? Discuţiile de la Dumbarton Oaks s-au încheiat cu o parţială neînţelegere. La fel, într-o sferă mai mică dar nu mai puţin vitală, s-au încheiat şi negocierile dintre „polonezii de la Lublin" şi compatrioţii lor de la Londra, pe care domnul Eden şi cu mine le-am promovat cu mare dificultate în timpul vizitei noastre la Kremlin, în octombrie 1944. O corespondenţă aridă între preşedinte şi Stalin, despre care domnul Roosevelt m-a informat, însoţise ruperea domnului Mikolajczyk de colegii lui din Londra şi, în 5 ianuarie, contrar dorinţei atât a Statelor Unite cât şi a Marii Britanii, sovieticii au recunoscut Comitetul de la Lublin ca guvern provizoriu al Poloniei.

Preşedintele era pe deplin convins de nevoia unei noi întâlniri „în trei" şi, după nişte îndemnuri din partea mea, a fost de acord că noi ar trebui să avem o conferinţă preliminară a noastră, la Malta. Cititorul îşi aminteşte de îngrijorările pe care le exprimasem cu privire la operaţiunile noastre din nord-vestul Europei, în telegrama din 6 decembrie către preşedinte. Acestea încă mă mai apăsau. Şefii de Stat Major aveau mare nevoie de o discuţie înainte de a ne întâlni cu sovieticii şi, la 29

ianuarie 1945, eu am plecat din Northolt în avionul Skymaster, pe care mi-l dăduse generalul Arnold. Fiica mea Sarah şi grupul oficial, împreună cu domnul Martin şi domnul Rowan, secretarii mei particulari, şi cu comandantul Thompson, călătoreau cu mine. Restul funcţionarilor mei personali şi unele oficialităţi departamentale călătoreau în alte două avioane. Am ajuns la Malta înainte de ivirea zorilor, în 30 ianuarie, şi acolo am aflat că unul dintre cele două avioane se prăbuşise lângă Pantelleria. Doar trei membri ai echipajului şi doi pasageri au supravieţuit.

În dimineaţa de 2 februarie, grupul preşedintelui, la bordul vasului american *Quincy*, a intrat în portul Valletta. Era o zi caldă şi, sub un cer fără nori, am urmărit scena de pe puntea vasului *Orion*. Când vasul american a trecut pe lângă noi încet, spre locul de ancorare, de-a lungul zidului cheiului, am putut vedea silueta preşedintelui aşezat pe punte şi ne-am făcut semne unul altuia. Cu escorta de avioane Spitfire deasupra capului, saluturile şi fanfara care cântau pe chei „Flamura înstelată”, alcătuiau o scenă splendidă. Am luat prânzul pe vasul *Quincy*, iar la ora şase, în seara aceea, am avut prima întâlnire oficială în cabina preşedintelui. Aici, am trecut în revistă raportul şefilor Statului Major Combinat şi discuţiile militare care au avut loc la Malta în cele trei zile anterioare. Statele noastre Majore făcuseră o treabă bună. Discuţiile s-au centrat în special în jurul planului lui Eisenhower de a-şi duce forţele spre şi peste Rin. Erau deosebiri de vederi asupra acestui subiect, care sunt – relatate în alt capitol. S-a folosit ocazia pentru a se revedea toată perioada războiului, inclusiv războiul împotriva submarinelor de buzunar-U, viitoarea campanie în sud-estul Asiei şi în Pacific şi situaţia din Mediterana. Am fost de acord, siliţi de împrejurări, să retragem două divizii din Grecia, de îndată ce ne vom putea lipsi de ele, dar am arătat clar că nu trebuie să fim

obligaţi să faccm asta până când guvernul grec nu-şi edifică propriile lui forţe armate. De asemeni, trei divizii urmau să fie scoase din Italia, pentru a întări nord-vestul Europei, dar am subliniat că nu ar fi înţelept să faccm vreo retragere semnificativă de forţe amfibii. Era foarte important să urmărim o capitulare a germanilor în Italia şi i-am spus preşedintelui că ar trebui să ocupăm cât mai mult posibil din Austria, întrucât era *„de prevăzut că Rusia va ocupa mai mult decât era necesar din Europa occidentală"*. În toate problemele militare, s-a ajuns în mare măsură la înţelegere, iar discuţiile au avut rezultatul folositor că Şefii Statului Major Combinat şi-au cunoscut punctele de vedere respective înainte de a angaja discuţii cu omologii lor ruşi.

În noaptea aceea, a început exodul. Avioane de transport plecau la intervale de zece minute, ducând câte şapte sute de persoane, care formau delegaţiile britanică şi americană, peste două mii de kilometri, spre aerodromul Saki din Crimeea. Eu m-am urcat în avionul meu, după cină, şi m-am culcat. După un zbor lung şi rece, am aterizat pe aerodromul acoperit cu zăpadă. Avionul meu a sosit înaintea celui al domnului Roosevelt şi am stat puţin să-l aşteptăm. Când a fost dat jos din „Vaca Sacră", el arăta slăbit şi bolnav. Împreună, am trecut în revistă garda de onoare, preşedintele şezând într-o maşină deschisă, în timp ce eu mergeam în urma lui.

Imediat, am pornit într-un drum lung cu maşina, de la Saki la Yalta. Lordul Moran şi domnul Martin au venit cu mine în maşina mea. Călătoria a durat aproape opt ore, iar pe şosea erau adesea înşiraţi soldaţi ruşi, unii fiind femei, stând umăr la umăr pe străzile satelor şi pe principalele poduri şi trecători ale munţilor, iar în alte puncte formau detaşamente separate. După ce am traversat munţii şi am coborât spre Marea Neagră, am trecut brusc la un soare cald şi strălucitor şi la o climă foarte plăcută.

* * *

Cartierul general sovietic de la Yalta era în palatul Iusupov, iar din acest centru, Stalin, Molotov şi generalii lor guvernau Rusia şi controlau imensul lor front, aflat acum în acţiune violentă. Preşedintelui Roosevelt i S-a dat un palat şi mai splendid, Livadia, aflat în apropiere, pentru a-l scuti de neplăceri fizice; aici s-au ţinut toate şedinţele noastre plenare. Asta epuiza clădirile care rămăseseră nedeteriorate. Eu şi principalii membri ai delegaţiei britanice am primit o vilă foarte mare, la vreo şapte kilometri depărtare, care a fost construită la începutul secolului al XIX-lea de un arhitect englez pentru un prinţ rus, Voronţov, cândva ambasador la Curtea britanică. Restul delegaţiei noastre a fost găzduită în două case de odihnă, la distanţă de douăzeci de minute, dormind câte patru sau cinci persoane într-o cameră, inclusiv ofiţerii de grad înalt, dar se pare că nimănui nu-l păsa. Germanii evacuaseră împrejurimile doar în urmă cu zece luni şi casele din jur fuseseră avariate rău. Am fost avertizaţi că regiunea nu fusese complet curăţată de mine, în afara terenului vilei, unde, ca de obicei, erau patrule ruseşti. Peste o sută de oameni lucraseră acolo înainte de sosirea noastră. Uşile şi ferestrele au fost reparate, iar mobilele şi proviziile au fost aduse de la Moscova. Aşezarea locuinţei noastre era impresionantă. În spatele vilei, pe jumătate în stil gotic şi pe jumătate în stil maur, se ridicau munţii acoperiţi cu zăpadă, culminând cu cel mai înalt vârf din Crimeea. În faţa noastră se vedea întinderea întunecată a Mării Negre, severă dar agreabilă şi caldă, chiar şi în acest anotimp al anului. Lei albi sculptaţi păzeau intrarea în casă şi, dincolo de curte, era un parc frumos cu plante subtropicale şi chiparoşi. În sufragerie, am recunoscut cele două picturi atârnate de o parte şi de alta a căminului ca fiind copii ale portretelor familiei Herbert la Wilton. Se părea că prinţul Voronţov se căsătorise cu o fată a familiei

şi adusese cu el aceste tablouri din Anglia. Gazdele noastre au făcut toate eforturile ca să ne asigure confortul şi fiecare remarcă era notată cu atenţie binevoitoare. Cu o ocazie, Portal a admirat un vas mare de sticlă cu plante care creşteau în el şi a remarcat că nu conţinea niciun peştişor. Două zile mai târziu, au sosit peştişori aurii. Altă dată, cineva a spus întâmplător că nu era lămâie în cocteiluri. A doua zi, în hol, creştea un lămâi plin cu fructe în el. Totul trebuie să fi venit cu avionul de undeva de departe.

* * *

Prima şedinţă plenară a Conferinţei a început la patru şi un sfert în după-amiaza de 5 februarie. Discuţia a început în legătură cu viitorul Germaniei. Eu, desigur, cântărisem problema şi mă adresasem astfel domnului Eden, în urmă cu o lună:

Tratamentul Germaniei dup «război. Este mult prea devreme ca noi să discutăm aceste chestiuni enorme. E clar că, după ce rezistenţa germană va înceta, primul stadiu va fi acela de sever control militar. Acesta poate dura multe luni, sau poate chiar un an sau doi, dacă mişcarea germană subversivă acţionează activ… Am fost izbit, oriunde am cerut păreri, de amploarea reacţiilor ce s-ar stârni dacă am duce o politică de a „pune din nou pe picioare sărmana Germanie”. Îmi dau bine seama şi de argumentele despre necesitatea de „a nu avea o comunitate otrăvită în inima Europei”. Eu sugerez că, în pofida problemelor multiple pe care le avem pe umeri în momentul actual, n-ar trebui să anticipăm aceste dureroase discuţii şi schisme, cum ar putea deveni. Trebuie să avem în vedere un nou Parlament ale cărui păreri nu le putem prevedea.

Eu însumi prefer să mă concentrez asupra problemelor practice care vor ocupa următorii doi sau trei ani, decât să discut relaţia pe termen lung a Germaniei cu

Europa... Este o greşeală să scrim pe bucăţile de hârtie care vor fi vastele emoţii ale unei lumi furioase şi palpitante, fie imediat după terminarea luptei, fie când criza de răceală urmează celei de fierbinţeală. Aceste valuri de sentimente inspiratoare de teamă domină mintea majorităţii oamenilor, iar figurile independente tind să devină nu doar singuratice ci şi inutile. Orientarea în aceste probleme lumeşti ni se dă doar pas cu pas, sau cel mult cu un pas sau doi înainte. Este deci înţelept să-ţi reţii deciziile cât de mult este posibil şi până ce se dezvăluie toate faptele şi forţele care vor fi puternice în momentul respectiv.

Aşa încât acum, când Stalin a întrebat, cum urmează să fie dezmembrată Germania, eu am spus că este mult prea complicată chestiunea pentru a fi rezolvată în cinci sau şase zile. Ar necesita o examinare foarte atentă a faptelor istorice, etno-geografice şi economice şi prelungite treceri în revistă de către un comitet special care va analiza diversele propuneri şi va aviza asupra lor. Trebuiau luate în considerare o sumedenie de lucruri. Ce să facem cu Prusia? Ce teritorii trebuia date Poloniei şi U.R.S.S? Cine să controleze valea Rinului şi marile zone industriale din Ruhr şi Saar? Ar trebui creat imediat un organism care să examineze aceste chestiuni şi ar trebui să primim raportul acestuia înainte de a ajunge la o decizie finală. Domnul Roosevelt a sugerat să le cerem miniştrilor noştri de Externe să facă în douăzeci şi patru de ore un plan pentru studierea chestiunii, iar într-o lună să facă un plan definitiv de dezmembrare a Germaniei. Un timp, problema a rămas în acest stadiu.

Apoi, am aranjat să ne întâlnim a doua zi şi să discutăm două teme care aveau să domine discuţiile noastre următoare şi anume schema de securitate mondială de la Dumbarton Oaks şi Polonia.

* * *

După cum s-a consemnat într-un capitol anterior, conferinţa de la Dumbarton Oaks s-a încheiat fără să se ajungă la o înţelegere completă în legătură cu importanta chestiune a dreptului de vot în Consiliul de Securitate, iar spaţiul nu ne permite acum decât o referire la câteva dintre punctele mai proeminente aflate în discuţie. Stalin a spus că se teme că, deşi cele trei Mari Puteri sunt azi aliate şi niciuna dintre ele nu ar comite niciun act de agresiune, în zece ani, sau mai puţin, cei trei conducători vor dispărea şi o nouă generaţie va veni la putere, care nu a trecut prin război şi va uita prin ce am trecut noi. „Cu toţii, a spus el, vrem să asigurăm pacea pentru cel puţin cincizeci de ani. Cel mai mare pericol este conflictul între noi, pentru că, dacă rămânem uniţi, ameninţarea germană nu este foarte importantă. De aceea, trebuie să ne gândim acum cum să ne asigurăm unitatea noastră în viitor şi cum să garantăm că cele trei Mari Puteri (şi posibil China şi Franţa) vor menţine un front unit. Trebuie elaborat un sistem care să evite conflictele între principalele mari puteri”.

Ruşii erau acuzaţi că vorbesc prea mult despre sistemul de votare. Era adevărat că ei considerau că acesta era foarte important, pentru că totul avea să se decidă prin vot şi ei vor fi foarte interesaţi de rezultate. Presupunând, de exemplu, că China, ca membru permanent al Consiliului de Securitate, ar cere înapoi Hong Kongul, sau Egiptul ar cere înapoi Canalul de Suez, el presupunea că acestea nu vor fi singure şi vor avea prieteni şi poate protectori în Adunare sau în Consiliu şi se temea că asemenea dispute ar putea rupe unitatea celor trei Mari Puteri.

„Colegii mei de la Moscova nu pot uita ce s-a întâmplat în decembrie 1939, în timpul războiului ruso-finlandez, când britanicii şi francezii au folosit Liga Naţiunilor împotriva noastră şi au reuşit să izoleze şi să

excludă Uniunea Sovietică din Ligă, iar mai târziu au mobilizat naţiunile împotriva noastră şi au vorbit de o cruciadă împotriva Rusiei. Nu putem avea garanţii că aşa ceva nu se va mai întâmpla?”

După multe eforturi şi explicaţii, l-am convins să accepte o schemă americană prin care Consiliul de Securitate nu va avea virtual nicio putere dacă cei „Patru Mari” nu erau în unanimitate. Dacă Statele Unite, U.R.S.S., Marea Britanie sau China nu sunt de acord într-o chestiune majoră, atunci oricare dintre ele poate refuza acordul şi astfel să oprească Consiliul să facă ceva. Acesta era sistemul de veto. Posteritatea va judeca rezultatele.

F. U personal am fost totdeauna de părere că baza unui instrument universal de apărare a păcii ar trebui să fie regională. Majoritatea principalelor regiuni se sugerează singure: Statele Unite, Europa Unită, Commonwealthul şi Imperiul britanic, Uniunea Sovietică, America de Sud. Altele sunt mai greu de definit în prezent – ca grupul asiatic, sau grupul african – dar ar putea fi dezvoltate prin studiu. Dar obiectivul ar fi ca multe probleme controversate locale să fie rezolvate în Consiliul Regional, care apoi va trimite trei, patru reprezentanţi la Organul Suprem, alegând oamenii – cei mai eminenţi. Acesta va fi un Grup Suprem de treizeci sau patruzeci de oameni de stat din lume, fiecare având sarcina nu doar să reprezinte regiunea proprie, ci şi să se ocupe de problemele mondiale şi în principal de evitarea războiului. Ceea ce avem acum nu este eficient pentru acest scop. Adunarea tuturor naţiunilor, mari sau mici, puternice sau lipsite de putere, în termeni egali, într-o organizaţie centrală, se poate compara cu organizarea unei armate fără nicio diviziune între înaltul Comandament şi comandanţii de divizie sau de brigadă. Toţi sunt invitaţi la cartierul general. Un Turn Babel săpat de loblyuri îndemânatice este tot ce a rezultai până în prezent. Dar

trebuie să perseverăm.

Capitolul XXIII RUSIA ŞI POLONIA: PROMISIUNEA SOVIETICĂ

Despre Polonia s-a discutat la un mai puţin de şapte din cele opt şedinţe plenare ale Conferinţei de la Yalta, iar procesele-verbale britanice despre schimbările pe această temă conţin optsprezece mii de cuvinte schimbate între Stalin, Roosevelt şi mine. Dacă adăugăm cele spuse de miniştrii de Externe şi subordonaţii lor, care au avut între ei dezbateri încordate şi amănunţite în şedinţe separate, am dat naştere în cele din urmă unei declaraţii care reprezenta atât o promisiune făcută lumii cât şi o înţelegere între noi privind viitoarele acţiuni. Povestea dureroasă este încă neterminată, iar faptele adevărate nu sunt încă cunoscute perfect, dar ceea ce este pus pe hârtie aici, poate contribui eventual la o mai bună apreciere a eforturilor noastre la penultima Conferinţă din timpul războiului. Dificultăţile şi problemele erau antice, multiple şi imperative. Guvernul polonez de la Lublin, sponsorizat de sovietici, sau guvernul de la Varşovia, cum preferau să-l numească ruşii, privea guvernul de la Londra cu amară animozitate. Sentimentele dintre ele se înrăutăţiseră în loc să se îmbunătăţească după Conferinţa noastră de la Moscova. Trupele sovietice se revărsau prin Polonia, iar armata ilegală poloneză era acuzată deschis că omoară soldaţi ruşi şi că sabotează şi atacă ariergarda şi liniile lor de comunicaţii. Atât accesul cât şi informaţiile erau interzise puterilor occidentale. În Italia şi pe frontul de vest, luptau peste 150.000 de polonezi pentru distrugerea finală a armatelor naziste. Ei şi mulţi alţii din Europa aşteptau eliberarea ţării lor şi întoarcerea acasă după un onorabil şi voluntar exil. Marea comunitate a polonezilor din Statele Unite aştepta cu nerăbdare un aranjament între cele trei mari puteri.

Chestiunile pe care le-am discutat noi pot fi rezumate după cum urmează:

Cum să se formeze un singur guvern provizoriu pentru Polonia.

Cum şi când să se ţină alegeri libere.

Vest.

Cum să se apere spatele frontului şi liniile de comunicaţii ale armatelor sovietice care înaintează.

* * *

Polonia fusese cu adevărat cea mai urgentă problemă pentru Conferinţa de la Yalta şi avea să se dovedească prima cauză care a dus la ruptura Marii Alianţe. Eu însumi eram sigur că o Polonie puternică, liberă şi independentă era mult mai importantă decât graniţele teritoriale luate aparte. Voiam ca polonezii să poată trăi liberi şi să-şi ducă viaţa lor proprie în felul lor propriu. Pentru asta am intrat noi în război contra Germaniei, în 1939. Era gata ca asta să ne coste viaţa, nu doar ca Imperiu ci şi ca naţiune, iar când ne-am întâlnit în 6 februarie 1945, eu am pus problema după cum urmează: Nu am putea crea pentru Polonia un guvern sau un instrument guvernamental, până la alegerile generale şi totale, care să poată fi recunoscut de toţi? Un asemenea guvern ar putea pregăti un vot liber al poporului polonez în privinţa viitoarei constituţii şi administraţii. Dacă acest lucru s-ar putea realiza, am face un mare pas înainte spre pacea şi prosperitatea Europei centrale.

În dezbaterea care a urmat, Stalin a pretins că înţelege atitudinea noastră. Pentru britanici, a spus el, Polonia era o chestiune de onoare, dar pentru ruşi era nu numai o chestiune de onoare cât şi de scuritate; de onoare, pentru că avuseseră multe conflicte cu polonezii şi doreau să elimine cauzele unor asemenea conflicte; de securitate, pentru că Polonia era la frontierele Rusiei şi, în decursul istoriei, Polonia fusese un coridor prin care au trecut

inamicii Rusiei ca să o atace. Germanii au făcut asta de două ori în ultimii treizeci de ani, şi au putut-o face pentru că Polonia era slabă. Rusia dorea ca Polonia să fie tare şi puternică, pentru ca să poată închide acest coridor cu propriile ei forţe. Rusia nu-l poate ţine închis din afară. Poate fi închis doar din interior, de Polonia însăşi. Aceasta era o chestiune de viaţă şi de moarte pentru statul sovietic.

Cât priveşte frontierele ei, a continuat Stalin, preşedintele a făcut unele sugestii de modificare a Liniei Curzon şi că Lvov şi poate şi alte districte ar trebui să fie date Poloniei, iar eu spusesem că acesta ar fi un gest de mărinimie. Dar el a subliniat că Linia Curzon nu a fost inventată de ruşi. A fost trasată de Curzon şi Clemenceau şi de reprezentanţi ai Statelor Unite, la conferinţa din 1918, la care Rusia nu fusese invitată. Linia Curzon a fost acceptată împotriva voinţei Rusiei, pe baza datelor etnografice. Lenin nu a fost de acord cu aceasta. Ruşii s-au retras deja faţă de poziţia lui Lenin, iar acum unii vor ca Rusia să ia mai puţin decât au cedat Curzon şi Clemenceau. Asta ar fi ruşinos. Când ucrainenii vor veni la Moscova, ei vor spune că Stalin şi Molotov au fost mai proşti apărători ai Rusiei decât Curzon sau Clemenceau. Era mai bine ca războiul să dureze niţeluş mai mult, deşi asta va costa Rusia mult sânge, pentru ca Polonia să poată fi compensată pe scama Germaniei. Când Mikolajczyk a fost în Rusia în octombrie, a întrebat ce frontiere va recunoaşte Rusia pentru Polonia în vest şi fusese încântat să audă că ruşii consideră că frontiera de vest a Poloniei ar trebui să fie extinsă până la Neisse. Sunt două râuri cu numele ăsta, a zis Stalin, unul lângă Breslau şi altul mai la vest. El avea în gând acel Neisse din vest.

Când ne-am întâlnit din nou, în 7 februarie, le-am amintit ascultătorilor mei că eu am acceptat totdeauna mişcarea frontierelor Poloniei spre vest, spunând că polonezii ar trebui să fie liberi să ia teritorii în vest, dar nu

mai mult decât doresc şi pot administra cum se cuvine. Ar fi păcat ca găsea poloneză să fie îndopată cu atâta hrană nemţească încât să moară de indigestie. O mare parte a opiniei publice din Marea Britanie a fost şocată de ideea de a muta cu forţa un milion de oameni. Dezangajarea populaţiei grece şi turce după războiul trecut a fost un mare succes şi cele două ţări s-au bucurat de relaţii bune de atunci; dar, în acest caz, au fost mutaţi mai puţin de o jumătate de milion de oameni. Dacă Polonia ar lua Prusia de est şi Silezia până la Oder, asta ar însemna mutarea înapoi în Germania a şase milioane de germani. Poate s-ar reuşi, condiţionat de o problemă morală pe care va trebui să o discut cu propriul meu popor.

Stalin a spus că în aceste regiuni nu sunt germani, toţi au fugit.

Am replicat că se pune întrebarea dacă era loc pentru ei în ce mai rămânea din Germania. Şase sau şapte milioane de germani au fost ucişi, iar încă un milion (Stalin a sugerat două) vor mai fi probabil ucişi până la sfârşitul războiului. Va trebui deci să fie loc pentru oamenii aceia migratori, până la un anumit punct. Va fi nevoie de ei ca să umple golul. Eu nu mă temeam de problema transferului de populaţie, atât timp cât acesta era proporţional cu ceea ce puteau polonezii să administreze şi cu ce se putea introduce în Germania. Dar era o problemă care cerea studiu, nu în privinţa problemei de principiu, ci a numărului de oameni cu care se va manevra.

În aceste discuţii generale, nu au fost folosite hărţi, iar distincţia între râul Neisse de est şi de vest nu a reieşit atât de clar pe cât ar fi trebuit. Acest lucru avea însă să fie clarificat curând.

* * *

În 8, domnul Roosevelt a fost de acord ca frontiera de răsărit a Poloniei să fie Linia Curzon, cu modificări în favoarea Poloniei în unele regiuni, de cinci până la opt

kilometri. Dar el era ferm şi precis în legătură cu frontiera de vest. Polonia trebuia desigur să capete compensaţii pe seama Germaniei, *„dar*, a continuat el, *se pare că nu se justifică pe deplin ca frontiera să fie extinsă până la răul Neisse de vest”* Acesta a fost totdeauna şi punctul meu de vedere şi aveam să presez foarte tare când ne-am întâlnit din nou la Potsdam, cinci luni mai târziu.

Deci, la Yalta, am fost cu toţii uniţi în principiu în legătură cu frontiera de vest şi singura problemă era unde să fie trasată exact linia şi cât de mult trebuie să vorbim despre asta. Polonezii trebuiau să obţină o parte din Prusia răsăriteană şi să fie liberi să se ducă în sus, până la linia Oder dacă voiau, dar noi ne îndoiam foarte mult dacă era cazul să meargă mai departe sau dacă trebuia să spunem ceva în această problemă încă în stadiul acesta; trei zile mai târziu, am spus conferinţei că primisem o telegramă de la Cabinetul de Război care dezaproba cu fermitate orice referire la o frontieră vestică atât de departe, până la răul Neisse de vest, pentru că problema mutării de populaţie e prea mare pentru a reuşi.

! N consecinţă, am decis să înserăm în declaraţia noastră următoarele:

Cei trei şefi de guverne consideră că frontiera de est a Poloniei trebuie să urmeze Linia Curzon, cu abateri de la ea, în anumite regiuni, de cinci până la opt kilometri, în favoarea Poloniei. Ei recunosc că Polonia trebuie să primească acces substanţial la teritorii în nord şi vest. Ei au sentimentul că, la timpul potrivit, trebuie cerută opinia noului guvern polonez provizoriu de unitate naţională cu privire la *4* extinderea acestui acces, şi că delimitarea finală a frontierei de vest a Poloniei trebuie să aştepte Conferinţa de Pace.

* * *

Rămânea problema formării guvernului polonez, pe care să-l putem recunoaşte cu toţii şi pe care să-l accepte

poporul polonez. Stalin a început prin a sublinia că noi nu putem crea un guvern polonez decât dacă polonezii înşişi sunt de acord cu el. Mikolajczyk şi Grabski fuseseră la Moscova în timpul vizitei mele acolo. Ei s-4 u întâlnit cu guvernul de la Lublin şi se ajunsese la o oarecare înţelegere ca Mikolajczyk să se întoarcă. Dar în schimb, colegii lui l-au scos din funcţie, pur şi simplu pentru că era în favoarea unei înţelegeri cu guvernul de la Lublin pe care îl descriau ca pe un grup de bandiţi şi criminali. Guvernul de la Lublin le-a plătit cu aceeaşi monedă şi acum era foarte greu să se mai facă ceva în legătură cu asta. „Vorbiţi cu guvernul de la Lublin, dacă vreţi, a spus Stalin. Am să-i determin să vă întâlnească, aici sau la Moscova, dar ei sunt tot atât de democraţi ca şi de Gaulle şi ei pot menţine pacea în Polonia şi pot opri războiul civil şi atacurile împotriva Armatei Roşii”. Guvernul de la Londra, a continuat Stalin, nu putea face asta. Agenţii lor omorâseră soldaţi ruşi şi au făcut raiduri la depozitele de aprovizionare, ca să obţină arme. Staţiile or de radio funcţionau fără permis-şi fără să fie înregistrate. Agenţii guvernului de la Lublin fuseseră de ajutor, pe când agenţii guvernului de la Londra făcuseră mult rău. Pentru Armata Roşie, era vital să aibă regiuni sigure în spatele frontului şi, ca militar, el va sprijini doar guvernul care poate gâranta că va asigura lucrul acesta.

Era deja scara târziu şi preşedintele a sugerat să amânăm pe a doua zi, dar eu am considerat că e drept să afirm că, în conformitate cu informaţia noastră, nu mai mult de o treime din populaţie ar sprijini guvernul de la Lublin, dacă ar fi liberă să-şi exprime părerea. L-am asigurat pe Stalin că ne-am temut foarte tare de o ciocnire între Armata poloneză ilegală şi guvernul de la Lublin, care ar putea duce la amărăciune, la vărsare de sânge, arestări şi deportări, şi de aceea am dorit un arnajament comun. Atacurile asupra Armatei Roşii trebuie desigur pedepsite,

dar pe baza faptelor de care dispun, nu am sentimentul că guvernul de la Lublin avea dreptul să spună că reprezintă naţiunea poloneză.

Preşedintele era acum dornic să încheie discuţia. „Polonia, a remarcat el, a fost o sursă de tulburări timp de peste cinci sute de ani”. „Cu atât mai mult, am replicat eu, noi trebuie să facem tot ce putem ca să punem capăt acestor tulburări”. După aceasta am amânat şedinţa.

În noaptea aceea, preşedintele i-a scris o scrisoare lui Stalin, după o consultare şi amendamente făcute cu noi, cerând ca doi membri ai guvernului de la Lublin şi doi de la Londra sau din interiorul Poloniei să vină la Conferinţă şi să încerce să ajungă la o înţelegere în prezenţa noastră, în legătură cu formarea unui guvern provizoriu, pe care l-am putea recunoaşte cu toţii, ca să ţină alegeri libere cât mai curând posibil. Dar acest lucru se pare că era impracticabil. Molotov a susţinut calităţile guvernului Lublin-Varşovia, a deplorat eşecul celor de la Londra şi a spus că, dacă vom încerca să formăm un nou guvern, polonezii înşişi s-ar putea să nu fie de acord, aşa încât ar fi mai bine să încercăm să-l „lărgim” pe acesta existent. Va fi doar o instituţie temporară, pentru că singurul nostru obiectiv era să ţinem alegeri libere în Polonia, cât mai curând posibil. Cum să-l lărgim, asta s-ar putea discuta cel mai bine la Moscova, între ambasadorii britanic şi american şi el personal. El dorea foarte mult o înţelegere şi accepta propunerea preşedintelui de a invita doi polonezi „non-Lublin”. Exista oricând posibilitatea ca guvernul de la Lublin să refuze să discute cu unii dintre ei, cum e Mikolajczyk, dar dacă ei trimit doi reprezentanţi iar alţi doi veneau dintre cei sugeraţi de domnul Roosevelt, convorbirile puteau începe imediat.

„Acesta, am spus eu, este punctul crucial al Conferinţei. Întreaga lume aşteaptă o rezolvare şi, dacă noi ne despărţim recunoscând în continuare guverne

poloneze diferite, întreaga lume va vedea că între noi continuă să existe divergenţe fundamentale. Consecinţele ar fi lamentabile şi vor marca întâlnirea noastră cu ştampila eşecului. Dacă înlăturăm total guvernul de la Londra şi dăm toată greutatea noastră guvernului de la Lublin, vom auzi o exclamare mondială de uimire. Polonezii din afara Poloniei vor face un protest virtual unit. Avem sub comanda noastră o armată poloneză de 150.000 de oameni, care au putut fi adunaţi dintre toţi cei care s-au strâns laolaltă în afara ţării lor. Au luptat şi mai luptă încă foarte curajos şi nu cred că se vor împăca cu guvernul de la Lublin, iar dacă Marea Britanie retrage recunoaşterea guvernului pe care-l recunoscuse la începutul războiului, vor considera asta ca o trădare”. Apoi, am continuat:

„După cum bine ştiu mareşalul Stalin şi domnul Molotov, nici eu nu sunt de acord cu acţiunea guvernului de la Londra, care a fost prostească în fiecare etapă. Dar actul oficial de a transfera recunoaşterea de la cei pe care i-am recunoscut până acum către acest nou guvern va provoca cele mai grave critici. Se va spune că guvernul Majestăţii Sale a cedat complet în privinţa frontierei de est (după cum s-a şi întâmplat) şi au acceptat şi susţinut punctul de vedere sovietic. Se va spune de asemeni că am rupt complet legăturile cu guvernul de drept al Poloniei, pe care l-am recunoscut în aceşti cinci ani de război şi că, de fapt, nu ştim ce se întâmplă în Polonia. Nu putem intra în această ţară. Nu putem vedea şi auzi care este opinia sa. Se acceptă ceea ce proclamă guvernul de la Lublin că ar fi opinia poporului polonez, şi vom fi acuzaţi în parlament că am abandonat cu totul cauza Poloniei. Dezbaterile care vor urmă vor fi mai dureroase şi mai jenante pentru unitatea Aliaţilor, chiar presupunând că am putea cădea de acord cu propunerea prietenului meu, domnul Molotov”.

„Eu nu cred, am continuat, că aceste propuneri merg destul de departe. Dacă renunţăm la guvernul polonez de

la Londra, atunci ambele părţi ar trebui să pornească de la un nou început în termeni mai mult sau mai puţin egali. Înainte ca guvernul Majestăţii Sale să înceteze să recunoască guvernul de la Londra şi să acorde recunoaşterea unui alt guvern, el va trebui să fie sigur că noul guvern reprezintă cu adevărat naţiunea poloneză. Sunt de acord că acesta este doar un punct de vedere, întrucât nu cunoaştem pe deplin faptele şi toate divergenţele noastre ar fi înlăturate dacă în Polonia s-ar ţine alegeri libere, prin vot şi cu sufragiu universal şi cu candidaturi libere. Dacă se face lucrul acesta, guvernul Majestăţii Sale va saluta guvernul care iese în alegeri, fără să ţină seama de guvernul de la Londra. Tocmai intervalul dinaintea alegerilor ne provoacă atâta îngrijorare”.

Molotov a spus că discuţiile de (a Moscova ar putea da unele rezultate folositoare. Polonezii vor trebui să-şi spună cuvântul şi era foarte greu să ne ocupăm de chestiune fără ei. Am fost de acord, dar am spus că era atât de important ca această Conferinţă trebuie să se termine într-o notă de înţelegere, încât trebuie să luptăm cu toţii să realizăm lucrul ăsta.

Stalin a reluat atunci plângerea mea că nu aveam informaţii şi nici mijloacele de a le obţine.

„Am uncie” am replicat eu.

„Nu sunt în concordanţă cu ale mele” a răspuns el şi a început un discurs în care ne asigura că guvernul de la Lublin era de fapt foarte popular, mai ales Beirut şi alţii. Ei nu au părăsit ţara în timpul ocupaţiei germane ci au trăit tot timpul în Varşovia şi provin din mişcarea din ilegalitate. El nu credea că erau nişte genii. S-ar putea ca guvernul de la Londra să aibă oameni mai inteligenţi, dar nu erau simpatizaţi în Polonia, pentru că nu au fost văzuţi acolo când populaţia suferea sub ocupaţia hitleristă. Populaţia a văzut pe străzi pe membrii guvernului provizoriu, dar întrebau unde sunt polonezii de la Londra. Acest lucru a

subminat prestigiul guvernului de la Londra şi acesta era motivul pentru care guvernul provizoriu, deşi nu era format din oameni de vază, se bucura de o mare popularitate.

Toate acestea, a spus el, nu puteau fi ignorate dacă voiam să înţelegem sentimentele poporului polonez. Mă temusem că Conferinţa se va încheia fără să ajungem la o înţelegere. Ce era de făcut? Diferitele guverne aveau informaţii diferite şi trăgeau din ele concluzii diferite. Poate că primul lucru era să-i adunăm pe polonezi din diversele tabere şi să auzim ce aveau de spus. Se apropia ziua când se puteau ţine alegeri. Până atunci, trebuia să avem de-a face cu guvernul provizoriu, aşa cum am avut de-a face cu guvernul generalului de Gaulle în Franţa, care de asemeni nu era ales. El nu ştia dacă Bierut sau generalul de Gaulle se bucura de o autoritate mai mare, dar a fost posibil să se încheie un tratat cu generalul de Gaulle, aşa încât, de ce nu putem face acelaşi lucru cu un guvern polonez lărgit, care nu ar fi mai puţin democratic? Dacă tratăm problema fără prejudecată, am putea găsi un teren comun. Situaţia nu era chiar atât de tragică precum credeam eu şi chestiunea ar putea fi rezolvată dacă nu se dădea prea mare importanţă problemelor secundare şi dacă ne concentrăm asupra celor esenţiale.

Preşedintele a întrebat: „Cât de curând ar fi posibil să se ţină alegeri?” „într-o lună, a replicat Stalin, dacă nu intervine o catastrofă pe front, ceea ce este imposibil”.

Am fost de acord că lucrul acesta ne-ar linişti minţile şi am putea sprijini din toată inima un guvern liber ales, care le-ar întrece pe toate celelalte, dar nu trebuie să cerem nimic care ar împiedica operaţiunile militare. Acestea erau ţelul suprem. Dacă totuşi voinţa poporului polonez ar putea fi exprimată în timp atât de scurt, sau chiar şi peste două luni, situaţia ar fi cu totul diferită şi nimeni ou i s-ar putea opune.

Când ne-am adunat, la ora patru în după-amiaza de 9 februarie, Molotov a propus o nouă formulă, şi anume ca guvernul de la Lublin să fie *„reorganizai* [adică opusul „lărgirii”] pe o bază mai largă democratică, prin includerea unor conducători democraţi din interiorul Poloniei, precum şi dintre cei care trăiesc în străinătate”. El şi ambasadorii britanic şi american se vor consulta la Moscova în legătură cu modul de a face lucrul ăsta. Odată „reorganizat”, guvernului de la Lublin i se va cere să ţină alegeri libere cât mai curând posibil şi atunci vom recunoaşte orice guvern care va ieşi.

Acesta era un considerabil pas înainte, şi am spus-o, dar am considerat de datoria mea să trag un semnal de alarmă general. Aceasta va fi penultima noastră întâlnire. Era o atmosferă de înţelegere; dar era şi o dorinţă de a pune piciorul în şa şi a pleca. Am declarat că nu ne puteam permite să lăsăm ca aceste probleme importante să fie tratate în grabă iar fructele Conferinţei să se piardă pentru lipsa a încă douăzeci şi patru de ore. Era în perspectivă un mare câştig şi decizia nu trebuia să fie grăbită. Acestea s-ar putea număra printre cele mai importante zile din viaţa noastră.

Domnul Roosevelt a declarat că acum diferenţele între noi şi ruşi sunt în mare parte o chestiune de exprimare, dar atât el cât şi eu doream ca alegerile să fie cu adevărat corecte şi libere. I-am spus lui Stalin că noi aveam un mare dezavantaj pentru că ştiam atât de puţin despre ce se întâmplă în interiorul Poloniei şi că trebuia totuşi să luăm decizii de mare răspundere. Ştiam de exemplu că existau sentimente amare în rândul polonezilor şi mi s-a relatat că guvernul de la Lublin a spus în mod deschis că va judeca pe toţi membrii Armatei interne poloneze şi mişcarea din ilegalitate ca pe nişte trădători. Desigur că eu pun pe primul plan securitatea Armatei Roşii, dar îl rugam pe Stalin să se gândească la dificultatea

noastră. Guvernul britanic nu putea şti ce se întâmplă în Polonia decât lansând cu paraşuta oameni curajoşi şi scoţând afară oameni din mişcarea din ilegalitate. Nu aveam alte mijloace de a ne informa şi nu ne plăcea să obţinem informaţiile în modul acesta. Se putea remedia acest lucru fără să fie tulburată mişcarea trupelor sovietice? Pot fi acordate unele facilităţi britanicilor (şi fără îndoială şi Statelor Unite) ca să vadă cum se rezolvă aceste certuri între polonezi? Tito spusese că, atunci când vor avea loc alegeri în Iugoslavia, el nu va obiecta ca să fie prezenţi observatori ruşi, britanici şi americani, care să informeze lumea cu imparţialitate că acestea s-au ţinut corect. Cât priveşte Grecia, Guvernul Majestăţii Sale va saluta observatori americani, ruşi şi britanici, care să se asigure că alegerile erau conduse aşa cum vrea poporul. Acelaşi lucru se aplică şi Italiei – observatori ruşi, americani şi britanici trebuie să fie prezenţi, pentru a asigura lumea că totul a fost făcut în mod corect. Este imposibil, am spus, să se exagereze importanţa de a ţine alegeri corecte. De exemplu, ar putea Mikolajczyk să se întoarcă în Polonia şi să-şi organizeze partidul său pentru alegeri?

„Asta trebuie analizat de ambasadori şi de domnul Molotov când se vor întâlni cu polonezii”, a spus Stalin.

Eu am replicat: „Trebuie să pot spune Camerei Comunelor că alegerile vor fi libere şi că vor exista garanţii efective că se ţin liber şi corect”.

Stalin a subliniat că Mikolajczyk aparţine Partidului Ţărănesc care, nefiind un partid fascist, putea lua parte la alegeri şi să prezinte candidaţi. Am spus că toate astea ar fi şi mai sigure dacă Partidul Ţărănesc ar fi deja reprezentat în guvernul polonez, iar Stalin a fost de acord că unul dintre reprezentanţii lor ar trebui inclus. Am adăugat că sper că nimic din ce am spus nu a ofensat, pentru că nimic nu a fost mai departe de inima mea decât

asta.

„Va trebui să ascultăm ce au de zis polonezii”, a răspuns el. Am explicat că voiam să trec prin Parlament chestiunea frontierelor de est şi credeam că aceasta se poate realiza dacă Parlamentul va fi satisfăcut că polonezii au putut să decidă ei înşişi ce voiau.

„Printre ei sunt câţiva oameni foarte buni, a replicat el. Sunt buni luptători şi au avut câţiva valoroşi oameni de ştiinţă şi muzicieni, dar sunt foarte certăreţi”.

„Tot ce vreau, am zis eu, este ca toate părţile să fie ascultate corect”. „Alegerile, a spus preşedintele, trebuie să fie necriticabile, ca soţia lui Cezar. Vreau nişte asigurări pe care să le dau lumii şi vreau ca nimeni să nu pună sub semnul întrebării corectitudinea lor. E mai curând o chestiune de bună politică decât de principiu”.

Domnul Stettinius a sugerat să avem un angajament scris ca cei trei ambasadori de la Varşovia să observe şi să raporteze că alegerile au fost cu adevărat Ibere şi nefalsificate. „Mi-e teamă, a spus Molotov, că, dacă faccm lucrul ăsta, polonezii vor avea sentimentul că nu avem încredere în ei. Mai bine să discutăm asta cu ei”.

Nu eram mulţumit cu asta şi am hotărât să ridic chestiunea mai târziu, cu Stalin. Ocazia s-a ivit a doua zi, când domnul Eden şi cu mine am avut o convorbire particulară cu el şi cu Molotov la Vila Iusupov. Am explicat din nou cât de dificil era pentru noi să nu avem un reprezentant în Polonia care să ne informeze ce se întâmplă. Alternativele erau fie să avem un ambasador cu funcţionare de ambasadă, fie corespondenţi de presă. Aceştia din urmă erau mai puţin de dorit, dar am subliniat că voi fi întrebat în Parlament despre guvernul de la Lublin şi despre alegeri şi eu trebuia să pot spune că ştiu ce se întâmplă acolo.

„După ce noul guvern va fi recunoscut, va fi posibil să trimiteţi un ambasador la Varşovia” a răspuns Stalin.

„Va fi liber să umble prin ţară?”

„Cât priveşte Armata Roşie, aceasta. Nu se va amesteca în mişcările lui şi promit să dau instrucţiunile necesare, dar cu guvernul polonez va trebui să vă faceţi propriile aranjamente”.

Atunci, am căzut de acord să adăugăm următoarele la declaraţia noastră:

Ca o consecinţă a celor de mai sus, recunoaşterea va implica un schimb de ambasadori, pe baza rapoartelor cărora guvernele respective să fie informate despre situaţia din Polonia.

Asta este tot ce am putut obţine.

Duminică 11 februarie era ultima zi a vizitei noastre în Crimeea. Ca de obicei, la asemenea întâlniri, multe chestiuni grave au rămas nerezolvate. Declaraţia poloneză exprima în termeni generali o politică ce, dacă era realizată cu loialitate şi bună-credinţă, putea într-adevăr să servească scopul legat de tratatul general de pace. Preşedintele era dornic să plece acasă şi în drum să facă o vizită în Egipt, unde putea discuta problemele Orientului Mijlociu cu diverşi potentaţi. Stalin şi cu mine am luat prânzul cu el în fosta sală de biliard a ţarului, din palatul Livadia. În timpul mesei, am semnat documentele finale şi comunicatele oficiale. Totul depindea acum de spiritul în care erau duse la îndeplinire.

* * *

Aşteptasem cu mare nerăbdare călătoria pe mare, prin Dardanele spre Malta, dar am simţit că era de datoria mea să fac o călătorie la Atena ca să analizez scena greacă, după recentele tulburări. În consecinţă, pe 14 februarie devreme, a n plecat cu maşina spre Saki, unde ne aştepta avionul nostru. Am zburat fără incident la Atena, făcând un ocol peste insula Skyros, ca să trecem deasupra mormântului lui Rupert Brooke, şi am fost primiţi la aeroport de ambasadorul britanic, domnul Leper, şi de

generalul Scobie. Doar cu şapte săptămâni înainte, lăsasem capitala greacă sfâşiată de lupte de stradă. Acum am circulat prin ea într-o maşină deschisă şi un şir subţire de soldaţi greci cu fustanelă ţineau la distanţă o mulţime de oameni care strigau cu entuziasm, pe aceleaşi străzi unde au murit sute de bărbaţi în zilele de Crăciun, când văzusem ultima oară oraşul. În seara aceea, o mare mulţime, de circa cincizeci de mii de oameni, se adunase în Piaţa Constituţiei. Lumina înserării era minunată aşa cum cădea pe aceste scene clasice. N-am avut timp să pregătesc un discurs. Serviciile noastre de securitate au considerat important să sosim fără să anunţăm cu mult înainte. Le-am adresat o scurtă alocuţiune. În seara aceea, am luat cina la ambasada noastră zgâriată de gloanţe, iar în primele ore ale zilei de 15 februarie, am plecat cu avionul meu. Târziu în acea dimineaţă, vasul american *Quincy* a intrat în portul Alexandria şi, la puţin timp înainte de amiază, m-am urcat la bord pentru ce avea să fie ultima mea convorbire cu preşedintele. Ne-am adunat după aceea în cabina lui pentru un prânz neoficial, în familie. Eu eram însoţit de Sarah şi Randolph, iar fiica domnului Roosevelt, doamna Boettiger, ni s-a alăturat, împreună cu Harry Hopkins şi cu domnul Winant. Preşedintele părea placid şi fragil. Am simţit că avea un contact slab cu viaţa. Nu aveam să-l mai văd. Ne-am luat rămas bun cu afecţiune. În după-amiaza aceea, grupul preşedintelui a plecat spre casă. La 19 februarie, am zburat înapoi în Anglia. La Northolt era ceaţă, iar avionul nostru a fost îndrumat spre Lyncham. Am mers până la Londra cu maşina, oprindu-mă la Reading ca să o iau pe soţia mea, care venise să mă întâmpine.

În 27 februarie la amiază, am cerut Camerei Comunelor să aprobe rezultatele conferinţei din Crimeea. Reacţia generală a fost de sprijin total faţă de atitudinea pe care o luasem. Erau totuşi sentimente morale puternice

în legătură cu obligaţiile noastre faţă de polonezi, care suferiseră atât de mult de pe urma germanilor şi în favoarea cărora am intrat în război ca ultim mijloc de a-i ajuta. Un grup de circa treizeci de membri au avut sentimente atât de puternice în această chestiune, încât au vorbit împotriva moţiunii introduse de mine. Exista un sentiment de îngrijorare că va trebui să facem faţă subjugării unei naţiuni eroice. Domnul Eden m-a sprijinit. A doua zi, la vot, am avut o majoritate covârşitoare, dar douăzeci şi cinci de membri, majoritatea lor conservatori, au votat împotriva guvernului, iar în plus, unsprezece membri ai guvernului s-au abţinut.

Nu este permis celor însărcinaţi să se ocupe cu evenimentele în timp de război sau de criză să se rezume la declararea principiilor largi, generale, cu care sunt de acord oamenii cumsecade. Ei trebuie să ia decizii clare de pe o zi pe alta. Trebuie să adopte poziţii care trebuie menţinute solid; altfel cum poate fi menţinută orice combinaţie de acţiune? E uşor, după ce germanii au fost bătuţi, să-i condamni pe cei care au făcut tot ce-au putut ca să sprijine efortul militar rus şi să menţină un contact armonios cu marele nostru Aliat care a suferit atât de îngrozitor. Ce s-ar fi întâmplat dacă ne-am fi certat cu Rusia, în timp ce germanii mai aveau două sau trei sute de divizii pe frontul de luptă? Presupunerile noastre pline de speranţă aveau să fie curând înşelate. Totuşi, ele erau singurele posibile la vremea aceea.

Capitolul XXIV TRECEREA RINULUI

În ciuda înfrângerii lor în Ardeni, germanii au decis să dea lupta la vest de Rin, în loc să se retragă peste el ca să obţină un spaţiu vital, aşa că, în toată luna februarie şi cea mai mare parte din martie, feldmareşalul Montgomery a condus o luptă lungă şi susţinută în nord. Fortificaţiile erau foarte puternice şi apărate cu încăpăţânare, terenul

era plin de apă şi atât Rinul cât şi Meuse ieşiseră din albiile lor. Germanii au spart valvele marilor baraje de pe râul Roer şi acesta a devenit de netrecut până la sfârşitul lui februarie, dar la 10 martie, optsprezece divizii germane erau aruncate dincolo de Rin. Mai departe spre sud, generalul Bradley curăţase întreaga întindere de peste o sută de kilometri între Düsseldorf şi Koblenz, într-o scurtă şi rapidă campanie. În data de 7, o şansă a fost acceptată cu îndrăzneală. Divizia a 9-a blindată din Armata întâia americană a găsit podul de cale ferată de la Remagen parţial distrus, dar încă folosibil. Ei şi-au aruncat imediat avangarda peste el, alte trupe i-au urmat repede şi, curând, patru divizii erau pe malul îndepărtat, creându-se astfel un cap de pod adânc de câţiva kilometri. Aceasta nu făcea parte din planul lui Eisenhower, dar s-a dovedit un excelent adjuvant, iar germanii au trebuit să trimită forţe considerabile din nord ca să-i ţină în loc pe americani. Patton a respins şi a distrus înaintarea inamicului în jurul localităţii Trier. Apărătorii renumitei şi temutei Linii Siegfried erau înconjuraţi şi, în câteva zile, orice rezistenţă organizată s-a terminat. Ca un produs colateral al victoriei, Divizia a 5-a americană a făcut o trecere nepremeditată a Rinului, la douăzeci de kilometri sud de Mainz, care s-a extins curând într-un cap de pod adânc, îndreptat spre Frankfurt.

Astfel s-a terminat ultima mare rezistenţă germană în vest. Şase săptămâni de lupte succesive de-a lungul unui front de aproape patru sute de kilometri, mânase inamicul dincolo de Rin, cu pierderi de neînlocuit în oameni şi material.

Forţele Aeriene Aliate au jucat un rol de supremă importanţă. Atacuri constante ale Forţelor Aeriene Tactice au agravat înfrângerea şi au dezorganizat şi ne-au eliberat de Luftwaffe, care şi aşa erau împuţinate. Frecventele patrulări asupra aerodromurilor, cu noile avioane de luptă

cu reacţie ale inamicului, au minimalizat o ameninţare care ne-a provocat îngrijorare. Raidurile continui ale bombardierelor noastre grele, reduseseră producţia de petrol a Germaniei la un punct critic, au distrus multe dintre aerodromurile lor şi au deteriorat greu fabricile şi sistemul de transport, aducându-le aproape de nemişcare.

Eu am dorit să fiu cu armatele noastre când trec Rinul, iar Montgomery mi-a spus că sunt bine venit. Luându-l cu mine doar pe secreatarul meu, Jock Colville, şi pe „Tommy” *, am zburat la 23 martie cu Dakota, de la Northolt la cartierul general britanic de lângă Venlo. Comandantul şef m-a condus la caravana în care locuia şi cu care se mişca. M-am aflat în confortabila căsuţă pe roate, pe care o mai folosisem şi altă dată. Am cinat la ora şapte şi, o oră mai târziu, am plecat cu mare punctualitate la furgonul cu hartă a lui Montgomery. Aici erau întinse toate hărţile, menţinute la curent, oră de oră, de un grup de ofiţeri selectat. Întregul plan de desfăşurare şi atac era uşor de înţeles. Urma să forţăm o trecere peste râu în zece puncte, pe un front de treizeci de kilometri, de la Rheinsberg la Rees. Se foloseau toate resursele noastre. Optzeci de mii de oameni, avangarda unor armate de un milion, urmau să fie aruncaţi înainte. Mase de bărci şi pontoane aşteptau pregătite. Pe partea îndepărtată, erau germanii, în tranşee şi organizaţi cu toată puterea de foc modernă.

Tot ceea ce văzusem sau studiasem în război, sau citisem, mă făcea să mă îndoiesc că un râu putea fi o barieră bună de apărare împotriva unor forţe superioare. În cartea lui Hamley, *Operaţiuni de război*, la care mă tot gândisem de la zilele de la Sandhurst, el argumentează că un râu care merge paralel cu linia de înaintare este un lucru mult mai periculos decât unul care este direct de-a curmezişul ei şi ilustrează teoria cu minunata campanie a lui Napoleon din 1814. De aceea, aveam speranţe bune cu

privire la bătălie, chiar înainte* ca feldmareşalul să-mi explice planul. În plus, noi aveam acum avantajul superiorităţii în văzduh. Episodul pe care comandantul şef dorea în mod deosebit să-l văd, era lansarea a doua zi dimineaţă a doua divizii aeropurtate, cuprinzând 14.000 de oameni, cu artilerie şi multe alte echipamente ofensive, în spatele liniilor inamicului, în consecinţă, ne-am dus toţi la culcare înainte de ora zece.

Onoarea de a conduce atacul a revenit diviziilor noastre, a 51-a şi a 15-a, şi diviziilor americane a 30-a şi a 79-a. Patru batalioane din divizia a 51-a au fost primele care au pornit şi, câteva minute mai târziu, au ajuns în partea îndepărtată. Toată noaptea, diviziile atacante au trecut dincolo, întâmpinând la început o mică rezistenţă, întrucât malul în sine era uşor apărat. În zori, capete de pod, mici deocamdată, erau ţinute ferm, iar comandourile erau deja în luptă la Wesel.

Dimineaţa, Montgomery aranjase ca eu să fiu martor, de pe un vârf de deal, la marea lansare din avion. Era deja plină zi, înainte ca zumzetul şi uruitul intens al roiurilor de avioane să se rostogolească peste noi. După aceea, în decurs de o jumătate de oră, peste 2000 de avioane au trecut în formaţii pe deasupra capului. Punctul meu de observaţie fusese bine ales. Lumina era destul de limpede ca să permită vizibilitatea până acolo unde avea loc lansarea peste inamic. Avioanele dispăreau din vedere, apoi aproape imediat reveneau spre noi, la un nivel diferit. Paraşutiştii erau invizibili, chiar şi cu cel mai bun binoclu de câmp. Dar acum era un dublu murmur şi huruit, al întăririlor care soseau şi al celor care dăduseră atacul şi se întorceau. Curând, am văzut cu un sentiment de tragedie, câte două trei avioane care se întorceau avariate sau chiar în flăcări. În tot acest timp, mici fărâme pluteau în aer, venind spre sol. Imaginaţia bazată pe multă experienţă îmi spunea o poveste dură şi dureroasă. Se părea totuşi că

nouăsprezece din douăzeci de avioane care au plecat se întorceau în bună stare, îndeplinindu-şi misiunea. Lucrul a fost confirmat de ce am auzit o oră mai târziu, când ne-am întors la cartierul general.

Asaltul era acum în desfăşurare pe întregul front şi am fost condus cu maşina un tur lung, de la un punct la altul şi la cartierele generale ale diverselor corpuri de armată. Lucrurile au mers bine toată ziua aceea. Cele patru divizii de asalt trecuseră cu bine şi stabiliseră capete de pod adânci de cinci mii de metri. Diviziile de aeropurtate înaintau în forţă, iar operaţiunile noastre aeriene avuseseră mare succes. Lovitura Forţelor Aeriene Aliate, asemănătoare doar cu cea din Ziua debarcării în Normandia, a inclus nu doar forţa aeriană strategică din Britania ci şi bombardiere grele din Italia, care făceau pătrunderi adânci în Germania.

I *Ja* 8 p.m., ne-am întors la hărţi şi acum am avut o ocazie excelentă să văd metoda lui Montgomery de a conduce o bătălie pe această scară gigantică. Timp de două ore s-a prezentat o succesiune de tineri ofiţeri, cam la rang de maiori. Fiecare se întorcea din alt sector al frontului. Ei erau reprezentanţii personali şi direcţi ai comandantului şef şi puteau să se ducă oriunde, să vadă orice şi să pună întrebările pe care le doreau oricărui comandant. Cum ci, la rândul lor, îşi dădeau raportul şi erau chestionaţi amănunţit de şefuf lor, întreaga poveste a bătăliei din ziua respectivă se desfăşura în faţa mea. Aceasta îi dădea lui Monty o relatare completă a celor întâmplate, făcută de oameni foarte competenţi pe care îi cunoştea bine şi pe ai căror ochi avea încredere. Îi asigura un control asupra rapoartelor diverselor cartiere generale şi ale comandanţilor, toate fiind deja cântărite şi sortate de generalul de Guingand, şeful lui de Stat Major, şi cunoscute de Montgomery. Prin acest proces, el putea să-şi formeze o imagine mai vie, directă şi uneori mai corectă.

Ofiţerii îşi asumau riscuri mari, iar din cei şapte sau opt pe care i-am ascultat în noaptea aceea şi în următoarele, doi au fost ucişi în următoarele câteva săptămâni. Eu consideram sistemul admirabil şi, într-adevăr, unicul mod în care un comandant şef modern putea vedea şi în acelaşi timp înţelege ce se întâmpla în fiecare parte a frontului. După ce s-a terminat acest proces, Montgomery i-a dat o serie de îndrumări lui de Guingand, care au fost transformate imediat în acţiune de maşina Statului Major. Şi aşa ne-am dus la culcare.

* * *

A doua zi, 25 martie, ne-am dus să ne tntălnim cu Eisenhower. Pe drum, i-am spus lui Montgomery că sistemul lui semăna cu al lui Marlborough şi cu modul de a conduce lupta din secolul al optsprezecelea, când comandantul şef acţiona prin generalii săi. Pe atunci, comandantul şef şedea pe cal şi conducea cu vorba, din gură-n gură, o luptă pe un front de opt-zece kilometri şi care se termina într-o zi, hotărând soarta unor mari naţiuni, uneori pe timp de ani sau pentru generaţii întregi. Pentru a-şi impune voinţa, el avea patru sau cinci generali de corp de armată în diferite puncte ale frontului, care îi ştiau punctul de vedere şi erau preocupaţi de aplicarea planului lui. Aceşti ofiţeri nu comandau trupe şi aveau misiunea de purtători de cuvânt şi reprezentanţi ai comandantului suprem. În timpurile moderne, generalul trebuie să şadă în biroul lui şi să conducă o bătălie care se întinde pe un front de zece ori mai mare şi care durează adesea o săptămână sau chiar zece zile. În aceste condiţii schimbate, metoda lui Montgomery, a martorilor oculari personali, care erau trataţi cu cea mai mare consideraţie de către comandanţii de toate gradele de pe linia frontului, era o actualizare interesantă, deşi parţială, a vremurilor vechi.

Ne-am întâlnit cu Eisenhower înainte de amiază. Aici

erau adunaţi un număr de generali. După diverse discuţii, am luat un prânz scurt, în cursul căruia Eisenhower a spus că, la vreo cincisprezece kilometri, era o casă pe partea noastră a Rinului pe care americanii o înconjuraseră cu saci de nisip şi de unde exista o perspectivă bună spre râu şi spre malul opus. El a propus să o vizităm şi ne-a condus el însuşi acolo. Rinul – aici lat de vreo patru sute de metri – curgea la picioarele noastre. În partea inamicului, era o întindere netedăplată, de pajişte. Ofiţerii ne-au spus că, din câte ştiu, malul opus nu era ocupat şi noi ne-am uitat la el şi ne-am minunat un timp. Cu precauţie am fost conduşi în clădire. Apoi, Comandantul suprem a trebuit să plece la alte treburi şi Montgomery şi cu mine eram gata să-i urmăm exemplul, când am văzut o mică ambarcaţiune ce venea aproape, ca să acosteze. I-am spus lui Montgomery; „De ce nu trecem să aruncăm o privire în partea cealaltă?” Spre surprinderea mea, el a răspuns: „De ce nu?” După ce a făcut nişte cercetări, am pornit să trecem râul cu trei sau patru comandanţi americani şi o jumătate de duzină de oameni înarmaţi. Am debarcat pe malul german, pe un soare strălucitor şi într-o linişte perfectă şi ne-am plimbat vreo jumătate de oră sau aşa ceva, nederanjaţi.

Când ne-am întors, Montgomery i-a spus căpitanului şalupei: „Am putea merge în jos pe râu spre Wesel, unde se întâmplă ceva?” Căpitanul a răspuns că este un lanţ peste râu, la un kilometru mai jos, care are rolul să nu permită minelor plutitoare să intervină în operaţiunile noastre şi că mai multe dintre acestea ar putea fi prinse în acest lanţ. Montgomery a făcut presiuni, dar apoi a fost convins că riscul era prea mare. Când am debarcat, el mi-a spus: „Să mergem jos la podul de cale ferată de la Wesel, unde putem vedea ce se întâmplă la faţa locului”. Aşa că ne-am urcat în maşină şi, însoţiţi de americani, care erau încântaţi de această perspectivă, ne-am dus la podul mare de cale ferată cu laturi de fier, care era rupt la mijloc, dar

a cărui fierărie întortocheată oferea locuri bune de cocoţat. Germanii răspundeau tirului nostru, iar obuzele lor goale cădeau în salve de câte patru, cam la un kilometru şi jumătate depărtare. Imediat, acestea s-au mai apropiat. Apoi, o salvă ne-a trecut pe deasupra capului şi a căzut în apă pe partea noastră a podului. Obuzele păreau că explodează la impactul cu fundul şi ridicau mari arteziene de stropi, cam la o sută de metri mai departe. Apoi, mai multe obuze au căzut printre maşinile care erau ascunse nu departe în spatele nostru, aşa că s-a decis că trebuie să plecăm. M-am dat jos şi m-am alăturat gazdei mele aventuroase, în călătoria de două ore cu maşina, înapoi la Cartierul general.

* * *

În următoarele câteva zile, am continuat să câştigăm teren şi, la sfârşitul lunii, aveam o trambulină la est de Rin, de pe care să lansăm operaţiuni majore, adânc în nordul Germaniei. În sud, armatele americane, deşi nu întâmpinau o opoziţie atât de puternică, făcuseră progrese uimitoare. Cele două capete de pod, care erau răsplata îndrăznelii lor, erau întărite şi lărgite zilnic şi se realizaseră mai multe treceri la sud de Koblenz şi la Worms. La 29 martie, Armata a Treia americană era la Frankfurt. Regiunea Ruhr şi cei 325.000 de apărători ai ei erau în încercuire. Frontul de vest al Germaniei se prăbuşise.

Acum se ridica problema: Unde trebuia să mergem după asta? Circulau tot felul de zvonuri despre planurile viitoare ale lui Hitler. Părea posibil ca, după pierderea Berlinului şi a nordului Germaniei, să se retragă în partea muntoasă şi împădurită din sudul Germaniei şi să se străduiască să prelungească lupta acolo. Strania rezistenţă pe care o opunea la Budapesta şi reţinerea armatei lui Kesselring în Italia atâta timp, părea în armonie cu o asemenea intenţie... Deşi nimic nu putea fi sigur, concluzia

generală a şefilor noştri de Stat Major era că o campanie germană prelungită, sau chiar o gherilă în munţi, era improbabilă pe o scară mare. Posibilitatea aceasta a fost deci lăsată în umbră de noi, ceea ce s-a dovedit a Îi corect. Pe această bază, am întrebat despre strategia înaintării armatelor anglo-americane prevăzută de Cartierele generale Aliate.

„Eu propun, a telegrafiat generalul Eisenhower, să mergem spre est ca să facem joncţiunea cu ruşii, sau să atingem linia generală de la Elba. În funcţie de intenţiile ruşilor, axa Kassel-Leipzig este cea mai bună pentru înaintare, pentru că va asigura ocuparea acelei regiuni industriale importante, în care se pare că se mută ministerele germane; asta ar rupe forţele germane aproximativ în două şi nu ne va implica în trecerea Elbei. Aceasta are drept scop despărţirea şi distrugerea unei părţi importante a forţelor inamice rămase în vest.

Aceasta ar fi principala mea lovitură şi cum este clar că nu va fi nevoie de concentrarea întregului nostru efort, sunt pregătit să-mi îndrept toate forţele spre asigurarea succesului…

Odată ce va fi asigurat succesul principalei lovituri, propun să acţionez pentru curăţirea porturilor din nord, ceea ce în cazul portului Kiel, va însemna forţarea Îilbei. Montgomery va răspunde de aceste sarcini şi propun să-i sporim forţele, dacă va fi necesar, pentru realizarea scopului”.

Cam în acelaşi timp am aflat că Eisenhower şi-a anunţat politica sa într-o telegramă directă adresată lui Stalin la 28 martie, în care propunea că, după ce va izola regiunea Ruhr, să dea principala lovitură de-a lungul axei Lrfurt-Leipzig-Dresda, care, făcând joncţiunea cu ruşii, ar tăia în două forţele germane rămase. O a doua înaintare urma să fie prin Regensburg spre Linz, unde se aştepta de asemeni să-i întâlnească pe ruşi şi asta i-ar împiedica „pe

germani să-şi consolideze rezistenţa în reduta din sudul Germaniei”. Stalin a fost imediat de acord. A spus că propunerea „coincide în întregime cu planul înaltului Comandament Sovietic”. „Berlinul, a adăugat el, şi-a pierdut importanţa strategică anterioară. Înaltul Comandament sovietic plănuieşte deci să aloce doar forţe secundare în direcţia Berlinului”. Această declaraţie nu a fost susţinută de evenimente.

Acest lucru mi s-a părut atât de important, încât am trimis o telegramă personală preşedintelui:

„... Eiste clar, lăsând la o parte orice impediment şi îndepărtând orice diversiune, că armatele Aliate din nord şi centru ar trebui acum să înainteze cu cea mai mare viteză spre Elba. Până acum, axa înaintării a fost orientată spre Berlin. Generalul Eisenhower, în aprecierea lui privind rezistenţa inamicului, căreia îi acord cea mai mare importanţă, vrea acum să schimbe axa înaintării mai spre sud şi să lovească spre Leipzig, poate chiar în sud până la Dresda... Eu afirm sincer că Berlinul continuă să aibă o deosebită importanţă strategică. Nimic nu va exercita un efect psihologic de disperare mai mare în rândul tuturor forţelor germane de rezistenţă decât căderea Berlinului. Pentru poporul german, ar fi semnalul suprem al înfrângerii. Pe de altă parte, dacă este lăsat în pace să reziste printre ruine unui asediu al ruşilor şi atât timp cât steagul german flutură acolo, va reînvia rezistenţa tuturor germanilor aflaţi sub arme.

Mai este şi un alt aspect pe care trebuie ca dumneata şi cu mine să-l luăm în considerare. Armatele ruseşti vor trece fără îndoială peste toată Austria şi vor intra în Viena. Dacă vor lua şi Berlinul, nu vor avea oare impresia nedreaptă că ei au adus contribuţii copleşitoare la victoria noastră comună, iar asta nu-i va duce oare la o stare de spirit care să ridice grave şi formidabile dificultăţi în viitor? *De aceea, consider că, din punct de vedere politic,*

ar trebui să mergem cât de mult posibil spre est în Germania şi, dacă Berlinul va fi la îndemâna noastră, va trebui să-l luăm. Acest lucru pare corect şi din punct de vedere militar”.

De fapt, deşi nu-mi dădeam seama, sănătatea preşedintelui era atât de şubredă încât generalul Marshall era cel care trebuia să se ocupe cu aceste grave chestiuni, iar şefii de Stat Major americani au răspuns că planul lui Eisenhower apare în concordanţă cu strategia aprobată şi cu directiva lui. El desfăşura peste Rin, în nord, maximum de forţe care puteau fi folosite. Efortul secundar, în sud, realiza un succes deosebit şi era exploatat cât permitea aprovizionarea. Erau încrezători că acţiunea Comandantului Suprem va obţine mai repede şi mai decisiv porturile şi toate celelalte obiective menţionate de britanici, faţă de planul fixat de ei.

Bătălia pentru Germania, spuneau ei, era într-un punct în care comandantul de front putea judeca măsurile ce trebuiau luate. Să te îndepărtezi în mod deliberat de exploatarea slăbiciunii inamicului nu părea corect. Singurul obiectiv trebuia să fie victoria rapidă şi completă. În timp ce recunoşteau că asemenea factori nu constituiau o preocupare directă pentru Comandantul suprem, şefii de Stat Major al Statelor Unite considerau bună concepţia strategică a acestuia.

Eisenhower însuşi m-a asigurat că nu a pierdut din vedere niciodată marea importanţă a mişcării spre coasta de nord; deşi telegrama dumitale a introdus o nouă idee privind importanţa politică a atingerii din timp a unor obiective particulare, văd clar punctul dumitale de vedere în această chestiune. Singura deosebire între sugestiile dumitale şi planul meu est programarea în timp… Pentru a asigura succesul fiecăruia dintre eforturile plănuite, mă concentrez mai întâi asupra centrului, ca să cuceresc poziţiile de care am nevoie. După cum mi se pare mie

acum, următoarea mişcare va trebui să fie să-l pun pe Montgomery să treacă Elba, întărit, dacă va fi necesar, de trupe americane, şi să ajungă la o linie care să includă Lübeck şi coasta. Dacă rezistenţa germană se va prăbuşi de acum înainte progresiv şi definitiv, îţi dai seama că nu va exista decât o mică diferenţă în timp între obţinerea poziţiei centrale şi traversarea Elbei. Pe de altă parte, dacă rezistenţa are tendinţa să se întărească, îmi dau seama că este vital necesar să mă concentrez asupra fiecărui efort şi să nu-mi permit să mă dispersez, încercând să realizez toate aceste proiecte deodată. Natural că, dacă într-un moment oarecare va apărea brusc o prăbuşire undeva de-a lungul frontului, noi vom alerga înainte, iar Lübeck şi Berlinul vor fi incluse în ţintele noastre importante”.

„Mulţumesc din nou pentru foarte amabila telegramă, i-am răspuns eu… Eu sunt totuşi, în continuare, mai preocupat de importanţa de a intra în Berlin, acesta putând fi accesibil pentru noi ca urmare a răspunsului de la Moscova către dumneata, care afirmă… că, «Berlinul şi-a pierdut importanţa strategică anterioară». Acest lucru trebuie citit în lumina celor menţionate despre aspectele politice. Consider că e foarte important să facem joncţiunea cu ruşii cât mai departe posibil spre est… Multe se pot întâmpla în vest, înaintea principalei ofensive a lui Stalin”.

Am considerat de datoria mea să închei această corespondenţă între prieteni, iar schimbările în planul principal, după cum i-am spus lui Roosevelt în acea vreme, au fost mai mici decât am presupus la început, dar trebuie să înregistrez convingerea mea că la Washington ar fi trebuit să prevaleze puncte de vedere mai de perspectivă şi mai ample. Când războiul dus de o coaliţie se apropie de sfârşit, aspectele politice capătă o mai mare importanţă. Este adevărat că gândirea americană este dezinteresată de probleme care par să fie legate de achiziţii teritoriale dar,

când lupii sunt pe aproape, ciobanul trebuie să-şi păzească turma, chiar dacă lui nu-i place camca de oaie. În acel moment, problemele în cauză nu păreau a fi de o importanţă capitală pentru şefii de Stat Major ai Statelor Unite. Acestea erau desigur probleme neobservate şi necunoscute publicului şi au fost toate imediat înecate şi şterse de valul victoriei care se revărsa. Cu toate acestea, deşi nu vom discuta acum despre asta, ele au jucat un rol dominant în destinul Europei şi ar fi putut să ne răpească tuturor pacea de durată pentru care am luptat atât de mult şi greu. Acum, putem vedea golul mortal care a existat între scăderea forţei preşedintelui Roosevelt şi sporirea capacităţii de înţelegere de către preşedintele Truman a vastei probleme a lumii. În acest vid trist, un preşedinte nu putea acţiona, iar celălalt nu ştia s-o facă. Nici şefii militari şi nici Departamentul de Stat nu au primit îndrumarea de care aveau nevoie. Primii s-au rezumat la sfera lor profesională; celălalt nu a înţeles chestiunile ce erau implicate. Conducerea politică indispensabilă a lipsit în momentul în care era mai necesară ca oricând. Statele Unite stăteau pe scena victoriei, stăpâne pe soarta lumii, dar fără să aibă un obiectiv real şi coerent. Britania, deşi, încă foarte puternică, nu putea acţiona singură în mod decisiv. În acest stadiu, eu nu puteam decât să avertizez şi să argumentez. Astfel, acest apogeu de aparent succes nemăsurat a fost pentru mine o perioadă foarte nefericită. Mă mişcam prin mulţimi care ovaţionau sau stăteam la o masă împodobită cu felicitări şi binecuvântări din toate părţile Marii Alianţe, având însă inima îndurerată şi mintea apăsată de prevestiri rele.

Distrugerea puterii militare germane a adus cu ea o schimbare fundamentală în relaţiile dintre Rusia comunistă şi democraţiile occidentale. Pierduseră inamicul comun care era aproape unicul lucru care îi lega. De aici încolo, imperialismul rus şi crezul comunist nu vedeau şi nu fixau

graniţe înaintării şi dominaţiei lor finale şi avea să treacă mai mult de doi ani până ce aveau să fie confruntate din nou cu o putere de voinţă egală. N-ar fi trebuit să relatez acum această poveste, când totul este limpede ca lumina zilei, dacă nu aş fi ştiut-o şi simţit-o încă de pe când totul era confuz, iar triumful nu făcea decât să intensifice confuzia interioară a problemelor umane. Despre aceasta trebuie să judece însuşi cititorul.

Capitolul XXV CORTINA DE FIER

Pe măsură ce treceau săptămânile după Yalta, devenea clar că guvernul sovietic nu făcea nimic ca să ducă la îndeplinire înţelegerea noastră privind lărgirea guvernului polonez, în vederea includerii tuturor partidelor poloneze şi a ambelor părţi. Molotov refuza cu perseverenţă să-şi dea părerea despre polonezii pe care îi menţionam noi şi niciunul dintre ei nu a avut permisiunea să vină măcar la o discuţie preliminară la masa rotundă. El se oferise să ne permită să trimitem observatori în Polonia şi a fost deconcertant de cât de gata şi iuţi am fost să acceptăm, argumentând printre altele că acest lucru ar afecta prestigiul guvernului provizoriu de la Lublin. În discuţiile de la Moscova nu s-a făcut niciun progres. Timpul era de partea ruşilor şi a aderenţilor lor polonezi care îşi întăreau strânsoarea asupra ţării prin tot felul de măsuri severe, pe care observatorii din afară nu voiau să le vadă. Fiecare zi de amânare era un câştig pentru aceste forţe dure.

Chiar în seara în care vorbeam în Camera Comunelor despre rezultatele strădaniilor noastre de la Yalta, prima violare de către ruşi a înţelegerii noastre, atât în spiritul cât şi în litera ei, a avut loc în România. Mai eram încă legaţi cu toţii de declaraţia asupra Europei eliberate, atât de recent semnată, ca să avem grijă ca, în ţările ocupate de armatele Aliate, să aibă loc alegeri libere şi să fie instalate guverne democrate. La 27 februarie, Vîşiński,

care a apărut la Bucureşti fără să anunţe cu o zi înainte, a cerut audienţă la regele Mihai şi a insistat ca el să demită guvernul multipartid, care fusese format după acel *coup d'état* regal din august 1944, care a dus la alungarea germanilor din România. Tânărul monarh, susţinut de ministrul lui de Externe, Vişoianu, a rezistat acestor cere îi până a doua zi. Vîşiński a venit din nou şi, respingând cererea regelui de a i se permite să se consulte cu şefii partidelor politice, a bătut cu pumnul în masă şi a ţipat în vederea unei acceptări imediate, după care a ieşit din cameră trântind uşa. În acelaşi timp, tancuri şi trupe sovietice s-au desfăşurat pe străzile capitalei, iar la 6 martie a fost instalat un guvern numit de sovietici.

Eu am fost adânc tulburat de această veste, care avea să se dovedească un model pentru ce avea să urmeze, dar noi am fost împiedicaţi să protestăm, pentru că Eden şi cu mine, în vizita noastră din octombrie la

Moscova, am recunoscut că Rusia trebuie să aibă un rol predominant în România şi Bulgaria, în timp ce noi aveam ascendentul în Grecia. Stalin s-a ţinut foarte strict de înţelegere în timpul celor şase săptămâni de luptă împotriva comuniştilor şi a E.L. A.S.-ului, în oraşul Atena, în ciuda faptului că toate astea erau foarte neplăcute pentru el şi cei din jurul lui. Pacea fusese acum reinstaurată şi, cu toate că în faţa noastră stăteau multe dificultăţi, eu speram că, în câteva luni, vom putea ţine alegeri libere, curate, preferabil sub supraveghere britanică, americană şi rusă, iar apoi, pe baza voinţei indiscutabile a poporului grec, se va stabili o constituţie şi un guvern.

Dar, în cele două ţări balcanice de la Marea Neagră, Stalin mergea acum pe un cu totul alt drum, un drum absolut contrar oricăror idei democratice. El a subscris pe hârtie la Principiile de la Yalta, iar acum ele erau călcate în picioare în România. Dar dacă 11 presam prea mult, el

putea spune: „Eu nu m-am amestecat în acţiunea voastră din Grecia, de ce nu-mi daţi aceeaşi latitudine în România?” Nicio parte nu o putea convinge pe cealaltă şi, având în vedere relaţiile mele personale cu Stalin, eram sigur că ar fi o greşeală să încep o asemenea argumentare. Am simţit totuşi că ar trebui să-i vorbim despre tulburarea noastră pentru faptul că a instalat cu forţa un guvern comunist minoritar. Mă temeam în spécial că aceasta va duce la o epurare nediscriminată a românilor anticomunişti, care vor fi acuzaţi de fascism, cam pe linia celor întâmplate în Bulgaria.

Între timp continua impasul în privinţa Poloniei. În luna martie, am fost angajat într-o corespondenţă cu domnul Roosevelt, dar, deşi nu aveam informaţii despre starea sănătăţii lui, aveam sentimentul că, în afara unor sclipiri de curaj şi înţelegere, telegramele pe care mi le trimitea nu erau redactate de el. Politica sovietică devenea tot mai clară cu fiecare zi, ca şi controlul lor neînfrânat şi neobservat asupra Poloniei. Ei au cerut ca Polonia să fie reprezentată la viitoare «Conferinţă a Naţiunilor Unite de la San Francisco doar de guvernul de la Lublin. Întrucât puterile occidentale nu au fost de acord, sovieticii au refuzat să-l lase pe Molotov să participe. Acest lucru ameninţa să facă imposibil orice progres sau chiar ţinerea Conferinţei de la San Francisco. Molotov insista că la Yalta s-a vorbit doar de adăugarea altor câţiva polonezi la administraţia existentă de marionete ruseşti şi că aceste marionete trebuie consultate ele mai întâi. El şi-a menţinut dreptul de veto faţă de Mikolajczyk, sau oricare alt polonez sugerat de noi şi pretindea că avea prea puţine informaţii despre oamenii pe care îi propusesem de mult. Era clar ca bună ziua că tactica lui era să lungească povestea, în timp ce Comitetul de la Lublin îşi consolida puterea. Negocierile ambasadorilor noştri nu ofereau promisiuni în privinţa unei rezolvări corecte în Polonia. Ele nu însemnau decât că

discuţiile vor rămâne pe o linie moartă şi se vor epuiza în găsirea unor formule care nu stabilesc chestiuni vitale.

Eu eram sigur că singurul mod de a-l opri pe Molotov era să-i trimit lui Stalin un mesaj personal şi, în acest scop, am apelat la preşedinte, în speranţa că am putea să ne adresăm împreună lui Stalin, la cel mai înalt nivel. A urmat o corespondenţă destul de lungă între noi, dar în acest moment critic, sănătatea şi puterea lui Roosevelt slăbiseră. În lunga mea telegramă, credeam că-i vorbesc prietenului şi colegului meu de încredere, aşa cum făcusem în toţi anii aceştia. Dar el nu mă mai auzea pe deplin. Nu ştiam cât era de bolnav, altfel aş fi socotit că e o cruzime să-l presez. Ajutoarele devotate ale preşedintelui erau dornice să păstreze informaţiile despre starea lui doar în cercul lor închis, aşa că diverse mâini redactau în combinaţie răspunsurile care nu erau de fapt ale lui. Roosevelt, a cărui viaţă se scurgea, nu le putea da decât îndrumări generale şi aprobare. Era un efort eroic. Tendinţa Departamentului de Stat era, desigur, să evite definitivarea unor probleme atâta timp cât preşedintele era fizic atât de fragil şi să lase povara asupra ambasadorilor de la Moscova. Harry Hopkins, care ar fi putut da un ajutor personal, era şi el serios bolnav şi era deseori absent sau nu era invitat. Acestea au fost săptămâni costisitoare pentru toţi.

* * *

În tot acest timp, alte câteva schimburi amare şi importante au avut loc între guvernele britanic, american şi sovietic pe o problemă foarte diferită. Înaintarea trupelor sovietice, victoriile lui Alexander în Italia, eşecul contraofensivei germane din Ardeni şi atacul lui Eisenhower la Rin i-au convins pe toţi, în afară de Hitler şi cei mai apropiaţi colaboratori ai săi, că o capitulare era iminentă şi inevitabilă. Problema era în faţa cui să capituleze. Germania nu mai putea duce război pe două fronturi. Pacea cu sovieticii era evident imposibilă.

Conducătorii Germaniei erau prea familiarizaţi cu oprimarea totalitară, ca să invite importul acesteia din răsărit. Rămâneau deci Aliaţii din apus. Oare nu era posibil, argumentau ei, să ajungă la o înţelegere cu Marea Britanie şi Statele Unite? Dacă s-ar putea face un armistiţiu în vest, ei şi-ar concentra trupele împotriva înaintării sovieticilor. Dar Hiller era încăpăţânat. Al. Treilea Reich era terminat şi el avea să moară odată cu acesta. Dar mai mulţi dintre acoliţii lui au încercat în secret să ia legătură cu Aliaţii de limbă engleză. Toate aceste propuneri au fost desigur respinse. Termenii noştri erau capitulare necondiţionată pe toate fronturile. În acelaşi timp, comandanţii noştri de pe front erau autorizaţi deplin să accepte capitulări pur militare ale forţelor inamice care li se opuneau, iar o încercare de a aranja lucrul acesta în timp ce luptau pe Rin a dus la un schimb aspru de cuvinte între ruşi şi preşedinte, sprijinindu-l pe acesta.

În februarie, generalul Karl Wolff, comandantul SS din Italia, a intrat în legătură, prin intermediari italieni, cu Serviciul Secret american din Elveţia. S-a decis să se verifice persoanele implicate, iar legăturii i s-a dat numele de cod „Cuvinte încrucişate”. La 8 martie, însuşi generalul Wolff a apărut la Zürich şi s-a întâlnit cu Allen Dulles, şeful organizaţiei americane. Lui Wolff i s-a spus direct că nu poate fi vorba de negocieri şi, dacă problema continuă, ar putea fi rezolvată doar pe baza capitulării necondiţionate. Această informaţie a fost rapid transmisă la cartierul general

Aliat din Italia şi guvernelor britanic, american şi sovietic. La 15 martie, şefii de Stat Major britanic şi american de la Caserta au sosit în Elveţia în secret şi, patru zile mai târziu, la 19 martie, s-a ţinut o nouă întâlnire de explorare cu generalul Wolff.

Mi-am dat seama că guvernul sovietic ar putea fi

bănuitor în legătură cu o capitulare militară separată în sud, care ar permite armatelor noastre ca, înfruntând doar o rezistenţă redusă, să înainteze spre Viena şi mai departe, spre Elba sau Berlin. În plus, cum toate fronturile noastre din jurul Germaniei erau parte a întregului război Aliat, ruşii ar fi, în mod natural, afectaţi de orice s-ar face pe vreunul dintre ele. Dacă se făcea vreun contact cu inamicul, oficial sau neoficial, trebuia să li se spună din timp. Această regulă a fost urmată cu stricteţe. La 12 martie, ambasadorul britanic la Moscova a informat guvernul sovietic despre această legătură cu emisarii germani şi a spus că nu se va face nicio contactare până nu se va primi răspunsul ruşilor. În nicio etapă nu a fost vorba de a ascunde ceva de ruşi. Reprezentanţii Aliaţilor, aflaţi atunci în Elveţia, au explorat chiar moduri de a introduce ilegal un ofiţer rus care să li se alăture, dacă guvernul sovietic dorea să trimită pe cineva. Acest lucru s-a dovedit totuşi nepracticabil şi ruşii au fost informaţi, la 13 martie, că dacă „Cuvinte încrucişate" se dovedeşte a fi de importanţă serioasă, am saluta prezenţa unui reprezentant al lor la cartierul general al lui Alexander. Trei zile mai târziu, Molotov l-a informat pe ambasadorul britanic la Moscova că guvernul sovietic considera atitudinea guvernului britanic „total inexplicabilă şi de neînţeles, de a nu acorda facilităţi ruşilor să trimită un reprezentant la Berna". O comunicare asemănătoare a fost făcută ambasadorului american.

În 21, ambasadorul nostru la Moscova a fost instruit să informeze din nou guvernul sovietic că singurul obiectiv al întâlnirilor este de a ne asigura că germanii aveau autoritatea de a negocia o capitulare militară şi de a invita delegaţi ruşi la cartierul general Aliat de la Caserta. El a făcut asta. A doua zi, Molotov i-a înmânat un răspuns scris care conţinea următoarele exprimări:

„La Berna, în spatele Uniunii Sovietice, care duce

greul războiului împotriva Germaniei, s-au desfăşurat negocieri între reprezentanţi ai comandamentului militar german, pe de o parte, şi reprezentanţi ai comandamentului britanic şi american pe de altă parte”.

Sir Archibald Clark Kerr, în mod natural, a explicat că sovieticii au înţeles greşit ce se întâmplase şi că aceste „negocieri” nu erau mai mult decât o încercare de a testa credibilitatea şi autoritatea generalului Wolff. Comentariul lui Molotov a fost dur şi insultător. „În acest caz, a scris el, guvernul sovietic nu vede în asta doar o înţelegere greşită, ci ceva mai rău”. El i-a atacat la fel de tare pe americani.

În faţa unei acuzaţii atât de uluitoare, mi se părea că tăcerea era mai bună decât o întrecere în a arunca cuvinte grele, dar, în acelaşi timp, era necesar să-i avertizăm pe comandanţii noştri militari din vest. În consecinţă, le-am arătat scrisoarea insultătoare a lui Molotov, atât lui

Montgomery cât şi lui Eisenhower, eu care, în acel moment, urmăream trecerea Rinului.

Generalul Eisenhower a fost foarte supărat şi părea adânc mişcat de furie faţă de ceea ce considera a fi nişte acuzaţii nedrepte şi nefondate la adresa bunei noastre credinţe. El a spus că, în calitate de comandant militar, va accepta orice capitulare necondiţionată a oricărei formaţiuni de trupe inamice de pe frontul lui, de la o companie la întreaga armată, că privea lucrul acesta ca pe o chestiune pur militară şi că avea autoritatea deplină să accepte o asemenea capitulare, fără să ceară opinia nimănui. Totuşi, dacă apăreau probleme politice, va consulta imediat guvernele. El se temea că, dacă ruşii ar fi amestecaţi într-o posibilă capitulare a forţelor lui Kesselring, lucrul ce putea fi rezolvat de el într-o oră ar putea fi prelungit trei sau patru săptămâni, cu pierderi grele pentru trupele noastre. El a arătat clar că va insista ca toate trupele de sub comanda ofiţerului care capitulează să depună armele şi să rămână pe loc, până la

noi ordine, în aşa fel încât să nu existe posibilitatea ca să fie transferate prinGermania pentru a se opune ruşilor. În acelaşi timp, el va trece printre trupele care se vor preda, înaintând cât mai repede spre est.

Am considerat şi eu că aceste probleme trebuie lăsate la discreţia lui şi că guvernele vor trebui să intervină doar dacă ar apare probleme politice. Nu ştiam de ce să ni se rupă inima, dacă datorită unei capitulări în masă în vest am ajunge la Elba sau chiar mai departe înaintea lui Stalin. Jock Colville îmi aminteşte că i-am spus în seara aceea: „Nu-mi place să mă gândesc la dezmembrarea Germaniei, până când nu sunt clarificate îndoielile mele cu privire la intenţiile Rusiei”.

15 aprilie, am primit de la preşedinte textul uluitor al schimbului de scrisori cu Stalin:

„Ai absolută dreptate, scria Stalin, că în legătură cu chestiunea negocierilor comandamentului anglo-americau cu comandamentul german undeva la Berna sau în alt loc, «s-a creat o atmosferă de teamă şi neîncredere regretabile».

Insişti că încă n-au avut loc negocieri. Se poate presupune că dumneata nu ai fost încă informat pe deplin... Colegii mei militari nu au nicio îndoială că negocierile au avut loc şi că s-au încheiat cu o înţelegere cu germanii, pe baza căreia comandantul german de pe frontul de vest, mareşalul Kesselring, a fost de acord să deschidă frontul şi să permită trupelor anglo-americane să înainteze spre est, dar anglo-americanii au promis în schimb să uşureze termenii păcii pentru germani.

Drept rezultat, în acest moment germanii de pe frontul de vest au încetat de fapt războiul împotriva Angliei şi a Statelor Unite...”

Acuzaţia l-a înfuriat adânc pe preşedinte. Puterile nu-i permiteau să-şi elaboreze răspunsul personal. Generalul Marshall a formulat răspunsul, cu aprobarea lui Roosevelt.

Desigur, acesta nu a fost lipsit de vigoare.

„... Fiind convins de încrederea dumitale în credibilitatea mea personală, a replicat el, şi în hotărârea mea de ajunge împreună cu dumneata la o capitulare necondiţionată a naziştilor, este uluitor să constat că, pe cât se pare, guvernul sovietic şi-a format convingerea că am ajuns la o înţelegere cu inamicul fără a obţine mai întâi acordul dumitale deplin. În cele din urmă, voi spune următoarle: ar fi una dintre marile tragedii al istoriei dacă în acest moment, când victoria este la îndemâna noastră, o asemenea neîncredere, o asemenea lipsă de credinţă, ar prejudicia întreaga acţiune, după colosalele pierderi de vieţi, materiale şi bani pe care le-am suferit.

Sincer să fiu, nu pot evita un resentiment amar faţă de informatorii dumitale, oricare ar fi ei, pentru o asemenea deformare a acţiunilor mele şi ale subordonaţilor mei demni de încredere".

Am fost adânc mişcat de această ultimă frază, pe care o tipăresc cu litere cursive. Am simţit că, deşi domnul Roosevelt nu a scris tot mesajul, se poate să fi adăugat el însuşi această idee finală. Arăta ca o adăugire, sau ca un rezumat, şi semăna cu Roosevelt însuşi când era furios.

Le-am scris imediat, lui şi lui Stalin, şi câteva zile mai târziu am primit de la dictatorul rus ceva ce suna a scuze. La 12 aprilie preşedintele mi-a telegrafiat:

„Eu aş minimaliza problema generală sovietică, atât cât este posibil, pentru că aceste probleme vor apare în fiecare zi, într-o formă sau alta, şi majoritatea se vor lămuri, ca şi în cazul întâlnirii de la Berna. Totuşi, trebuie să fim fermi şi până acum linia noastră este corectă".

* * *

Preşedintele Roosevelt a murit subit în după-amiaza aceea de joi, 12 aprilie 1945, la Warm Springs, Georgia. Avea şaizeci şi trei de ani. În timp ce i se făcea portretul, s-a prăbuşit brusc şi a murit câteva ore mai târziu, fără să-şi

recapete cunoştinţa. Când am primit aceste veşti, în dimineaţa de vineri 13, am simţit de parcă aş fi primit o lovitură fizică. Relaţiile mele cu această strălucită personalitate au jucat un rol atât de mare în anii lungi, teribili, în care am lucrat împreună! Acum se încheiaseră şi eram copleşit de un sentiment adânc de pierdere ireparabilă. M-am dus la Camera Comunelor, care se întrunea la unsprezece şi, în câteva propoziţiuni, am propus ca, din respect pentru memoria marelui nostru prieten, să amânăm şedinţa. Acest pas, fără precedent la moartea şefului unui stat străin, a fost în concordanţă cu voinţa membrilor, care au ieşit încet din sală, după o şedinţă care a durat doar opt minute.

Primul meu gând a fost să zbor pentru a participa la funeralii şi comandasem deja un avion. Lordul Halifax mi-a telegrafiat că atât Hopkins cât şi Stettinius erau mişcaţi de gândul meu de a veni acolo şi amândoi erau călduros de acord cu aprecierea mea privind efectul imens de benefic pe care-l va produce acest lucru. Domnul Truman II rugase să-mi spună cât de mult aprecia personal prilejul de a mă întâlni cât mai curând posibil. Ideea lui era că, după funeralii, aş putea avea două sau trei zile de convorbiri cu el.

Totuşi, s-au făcut multe presiuni asupra mea ca să nu părăsesc ţara într-un moment atât de critic şi de dificil şi am cedat în faţa dorinţei prietenilor mei. Privind înapoi, regret că nu am adoptat sugestia noului preşedinte. Nu-I întâlnisem niciodată şi am simţit că erau multe puncte în care convorbirile personale ar fi fost de cea mai mare valoare, mai ales dacă ar fi fost întinse pe mai multe zile şi nu ar fi fost grăbite sau formalizate. Mie mi s-a părut extraordinar că Roosevelt nu l-a familiarizat în toate problemele pe vict le şi potenţialul lui succesor, măcar în aceste ultime luni, şi nu l-a fac>. T să participe la toate deciziile care se luau. Acest lucru s-a dovedit un mare

dezavantaj pentru treburile noastre. Nu există comparaţie între a te ocupa de evenimente după aceea şi a trăi prin ele, oră de oră. În domnul Eden aveam un coleg care ştia totul şi care, în orice moment, putea prelua întreaga conducere, deşi eu eram sănătos şi în plină activitate. Dar iată că vicepreşedintele Statelor Unite sare dintr-odată de la o poziţie în care avea puţine informaţii şi încă şi mai puţină putere, la autoritatea supremă. Cum putea domnul Truman să cunoască şi să cântărească problemele în cauză, în acest moment de apogeu al războiului? Tot ce am aflat de atunci despre el II arată ca un om hotărât şi fără teamă, capabil să ia cele mai importante decizii. În aceste prime luni, situaţia lui a fost extrem de dificilă şi nu i-a permis să-şi pună în valoare pe deplin calităţile sale deosebite.

Primul act politic al domnului Truman, care ne preocupa, era să preia problema politică de la punctul unde rămăsese la moartea lui Roosevelt, doar în urmă cu patruzeci şi opt de ore. El a propus o declaraţie comună a noastră către Stalin. Documentul prin care aceasta era formulată trebuie să fi fost într-un stadiu avansat de pregătire la Departamentul de Stat, în momentul succesiunii noului preşedinte. Totuşi, este remarcabil că el a putut, atât de prompt, să se angajeze în treaba asta, în toiul formalităţilor preluării funcţiei şi al funeraliilor predecesorului lui.

El recunoştea că poziţia lui Stalin nu dădea speranţe, dar simţea că trebuia „să mai încercăm o dată” şi, în consecinţă, propunea să-i spunem lui Stalin că ambasadorii noştri de la Moscova au fost de acord, fără probleme, ca cei trei conducători ai guvernului de la Varşovia să fie invitaţi la Moscova pentru consultări şi să-l asigurăm că nu am dorit niciodată ca ei să joace un rol proeminent în formarea noului guvern provizoriu de unitate naţională. Ambasadorii noştri nu cereau dreptul de a invita un număr

nelimitat de polonezi din străinătate şi din interiorul Poloniei. Adevărata chestiune era dacă guvernul de la Varşovia se putea opune candidaţilor individuali pentru consultaţii, ori, după părerea noastră, înţelegerea de la Yalta nu le permitea acest lucru.

Mesajul nostru comun a fost trimis în 15. Între timp, domnul Mikolajczyk a confirmat că accepta decizia din Crimeea cu privire la Polonia, inclusiv stabilirea frontierei de est a Poloniei la Linia Curzon, iar eu l-am informat pe Stalin. Cum nu am primit niciun răspuns, se putea

Presupune că dictatorul era mulţumit pe moment. Alte puncte rămâneau însă deschise. Domnul Eden a telegrafiat de la Washington că el şi Stettinius au fost de acord că trebuie să ne refnnoim cererile pentru intrarea observatorilor în Polonia şi că trebuie să presăm din nou guvernul sovietic să oprească negocierile pentru un tratat cu polonezii de la Lublin. Dar, la scurt timp după ce am decis noi asta, a sosit vestea că tratatul fusese încheiat.

La 20 aprilie, când devenea evident că nu ajungem nicăieri, i-am prezentat lui Stalin toată problema într-o lungă telegramă, din care următorul paragraf poate fi considerat esenţial.

Este adevărat că, în legătură cu Polonia, am ajuns cu americanii la o linie definită de acţiune. Aceasta pentru că suntem în mod firesc de acord asupra subiectului şi simţim, şi unii şi alţii, că am fost cam prost trataţi… după Conferinţa din Crimeea. Fără îndoială că aceste lucruri apar diferit când sunt privite din punctul de vedere opus. Dar suntem absolut de acord că angajamentul pe care ni l-am luat pentru o Polonie suverană, liberă, independentă, cu un guvern care să reprezinte deplin şi adecvat toate elementele democrate din rândul polonezilor, este pentru noi o chestiune de onoare şi o datorie. Nu cred că există nici cea mai mică şansă a vreunei schimbări în atitudinea celor două puteri ale noastre şi, când suntem înţeleşi,

trebuie s-o şi spunem. În fond, ne-am alăturat dumitale în mare măsură ca urmare a iniţiativei mele iniţiale de la începutul anului 1944, proclamând frontiera ruso-poloneză pe care o doreaţi şi anume Linia Curzon, inclusiv ca Lvovul să aparţină Rusiei. Cred că ar trebui să ne veniţi în întâmpinare cu cealaltă jumătate a politicii pe care aţi proclamat-o de asemeni împreună cu noi şi anume, suveranitatea, independenţa şi libertatea Poloniei, cu condiţia să fie prietenoasă faţă de Rusia…

În acest moment apar dificultăţi şi din cauza diverselor poveşti care provin din Polonia şi care sunt ascultate de membri ai Parlamentului şi care, în orice moment, ar putea fi ridicate în Parlament sau în presă, în ciuda faptului că eu nu sunt de acord cu o asemenea acţiune şi în legătură cu care domnul Molotov nu ne asigură niciun fel de informaţii, în ciuda unor repetate cereri. *De exemplu, se vorbeşte despre cei cincisprezece polonezi care se spune că s-au întâlnit cu autorităţile ruse pentru convorbiri, în urmă cu peste patru săptămâni.*, *şi mai sunt şi alte afirmaţii în legătură cu deportări*, etc. Cum pot eu contrazice asemenea plângeri când nu-mi daţi niciun fel de informaţii şi când nici noi, nici americanii nu avem permisiunea să trimitem pe cineva în Polonia să constate adevărata stare de lucruri? Nu există nicio parte din teritoriile noastre ocupate sau eliberate în care nu sunteţi liberi să trimiteţi delegaţii iar oamenii nu înţeleg ce motive aveţi ca să refuzaţi vizite similare ale delegaţiilor britanice th ţările eliberate de voi.

Nu e prea mare reconfortare să întrevezi un viitor în care voi şi ţările pe care le dominaţi, plus Partidele Comuniste din multe alte state, să fie trase într-o parte, iar cei care se raliază ţărilor de limbă engleză şi asociaţii sau dominioanele lor să fie de cealaltă parte. Este clar că cearta lor va rupe lumea în bucăţi şi că noi toţi, oamenii de la conducere de ambele părţi, care am avut o oarecare

legătură cu treaba asta, vom fi ruşinaţi în faţa istoriei. Chiar şi începerea unei lungi perioade de suspiciuni, de insulte şi contrainsulte şi de politici opuse ar fi un dezastru care ar împiedica actualele evoluţii în ce priveşte prosperitatea mondială pentru mase, care se poate atinge doar prin unitatea noastră. Sper că, în această descărcare a inimii mele în faţa dumitale, nu există niciun cuvânt sau frază care, fără voie, să aducă vreo ofensă. Dacă da, să mi-o spui. Dar te rog, prietenul meu Stalin, să nu subestimezi divergenţele care se deschid acum în probleme pe care, în ce ne priveşte, le pot considera neînsemnate, dar care sunt esenţiale pentru modul în care privesc lumea democraţiile de limbă engleză.

* * *

Incidentul cu polonezii dispăruţi, menţionat în paragraful al doilea, trebuie înregistrat, deşi asta ne duce cumva înaintea naraţiuniii generale. La începutul lui martie 1945, polonezii din ilegalitate au fost invitaţi de Poliţia Politică rusă să trimită o delegaţie la Moscova ca să discute formarea unui guvern polonez unit, pe linia înţelegerii de la Yalta. Această invitaţie a fost urmată de o garanţie scrisă pentru siguranţa personală şi s-a înţeles că, dacă negocierile vor avea succes, i se va permite grupului să călătorească la Londra şi să discute cu guvernul polonez din exil. La 27 martie, generalul Leopold Okulicki, succesorul generalului Bor Komorovski, comandantul Armatei în ilegalitate, alţi doi conducători şi un interpret au avut o întâlnire în suburbiile Varşoviei cu un reprezentant sovietic. În ziua următoare, li s-au alăturat unsprezece conducători, reprezentând principalele partide politice din Polonia. Un alt conducător polonez era deja în mâinile ruşilor. Nimeni nu s-a întors de la întâlnire. La 6 aprilie, guvernul polonez din exil a emis la Londra o declaraţie dând o relatare a acestui episod sinistru. Cei mai valoroşi reprezentanţi ai ilegalităţii poloneze au

dispărut fără urmă, în ciuda ofertei oficiale ruse de autoconducere. S-au pus întrebări în Parlament şi de atunci s-au răspândit poveşti despre împuşcarea liderilor locali polonezi în regiunile ocupate de armatele sovietice şi în special despre un episod petrecut la Siedlce, în estul Poloniei. Abia în 4 mai, Molotov a recunoscut la San Francisco faptul că acei oameni erau reţinuţi în Rusia şi o agenţie de ştiri oficială rusă a afirmat a doua zi că ei aşteptau să fie judecaţi pentru acuzaţia de „acţiuni diversioniste în spatele Armatei Roşii”.

La 18 mai, Stalin a dezminţit public că şefii polonezi arestaţi ar fi fost vreodată invitaţi la Moscova şi a afirmat că erau simpli „diversionişti” care vor fi trataţi conform cu „o lege similară cu Actul Britanic de Apărare a ţării”. Guvernul sovietic a refuzat să-şi schimbe poziţia. Nu s-a mai auzit nimic despre victimele acestei capcane, până când s-a deschis procesul împotriva lor, la 18 iunie. Era condus în stilul comunist obişnuit. Prizonierii au fost acuzaţi de subversiune, terorism şi spionaj şi toţi, în afară de unul, au recunoscut total sau în parte acuzaţiile împotriva lor. Treisprezece au fost găsiţi vinovaţi şi condamnaţi la pedepse cu închisoarea între patru luni şi zece ani, iar trei au fost achitaţi. Aceasta a însemnat de fapt lichidarea juridică a conducerii organizaţiei ilegale poloneze, care luptase atât de curajos împotriva lui Hitler. Membrii de rând muriseră deja în ruinele Varşoviei.

Între timp, am primit de la Stalin un răspuns foarte descurajator la apelul pe care i-l făcusem la 29 aprilie. Era datat 5 mai şi suna aşa:

„Mă simt obligat să spun că nu sunt de acord cu argumentele pe care le invoci în sprijinul poziţiei dumitale… Nu pot împărtăşi punctul dumitale de vedere… în pasajul în care sugerezi că cele trei Puteri ar trebui să supravegheze alegerile. O asemenea supraveghere în ce priveşte poporul unui stat Aliat nu poate fi considerată

altfel decât ca o insultă la adresa acelui popor şi ca un amestec flagrant în viaţa lui internă. Această supraveghere nu este necesară în legătură cu fostele state satelite care au declarat ulterior război Germaniei şi s-au alăturat Aliaţilor, după cum s-a văzut din experienţa alegerilor care au avut loc de exemplu în Finlanda; aici, s-au ţinut alegeri fără nicio intervenţie din afară şi au dus la rezultate constructive… Situaţia specială a Poloniei, ca stat vecin al Uniunii Sovietice… necesită ca viitorul guvern polonez să lupte activ pentru relaţii prieteneşti între Polonia şi Uniunea Sovietică, lucru care este şi în interesul celorlalte naţiuni iubitoare de pace… Naţiunile Unite sunt preocupate ca să existe o prietenie fermă şi îndelungată între Uniunea Sovietică şi Polonia. În consecinţă, nu putem fi satisfăcuţi cu asocierea la formarea viitorului guvern polonez a unor persoane care, după cum te-ai exprimat, «nu sunt fundamental antisovietice», şi să fie excluse de la participarea la această activitate doar persoanele care sunt, după părerea dumitale, «extrem de neprietenoase faţă de Rusia.» Niciunul dintre aceste criterii nu ne poate satisface pe noi. *Noi insistăm şi vom insista să fie aduse la consultări pentru formarea viitorului guvern polonez doar acele persoane care au arătat activ o atitudine prietenoasă faţă de Uniunea Sovietică şi care sunt onest şi sincer pregătite să colaboreze cu statul sovietic.**

Trebuie să comentez în special un [alt punct] al mesajului dumitale, în care menţionezi dificultăţile ce survin ca rezultat al zvonurilor cu privire la arestarea a cincisprezece polonezi, la deportări şi aşa mai departe.

În legătură cu aceasta, te pot informa că grupul de polonezi la care te referi este format nu din cincisprezece ci din şaisprezece persoane şi II are în frunte pe bine cunoscutul polonez, generalul Okulicki. Având în vedere caracterul lui deosebit de odios, Serviciul britanic de Informaţii are grijă să tacă în legătură cu acest aspect al

generalului polonez care a «dispărut» împreună cu alţi cincisprezece polonezi. Dar noi nu ne propunem să păstrăm tăcerea în această problemă. Acest grup de cincisprezece indivizi în frunte cu generalul Okulicki, a fost arestat de poliţia militară pe frontul sovietic şi este supus cercetărilor la Moscova. Grupul generalului Okulicki, şi în special generalul însuşi, sunt acuzaţi că au plănuit şi dus la îndeplinire acte de diversiune în spatele Armatei Roşii, care au avut ca rezultat pierderea a peste 100 de luptători şi ofiţeri ai acestei armate şi sunt de asemeni acuzaţi că deţin staţii ilegale de radio-emisie în spatele trupelor noastre, lucru contrar legii. Toţi, s-au unii dintre ei, vor fi trimişi în judecată în urma rezultatelor cercetării. Acesta este modul în care este necesar ca Armata Roşie să-şi apere trupele şi spatele frontului de diversionişti şi de cei care tulbură ordinea.

Serviciul de Informaţii britanic răspândeşte zvonuri despre uciderea sau împuşcarea unor polonezi la Siedlce. Aceste afirmaţii ale Serviciului de Informaţii britanic sunt complet fabricate şi i-au fost evident sugerat de agenţi [anti-sovietici]…

Apare, din mesajul dumitale, că nu sunteţi pregătiţi să consideraţi guvernul provizoriu polonez ca fundamentul viitorului guvern de unitate naţională şi că nu sunteţi pregătiţi să-i acordaţi poziţia de drept în acel guvern. Trebuie să spun deschis că această poziţie exclude posibilitatea unei soluţionări de comun acord a chestiunii poloneze”.

I-am transmis acest mesaj prohibitiv preşedintelui Truman, cu următorul comentariu: „Mi se pare că lucrurile nu pot fi duse mai departe şi că ar trebui să avem, cât mai curând posibil, o întâlnire a celor trei şefi de guvern. *Între timp, ar trebui să ne ţinem ferm pe poziţia obţinută sau care va fi obţinută de armatele noastre* în *Iugoslavia, în Austria, în Cehoslovacia, pe principalul front central al*

Statelor Unite şi pe frontul britanic, ajungând până la Lübeck, inclusiv Danemarca...” La 4 mai am schiţat scena europeană aşa cum o vedeam eu, pentru uzul domnului Eden care era la Conferinţa de la San Francisco, în contact zilnic cu Stettinius şi cu domnul Molotov şi care, în curând, avea să-l reviziteze pe preşedinte la Washington.

„1. Eu consider că impasul polonez poate fi probabil rezolvat doar la o conferinţă între cei trei şefi de guverne, într-un oraş nedistrus din Germania, dacă se poate găsi aşa ceva. Aceasta ar trebui să aibă loc cel mai târziu la începutul lui iulie. Îmi propun să telegrafiez preşedintelui Truman sugestia despre vizita lui aici şi despre întâlnirea următoare, indispensabilă, a celor trei puteri majore.

2. Problema poloneză ar putea fi eventual mai uşor rezolvată, dacă e pusă în legătură cu acum numeroasele şi importantele probleme de cea mai mare gravitate, care necesită o rezolvare urgentă cu ruşii. Mă tem că s-au întâmplat lucruri îngrozitoare în timpul înaintării ruseşti prin Germania spre Elba. Propusa retragere a Armatei Statelor Unite la liniile de ocupaţie care au fost aranjate cu ruşii şi americanii la Québec şi care au fost marcate cu galben pe hărţile pe care le-am studiat acolo, ar însemna că valul dominaţiei ruseşti să înainteze aproape două sute de kilometri pe un front de 450 – 500 de kilometri. Acesta ar fi un eveniment care, dacă are loc, ar fi unul dintre cele mai nefericite din istorie. După ce războiul se va termina şi teritoriul va fi ocupat de ruşi, Polonia va fi complet înghiţită şi îngropată adânc în rândul ţărilor ocupate de ruşi. Frontiera Rusiei va fi de fapt de la Capul Nord din Norvegia, de-a lungul frontierei fino-suedeze, peste Baltica, până într-un punct la est de Lübeck, de-a lungul actualei linii de ocupaţie acceptate şi de-a lungul frontierei între Bavaria şi Cehoslovacia, până la frontierele Austriei, care urmează să fie sub quadruplă ocupaţie, şi până la jumătatea drumului peste această ţară, până la râul

Isonzo, în spatele căruia Tito şi Rusia vor pretinde totul pentru est. Astfel că teritoriile sub control rusesc vor include provinciile baltice, toată Germania până la linia de ocupaţie, toată Cehoslovacia şi o parte din Austria, întreaga Iugoslavie, Ungaria, România, Bulgaria, până se ajunge la Grecia, în condiţia ei nesigură. Va include toate marile capitale din centrul Europei, inclusiv Berlin, Viena, Budapesta, Bucureşti şi Sofia. Poziţia Turciei şi Constantinopolul vor intra imediat în discuţie.

3. Aceasta constituie un eveniment fără asemănare în istoria Europei şi care nu a mai fost întâlnit de Aliaţi în lunga şi periculoasa lor luptă. Cererile de reparaţii ale Rusiei din partea Germaniei vor fi de aşa natură încât Rusia să-şi poată prelungi ocupaţia aproape nedefinit, oricum, timp de mulţi ani, perioadă în care Polonia se va scufunda împreună cu multe alte state în vasta zonă a Europei controlate de ruşi, nu în mod necesar sovietizată economic dar guvernată poliţieneşte.

4. Este timpul ca aceste formidabile chestiuni să fie examinate între principalele puteri, ca un tot. Avem de partea noastră mai multe elemente de negociere, folosirea cărora ar putea duce la o înţelegere paşnică. *Mai întâi, Aliaţii nu trebuie să se retragă la linia de ocupaţie, până când nu suntem satisfăcuţi în legătură cu Polonia precum şi* în *legătură cu caracterul temporar al ocupaţiei ruseşti în Germania şi cu condiţiile ce trebuie stabilite în ţările rusificate sau controlate de ruşi din valea Dunării, în special Austria, Cehoslovacia şi Balcanii*. În al doilea rând, trebuie să le facem pe plac în legătură cu ieşirile la Marea Neagră şi la Baltica, parte a unui aranjament general. Toate aceste probleme pot fi rezolvate doar înainte ca armatele Statelor Unite din Europa să fie slăbite. Dacă nu sunt rezolvate înainte de retragerea armatelor americane din Europa, iar lumea occidentală îşi strânge maşina de război, nu există perspective de soluţionare satisfăcătoare

şi sunt şanse foarte mici de A evita un al treilea război mondial. Spre această înfruntare şi rezolvare rapidă cu ruşii trebuie acum să ne îndreptăm speranţele. Între timp, nu sunt de părere să ne slăbim pretenţiile împotriva Rusiei în legătură cu Polonia, în niciun fel. Cred că problema trebuie să rămână aşa cum a fost pusă în telegrama preşedintelui şi a mea”.

A doua zi, am adăugat: „Nimic nu ne poate salva de la marea catastrofă, decât o întâlnire şi o înfruntare cât de curând posibil, într-un loc din Germania care este sub control american sau britanic şi oferă condiţii de cazare rezonabile”.

Capitolul XXVI CAPITULAREA GERMANIEI

Succese strălucite au marcat sfârşitul campaniei noastre în Mediterana. În decembrie, Alexander i-a urmat lui Wilson la comanda supremă, în timp ce Mark Clark a luat comanda Grupului cincisprezece de armată. După eforturile obositoare din toamnă, armatele noastre din Italia aveau nevoie de o pauză ca să se reorganizeze şi să-şi refacă puterea ofensivă.

Rezistenţa germană îndelungată, încăpăţânată şi neaşteptată pe toate fronturile, ne-a făcut pe noi şi pe americani să ducem lipsă de muniţie pentru artilerie, iar experienţa noastră dură din campania de iarnă din Italia ne-a făcut să amânăm până în primăvară o ofensivă generală. Dar Forţele Aeriene Aliate, sub comanda generalului Eaker şi mai târziu a generalului Cannon, şi-au folosit superioritatea de treizeci la unu în atacuri fără milă asupra liniilor de aprovizionare care hrăneau armata germană. Cea mai importantă, de la Verona la Pasul Brenner, unde obişnuiau să se întâlnească Hitler şi Mussolini în zilele lor mai fericite, a fost blocată în multe locuri aproape toată luna martie. Alte trecători au fost închise adesea săptămâni în şir, iar două divizii care au

fost transferate pe frontul rusesc au fost întârziate aproape o lună.

Inamicul avea suficiente muniţii şi rezerve, dar îi lipsea combustibilul. Unităţile erau în general în putere şi moralul lor era ridicat, în ciuda eşecurilor lui Hitler pe Rin şi pe Oder. Înaltul Comandament nu prea avea de ce să se teamă, dacă nu ar fi fost dominaţia forţei noastre aeriene, faptul că noi aveam iniţiativa şi puteam lovi unde doream poziţia lor defensivă prost aleasă cu largul râu Po în spatele lor. Ar fi făcut mai bine să cedeze nordul Italiei şi să se retragă în fortificaţiile puternice de la Adige, unde ar fi putut să ne reţină cu forţe mult mai mici, şi să trimită trupe armatelor lor învinse în alte locuri, sau să se fi îndreptat spre sud, spre reduta naţională a munţilor Tirol, pe care poate Hitler i-a avut în gând ca pe „ultima lui tranşee”.

Dar înfrângerea la sud de râul Po însemna dezastru. Acest lucru trebuie să-i fi fost clar lui Kesselring şi era, fără îndoială, unul dintre motivele negocierilor despre care am vorbit în capitolul anterior. Hitler îl împiedica desigur, iar când Vietinghoff, care i-a urmat lui Kesselring, a propus o retragere tactică, a fost respins astfel: „Führerul aşteaptă, acum ca şi înainte, cea mai mare hotărâre în îndeplinirea misiunii actuale de a apăra fiecare centimetru din regiunea nordului Italiei încredinţată comandei dumitale”.

În seara de 9 aprilie, după o zi de atacuri aeriene în masă şi de

Bombardament de artilerie, Armata a Opta a atacat.

În 14, am primit veşti bune de pe întreg frontul. Armata a Cincea, după o săptămână de lupte grele, sprijinită de întreaga greutate a Forţelor Aeriene Aliate, a ieşit din munţi, a traversat şoseaua principală la vest de

Bologna şi a lovit spre nord. În 20, Vietinghoff, în

ciuda dispoziţiilor lui Hitler, a ordonat o retragere. Era prea târziu. Armata a Cincea presa înspre râul Po, în timp ce forţa aeriană tactică făcea ravagii pe drumurile din faţă. Multe mii de germani erau prinşi în spatele acestora, fără posibilitate de retragere, umflând taberele de prizonieri sau fiind trimişi în spatele frontului. Noi am trecut râul Po pe un front larg, pe urmele inamicului. Toate podurile permanente fuseseră distruse de forţele noastre aeriene, iar feriboturile şi podurile temporare au fost atacate cu asemenea eficienţă încât inamicul a intrat în panică. Rămăşiţele care au reuşit să treacă, lăsându-şi în urmă echipamentul greu, nu au fost capabile să se reorganizeze pe malul îndepărtat. Forţele Aliate i-au urmărit pe inamici până la Adige. Partizanii italieni n hărţuiau de mult pe inamic în munţi şi în spatele frontului. La 25 aprilie, s-a dat semnalul pentru o acţiune generală şi ei au întreprins atacuri ample. În multe oraşe şi orăşele, mai ales la Milano şi Veneţia, aceştia au preluat controlul. Capitularea în nord-vestul Italiei a devenit generală. Garnizoana de la Genova, numărând patru mii de oameni, s-a predat unui ofiţer britanic de legătură şi partizanilor.

A urmat o pauză înainte ca forţa faptelor să depăşească ezitarea germanilor, dar la 24 aprilie, Wolff a reapărut în Elveţia cu puteri depline din partea lui Vietinghoff. Dpi plenipotenţiari au fost aduşi la cartierul general al lui Alexander, iar la 29 aprilie ei au semnat actul de capitulare necondiţionată, în prezenţa unor înalţi ofiţeri britanici, americani şi ruşi. La 2 mai, aproape un milion de germani s-au predat ca prizonieri de război şi în Italia s-a terminat războiul.

Aceasta a încheiat campania noastră de douăzeci de luni. Pierderile noastre au fost dureroase, dar cele ale inamicului, chiar înainte de capitularea finală, au fost mult mai grele. Principala sarcină a armatelor noastre fusese să atragem şi să menţinem un număr cât mai mare posibil de

germani. Acest lucru a fost îndeplinit în mod admirabil. În afara unei scurte perioade din vara lui 1944, inamicul ne-a depăşit tot timpul ca număr. În momentul crizei lor din august în acel an, nu mai puţin de cincizeci şi cinci de divizii erau desfăşurate de-a lungul fronturilor mediteraneene. Şi asta nu era totul. Forţele noastre şi-au amplificat sarcina, devorând cea mai mare armată pe care primiseră ordin să o reţină. Puţine campanii au avut un sfârşit mai frumos.

* * *

Venise sfârşitul şi pentru Mussolini. Ca şi Hitler, el se pare că şi-a păstrat iluziile până aproape în ultimul moment. La sfârşitul lui martie, el a făcut o ultimă vizită partenerului său german şi s-a întors la cartierul său general de pe lacul Garda însufleţit de gândul la arma secretă care încă mai putea duce la victorie. Dar rapida înaintare a Aliaţilor de la Apenini a făcut zadarnică speranţa. Se vorbea despre o ultimă rezistenţă în regiunea muntoasă de ia graniţa italo-elveţiană. Dar, în Republica Socialistă Italiană, nu mai exista voinţă de luptă.

La 25 aprilie, Mussolini a decis să împrăştie rămăşiţele forţei sale armate şi să ceară Cardinalului arhiepiscop de Milano să aranjeze o întâlnire cu Comitetul militar al Mişcării italiene de Eliberare Naţională, în acea după-amiază, au avut loc convorbiri în palatul arhiepiscopului, dar, cu un gest rapid, furios, de independenţă, Mussolini a plecat. Seara, urmat de un convoi de treizeci de vehicule, cuprinzând majoritatea şefilor supravieţuitori ai fascismului italian, el s-a îndreptat spre prefectura Como. Nu avea un plan coerent şi, întrucât discuţiile deveniseră nefolositoare, erau în situaţia de a hotărî fiecare pentru sine. Însoţit de o mână de susţinători, s-a ataşat unui mic convoi german care se îndrepta spre frontiera elveţiană. Comandantul coloanei nu era dornic să aibă probleme cu partizanii italieni. Ducele a fost convins

să-şi pună o manta germană şi cască. Dar micul grup a fost oprit de patrule ale partizanilor; Mussolini a fost recunoscut şi luat în custodie. Alţi membri, inclusiv amanta lui, signorina Petacci, au fost şi ei arestaţi. La instrucţiunile comuniştilor, ducele şi amanta lui au fost luaţi a doua zi într-o maşină şi împuşcaţi. Trupurile lor, împreună cu altele, au fost trimise la Milano şi spânzurate cu capul în jos de cârlige pentru măcelărie, într-o benzinărie din Piazzale Loreno, unde un grup de partizani italieni fuseseră împuşcaţi recent în public.

Aceasta a fost soarta dictatorului italian. O fotografie a scenei finale mi.

— A fost trimisă şi mie şi am fost profund şocat. Dar, cel puţin, lumea a fost scutită de un Nürnberg italian.

* * *

În Germania, armatele invadatoare mergeau înainte cu putere şi spaţiul dintre ele se micşora zilnic. La începutul lui aprilie, Eisenhower trecuse Rinul şi înainta adânc în Germania şi Europa centrală, împotriva unui inamic care, în unele locuri, rezista cu îndârjire dar nu putea să oprească înaintarea noastră triumfătoare. Multe trofee militare şi politice atârnau încă în cumpănă. Polonia era dincolo de sprijinul nostru. La fel şi Viena, unde ocazia noastră de a o lua înaintea ruşilor, printr-o înaintare din Italia, fusese abandonată cu opt luni mai devreme, când forţele lui Alexander au fost slăbite pentru debarcarea în sudul Franţei. Ruşii s-au îndreptat spre oraş din est şi sud şi, la 13 aprilie, n ocupaseră în întregime. Dar se părea că nimic nu-i putea opri pe Aliaţi să ia Berlinul. Ruşii erau doar la cincizeci de kilometri depărtare, dar germanii erau fortificaţi pe Oder şi multe lupte grele aveau să fie duse, înainte ca ei să poată forţa trecerea şi să-şi reia înaintarea. Pe de altă parte, Armata a Noua americană s-a mişcat atât de repede, încât la 12 aprilie traversase Elba lângă Magdeburg şi era la nouăzeci de kilometri de capitală. Dar

aici s-a oprit. Patru zile mai târziu, ruşii şi-au început atacul şi au înconjurat Berlinul în 25. Stalin îi spusese lui Eisenhower că principala lui lovitură împotriva

Germaniei va fi dată „aproximativ în a doua jumătate a lui mai”, dar a putut să înainteze cu o lună întreagă mai devreme. Poate că apropierea noastră rapidă de Elba avea vreo legătură cu asta.

În aceeaşi zi de 29 aprilie 1945, vârfurile de lance ale Armatei întâia americane de la Leipzig s-au întâlnit cu ruşii lângă Torgau, pe Elba. Germania era tăiată în două. Armata germană se dezintegra în faţa ochilor noştri. Peste un milion de prizonieri au fost luaţi în primele trei săptămâni ale lui aprilie, dar Eisenhower credea că naziştii fanatici vor căuta să se retragă în munţii Bavariei şi din vestul Austriei şi vor împinge spre sud Armata a treia a Statelor Unite. Stânga acesteia pătrunsese în Cehoslovacia până la Budějovice, Pilsen şi Karlsbad. Praga era încă la îndemâna noastră, când nu exista nicio înţelegere care să-l împiedice să o cucerească, dacă acest lucru era realizabil d.p.d.v. Militar. În 30 aprilie, i-am sugerat preşedintelui că ar trebui să facă asta, dar domnul Truman părea împotrivă.

O săptămână mai târziu, i-am telegrafiat personal şi lui Eisenhower, dar planul lui era să oprească înaintarea în general pe malul de vest al Elbei şi de-a lungul graniţei Cehoslovaciei din 1937. Dacă situaţia permitea, el avea să treacă la linia generală Karlsbad-Pilsen-Budějovice. Ruşii au fost de acord cu asta şi mişcările au fost făcute. Dar la 4 mai, ei au reacţionat puternic la o nouă propunere de a continua înaintarea Armatei a Treia americane spre râul Vltava care curge prin Praga. Asta nu le-ar fi convenit deloc. Astfel încât americanii au fost „opriţi cât timp ruşii curăţau malurile de est şi vest ale râului Molda şi ocupau Praga”. Oraşul a căzut la 9 mai, la două zile după ce a fost semnată capitularea generală la Rheims.

* * *

În acest punct este necesară o retrospectivă. Ocuparea Germaniei de către Aliaţi a fost studiată de mult. Un Comitet al Cabinetului, pe care îl înfiinţasem în 1943, sub conducerea domnului Attlee, în înţelegere cu Marele Stat Major, recomanda că întreaga ţară trebuia să fie ocupată, şi urma ca Germania să fie efectiv dezarmată, iar forţele noastre trebuiau să fie dispuse în trei zone principale, cam de aceeaşi mărime: britanicii în nord-vest, americanii în sud şi sud-vest iar ruşii în zona răsăriteană. Berlinul trebuia să fie o zonă separată, comună, ocupată de fiecare dintre cei trei principali aliaţi. Aceste recomandări au fost aprobate şi înaintate Consiliului Consultativ European, care era format atunci din domnul Gusev, ambasadorul american şi Sir William Strâng, de la Ministerul de Externe.

În acel moment, subiectul părea pur teoretic, nimeni nu putea prevedea când şi cum se va termina războiul. Armatele germane deţineau imense regiuni ale Rusiei europene. Mai avea să treacă un an înainte ca trupele britanice şi americane să pună piciorul în Europa occidentală, şi aproape doi ani înainte de a intra în Germania. Propunerile Consiliului Consultativ european nu au fost considerate destul de presante sau practice pentru a fi aduse în faţa Cabinetului de Război. Ca multe eforturi meritorii de a face planuri de viitor, ele aşteptau pe rafturi, în timp ce războiul continua. În acele zile, o părere generală era că Rusia nu va continua războiul odată ce-şi va fi recâştigat frontierele şi că, atunci când va veni vremea, Aliaţii occidentali vor trebui să încerce să o convingă să nu-şi slăbească eforturile. Chestiunea zonei de ocupaţie rusească în Germania nu era deci de actualitate în gândirea noastră sau în discuţiile anglo-americane şi nici nu a fost ridicată de vreunul dintre conducători la Teheran.

Când ne-am întâlnit la Cairo, în drum spre casă, în noiembrie 1943, şefii de Stat Major ai Statelor Unite au prezentat-o, dar nu la cererea Rusiei. Zona rusească a Germaniei a rămas un concept academic, dacă nu ceva prea bun pentru a fi adevărat. Mi s-a spus, totuşi, că preşedintele Roosevelt dorea ca zonele britanică şi americană să fie inversate. El voia ca liniile de comunicaţie ale oricăror forţe americane în Germania să se bazeze direct pe mare şi nu să treacă prin Franţa. Această chestiune a implicat o grămadă de discuţii tehnice amănunţite şi a avut o influenţă în multe privinţe asupra operaţiunii „Overlord”. La Cairo, nu s-a ajuns la nicio decizie dar, mai târziu, a început o considerabilă corespondenţă între mine şi preşedinte. Statul Major britanic considera mai bun primul plan şi vedea multe inconveniente şi complicaţii în a face schimbările. Aveam impresia că şi colegii lor americani le împărtăşeau oarecum părerile. La Conferinţa de la Québec din 1944 am ajuns la o înţelegere fermă între noi.

Preşedintele, evident convins de punctul de vedere militar, avea o hartă mare desfăşurată pe genunchi. Într-o după-amiază, când erau de faţă cei mai mulţi dintre şefii Statelor Major Combinate, el a fost verbal de acord cu mine că aranjamentul existent rămâne valabil cu condiţia ca armatele Statelor Unite să aibă o ieşire directă la mare prin zona britanică. Bremen şi subsidiarul acestuia Bremerhaien păreau să răspundă nevoilor americane şi s-a adoptat controlul lor asupra zonei. Această decizie este ilustrată pe harta însoţitoare. Simţeam cu toţii că era prea devreme să prevedem o zonă franceză în Germania şi nimeni nici măcar nu a menţionat Rusia.

La Yalta, în februarie 1945, planul de la Québec a fost acceptat, fără altă considerare, ca bază de lucru a discuţiilor, fără a se trage vreo concluzie cu privire la frontierele de est ale Germaniei. Aceasta a fost rezervată

pentru tratatul de Pace. În acel moment, armata sovietică se năpustea peste frontierele dinainte de război şi noi Îi doream tot succesul. Am propus o înţelegere cu privire la zonele de ocupaţie în Austria. Stalin, după ce a fost întrucâtva convins, a fost de acord la apelul meu puternic ca să i se acorde şi Franţei părţi din zonele americană şi britanică şi săi. Se acorde un loc în Comisia Aliată de Control. S-a înţeles de către toţi că zonele de ocupaţie la care se căzuse de acord nu trebuiau să împiedice mişcarea operaţională a armatelor. Berlinul, Praga şi Viena puteau fi ocupate de cine ajungea acolo mai întâi. În Crimeea ne-am despărţit nu doar ca aliaţi ci şi ca prieteni care înfruntă un duşman încă puternic, cu care luptau toate armatele noastre, într-o bătălie dură şi nesfârşită.

Cele două luni care au trecut de atunci au fost martore unor schimbări teribile care mergeau până la rădăcinile gândirii. Germania lui Hitler era pe ducă iar el însuşi, gata să piară. Ruşii luptau în Berlin. Viena şi cea mai mare parte a Austriei erau în mâinile lor. Relaţia Rusiei cu Aliaţii occidentali fluctua. Fiecare problemă privind viitorul rămânea nerezolvată între noi. Înţelegerile şi acordurile de la Yalta, aşa cum erau ele, fuseseră deja încălcate sau nesocotite de Kremlinul triumfător. Noi pericole, poate la fel de teribile ca şi cele pe care le depăşisem, se iveau şi ameninţau lumea sfâşiată şi tracasată.

Preocuparea mea faţă de aceste dezvoltări prevestitoare de rele era evidentă, chiar şi înainte de moartea preşedintelui. El însuşi, după cum am văzut, era îngrijorat şi tulburat. Furia lui faţă de acuzaţiile lui Molotov cu privire la problema de la Berna a fost menţionată. În ciuda înaintării victorioase a armatelor lui Eisenhower, preşedintele Truman a fost pus, în ultima jumătate a lui aprilie, în faţa unei grave crize. De câtva timp eu încercasem să conving guvernul american de

vastele schimbări care aveau loc, atât în sfera militară cât şi în cea politică. Armatele noastre occidentale aveau să treacă în curând dincolo de graniţele zonelor noastre de ocupaţie, pe măsură ce fronturile Aliate, atât cel de vest cât şi cel de est, se apropiau unul de altul, strângându-i pe germani între ele.

Telegramele pe care le-am publicat în altă parte arată că nu am sugerat niciodată să ne încălcăm cuvântul asupra zonelor la care am căzut de acord, cu condiţia ca şi celelalte acorduri să fie respectate. Totuşi, m-am convins că, înainte de a ne opri sau chiar de a ne retrage trupele, trebuie să căutăm întâlnirea cu Stalin fats-n faţă şi să ne asigurăm că se ajunge la o înţelegere în legătură cu întregul front-Ar fi cu adevărat un dezastru dacă noi ne-am ţine de înţelegeri cu bună-credinţă, în timp ce sovieticii vor pune mâna pe tot ce pot, fără cea mai mică atenţie faţă de obligaţiile pe care şi le-au asumat.

Generalul Eisenhower propusese ca, în timp ce armatele din est şi vest vor trebui să înainteze fără să ţină seama de liniile de demarcaţie, acolo unde armatele se vor întâlni, fiecare parte să fie liberă să sugereze celeilalte să se retragă în spatele liniilor respective ale zonelor de ocupaţie. Latitudinea de a cere şi a ordona asemenea retrageri să revină comandanţilor grupurilor de armate. Supusă necesităţilor operaţionale, retragerea urma să aibă loc atunci. Eu am considerat că această propunere era prematură şi că depăşea necesităţile militare imediate. S-a acţionat în consecinţă, iar la 18 aprilie m-am adresat noului preşedinte. Domnul Truman abia acum începea să-şi dea seama, prin intermediari, de toate complicaţiile care ne stăteau în faţă şi trebuia să se bazeze mult pe consilierii săi. În consecinţă, punctul üe vedere pur militar a căpătat un accent disproporţionat. I-am telegrafiat după cum urmează:

…Sunt pregătit să ader la zonele de ocupaţie, dar nu

vreau ca trupele noastre Aliate sau trupele voastre americane să fie împinse înapoi de vreo afirmaţie crudă a unui general rus local. Acest lucru trebuie evitat printr-o înţelegere între guverne, astfel încât să-i dăm lui Eisenhower o şansă corectă de a hotărî pe loc, în modul lui admirabil.

…Zonele de ocupaţie au fost decise cam în grabă la Québec, în septembrie 1944, când nu s-a prevăzut că armatele generalului Eisenhower vor intra atât de puternic în interiorul Germaniei. Zonele nu pot fi modificate decât printr-o înţelegere cu ruşii. Dar a sosit momentul Zilei V.E. [Ziua Victoriei în Europa] şi trebuie să încercăm să instalăm Comisia Aliată de Control la Berlin şi să insistăm pentru o distribuire a alimentelor produse în Germania către toate părţile Germaniei. În situaţia actuală, zona de ocupaţie rusă are cea mai mică proporţie de populaţie şi produce pe departe cea mai mare parte a alimentelor, americanii nu au o proporţie satisfăcătoare de alimente faţă de populaţia cucerită, iar noi, sărmanii britanici, trebuie să preluăm toată regiunea distrusă Ruhr precum şi mari districte industriale care, ca şi noi, sunt mari importatoare de alimente în timpuri normale…

Domnul Eden era la Washington şi era pe deplin de acord cu aceste vederi. I-am telegrafiat, dar răspunsul domnului Truman nu ne-a dus prea departe. El a propus ca trupele Aliate să se retragă în zonele convenite din Germania şi Austria, de îndată ce situaţia militară o permite.

* * *

Între timp, Hitler se gândea unde să-şi organizeze ultima rezistenţă, încă până în 20 aprili –, se gândea să părăsească Berlinul pentru „Reduta din sud”, în Alpii bavarezi. În ziua aceea, el a ţinut o şedinţă cu şefii nazişti. Cum dublul front, de est şi vest, era în pericol să fie tăiat în două de vârful de lance lansat de Aliaţi, el a fost de

acord să instituie două comandamente separate. Amiralul Doenitz urma să preia nordul, atât în ce priveşte autorităţile militare cât şi cele civile, cu sarcina particulară de a aduce înapoi pe teritoriul german cei aproape două milioane de refugiaţi din est. În est, generalul Kesselring urma să comande rămăşiţele armatei germane. Aceste măsuri urmau să intre în acţiune în cazul în care cădea Berlinul.

Două zile mai târziu, Hitler a luat decizia finală, supremă, de a rămâne la Berlin până la capăt. Capitala a fost curând încercuită de ruşi iar Führerul pierduse orice putere de a controla evenimentele. Rămânea ca el să-şi organizeze propria lui moarte în ruinele oraşului. El i-a anunţat pe conducătorii nazişti rămaşi cu el că va muri în Berlin. Goering şi Himler plecaseră amândoi după conferinţa din 20, cu gânduri de a negocia pacea. Gocring, care se dusese în sud, a presupus că, de fapt, prin hotărârea de a rămâne la Berlin, Hitler à abdicat şi de aceea el a cerut confirmare dacă ar putea acţiona oficial ca succesor al Führerului. Răspunsul a fost demiterea lui imediată din toate funcţiile. Într-un sat îndepărtat din munţi Tirol, el şi circa o sută de ofiţeri superiori din Luftwaffe au fost luaţi prizonieri de către americani. În sfârşit, venise răsplata.

Ultimele scene de la cartierul general al lui Hitler au fost descrise în altă parte în amănunţime. Dintre personalităţile regimului său, doar Goebbels şi Bormann au rămas alături de el până la sfârşit. Trupele ruseşti luptau acum pe străzile Berlinului. În primele ore ale zilei de 29. Aprilie, Hitler şi-a făcut testamentul. Ziua a început cu rutina normală de lucru, în adăpostul antiaerian de sub Cancelarie. A venit vestea sfârşitului lui Mussolini. Momentul era potrivit. În 30, Hitler a luat prânzul rapid cu suita sa, iar la sfârşit a strâns mâna celor prezenţi şi s-a retras în camera lui particulară. La trei şi jumătate, s-a

auzit o împuşcătură şi membri ai personalului lui particular au intrat în cameră şi l-au găsit întins pe canapea, cu un revolver alături. Se împuşcase în gură. Eva Braun, cu care se căsătorise în secret în acele ultime zile, zăcea moartă alături de el. Ea se otrăvise. Trupurile lor au fost arse în curte, iar rugul funerar al lui Hitler, în zgomotul tunurilor ruseşti, care se auzea tot mai tare, a întruchipat sfârşitul funebru al celui de al Treilea Reich.

Conducătorii rămaşi au ţinut o ultimă conferinţă. S-au făcut încercări de ultim minut de a negocia cu ruşii, dar Jukov a cerut capitulare necondiţionată. Bormann a încercat să treacă de liniile ruseşti şi a dispărut fără urmă. Goebbels şi-a otrăvit cei şase copii, apoi a ordonat unui paznic SS să o împuşte pe soţia lui şi pe el însuşi. Personalul rămas în cartierul general al lui Hitler a căzut în mâinii ruşilor.

În seara aceea, o telegramă a ajuns la amiralul Doenitz, la cartierul lui general din Holstein:

În locul fostului mareşal al Reichului Goering, Führerul vă numeşte, domnule mare amiral, ca succesor al lui. Autorizarea în scris este pe drum. Veţi lua imediat măsurile pe care le cere situaţia. Bormann.

S-a instaurat haosul. Doenitz fusese în legătură cu Himmler, despre care presupunea că va fi numit succesorul lui Hitler dacă Berlinul cădea, iar acum autoritatea supremă cădea brusc asupra lui, fără avertizare, şi el era pus în faţa sarcinii de a organiza capitularea.

Lui Himler i-a fost rezervat un sfârşit mai puţin spectaculos. El plecase pe frontul din est şi, timp de câteva luni, fusese îndemnat să ia contact personal cu Aliaţii occidentali din iniţiativă proprie, în speranţa de a negocia o capitulare separată. El a încercat acum să facă acest lucru prin contele Bernadotte, şeful Crucii Roşii suedeze, dar noi i-am respins oferta. Nimic nu s-a mai auzit despre

el până la 21 martie, când a fost arestat la un post de control britanic la Bremervörde. Era deghizat şi nu a fost recunoscut, dar documentele lui i-au făcut bănuitori pe cei din patrulă şi a fost dus într-un lagăr lângă cartierul general al Armatei a Doua. Atunci, i-a spus comandantului cine era. A fost pus sub pază armată, dezbrăcat şi controlat de un medic, ca să vadă dacă nu avea otravă. În ultima etapă a examinării, a muşcat o fiolă de cianură, pe care se pare că o ascunsese în gură de câteva ore. A murit aproape instantaneu, exact după unsprezece noaptea, vineri 23 mai.

* * *

În nord-vest, drama s-3 încheiat mai puţin senzaţional. La 2 mai, a sosit vestea capitulării în Italia. În aceeaşi zi, trupele noastre au ajuns la Lübeck, la Marea Baltică, făcând joncţiunea cu ruşii şi tăind legătura tuturor germanilor din Danemarca şi Norvegia. În data de 3, am intrat în Hamburg fără a întâmpina rezistenţă şi garnizoana s-a predat necondiţionat. O delegaţie germană a venit la cartierul general al lui Montgomery, la Luneberg. Îl avea în frunte pe amiralul Friedeburg, emisarul lui Doenitz, care căuta o înţelegere de capitulare care să includă trupele germane din nord ce luptau cu ruşii. Acest lucru a fost respins ca depăşind autoritatea unui comandant de grup de armată, care putea să acţioneze doar pe frontul lui. A doua zi, după ce a primit noi instrucţiuni de la superiorii lui, Friedeburg a semnat capitularea tuturor forţelor germane din nord-vestul Germaniei, Olanda, Islanda, Schleswig-Holstein şi Danemarca.

Friedburg s-a dus mai departe la cartierul general al lui Eisenhower la Rheims unde, la 6 mai, i s-a alăturat generalul Jodl. Voiau să câştige timp ca să permită unui număr cât mai mare de soldaţi şi refugiaţi din est să se desprindă de ruşi şi să treacă la Aliaţii occidentali şi

încercau să capituleze separat frontul de vest. Eisenhower a impus un termen limită şi a invitat asupra capitulării generale. Jodl i-a raportat lui Doenitz: „Generalul Eisenhower insistă să semnăm astăzi. Dacă nu, Aliaţii vor închide fronturile pentru persoane care vor să se predea individual. Nu văd nicio alternativă decât haos sau semnare. Te rog să-mi confirmi imediat telegrafic că am depline puteri să semnez capitularea”.

Instrumentul de capitulare totală, necondiţionată, a fost semnat de locotenent-generalul Bedell Smith şi generalul Jodl, având ca martori ofiţeri francezi şi ruşi, la ora 2.41 a.m. În 7 mai. Pe această bază, ostilităţile au încetat la miezul nopţii, pe 8 mai. Ratificarea oficială de către înaltul Comandament german a avut loc la Berlin, sub aranjament rusesc, la 9 mai, în primele ore ale dimineţii. Mareşalul aerului Tedder a semnat în numele lui Eisenhower, mareşalul Jukov pentru ruşi, iar feldmareşalul Keitel pentru Germania.

* * *

Imensa amploare a evenimentelor pe uscat şi în văzduh a avut tendinţa să întunece nu mai puţin impresionanta victorie pe mare. Întreaga campanie

Anglo-americană în Europa a depins de mişcarea convoaielor peste Atlantic

Îi puicm continua aici până la sfârşit povestea submarinelor de buzunar-U. N ciuda îngrozitoarelor lor pierderi, ele continuau să atace dar cu succes tot mai redus, însă scurgerea vaselor nu era împiedicată. Chiar şi după toamna lui 1944, când au fost obligate să-şi abandoneze bazele din golful Biscaya, n-au disperat. Submarinele cu Schnorkel, care acţionau acum, respirau printr-un tub. În timp ce îşi încărcau bateriile sub apă, erau doar o introducere la noul tip de război al submarinelor – U plănuit de Doenitz. El se baza pe apariţia

noului model de submarin, din care se construiau acum multe, iar primele erau deja în probă. Viteza lor mare sub apă ne ameninţa cu noi probleme şi, într-adevăr, ar fi revoluţionat războiul cu submarine de buzunar, aşa cum prezisese Doenitz. Planurile au eşuat, mai ales din pricină că materialele speciale necesare construirii acestora deveniseră foarte rare şi schiţa lor trebuia mereu modificată. Dar submarinele de buzunar-U obişnuite erau construite în subansamble în toată Germania şi asamblate în porturi, în adăposturi antiaeriene şi, în ciuda eforturilor continue şi intense ale bombardierelor Aliate, germanii au construit în noiembrie 1944, mai multe submarine decât în oricare lună a războiului. Cu eforturi uriaşe şi în ciuda tuturor pierderilor, circa şaizeci, şaptezeci de submarine-U au rămas în acţiune până aproape de sfârşit. Realizările lor nu erau mari, dar întreţineau speranţa unui impas pe mare. Noile submarine revoluţionare nu au jucat niciodată un rol în al doilea război mondial. Se planificase să fie terminate 350 de bucăţi în 1945, dar numai câteva au intrat în folosinţă înainte de capitulare. Arma aceasta, intrată pe mâinile sovieticilor, constituia unul din pericolele viitorului. Atacurile aeriene aliate au distrus multe submarine-U în porturile lor. Totuşi, când Doenitz le-a ordonat să capituleze, nu mai puţin de patruzeci şi nouă mai erau în larg. Peste o sută s-au predat în porturi, iar circa două sute douăzeci au fost scufundate sau distruse de echipajele lor. Atât de mare era persistenţa efortului Germaniei şi forţa armei submarinelor de buzunar!

În şaizeci şi opt de luni de luptă, au fost pierdute 781 submarine de buzunar-U germane. Mai mult de jumătate din acest timp, inamicul a avut iniţiativa. După 1942, roata s-a întors; au sporit pierderile de submarine-U, iar pierderile noastre s-au redus. La ultima numărătoare, forţele britanice şi cele controlate de britanici, au distrus 500 din cele 632 de submarine cunoscute că s-au

scufundat în mare de către Aliaţi.

În primul război mondial, au fost scufundate vase de unsprezece milioane de tone, iar în al doilea, paisprezece milioane şi jumătate de tone au fost scufundate doar de către submarinele de buzunar-U. Dacă adăugăm pierderile din alte cauze, totalul devine douăsprezece milioane trei sferturi de tone şi respectiv douăzeci şi unu de milioane şi jumătate. Din acestea, britanicii au suportat 60 la sută în primul război şi peste jumătate în al doilea.

Capitularea necondiţionată a inamicilor noştri a fost semnalul celei mai mari explozii de bucurie din istoria omenirii. Al doilea război mondial a fost dus într-adevăr în Europa până la sfârşitul lui amar. Învinşii cât şi învingătorii au simţit o uşurare de neexprimat. Dar pentru noi, în Britania şi în Imperiul britanic, care am fost singurii ce am luptat din prima până în ultima zi şi ne-am mizat existenţa pe rezultatele lui, victoria avea un înţeles dincolo de ce puteau simţi Aliaţii noştri foarte puternici şi foarte viteji. Obosiţi şi sleiţi, sărăciţi dar neînfrânţi, iar acum triumfători, am avut un moment sublim. I-am mulţumit lui Dumnezeu pentru cea mai nobilă binecuvântare a Lui, sentimentul că ne-am făcut datoria.

În aceste tumultuoase zile de bucurie, mi s-a cerut să mă adresez naţiunii pentru care am avut suprema răspundere pe insula noastră, timp de aproape patru ani. Totuşi, se poate întâmpla să fi fost doar puţini cei ale căror inimi au fost atât de greu apăsate de îngrijorare ca a mea. După ce am trecut în revistă diversele poveşti ale sorţii noastre, am atins o notă sumbră pe care o putem aminti aici.

„Aş dori, am spus, să vă pot zice în seara asta că toate strădaniile şi necazurile noastre s-au terminat. Atunci, aş putea să-mi închei fericit cei cinci ani de funcţionare şi, dacă credeţi că m-aţi avut de ajuns şi că ar trebui să fiu trimis la plimbare, aş face-o cu cea mai mare

graţie. Dar, dimpotrivă, trebuie să vă avertizez, aşa cum am făcut-o când mi-am început această sarcină acum cinci ani – şi nimeni n-a ştiut atunci că va dura atât de mult – că mai sunt multe de făcut şi că trebuie să fiţi. Pregătiţi pentru noi eforturi ale minţii şi trupului şi pentru noi sacrificii pentru cauze mari, dacă nu vreţi să cădeţi din nou în putreziciunea inerţiei, în confundarea ţelului, şi în teama fricoasă de a fi mari. Nu trebuie să slăbiţi nicicum starea de spirit alertă şi vigilentă. Deşi bucuria vacanţei este necesară spiritului uman, aceasta trebuie totuşi să se adauge la forţa şi hotărârea cu care fiecare bărbat sau femeie se întoarce din nou la munca pe care o are de făcut şi, de asemeni, la privirea şi atenţia pe care trebuie să o menţină asupra treburilor publice.

Pe continentul european trebuie încă să ne asigurăm că scopurile simple şi onorabile pentru care am intrat în război nu sunt îndepărtate sau uitate în lunile ce urmează după succesul nostru iar cuvintele «libertate», «democraţie» şi «eliberare» să nu fie distorsionate de la adevăratul lor sens, aşa cum l-am înţeles noi. N-ar fi de niciun folos pedepsirea hitleriştilor pentru crimele lor, dacă nu va domina legea şi dreptatea şi dacă totalitarismul şi guvernarea poliţienească vor lua locul invadatorilor germani. Noi nu vrem nimic pentru noi înşine. Dar trebuie să ne asigurăm că aceste cauze pentru care am luptat îşi găsesc recunoaştere la masa păcii, atât în fapte cât şi în vorbe şi, mai presus de toate, trebuie să ne străduim să ne asigurăm că Organizaţia Mondială pe care o creează Naţiunile Unite la San Francisco nu rămâne doar un nume, şi nu va fi un scut doar pentru cei puternici şi o batjocură pentru cei slabi. Învingătorii trebuie să-şi cerceteze inimile în orele de glorie şi să fie demni, prin nobleţea lor, de imensele forţe pe care le au.

Nu trebuie să uităm niciodată că, dincolo de toate, pândeşte Japonia, tracasată şi slăbită, dar care are totuşi

un popor de o sută de milioane, ai cărui luptători nu sunt îngroziţi de moarte. Nu pot să vă spun în seara asta câtă strădanie sau cât timp va fi necesar ca să-i obligăm pe japonezi să-şi ceară scuze pentru odioasa lor trădare şi cruzime. Noi, ca şi China, atâta timp neînfrântă, am primit răni oribile din partea lor şi suntem legaţi prin obligaţii de onoare şi loialitate frăţească faţă de Statele Unite, să luptăm în acest mare război de la un capăt la celălalt ai pământului, alături de ei, fără să slăbim sau să eşuăm. Trebuie să ţinem minte că Noua Zeelandă, Australia şi Canada au fost şi sunt ameninţate de această Putere a răului. Aceste dominioane au venit alături de noi în timpurile noastre întunecate, iar noi nu trebuie să lăsăm neterminată nicio sarcină care priveşte siguranţa noastră şi viitorul lor. V-am spus lucruri dure la începutul acestor ultimi cinci ani, iar voi, nu v-aţi dat înapoi şi ar trebui să fiu nevrednic de încrederea şi de generozitatea voastră, dacă nu aş striga şi acum: înainte, neclintiţi, siguri, de neînvinşi până va fi realizată toată treaba şi întreaga lume va fi în siguranţă şi curăţită”.

Capitolul XXVII SE DESCHIDE PRĂPASTIA

Îngrijorări pentru viitor şi multe întrebări îmi umpleau mintea în timp ce mă mişcam prin mulţimea de londonezi care ovaţionau la ora bine meritatei bucurii după toate prin câte au trecut. Celor mai mulţi li se părea că pericolul lui Hitler, cu dificultăţile şi privaţiunile lui, a dispărut în strălucirea gloriei. Îngrozitorul duşman, împotriva căruia au luptat timp de peste cinci ani, se predase necondiţionat. Tot ce rămânea pentru cele trei Puteri victorioase era să facă o pace dreaptă şi durabilă, apărată de un instrument mondial, să aducă soldaţii acasă, la cei dragi, şi să intre într-o epocă de aur a prosperităţii şi progresului. Nimic mai mult, dar cu siguranţă că popoarele lor gândeau şi că nimic mai puţin.

Totuşi, tabloul mai avea şi altă faţă. Japonia era încă necucerită. Bomba atomică nu se născuse încă. Lumea era în confuzie. Principala legătură, pericolul comun, care unise marii Aliaţi, dispăruse peste noapte, în ochii mei, ameninţarea sovietică o înlocuise deja pe cea nazistă. Dar nu exista nicio alianţă militară împotriva ei. Acasă, fundamentul unităţii naţionale, pe care se sprijinise atât de ferm guvernul din timpul războiului, dispăruse şi el. Puterea noastră, care înfruntase atât de multe furtuni, nu va mai continua să existe la lumina soarelui. Cum puteam ajunge, în cazul ăsta, la acea înţelegere finală, singura care putea răsplăti strădaniile şi suferinţele luptei? Nu-mi puteam scoate din minte teama că, în curând, armatele victoroase ale democraţiei se vor dispersa şi că adevăratul şi cel mai dur test va-sta în faţa noastră. Eu mai văzusem toate astea. Îmi aminteam celelalte zile de bucurie din urmă cu treizeci de ani, când plecasem cu soţia de la Ministerul Muniţiilor, prin mulţimi similare, convulsionate de entuziasm, ca să-l felicit pe primul-ministru în Downing Street. Atunci, ca şi acum, eu înţelegeam situaţia mondială ca un tot. Dar atunci măcar nu exista o armată puternică de care să ne temem.

* * *

Primul meu gând a fost o întâlnire a celor trei Mari Puteri şi speram ca preşedintele Truman să treacă prin Londra, în drumul lui. După cum se va vedea, multe idei diferite, din cercuri influente de la Washington, îl presau pe noul preşedinte. Atmosfera şi punctul de vedere care s-a observat la Yalta, se întărise. Se argumenta că Statele Unite nu trebuie să se lase atrase în vreun antagonism cu Rusia Sovietică. Se considera că aşa ceva ar stimula ambiţiile britanice şi ar crea 9 nouă prăpastie în Europa. Pe de altă parte, politica justă ar fi ca Statele Unite să fie un fel de mediator prietenesc între Britania şi Rusia, sau chiar un arbitru, căutând să reducă divergenţele dintre ele

în legătură cu Polonia sau Austria şi să ajute ca lucrurile să se stabilizeze într-o pace liniştită şi fericită, permiţând forţelor americane să se concentreze împotriva Japoniei. Aceste presiuni trebuie să fi fost foarte puternice asupra lui Truman. Instinctul lui natural, după cum au dovedit-o acţiunile lui istorice, ar fi fost poate diferit. Eu, bineînţeles, nu puteam măsura forţele care acţionau în centrul vital al celui mai apropiat Aliat al nostru, deşi mi-am dat imediat scama de existenţa lor. Puteam simţi doar vasta manifestare a imperialismului sovietic şi rus care se rostogolea înainte peste ţări lipsite de putere.

Era clar că principalul ţel trebuia să fie o conferinţă cu Stalin. În acele zile ale capitulării germane, i-am telegrafiat preşedintelui spunându-i că ar trebui să-l invităm la o conferinţă. *„Între timp, sper sincer că forjele americane nu se vor retrage de pe liniile tactice la care s-a căzut de acord acum”*. El a răspuns imediat că ar prefera ca Stalin să propună întâlnirea şi spera ca ambasadorii noştri să-l convingă să o sugereze. Domnul Truman a declarat apoi că el şi cu mine ar trebui să mergem separat la întâlnire ca să evităm orice bănuială de „spirit de grup”. La terminarea conferinţei, spera să viziteze Anglia dacă-ţi vor permite îndatoririle lui din America. Nu mi-a scăpat deosebirea de vederi pe care o transmitea această telegramă, dar am acceptat procedura propusă de el.

În aceleaşi zile am trimis de asemeni preşedintelui Truman telegrama care poate fi numită „Cortina de fier”. Dintre toate documentele publice pe care le-am scris în această chestiune, aş prefera să fiu judecat după aceasta:

1. Sunt profund preocupat de situaţia europeană. Am aflat că jumătate din Forţa Aeriană americană din Europa a început deja să se mute în teatrul din Pacific. Ziarele sunt pline de marile mişcări ale trupelor americane care pleacă din Europa. Şi armatele noastre, conform unor aranjamente anterioare, vor suferi o reducere importantă.

Armata canadiană va pleca cu siguranţă. Francezii sunt slabi şi dificili la colaborare. Toată lumea poate vedea că, într-un timp foarte scurt, puterea noastră armată pe continent va fi dispărut, cu excepţia unor mici forţe de ocupaţie în Germania.

2. Între timp, ce se va întâmpla cu Rusia? Am acţionat totdeauna pentru prietenie cu Rusia, dar, ca şi dumneata, simt o adâncă îngrijorare faţă de deformarea deciziilor de la Yalta, de atitudinea lor faţă de Polonia, de influenţa copleşitoare în Balcani, cu excepţia Greciei, de dificultăţile pe care le fac în legătură cu Viena, de combinaţia între puterea rusă şi teritoriile aflate sub controlul lor sau ocupate, cuplate cu tehnici comuniste în atât de multe alte ţări şi, mai presus de toate, de puterea lor de a menţine armate foarte mari pe teren timp îndelungat. Care va fi poziţia peste un an sau doi, când armatele britanică şi americană se vor topi, iar cea franceză nu s-a format încă pe scară importantă, când s-ar putea ca noi să avem o mână de divizii, majoritatea franceze, şi când Rusia poate alege să menţină două sau trei sute de divizii în serviciu activ?

3. O cortină de fier este trasă peste frontul lor. Noi nu ştim ce se întâmplă în spatele ei. Pare puţin îndoielnic că toate regiunile de la est de linia Lübeck-Trieste-Corfu vor fi în curând complet în mâinile lor. La aceasta, trebuie să se adauge uriaşa arie cucerită de armata americană, între Eisenach şi Elba, care, după cum presupun, în câteva săptămâni, când se vor retrage americanii, va fi ocupată de puterea rusească. Generalul Eisenhower va trebui să facă tot felul de aranjamente ca să evite-o nouă fugă a populaţiei germane spre vest, când această uriaşă înaintare moscovită va avea loc în centrul Europei. Apoi, cortina se va lăsa din nou, în mare măsură, dacă nu în totalitate. Astfel, o mare fâşie de multe sute de kilometri de teritorii ocupate de ruşi ne va izola de Polonia.

4. Între timp, atenţia popoarelor noastre va fi ocupată cu impunerea unor sancţiuni Germaniei, care este ruinată şi prostrată, şi care va fi curând deschisă ruşilor ca aceştia să înainteze, dacă vor, până la apele mării Nordului şi ale Atlanticului.

5. Desigur că este vital să ajungem acum la o înţelegere cu Rusia, sau să vedem unde ne aflăm cu ea, înainte de a ne slăbi mortal armatele sau a ne retrage în zonele de ocupaţie. Acest lucru se poate face doar printr-o întâlnire personală. Aş fi recunoscător pentru opinia şi sfatul dumitale. Bineînţeles că putem adopta punctul de vedere că Rusia se va comporta impecabil şi, fără îndoială, aceasta ar oferi soluţia cea mai convenabilă. Ca să pezum, problema unei înţelegeri cu Rusia înainte de dispariţia forţei noastre mi se pare că le minimalizează pe toate celelalte.

A trecut o săptămână până am primit din nou veşti de la domnul Truman în legătură cu subiectul major. Apoi, la 22 mai, mi-a telegrafiat spunându-mi că i-a cerut domnului Joseph F. Davies să vină să mă vadă înaintea Triplei Conferinţe, în legătură cu unele probleme pe care nu voia să le transmită telegrafic.

Domnul Davies fusese ambasadorul american în Rusia înainte de război şi era cunoscut ca fiind un simpatizant al regimului. El scrisese de fapt şi o carte despre misiunea lui la Moscova, care a fost folosită şi pentru un film care părea că idealizează în multe feluri sistemul sovietic. Eu, bineînţeles, am făcut imediat aranjamente ca să-l primesc şi el a petrecut noaptea de 26 la Chequers. Am avut o foarte lungă discuţie cu el. Principalul lucru pe care îl avea de propus era ca preşedintele să se întâlnească mai întâi cu Stalin, undeva în Europa, înainte de a mă vedea pe mine. Am fost într-adevăr uimit de această sugestie. Nu-mi plăcuse nici folosirea de către preşedinte, în mesajul anterior, a

expresiei de „spirit de grup” aplicată unei întâlniri între el şi mine. Britania şi Statele Unite erau unite prin legături de principii şi de înţelegere asupra politicii în multe direcţii şi ambii eram într-o divergenţă profundă cu sovieticii în numeroase chestiuni de cea mai mare importanţă. Faptul că preşedintele şi premierul britanic ar discuta pe această bază comună, cum făcusem atât de des pe vremea lui Roosevelt, nu merită acum expresia de „spirit de grup”. Pe de altă parte, ideea ca preşedintele să ocolească Marea Britanie şi să se întâlnească singur cu şeful statului sovietic ar fi fost nu chiar un caz de „spirit de grup” aşa ceva era imposibil – dar o încercare de a ajunge de unul singur la o înţelegere cu Rusia asupra problemelor principale asupra cărora noi şi americanii eram uniţi. Nu aş fi fost de acord în nicio situaţie cu ceea ce mi se părea a fi un afront, chiar dacă nu intenţionat, adus ţării noastre după serviciile ei pline de credinţă aduse cauzei libertăţii din prima zi a războiului. Am obiectat la ideea implicită că noile dispute care se deschideau acum cu sovieticii erau dispute între Britania şi Rusia. Statele Unite erau la fel de preocupate şi angajate deplin ca şi noi. I-am arătat foarte clar acest lucru domnului Davies în conversaţia noastră, care s-a extins asupra întregului domeniu de probleme al Europei de est şi de sud, şi, pentru ca să nu fie neînţelegeri, am pus pe hârtie şi i-am dat o minută oficială în acest sens. Preşedintele a primit-o într-un spirit blând şi înţelegător şi am fost foarte bucuros că totul a fost în regulă şi că justeţea punctului nostru de vedere nu a fost respinsă de prietenii noştri dragi.

Cam în acelaşi timp când preşedintele Truman l-a trimis pe domnul Davies să mă vadă, i-a cerut lui Harry Hopkins să se ducă la Moscova ca trimisul său special, ca să încerce încă o dată să ajungă la o înţelegere acceptabilă în chestiunea poloneză. Deşi departe de a se simţi bine, Hopkins a pornit vitejeşte spre Moscova. Prietenia lui faţă

de Rusia era bine cunoscută, şi a fost primit foarte călduros. Cu siguranţă că, pentru prima oară, s-a făcut un oarecare progres. Stalin a fost de acord să-l invite la Moscova pe Mikolajczyk şi doi dintre colegii lui din Londra pentru consultări, în conformitate cu interpretarea noastră a înţelegerii de la Yalta. El a fost de asemeni de acord să invite câţiva polonezi importanţi din interiorul Poloniei, care nu erau printre cei de la Lublin.

Într-o telegramă, preşedintele spunea că aceasta era o etapă foarte încurajatoare în negocieri. Şefii polonezi arestaţi se părea că au fost acuzaţi doar de folosirea unui emiţător ilegal, iar Hopkins II presa pe Stalin să-i amnistieze, astfel încât consultările să se ţină într-o atmosferă cât mai favorabilă. El mi-a cerut să-l îndemn pe Mikolajczyk să se ducă la Moscova şi imediat a fost organizat un nou guvern provizoriu polonez. La cererea lui Truman, acesta a fost recunoscut de Britania şi de Statele Unite, la 5 iulie.

E greu de văzut ce puteam face mai mult. Timp de cinci luni, sovieticii se luptaseră cu ghearele şi cu dinţii. Şi-au realizat obiectivul prin tergiversare. În tot acest timp, administraţia de la Lublin, sub conducerea lui Bierut, susţinut de forţa armatelor ruseşti, căpătase controlul asupra întregii Polonii, întărit prin obişnuitele deportări şi lichidări. Ei respinseseră accesul observatorilor pe care ni-l promiseseră. Toate partidele politice, în afară de al lor, cel comunist, de marionete, erau într-o minoritate fără speranţă în noul guvern provizoriu recunoscut. Eram la fel de departe ca oricând de o încercare reală şi corectă de a obţine voinţa poporului polonez prin alegeri libere. Mai era totuşi o speranţă – ca întâlnirea „celor Trei”, acum iminentă, să permită realizarea unei rezolvări reale şi onorabile. Până acum, adunaserăm doar praf şi cenuşă şi asta e tot ce a rămas şi în ziua de azi din libertatea polonezilor.

* * *

La 1 iunie, preşedintele Truman mi-a spus că mareşalul Stalin era în favoarea unei întâlniri pe care el o numea „a celor trei” la Berlin, pe la 15 iulie. Am răspuns imediat că m-aş duce bucuros la Berlin cu o delegaţie britanică, dar cred că 15 iulie, dată sugerată de Truman, era mult prea târziu pentru chestiunile urgente care cer atenţie din partea noastră şi că nu trebuie să aducem daune speranţelor şi unităţii lumii, dacă permitem unor cerinţe personale sau naţionale să stea în calea unei întâlniri mai timpurii. I-am telegrafiat: „Deşi mă aflu în mijlocul unor alegeri disputate cu ardoare, nu aş considera sarcina mea de aici comparabilă cu o întâlnire între noi trei. Dacă 15 iunie nu e posibil, atunci de ce nu 1, 2 sau 3 iulie?” Domnul Truman a replicat că, după o deplină analiză, 15 iulie era cea mai timpurie dată pentru el şi că se fac aranjamente în consecinţă. Stalin nu dorea să grăbească data. Eu nu puteam face alte presiuni.

Principalul motiv pentru care doream să grăbesc data întâlnirii era desigur retragerea iminentă a armatei americane de la linia la care ajunsese prin luptă în zona prescrisă în înţelegerea privind ocuparea. Povestea înţelegerii cu privire la zone şi argumentele pro şi contra schimbării lor au fost notate în capitolul anterior. Mă Temeam că, în orice zi, se putea lua la Washington o decizie de a se ceda uriaşele suprafeţe – 600 de kilometri în lungime şi 160 de kilometri unde adâncimea era mai mare. Zona cuprindea multe milioane de germani şi cehi. Abandonarea teritoriului ar fi creat un hău mai mare între noi şi Polonia şi, practic, ar fi pus capăt puterii noastre de a-i influenţa soarta. Comportarea schimbată a Rusiei faţă de noi, încălcarea constantă a înţelegerilor la care s-a ajuns la Yalta, înaintarea spre Danemarca, evitată din fericire de acţiunea la timp a lui Montgomery, încălcările din Austria, presiunea ameninţătoare a mareşalului Tito la

Triest, toate mi se păreau, mie şi consilierilor mei, că dau naştere unei situaţii cu totul diferite de cea în care fuseseră prescrise zonele de ocupaţie, cu doi ani în urmă. Desigur, toate aceste probleme trebuiau analizate ca un tot şi *acum* era momentul. Acum, când armatele britanică şi americană şi Forţele Aeriene constituiau încă o forţă şi înainte ca ele să se topească în urma demobilizării şi a grelelor cerinţe ale războiului japonez – acum, cel mai târziu, era timpul pentru o înţelegere generală.

Cu o lună mai devreme, ar fi fost mai bine. Dar încă nu era prea târziu. Pe de altă parte, a părăsi tot centrul şi inima Germaniei, ba mai mult chiar, centrul şi piatra-cheie a Europei – ca un act izolat, mi se părea o decizie gravă şi neprevăzătoare. Dacă se făcea, aceasta putea fi doar ca parte a unei înţelegeri generale şi de durată. Dacă mergem la Potsdam fără nimic cu ce să negociem, toate perspectivele pentru viitoarea pace a Europei se pot duce pe copcă. Totuşi, problema nu era în mâna mea. Retragerea noastră spre frontierele de ocupaţie era neimportantă. Armata americană avea trei milioane de oameni, faţă de a noastră cu un milion. Tot ce puteam face era să pledez mai întâi pentru o dată mai avansată a întâlnirii „celor Trei" şi, în al doilea rând, după ce acest lucru a eşuat, să amân retragerea până când vom putea să ne confruntăm problemele ca un tot, împreună, faţă-n faţă, şi pe picior de egalitate.

Cum arată totul acum, după ce au trecut opt ani? Unia de ocupaţie a Rusiei în Europa merge de la Lübeck la Linz. Cehoslovacia a fost înghiţită. Statele Baltice, Polonia, România şi Bulgaria, au fost reduse la state satelite sub conducere comunistă totalitară. Iugoslavia a reuşit să se desprindă. Doar Grecia a fost salvată. Armatele noastre au dispărut şi va trece mult timp până când vor putea fi adunate măcar şaizeci de divizii care să fie opuse ruşilor, care au o forţă copleşitoare în blindate şi oameni. Asta nu

ţine seamă de cele întâmplate în Orientul îndepărtat. Pericolul unui al treilea război mondial, în condiţii, la început, de grav dezavantaj, îşi aruncă umbrele înfiorătoare peste naţiunile libere ale lumii. Se dovedeşte astfel că momentul victoriei a fost cel mai prielnic, dar şi ultima şansă pentru o pace mondială, căruia i s-a permis însă să dispară în linişte. La 4 iunie, i-am telegrafiat următoarele preşedintelui, din care puţinor cuvinte li s-ar putea aduce acum obiecţii:

Sunt sigur că dumneata înţelegi motivul pentru care doresc atât de mult o dată mai avansată, să spunem, 3 sau 4 [iulie]. Văd cu profundă îngrijorare retragerea armatei americane la linia noastră de ocupaţie în sectorul central, aducând astfel puterea sovietică în inima Europei occidentale şi coborârea unei cortine de fier între noi şi tot ce este spre est. Speram ca această retragere, dacă trebuie făcută, să fi însoţită de reglementarea multor lucruri grave care să constituie adevăratul fundament al păcii în lume. Nimic important nu a fost încă stabilit, iar dumneata şi cu mine vom avea de purtat o mare răspundere pentru viitor. Eu mai sper deci că data va fi avansată.

Domnul Truman a răspuns la 12 iunie. El a spus că înţelegerea tripartită privind ocuparea Germaniei, aprobată de preşedintele Roosevelt după „o lungă considerare şi discuţii amănunţite” cu mine, face imposibilă amânarea retragerii trupelor americane din zonele sovietice în scopul de a presa rezolvarea altor probleme. Consiliul de Control Aliat nu putea începe să funcţioneze până nu plecam, iar guvernarea militară exercitată de Comandantul Suprem Aliat trebuia încheiată fără întârziere şi împărţită între Eisenhower şi Montgomery. Acesta fusese sfătuit, spunea el, că ar deteriora relaţiile noastre cu sovieticii dacă am amâna acţiunea până la întâlnirea noastră din iulie şi, în

consecinţă, el propunea să trimitem un mesaj lui Stalin.

Acest document sugera că ar trebui să dăm instrucţiuni imediat armatelor noastre să-şi ocupe zonele respective. El era gata să ordone tuturor armatelor americane să înceapă retragerea din Germania la 21 iunie. Comandanţii militari trebuie să aranjeze ocuparea simultană a Berlinului şi accesul liber acolo pe şosea, cale ferată şi prin aer, de la Frankfurt şi Bremen, pentru forţele Statelor Unite. În Austria, aranjamentele trebuiau încheiate mai repede şi în mod satisfăcător, făcând răspunzători comandanţii locali pentru definirea zonelor, atât în ţară cât şi la Viena, aceştia urmând să refere guvernelor respective doar problemele pe care nu le pot rezolva ei înşişi.

Aceasta a sunat ca un dangăt de moarte în pieptul meu. Dar nu aveam de ales decât să mă supun. Nu mai puteam face nimic altceva. Nu trebuie uitat că domnul Truman nu fusese preocupat sau consultat la fixarea iniţială a zonelor. Situaţia, aşa cum i s-a prezentat atât de curând după venirea la putere, era dacă să se depărteze sau nu şi, într-un anumit sens, să repudieze politica guvernelor britanic şi american asupra căreia s-a căzut de acord în timpul ilustrului său predecesor. Nu mă îndoiesc că el era susţinut în acţiunea lui de consilierii militari şi civili. Răspunderea lui în acest moment era să decidă dacă s-au schimbat condiţiile atât de fundamental încât să se adopte o procedură cu totul nouă, cu probabilitatea de a trebui să facă faţă unei acuzaţii de încălcare a încrederii. Cei care sunt deştepţi doar după eveniment, să tacă.

La 1 iulie, armatele britanice şi ale Statelor Unite au început retragerea spre zonele respective, urmate de mase se refugiaţi. Rusia Sovietică era instalată în inima Europei. Aceasta a fost o piatră de hotar nefericită pentru omenire.

* * *

În timp ce se petreceau toate acestea, eu eram

cufundat în vârtejul alegerilor generale, care a început serios în prima săptămână a lui iunie. Deci, această lună a însemnat o viaţă grea. Obositoare turnee cu trenul în cele mai mari oraşe din Anglia şi Scoţia, cu trei sau patru discursuri în fiecae zi în faţa unor mulţimi uriaşe, şi se părea, entuziaste, şi, pe deasupra, emisiuni de radio laborios pregătite, îmi consumau timpul şi puterile. Tot timpul simţeam că multe din cele pentru care am luptat în lunga noastră bătălie în Europa ne scapă acum şi că speranţele noastre pentru o pace timpurie şi de durată se depărtau. Zilele treceau printre aclamaţiile mulţimilor, iar noaptea, mă întorceam ostenit la cartierul meu general în tren, unde mă aştepta un personal considerabil şi toate telegramele sosite. Neconcordanţa între emoţia şi zgomotul din jur cu fundalul sumbru

Care îmi umplea mintea, era în sine un afront faţă de realitate şi faţă de proporţiile problemelor. Am fost bucuros când a venit în sfârşit ziua alegerilor şi documentele de vot au fost sigilate în siguranţă timp de trei săptămâni, în cutiile lor.

Eram hotărât să am o săptămână însorită, înainte de Conferinţă. La 7 iulie, două zile după votare, am zburat la Bordeaux cu doamna Churchill şi cu Mary, şi m-am trezit instalat agreabil la vila generalului Brutinel, lângă frontiera spaniolă, la Hendaye, cu o plajă şi împrejurimi minunate. Petreceam cea mai mare parte a dimineţii în pat, citind o foarte bună relatare a unui excelent scriitor francez, despre armistiţiul de la Bordeaux şi tragica urmare de la Oran. Era straniu să-mi reînviu propriile amintiri din urmă cu doi ani şi să aflu multe lucruri pe care nu le ştiusem la vremea respectivă. După-amiezile, plecam cu complicatele mele instrumente de pictură şi găseam subiecte atrăgătoare pe râul Nive şi în golful St. Jean de Luz. Am găsit o companie plăcută în ale penelului în

persoana doamnei Nairn, soţia consulului britanic la Bordeaux, cu care mă împrietenisem la Marrakech, cu un an în urmă. M-am ocupat doar de câteva telegrame în legătură cu apropiata Conferinţă şi m-am străduit să-mi scot din cap politica de partid. Totuşi, trebuie să mărturisesc că misterul cutiilor cu voturi şi al conţinutului lor aveau un urât obicei de a bate la uşă şi a privi pe ferestre. Când paleta era întinsă şi aveam o pensulă în mână, era uşor să alung aceşti băgăcioşi.

Populaţia bască mă primea peste tot cu căldură. Ea suportase un timp îndelungat ocupaţia germană şi era bucuroasă că putea respira din nou liber. Nu aveam nevoie să mă pregătesc pentru conferinţă, pentru că o aveam atât de mult în cap, încât eram bucuros să scap de ea aceste câteva zile care zburau. Preşedintele era pe mare, pe crucişătorul american *Augusta*, acelaşi vas care îl adusese pe Roosevelt la întâlnirea noastră în Atlantic, în 1941. În 15, am plecat spre aeroportul din Bordeaux şi avionul meu Skymaster m-a dus la Berlin.

Capitolul XXVIII BOMBA ATOMICĂ

Preşedintele Truman a ajuns la Berlin în aceeaşi zi cu mine. Eram dornic să cunosc un potentat cu care relaţiile mele cordiale, în ciuda divergenţelor, fuseseră deja stabilite prin corespondenţă. L-am vizitat în dimineaţa de după sosirea noastră şi am fost impresionat de maniera lui veselă, precisă, sclipitoare şi de vizibila lui putere de decizie.

În 16 iulie, atât preşedintele cât şi eu am făcut separat turul Berlinului. Oraşul nu era nimic altceva decât un haos de ruine. Vizita noastră, bineînţeles, nu fusese anunţată, iar pe străzi erau doar trecătorii obişnuiţi, în piaţa din faţa Cancelariei, era totuşi o mulţime considerabilă. Când am coborât din maşină şi am trecut printre ei, cu excepţia unui bătrân care a clătinat din cap

cu dezamăgire, au început toţi să ovaţioneze. Ura mea murise odată cu capitularea lor şi am fost foarte mişcat de demonstraţiile lor şi, de asemeni, de privirile lor pierdute şi de hainele jerpelite. Apoi am intrat în Cancelarie şi, destul de mult timp, am umblat prin galerii şi holuri sfărâmate. Ghizii noştri ruşi ne-au dus apoi la adăpostul antiaerian al lui Hitler. Am coborât până la fund şi am văzut camera în care el şi soţia lui s-au sinucis, iar când am ajuns sus din nou, ne-au arătat locul unde a fost ars trupul lui. Ni s-au dat cel mai bune relatări de la sursă, existente în momentul acela, despre ce s-a întâmplat în aceste scene finale.

Linia adoptată de Hitler a fost mult mai convenabilă pentru noi decât cea de care mă temusem eu. În orice moment din ultimele câteva luni ale războiului, el ar fi putut să zboare în Anglia şi să se predea, spunând: „Faceţi ce vreţi cu mine, dar salvaţi-mi poporul prost îndrumat”. Nu mă îndoiesc că ar fi împărţit soarta criminalilor de la Nürnberg. Principiile morale ale civilizaţiei moderne par să prescrie că şefii unei naţiuni învinse în război să fie condamnaţi la moarte de către învingători. Aceasta îi va îndemna cu siguranţă să lupte până la sfârşitul amar în orice viitor război şi, indiferent cât de multe vieţi sunt sacrificate în mod inutil, asta nu-l costă mai mult. Masele de oameni sunt acelea care au atât de puţin de spus în legătură cu începerea sau terminarea războiului, dar plătesc costurile suplimentare. Romanii urmau principiul opus şi cuceririle lor se datorau aproape la fel de mult clemenţei lor cât şi vitejiei.

În 17 iulie, au venit veşti care au zguduit lumea. După-amiază, Stimson a sunat la locuinţa mea şi mi-a pus în faţă o hârtie pe care era scris: „Copiii s-au născut satisfăcător”. După comportarea lui, am înţeles că s-a întâmplat ceva extraordinar. „Asta înseamnă, a spus el, că experienţa din deşertul mexican a reuşit. Bomba atomică e

o realitate”. Deşi am urmărit această cercetare cu fiecare fărâmă de informaţie care ni se împărtăşea, nu mi se spusese dinainte, sau cel puţin eu nu ştiam data încercării decisive. Niciun om de ştiinţă responsabil nu prevedea ce se va întâmpla când se va încerca prima explozie atomică totală. Oare bombele astea erau nefolositoare sau puteau să anihileze totul? Acum ştiam. „Copiii s-au născut satisfăcător”. Nimeni nu putea însă măsura consecinţele militare imediate ale descoperirii şi nimeni nu evaluase încă nimic altceva în legătură cu ea.

A doua zi, a sosit un avion cu o descriere completă a acestui teribil eveniment din istoria omenirii. Stimson mi-a adus raportul. Redau pe cât îmi amintesc. Bomba, sau echivalentul ei, fusese detonată în vârful unui pilon înalt de 33 de metri, toată lumea fusese îndepărtată pe o rază de cincisprezece kilometri, iar oamenii de ştiinţă şi personalul lor s-au adăpostit în spatele unor scuturi şi adăposturi masive de beton, la aceeaşi distanţă. Suflul fusese teribil. O uriaşă coloană de flacără şi fum s-a înălţat spre marginea atmosferei sărmanului nostru pământ. În interiorul unui cerc de un kilometru şi jumătate, devastarea era absolută. Aceasta însemna un sfârşit rapid al celui de al doilea război mondial şi poate multe alte lucruri în plus.

Preşedintele m-a invitat imediat la o conferinţă cu el. Îl avea alături pe generalul Marshall şi pe amiralul Leahy. Până în acel moment, ne formulaserăm ideile despre un asalt asupra teritoriului Japoniei printr-un teribil bombardament aerian şi o invadat e cu armate foarte numeroase. Ne-am gândit la rezistenţa japonezilor, care vor lupta până la moarte, cu devotamentul samurailor, nu numai în bătălii ci şi în fiecare pivniţă şi ascunzătoare. Aveam în minte spectacolul insulei Okinawa, unde multe mii de japonezi, în loc să se predea, s-au aşezat în şir şi s-au ucis cu grenade de mână, după ce conducătorii lor au

îndeplinit solemn ritualul *hara-kiri*. A înfrânge rezistenţa japoneză om cu om şi a cuceri ţara metru cu metru, putea însemna pierderea unui milion de vieţi americane şi o jumătate de milion de vieţi britanice – sau chiar mai multe, dacă îi puteam duce acolo, pentru că eram hotărâţi să împărtăşim agonia. Acum, tot acest tablou de coşmar dispăruse. În locul lui, era viziunea – ce părea îndeadevăr frumoasă şi luminoasă – a sfârşitului întregului război cu unul sau două şocuri violente. M-am gândit imediat eu însumi dacă poporul japonez – al cărui curaj l-am admirat întotdeauna – va găsi vreo scuză pentru apariţia, acestei aproape supranaturale arme, care să-i salveze onoarea şi să-l elibereze de obligaţia de a fi ucis până la ultimul luptător.

În plus, nu vom avea nevoie de ruşi. Sfârşitul războiului japonez nu mai depindea de revărsarea armatelor lor pentru lupta finală şi, poate, prelungită. Nu aveam nevoie să le cerem favoruri. Şirul de probleme europene putea deci să fie privit după meritele sale şi conform cu principiile Naţiunilor Unite. Se părea brusc că am obţinut o scurtare binevenită a războiului în Orient şi o perspectivă mult mai fericită în Europa. Nu mă îndoiesc că aceste gânduri erau prezente şi în minţile prietenilor mei americani. Oricum, nu a fost niciun moment discuţia dacă bomba atomică să fie folosită sau nu. A evita un masacru vast, nedefinit, a aduce războiul la sfârşit, a da pace lumii, a lune mâini vindecătoare pe popoarele torturate de manifestarea unei puţini copleşitoare, a pune toate astea pe seama câtorva explozii, părea, după toate strădaniile şi pericolele, un miracol eliberator.

Consimţământul britanic de principiu asupra folosirii armei fusese dat la 4 iulie, înainte ca experienţa să aibă loc. Decizia finală era acum, în principal, în mâinile preşedintelui Truman, care avea arma; dar eu nu m-am îndoit niciodată care va fi aceasta şi nici nu m-am îndoit de

atunci că a avut dreptate. Faptul istoric rămâne şi trebuie judecat după trecerea timpului, iar decizia dacă să se folosească sau nu bomba atomică pentru a obliga Japonia să capituleze nici nu a constituit o problemă. În jurul mesei noastre, a fost o înţelegere unanimă, automată, nepusă sub semnul întrebării, şi nu am auzit nici cea mai mică sugestie că ar trebui să facem altceva.

O chestiune mai complicată era ce să-i spunem lui Stalin. Preşedintele şi cu mine simţeam că nu mai aveam nevoie de ajutorul lui pentru a cuceri Japonia. El îşi dăduse cuvântul, la Teheran şi Yalta, că Rusia Sovietică va ataca Japonia imediat ce armata germană va fi înfrântă, iar în vederea împlinirii acestui lucru, era în desfăşurare o mişcare continuă a trupelor ruseşti spre Orientul îndepărtat, pe calea ferată siberiană, încă de la începutul lui mai. După părerea noastră, nu avea să fie nevoie de ele şi puterea de negociere a lui Stalin, pe care o folosise cu efect asupra americanilor la Yalta, dispăruse acum. Totuşi, el fusese un aliat magnific în războiul împotriva lui Hitler şi simţeam amândoi că trebuia să fie informat de marele şi noul fapt care domina scena acum, dar fără niciun fel de amănunte. Cum trebuia oare să-i fie împărtăşită vestea? În scris sau verbal? Ar trebui să o facem într-o şedinţă oficială şi specială, sau în cursul conferinţelor noastre zilnice, sau după una dintre ele? Concluzia la care a ajuns preşedintele a fost ultima dintre aceste alternative. „Eu cred, a zis el, că cel mai bine ar fi să-i spun, după una dintre întâlnirile noastre, că avem o formă complet nouă de bombă, ceva cu totul neobişnuit, care credem că va avea un efect decisiv asupra voinţei japonezilor de a continua războiul”. Am fost de acord cu această procedură.

* * *

Între timp, atacul devastator împotriva Japoniei continuase, din văzduh şi de pe mare. La sfârşitul lui iulie, flota japoneză încetase practic să mai existe. Japonia era în

haos şi gata să se prăbuşească. Diplomaţii de profesie erau convinşi că doar capitularea imediată, cu autoritatea împăratului, putea salva Japonia de dezintegrare totală, dar puterea continua să fie în mâna unei clici militare, hotărâte mai degrabă să supună naţiunea unei sinucideri în masă, decât să accepte înfrângerea. Distrugerile teribile care îi confruntau, nu făceau nicio impresie asupra acestei ierarhii fanatice, care continua să spere într-un miracol care să întoarcă roata în favoarea lor.

În câteva convorbiri lungi cu preşedintele singur, sau în prezenţa consilierilor lui, am discutat ce e de făcut. M-am oprit asupra costului uriaş în vieţi americane şi, în mai mică măsură, britanice, dacă obligăm Japonia la „capitulare necondiţionată”. El trebuia să ia în considerare dacă asta nu s-ar putea exprima în alt mod, astfel încât să avem elementele esenţiale pentru o pace şi securitate viitoare şi totuşi să le lăsăm o portiţă de salvare a onoarei lor militare şi o asigurare a existenţei lor naţionale, după ce au acceptat toate asigurările necesare cuceritorului. Preşedintele a răspuns tăios că nu crede că japonezii mai au onoare militară după Pearl Harbour. Eu am continuat spunând că, oricum, aveam ceva pentru care erau gata să facă faţă unei morţi sigure, în număr mare, şi că acest lucru putea să nu fie atât de important pentru noi pe cât era pentru ei. El a devenit atunci înţelegător şi a vorbit, ca şi domnul Stimson, de teribila răspundere care apasă asupra lui pentru nelimitata vărsare de sânge american.

În cele din urmă, s-a decis să se trimită un ultimatum, în care să se ceară capitularea imediată, necondiţionată, a forţelor armate ale Japoniei. Acest document a fost publicat în 26 iulie. Termenii acestuia au fost respinşi de conducătorii militari ai Japoniei, şi Forţele Aeriene ale Statelor Unite şi-au făcut în consecinţă planurile de aruncare a unei bombe atomice asupra Hiroşimei şi alta la Nagasaki. Am fost de acord să dăm

locuitorilor toate şansele. Procedura a fost dezvoltată în amănunţime. Pentru a se minimaliza pierderile de vieţi, unsprezece wase japoneze au fost avertizate prin fluturaşi, în 27 iulie, că vor fi supuse unor intense bombardamente aeriene. A doua zi, au fost atacate şase dintre acestea. Alte douăsprezece au fost avertizate în 31 iulie şi patru din ele au fost bombardate la 1 august. Ultimul avertisment a fost dat în 5 august. Până atunci, superfortăreţele afirmau că au lansat un milion şi jumătate de fluturaşi în fiecare zi şi trei milioane de exemplare din ultimatum. Prima bombă atomică nu a fost lansată decât în 6 august.

La 9 august, bomba de la Hiroşima a fost urmată de o a doua, de data asta asupra oraşului Nagasaki. A doua zi, în ciuda unei insurecţii a unor extremişti militari, guvernul japonez a fost de acord să accepte ultimatumul, cu condiţia ca aceasta să nu prejudicieze prerogativele împăratului de conducător suveran. Flota Aliată a intrat în Golful Tokio şi, în dimineaţa de 2 septembrie, a fost semnat instrumentul oficial, la bordul vasului american de război *Missouri* Rusia declarase război pe 8 august, doar cu o săptămână înainte de prăbuşirea inamicului. Cu toate acestea, a pretins drepturi depline ca beligerantă.

Ar fi o greşeală să se presupună că soarta Japoniei a fost pecetluită de bomba atomică. Înfrângerea ei era sigură înainte de căderea primei bombe şi a fost determinată de o putere maritimă copleşitoare. Doar aceasta a făcut posibilă ocuparea de baze oceanice de unde să se lanseze atacul final, iar armata metropolitană să fie forjată să capituleze fără să dea nicio lovitură. Flota ei fusese distrusă. Intrase în război cu peste cinci milioane şi jumătate de tone, sporite mai târziu prin capturi şi noi construcţii, dar sistemul de convoaie şi escorte era neadecvat şi prost organizat. Au fost scufundate peste opt milioane şi jumătate de tone de vase japoneze, dintre care cinci milioane din cauza submarinelor. Noi, o putere

insulară, la fel de dependentă de mare, putem trage învăţăminte şi să înţelegem propria noastră soartă, dacă nu am fi reuşit să stăpânim submarinele de buzunar-U.

* * *

Frustrarea a fost soarta Conferinţei finale a „celor Trei”. Nu am să încerc să descriu toate chestiunile care au fost ridicate, deşi nu rezolvate, la diversele noastre întâlniri. Mă mulţumesc să relatez povestea bombei ătomice atât cât îmi dădeam seama de ea, şi să schiţez groaznica problemă a frontierelor germano-poloneze. Aceste evenimente ne mai preocupă şi astăzi.

Căzusem de acord la Yalta ca Rusia să-şi înainteze frontiera de vest în Polonia până la Linia Curzon. Am recunoscut în acelaşi timp că Polonia, la rândul ei, trebuie să primească teritorii substanţiale din Germania. Problema era cât de mult? Cât de departe trebuia ea să pătrundă în Germania? Fuseseră multe neînţelegeri. Stalin voise să extindă graniţa de vest a Poloniei de-a lungul râului Oder, până ce acesta se uneşte cu Neisse de vest; Roosevelt, Fden şi cu mine am susţinut să se oprească la Neisse de est. Toţi trei şefii de guverne s-au legat public la Yalta să consulte guvernul polonez şi să lase hotărârea finală în seama Conferinţei de pace. Asta fusese tot ce am putut face. Dar, în iulie 1945, ne aflam în faţa unei noi situaţii. Rusia îşi avansase frontiera la Linia Curzon. Asta însemna, după cum ne-am dat scama Roosevelt şi cu mine, că cei trei-patru milioane de polonezi care locuiau pe partea de dincolo de linie vor trebui să fie mutaţi în vest. Acum, eram confruntaţi cu ceva mult mai rău. Guvernul polonez, dominat de sovietici, se împinsese şi el înainte, nu până la Neisse de est ci până la cea de vest. Mare parte din acest teritoriu era locuit de germani şi, cu toate că au fugit câteva milioane dintre ei, mulţi au rămas pe loc. Ce era de făcut cu ei? Să trebuiască să muţi trei-patru milioane de polonezi era destul de rău. Trebuia oare că mutăm şi peste

opt milioane de germani? Chiar dacă un asemenea transfer putea fi avut în vedere, nu erau suficiente alimente pentru ei în ceea ce mai rămăsese din Germania. O mare parte a cerealelor din Germania veneau tocmai din partea luată de polonezi şi, dacă aceasta ni se lua nouă, Aliaţii occidentali aveau să rămână cu zone industriale distruse şi cu o populaţie muritoare de foame şi supranumeroasă. Pentru viitoarea pace a Europei, acesta era un rău pe lângă care Alsacia-Lorena şi

Coridorul Danzig erau fleacuri. Într-o bună zi, germanii îşi vor vrea înapoi teritoriile, iar polonezii nu vor fi în stare să-i oprească.

* * *

Rămâne doar să menţionez unele dintre contactele sociale şi personale care au uşurat dezbaterile noastre sumbre. Fiecare dintre cele trei delegaţii le invita pe celelalte două. Prima a fost delegaţia Statelor Unite. Când a venit rândul meu, am propus un toast pentru „Liderul opoziţiei”, adăugând „oricare ar fi el”. Domnul Attelee, pe care îl invitasem la Conferinţă în concordanţă cu convingerea mea că fiecare şef de guvern trebuie să aibă, în perioade de criză, un vice care ştie totul şi poate astfel păstra continuitatea dacă apare un accident, a fost foarte amuzat de ce am spus. La fel şi restul adunării. Dineul sovietic a fost de asemeni agreabil şi un foarte frumos concert dat de artişti ruşi de frunte au prelungit atât de mult programul încât eu am şters-o.

Mic mi-a venit rândul să dau ultimul banchet, în seara de 22. L-am plănuit pe scară mai mare, invitându-i şi pe comandanţii şefi şi pe delegaţi. L-am aşezat pe preşedinte în dreapta mea şi pe Stalin în stânga. Au fost multe discursuri şi Stalin, fără măcar să se asigure că toţi chelnerii şi soldaţii ieşiseră din cameră, a propus ca următoarea noastră întâlnire să fie la Tokio. Nu încăpea

îndoială că declaraţia de război a Rusiei împotriva Japoniei va veni în orice moment şi deja marile ei armate erau masate la frontieră, gata să rupă frontul japonez mai slab din Manciuria. Pentru a uşura procedurile, mai schimbam locurile între noi din când în când, iar preşedintele era în faţa mea. Am avut din nou o convorbire foarte prietenoasă cu Stalin, care era în cea mai bună dispoziţie şi părea că nu are nicio idee de uluitoarea informaţie despre noua bombă, pe care mi-o dăduse preşedintele. HI vorbea cu entuziasm despre intervenţia rusească împotriva Japoniei şi părea că se aşteaptă la încă multe luni de război, pe care Rusia îl va duce pe o scară tot mai mare, susţinută doar prin linia ferată transsiberiană.

Apoi, s-a întâmplat un lucru foarte curios. Formidabilul meu oaspete s-a ridicat de la locul lui şi, cu lista de bucate în mână, a trecut în jurul mesei, culegând semnături ale multora dintre cei care erau prezenţi. N-am crezut că am să-l văd vreodată ca vânător de autografe. Când s-a întors din nou la mine, mi-am scris numele aşa cum dorea şi amândoi ne-am uitat unul la celălalt şi am râs. Ochii lui Stalin sclipeau de veselie şi umor. Am mai menţionat că toasturile la aceste banchete erau totdeauna băute de reprezentanţii sovietici din pahare mici, iar Stalin nu s-a îndepărtat niciodată de la această practică. Dar acum, m-am gândit să-i fac pe plac. Am umplut un păhărel cu coniac pentru el şi unul pentru mine. M-am uitat semnificativ la el. Ne-am golit amândoi paharele dintr-odată şi ne-am privit aprobator. Apoi Stalin mi-a spus: „Dacă e imposibil să-mi daţi o. Poziţie fortificată în Marmara, n-am putea avea o bază la Dedeagatch?” M-am mulţumit să spun: „Am să sprijin mereu Rusia în pretenţia de a avea acces la mare în tot cursul anului”.

A doua zi, 24 iulie, după ce s-a terminat şedinţa noastră plenară şi ne-am ridicat cu toţii de la masa rotondă şi am stat câte doi, trei, înainte de a ne răspândi, l-am

văzut pe preşedinte ducându-se la Stalin şi cei doi au conversat singuri, doar cu interpreţii lor. Eu eram poate la cinci metri depărtare şi am urmărit cu cea mai mare atenţie convorbirea importantă. Ştiam ce avea să facă preşedintele. Ce era vital de măsurat era efectul asupra lui Stalin. Văd totul de parcă ar fi fost ieri. El părea să fie încântat. O bombă nouă! De o putere extraordinată! Probabil decisivă în întreg războiul japonez! Ce noroc! Aceasta era impresia mea în acel moment şi eram sigur că habar nu avea de semnificaţia a ceea ce i se spunea. Era evident că, în strădaniile şi stresul lui intens, bomba atomică nu jucase niciun rol. Dacă ar fi avut cea mai mică idee despre revoluţia care începea în problemele mondiale, reacţiile lui ar fi fost vizibile. Nimic n-ar fi fost mai uşor pentru el decât să spună: „Mulţumesc că

Mi-ai vorbit despre noua voastră bombă. Eu nu am cunoştinţele tehnice. Pot să trimit specialistul meu în ştiinţe nucleare să-l vadă pe specialistul vostru mâine dimineaţă?” Dar faţa lui a rămas veselă şi destinsă, iar discuţia dintre aceşti doi potentaţi s-a sfârşit curând. Aşteptându-ne maşinile, m-am trezit lângă Truman. „Cum a mers?” am întrebat. „N-a pus nicio întrebare” a replicat el.

În dimineaţa de 25, Conferinţa s-a întrunit din nou. Era ultima şedinţă la care am participat. Am cerut din nou ca frontiera de vest a Poloniei să nu fie stabilită fără să se ţină seama de cei un milion şi un sfert de germani care mai erau în regiune, iar preşedintele a subliniat că orice tratat de I’ace putea fi ratifiait doar cu acordul şi consimţământul Senatului. Trebuie, a spus el, să găsim o soluţie pe care să o poată recomanda onest poporului american. Eu am spus că, dacă polonezilor li s-ar permite să fie a cincea Putere de ocupaţie fără un aranjament pentru împărţirea în mod egal a alimentelor produse în Germania către populaţia

germană, şi fără o înţelegere în legătură cu reparaţiile sau cu prada de război, atunci Conferinţa a eşuat. Această ţesătură de probleme a stat în centrul activităţii noastre şi, până acum, nu am ajuns la nicio înţelegere. Disputa a continuat.

Stalin a spus că a obţine cărbune şi metal din Ruhr este mai important decât hrana. Am spus că acestea vor trebui să fie folosite ca troc pe alimente din est. Cum ar putea altfel minerii să scoată cărbune? „Ei au importat şi înainte alimente din străinătate şi pot s-o facă din nou", a fost răspunsul. „Şi cum pot plăti reparaţiile?" „Mai este încă multă grăsime rămasă în Germania" a fost răspunsul sumbru. Eu am refuzat să accept foametea în Ruhr doar pentru că polonezii deţin toate terenurile cerealiere din est, iar Anglia nu are suficient cărbune. „Atunci, folosiţi prizonieri germani în mine; asta fac cu, a spus Stalin. Mai sunt patruzeci de mii de soldaţi germani în Norvegia, puteţi să-i luaţi de-acolo". „Noi exportăm propriul nostru cărbune, în Franţa, Olanda şi Belgia, am spus eu. De ce trebuie să vândă Polonia cărbune Suediei, în timp ce Britania îşi refuză ei cărbunde în favoarea ţărilor eliberate?" „Dar ăsta-i cărbune rusesc, a răspuns Stalin. Poziţia noastră e mai dificilă decât a voastră. Noi am pierdut peste cinci milioane de oameni în război şi aveam o lipsă disperată de mână de lucru". Mi-am ridicat din nou punctul de vedere: „Vom trimite cărbune din Ruhr în Polonia sau oriunde în altă parte, cu condiţia să obţinem alimente în schimb pentru minerii care îl produc".

Aceasta părea să-l facă pe Stalin să se gândească. A spus că întreaga problemă trebuie luată în considerare. Am fost de acord şi am spus că voiam doar să subliniez dificultăţile din faţa noastră. Aici a fost sfârşitul chestiunii, în ce mă priveşte.

* * *

Nu-mi asum nicio răspundere, în afară de cele

arătate aici, pentru vreuna dintre concluziile la care s-a ajuns la Potsdam. În cursul Conferinţei, am permis ca divergenţele ce nu puteau fi rezolvate în jurul mesei sau de către miniştrii de Externe la întâlnirile lor zilnice, să fie puse de-o parte. Un formidabil grup de probleme, asupra cărora erau neînţelegeri, se aflau îngrămădite, în consecinţă, pe rafturi. Intenţionam, dacă eram reales, după cum se aştepta în general, să mă iau la harţă cu guvernul sovietic în legătură cu acest inventar de decizii. De exemplu, nici eu, nici domnul Eden nu am fi fost niciodată de acord ca râul Neisse de vest să fie linia de frontieră. Linia Oder şi Neisse de est fusese deja recunoscută drept compensaţie poloneză pentru revenirea la Linia Curzon, dar depăşirea de către armatele ruseşti a teritoriului până la şi dincolo de Neisse de vest n-a fast şi n-ar fi fost niciodată acceptată de un guvern al cărui şef aş fi fost eu. Aici nu era doar o chestiune de principiu, ci mai curând o uriaşă problemă care afecta de fapt circa trei milioane de oameni în plus, care trebuiau deplasaţi.

Mai erau multe alte probleme în care era drept ca guvernul sovietic să fie confruntat, şi de asemeni polonezii, care, înghiţind o halcă enormă de teritoriu german, deveniseră marionetele înfocate ale sovieticilor. Toate aceste negocieri au fost rupte în două şi s-a ajuns la o încheiere timpurie, ca urmare a rezultatului alegerilor generale. Spun asta nu ca să acuz miniştrii guvernului socialist, care au trebuit să treacă la ele fără o pregătire serioasă şi care, în mod firesc, nu erau la curent cu ideile şi planurile pe care le aveam în vedere şi anume să am o discuţie explicativă la sfârşitul Conferinţei şi, dacă era necesar, să ajung la o ruptură publică, decât să permit să fie cedat Poloniei ceva dincolo de Oder şi de Neisse de est.

Totuşi, momentul real când trebuiau tratate aceste probleme a fost, după cum am explicat în capitolele – anterioare, atunci când frontul puternicelor armate Aliate

se aflau faţă în faţă pe câmpul de luptă, şi înainte ca americanii, şi în mai mică măsură britanicii, să-şi fi făcut marea retragere pe un front de şase sute de kilometri, cu o adâncime în unele locuri de 180 de kilometri, dând astfel ruşilor inima şi o mare parte a Germaniei. În acea vreme, doream să lămurim problemele înainte de a face uriaşa retragere şi în timp ce armatele Aliate existau încă acolo. Punctul de vedere american a fost că eram angajaţi la o linie definită de ocupaţie, iar eu am susţinut cu putere că acea linie de ocupaţie trebuia să fie adoptată când aveam să fim satisfăcuţi că întregul front, de la nord la sud, era stabilit în concordanţă cu dorinţele şi în spiritul în care fusese luat angajamentul nostru. Totuşi, a fost imposibil să atrag sprijinul american pentru aceasta, iar ruşii, împingându-i în faţa lor pe polonezi, au continuat să înainteze, depopulând mari regiuni din Germania, cărora le-au luat rezervele de alimente, împingând în acelaşi timp o mulţime de guri în zonele britanică şi americană şi aşa supraaglomerate. Chiar şi la Potsdam, problema putea fi eventual rezolvată, dar căderea guvernului naţional britanic şi înlocuirea mea de pe scenă în momentul în care eu aveam încă mare influenţă şi putere, a făcut imposibil să se ajungă la soluţii satisfăcătoare.

Am zburat acasă, cu fiica mea Mary, în după-amiaza de 25 iulie. Soţia mea m-a întâmpinat la Northolt şi am cinat împreună în linişte.

Excelente aranjamente au făcut căpitanul Pim şi oamenii lui din Camera Hărţii, a doua zi, ca să prezinte o relatare continuă a rezultatelor alegerilor, pe măsură ce soseau. Ultima părere a Oficiului Central Conservator era că ar trebui să obţinem o majoritate substanţială. Eu nu mă preocupasem de acest subiect cât timp am fost ocupat cu gravele probleme ale Conferinţei. În ansamblu, am acceptat punctul de vedere al conducătorilor partidului şi m-am dus la culcare, cu credinţa că poporul britanic va

dori ca eu să-mi continui munca. Speranţa mea era că va fi posibil să reconstituim guvernul de Coaliţie Naţională, după proporţiile din noua Cameră a Comunelor. Aşa am moţăit. Totuşi, înainte de ivirea zorilor, m-am trezit cu o înţepătură de durere aproape fizică. O convingere, până atunci subconştientă, că eram învinşi, a ieşit la iveală şi mi-a dominat mintea. Toată presiunea marilor evenimente pro şi contra care mi-au menţinut mental atâta timp „viteza de zbor", avea să înceteze şi voi cădea. Puterea de a modela viitorul îmi va fi luată. Cunoaşterea şi experienţa pe care le adunasem, autoritatea şi bunăvoinţa pe care le câştigasem în atâtea ţări, vor dispărea. Eram nemulţumit de perspectivă şi m-am întors din nou la somn. Nu m-am trezit decât la ora nouă şi, când m-am dus la Camera Hărţii, începuseră să vină primele rezultate. Erau, după cum mă aşteptam acum, nefavorabile. La amiază, era clar că socialiştii vor avea majoritatea. La masa de prânz, soţia mea mi-a spus: „S-ar putea să fie o binecuvântare mascată". Am răspuns: „În momentul de faţă, pare efectiv mascată".

În condiţii obişnuite, m-aş fi simţit liber să-mi iau câteva zile ca să descurc treburile guvernului în maniera obişnuită. Constituţional, puteam aştepta şedinţa Parlamentului peste câteva zile şi să obţin eliberarea de la Camera Comunelor. Aceasta mi-ar fi permis să prezint naţiunii, înainte de demisie, capitularea necondiţionată a Japoniei. Nevoia ca Britania să fie reprezentată cu autoritatea necesară la Conferinţă, unde toate marile probleme pe care le discutasem trebuiau acum să ajungă la capăt, făcea ca orice întârziere să fie contrară interesului public. În plus, verdictul electorilor fusese exprimat atât de copleşitor, încât nu am vrut să mai rămân nicio oră răspunzător pentru treburile lor. De aceea, la ora şapte, după ce am cerut o audienţă, m-am dus la palat, am întins regelui demisia mea şi am sfătuit pe Majestatea Sa

să trimită după domnul Attlee.

Am transmis naţiunii următorul mesaj cu care se poate încheia această relatare:

25 iulie 1945

Voinţa poporului britanic a fost înregistrată în voturile numărate azi. În consecinţă, eu am părăsit sarcina care mi-a fost dată în vremuri mai întunecate. Îmi pare rău că nu mi s-a permis să termin treaba cu Japonia. Pentru aceasta însă, au fost făcute toate planurile şi pregătirile, iar rezultatele pot – veni mult mai repede decât am fost îndreptăţiţi până acum să ne aşteptăm. Uriaşe răspunderi, în străinătate şi în ţară, revin noului guvern şi trebuie să sperăm cu toţii că le va îndeplini cu sucecs.

Îmi rămâne doar să exprim poporului britanic, pentru care am acţionat în aceşti ani periculoşi, profunda mea recunoştinţă pentru sprijinul neîndoielnic, neclintit, pe care mi l-a dat în timpul sarcinii melc şi pentru numeroasele expresii de bunătate de care a dat dovadă faţă de servitorul lui.

SFÂRŞIT

Hărţi şi diagrame

CUPRINS

* * *

I

Dacă evenimentele din Marea Coralilor s-ar fi terminat aici, balanţa s-ar fi înclinat clar în favoarea americanilor. Ei scufundaseră portavionul uşor, avariaseră serios vasul *Shokahi* şi determinaseră întoarcerea forţei de invazie destinată Portului Moresby. Cele două portavioane ale lor păreau să fie în stare bună şi singura lor pierdere până în acel moment era un petrolier al flotei şi distrugătorul care îl păzea, scufundate cu o zi înainte de portavioanele japoneze. Dar acum, un dezastru i-a ajuns din urmă. O oră după bătălie, *Lexington* a fost zguduit de o explozie internă. Au izbucnit incendii care s-au intensificat şi au devenit incontrolabile.

* * *

Totul era pregătit cu o bogăţie totalitară. Aveam la dispoziţie, ca aghiotant, un ofiţer uriaş, care arăta splendid (cred că avea o origine princiară în regimul ţarist), care era şi gazda noastră şi era un model de politeţe şi atenţie. Un număr de servitori veterani, în haine albe şi cu zâmbete largi, serveau musafirii la fiecare dorinţă sau mişcare. O masă lungă din sufragerie şi mai multe mese lângă perete

erau încărcate cu toate delicatesele şi stimulentele pe care le poate procura puterea supremă. Am fost condus printr-o cameră spaţioasă, pentru recepţii, într-un dormitor cu o baie de aproape aceeaşi mărime. Lumina electrică strălucitoare, aproape ameţitoare, dezvăluia curăţenia fără pată. Curgea apă fierbinte şi rece. Doream o baie caldă, după lungimea şi căldura călătoriei. Totul a fost pregătit într-un moment. Am observat că bazinele nu aveau robinete separate pentru apă caldă şi rece şi că nu aveau dopuri. Apă caldă şi rece pornea dintr-odată, dintr-un singur robinet, amestecându-se la temperatura dorită. În pli –, nu-ţi spălai mâinile în chiuvetă ci sub jetul de apă. Am adoptat sistemul şi acasă. Dacă nu este lipsă de apă, acesta e cu mult mai bun.

* * *

Era evident că ajutorul cel mai eficient pe care-l puteam da ruşilor era îndepărtarea rapidă a Axei din nordul Africii şi întărirea războiului aerian împotriva Germaniei, dar, deşi ritmul înaintării noastre dinspre est a depăşit aşteptările, situaţia Aliaţilor a rămas câtva timp îngrijorătoare. Malta a fost într-adevăr realimentată şi reînarmată şi a intrat din nou în activitate deplină. Din noile noastre baze din Algeria şi Cyrenaica, forţele noastre navale şi aeriene aveau o rază largă de acţiune, apărând transporturile navale aliate şi atacând aprovizionarea şi întăririle inamicului, în afară de blocarea Tunisului, unde forţele aeriene germane erau încă puternice, noi ajungeam la porturile italiene Palermo, Neapole şi Spezia.

* * *

Lordul Moran a considerat că este pasibil ca eu să părăsesc Cartagina după Crăciun, dar a insistat că trebuie să am trei săptămâni de convalescenţă undeva. Şi unde putea fi mai bine decât la minunata vilă de la Marrakech, unde preşedintele şi cu mine am stat după Casablanca, în urmă cu un an? Toate planurile fuseseră făcute în ultimele

câteva zile. Urma să fiu oaspetele armatei Statelor Unite la Marrakech. Se considera de asemeni că stătusem destul de mult timp la Cartagina ca să fiu localizat. Mici vase trebuiau să patruleze necontenit în golf în faţa vilei, în caz că un submarin-U ar apare acolo pentru un raid surpriză. Ar putea avea loc, de asemeni, un atac aerian cu rază lungă de acţiune. Aveam propria mea protecţie, un batalion din Gărzile Goldstream. Eram prea bolnav sau prea ocupat, ca să fiu consultat în problema asta, dar vedeam în dragul meu Marrakech un paradis unde îmi puteam recăpăta puterile.

În faţa vilei, a fost adusă o minunată gardă de oameni din Goldstream. Nu-mi dădusem seama cât de mult mă slăbise boala. Mi-a fost greu să merg de-a lungul şirului şi să mă urc în maşină. Zborul la trei mii de metri a fost plănuit pe baza previziunii meteorologice că va fi vreme bună. Totuşi, când am ajuns la înălţimele Tunisiei, care se ridicau în jurul nostru, am văzut adunându-se o mulţime de nori mari, mişcători şi cam negri, iar după câteva ore, eram mai mult în ceaţă decât în soare. Întotdeauna

* * *

Cum ofensiva lui Alexander nu putea începe până în 26, am zburat la Roma în dimineaţa zilei de 21. Aici mă aştepta un alt set de probleme şi urma să întâlnesc un şir întreg de noi persoane. Mai întâi, trebuia să mă ocup de iminenta criză greacă, unul dintre principalele motive ale vizitei mele în Italia. Zvonurile în legătură cu evacuarea Greciei de către germani ridicau intense emoţii şi discordii în Cabinetul domnului Papadopulos şi dezvăluiau baza slabă şi falsă pe care se sprijinea acţiunea comună. Acest lucru făcea cu atât mai necesar ca eu să-l văd pe Papadopulos şi pe cei în care avea el încredere. Ne-am întâlnit în seara aceea. Nici guvernul lui şi nici statul grec nu aveau arme sau poliţie. El ne-a cerut ajutorul pentru a unifica rezistenţa greacă împotriva germanilor, în prezent,

numai cine nu trebuia avea arme şi aceştia erau o minoritate. I-am spus că nu puteam face promisiuni şi să-mi asum obligaţia de a trimite forţe britanice în Grecia şi că despre o asemenea posibilitate nici nu trebuia discutat în public; dar l-am sfătuit să-şi transfere imediat guvernul de la Cairo, cu atmosfera lui de intrigă, undeva în Italia, în